This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

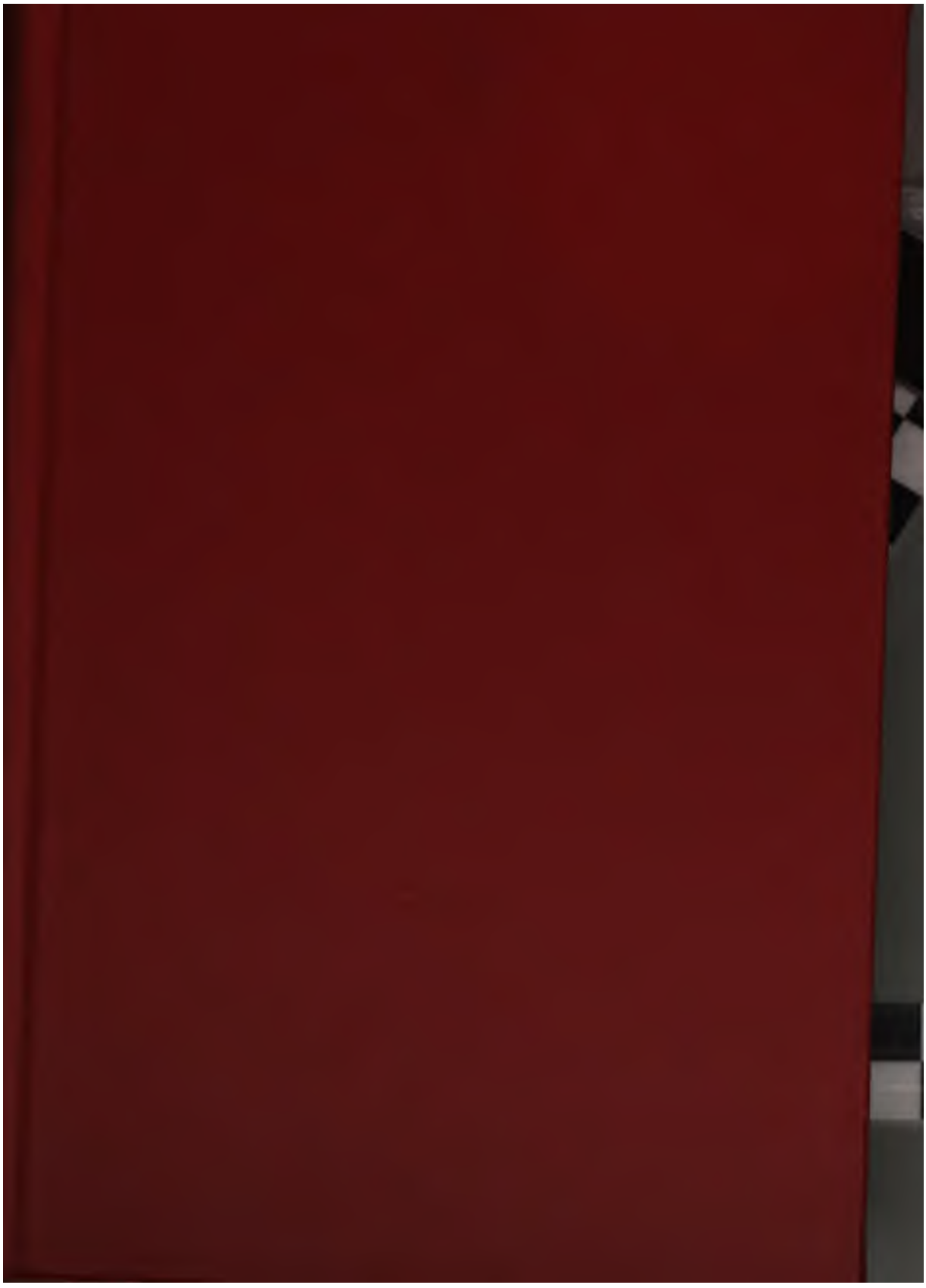

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

LIBRARIES
UNIVERSITY
STANFORD
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
OCT 2 9 1970

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

020 3 1925

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

MÁSODIK KÖTET.

(1556 sept. — 1576 jan.)

HOOVER WAR COLLECTION

BUDAPEST, 1877.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akademia épületében.)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

[illegible]ÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

[illegible]

[illegible] II. Rákóczi Ferencz Levéltára, [illegible] I. köt. [illegible] Ferencz [illegible] XXVIII és [illegible] l. — II. [illegible] XXVIII és [illegible] l. — III. [illegible] Pest 187[illegible] Minden[illegible] kötet ára 3 frt. — IV. [illegible] Gróf Bercsényi Miklós leve[illegible] [illegible] 1704—1712. [illegible] 1875. XII és 744 l[illegible] Egy [illegible] Ára 3 frt [illegible] kr.

— [illegible] Diplomatia I. II. köt. [illegible] Pest 1871—72. [illegible] Egy-egy kötet ára 3 f[illegible]

[illegible]kóczi Ferencz [illegible] Budapest, 1876. VIII. [illegible] l. Ára 3 frt.

[illegible]K-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. [illegible] Szilády Áron és Sz[illegible]lágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 424 és 440 l. 4 frt.

— — III.—IX. köt. 1868—7[illegible]. Török-magyar-kori Állam-okmánytá[illegible] [illegible] Szilády Áron és Szilágyi Sánd[illegible] I.—VII. k. 1868—72. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

[illegible]YAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi [illegible] Toldy Ferencz I—XXI. kötet. 185[illegible]—1875. 8-rét. Ára a [illegible] kötetnek egy[illegible] [illegible] 16 frt. Egyenként egy-egy kötet ára [illegible] kr., kivéve a XX. és XXI. köt. [illegible] [illegible] ára 1 frt [illegible] kr.

[illegible]YAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—15[illegible]. Szal[illegible] Ágostontól. XX. és 452 l. kilencz kőirata [illegible] táblával 1 frt 20 kr.

[illegible] GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutató[illegible] Czinár Mórtól. XVI és 349 l. 2 frt.

[illegible]TATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

[illegible]ADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI[illegible] és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 2 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt[illegible]

[illegible]ER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai [illegible] 1664—1671. K[illegible] kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 ap. Ára 5 frt 60 [illegible]

[illegible]ARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetek[illegible] vagyis a nevezetesebb városok, helységek s azokban létezett egyházi intézete[illegible] püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. Első kötet két darabb[illegible] Az esztergami egyháztartomány a hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt. P[illegible] 1870. XVIII és 807 l. 1 frt.

— Második kötet: Az egri érseki egyháztartomány, a hozzá tarto[illegible] püspöki megyékkel együtt. Pest 1872. XIV és 473 l. Ára 50 kr.

— Harmadik kötet: A bácsival törv. egyesitett kalocsai főegyházm[illegible] gye. 1876. XV. és 375. lap. Ára 1 frt 80 kr.

[illegible]PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképp[illegible] Pest 1868. 306 l. 50 kr.

[illegible]DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'Alliance de George Rákócz[illegible] [illegible] de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la Guerre de Tren[illegible] [illegible] publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI-491. pag. 3 frt 60 kr.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

MÁSODIK KÖTET.

(1556 sept. — 1576.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST 1876.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI
)RSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

MÁSODIK KÖTET.

(1556 sept. — 1576 jan.)

BUDAPEST, 1876.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akademia épületében.)

DB 932
M65
v.2

Budapest, 1876. Nyomatott az A t h e n a e u m r. társ. nyomdájában.

VII. FEJEZET.

I.

A királyné és királyfi visszaérkezését minden hazafi őszinte örömmel üdvözölte. Nemcsak azért, mert egy régi igaztalanság jóvá tételét látták e tényben, mert e hat év nyomora teljesen elég volt kiábránditani őket, hogy a kárpótlás, mit állami önállóságukról lemondásuk fejében kaptak, Ferdinánd helytartói és katonái zsarolásában áll — hanem mert hosszú idő óta először nézhettek nyugodtabban a jövőbe. Az egyetlen, kinek részéről komoly veszély fenyegethette őket: a porta, ki volt engesztelve. [1]).

A bevonulás Kolosvárra fényes, királyi volt. [2]) A királyi családdal mentek a szultán csauszai, a lengyel követek Borathinszky, Gykonszky s a magyar főurak hosszú sora, aztán lengyel, török, erdélyi, oláh, rácz hadak. Elől vitték a szultán veres zászlóját közepén aranyos szívvel, jeléül, hogy Izabella védelmére kész a szultán szive. [3]) Azon nap ünnepélyeinek zárjául a királyné a szultán követeinek s az oláh vajdáknak ajándékokat osztogatott, kik Kolosvárt még az nap elhagyák s el nyomon Erdélyt is; de a fegyelmezetlen oláh hadak utközben sok rakonczátlanságot követtek el.

Nov. 1-ső napján a királyné a magyarországi és erdélyi rendeket országgyűlésre hivta össze szent Katalin napra [4]), hogy első sorban az ő s fia állapotáról, azután a közjó előmozditásáról s az ország kibékitéséről tanácskozzanak.

---

[1]) »Ipsa vero in Transylvaniam summo omnium studio ac laetitia pervenit«: irja maga Forgács is. (Horányi kiadása VI-ik k. 188-ik l.)

[2]) Az Országgyűlési Eml. I. kötetének 488-ik l. Sept. 22. h. olv. oct. 22.

[3]) Bethlen Farkas I. 597-ik l.

[4]) L. Törvények és Irományok I. sz.

Az erdélyiek teljes számmal. a felső magyarországi s átalán a részekhez tartozó megyék is háromnak: Sáros, Abaújvár és Szabolcs megyéknek kivételével, mindnyájan megjelentek Kolosvártt a kitűzött napon [1]), remény és várakozás között.

Az országgyűlést, ha Bethlennek hihetünk [2]), a királyné személyesen nyitotta meg; felsorolván: mennyi gondjába s fáradságába került, hogy Erdélyt megmenthesse, nehogy a török teljesen hatalma alá hajtsa, s ennek kedveért ő elhagyta anyját, testvérét, barátait, szeretett hazáját — és ennek fejében hűséget és engedelmességet vár. Más felől ő is megigéri az ország jogainak, kiváltságainak, ősi, a régi királyoktól szentesitett vagy ezután hozandó törvényeinek megtartását.

S valóban ez volt az adott helyzet, mely a fölött még Erdély s a részek igényeinek jobban meg is felelt. Az előzmények után gondolni lehet, hogy nem is képezte tanácskozás tárgyát — hisz az erdélyi három nemzet s Magyarország részeinek zászlós urai és nemesei azért voltak ott — kimondása az elszakadásnak a római királytól, »kinek hatalma alá ugy is váratlanúl, reménytelenűl, erőszakosan estek«, nem kimondása annak, hogy a királynéhoz s fiához állandóan hívek, engedelmesek maradnak s értök készek lesznek nemcsak vagyonukat feláldozni, hanem életüket is koczkára vetni.

Ennek fejében a rendek is, mihelyt fönnebbi határozatukat kimondák, hitlevelet kértek a királynétól, melyben maga és fia nevében biztositsa őket, hogy teljes tehetsége szerint minden gondját és igyekezetét az ő védelmökre s föntartásukra fordítja s minden jogaikban s kiváltságaikban igazán és szentűl megtartja őket s fia is meg fogja tartani azután, hogy nagykorúvá lett. S a királyné a kivánt hitlevelet ki is állitotta [3]).

---

[1]) Serédy György a királyhoz: Pray Epist. Proc. II. k. 109-ik l. A szász nemzeti egyetem számadási könyvében olvassuk ad annum 1556. 23. nov. Missis ad Colloswar ad congregationem domino Magistro Civium, Christophoro Lyst et Gasparo Guest factae sunt expensae fl. 104. den. 18.

[2]) Bethlen Farkas I. 598.

[3]) L. Az országgyülési határozatok első pontját. Törvények és Irományok III. De a hitlevél, melyről itt szó van, még lappang.

Ennek alapján a kormányzást egészen és osztatlanúl a királynénak, mint Magyarország törvényesen megkoronázott királynéjának kezébe tették le, fiát az ő gyámsága alatt hagyván oly módon, hogy ennek nagykoruságáig ő uralkodjék és igazgasson. A levelek pedig mindkettőjük nevében adassanak ki. Az adományokat s kiváltságokat mindketten irják alá — de ezek csak a királyné pecsétjével láttassanak el.

A kik a szászsebesi gyűlésen [1]) nem tették le a hűség esküjét, ha itt vannak, esküdjenek most. Ha nincsenek itt s erdélyiek, 8 nap alatt, a felső-magyarországiak Perényi Gábor az alsó-magyarországiak Varkócs Tamás kezébe 32 nap alatt tegyék le az esküt. A ki pedig sz. Miklós napjától számitva egy hó alatt nem tér a királyné hűségére s az esküt nem teszi le, annak javait a fiscus foglalja le.

Alig kezdék meg a rendek ez ügy befejezése után, a hozandó törvények fölött tanácskozásaikat, midőn megjött a hir, hogy Szamosújvár — az utolsó erőd Erdélyben, hol Ferdinánd zászlója lengett, s melyet Dobó multjához méltó hősiességgel havakon át védett, nov. 11-én feladta magát. A feladás pontozatait Dobó a lengyel király Izabella mellett levő követeinek közbenjárásával, Petrovics Péterrel, Kendy Antallal és Balassa Menyhérttel kötötte meg [2]), azok szerint neki szabad elvonulás volt engedve, de meg volt szabva az út, melyen egyedül volt megengedve csapataival elvonulni [3]), nehogy útközben Várad vagy Huszt ostromát megzavarhassa [4]) s meg volt tiltva, hogy a vár azon felszereléseiből, melyek az ostrom előtt is megvoltak, valamit kivihessen.

A vár átadása után Dobó nejével, gyermekeivel, testvérével Domokossal, Bocskay Györgygyel, Wass Lászlóval, Ferdinánd egykori kincstartójával, mintegy száz szekérrel s hat-

[1]) L. Erd. Országgyűlési Emlékek I. k. 480. l.

[2]) Pray Epist. Proc. III. 109. Serédy György levele a királyhoz 1557. jan. 3-ról. V. ö. Törvények és Irományok. II. sz. Sigler Beelnél 70-ik l.

[3]) L. Törvények és Irományok. II. sz.

[4]) »Ne si abiret Husztij atque Varadini obsidionem impediturus esset« irja Forgács Commentárjai 190 l.

száz jól felszerelt lovassal elindult [1]). Patócsy volt megbizva, hogy illendő fedezet mellett az elvonulókat Deésen át kisérje el. Dobó azonban más utat választott s nem akart a Patócsy által kijelölten menni [2]).

Már ez is a pontozatok egyik megsértése volt: s Kendy Ferencz és Perényi Gábor siettek is felvilágositni a királynét, hogy minő veszélyek támadhatnának abból, ha Dobó az ostrom alatt levő magyarországi váraknak segélyt vihetne [3]). A lengyel követek Borathinszky és Gykonszky szemrehányásokkal teljes levelet irtak neki Kolosvár dec. 1-ről: »Nagyságod ilyen módon veszélybe dönti magát: mert az országgyűlés fen hangon zajong és panaszkodik, hogy nagyságod nem tartotta meg a szerződést [4]). A királyné pedig elegendő lengyel és magyar haderőt küldött elibe, mely szükség esetére erőszakot is képes legyen alkalmazni, — meghivni őt, hogy Kolosvárra jöjjön.

Dobó nem tartotta tanácsosnak e kivánsággal ellenkezni s útját Kolosvárra vette. Kiséretét Kolosmonostoron hátrahagyva, maga dec. 3-án bement a városba [5]), hol a királyné tisztességesen fogadta, de óhajtását fejezte ki, hogy kisérete is jöjjön be. Ez megtörtént s a kiséret is tisztességesen elszállásoltatott, a kocsik a piaczon állittatván fel. Minthogy azonban Dobó csapata nagyobb számmal volt, elhatározák, hogy a szomszéd falukon osztják szét — s már készen is álltak az elindulásra, midőn megvizsgáltatván a kocsikon három sugár ágyút, 16 szakállas ágyút s néhány hordócska löport találtak eldugva, melyekben szamosújvári felszerelésre ismertek.

A dolognak ez más fordulatot adott: a két Dobó, Bocskay, Wass s az asszonyok rögtön őrizet alá lettek helyezve s ügyöket Petrovics, Kendy és Balassa sürgetésére — mint a kik biztositák nekik a szabad elvonulást — az országgyűlés

[1]) Gregoriancz Pál győri püspök levele Nádasdy Tamáshoz 1556. dec. 26. Pray Epist. Proc. III. k. 106-ik l.

[2]) L. Törvények és Irományok II-ik sz.

[3]) Forgács Commentárjai 190-ik l.

[4]) L. Törvények és Irományok II-ik sz. »Assecurantes etiam litteris fidei tam ipsius reginae quam etiam oratorum serenissimi regis Poloniae, qui tunc erant in Kolosvár.« Irja a győri püspök dec. 26-ról. Pray i. h.

[5]) Ostermayer Krónikája. Kemény Fundgrubenjei I. k. 60-ik l.

VII. FEJEZET.

megszavazásnál mutatkozott [1]), s melynek legélesebb nyilatkozványa a kincstartói hivatal felfüggesztése volt. Az bizonyos, hogy sem Haller, sem Wass nem tették népszerűvé ezen hivatalt: talán maga Kendy Antal sem az 1555 végén kinevezett kincstartó, ki a királynénak szükségleteire meghatározott összeget akart kiszolgáltatni. Izabella ezt — bizonyosan a barátra emlékezve, ki őt kincstartói állásánál fogva tudá hatalma alatt tartani — hevesen ellenzé [2]) s »minthogy — végezék — ezelőtt a kincstartók sok költségbe kerültek,« tetszett a rendeknek ezen hivatalt betöltetlenül hagyni s az ország jövedelmének behajtásával és kezelésével a királynét bizni meg. De, hozzá tették, az adó fizetésének terhe alól senkit se legyen szabad a királynénak mentessé tenni, az égett helyek kivételével. A királyi jövedelmeket pedig senki, se nemes, se zászlós úr ne merje lefoglalni, hanem ha követelése volna azon, a királynétól kérje. És, hogy minden a kincstár birtokában levő vagy arra szállandó várat, erődöt a királyné birjon.

2. A királyi tanács dolga. Izabella azt kívánta, hogy a hivatalok betöltése egészen rá ruháztassék s engedtessék meg neki udvarában hazafiak mellett külföldieket is — lengyel honfitársaira, főként Nisovszkyra gondolt — alkalmazni, s ezeket saját méltóságához mérten ellátni [3]). Bár nehezen, e kívánságát is teljesítették a rendek.

Kérték a rendek a királynét, hogy a portára a franczia királyhoz s a többi keresztyén fejedelmekhez követeket küldjön. A királyné megigérte, csakhogy a multon okulva magának tartá fön, hogy saját embereiből fog kinevezni. De elrendelék, hogy senki az alattvalók közől külföldre levelet vagy követet a királyné tudta nélkül ne merjen küldeni. A külföldről se

[1]) »Retulit nuncius meus — irja Serédy — in tantum ei obedientes regnicolas esse ut antea nulli unquam principi fuissent ita obedientes, atque isti reginae, idque propterea quod regina cum Turca ipsos territaret.« Pray Epist. III. 110.

[2]) »Sed nunc is — t. i. Kendy — familiam reginae numerare, ac quantum pecuniae per annum ad ejus sustentationem satis esset computare vellet, regina ita commota ademisset ei officiolatum.« U. o.

[3]) »Nam esset ibi constans fama — irja Serédy i. h. — reginam *omnes officiolatus* regni, Polonis concedere velle.«

hozzanak azok, kik kereskedés kedveért mennek ki, leveleket alattvalóknak, s ha hozznának, fő és jószágvesztés terhe alatt adják be a királynénak. Azon székelyek is, kik a szomszéd oláhoktól kárt szenvedtek, ennek megtérítéséért csak a királyné engedelmével küldhessenek levelet vagy embert a vajdákhoz.

Minthogy az elhunyt király által a királynénak jegyajándékban lekötött várak mások kezébe estek, addig is mig azok visszaszereztetnének, Görgénynyel és Szamosujvárral kárpótoltatott.

A törvénykezés rendezése is határozatba ment, »minthogy az uralkodást csakugy a törvények, mint a fegyver tartják fön.« Elhatározák mindenekelőtt a királyi-táblához protonotariusok, ülnökök s közügyigazgató választását, kik azonban a királynétól huzzanak fizetést s a perilletményeket lefoglalni ne merjék. A törvénykezési határidő Magyarországra nézve Szt.-György és Szt.-Márton napjain kezdődik, s mindenik terminus 60 napig tart. A hatalmaskodási perek Erdélyben az ország régi szokásos joga szerint itéltetnek el. A többi ügyek, melyek saját székeiken döntetnek el, fölebbezhetők a királynéhoz. A beszterczebányai végzések a jószág-elkobzás ügyében [1]) csak annyiban tartandók meg, mennyiben a királyné, a királyfi s az ország javára szolgálnak.

Megengedtetett, hogy a bordézmát a régi szokás szerint a patronusok megvehessék, haszonbérbe vehessék s az ebből származott perek a királyi-táblán döntendők el. A szászok azt a dézmát, mit a királyné nem akar megtartani, megvehessék.

A szökött jobbágyokra nézve, bár a nézetek eltérők voltak, a királyné akkép döntött, hogy a székely és szász földről, kamarai helyekről s a nemesek birtokaiból azon jobbágyok, kik a törvényhozatal napjától számitva két év óta szöktek el, a tulajdonosnak 200 forint büntetés terhe alatt visszadassanak. Hasonlag intézkedtek, hogy a szökevény szolgák és szolgálók gazdáiknak visszaadassanak. Ez ügyben a helybeli törvényszék hozott itéletet.

Kivetették az adót, s bár az ország nagy inségre jutott, mégis a szokott összegben: portánkint 99 denárt. A székelyek

[1]) V. ö. I. kötet 360-ik l.

és szászok ennek megfelelő összeg fizetését vállaltak el.[1]) A magyarországiak közöl az ugocsai, krasznai és mármarosi nemesek portánkint 1 frtot fizetnek; a részek többi megyéiben, az oláh hadak dulása miatt, mielőtt ez adót beszednék, összeszámlalják a jobbágyokat. Az égett telkek ezen adó alól felmentettek. Fogaras és Törcsvárnak s Szelistye széknek tartozandóságait addig nem fogják összeszámlálni, mig a szászok s Fogaras-vár szabadságait kiváltság-leveleikből a királyné meg nem ismeri. Hogyha az összeszámlálás megtörténik, maga az adó a kincstárba fizettetik be. Az elpusztult harminczadok hasonlag levonandók. Az erdélyi megyék Thordán fizessék be adójukat, Hunyad kivételével, hová, minthogy távolabb van, a királyné saját emberét küldi.

Szigorú rendszabályokat hoztak az orzók, gonosztevők, gyilkosok, gyútógatok, paráznák, kétnejüek, hamis pénzverők ellen. A tolvajok, ha egy forint érőnél kevesebbet loptak, veszszőztessenek meg, ha többet, halállal lakoljanak. Eltiltották a káromkodást; a gyermekek vessző-ütésekkel, a felnőttek börtönnel és bőjttel bünhödnek. Az őseik erényeiről megfeledkezett s bűnbe merült nemesek a királyi udvarban ítéltetnek el.

A Ferdinánd király idejében kiadott periratok érvényben maradnak.

Hosszabb és bonyolultabb tárgyalásra adott alkalmat a vallás ügye. A lutheranismus mellett a calvinismus is kezdett tért foglalni, sőt az első már szabad gyakorlati jogot is vivott ki magának. A királyfi nevelője Novicampianus Albert krakkói tudós, kit a lengyel király Petrovics és Báthory András megegyezésével adott mellé, e gyűlésre egy szónoklatot terjesztett elé a keresztyén hitben való tévelygésekről,[2]) mely ha tett is benyomást a hallgató kra, de mégis a vallásszabadság kérdését a királyné kétségbe se vonta.[3]) De a rendek az egy-

[1]) A nagy-szebeni számadási könyvekben olvassuk a. a. 1556 : »in congregatione circa festum S. Catharinae ad Serenissimarum Suarum Majestatum commissionem in Civitate Collosvar celebrata impositi sunt dominis Saxonibus fl. 20,000.«

[2]) Novicampianus Apologiájának (Krakkó 1559.) előszava.

[3]) »Cum de religione tractaretur, concessisset regina ad supplicatio-egnicolarum ut teneret quilibet sectam quam vellet.« Irja Serédy, ist. III. kötet 111-ik l.

házi javak secularisatiójának kérdését végleg el akarták dönteni. Erre az első lépés 1542-ben történt, midőn a királyné először lépte át Erdély földét s tényleg végre is volt az hajtva de Ferdinánd alatt az egyházi javak ismét visszaadattak tulajdonosaiknak. Bornemissza távozása a helyzetet ismét megváltoztatá, s midőn a rendek erre vonatkozólag törvényczikkelyt hoztak s azt megerősités végett elébe terjeszték: a királyné hallani se akart róla.[1]) Annyiba beleegyezett, hogy ha a káptalanok ügye eldől, állittassanak föl iskolák, jelesül a kolosvári és maros-vásárhelyi klastromokból. De a rendek azon előterjesztésére, hogy a püspökök, káptalanok, conventek, prépostok s más egyházi személyek javai ne adassanak vissza, hanem a királyné és királyfi dotatiojára fordittassanak, ugy döntött, hogy tanácsosaival fogja ez ügyet tárgyalni, s azután fog határozni, az az: a secularisatiot magának tartá fen. A káptalanok ügyét azonbau a közelebbi országgyűlésre halasztá.

Ez országgyűlés terjedelmes árszabályzatot is tett közzé. Természetes, hogy ez leginkább az élet mindennapi szükségleteire terjedt ki, s főkép annak felelt meg.

A fő elv, mely a rendeket vezette, az volt, hogy a vásárlókat védjék az iparosok önkénye ellen, s ezért mind az anyagnak, melyből a mester-emberek dolgoztak, mind a munkának megszabták bérét. De az olyan árúkra nézve, melyek külföldről hozott anyagokból készültek, szigorúan nem lehetett ez elvet alkalmazni: s itt a készitmények árát az anyagokhoz szabták. Főkép vadbőrt nem szolgáltatott az ország elegendő készletben, »ezt, mond a törvény, kültartományokból hozzák: Moldva, Oláhország s a kárásebesi kerületből; aztán ha nem ugy veszik, mint az eladók akarják, tovább viszik.« Ha tehát a rendek kivihetik, hogy négy rókabőr egy forinton adassék, akkor egy subának az ára 7 frt, egy gereznának 4 frt. Ha három rókabőrnek az ára egy forint, akkor egy suba 9 forint, egy gerezna 4 frt 50 kr. Ha két bőrt vesznek egy forintért, akkor egy suba 12 frt, egy gerezna 6 frt. A finomabb bőrből

[1]) U. o. »cum vero supplicarent ut capitula quaelibet in regno demolirentur, ita nimium super hoc commota fuisset regina, praesertim propter demolitum jam capitulum quod fuit Albae Juliae.

készült bundaneműeknél a munkabér 6 denárban állapittatott meg, s igy egy gerezna ára, melyben 40 menyét bőr van, 18 forintra szabatott. A farkasbőr munkabérét 25 denárra szabták.

Másként állott a viszony a másnemű bőrökre nézve: ezek keresett kiviteli czikkek voltak. Nagy volt a panasz a lábbelik drágasága miatt, s ennek okát a nagy bőrkivitelben keresték. Ahoz mérték tehát a bőrgyártmányok árát, ha ki tudják-e eszközölni, hogy e kivitel meggátoltassék s e szerint borjúbőr ára 50 denár, három tehén bőre egy forint, tiz berbécs bőre 1 frt, négy vadkan bőre 1 frt, s egy kecske bőre 14 denár legyen feldolgozatlan állapotban. Ez esetben az első feldolgozása 80 denárban, a másodiké 50 denárban, a harmadiké 13 denárban, az utolsóé 20 denárban állapittatott meg, mig három vadkan bőrre 1 frtot szabtak. Ehez mérték tehát a csizmadiák s vargák árszabását; a csizma, deli sarú, szekernye, veres vagy fekete női czipő két és egy sarokkal, papucs 40—10 denár közt váltakoztak: de a czéhmester tartozott felügyelni, hogy a mesterek jó bőrből dolgozzanak. A szíjgyártók árszabása a bőr árának hasonló magassága mellett 25—6 denár közt lett megállapitva.

De a kender is kiviteli czikk volt; ha tehát a kender kivitelét meg lehet gátolni: ezer istrángnak öt mázsa súlylyal kelle birnia.

A kádároknak vagy nyolczvan vagy negyven vedres hordókat volt szabad csinálni, s az első ára 1 frtban, az utobbié 50 denárban állapittatott meg. A másnemű hordókat a czéhmester törje szét.

Az ötvösöknek csak 15 lótos (azaz próbás) ezüstből volt szabad dolgozni, mindenkinek jegyét rá kelle nyomnia és a czéhmesterek kötelessége volt hetenkint megvizsgálni műveiket.

A szabóknak csak jó kelméből volt szabad dolgozni. De az akkor divatozó ruhaneműek részben már egy félszázad mulva kimentek divatból, vagy nagy átalakuláson mentek át. A fires (karmantyú), supicza (a dolmány egy neme), dolmány, felső, braszlai (t. i. boroszlói posztóból készült) szoknya — nőknek — haczok, nadrág csinálása 50—16 denár közt váltakozott, mig a finomabb kelmékre szabad alku volt fönhagyva.

A szűrposztó legyen 40 rőf hosszú, másfél rőf széles; a fehér 2 frt., a fekete 1 frt 50 denár, a szürke 1 frt 25 denár A szűr készitése 46—6 denár közt váltakozott.

Egy kocsi ára 2 frtban szabatott meg. A kerékvas, fejsze, szekercze, kasza, sarló stb. 32—10 denár, a kengyelvas peleglakat, zabola 25—40 denárban állapittatott meg. Egy paizs ára 75, egy kopjáé 15 denár volt.[1])

A királyné és fia e törvényeket decz. 7-én irták alá, s decz. 11-én elutaztak Fehérvárra.[2])

II.

»Semmi nagy dolgot nem végeztek az országgyűlésen, azonkivül, hogy Dobót elfogták« irá Serédy Ferdinándnak pár héttel a gyűlés eloszlása után. De Serédy tévedt: e gyűlés határozatainak hordereje messze kiterjedt. A királyné nagyon jól fel tudta használni a helyzet kényszerűségét, melyben a rendek voltak, s saját hatalmának olyan tág kört és biztositékot szerzett, milyennel az előtt nem birt. A kincstartói hivatal felfüggesztése az ország összes jövedelmeit az ő kezébe tette le s annak törvénybe iktatása, hogy állam-tanácsában külföldieket is alkalmazhat, nem más volt, mint háttérbe szoritása azon főuraknak, kik ugy hitték, hogy visszahivása körül különös érdemeket szereztek maguknak, s kik ezért különös hálára is számitottak. Kendy nem vette jó néven, hogy a kincstartóság kivétetett kezéből és a még nem rég Ferdinánd-párti Bebek Ferencz, most, miután háromszor cserélt urat, ismét Izabella-pártinak vallván magát, nehezen szivelte, hogy mint remélte, nem neveztetett ki vajdává. »Sokan már is megkezdék bánni, irá Serédy Ferdinándnak, hogy visszajött a királyné: de hiába, már nem tehetnek ellene.[3]) A »sokan« alatt valószinüleg néhány oligarchát kell értenünk, de annyi bizonyos, hogy a királyi hatalom körét e gyűlés nagyon kitágitá — s az

[1]) L. Törvények és irományok III.

[2]) Ostermayer Kemény Fundgruben I. 61.

[3]) Serédy levele Ferdinándhoz Pray Epistolae Procerum III. k. 110—111 ll. V. ö. Bethlen Farkas I. k. 610-ik l.

alkotmány ilyen korlátozása a legbuzgóbb János-pártiakat i fájdalmasan érinté.

Mindez azonban nem okozott a királynénak komol aggodalmakat, ki a kolosvári végzések által kilátásba helyezett új részletes országgyűlést 1557. febr. 6-ára Fehérvárra hivta össze. Ez időben érkezett a portáról Mamuth csaus Fehérvárra,[1]) ugyanaz, kit a porta már évek óta küldözgetett Erdélybe s hajdan a barát és királyné közt fenforgó ügyekben közbenjáró volt.

E részletes gyűlésre, daczára hogy a részekben a Ferdinánd és János-pártiak közt folyton tartott a küzdés, s a előbbenieknek várai és erődei még mindig ostrom alatt állottak [2]) s a török is fenyegette Gyulát, — meghivattak a magyar országiak is. Az a kitüzött időben meg is nyilt [3]) s Bebek é társai fel akarták használni, hogy a csorbát, mit befolyásuko a mult gyűlés ütött, visszaszerezzék. Bebek elébb a vajdaságo követelte magának, s midőn ebben nem boldogúlt, Gyalut é Kolozs-Monostort, hogy »legyen hol meghálnia, ha Erdélyb jön« [4]) s végre a királyfi nevelésére akart befolyást nyerni, tervvel állván elé, hogy ez választassék el az anyjától. Egyik sem nyerte meg: legkevésbé az utolsót — hisz a baráttal i minden összeütközése Izabellának ebből származott, s enne nem is volt kedve akkora hatalmat adni valakinek a kezéb milyennel hajdan a barát birt — nehogy ismét oly módon l nyűgöztessék, mint ezt hajdan Fráter Gy. ki tudta vinni.[5]) B

[1]) A nagy-szebeni számadási könyvek szerint Mahmud 1557. ja 29-én ment át Szebenen Fehérvárra a királynéhoz.

[2]) Pray Fpist. Procerum III. 116.

[3]) A nagy-szebeni számadási könyvekben olvassuk a. a. 1557: Febr. (t. i. akkor lett beirva a kiadás) missis Egregio domino Petro Hall Judice Regio Christophoro Lysth et Michaele Herman juratis civib civitatis Cibiniensis Albam Juliam ad congregationem pro festo Dorothe Virginis per suas Majestates convocatam factae sunt expensae fl. 61, de 98. — Per eundem hiemem conventus publicus ab Izabella regina convocatus; mondja Forgács (201-dik l.) de mint a végzések mutatják, n köz- csak rész-gyűlés volt.

[4]) Verancsics munkái V-ik k. 242-ik lap.

[5]) Forgács Comment. 208-ik l.

mennyire boszús volt is e miatt Bebek, a tárgyalások folyamát nem zavarhatta meg ezuttal.

Az országgyűlésnek legfontosabb tárgya volt, hogy a portai ajándékok s az oda küldendő követség költségei fedezésére külön adót vetettek ki. A nemesek és vármegyék portánkint 50 denárt tartoznak fizetni lehetőleg aranyban, aranyát másfél forintban számitván. A szászok egy összegben fizetnek 5000 forintot;[1]) a székelyek hazamenvén, tartsanak közgyűlést s vállaljanak el hasonlag 5000 frtot — mit ha megtagadnának a királyné vétesse fel rajtok. Egyszersmind az adóhátralékok behajtásáról is gondoskodtak.

A királyi jövedelmek szaporitására czélzott azon határozat is, hogy egy bizottság vizsgálja meg Mátyás és Ulászló királyoknak a törvénykezési periratok árszabására vonatkozó törvényeit s a fönnálló határozatokat terjeszsze a királyné elébe.

Közügyigazgatóvá s táblai ülnökökké a királyné olyanokat nevezzen ki, kik a szokásos törvényeket is ismerik; s a hatalmaskodási perek ezek megválasztása és kinevezése után tüstént, a fontosabb ügyek pedig Szent-Györgynapkor indittassanak folyamatba.

A részekben lakó urak perlekedéseikben tartsák meg a nálok divatozó szabályokat.

A vallásügyi kérdéseknek, jelesül az egyházi javak secularisatiójának szabályozása a közelebbi országgyűlésre halasztatott. E gyűlés csak partialis volt, s igy nem illetékes e fontos ügy végleges elintézésére. A rendek nem is terjeszkedtek ki egyébre, mint a mult gyűlés azon czikkének, mely két iskola felállitását elrendelé, körülirására. Az ifjuság elhanyago-

[1]) A nagy-szebeni jegyzőkönyvekben a. a. 1557. olvassuk: »in congregatione per Reginalem Majestatem Albam Juliam ad festum Dorotheae Virginis convocata, pro muneribus et legatis ad Imperatorem Turcarum expediendis impositus est census super universitatem Saxonum fl. 500. de qua quidem summa ad domum numeralem sunt ordinati fl. 90. A Regestrum Universitatsban a. a. 1557. az Extrandaták közt olvassuk: 12. Martii ad rationem fl. 5000. In congregatione Albę Julię circa festum Dorotheę Virginis habita transmisit Dominus Magister Civium cum circumspecto Thoma Bomelio et Georgio Vaal Juratis civibus S. Reginali Majestati una cum ea summa quam Domini Bistricienses pro se administrarunt fl. 5000.

lása miatt — ugy mondák — a miveltség naponkint sülyedvén, s ez ügyen a rendek segiteni akarván. kérték ő felségét, hogy a barátok kiűzése folytán megürült klastromokat tanodákká alakitsa. A királyné meghallgatván e kérést, elhatározá, hogy két klastromot, a kolosvárit és vásárhelyit e czélra át fog alakittatni — mely intézkedést a rendek kellő hálaadással fogadtak.

Hoztak törvényczikket a hadfölkelés ügyében is, még pedig tekintettel arra, hogy a háború szintere a magyarországi megyék azon részei voltak, melyeket Ferdinánd-pártiak tartottak megszállva. »Minthogy a magyarországiak is testvéreik« — végezék, hogy a királyné által elrendelendő hadfelkelés oda is menjen ki, s viszont ha a szükség kivánná, a részekből is jőjjön segély. A nemesek fejenkint kelnek fel, a jobbágyok közül a 16-ik száll táborba, a székelyek hasonlag fejenként; a szászok pedig kétezeret adnak ágyúkkal s más hadi szerekkel.

Azon székelyek és szászok, kik a szász-sebesi s kolosvári végzések daczára sem tették még le az esküt s már ezek értelmében is megbüntethetők volnának,— erre haladékot nyertek a közelebbi egyetemes gyűlésig. De hűtlenségi itélet esetében a székelyek is büntethetők fő- és jószág-vesztéssel.

A római király alattvalóinak a szászok közt levő birtokait a királyné annyival inkább lefoglaltathatja: mert a római király is el szokta fogatni Bécsben a királyné alattvalóit.

E törvényeket a királyné febr. 15-én erősitette meg.[1]) Kettőnek az éle kiválóan a székelyek ellen volt irányozva, kik nemcsak hogy kedvetlenül fogadták Izabellát, hanem még mindig vonakodtak letenni a hitet — s e két pont, az t. i., mely a székelyeket is fő- és jószágvesztésben maraszthatóknak rendelé, s a másik, mely a két nemzet elhatározását a harmadikra nézve is kötelezőnek jelenté ki,[2]) az erdélyi közjognak nevezetes fordulatot adhatott volna, ha idők és körülmények annak következetes végrehajtását lehetetlenné nem teszik.

[1]) V. ö. erre nézve Eder jegyzeteit Scheeseushez 68-ik l. és Verancsics munkái I. k. 145. l.

[2]) L. Végzések és irományok IV-ik sz. A Székely Krónika irja: »a királyné asszony gyűlést tett Kolosvárra szt. Dorottya asszony napjára, kiben szerzének az országtól 25,000 frtot.«

III.

Bebek még a gyűlés folyama alatt tett próbát a rendek által gyakorolni pressiot a királynéra: de sem ezek, sem Petrovics nem vállalták el a közbenjárást. A főur dühe nem ismert határt: »gondom lesz rá, hogy onnan kapjak függőpecsétet, honnan ők kaptak« mondá [1]) s csakugyan már márcz. 24-én Drinápolyban volt.[2]) Itt megkezdte alkudozásait a pasákkal, de eleinte titokban, nyilvánságosan Salgó és Fülek várak visszaadását sürgetvén.

A telhetetlen főúr gyors elutazása megrémité a királynét s Mahmud csauszt, ki a tél óta nála tartózkodott, nagy gyarsan visszabocsátá. Vele küldé Török Györgyöt és Erdélyi Sebestyént is.[3]) De minthogy Mahmud irányában felébredt lelkében a gyanú, Erdélyit egy titkos missioval is megbizta: kieszközölni a nagy vezérnél, hogy az erdélyi ügyekben jövőre ne a Mahmud közvetitését használják.

Erdélyi megtette erre vonatkozó jelentéseit a nagy vezérnél s beadta a királyné levelét. De a dolognak épen nem a várt eredménye lett. Mahmud régi megbizott szolgája volt a portának, mely erdélyi ügyekben kiválólag az ő informatióit használta, s a nagy vezér ugy hitte, hogy ő fontos szolgálatokat is tett a királynénak. Kételkedni kezdett benne, ha Erdélyiék igaz utban járnak-e s egyenesen Mahmudot hivatta és elébe tette Izabella leveleit.

A tapintatlanságok ezen egymásutánja egészen a Bebek malmára hajtá a vizet. Gondolhatólag Mahmud a királyné ellen fordult, a basának telebeszélte a fülét, hogy egy országnak, mint Erdély, kormányát nem lehet egy öregre (Petrovics) s egy asszonyra (Izabella) bizni. Bebeket pedig magasztalni kezdte, mint egyetlen alkalmas embert, kire a gyámsá-

[1]) Verancsics Munkái IV. 272-ik l.

[2]) Ugyanott IV-ik k. 261-ik l.

[3]) A nagy-szebeni számadási könyvek ad annum 1557. Verancsics munkái IV-ik k. 272-ik l. Erdélyi Sebestyén valószinüleg toll hibából Erdewdy Sebestyénnek van nevezve. Ezen követek apr. 26-án Szebenen mentek keresztü l.

got bizni lehetne. Hijában emlegette Erdélyi e magasztalások ellenében Bebek háromszoros párt-cserélését, a porta Bebeket kinevezte a királyfi gyámjává s az ország kormányzójává, fermanokat készitettek 62 erdélyi és magyar főúrhoz, melyekben ezek a királyfi iránti hűségre intettek, s a szükség esetére a két oláh vajda és nándorfehérvári bassa hadereje is az ügy támogatására kilátásba helyeztetett.[1])

Bebek pedig némi török csapatokkal május elsején Moldvába indult,[2]) a királynéhoz pedig ugyanakkor három csausz küldetett.

A hir egészen felrázta a királynét és országát. Mindenekelőtt a tervezett beütések meggátlására tettek intézkedéseket, s a határszéleket megerősitették.[3]) Aztán jun. 1-ére Thordára egyetemes országgyűlést hivott össze,[4]) mely az országos ellenállás intézkedéseit foganatositsa. S a kitüzött időre maga is Thordára utazott.[5])

A közvélemény fel volt lázadva Bebek merénye ellen, ritka egyetértéssel túl és innen a Királyhágóról nagy számmal sereglettek össze a thordai gyülésre »a három nemzet tagjai s a magyarországi Tiszáninneni és túli részek kiváló kül-

---

[1]) Verancsics IV. 270—272. V. ö. Forgács 211-ik l. Szamosközy munkái I. k. 6-ik l.

[2]) Verancsics szerint i. h.) Bebek apr. 11-én indult el Drinápolyból Oláhországba. De ez tévedés s alig ha nem tollhiba május helyett. A nagy-szebeni jk. ugyanis kétségtelenné teszi, hogy Erdélyi apr. 26-kán utazott át Szebenen a portára. Ostermayerből tudjuk, (62-ik l.) hogy Bebek májusban érkezett »mit vielen Türken in der Moldau«. De török társai — mint az eredmény megmutatta — aligha nagyon sokan voltak.

[3]) Ostermayer i. h. 62-ik l.

[4]) A nagy-szebeni számadási könyvekben olvassuk a. a. 1557: »18 May misso Anthonio Bollog ad sedes inferiores cum litteris ad congregationem convocandam ad oppidum Thordensem et inde Albam Juliam profecti dati den. 60. In eodem negotio misso Christophoro ad sedes superiores dati den. 50.«

[5]) A nagy-szebeni számadási könyvekben olvassuk: a. a. 1557 :»26 May postulavit S. Mattas ut quinque currus, singulos currus cum sex equis Albam Juliam mitteremus pro vehendis rebus suis ad comitia Thordensia. Dati pro singulo curru fl. 4 den. 20; unj curruj vero ad Enyed eunti dati sunt fl. 2 den. 32; facit fl. 19 den. 12.

döttei főurakkal és előkelőkkel,« a belzavarok lecsendesitésén munkálandók.

A királynét három csausz kisérte Thordára. A szultán Várad tartományát követelte Feketetóig s Gyula ostromát egészen magára vette. »Ki az a Bebek, kérdék a csauszok a gyülésen, ki oly emelt fővel jött a portára? Ugy látszik — folytaták — eszes, meglett ember, egészen alkalmatos a kormányzóságra.« Erre Kendy kelt fel: »ez a Bebek — mondá — áruló, mindig is az volt, néhányszor elárulta János királyt, nemrég elárulta a római császárt s most el akarja árulni a hatalmas császárt.« [1]) De a porta aligha komolyan gondolt Bebekre: azonban e kijelentés is elég volt a legteljesb egyetértést hozni létre. A királyné teljhatalommal ruháztatott fel Bebek ellen, »ki üres előterjesztéseivel s hitegetéseivel a hatalmas császártól a királyné s fia méltósága, a régi törvények és szokás ellenére Erdély és Magyarország kormányzóságát elnyerte.« Azon hányagok pedig, kik a királyné parancsa ellenére a határszéleket nem torlaszolák el, meg fognak büntettetni. A portára a királyné s az ország követeket küldenek.

Nagyobb vitára adott alkalmat a csauszok azon kijelentése, hogy Gyulát a szultán fogja ostromolni. Ez annyit tett hogy a porta Gyulát magának akarja elfoglalni. Elhatározák tehát, hogy ezt meg kell előzni: vezessen Varkocs Tamás, ki váradi kapitánynyá neveztetett ki, ellene serget. A királyné ezen kivül Munkács és Ungvár ellen is kért csapatokat: de minthogy a rendek a moldvai vajda, s a nála tartózkodó Bebek támadásától féltek, ugy hitték, hogy itt elég lesz magyarországi csapatokkal folytatni a hadat s jobbnak látták, hogy az ország sergei az ország védelmére benn maradjanak. De hogy a hadat mindenfelé kellő erélylyel folytathassák, igen jelentékeny adót vetettek ki: az erdélyi portákra portánként 99 denárt, ennek megfelelő összeget a szászokra [2]) s ugyanannyit a székelyekre. Egyszersmind Fogaras

[1]) Lásd: Végzések és irományok V-ik szám.

[2]) A szász universitás jegyzökönyvében a. a. 1557. olvassuk: »in congregatione per S. Reginalem Majestatem ad oppidum Thordensem primo die Junij convocata imposita est super universitatem D. Saxonum

s a többi városok is dicáltassanak meg. A magyarországiak portánként 1 forintot fizetnek.

Ez ügy szerencsés bevégzése után ismét a vallásügyi kérdések nyomultak előtérbe, melyeknek megoldását már két országgyűlés elhalasztá, s melyek most annál sürgősb alakban léptek fel. Luther tana mellett a Kálviné is kezdett tért fogalni, melynek Petrovicsban nagy befolyású pártfogója, s a Debreczenből Kolosvárra költözött Kálmáncsehiben buzgó terjesztője akadt. Csodálatos módon, bármily nagy volt is a különbség a genfi és wittenbergi hitczikkek közt, a két felekezetnek a mult gyűlés határozata által befejezettnek tekinthető különválását mindkét rész papjai mellőzhetőnek hitték: de természetesen mindenik felekezet a maga módja szerint, ugy t. i., hogy a másiknak hiveit magának nyerje meg. Hevesen folyt az irodalmi polemia köztük s nagy készületeket tettek egy disputatioval összekötendő zsinatra. A szász egyházak ennek létrejötte előtt maguk biztositása végett véglegesen szervezék magukat: Szebenben (1557. jan. 13.) superintendenst választottak maguknak, s a wittenbergi egyház szabványait magukra nézve kötelezőnek jelenték ki.[1])

A két küzdő felekezet mellett a catholicismus érdekében is támadt mozgalom, még pedig befolyásos oldalról. Novicampianus Albert, a királyfi nevelője, e gyűlésnek egy terjedelmes Apologiat nyújtott be, mely az új hitfelekezetek tételeit

---

contribucio seu taxa flor. decem et sex millium cum dimidio. Penes quos pro donis suis Majestatibus per universitatem oblatis impositi sunt flor. quingenti, quod facit in una summa fl. 17,000.« Ugyan ott az Erogaták közt olvassuk: »in congregatione Thordensi circa primum diem Junij habita, donata suę Reg. Majestati deaurata cuppa ab Universitate Saxonum fl. 94 den. 3. Ejusdem illustrissimo filio Joanni Sigismundo donata una deaurata cuppa fl. 93. den. 50. Amplius donata una cuppa domino Stanislao Legeza (másutt Lygeza S. Mattum pocillator) fl. 28 den. 95. Similiter donata una cuppa domino Michaeli Chyakyo fl. 28. den. 95. 17. Junij misso Mathia Wyngarthy Bistriciam cum litteris causa census in congregatione Thordensi impositi fl. 1. den. 25. 18. Juny in similibus negociis misso Martino Brassoviam datj. fl. 1.«

[1]) Schwartz die Abendmals streitigkeiten in Siebenbürgen. Archiv des Vereines für Sieb. Landeskunde. Neue Folge II. 249.

pontonkint czáfolta: [1]) nem ugyan a siker reményével, hanem főként hogy a királyfit és királynét a régi hitben megerősitse. E szózat azonban figyelemre is alig méltattatott, bár annak terjesztéséről kellően volt gondoskodva. Másfelől pedig a Petrovics által pártfogolt Kálvin-felekezet ellen nyilt törvényt nem lehetett hozni, s bár mily nagy volt is a lutheránusok többsége e gyűlésen, kénytelenek voltak az új felekezetre is kiterjeszteni a vallás-szabadság elvét: »mindenki azt a hitet követheti, a melyet akar, a régi vagy új szertartásokkal, csakhogy az új hit követői ne bántalmazzák a régi hit követőit.« Hogy pedig az egyházban helyreálljon a béke, tartsanak egy nemzeti zsinatot, melyen az egyházi férfiaik s más kiváló emberek a vallásos versengéseket kiegyenlitsék. Egyszersmind kérték a királynét a rendek, hogy a szász egyházakkal egyetértő (azaz lutheránus) egyházakat vegye pártfogása alá, s az egyházaknak és papoknak törvényes jövedelmeit: a dézmákat szolgáltattassa ki. A dézma-árendák ügyében a régi szokások föntartását rendelék. Az iskolák ügyében e két utóbbi gyűlésen hozott törvényeket megujiták: csakhogy a kolosvári és vásárhelyi klastromokból alakitandó iskolákhoz egy harmadikat is csatoltak, a váradit. A kolosvári iskola föntartására évenkint száz forintot adnak, a vásárhelyi iskolára is fognak a székely dézmákból megfelelő összeget adni. A fehérvári káptalan maradjon meg jelen állapotában, de az ottani s a monostori levéltárhoz négy-négy kiváló nemes választassék és esketessék fel conservatorúl. A vásárhelyi barátok maradjanak meg saját lakhelyükön: annyival inkább, mert többen közülök nemes családból származtak.

A mult év óta megszállva tartott Nagy-Várad ezen időben feladatván, kapitányává a királyné Varkocs Tamást

[1]) Krakkóban 1559-ben nyomtatták ki. Czime: »Apologia Alberti Novicampiani pro catholica fide et doctrina de Veritate Corporis Christi Iesu in Eucharistia, de caeterisque Sacramentis, Liturgiae item seu Missae Sacrificio ac alijs fere omnibus quę, hoc seculo controuertuntur. In Transylvania Tordae in comitiis Anno Christo nato M. D. LVII. oblata. Cracoviae 1559. 4-edr. Ajánlja János Zigmondnak. Midőn a munka megjelent, szerzője már nem élt. Halála előtt betegeskedése miatt elhagyta Erdélyt s életének hátra levő részét e munka simitásával töltő.

nevezte ki, mig a rendek ügyét tárgyalásba vevén, elhatározák, hogy az ottani egyház és káptalan dolga maradjon akkorra, midőn a királyné Magyarországon fog egyetemes gyűlést tartani. Addig is gondja lesz rá, hogy az egyház vagyona el ne prédáltassék.

Báthory György hatalmaskodása ügyében, mint a ki Bakos Simon javait lefoglaltatta, magára vette a királyné, hogy Bakossal ki fogja békéltetni s javait visszaadatja, mit ha elmulasztana, az ügy törvény utjára bocsáttatik. Minthogy pedig ez úttal törvényszéket nem lehet tartani, a fontosabb ügyek sz. Mihály utáni 8-ad napra halasztatnak.

Azok, kik a hűségi esküt még nem tették le, s a római királytól nem hajlottak el, büntettessenek meg.

Kolosvár bebizonyított hűségeért jószágokkal fog megjutalmaztatni.

A kolosvári országgyűlésen hozott limitatió ujból megerősíttetett, valamint átalán ezen gyűlés határozatainak megtartása elrendeltetett.

Folyó pénz olyan alakban és értékben fog veretni, milyenek a római király pénzei.

A gonosztevőket és rablókat a főispánok vegyék üldözőbe.

E végzéseket a királyné jun. 10-én megerősitette [1]).

E gyűlés alatt történt, hogy a még mindig fogoly Dobó István nejének fia született. A csecsemőt a királyné Thordára vitette s maga tartá a keresztviz alá. De ezen előzékenysége sem birta Dobót rá, hogy pártjára álljon át [2]).

Az országgyűlésileg elrendelt zsinat három nappal a gyűlés eloszlása után, jun. 13-án megtartatott. Kálmáncsehit betegsége gátolta a megjelenésben, s Szegedi Lajos, kit a vita folytatásával megbizott, egy maga oly erős többséggel állott szemben, hogy vitába nem is ereszkedett [3]). A zsinat, melyen három lutheránus superintendens (Bolti dél-magyarországi, Hebler szász és Dávid magyar) s 20 pap vett részt; a sacra-

[1]) L. Törvények és Irományok V.

[2]) L. Törvények és Irományok VI.

[3]) Párizpápai Rudus Redivivum. Cibinii 1684. C. iv 3-ik levél. Haner Hist. Ecl. Transylv. Frankfurt 1694, 228-ik l.

mentariusokat mint eretnekeket elkárhoztatta, teljesen Luther értelmében készitette el hitvallását az urvacsora fölött, azt Kolosvártt ki is nyomatta [1]) s azt véleményezés végett az ősz Melanchtonnak s a wittembergi egyetemnek is megküldte, ezek tekintélyének súlyát is a latba akarván vetni.

IV.

A porta követelései — melyekről Magyarországon a legkülönbözőbb hirek keringettek [2]) — épen oly kevéssé voltak komolyak, mint Bebek támogatása, ki nem sokára visszament Törökországba [3]). De tény, hogy a' királyné hiveiben ez nyugtalanságot ébresztett s a Magyarország ellen elrendelt hadjáratot nem merték megkezdeni. Juliusban végre a királyné Kolosvárra részleges országgyűlést hivott össze [4]), — mely azonban elmaradt. Utóbb aug. 10-én, midőn hire jött, hogy Bebek Ferencz ismét Moldvában tartózkodik [5]), csakugyan tartatott Gyula-Fehérvártt részleges gyűlés [6]), melynek lefolyásáról azonban nincsenek tudósitásaink, de a mely valószinűleg portai követküldéssel foglalkozott. Néhány nappal e gyű-

---

[1]) »Consensus Doctrinae de Sacramentis Christi Pastorum et Ministrorum Ecclesiarum in Inferiori Pannonia et nationis utriusque in tota Transylvania.«

[2]) Mágócsi Gáspár azt is akarta tudni, hogy a porta Erdély határát Küküllővártól Déváig, Feketetótól Szilágyig kivánja megjelölni, a mi azon kívül van »a Barczasággal« követeli. Pray Epist. Proc. III. 122-ik l.

[3]) Ostermayer Krónikája 62-ik l.

[4]) A nagyszebeni jegyzőkönyvben olvassuk: 23. July Misso Christophoro ad sedes superiores cum literis, cum per S. Reg. Mattem Comitia particularia ad Civitatem Colloswar convocarentur dati den. 50.

[5]) Ostermayer Krónikája 62-ik l.

[6]) A nagyszebeni jegyzőkönyvben a. a. 1557 olvassuk: 10. Aug. Missis egregio domino Petro Haller Judice Regio cum circumspecto Paulo Poldner et Gregorio Waale ad particularia comitia Albam Juliam circa diem Laurentij (aug. 10.) convocata, unde tandem Gregorius Waal ad nuptias filie Antonij Kendő (igy: Kendy) missus est facti expensi fl. 53, d. 92. 16. Aug. missis Albam Juliam ad comissionem Reg. Mattis 200 cubulis auene dati pro singulis cubulis den. 7. facit vectura fl. 14.

lés után Szalánczy János tanácsosát és Becsky Márton bejárót, mint követeket a portára küldé [1]).

Bebeknek a portába vetett reményei ez alatt teljesen leolvadtak: ő maga Almásvárába vonult [2]), a moldvai vajda pedig érdekében alkudozást kezdett a királynéval, ki neki csakugyan megbocsátott s jószágait is visszaadta [3]).

V.

A királyné aug. végén új részleges országgyűlést hirdetett ki Kolosvárra sept. 14-re [4]). A gyűlés megtartatott s azon ismét jelentékeny adó vettetett ki hadfolytatási czélokból [5]).

---

[1]) Megbizó levelöket l. Történelmi Tár XVIII. A nagyszebeni jegyzőkönyv is emliti aug. 30-ról, hogy ez nap ott utazott át Szalánczy János »missus in publica legatione Thraciam.« Magócsy Gáspár (Pray Ep. Proc. III. 122) irja jul. 15. körül, hogy Kemény és Szalánczy ez idétt tértek haza a portáról rosz válaszszal, s hogy erre Erdélyi Sebestyént küldék a portára. Lehet, de akkor ez évben kétszer jártak a portán. Azonban, hogy ez alkudozások nem a töröknek átadandó váradi és barczasági tartományok ügyében, hanem a török által visszaadandó temesi bánság fölött folytak, világos Veráncsics aug. 4-iki jelentéséből. (Munkái IV-ik k. 290. l.)

[2]) Pray Epist. Proc. III. 123-ik l.

[3]) Sigler Chronologiája Bél Apparatusában II-ik könyv. 1. fej. 79-ik l. V. ö. Ostermayerrel i. h.

[4]) A szász egyetem jegyzőkönyvében olvassuk a. a. 1557. »21. Augusti misso Thoma vajda ad Civitates Bistriciam et Meggyes cum literis S. Reg. Mattis causa congregationis ad festum exaltationis Crucis Colloswar convocate, dati fl. 1. den. 25. In ijsdem negocijs misso Petro Racz Brassowiam date exp. fl. 1.« A szebeni jegyzőkönyvben: 22. Aug. misso Christophoro famulo ad sedes superiores causa convocandas ad congregationem Collosvariensem ad diem exalt. Crucis indicta congregatione datj den. 50. In iisdem negocijs misso Martino ad sedes inferiores date expense den. 50.

[5]) A nagyszebeni jegyzőkönyvben olvassuk: »12. sept. missis egr. Domino Petro Haller Judice Regis et D. Seruasyo Wydner Colloswarinum ad Comitia circa Exalt. Crucis celebrata f. expense fl. 75 den. 80. In eadem congregacione donata est una deaurata cuppa a Dominis Septem Sedium Magistro Andree Bathor fl. 28 den. 41.« Az Universitas jegyzőkönyvében pedig: »In congregacione per S. Reg. Mattem ad civitatem Collosvar circa diem Exalt. Crucis convocata, imposita est super Universitatem Dom. Saxonum Contribucio seu taxa pro seruandis gentibus summa

»Nagy adókat vetettek ki, már összesen 13 dicát« panaszolá Bornemisza a száműzött erdélyi püspök; csauszok jöttek s ezek csak a királynéval és Petrovicscsal alkudoznak magukkal, mi a többieknek nehezen esik. A gyűlésre sem Perényi, sem Báthory György, sem más valaki, a ki nem erdélyi, meg sem hivatott.« Természetesen — mert e gyűlés tisztán erdélyi részgyűlés s nem egyetemes gyűlés volt [1]).

Alig egy hónappal e gyűlés eloszlása után a királynét nagy csapás érte: Petrovics Péter október 15-én Kolosvártt elhúnyt [2]). E férfiu élete a hűségnek és ragaszkodásnak ritka példáját mutatá.

VI.

A mint a királyné biztosítva volt, hogy Bebek s a moldvaiak részéről támadástól nem tarthat, tüstént tervbe vette Magyarország azon részei ellen, melyeket Ferdinánd hadai tartottak megszállva, Erdélyből felmentő serget küldeni. E czélból nov. 21-ére Kolosvárra tábori országgyűlést hivott össze [3]).

A gyűlés nov. 24-én megtartatott s a hadfölkelés elrendeltetett.

A nemesek fejenkint felülnek jobbágyaik tizenhatodrészével a régi összeirás szerint, kiknek a fel nem ülők havonkint két forintot fizetnek. Alkalmas, erős emberek választassa-

---

fl. 12000.« In eadem Colloswariensi congregatione circa diem Exalt. Crucis habita D. Saxones imposuerant inter se pro variis ipsorum necessitatibus provincialibus expensis atque racione combastorum suorum fl. 2000.«

[1]) Pray Epist. Proc. III. 124-ik l. Egyébiránt Bornemisza egész rikító színekkel festi az erdélyi viszonyokat. »Postquam mutatio facta est sola civitas Zibiniensis persolvit reginae et Petrovichio 52000 fl.« Ez nem áll: mert az Universitas és Szeben városa akkori kiadásai jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy az összes szász egyetem Brassóval és Beszterczével két év alatt 1556 és 1557-ben fizetett 52000 forintot. Ugyanannyit fizettek a megyék és a székhelyek is.

[2]) Ostermayer Krónikája 63-ik l. Sigler (Bél Adparatus 79) oct. 13-ára teszi.

[3]) A nagyszebeni jegyzőkönyvben a. a. 1557. olvassuk: »20. Novembris missis Egr. Dno Petro Haller et Zacharia Sartore ad Colloswariensia Comicia per S. R. Mattem ad Dominicam ante festum S. Catharinę convocata, facti expensi fl. 62, den. 83.«

nak ki, s a kik elő nem állnak, fővétellel bűnhödnek. Ezek saját zsoldjukon éljenek s minden husz embernek legyen egy szekere. Csatlakozzék e sereghez Báthory György is a maga jobbágyaival, mert uradalma közel van a helyhez, melynek segítség adatik. Hasonlag Báthory Miklós is. A Szathmárhoz közelebb fekvő megyék hamarább keljenek fel, de a távolabb fekvők is az idők kivánalmaihoz képest csatlakozzanak. Az ő felsége udvarában levő gyalogok és lovagok, kikre nincs szükség, valamint a városokból s kamarai helyekről bizonyos számú puskások küldessenek a táborba.

A rendek készek egész Szathmárig táborozni, de kérik, hogy az adó, a mit adnak, az ő fentartásukra fordíttassék.

A sereg-szemle nov. 26-án menjen véghez.

A szászok ezer ember tartására adnak kész pénzt [1]), s mihelyt a kirendelt jobbágyok fele táborban lesz, ők is régi szokásuk szerint felülnek.

Az oláh segélyhadak sem jövet, sem menet rá ne szálljanak a nemesi házakra.

A hadfölkelési parancs a maga idejében hordoztassék szét.

A nemesi udvar maradjon ment minden beszállásolástól.

A táborba menő jobbágyok legyenek jól felfegyverkezve.

Legyen gondja a királynénak, hogy az ifjú király a hadi dolgokban kellő módon gyakoroltassék, hogy ha a szükség úgy kivánná, ő felsége megjelenhessen a maga hívei között, s a mellette levő lovagok és gyalogok mennél jobban készen legyenek [2]).

S a mint e végzéseket a királyné megerősitette, hozzáláttak a hadjárat szervezéséhez. A hadsereg vezéreivé Balassa Menyhért s a megtért és hűségét minden áron bizonyítni akaró Bebek lettek [3]). A székelyek és moldvaiak is csatlakoztak [4]) s a had gyorsan nyomult a részekbe.

---

[1]) Az egyetemi jegyzőkönyvben olvassuk a. a. 1558. »In generali congregacione per Reginalem Mattem Hungarię ad civitatem Colloswar pro festo Beatę Catharinę anno proximo preterito impositus est census ad Universitatem Dominorum Saxonum flor. 18000.«

[2]) L. Végzések és Irományok VI-ik sz.

[3]) Ostermayer Krónikája i. h. 63-ik lap.

[4]) *Székely* Krónika 29-ik l. Sigler Krón. 29-ik l.

E hadak közeledtének hírére, [illegible] a Ferdinand vezére, ki már elfoglalta Szőlöst s annak [illegible] Munkács alá szállt s azt [illegible] Békés és [illegible] e várost felmentették az ostrom alól, [illegible] a Tisza vidékére mentek. A [illegible] még [illegible] Telekessy felgyújtotta [illegible] nulni. Az erdélyi hadak Szőlős [illegible] tek, de az erős hideg [illegible] fegyverszünet Szőlős [illegible] tért haza az erdélyi hadak. Békés pedig [illegible] maradt [3]).

Ez alatt a királyné [illegible] Bejövetele óta minden a portára [illegible] Lippát és Temesvárt kérette vissza, de [illegible] Ezeket nem adhatja ki a porta, [illegible] magát Gyula elfoglalásával [illegible] Ezen [illegible] Báthory Kristófot, classicus műveltségű [illegible] ki az olasz, spanyol és franczia nyelvekben is jártas volt, II. Henrik franczia királyhoz küldé: szövetséget kötni vele, sürgetni, hogy azon a portán tett igéret, hogy a király egyik leányát János Zsigmonddal eljegyzi [6]), megvalósittassék, kieszközölni, hogy a franczia uta-

---

[1]) Pray Epist. Proc. III. k. [illegible] l.

[2]) Sigler Bélnél Adp. 79-ik l. Székely Krónika 29-ik l.

[3]) Pray, Sigler, Bél, Ostermayer s a Székely Krónika az idézett helyeken.

[4]) Verancsics munkái IV-ik k. 290-ik l.

[5]) »Per eandem hiemem conventus publicus ab Izabella regina est auctus; in quo praeter caetera legatus ad Henricum II. Galliarum regem Christophorus Báthory est ablegatus« (t. i. 1557—8 telén) mondja Forgács 201-ik l. 1557 telére teszi a Székely Krónika is. De, hogy 1557 végén indult el Báthory, kétségtelenné teszi De Vigne portai franczia követ jelentése Drinápoly 1557. dec. 28-ról: »Si les ambassadeurs du Roy et Reine d' Hongrie qui sont allez en France« ..... stb Ribier II-ik k. 714-ik l.

[6]) Ribier Lettres et Memoires d' estat Servant a l' histoire de Henri II. II-ik k. 687-ik l. De la Vigne irja Drinápoly 1557. april 21-ről: »Le Bassa m' a demande de la part du Grand-Seigneur deux fois si vous ne tiendrez par la promesse que vous aver au petit roi d' Hongrie, de luy bailler une *de vos filles en mariage.*«

sitsa portai követét pártolni a királynénak az elfoglalt Lippa, Temesvár, Becskerek, Orsova visszaadására vonatkozó előterjesztéseit [1]).

VII.

A királyné Kolosvártt töltötte a telet. A hadfolytatás azonban sok költségbe kerűlt s annak fedezhetésére 1558. jan. 25-ére országgyűlést hivott össze [2]).

A rendek nagy számmal sereglettek egybe, s Erdélynek és a részek megvédelmezésének módozatai tették a tanácskozás fő tárgyát. A szászok maguk részéről két ezer ember tartására egy hónapra 6000 forintot ajánlottak fel [3]). De mindez kevés volt s gyökeresebb és elégségesebb orvoslásról kelle gondoskodni.

A királyné nevében a rendek előtt hosszú szónoklat tartatott, mely kiemelve a királynénak a haza iránti áldozatkészségét, kimutatta, hogy a kincstár jövedelme oly csekély, hogy ő felségének s fiának tisztességes ellátására sem elegendő. A megyék és székelyek méltányolva a felhozott okokat, a baj orvoslására azt ajánlották, hogy hajtsák végre az egyházi javak secularisatióját teljesen s a szász papok jövedelmének (azaz a dézmának) három negyed részét csatolják a kincstári jövedelmekhez s csak egy negyed részt hagyjanak meg a papoknak, ezenkívül csatolják hozzá a harminczad-jövedelmet is.

---

[1]) Forgács Commentarii 206-ik l.

[2]) Bethlen Farkas febr. 3-ára teszi. Ez talán a bezárás napja lehetett: mert a szász egyetemi jegyzőkönyvben olvassuk a. a. 1558, hogy circa festum Conv. diui Pauli hivatott össze a gyűlés. A szebeni jegyzőkönyv irja (jan. végén): »Missis egr. Petro Haller et Michaele Herman ad Civitatem Colloswar ad comicia per S. Reg. Mattem convocata, fecerunt per dies 33 quibus abfuerunt expensas fl. 121, den. 46. Pro vectura datj sunt fl. 12, den. 6. Cum eisdem missa sunt, que in sortem 18000 flor. ad Ciuitatem Cibiniensem et septem sedes penes vniuersitatem dom. Saxonum pendenda et soluenda erant, vna cum defalcatione combustorum fl. 7632.«

[3]) A szász universitas jegyzőkönyvében a. a. 1558 olvassuk: Circa festum Conversionis divj Pauli impositi sunt per Serenissimam Reg. Mattem Hungarię etc. super vniversitatem Dom. Saxonum pro servandis *ad vnum mensem* duobus millibus gencium flor. 6000.

A szász nemzet felszólalt ez ajánlat elfogadása ellen: mert a papi jövedelmek elvétele kiváltságaikkal ellenkezik, mert a harminczadnak fiscushoz csatlása mindnyájuknak káros volna.

A királyné, hogy részben a szászok előterjesztésének is eleget tegyen, s részben az ország jövedelmét is szaporítsa, oda döntötte el a dolgot, hogy a harminczad legyen a fiscusé, a papok jövedelmei közől némely helyen három-negyed, másutt egy negyed csatoltassék a fiscus jövedelméhez.

Ugy látszik, hogy főként ez ügyben nyúltak a tárgyalások igen hosszúra — mert a rendek csaknem egy hónapig maradtak együtt: mi alatt a királyné elhatározá, hogy minő helyeken legyen a dézma három negyede a papoké s egy negyede a fiscusé — s viszont hol legyen csak egy negyed a papoké s három negyed a fiscusé. S e szabályzat a dézma fönállásának idejéig érvényben maradt [1]).

E rendkívül fontos gyűlés végzései ma is lappanganak.

VIII.

Még az 1557-ik év végén történt, hogy a havasalföldi vajdát Petraskót a dvornik Zokul megmérgezte s a vajdai hatalmat bitorolni kezdé. Rustán nagyvezér közbenjárására a porta elhatározá, hogy az 1554-ben letett vajdának, Mircsének visszaadja székét. Csakugyan török hadakkal Oláhországba küldte őt s közeledtének hirére Zokul és egy csapat bojár Erdélybe menekült [2]).

A porta két csauszt küldött Erdélybe, kik a királynétól Zokul kiadatását követelték. Bizonyos, hogy a dvornik nem politikai menekült, hanem közönséges gonosztevő volt, s annyival gonoszabb, mert az általa meggyilkolt Petraskó a hospodárok sorában kiváló helyet foglalt el. Mind a mellett a királyné nem

---

[1]) Bethlen Farkas I. k. 611, 612. Miles Siebenb. Würgengel 70. l. V. ö. az Appr. P. II. Tit. X. Art. III. »Bizonyos okokból a szász papok amittálván a dézmából való quartájokat viszont némely része restituáltatott stb.«

[2]) Engel, Geschichte der Nebenländer IV. Th. I. Abth. 221-ik l. V. ö. Forgács 214-ik l. s Sigler Chron. Bélnél 80-ik l.

akart a kiszolgáltatás fölött maga határozni s marcz. 27-re Thordára egyetemes országgyűlést hivott össze. [1])

Mindenekelőtt a Zokul ügye jött szőnyegre. A királyné az ügy állásáról a kir. propositiók közt tett jelentést: a szultán az ott levő két csausz által kiadatását követeli minden javaival együtt, de neje és gyermekei nélkül. A kiadást nem lehetett megtagadni, de ez nem terjedt ki a magával hozott kincsekre, melyekre nézve Zokulnak a csauszok előtt bevallást kellett tenni s melyeknek összeirását elrendelé a gyűlés is. Zokul csakugyan menedék-levél mellett Konstantinápolyba vitetett, de ott két más bojárral együtt a tengerbe fulasztották. [2])

Az alkotmánynak az 1556. decemberi kolosvári országgyűlésen történt korlátozása, jelesül az államtanács személyzetének korlátozása, sok kellemetlenségnek volt ugyan okozója, de az országnak Bebek fellépése iránt tanusitott magaviselete meggyőzhette a királynét, hogy dynastiája válságos körülmények közt feltétlen támogatásra számithat. Elhatároztá tehát a rendek s abba a királyné is beleegyezett, hogy a magyarországi urak s az erdélyi három nemzet soraiból kitünő emberekkel szaporittassék a tanácsurak száma, s annyi fizetéssel láttassanak el, hogy a királyné udvara mellett lakhassanak: Perényi Gábor, Bebek Ferencz, két Báthory György é András, Balassa Menyhért, két Kendy Antal és Ferenc, Csáky Mihály, Gyerőfi Mihály, Kemény János, Szalánczi János és Cserepovics Miklós. Hogy új tanácsosok választ-ván, fehérvári és kolosmonostori levéltárakba világi őrök állittassanak be.

A magyarországi urak kérték a királynét, hogy tegyen

[1]) A szebeni jkönyvben a. a. 1558. olvassuk (5. marcz.): »Missio Thoma Vayda ad Sedes Superiores cum literis convocantibus ad comicia general a ad Dominicam Oculj ad oppidun Thorda den 50. Eadem causa missus est Georgius Török ad sedes inferiores den 50. 27. Marcÿ Missis circumspecti Magistro Civium Mathia Ponzler ac Seruasio Wydner ad congregacionem generalem ad oppidum Thordensem convocatum facti sunt expensi diebus 13 fl. 72 den. 13 Pro vectura datj sunt fl. 4, den. 87.«

[2]) Mint Verancsicsnak irták Konstantinápolyból 1558. nov. 20-káról. V. ö. *munkái* VII-ik k. 351-ik l.

a részeken, jelesül Váradon látogatást, mit ő akkorra igért, ha az ottani zavarok le fognak csendesedni. Ugyanakkor gondoskodni fog a váradi iskoláról is — a minthogy a többi iskolák már kellően el vannak látva, azonban a szentlélekről czimzett egyház fölött nem fog új intézkedést tenni.

Törvénykezési terminusok tartassanak ott, hol ő felségeik lesznek: az erdélyiek pünkösd naptól Péter és Pálig, a magyarországiak Lukács napjától 50 napig, a székelyföldiek Szent-György napjától pünkösdig.

A rendek tanácskozásának nevezetes részét a pénzügyi állapotok szabályozása vette igénybe:

Kolosvárt felmentették a harminczadfizetéstől, a lippai és kárásnebesi uton Déva vagy Vincz, továbbá Várad, Tasnád és Szathmár jelöltettek kifizető helyekül.

A vámházakat vizsgálja meg az itélő mester, azokat, melyeknek vámszedésre nincs joga, törölje el, s a vámszedésnél a régi szokás tartassék fön.

A kolosi kamarát, melynek bezáratását a királyné elrendelte, nem fogja bezáratni, hanem haszonbérbe adatja, de ugy, hogy nagyobb sókoczka mint másutt ne vágassék. Megengedtetik a sókereskedés a hajókon, de ugy, hogy attól harminczad fizettessék. Sőt a nemesek régi szokás szerint kapnak.

Kivetették az adót: fizessenek a megyék portánkint 99 denárt, melyből 50 den. portai adóra, a többi a végekre fordítandó, s a nem dicált helyek dicáltassanak, a magyarországiak portánkint egy forintot adnak, a mármarosiak, még azok is, kik a német pártra fizetnek, a régi összeirás szerint adózzanak; a székelyek és szászok[1]) a magyarokével egyenlő terhet

[1]) A szász egyetemi jkvben a. a. 1558. olvassuk: »in generali congregacione per Ser. Regin. Mattem Hungarię etc. ad oppidum Thorda ad Dominicum Judica convocata impositus est census seu contribucio super Vniversitatem Dom. Saxonum flor. 15,000«. Későbbi helyen: »18. Maij contributio quindecim millium florenorum in congregacione Thordę circa Dom. Judica usque Palmarum celebratai imposita, dom. Magister civium cum ea summa, quam civitates per suos homines administrarunt, presentavit fl. 15.000.« A székely kronikában olvassuk: 1558 ismét hivatták az országot Thordára és ottan szerzének egy forintos adót, a székelységre vetének három ezer summa pénzt és Csikban Sándor Mihály uram felszedé. 29-ik l.

vállalnak el. Az előkelő székelyek azon zsellérei, kik nem szabad székelyföldön laknak, ezen fizetés alól ki vannak véve. Szent Márton napig a királyné nagy szükség esetén kivül, új adót nem vethet ki.

A dézmák bérét a bérlők két izben, sz. György és sz. Márton napján fizetik, s intézkedtek, hogy a nemfizetőkön a hátralék megvétessék, valamint hogy a dézmaszedés minő módozatak közt hajtassék végre. A dézma ő felségeik udvara és várai föntartására fordittassék. A szász dézmák csak szászoknak adassanak, kivévén melyeket a királyné magának tart.

A rendek legyenek harczkészen, hogy ő felségeik hivására rögtön felülhessenek.

Az orvok, paráznák, gyújtogatók adassanak ki s büntettessenek meg.

A nemes asszonyok, a nélkül, hogy azért az itélőmesterhez kellene menniök, vallhatnak ügyvédet maguknak.

Végül felkerült a vallás ügye. Petrovics már nem élt s többé nem volt a ki a kálvinistákat a nekik engedett türelem daczára megvédelmezze. Melanchton válaszolt a mult évi thordai zsinat által hozzá küldött confessiora, 1558. jan. 16-án kelt levelével: »meg kell — ugy mond — különböztetni a lényegest a lényegtelentől s e tekintetben a gyengéknek egyetmást engedhetni.«[1]) Az úrvacsora kérdése az előbbiek közé tartozik, ebben nem engedhetni. A lutheránus rendek nagy többsége ez értelemben járt el: »minthogy ő felsége — rendelők — már megengedé, hogy szabad legyen akár a pápista, akár a lutherána vallást követni, erre most is megadja az engedélyt. De a sacramentariusok (így hivták a kálvinistákat) felekezete eltiltatik, s a wittembergi egyháznak, Melanchton sajátkezű iratában kifejtett itélete szerint eltörlendőnek véleményeztetik.«

A gyülés apr. 3-án oszlott el.[2])

---

[1]) Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. Neue Folge II. 264-ik l.

[2]) Lásd törvények és Irományok VII-ik sz. A szász egyetem jkvben olvassuk: »14. Apr. Pro redempcione Articulorum in congregatione Thor-

IX.

Báthory Kristóf Párisban a franczia udvarnál sikerrel és eredménynyel járt. Kétségtelenül mint mindig, most is összefüggött ez eredmény az európai eseményekkel. A nyugoti államok küzdelme mondhatni átalános conflagratióban tört ki. II. Henrik franczia király a múlt évi st. quentini vesztett csatáért Calais visszafoglalásával kárpótolta magát s Fülöp spanyol királynak mind több ellenséget, mind nagyobb zavarokat igyekezett készitni. A franczia királyoknak és szultánoknak hagyományos szövetkezése kezébe adta erre az alkalmas eszközöket, melyeket ugyancsak ki tudott zsákmányolni portai követe: De Vigny, ki a portát egyfelől Fülöp ellen tengeri hadjáratra ösztönzé, melynek folytán 1558. tavaszán Piali pasa csakugyan ismét megjelent a földközi tengeren, mig másfelől az 1558. marcz. 14-én római királylyá koronázott Ferdinánd követének: Busbeknek minden törekvését, hogy hosszas alkudozások s apróbb fegyverszünetek után állandó béke jöhessen létre, ellensúlyozni tudá. De e merev, indulatos, fönhéjázó ember csak kevéssé érté és kevéssé méltánylá az erdélyi viszonyokat, s nem nagy súlyt fektetett arra, hogy a franczia és erdélyi udvarok közt családi összeköttetés tegye szorosabbá az érdek-közösséget, melyben a két uralkodó család a Ferdinánd ellen folytatott háborúban találkozott. Midőn ő mint követ Konstantinápolyba jött s először hozták neki elő e tervet, egész méltatlankodva mondá: nem szokás a franczia királyok leányait ily messze adni férjhez, s midőn Báthory Párisba ment, sietett urát figyelmeztetni: »hogy ha az erdélyi követek házasságról beszélnek, emlékezzék felséged Rohan kisasszonyra; nincs a fejedelem számára ennél jobb nő Franczia országban, feltéve hogy nevét megváltoztatják — mit azonban ügyesen kell tenni.«[2])

densi conclusorum, quorum transumptum tandem ad civitates missum est datj den 50. 15. Apr. Misso Georgio Teurek Bistriciam cum transumpto talium articulorum et cum mandato S. Mattis, quod taxam in aurum converteremus, datis expensis fl. 1 den. 50. In simili causa missus est Andreas Brassoviam datis expensis fl. 1.

[2]) Ribier i. h. II. k. 711—715 ll.

Párisban nem igy fogták fel a dolgot. II. Henrik komolyan akart szövetkezni Izabellával, mert ebben Ferdinánd ellen erős támot vélt feltalálhatni, Báthoryt szivélyesen fogadta, midőn ez a királyasszony üdvözletét átadta s csakhamar megállapiták a szövetkezés feltételeit: az alvidéki várak visszaadása érdekében a király közbenjár a portánál, ezért a szultánhoz követet küld; öt évre öt-öt ezer forint hadi segélyt ad, s egyik unoka-hugát nőül adja János Zsigmondhoz. Egyuttal követül Erdélybe Martines-t kijelölé, ki oda Báthoryval együtt elutazott.[1])

Ez alatt magában Erdélyben ismét zavarodni kezdtek az ügyek. A királyné s a moldvai vajda közt feszültség állott be, a miatt, hogy ez Küküllővár visszaadására a portán magának fermánt tudott eszközölni. A királyné szinleg megigérte az átadást, de az tényleg nem hajtatott végre. Az Erdélybe az uradalom átvételére küldött bojárok eredmény nélkül tértek haza s a vajda határt nem ismerő dühvel megbotozta bojárjait, meg a királyné követeit, Bebekkel ismét alkudozást kezdett s beütött és pusztitotta a Barczaságot. A királyné e hírre körülhordoztatta a véres kardot, Bebeket hivatta magához, de ki nem jött el[2]) s végre, midőn a franczia követ és Báthory megérkeztek, jun. 5-ére Gyulafehérvárra országgyűlést hirdetett.

E gyülés ismét a hosszabbak s ugy látszik zajosabbak közé tartozott. A rendek némi feszültséggel jelentek meg: a királyné eddigi költekezéseit tulságosoknak találták s daczára, hogy a múlt országgyülés kimondá az államtanács szaporitását, más szavakkal újból szervezését, az új tanácsurak még mindig nem birtak Izabella lengyel kegyenczei, főként Nisovszky ellenében annyi befolyással, mennyit e törvény értelmében maguknak követeltek. A hír Bebeket s a két Kendyt emlité e mozgalmak vezéreiül, mint a kik triumviratus felállitásán munkálnak, s e czélból keresztül akarják vinni, hogy Izabella

---

[1]) Forgács 206. Bethlen Farkas I. 617. l. Forgács II. Henrik leányát jelöli ki menyasszonynak, Bethlen unokahugát — ez utóbbi valószinűbb mert Henrik leányai kicsinyek voltak.

[2]) Igy irja le e dolgot Mágócsy Gáspár Nádasdyhoz irott levelében *Pray Epist. Proc.* III 180–2.

székhelyét Váradra tegye át, hol palotát is kezdtek már neki építtetni, fia maradjon itt az ő gondjuk alatt, a kincstár fölötti rendelkezési jogát korlátozni akarják: szóval egészen a Fráter György kormányzói hatalmára áhitoznak.[1]) A királyné azonban épen eme pontokat illetőleg volt hajthatatlan s hogy már akkor az ellentétes törekvések szakadásig nem mérgesedtek azt leginkább a franczia követ jelenléte s a szövetkezési ajánlat, melyet ő magával hozott, volt képes elháritni. Igy aztán mégis lecsendesült a keletkező vihar, s Martines kifejté küldetését elmondván a szövetkezés feltételeit, melyek fejében a rendektől azt kivánta, hogy a hadjárat fokozott erélylyel folytattassék. Az a rendek helyeslésével találkozott s csakugyan a hozott törvények egész szelleme mutatja, hogy a kibékülés megszilárditására s mennél nagyobb haderő kiállitására hozattak.

Mindjárt az első czikk foglalkozott a kérdéssel, még pedig annak jeléül, hogy a kölcsönös kiengesztelődés szükségességének érzetétől át voltak hatva, meglepő őszinteséggel: mind két részről a dolgot a tévedések bevallásán kezdve. Azért hogy a királyné inté a rendeket, hogy fogyatkozásaikat, ha melyek volnának bennök, a közjó iránti tekintetből vetkezzék le, s forditsák minden igyekezetöket a birodalom méltóságának emelésére s határszélei terjesztésére a czélból is, hogy ő felségeik Magyarország uralkodóinak ismertessenek el, s másfelől hogy ő felségeik is netalán lehető fogyatkozásaikat a közjóra s az ország megmaradására fogják kijavitni — ezért a rendek végetlen hálára érzik magukat lekötelezve.

A kölcsönös kiengesztelődés e pontja a magyarországi ügyekkel függött össze.

A részekben lakó főurak Várad visszavétele óta folytonosan sürgették Izabella látogatását: s az erdélyiek azért is támogatták őket e czéljok elérésében, mert ilyen módon könnyebben hitték elérhetni, hogy a királynét elválasztják fiától s ennek nevelésére befolyást nyernek és katonai kiképeztetését jobban biztosítják. A kibékülés e törekvéseknek formát adott: a hozott határozat megnyugtatá a királynét annyiban, hogy nem kivánta rögtöni kimenetelét, s meg a rendeket, törvénybe

[1]) Pray i. h. a 132-ik l. Szamosközy I. k. 5-ik l.

iktatván azt. E szerént az ország megmaradása mellőzhetlenné tevén a hadfölkelés elrendelését, a végeken levő haderők meg fognak szaporíttatni; az ehhez szükséges pénzt ő királyi felségeik lehetőleg megszerzik: valamint maguknak is megszerzik a szükséges hadi fölszerelést, hogy Váradra mehessenek. De addig, míg a portai követek (ezek Temesvár, Lippa visszaadását sürgeték) visszatérnek, Erdélyben maradnak. S ez alatt Thordán, Kolozsvártt vagy Gyaluban fognak lakni, s ha eljön a kimenetel ideje, a királyné fiával fog menni; hogy az ő távollétük alatt ki kormányozandja Erdélyt, a fölött akkor fognak dönteni. Szükség esetére pedig a királyfi is szálljon táborba, de gondoskodni kell, hogy biztosan, méltóságához méren s akkép tehesse meg ezt, nehogy szégyennel térjen onnan vissza. [1])

Ha hát e tekintetben a rendek a királyné iránt engedékenységet tanusítottak, a királyné is tette azt, midőn beleegyezett, hogy a kincstartói méltóság visszaállíttassék, oly módon, hogy ez az összes kamarai jövedelmeket kezelje, de oly módon is, hogy évenkint egyszer vagy kétszer számot adjon ő felségeiknek »nehogy bármi módon is Fráter György szerencséjének nagyságától elragadtassék s az uralkodók kegyelmével visszaélhessen.«

Ez eredmények után hajlandó volt a királyné Bebeknek bocsánatot adni, de úgy, hogy ismerje be fogyatkozásait s hivatalosan kérje hibái bocsánatát.

E határozatok, a franczia királylyal kötendő szövetség s a részek mennél előbbi megtisztítása szükségessé tették a hadfölkelés elrendelését: ha a királyfi személyesen száll táborba a zászlós és főurak dandáraikkal, a nemesek — magyarok és erdélyiek — személyesen jobbágyaik 16-ával fő és jószágvesztés alatt fölkeljenek. A székely primipilusok teljesen, a primorok fejenkint legyenek harczkészen. A székely községek portánkinti fizetéssel járuljanak e hadjárathoz s az összeget ő felsé-

[1]) Hogy már elébb is történtek erre intézkedések, mutatják a nagyszebeni jegyzőkönyvek: 1558. márczius 18-ról: »Ad commissionem Suae Reginalis Majestatis fecimus Albam Juliam vehere galeas et cetera arma bellica pro Illustrissimo Dom. Ioanni Sigismundo Rege Juniore, deaurea ta et apparata; dati pro vectura fl. 2.«

geik embere kezébe szolgáltassák. A primorok mit se fizetnek. Ő felségeik tartassanak a székelyek közt seregszemlét. A szász egyetem két ezer harczost küld jól felszerelve s hadi szerekkel, ágyúkkal ellátva. A városokból két tanácsos a királybiróval csatlakozzék a fejedelemhez. Ő felségeik a határszéleket erősíttessék meg. Megállapiták a harczosok zsoldját is: a gyalogok zsoldja két forintnál több ne legyen. Száz gyalognak legyen egy kapitánya s ennek zsoldja 6 frt, a dobosé, zászlótartói tizedesé 3 frt, a lovasoké is 3 frt — természetesen mind havonkint. Ágyúkról, tüzérekről s minden ahhoz megkivántatókról ő felségeik gondoskodnak, valamint arról is, hogy a katonák zsoldjaikat megkapják. Ő felségeik megbizottjai a szász-székek és városok polgármestereivel s királybiráival az árúk és kézművek árszabályát megvizsgálják, nehogy a katonák és nép feleslegesen zsaroltassanak.

Megujitották a régibb törvényt, hogy a külföldi udvarokhoz senki az uralkodók tudta nélkül követet küldeni ne merjen.

A törvénykezést illetőleg is fontos törvényeket hoztak: egy jogtudós állíttassék a királyi tábla élére, ki a szószaporitást, veszekedést, illetlen szóváltást korlátozza. Az itélőmester által tárgyalt ügyek fölebbezhetők ő felségéhez. Magyarországi itélőmesterré Bálint mester, erdélyivé Mecskey Ferencz választattak.

Ő felsége meg fogja Báthory Györgyöt inteni, hogy Berkes Simont elégítse ki, valamint abban is munkás lesz, hogy Perényi Ferencz fogságából kiszabadíttassék. [1])

A megyék főispánjai legelébb ő felségeiknek, azután a megyéknek igazságos hivataloskodásukról tegyék le az esküt.

Ujabban elrendelék a szökött jobbágyak kiadását.

Ez országgyűlés a vallás ügyében is hozott törvényt. Az ez évi márcziusi tordai gyülés óta a sakramentariusok (azaz reformáltak) ügyében nagy változás állott be: Dávid Ferencz szakítani kezdett a lutherán egyházzal s ő a magyar papok közől sokakat magával vitt. Ha már a tordai gyülés a korábbi vallásszabadsági rendeleteket oda magyarázá, hogy az

[1]) Nem lett eredménye: mert Perényi átállott a Ferdinánd pártjára.

csak a catholicusokra s lutheránusokra értelmezhető — ezt a rendek nem vonták egyenesen vissza, azonban jónak látták szigorán enyhíteni. Föntarták ugyan e végzést, de a királyné hozzá tette, hogy egyedül azon okból, hogy a viszály és zavar kútforrása bezárúljon. [1])

A gyűlés szokatlan hosszú tartama okozá, hogy a mint a franczia követség jelentését meghallgatták, s a kibékülésnek legalább főbb vonalai megállapíttattak, a követek, főként a szászok közűl számosan, elhagyták Fehérvárt. De a gyűlés még azután is 12 napig tartott s csak junius 21-én ért véget. [2])

X.

A királyné az ezen országgyűlés által elrendelt hadfölkelést jul. 25-ére Keresztes mezejére összehívta. Ezen tábori országgyűlés végzései nem maradtak fön, de annyit tudunk, hogy a királyné Magyarországba menetele, a királyfi táborba szállása elmaradt, s a Keresztes mezejére összesereglett hadak haza bocsáttattak, a helyett annak megfelelő adó vettetett ki. [3])

---

[1]) L. Végzések és törvények VIII. sz.

[2]) A szász universitas jegyzőkönyvében olvassuk: a. a. 1558: »30. Junij. Misso Mathia Wyngarty Brassoviam cum Albę, Julię, conclusis fl. 1. In eadem causa misso Martino ad Meggyes et Bistriciam, quum enim ab omnibus civitatibus discessissent solus Petrus Haller permanserat articulos excipiendus, quibus transcriptis missi sunt ad civitates exp. fl. 1. den. 25. Cum esset convocata dieta Albam Juliam circa Dom. Trinitatis ad audiendum oratorem Regis Francię, et ab omnibus civitatibus discessissent et solus Hallerus finem dietę, per 12 dies post aliorum abitum expectasset facti sunt per hos dies expensi fl. 19. A nagyszebeni jegyzőkönyvben e tárgyra vonatkozólag olvassuk: (4. Junÿ) Eodem die missis Dom. Petro Haller judice regio cum Joanne Lulay Albam Juliam ad dietam convocatam a Reg. Matte ad audiendum oratorum Regie Francię et abfuerunt per dies 23, factę, expensę, fl. 64 den. 28. Pro vectura datj sunt fl. 8. den. 65. Amplius pro dono missi sunt cum eisdem Suis Mattibus pisces, pro illorum piscium vectura fl. 2.«

[3]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyvében olvassuk a. a. 1558. a Perceptek közt: »Imperata expeditione per Sacr. R. Mattem Hungarie etc. et missa ad campum Keresztes vigesimo quinto die Mensis Julij ac remisso populo nostro, imposita est contributio super Vniversitatem Dom. Saxonum fl. 12000.« Ugyanott az erogáták közt: (7. Sept.) In expedicione circa festum dini Jacobi ad campum Keresztes convocata, et remisso populo fuit contribucio 12,000 fl. ad Vniversitatem Saxonum,

E váratlan fordulat oka az akkori politikai viszonyokban keresendő. A franczia követ Martines szerepet játszott a rendek békéltetési törekvéseiben s azután is befolyást akart gyakorolni az udvarnál. Egyetértett a főurakkal, hogy a királyfi nevelésére több gondot kell fordítni, katonai képeztetését nem kell elhanyagolni, miután már 17. évét betöltötte. [1]) A királynénak ez elegendő anyag volt a gondolkodásra: s a lelkében felmerült gyanút lengyel tanácsosai még élesztették. Előre látta, hogy a szövetség a franczia királylyal az uralkodói hatalmat tényleg fiára fogja szállítni — s ezt ő nem volt hajlandó kezéből kiereszteni. E szövetség attól fogva, hogy ez eszmék gyökeret vertek agyában, nem tűnt fel oly kívánatosnak előtte — s ez magaviseletén is meglátszott. Hidegnek, tartózkodónak mutatkozott Martines iránt s e tárgyról többé nem is beszélt vele.

E dolog nagyon találkozott De Vignynek a portai franczia követnek törekvéseivel. E férfiú minden áron meg akarta hiusítni a Ferdinánd és Szoliman közt tervezett béke létrejöttét, azonban a nélkül, hogy Franciaországra e miatt újabb kötelezettségek háruljanak, s midőn Stambulban az a kósza hír terjedt el, hogy Izabella Ferdinánddal alkudozik és ezért a porta haddal akarja megtámadni, leplezetlenül megírta Parisba: ime ezért szeretném, hogy a franczia követ már túl legyen Erdélyen, mert nekünk az árnyékát is kell kerülni a gyanúnak, hogy e dologban a királynéval egyetértünk. [2])

---

quam summam Dom. Magister Ciuium, una cum ea quam ciuitates per se suis Mattibus presentauerunt fl. 12000.« Továbbá e tárgyra vonatkozólag a nagyszebeni jegyzőkönyvek közt következőket találjuk: »Ad expedicionem ad campum Keresztes circa 17 diem Julij cum mitterentur egr. Petrus Haller judex Reg. Ciuitatis Cibiniensis datj sunt ad praeparationes Zurüstung fl. 20.« — »Ad racionem contribucionis fl. 12,000 in oppido Thorda circa festum diui Jacobi super Vniversitatem Dom. Saxonum impos. vbi ad domum numeralem ordinatj erant fl. 200, misit dom. Magister Civium per Dom. Seruasium ad oppidum Thordam pro Septem Sedibus pro media parte videlicet fl. 2544. Pro sumptibus datj fl. 12 den 12. Blasio Burgburger datj fl. 2 den. 50.«

[1]) Bethlen Farkas I. k. 617-ik l. Forgács szerint (208) ezt ő a király utasításából tette.

[2]) Ribier Lettres et Memoires II. 757-ik l.

S e különböző törekvéseknek csakugyan az lett az eredménye, hogy udvariasan ugyan s megajándékozva, de hidegen elbocsáttatott Martines, ki nyomon Stambulba utazott. [1])

XI.

Azt a hírt pedig, hogy Izabella királyné Ferdinánddal alkudozást kezdett, Konstantinápolyban a Bebek emberei terjesztették el. Midőn Izabella s az ország oratorai a portán sürgették, hogy legalább Lippa s a Hunyadig terjedő föld adassék vissza: már ott voltak a Bebek s a két Kendy emberei, kik a juniusi határozatokat oda magyarázták, hogy Izabella ki akar Magyarországra menni, s a mint Lippát visszakapja, a németekhez fog átállani, s inték a portát, hogy kérésének valahogy helyet ne adjanak. [2]) E három gazdag hatalmas főúr, s velök együtt Csáky Mihály, szövetséget kötött egymással és azt hittel pecsételte meg, [3]) — s Bebek konstantinápolyi követsége e szerződésnek volt a következménye.

E portai törekvésekről Izabella korán hírt vett, s mielőtt megbizottjai, mint tervbe volt véve, elfogattak volna, alkalma nyílt újabb követség által bebizonyítni az emelt vádak alaptalanságát. A diván haragja most Bebek ellen fordúlt, de hogy e hatalmas embert megejthesse, e változást épen nem árulta el. Mind a királyné, mind a lázadó főurak követeit egyszerre bocsátotta haza egy csausz kiséretében, ki azonban titkos utasítással volt ellátva. A csausz a Bebek s Kendy-féle követséget hátrahagyta Oláhországban, maga a királyné követeivel Fehérvárra sietett. [4])

A mint most a királyné a csausztól biztos tudomást nyert a dologról, a mint ez portai utasításait közölte vele —

---

[1]) Bethlen és Forgács az i. h.

[2]) De Vigny a velenczei követnek jul. 29-éről irja: »La Reine de Transilvanie a esté accusée en cette Porte de traiter secretment l'appointment auec ce nouuel empereur, dont le Grand Seigneur est entré en si grand jalousie, que plusieurs pensent que l'année qui vient, si plutot il ne e fait, il se pourroit bien emparer du Royaume. Ribier II. k. 757-ik l.

[3]) Forgács Commentariust 213 ik l.

[4]) Verancsics Antal munkái. VII-ik k., 240-ik l.

gyorsan határozott. A tervet kegyenczével Nisovszkyval főzte ki[1]), ez Balasát, ki ez év tavaszán Tordai Zsigmond által alkudozást kezdett Ferdinánddal, hogy pártjára száll, beavatta abba s egyfelől rémítgetéssel, hogy áruló tervei úgy is tudva vannak, s a büntetéstől csak egy teljesítendő nagy szolgálat árán válthatja meg magát, másfelől Vécs és más jószágok oda igérésével: végrehajtó karnak is megnyerte. Gyors futárok küldettek Bebekhez s a két Kendyhez, hogy a csausz által hozott portai izenet meghallgatására siessenek Fehérvárra. Ezek aug. 31-én érkeztek meg a fejedelmi székhelyre s még az nap késő éjjel kétszáz lovassal és háromszáz gyaloggal Balassa is megjött. A három főúr épen vig lakomán volt az éjjel, midőn Balassa Menyhért, Perusith Gáspár s Daczó Tamás megrohanták őket, magukkal vivén egy csapat rácz és lengyel katonát, s azonnal fel is konczolák. Javaikat zsákmányra bocsátották s ekkor találták meg a Bebek szobájában a méreg adagokat, melyeket ő Bizánczból hozott magával [2]), s melyekről szolgája Kocsis Marczi feljelentése alapján a királynénak már volt tudomása. [3])

Mennél gazdagabb és hatalmasabb volt a három főúr, s mennyivel tisztábban állott mindenki előtt, hogy a két Kendy nagy szolgálatokat tett a királynénak visszahívása körül, annál nagyobb volt a rémület, mit a gyilkosság mindenfelé keltett. Ha híre terjedt is szövetkezésöknek, nagyravágyó törekvéseiknek, a méreg feltalálásának, a porta pressiójának: mindezt nem tartá elegendőnek a közvélemény, hogy a királyné büntetés helyett, boszúra határozá magát. Izabella maga is érzé tettének súlyát s már sept. 3-án országgyűlést hivott össze sept. 29-re Fehérvárra, meghallgatni a portáról visszaérkezett követeket. De egyszersmind biztosítá őket, hogy a

[1]) Forgács Commentárjai 213-ik l.

[2]) Forgács és Verancsics az i. h. Miles igen érdekes részleteket közöl Würgengel 71—3 ll. Továbbá Bethlen Farkas I. k. 619. Szamosközy I. k. 9-ik l. Sigler 82, Ostermayer 82-ik l. A gyilkosság napjának Forgács tollhibából nevezi sept. 22-őt, az világos — mert a többi forrás mind sept. 1-sö napját említi. A Balassa árulására vonatkozó levelek (máj. 20- és 28-ról) a titkos levéltárban.

[3]) Az Album Otardinum Trauschenfels Fundgruben 23.

miért Kendy és Bebek büneikért lakoltak: nekik nincs okuk semmiről se tartani. [1])

Mind a mellett nem minden aggodalom nélkül jöttek Fehérvárra — hanem ez most feleslegesnek bizonyúlt be. A királyné Szalánczy Jánost bizta meg, hogy tettének indokait elemezze a rendek előtt: a meggyilkolt férfiak a portán levelekkel s ajándékokkal sürgették, hogy a kormányzói méltóság rájok ruháztassék, ezenkivül az ő s fia élete ellen összeesküdtek, mint ezt Tarki Gergely, valamint s az általuk Konstantinápolyból hozott és hiveik által felfogott méregadagok igazolják, melyeket nagyobb hatás kedveért három szelenczében fel is mutatott [2]). Ha egy-két hang hallatszott is a rendek közt, hogy annál inkább törvény utjára kellett volna bocsátni a dolgot s nem kihallgatatlanúl kivégezni őket, számolniok kellett a bevégzett ténynyel s nem tehettek mást, mint hogy e jelentést s a bizonyitékokat vették tárgyalási alapúl.

A fejedelmi propositiók nagy nyomatékkal emelék ki, hogy mennyi gonddal, áldozattal, rokonai elhagyásával munkál a királyné az ország java előmozditásán, csakhogy az országot s hiveit a fenyegető veszélyektől s a rendzavaróktól megmenthesse — a rendek is ennek fejében felajánlák hűségüket, vérüket.

Megtudván a rendek ő felsége nyilatkozatából a kivégzett urak orgyilkos szándékát, hogy t. i. őt s fiát méreggel akarák elveszteni, vagy, ha ez nem sikerülne, fegyverrel kivégezni s tekintvén a veszély nagyságát, mindenekelőtt hálát adnak istennek, azután kijelenték, hogy ezek mint közrendzavarók s felségsértők méltán lakoltak. Kérik ő felségét, hogy hasonló

[1]) L. Végzések és Törvények IX. A szász egyetemi jegyzőkönyvben olvassuk a. a. 1558: »5. sept. Misso Martino ad Megygies et Bistriciam cum litteris Suae Mattis Albam Juliam ad congregacionem convocantibus datis expensis fl. 1 den. 25. 6. sept. Misso Georgio Madyar Brassoviam in eadem causa fl. 1.« — A nagyszebeni jegyzőkönyvben: »29. sept. Missis Albam Juliam ad Generalem Congregacionem circa festum S. Michaelis Eg. Petro Haller Judice Regio Mathia Ponzler et Joanne Lulay factis expensis fl. 41 den. 80. Pro vectura datj Joanni Blesch cum equis sex ad diem 11 fl. 4. d. 15.

[2]) Bethlen Farkas I. 621. Miles magát a királynét beszélteti: de ez nem valószinű.

esetben jövőre is akkép járjon el, hogy nemcsak ő felségeik alattvalóinak, hanem idegen nemzeteknek is méltó példa adassék.

E határozat alapján megindittatott ellenük az octavalis terminuson a főben járó per is, azon »törvényt szolgáltattak« s jószágaikat a fiscus számára lefoglalták,[1]) de Vécset Balassa kapta s egy kis részt csakugyan a családok kezén hagyott a királyné.[2])

A gyűlés — a kir. előterjesztések alapján — ismét a hadfölkelés kérdését vette tárgyalásba, tekintettel azon veszélyre, melyeket Magyarországra a németek hadjárata hozhat, melyen, hacsak korán nem segitnek, félő, hogy nemcsak Magyarország, hanem Erdély is az ellenségnek ki lesz téve. Ezen csak erős hadjárattal s pénzzel lehet segitni — s meg is szavaztak 99 denárt minden porta után. Ezenkivül a hatalmas portának minden kapu után egy-egy mérő gabonát s zabot szavaztak meg. A magyarországi nemesek portánkint 1 frtot ajánlottak — azonban miután nekik minden 16-ik jobbágyokkal fel kelle ülniök: azon feltétel alatt, hogy nagyobb teherre ne kényszerittessenek. A székelyek is mind az adóra mind a szultánnak adandó eleségre nézve a nemesekéhez hasonló összeget ajánlottak. A szászok tizenkét ezer forintot s ugyanannyi köböl gabonát és rozsot. A megajánlott összeg 4 hónapra szólott.[3])

---

[1]) »Et bona illorum omnia fisco adjudicata« mondja Bethlen Farkas. Erre nézve itéletet kellett hozni s ez octavalis terminuson történt: mint 1575-ben, melynek itélet-levele is fenmaradt, 1595-ben, midőn a jus ligatumat hozták s utóbb is mindig. A Fundgruben I. köt. 5-ik l. van közölve Báthory Kristófnak egy adománylevele a vécsi uradalomról (1578. jan. 22.), melyben emliti, hogy Kendy Ferencz azért, mert a királynét meg akarta mérgezni »publico Dom. Regnicolarum decreto nota perpetuae infidelitatis amissionisque capitis et omnium bonorum juriumque suorum possessionariorum legitime condemnatus fuerat.«. Ezen itéletlevél azonban elveszett.

[2]) Miles az i. h.

[3]) A szász egyetem jkvében olvassuk a. a. 1558: »Convocata congregacione pro festo S. Michaelis Albam Juliam impositi sunt Saxonibus pro servandis gentibus ad quatuor menses fl. 12,000. (oct. 18) Contribucionem 12,000 fl. Albę Julię in congregacione circa festum S. Miachelis

Minthogy pedig e terhekben — határozzák továbbá a rendek — mind a három nemzet részt vesz, méltányosnak találtatott, hogy annak könnyitéséhez a szász papok is járuljanak s jövőre az ágyúkat, lőport, golyókat saját költségeiken s lovaikon oda vontassák, a hova a szükség kivánja. E határozatra azon körülmény szolgáltatott okot, hogy a szász papok a múlt gyűlésen meghagyott tized-részüket teljesen adómentesen élvezték.[1])

A János király halála óta, királyi engedély nélkül épitett kastélyok husz nap alatt lerontassanak; csak a védelmi erődök maradjanak meg.

Megújiták a kolosvári végzést, hogy senki külföldre követet küldeni ne merjen.

A korábbi években megajánlott subsidiumok megvizsgálására a nemesek és székelyek közől biztosokat neveztek ki.

A folyamban levő hadjáratra ő felségeik tetszésük szerint válaszszanak alkalmas embereket, válaszszák azokat ki, kiket maguknál akarnak tartani — s e czélból készitsenek a főispánok lajstromot. A kiket ő felségeik a hadjáratra kiválasztanak, azok 12 nap alatt jól felszerelve tartoznak Kolosvártt lenni, fő- és jószágvesztés terhe alatt — a ho felveszik a költséget s azonnal elindulnak. A nemesek, székelyek és szászok legyenek harczkészen, hogy ha ő felségeik részt vennének a táborozásban, ő felségeikkel jól felfegyverkezve mehessenek. De kérik a rendek ő felségét, hogy nagy szűke levén a gabonának, moldvai hadat ne hozzon át az or-

super Vniversitatem dom. Saxonum impositam assignavit dom. Magister Ciuium Suae Matti fl. 12.000.« A nagyszebeni jkvben olvassuk: 4 nov. Ad rationem contributionis fl. 12,000 in generali congregatione Albe Julie pro festo S. Michaelis super Vniversitatem Saxonum impositea, administrauit dom. Mag. Civium per D. Servasium suis Majestatibus pro Civitate Cibiniensi et Septem Sedibus Saxonicalibns fl. 5088.«

[1]) Massa Simon brassai pap följegyzéseiben (Trausch Chronicon I. 61) e rendszabályt Csákynak tulajdonitja: »qui primus ex pastoribus Saxonicis fecit aurigas bombardicos tempore belli. Maledicta sit ejus memoria in aeternum.« Ez volt az tulajdonkép, mit 1562-ben 3000 frttal megváltottak, de nem akkor lépett életbe. V. ö. Teutsch nagy szorgalommal irt munkájával: das Zehentrecht der evang. Landeskirche in Siebenbürgen. 65-ik l.

szágon. E hadjárat költségeiben s ő felségeik védelmében Fogaras földje is vegyen aránylagos részt.

A gonosztevők kergetése elrendeltetett.

Az egész ország egy mértéket, a kolosvárit, használja.

A czigányok taxája fejenkint 1 frt. Vajdáik által szokatlan terhekkel ne zsaroltassanak.

A fehérvári s kolozsmonostori káptalanokban levő levelek gondviselése fölött a jövő gyűlésen fognak határozni.

A törvénykezési ügyekben is határoztak: a Petrovics bejövetele óta elkövetett erőszakoskodásokban a perek ő felségeik udvarában folytattassanak, s az ülnökök felváltva legyenek jelen az itélőmesterekkel. Azoknak ügyei, kik külföldi követségekben szolgálják az országot s ő felségeiket, halasztassanak későbbre. A törvényszékek tartásának határidejét kitüzték.

A vámházakat vizsgálják meg az itélőmesterek.

Az oláh bojárok kiadása ügyében a királyné már augusztusban határozott. Minthogy ezeket eleinte nem akarták kiadni, Mircse, az új vajda elzárta országát Erdély jelentékeny kárára, s ennek folytán a királyné elrendelé azok kiadatását.[1]) De még is maradtak az országban: a rendek most elhatározák, hogy azon nemesek, kiknél bujdosó bojárok tartózkodnak, azokat javaikról bocsássák el, s ha nem akarnak elmenni fő- és jószágvesztés terhe alatt fogják el s adják ki a királynénak.

E gyűlés folyama alatt érkeztek a moldvai vajdától követek.[2]) A királyné a kért uradalom kiadását elrendelé, de a felmerült erőszakoskodások folytán s minthogy a vajda azokat az erdélyi törvény alól kivetteknek tekinté, a rendek elhatározák, hogy ezen jószágok s a vajdának az országban levő szolgái adófizetés s a szükséghez képest teherviselés és perfolytatás tekintetében ne tartassanak kivételes helyzetben.

A gyűlés oct. 4-én oszlott el.[3])

---

[1]) Ostermayer Krónikája 64-ik l.

[2]) A nagyszebeni jkvben olvassuk a. a. 1558: »29. Sept. Misso Martino Albam Juliam ad Suam Mattem cum Hieronymo Dimitrouski et Jacobus Moldavicis nunciis ad Suam Mattem ipsos conducendis den. 25.«

[3]) Lásd Törvények és Irományok X-ik sz.

XII.

A királyné a magyarországi hadak főkapitányává Balassa Menyhértet nevezte ki, s a Báthoryak megegyezésével Szathmárt, továbbá Nagy-Bányát neki adományozá, a tasnádi várkapitánysággal s három szomszédos megye dézmájával.[1]) Balassa csakugyan elkezdé Kis-Várdát ostromolni a magyarországi és Erdélyből e czélra kihozott hadakkal: de lanyhán és eredménytelenül. Nem voltak elegendő ágyúi, melyekkel az ostromot folytathatta volna s nem tudott a várhoz közel férközni. De bár a szomszéd megyék s azoknak kiválóbb férfiai csatlakoztak e hadakhoz s bár a zsoldot pontosan kapta, ez nehezen türte a téli idő fáradalmait: az oláh hadak elzüllöttek s a székelyek is szerettek volna hazamenni. A védelem pedig megfeszitett erővel történt, mert ezt tekintették a Tisza mögötti vidékek kulcsának.[2])

Ily körülmények közt a királyné szükségesnek látta a [illegible] megerősitéséről gondoskodni s 1558. decz. utolsó napjaiban 1559. jan. 8-ára összehivta a rendeket Fehérvárra.[3])

A gyülés csakugyan megtartatott. A rendek mindössze egy pár napig voltak együtt,[4]) végzéseik nem maradtak ránk. Azonban annyi bizonyos, hogy a Kis-Várda alatt küzdő se regnek újabb csapatokkal megerősitését elrendelék s kimon

[1]) B[illegible] Farkas I. k. 622-ik l. Forgács Ferencz 217-ik l.

[2]) Veranczics Antal munkái VII-ik sz. 289, 299, 301, 310 s 31[illegible] [illegible] levő adatok.

[3]) A szász egyetem jkvében olvassuk: (1558) »Dec. 26. Mi[illegible] Michaele Sumady Brassouiam cum literis S. Mattum convocantibus co[illegible]gregationem Albam Juliam ad tercium diem post trium Regum datj [illegible]pensi fl. 1. Misso Georgio Madyar ad Meggyes et Bistriçiam in eisd[illegible] negociis datj fl. 1 d. 25. 28. Dec. Misso Christophoro in iisdem nego[illegible] ad sedes superiores den. 25. Misso Thoma Vayda ad sedes inferiores negociis eisdem den. 50.«

[4]) A nagyszebeni jkvben olvassuk a. a. 1559 »7. Januarii Mi[illegible] Albam Juliam ad congregacionem circumspectis Christophoro List Mathia Ponzler facte sunt expense fl. 18 d. 72. Georgio Gombos vect[illegible] ad dies 5 cum equis 6 dati sunt fl. 1 den. 88. Missi sunt Mattibus lu[illegible] pisces et panes simillorum fl. 5 den. 40. Michaeli vectori pisces et pa[illegible] in curru suo vehenti pro vectura dati sunt fl. 2.

dák, hogy azoknak, kik ott harczolnak, peres ügyeik a táborban létök alatt szüneteljen.

Az országgyülés által kirendelt hadak február havában csakugyan kiküldettek Kis-Várda alá.[1] De bár az ostrom keményebben folyt s a királyné hivei Szabolcsban két erődöt épitettek, melyből Kis-Várdát megfékezhessék,[2] de azt még sem tudták feladásra birni. Balassa már ekkor forgatta fejében a Ferdinánd pártjára állás gondolatát s e háború lanyha folytatásával annak hidját készité — mignem tavasz kezdetén két napi, szines küzdelem után fel is mentő az ostrom alól.

XIII.

Sok jel arra mutatott az 1559-ik év kezdetén, hogy a Konstantinápolyban hat éven át folytatott béketárgyalások végre eredményre fognak vezetni: a szultán ifjabb fiának lázadása lehetlenné tette, hogy a porta Ferdinánd ellen komoly hadjáratra gondoljon. Másfelől a porta Erdély, Lippa és Temesvár felőli határszéleinek szabályozására is megtette a lépéseket[4]) s épen nem mutatkozott idegennek, hogy a részek határainak szabályozása iránt Izabella is Ferdinánddal alkudozást kezdhessen.[5])

Izabellát erre s a királyfi sorsának biztositására súlyosabb betegeskedése, erejének szemmel látható hanyatlása, továbbá Bebek György fia s Perényi elpártolása miatt keletkezett aggodalma ösztönzé, szükség esetére hadfelkelésről vagy a béke alkudozások megkezdéséről akarván gondoskodni. Ily körülmények közt jun. 12-ére Fehérvárra részleges országgyülést hivott össze.[6])

A királyi előterjesztések ismét egész ostentatióval az ő

---

[1]) Ostermayer Krónikája 65-ik l.

[2]) Verancsics munkái VII-ik k. 339-ik l.

[3]) Forgács Comment. 219. Verancsics Munkái VIII-ik k. 21-ik l.

[4]) Verancsics Munkái VIII-ik k. 16-ik l.

[5]) Bethlen Farkas I. k. 625. Hammer Gesch. des Osm. Reiches II. 262. Forgács 280.

[6]) A szász egyetem 1559-diki jkvben olvassuk: Misso Martino Brassoviam cum literis Sacrarum Mattum, quibus Albam Juliam ad Dominicam post Viti et Modesti ad congregacionem vocabantur datj ex-

általa hozott áldozatok felsorolásával kezdődtek: feláldozta hazáját, nyugalmát, békéjét, éjet napot összetett, bajt, gondot vett a nyakába s bele is betegedett. Nem is abból következett az ország romlása, pusztulása, szenvedése, mintha ő nem vigyázott volna eléggé, hanem — az elpártolt magyarországi urakra célozva — nehány rendzavarónak és hazaárulónak gonoszsága hozta azt az országra. Hanem ő, a mig csak él, akkép fogja fiát igazgatni — s ez azon szállongó hirekre vonatkozott mintha ő az uralkodást a királyfira akarná bizni — hogy ez hiveit jogaik és kiváltságaik élvezetében megtartsa. A rendek is biztositák maguk részéről a királynét, hogy mind ez előttük is tudva van, hálával ismerik el kegyelmességét, kérik a mindenhatót, hogy adja vissza egészségét, s kikelnek az árulók ellen, kik nem gondolják meg, hogy isten és emberek az ilyen bünöket legsúlyosabb büntetésekkel sújtják. Kiváló örömmel szemlélik, hogy a királyfi mily gondos nevelésben részesült, tudománynyal, királyi erényekkel, jóság és nyájassággal ékeskedik, élénk, éber, gondos, előzékeny s boldognak érzik magukat, hogy vérükből s nyelvöket beszélő ilyen urok van és nagy megnyugvással veszik tudomásúl, hogy fia vezetését továbbra is magának kivánja föntartani. A mi pedig azon tanácsosok megválasztását illeti, kik a királyné halála esetére a királyfi mellett tartoznának lenni, ezt egészen a királyné itéletére bizzák.

A királynénak a portáról visszaérkezett követe Gyulay Mihály a szultántól engedélyt hozott, hogy Ferdinánddal egy hét évre terjedő béke iránt alkudozások kezdessenek. A rendek kérték a királynét, küldjön Ferdinándhoz követet megtudni, ha hajlandó volna-e ő a békét, mely a portával létrejövés küszöbén állt, Erdélylyel is megtartani?

Minthogy pedig a rosz termés miatt a nép akkora inségre jutott, hogy az adóval terhelni lehetetlen: találjon módot a királyné, hogy addig is, mig a követek visszajőnek, a

---

pensi fl. 1. In similibus negociis missus est Petrus Zekel ad Ciuitates Megjes et Bistriciam dati expensi fl. 1. den. 25. In iisdem negociis missi Christophorus ad superiores, Michael Swmody vero ad inferiores sedes, quibus dati sunt expensi fl. I.«

határszéleket megvédje. A határszéli hadak a szokott 3000 számban fentartandók, s erre és az ország közönséges szükségeire a korábbi felszámlálás szerint portánkint 99 denárt ajánlanak fel, s a székelyek és szászok is [1]) hasonló összeggel róvattak meg: akkép, hogy ebből semmi birtok se legyen kivéve. S ez volt az egyetlen adó, mely ez évben kivettetett. Egyszersmind elhatároztatott, hogy ez adóból senki se tarthasson semmit vissza, hanem ha követelése van, azt ő felségétől kérje. A korábbi adózásokról ő felsége vétessen számot.

Ugyancsak az országos inségre tekintettel a királyné felajánlotta, hogy a portai adót s ajándékokat sajátjából fogja fedezni.

Minthogy pedig még mindig vannak lázadók és engedetlenek, kik az országgyűlésre meghivattak, de nem jöttek el, a királyi rendeleteket figyelembe nem veszik, a kolosvári végzések daczára idegen udvarokkal fondorkodnak, oda követeket küldenek: ezek ellen a királyné hivja össze hadait s ágyúkkal felszerelve, küldje megfékezésökre. Szükség esetére pedig a rendek ugy legyenek harczkészen, hogy a második felhivásra táborba szállhassanak, s odamehessenek, a hol vagy a királyfi, vagy akadályoztatása esetében ő felsége kapitánya lesz.

A királyné a rendeket a hatalmas porta iránti hűség megtartására is inté — s ezek válaszukban kifejezék, hogy mindenben ő felségeik példaadását fogják követni.

Elhatározák, hogy az ország törvénye szerint elitélt gonosztevőknek kegyelem ne adathassék, s a gonosztevők és orvok a mult gyülés végzése szerint Magyarországon és Erdélyben egyformán kergettessenek.

A hátas-lovaknak és bőröknek az országból kivitele szigoruan eltiltatott.

A mérték-egységre vonatkozó törvényt megújiták. Az állandó lakhelylyel nem biró kalmároknak a kereskedés eltiltatott. Megújitották az 1556-iki árszabályokat.

[1]) A szász egyetem jkvében olvassuk: »Duodecimo die Mensis Junij, qui fuit dies Dominica ante Viti et Modesti convocata parciali congregatione Albam Juliam impositi sunt per S. Mattem Hung. etc. super Vniversitatem *Dom. Saxonum fl. 12.000.*«

Kitűzték a törvényszékek tartásának idejét: két terminust a magyaroknak s ugyanannyit a székelyeknek. Minthogy az állandó törvényszékek tartásáról az értesitést a magyarországiak későn kapták meg, s azért nem jöhetvén el, megbirságoltattak: ezen birságot a rendek leszállitották s a pert megszüntették. Mivel a mult gyűlés a kis-várdai táborban levők pereit táborozásuk tartamára felfüggeszté, az ilyenek ha elitéltettek, az itélet alól felmentettek. A periratok árára vonatkozó korábbi határozatokat megújitották.

Azon helyek, melyek régen dézmát fizettek, fizessék ezután is, bárha most oláhok laknák is: kivévén ha azon helyen nemesek mívelik a földet.

Elhatározták, hogy azon tömérdek károkért, melyeket különböző időkben Bebek György s az ő szolgái a nemeseknek okoztak, Balassa Menyhért kapitány, Hagymási Kristóf, Varkocs Tamás, Németi Ferencz hajtsák végre az elfogatásokat.[1])

E gyűlés egy régi függő ügy: »a székely kérdés« elintézésére is tett kisérletet. Mióta csak Martinuzzi a székelyeket szép módjával elébb s erőszakkal utóbb rákényszerité, hogy katonai kötelezettségeik mellett az ország egyre növekedő költségeihez aránylagos részszel járuljanak, a nemzet forrongó, békételen volt. Martinuzzi vas kara fékezé ugyan őket, de attól fogva, hogy ő megöletett, a székelység nagy része ellentétbe tette magát a megyékkel és a nemzeti párttal, s Ferdinándtól kivételes állása fentartását várván, még azután is, hogy Izabella bejött, nem akart meghódolni, s ha nyiltan nem is kelt fel, sokan kibújtak a hűségi eskü letétele alól. Az országgyűléseken pedig mindig azon munkált, hogy kivegye magát az adó alól. Ezért kellett 1557. februárban törvényt hozni, hogy a mit két nemzet elhatároz, az kötelezi a harmadikat is. Hogy tehát legalább a szint, mint jövendő jogfentartást megmentse, kivitte a határozatot, hogy a rájuk kivetett adót elfogadás végett saját gyűléseik elé terjesztik — ugy azonban, hogy visszautasitási joggal nem birtak. Igy sem boldogulván, másként forditottak a dolgon: az 1558-iki tordai gyűlésen a fő-székelyek kivették zselléreiket a fizetés alól, s azt a közszé-

[1]) *Lásd* Törvények és Irományok XI-ik sz.

kelységre rótták, mely ekkép 1 frt 50 denárt fizetett (99 den. helyett). Természetes volt, hogy a közszékelyek ez aránytalanság miatt zúgolódtak, s az utolsó időkben gyakoribb felüléseket oly hanyagúl hajták végre, hogy ezen 1559-iki jun. 12-iki fehérvári gyűlés végzést hozott ellenök, hogy ne mint eddig későn és utoljára menjenek a hadba, hanem korán, a kellő időben.

E gyűlésen folyamodást nyujtottak be a király-asszonyhoz, kérvén sérelmeik orvoslását. A királyné azt tanácsuraival és a rendekkel közölte és ezekkel egyetértve, szabályzatokat adott ki, mely nem kiváltságaik megerősitéséből — minthogy erre vonatkozó leveleket nem mutattak fel — hanem viszonyaik rendezéséből s régi szabadságaiknak »a mennyire lehetséges, megtartásából« az az a viszonyokhoz alkalmazásából állott. Az adófizetés kérdésének szabályozására pontos összeirás készitése rendeltetett el — a főnép és lófők az adózás alól, katonai kötelezettségeik épségben tartása mellett, kivéve maradnak. De a hadba menetel a királyi rendelet értelmében pontosan eszközöltessék. A székely városok, minthogy azok a török adónak fizetésével voltak megróva, a községtől külön választattak. A királybirói intézmény szabályoztatott, az orvok büntetése elrendeltetett, intézkedett a kiváltság-levél a birságok, a só, a dézma fizetés, s a moldvaiakkal folytatott villongások ügyében: szóval igyekezett a székelyek panaszait lehetőle a fenálló intézmények alapján orvosolni.[1])

A gyűlés jun. 17-én oszlott el.[2])

XIV.

Izabella már ekkor alkudozott Ferdinánddal: nemcsak saját követei által, hanem a lengyel király közvetitése mellett is. Erejét hanyatlani érezve, ideges nyugtalansággal sietteté

[1]) L. Törvények és Irományok XII.

[2]) A nagy-szebeni jkvben olvassuk a. a. 1559: »9. Junii, Cum. egr. D. Petrus Haller, Georgius Hecht et Antonius Kyryn Albam Juliam ad comicia legarentur facte sunt expense fl. 78. den. 25. Pro vectura 13. dierum datj fl. 5. den 63.«

a békekötést. s midőn Ferdinandtól a pontok visszaérkeztek — melyek közül egy a királyi czimet megtagadta tőle, Nisovszkyt Bécsbe küld olyan válaszszal, hogy még ezt is hajlandó elfogadni. De már késő volt. A kór egész erőt vett rajta — 40 éves korában sept. 15-én megszünt élni.

TÖRVÉNYEK ÉS IROMÁNYOK.

I.

1556. nov. 1-én.

Izabella királyné meghivója a Kolosvára Katalin napjára hirdetett országgyülésre.

Izabella dei gracia regina Hungarię, Dalmatię, Croatię ect.

Prudentes circumspecti fidelis nobis syncere dilecti, salutem et gratiam. Postquam deo duce, jam nos filiusque noster jllustrissimus felices in regnum nostrum Hungarię, et Transsylvanię, peruenimus, id unum precipue nobis obuersatur, vt primo quoque tempore ea, quę dignitatis et status nostri, filijque nostri jllustrissimi, item boni publici conseruationis, pacificationis et tranquillitatis regni fuerint generali conuentu decernantur. Libuit itaque, accedente in id fidelium etiam consiliariorum nostrorum suffragio et voluntate, ad diem sancte Catherinę proximum in hac ciuitate nostra Coloswar, dominis regnicolis Hungaris et Transsylvanis comitia generalia indicere; jtaqua fidelitatibus vestris mandamus, quatinus certos fratres suos, viros prestantes cum plena instructione et potestate vt cum dominis regnicolis super omnibus ad plenum decernere queant, ad prefixum diem sanctę, Catherinę, et locum Coloswar mittere modis omnibus velint et debeant, nec secus vllomodo fecerint et bene valeant; datę in ciuitate nostra Coloswar primo die mensis Nouembris anno dominj 1556.

Ysabella ss. mp.

Küldezim: Prudentibus circumspectis judici ceterisque juratis ciuibus ciuitatis nostrę, Eperyes fidelibus nobis syncere dilectis

Includatur zw der Oplischen Instruction.

(Eredetije a királyné pecsétjével ellátva a bécsi cs. k. titkos levéltárban.)

II.

1556. dec. 1.

A lengyel királynak Izabella mellett levő követei szemrehányást tesznek Dobónak, hogy a szamosujvári capitulatio feltételeit nem tartotta meg s tudatják, hogy ezért az országgyűlés ellene fel van ingerelve.

Magnifice domine et amice observandissime obsequiorum nostrorum commendatione premissa, salutem et omnem faelicem successum precamur.

Nolumus celatam esse dominacionem vestram, quod cum serenissimus Poloniae rex dominus noster clementissimus, serenissimae reginalj Maiestatj Vngarie, eiusque Illustrissimo filio, nos oratores suos adhibuit et ad terram Transsylvaniae cum eisdem serenissimis Maiestatibus misit: jnter cactera negotia, hoc quoque nobis a serenissimo rege Poloniae domino nostro clementissimo iniunctum est, quatenus serenissimam reginalem Maiestatem, totumque regnum de libero exitu et emissione dominacionis vestrę ex Nouo Castro solicitaremus curamque adhiberemus, quod et diligentissime fecimus, mandatisque seresissimj regis Polonię dominj nostrj clementissimj satisfacere curauimus et non negleximus. Etenim a dominacione vestra Nouum Castrum iam susceptum est, vt autem dominacio vestra domum suam libere emitteretur, deducereturque per ciuitatem Des ad hoc negotium peragendum dominus Pathochy a serenissima reginalj Maiestate est deputatus et missus. At quoniam dominacio vestra aliud iter arripere constituit quam illud, quo dominus Patochy ex mandato serenissimae reginalis Maiestatis dominacionem vestram deducere debuit, hoc propositum dominacionis vestrę, approbare non possumus, nec approbamus, quin potius suademus, et vestram dominacionem hortamur, protestamurque ipsimet dominacioni vestrę quod dominacio vestra sibj ipsi minatur et accersit periculum suis huiusmodj processibus. Nam etiam tota conuentio genera-

lis Colosvariensis ad praesens celebrata de dominacione vestra summo cum dolore et clamore conqueritur, assecurato quod dominacio vestra contractibus cum spectabilj domino comitj Petro Petrowyth confectis et habitis, non satis fecerint, imo dominacio vestra eosdem violauit et irritos fecit; quibus dictis nos fidem habere nolumus, quin potius id fierj negavimus, quae tamen omnia temporis successu in lucem prodibunt, manifestaque erunt, quam tandem bene valere et feliciter percupimus. Datum in civitate Coloswariensi prima Decembris anno dominj 1556. eiusdem Maiestatis vestrę serenissimj regis Polonię oratores, benevolentissimi et obsequentissimj amici:

Petrus Borathinsky castellanus Praemisliensis capitaneus Samboriensis.

Nicolaus Gykonsky castellanus Zarnoniensis serenissimae maiestatis reginalis Ungarię curiae magister.

Külczim: Magnifico domino domino Stephano Dobo de Zerednie etc. domino et amico nobis observandissimo.

(Egykorú másolata a bécsi cs. kir titkos levéltárban.)

III.

1556. nov. 25 — dec. 7.

A kolosvári országgyülés határozatai.

Decreta Articulorum

per sacram Reginalem Maiestatem Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Filium item Illustrissimum ac Universitatem trium nationum Transsylvaniensium, Nobilium, Siculorum et Saxonum: ac Spectabiles Magnificos Dominos Barones, et alios Nobiles, praestantes viros delectos e Regno Hungariae, ultra et cis Tibiscum, in Comitiis Generalibus addiem sanctae Catharinae in ciuitate Kolosvar celebratis editorum et promulgatorum Anno Domini 1556.

Cum dei optimi maximi nutu et misericordia, universi status et ordines fidelium nostrorum trium nationum Transsilvaniensium ac spectabilium magnificorum dominorum baronum, ceterorum nobilium, praestantium virorum e regno

nostro Hungariae ultra et cis Tibiscum delectorum, animadvertissent, et palam cognovissent, nostrum Filiique nostri Illustrissimi animum et voluntatem, huc propensam esse, ut libertati et saluti oppressae patriae, publico bono, ac conservationi ipsorum ciuium, conjugum atque liberorum, praesentia et regressu hoc nostro, optate consuleretur, memores virtutum suarum, fidei, integritatis et vinculi, quo nobis Filioque nostro Illustrissimo benevole et obsequenter se se devinxerunt, et, paribus votis, deficientes a Romanorum Rege, in cujus dominium praeter spem et expectationem publicam, violenter relapsi erant, nobis Filioque nostro Illustrissimo, constanter et fideliter adhaeserunt, statuentes, et firmiter promittentes, obedientiam, fidem, et perennam obsequentiam, non parcentes, non solum rebus aut sumtibus necessariis suis aut suorum, sed ne personis quidem aut vitae peculiari.

Itaque auspice deo, ut ante omnia domini regnicolae Hungari et Transsilvani, singularem obsequentiam et cupiditatem, nobis Filioque nostro Illustrissimo, apte contestarentur, omnium vota et mentes eo deflexerunt, et in hoc universi consenserunt, ut cuncta, pro dignitate nostra, Filiique nostri Illustrissimi et publico regni commodo decernerentur, satagentes dementibus jussis et admonitionibus nostris, obsquenter respondere, et satisfacere.

Libuit autem dominis regnicolis, ut quemadmodum nos, Filiusque noster Illustrissimus, super fidelitatem constantiae, firmum ab eis vinculum et obligationem fieri voluimus; ita vicissim nos quoque, Filiusque noster Illustrissimus, universos et singulos status et ordines, per literas nostras sigillo nostro ac chyrographis nostris, Filiique nostri Illustrissimi munitas, fauenter assecuramus, quod, secundum posse nostrum, omni cura, solicitudine, consilio, providentia, ipsos tueri, defendere et manutenere, in omnibus juribus, libertatibus, juste et sancte conservabimus: ac etiam cum serenissimus princeps junior legitimum aetatis tempus attigerit, haec omnia conservabit.

Volentes itaque, ardentibus postulatis, fidelium nostrorum dominorum regnicolarum Hungariae et Transsilvanien-

sium acquiescere, statuimus literas assecuratorias ipsis concedere, sicuti clementer concessimus.

Primum ergo deo duce generalibus omnium statuum et ordinum regni nostri Hungariae et Transsilvaniae votis, et pari consensu statutum est: quod nos, tamquam Regina Hungariae legitime coronata, auctoritate conjuncta et indivisa, relicto Filio nostro Illustrissimo sub tutela nostra, imperemus, atque omnia regni negotia, usque ad aetatem legitimam, in qua bono modo praeesse, et rite imperare possit, administremus.

Placuit etiam ordinibus et statibus regni nostri, ut universae literae sub nominibus nostro, et simul Filii nostri Illustrissimi, ederentur, et emanarent. Quae autem donationum et privilegia chyrographis nostris et simul Filii nostri Illustrissimi muniantur, sigillum nostrum unicum apprimatur.

Sancitum est etiam in ipsis generalibus comitiis regni, quod quia singuli fidem suam, super fidelitate nobis Filioque nostro Illustrissimo inconcusse praestanda, ultro et libenter devinxerunt; proinde si qui forte in conuentu in ciuitate nostra Zazsebes celebrato, non jurassent, jurent nunc, si praesentes sunt, sub poena capitali et omnium bonorum; absentes vero per literas suas jurare debent; Transsilvani juramentum compleant in spatio octo dierum. Dominis vero Hungaris foris in Hungaria degentibus, tricesimus secundus dies praefixus est, ita, ut illi, qui in superioribus regni Hungariae partibus agunt, in praesentia fidelis nostri spectabilis magnifici Domini Gabrielis de Peren, comitis Aba-Ujvariensis, et ibidem capitanei nostri generalis, in inferioribus vero partibus regni, cis Tibiscum, juramentum exigant Thomas Warkoch comites et alii capitanei nostri, poena sub praemissa.

Paribus etiam votis decretum est, ut omnia castra, munitiones, fortalitia, mere ad fiscum regium pertinentia, vel tandem quoquo modo forte devolutura, nos libere possideamus, et illis idoneos praeficiamus officiales et praefectos.

Publico etiam decreto sancitum est, quod nos habeamus facultatem, omnia officia, dignitates atque donationes, quibuscunque maluerimus, ordine jam superius narrato, conferre et inscribere, quodque possimus in aula nostra, Filiique nostri

Illustrissimi cujuscunque nationis vel gentis homines; sim ex hoc etiam regno, fovere et alere, quos promovere illisqu providere ex dignitate nostra queamus.

Postularunt hoc quoque domini regnicolae, ut prim quoque tempore, expediremus solemnes oratores ad excelsa Portam Imperatoris potentissimi, ad Regem Franciae, et ca teros principes christianos, pro conservand regno, id quo nos, pro functione nostra et officio, ex animo faciemus, se nostros homines expediemus, nullius alterius. Facile enim recordamur, quo homines abibant nonnulli, superioribus anni oratoria functione ornati.

Et quum imperia, non minus legibus quam armis co serventur, conclusum atque visum est, ut quam primum jud ces, prothonotarii, assessores, director causarum, publicaru et fisci regii eligantur ac judicia celebrantur sine intermissio in regno. Judex tamen assessores prothonotarii et director ca sarum nihil ex proventibus tabulae attingere et sibi vendica audeant, sed, sicuti per nos, Filiumque nostrum Illusstrisimu cum illis conventum fuerit, e manibus nostris, salarium expecte

Terminus judciorum dominis Hungaris, qui extra Tra silvaniam agunt, constitutus est: festus dies Sancti Geor martyris, et rursum dies Sancti Martini Episcopi; durabu autem judicia in utrisque terminis sexaginta dies integros.

In administratione autem judiciorum is modus observ bitur: universi actus potentiarii, ab obitu sacratissimae defun tae Maiestatis Regiae, domini Joannis, per quoscunque patra simul cum aliis causis, extra terminos octavales, adjudica solitis, in Transsilvania juxta veterem regni consvetudine adjudicabunt. Causae etiam dominorum Hungarorum qu continuo adjudicari solitae sunt, semper discutientur. Aliae ve in duobus terminis supra dictis.

Nota. Reliquas causas, quae in suis sedibus judiciari continue solitae sunt adjudicari, quilibet causantium pote per transmissionem in praesentiam nostram Filiique nos Illustrissimi revisionis gratia semper appellare cum voluer

Caeterum quia multae et graues impensae in summ thesaurarios fouendos antea absummebantur, libuit domi regnicolis magistratum illum vacare, sed ut nos, Filiusq

noster Illustrissimus percipiamus uniuersos proventus, emolumenta, contributiones, et taxas regni, et de illis frugifere prospiciamus usibus publicis, et necessitatibus regni, pro dignitate nostra.

Deliberatum etiam est, quod nos libertatem et immunitatem a persoluendo censu, seu taxis in fiscum nostrum regium, nemini concedamus, nisi forte oppressis et combustis, in certum tempus, ut respirare aliquantisper possint.

Praeterea, quod nemo, cujuscunque status aut conditionis homo, baro, vel simplex nobilis, audeat ex contributionibus, censibus aut emolumentis regiis, minimam summam attingere, aut pro se recipere, sed singuli e manibus nostris, Filiique nostri Illustrissimi, sua credita si quae fuerunt, petat.

Quoniam defuncta Maiestas Regia, certas arces in sortem dotis et contradotis, in superioribus regni nostri Hungariae partibus, atque etiam in Transsilvania nobis inscripsit, nec eas nobis alienas esse volumus. Itaque decreto publico est sancitum: quod nos in numero contradotis nostrae, habeamus arces: Georgin, et Wywar, possideamus interim, donec inscriptiones praedictae, deo propitio, accedentibus praesidiis regnorum et subditorum, per Illustrissimum Filium nostrum, e manibus alienis eliberabuntur, et donec dictae arces et possessiones nobis in contradotem inscriptae, in manus nostras, de facto, cum omnibus eorum, ex antiquo pertinentiis et prouentibus, restituantur et reddantur.

Cautum est hoc quoque suffragiis publicis; ne quis e subditis nostris summae, mediae aut infimae conditionis homo, cum principibus exteris, practicam ullam, habere praesummat, nec exercere, palam, aut latenter, per internuncios, aut per literas, aut submissas personas, sine consensu nostro, Filiique nostri Illustrissimi.

Cautum est etiam et statutum, ut passim promulgetur, ne negotiatores, qui quaestus gratia a regnis exteris adveniunt, literas principum qualesc unque, vel aliorum magnatum adferant, quod, si alicui forte in hoc regno adferrentur, is, ad quem perlatae fuerint, sub poena capitali et omnium bonorum fisco nostro Filiique nostri Illustrissimi, regio, applicandorum, clausas et integras ad nos eas adferre debeat et teneatur.

Cum autem Siculi trium generum saepius causentur, a Moldaviensibus et Transalpinensibus etiam plura damna accepisse, et in posterum idem contingere posse, et ob id cogisse Waywodas requirere: decretum est, ut damnum passi, nos Filiumque nostrum illustrissimum requirere debeant, et impetratis literis nostris, tandem ad Waywodas proficisci, vel homines suos mittere possunt. Ita enim citius controversiae dirimentur.

Conclusum est denique, quod si in spatio unius mensis computando mensem a festo sancti Nicolai, cujuscunque illius conditionis, et status in terra, ditioni nostrae filiique nostri Illustrissimi. subjecta. ad fidelitatem tamen et obedientiam nostram non venerit, iuramentoque suo fidelitatem suam constantem non probaverit, bona illius in fiscum nostrum regium applicentur, et confiscentur.

Cumque sint grandia et ardua regni negotia, quae mutationibus superioribus ante complures annos emerserunt, quae repente exacte perfici nequeunt, ob id deliberatum est, ea omnia cum consiliariis nostris nostra opera per occasionem tractari et deliberari.

Provisum etiam est, suffragiis publicis, omnium statuum, ut nos, perfectis negotiis capitulorum non dedignaremur curam idoneam ultro suscipere, ut scolae erigantur literariae, in quibus juventus recte doceatur. praesertim in claustris Colloswariensi et Wásárhelyensi.

Decretum est quoque hoc, quod decimae venales, juxta antiquam consuetudinem regni, a patronis in bonis illorum termino et loco usitato, emantur, et libere in arendam recipiantur, causae autem et controversiae ratione hujusmodi decimarum ortae, in tabula nostra coram nobis, sicuti reliquae causae decernantur.

Domini quoque Hungari, qui foris habitant, in negotio decimarum et earum causis, hunc modum observabunt.

Saxonibus quoque admissum est, ut decimas, quas nos filiusque noster illustrissimus pro usu et necessitate nostra accumulari facere noluerimus, hi emere, et libere percipere possint, qui illis propinquiores sunt.

Et si autem sententiis variatum sit, de colonorum fugitivorum reportatione, aliis enim aliter videbatur, novissime

ıen placuit nobis, ut uniuersi coloni fugitivi, tam de medio ulorum, quam Saxonum, ac locis camerarum tam possesnibus et oppidis dominorum magnatum et nobilium, qui a obus annis, ab hodierno die computando, auffugissent, ad a priora reportentur, modo et ordine tali observato: quod cujus colonus auffugit, et in medio Siculorum vel Saxonum eniri potest, habitis literis nostris praeceptoriis, ab eo, cui colonus fugitivus dederit, per literas illas nostras repetat. ıi si redierit, bene quidem, alioquin in ducentos florenos, nvictione brevi duntaxat, committetur de facto, et colonus stituatur.

De reductione colonorum fugitivorum inter dominos biles, antiquus ordo observabitur. Si qui tamen novissime ffugissent, a die natalis domini, hujus anni 1556, poena b praemissa restituantur.

Domini Hungari, qui foris habitant, de talibus fugitivis, tiquum eorum modum observabunt.

Articulos Novizolienses eatenus placuit observare, quaus in illis dignitas nostra, Filiique nostri Illustrissimi, et gni utilitas, ac bonum publicum elucere videbitur. Maxime ro articulum illum, in quo de violenta occupatione bonorum, modo et ordine remissionis illorum, agitur.

Cum autem constet, praesentem statum regni, magnam llicitudinem, curas, et ingentes sumtus expetere, memores que domini regnicolae, semel oblatae obedientiae, cupienque hoc primo ingressu nostro, Filiique nostri Illustrissimi regnum, optatis nostris, Filiique nostri Illustrissimi, obseenter respondere, licet inter tot damna, et oppressiones terarum gentium, coloni vix utcunque vitam sustentent: men domini nobiles de singulis portis, juxta priorem conmerationem, den. 99. dare offerunt, et eam ad festum Circumcisionis Domini proximum, Thordam ad manus exactoris ostri, per nos ad id deputati, administrabunt.

Domini Siculi et Saxones aequalia onera portare debeunt.

Domini Hungari, qui foris habitant, ex tribus comitabus, Ugocha, Krazna et Maramarus, more Transsiluanien-

[illegible] juxta priorem connumerationem, de singulis portis [illegible] dare, et ad festum Circumcisionis Domini [illegible] nos. Filiusque noster Illustrissimus jusserimus ad [illegible] esse offerunt.

In reliquis comitatibus sub ndelitate nostra existent [illegible] propter incendia per Walachos facta, coloni connumer[illegible] untur et sic contributio praesens administrabitur.

Postularuntque domini regnicolae a nobis, Filioq[illegible] nostro Illustrissimo, ut combustis ad tempus libertatem exemtionem concedere dignaremur, quo possent restaurari [illegible] posterum promtius taxas reddere et inservire valeant.

Admisimus autem clementer, ut haec contributio [illegible] comitatu Hunyadiensi, propter nimiam loci distantiam, [illegible] gatur in eodem comitatu: solius tamen comitatus Hunyadiensis, quo nos hominem nostrum exactorem deputabimus.

Thelonia arida et injusta [1]) admisimus detrahi et [illegible] leri, ita tamen ut depromantur et producantur privileg[illegible] literae in praesentiam nostram, ut rectius firma thelonic[illegible] fundamenta deprehendant.

Ex certis item et justis de causis decretum est, [illegible] sicuti nos, Filiusque noster Illustrissimus proposuimus, [illegible] mini exemtionem concedi oportere, exceptis his, qui coml[illegible] vel intollerando damno affecti sunt. Itaque pertinentias ca[illegible] rum Fogaras, Thewrch, ac districtus Zeleste, connumm[illegible] antea non permittimus, donec Saxonum libertates, ac [illegible] Fogaras, ex eorum privilegiis non animadvertemus. Qu[illegible] connumeratio fiet, contributio ipsa in fiscum nostrum [illegible] nistrabitur.

Ceterum de servis fugitivis mercede conductis e[illegible] conductis, deliberatum est, quod nemo servos fugitivos [illegible] clam a dominis suis aufugerunt, conducere, aut sibi ret[illegible] possit, cujuscunque status sexus, aut conditionis exi[illegible] sed restituant dominis ipsorum. Hic tamen modus et [illegible] observetur: quod si is, apud quem fugitiuus reperitur, [illegible] dere recusaverit, dominus illius fugitivi, adscito secun[illegible] nobili, repetat ab eo; qui, si non restituet, citetur in [illegible]

[1]) Helyesebben: »inusta.«

judiciariam loci illius, vel comitatus. Et, si dominus fugitivi, per servum suum perfugum, accusari non poterit, propterea, quod temere aufugisset, mox, citra quemlibet moram, restituatur et dominus illius, ad quem confugerat, si hoc non fecerit, in homagio servi vel servae illius, in primo judicio, convincatur, et de rebus, vel juribus illius, alteri satisfactio impendatur, et tamen servum reddere cogatur.

In civitatibus liberis, is modus est observandus: judices et praefecti, ordine supra nominato, fugitivos servos restituant, si illos apud se habuerint; si vero apud alios cives reperiantur, supradicto statuto observato, reddere et restitui facere debeant et teneantur, poena sub praemissa.

Quia vero fama est, malefactores in compluribus locis congregatos esse, qui solita sua facinora prosequi nituntur, conclusum est: ut more alias consueto, per comites et judices nobilium, adhibitis secum certis nobilibus, insectentur, et quilibet malefactorum, ut puta: praedo, fur, homicida, incendiarius, adulter, duas habens uxores, cusor falsarum monetarum, juramento trium proborum et integrorum virorum, puniantur. Hoc tamen adjecto, quod illi, qui antea maleficii solemniter accusati et pronunciati sunt, non negligantur, sed juxta constitutionem et articulos Wásárhelyenses puniantur, nunc autem tales pronuncientur publice et puniantur, qui ab illo die congregationis latrocinium exercere non abhorruerunt.

De nobilibus, qui immemores peculiarium virtutum generis, et majorum suorum, per praeceps ruunt in vitia, et male utuntur, conclusum est: ut tales juramento septem integrorum gravium ac proborum nobilium, palam, pronuncientur et capiantur, tamen per comites non interficiantur, sed in praesentiam nostram Filiique nostri Illustrissimi, deducantur; quorum gravaminibus capitalibus publice intellectis, in aula nostra ita puniantur, ut vita probrosa mors legitima aptior esse censeatur. Ceterum illis, qui juxta constitutionem regni, priorem, juramento trium nobilium pronunciati et gravati erant, nunc quoque eodem modo gratia et venia datur, quo in comitiis Wásárhelyensibus; si tamen simili crimine, vel eodem, accusari non possunt.

In elanculariorum damnorum illatione, et puniendis malefactoribus, hunc articulum, palam esse omnibus necesse est. Igitur deliberatum est decreto publico, quod, furtum infra unum florenum, virgis expietur, si vero furtum florenum excesserit, morte puniatur.

Hospites furum, et aliorum malefactorum, altiori, et editiori loco, suspendantur quam fures; quia hospitalitatis jura studiose et scientes turpiter polluerunt.

Hi quoque, qui nova vituperia comminiscuntur, similiter confecta non solum non contemnunt, sed etiam turpiter vituperare et frequentius proferre, et in opprobrium fratrum suorum deponere non expavescunt, primum interdicantur: ob nefandum vero animae et sangvinis convicium, ubi maledicitur animae et sanguini, si authores fuerint juuenes, virgis caedantur; si vero adulti et maturi, in compedes ligneas conjiciantur, ac duobus integris diebus illic patiantur jejuneat et rubore suffundantur.

Quantum ad literas causarum, tempore Regis Ferdinandi confectas attinet, deliberauimus: ut universae literae causales, quae in tabula Regis Romanorum et Waywodarum suorum Transsilvaniensium emanarunt, in eodem vigore in solidum permaneant. Sed si literae sententiarum legitimae executioni demandatae non sunt, causantes dum voluerint, executioni pro more demandentur, literas tamen nostras secum habeant, resuscitatorias.

Cum autem domini regnicolae, ingentes gratias nobis, Filioque nostro Illustrissimo egerint super benevolo sibi per nos dato responso, promittentes sangvinis quoque effusione et vitae periculo obsequentiam debitam, et integram fidem contestaturos, id unum a nobis praecipue Filioque nostro Illustrissimo ardentibus suffragiis postulantes, ut bona episcopatuum, capitulorum, conventuum, praepositorum, aliarum item ecclesiasticarum personarum, non reddantur illis, a quibus ademtae sunt, quinpotius, quemadmodum nobis Filioque nostro Illustrissimo paribus votis et obsequentia per ipsos oblata et deputata existunt; ita in bonum et necessitates regni publicas, ex dignitate nostra, Filiique nostri Illustrissimi exponantur.

Nos igitur statuimus super cunctis bonis ecclesiasticis, cum consiliariis nostris, benevole conferre, et mature deliberare: an bona, atque emolumenta ejusmodi ecclesiastica reddere illis, a quibus ademta sunt, an in usus nostros, et publicos, retinere debeamus? Negotia tamen capitulorum, ad comitia proxime futura dominorum regnicolarum distulimus, de quibus tum ad plenum deliberabimus.

Quae quidem articulorum decreta, uniuersa et singula, Nos Filiusque noster Illustrissimus in omnibus punctis et clausulis rata, grata, et firma habemus et in solidum approbamus, ac chyrographis nostris, Filiique nostri Illustrissimi sigilloque regali roboranda et munienda duximus, sicuti roboramus atque munimus.

Datae in ciuitate Nostra Coloswár, die septimo mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo Sexto.

Articuli

rectificationis artificum manuariorum, in die Catharinae in congregatione Colosvariensi conclusi Anno Domini 1556.

De pellionibus.

Postquam magistri pelliones, pellium ad suum artificium pertinentium majorem partem, ex regionibus exteris habent, utpote ex Moldavia, Wallachia, et districtu Karansebes, et una est melior altera, et frequenter hujusmodi pellium venditores si cum eis, pro eorum lubitu de pretio non convenitur, easdem longius abducant: certum ob id super eis pretium constitui non potest.

Proinde si domini regnicolae hoc efficere possunt, quod 4 vulpinae pelles vno floreno vendantur: debent ipsi pelliones,

Subam dorsualem dare pro . . . . . f. 7 d. —
Greznam vero venalem pro . . . . . » 4 » —
et unum dorsum pro . . . . . » — » 20
ventem cum collo pro . . . . . » — » 20

Si vero tres vulpinae pelles floreno uno emuntur, debent

dorsualem subam pro	f.	9	d. —
greznam venalem pro	»	4	» 50
dorsum vero unum pro	»	—	» 25
ventrem cum collo pro	»	—	» 25

At si solummodo duo vulpinae pelles floreno uno emuntur: extunc

subam dorsualem pro	f.	12	d. —
greznam venalem pro	»	6	» —
et dorsum unum pro	»	—	» 33
ventrem cum collo pro	»	—	» 33

Pelles agninas, si per den. 3 coemuntur, debent

agninam subam dare	f.	—	d. 6[illegible]
Si vero den. 4 emunt debent subam dare . .	»	—	» 6[illegible]
Sed si den. emerint debent subam dare	»	—	» 7[illegible]
Ac si den. 6 venundantur, extunc subam ex talibus pellibus confectam dent per	»	—	» 8[illegible]
Item subam takaro vocatam dent per	»	—	» 4[illegible]

Placet conclusio dominorum Saxonum dominis regnicolis: verum hoc quoque necessarium fore arbitrati sunt dominis regnicolae et infra scriptos ordines addiderant quo meliores pelles vulpinas exteri vendant pellionibus per denarios 33, viliores per denarios 25.

Conclusum est, quod si quis de melioribus pellibus quo ipse pellio denariis 33 coemerit, unam dealbatam emere voluerit, non plures ipse pellio pro labore ejus habere possit, quam denarios 12.

Si vero solum dorsinam vel ventrinam voluerit habere addat pro labore denarios 6.

Pellis mardarina de meliori ordine vendatur . .	f.	—	d.
Grezna ex talibus pellibus facta vendatur . .	»	18	»
in qua pelles 40 contineantur.			
Viliores vero pelles mardarinae vendantur per.	»	—	»
Grezna ex talibus facta vendatur	»	15	»
Pellem lupinam pelliones emant	»	1	»
ipsi vero cum dealbaverint vendant	»	1	»
viliores emant	»	—	»
tales vendant paratas	»	—	»

De laniis.

Quum vero ingentes querulationes circumferantur, calciamenta foro nimium charo venundari; causa vero ipsa, penitus introspecta, nulla alia dinoscitur, quam quod ipsae cutes sic crude ex hoc regno efferuntur. Quapropter si ipsi domini regnicolae hoc efficere possunt, ut nullae crudes cutes, et nullae pelles ex hoc regno efferantur, et cutis bovina crudis non charius quam denariis 50 et tres vaccinae cutes crudes per fl. 1. decem crudes cutes vervecinae pelles per fl. 1. quatuor arietinae pelles crudes pro fl. 1. et una caprina pellis crudis per denarios 14 vendantur.

De coriariis et cerdonibus.

Si itaque ipsi coriarii, cutes et pelles eo, ut dictum est pretio coemere possunt, debent

meliorem bovinam cutem elaboratam dare pro .	f.	—	d. 80
vaccinam vero cutem meliorem	»	—	» 50
centum vervecinae pelles pro	»	13	» —
tres bonas arietinas pelles pro	»	1	» —
et meliorem caprinam pellem pro	»	—	» 20

De sutoribus.

Si jam et ipsi sutores a coriariis ipsum corium eo, ut praedictum est, modo, habere possunt, debent

unum par suttularium ex corio caprino factum dare per	f.	—	d. 16
Item unum par deli saru, de corio vervecino per	»	—	» 14
Item unum par ocrearum de corio arietino per	»	—	» 40
Item nigra vel rubra mulierum calciamenta de corio vervecino cum duobus soliis	»	—	» 16
Item unum par calceorum muliebrium cum unis soleis per	»	—	» 25
Item mediata calciamenta mulierum vulgo fejelés per	»	—	» 12
masculorum vero	»	—	» 16
Item par calceamentorum puerilium a decem annis pro	»	—	» 10

Servetur denique ordo hactenus inter ipsos observatus habeantque suos superintendentes, ut ex bono corio. et rite omnia ipsorum opera conficiantur. Attendantque simul, qua corium ab ipsis coriariis conficitur, et ut rite et bene ela retur. Sique corium aliquod inveniretur non rite elaboratu et quale ab ipsis coriariis elaborari non conveniret, ut l coriariorum magistris indicato. talis de negligentia et versu sua digne mulctetur.

De corrigiariis.

Si et ipsi corrigiarii ut supra dictum est, cutem bovina pro denariis 50 et tres vaccinas cutes per florenum unum co mere possunt. debent facturam. et opus ipsorum dare ut sequ tur modo:

rubeum hamum veres hám	f.	—	d. 2
duplicatum capistrum	»	—	» 1
album hamum	»	—	» 1
magnum curriferum frenum	»	—	» 1
dupplicata stapedaria corrigia	»	—	» 1
hamum vulgo gollned hám	»	—	» 1
rubeum frenum ad curriculum kotsi, cum lakatho seu ferro	»	—	» 3
album frenum ad kotsi, cum lakatho zabola, per	»		» 2
simplex rubeum frenum	»	—	»
simplex album frenum	»	—	»
rubea simplicia stapedaria corrigia pro curriferis	»	—	»
alba simplicia stapedaria corrigia pro curriferis	»		»
simplex capistrum per	»	—	»

De funificibus.

Quum et canapus sic crudus ex regno effertur, unde n parua incommoda nostratibus accedunt, si igitur domini regi colae effecerint, ne canapus ex regno hoc efferatur, ipsi fun ces funes suos, istraugh vocatos, iusto modo apparere (sic debent, ut mille, habeant pondus quinque centenariorum,

funem tractorium denario 1. postilenatorium vero denariis 1½ vendant.

Funis ulnarum 6 denariis 5.

De vietoribus.

Vietores seu doliatores curent, ut vasa sua omnia, sint vel octogenaria vel quadragenaria.

Octogenarium non charius quam . . . . . f. 1 d. —
quadragenarium vero . . . . . » — » 50
vendere debent. Et de uno cirio capitali, vel simpliciter juncto ad vas vinarium in cellario posito soluantur. . . . . » — » 2

Quod si autem vietores secus ut conclusum est facerent, vasa eorum frangantur per magistros superintendentes.

De aurifabris.

Singulis octo diebus ipsorum superintendentes omnia opera perlustrent, et, ut cuncta de 15 lotonibus conficiantur diligenter animadvertant. Nullum argentum nisi de 15 lotonibus laboretur. Argentum absque aliqua fallacia, rite conflетur in igne. Nullum cuprum deauretur, duplex grave pondus non habeatur. Indiligens et abjectum opus nullus faciat. Unus quisque signetum suum operi suo apponat.

De sartoribus.

Habeant similiter ut ceteri, suos superintendentes, ut rite omnia conficiantur, et male laborata puniantur. Putridum pannum voluntarie nullus emat, et pannum non udatum nemo laboret.

De veste sacerdotali ex panno facta soluantur . f. — d. 50
De manicis vero fyres . . . . . » — » 20
De non duplicata supitza . . . . . » — » 16
De veste duplicata dolman . . . . . » — » 40
De non duplicata felsw . . . . . » — » 25
De tunica mulierum ex panno brazlay . . . . » — » 20
De veste hazok vocata. . . . . » — » 40
De tunica duplicata supitza . . . . . » — » 32

De non duplicato dolman . . . . . f. — d. 20
De veste duplicata felsw . . . . . » — » 40
De caligis . . . . . » — » 16

De vestibus vero pretiosis cum ipsis magistris sartoribus eo, quo potest pretio et modo conveniant.

De gryseis pannis.

Albam gryseam feyér zwr . . . . . f. — d. 46
Subnigram . . . . . » — » 32
Nigram fekete zwr . . . . . » — » 40
Nemez de meliori ordine . . . . . » — » 10
de inferiori ordine vero . . . . . » — » 6

Factores panni grysei.

Album pannum vendant . . . . . f. 2 d. —
Nigrum . . . . . » 1 » 50
Subnigrum . . . . . » 1 » 25

In longitudine habeat ulnas 40, in latitudine sesqui ulnam et signetum loci et sui factoris habeat.

De rotariis.

Curriculum kotschi vendant . . . . . f. 2 d. —
Rotam ad kuchi . . . . . » — » 25
Rotam pro quatuor equis . . . . . » — » 28
Rotam pro sex equis . . . . . » — » 33
Rotam pro curru boum . . . . . » — » 40

De fabris.

Nouo ferro incalcietur equus pro den. . . . . f. — d. 4
Rotam ad kuchi ferrare debent . . . . . » — » 25
De antiquo ferro ferrare debent rotam . . . . » — » 20
Rotam pro curru boum ferrare debent . . . . » — » 32
Ligonem vendant . . . . . » — » 20
Securim magnam pro sylva . . . . . » — » 20
Securim parvam ad chalybem facien. . . . . » — » 6
Falcem foenariam kazza. . . . . » — » 20
Falcem putatoriam magnam . . . . . » — » 10

Antiquo ferro vero pro . . . . . » — » 2
Rotam pro quatuor equis . . . . . » — » 25
Currum kuchi absque rotis ferrare debent. . . » — » 60
Eandem de ferro veteri . . . . . » — » 25
Ligonem vinearum quibus saxones utuntur . . » — » 16
Securim manuariam . . . . . » — » 14
Falcem messoriam singularem . . . . . » — » 4
Securim magnam ad chalybam . . . . . » — » 12
Falcem putatoriam parvam. . . . . » — » 3

De seratoribus.

Stapedes kengyel vas vendant pro . . . . . f. — d. 25
Sera laminata. pelegh lakath . . . . . » — » 40
Par cothurnorum inferrare debent . . . . . » — » 8
Lupatum zabola . . . . . » — » 40

De sellatoribus.

Sellam cum duplici cooperimento vendant pro . f. 1 d. 50
Sellam cum uno cooperimento . . . . . » 1 » —
Sellam renovatam, pro novo, ne vendant. De ligno viridi sellam nullus faciat.

Stanni fusores.

Ad decem libras stanni. addant unam libram plumbi. Et quilibet opus manuum suarum propriis suis sigillis signare debent.

De scutariis.

Scutum cum rubro atque albo coloribus factum vendatur. . . . . f. — d. 75
Ita tamen ut triplicem habeat unctionem vulgo gyentár.
Hastam unam non majori pretio vendant quam » — » 16

Jegyzet: Magukat az országgyülési végzéseket kiadta Szeredy. Notitia Capituli Albensis 180—190. ll.

Haner György superintendensnek Szebenben az erdélyi ágost. hitv. *superintendentia levéltárában* levö gyüjteményéből.)

IV.

1557 febr. 6—15.

A fehérvári országgyűlés határozatai.

Nos Izabella dei gratia regina Hungariae, Dalmaciae, Croaciae etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis quod fideles nostri status et ordines regni nostri Hungariae et trium nacionum Transsyluanensium nobiles Siculi et Saxones exhibuerunt Nobis et presentarunt infrascriptos articulos in congregacione horum partialj per nos ipsis indicta in hac civitate Alba Julia celebrata communibus omnium votis conclusos, supplicantes Nobis humiliter vt eosdem ratos et gratos habentes acceptare approbare ratificareque atque tam nos ipsi obseruare quam per alios quorum interest obseruari facere dignaremur. Quorum quidem tenor sequitur hoc modo.

Articuli dominorum regnicolarum Hungarorum et trium nacionum Transsyluaniae nobilium Siculorum et Saxonum in dieta parciali ex edicto suae reginalis maiestatis profesto beate Dorothae Virginis celebrata Albe Juliae congregatorum ad proposiciones Suae Maiestatis respondendas anno domini 1557 communibus uotis conclusi.

Inprimis status et ordines regni Hungarie et Transylvanie habentes racionem temporis et presencium rerum magnitudine considerata presertim pro hoc foelici reditu S. Majestatum suarum in hoc regnum excelsa porta potentissimi Imperatoris per suum oratorem digne et honorifice pro dignitate Suarum Maiestatum adeunda esse censetur paribus votis decreuimus vt de singulis portis nobiles ipsi denarios quinquaginta juxta priorem connumeracionem exigant et ex omnibus comitatibus Transylvaniae taxam huiusmodi ad dominicam Inuocauit proxime venturam ad manus Mathei Nagh Thordam administrare debeant, ita tamen vt si qui per facultatem commode poterunt reddant huiusmodi taxam in auro cuso, aureum unum compensantes in monetis pro floreno

vno et medio, hoc addito, ne comites, aut vicecomites vel iudices nobilium aut alij officiales, quicunque ij sint, sibi aliquid ex hac taxa vsurpare vel pro se retinere debeant, sed totam taxam integre et absque vllo defectu ad manus predicti Mathei Nagh administrent; domini Hungari quoque presentem contribucionem ijsdem collectoribus quibus proximam contribucionem vnius florenj in Coloswar oblatam administrarunt, modo praescripto administrabunt.

Domini Saxones quinque millia florenorum daturos et ad prescriptum diem sese administraturos obtulerunt.

Domini vero Siculi etsi plena cum informacione aduenerint, tamen plebi eorum et vulgo gratificare volentes ne reliquis plebeis inscijs aliquid hac in re decreuisse viderentur, supplicationibus suis a S. Reginalj Maiestate obtinuerunt vt domum quidem libere ire possint sed tamen communi colloquio cum fratribus suis habito quinque millia florenorum instar aliarum duarum nacionum soluant ad diem statutum, alioquin S. Reginalis Maiestas de remedio prouideat et in eos animadvertat et puniat, semper enim tercia nacio*) duarum nacionum aliarum deliberacionem sequi et imitari debet id quod longa consuetudine constat receptum esse.

Placuit etiam vt in exigendis restancijs reliquarum contribucionum talis ordo obseruetur quod comes comitatus deducat secum iudicem illius possessionis in qua restancie extradate sunt ad pecunie collectorem et ibi negocium ostensa sceda expeditoria a collectore data, rectificetur.

De precio literarum in cancellaria et tabula jn processu juridico describendarum nunc nichil certi statutum est, delegerunt tamen dominos ex fratribus suis Egregium Martinum Choronk directorem causarum ac benedictum literatum de

*) Oldalt egykorú jegyzet: Ita intellige hoc lector quatenus duae nationes deliberant aliquid et statuunt de conseruacione regni non de euersione unius vel tertiae nationis prout nunc conjuratum in interitum Saxonum et ita se habere hunc articulum videre est ex praecedentibus, dum docet tres nationes paribus grauaminibus fuisse subiectas. Sensus verborum est sequens: quantum contribucionis comitatus et Saxones singillatim pendendae assumunt tantum Siculos contribuere et reliquas duas nationes imitari teneri.

Gald, qui perlustratis decretis diuorum quondam Mathie, et Ladislaj regum Hungarie notent et obseruent precia singularum literarum quam limitacionem Maiestati Reginalj tandem exhibebunt vt Maiestas illius plenius decernere possit.

Conclusum eciam est vt Maiestas Reginalis prothonotarium et assessorem ordinet et deleget pro dignitate sua et vsu publico, qui legum et consuetudinum non sint ignarj, sed periti, a quibus judicia et cause ea moderacione tractabuntur, ne sicuti hactenus contigit propter eorum insolencias aut ignoranciam iniurijs et dampnis afficiantur.

In processu iuris domini Hungari nunc quoque juxta antiquam eorum consuetudinem quâm jn eiusmodj processibus Posonij obseruarunt procedere debebunt ita quod vbi conuentus est, cum illo, vbi vero non est cum duobus nobilibus hominibus regijs procedere debebunt, quorum tamen fides eque acceptatur atquam conuentus.

Decreuerunt quoque domini regnicole vt judicia post creacionem et electionem assessorum et prothonotarii inchoentur et vniverse cause communes ac noue potencię, que videlicet ab ingressu spectabilis et magnifici domini Petri Petrowich comitis et summi consiliarij Sue Maiestatis in hoc regnum patrate sunt, ac eciam ille que racione colonorum fugitiuorum mote sunt, vel mouerentur, continue iudicentur, cause vero precipue et maioris momenti in festo Sancti Georgij proxime venturo incipiantur.

De thelonijs siccis vel aridis sancitum est, id quod jn comicijs generalibus Coloswariensibus deliberatum fuerat, nimirum vt producantur eorum priuilegia, tum cum delecti fuerint assessores et prothonotarius quo maiore cum fundament[illegible] res transigatur.

Animaduertentes quoque domini regnicole ob neglec[illegible] tam juuentutis institucionem, jn dies barbariem magis a[illegible] magis augerj et crescere, pio ducti zelo publicis vsibus [illegible] ornamentis sanctissime consulere volentes supplicarunt Maie[illegible] tati Reginalj, quod quoniam capitulares publico regnicol[illegible] rum statuto erecti sunt et secta monachorum explosa e[illegible] dignetur sua Maiestas Reginalis certa loca videlicet claust[illegible] *monachorum* pro gimnasijs sew scholis in quibus juuent[illegible]

per viros doctos et linguarum peritos pie et in solidum jn omni disciplinarum genere erudiatur, clementer deputare. Quorum supplicacionis habita benigna racione Maiestas sua claustra monachorum duobus jn locis unum jn oppido Wasarhel et vnum e duobus jn ciuitate Coloswariensi fundatis, quod commodius visum fuerit, clementer in hunc vsum deputare dignata est, quam S. Maiestatis Reginalis annuenciam domini regnicole publico plausu excipientes, ingentes gracias Sue Maiestati egerunt et solitam obsequenciam ac fidem integre obtulerunt.

Conclusum est eciam vt si quando domini regnicole vrgente necessitate ad mandatum et requisicionem S. Reginalis Maiestatis in miliciam proficisci debebunt, id quod vltro et ex animo maxime vsu regni publico et necessitate cogente sese facturos obtulerunt, debeant eciam extra limites regni sese mouere et proficisci et ipsis quoque Hungaris auxilium ferre. Nam et illi fratres ipsorum sunt et econtra Hungarj regnicolis his, dum opus erit, veniant jn auxilium, qua jn re his modus obseruabitur: nimirum nobiles viritim sew capitatim insurgere debebunt et in sortem sedecime partis colonorum expedicionem facere debent. Siculi quoque viritim armis bene instructi, tam primores quam primipilj jn bellum venire debebunt. Saxones autem pro vetere eorum consuetudine duo millia peditum pixidariorum cum tormentis et alijs jnstrumentis ac apparatibus bellicis mittere debeant.

Deliberatum eciam est, quod Siculi et Saxones, qui hactenus ad fidelitatem Maiestatum Suarum non venerunt, licet juxta decreta regnicolarum publica, in Zazsebes et Coloswar, in comicijs publicis deliberata punirj possint, tamen S. Maiestas Reginalis ad supplicacionem dominorum regnicolarum. usque ad futura comicia generalia, prorogat et differt et illos tantisper expectare dignatur, qui si venerint graciam obtenebunt reginalem.

In nota infidelitatis Siculi quoque perdunt caput et bona ac hereditates suas vniuersas, instar nobilium juxta deliberacionem in Zazsebes et Coloswar in comicijs generalibus habitam.

De bonis et rebus ac mercibus subditorum regis Ro-

manorum jnter Saxones habitis deliberatum est: quod sacra Maiestas Reginalis occupare possit, quemadmodum rex Romanorum bona subditorum Maiestatis Reginalis Vienne pro se occupare et illorum personas captiuare consuevit.

Nos itaque humili supplicacione prefatorum regnicolarum nostrorum clementer exaudita et benigne admissa prescriptos articulos ratos, gratos, ac omnia in his contenta accepta habentes in omnibus eorum clausulis punctisque approbamus roboramus et ratificamus atque tam nos ipse firmiter obseruabimus quam eciam per alios quorum interest obseruarj faciemus. Datum Albe Julie decima quinta Februarij anno domini quo supra.

(Pecsét helye.)

Lecta et correcta.

(Eredetije a nagyszebeni Bruckenthal-féle kézirattárban Art. Diaet. Auth. Transylv.)

V.

1557. jun. 1—10.

A tordai országgyülés határozatai.

Articuli in comicijs generalibus Thordae per sacram Maiestatem Reginalem et filium serenissimum celebratis editi die primo Junij 1557.

Postquam fideles nostri uniuersitas trium nacionum Transyluaniensium nobilium Siculorum Saxonum atque eciam delecti e singulis comitatibus regni nostri Hungariae vltra et cis Thibiscum prestantes virj vna cum proceribus et magnatibus ad mandatum Nostrum filijque nostri serenissimi huc in oppidum nostrum Thordensem conuenissent ac statum regni afflicti et reipublicę Hungaricae, sediciones internas et incendia patriae diligencius contemplarentur, vehementer vniuersi super publica infelicitate condoluerunt, ne nunc quidem vel hac extrema ruinna deesse quosdam, qui publicis malis et tumultibus gaudere incommoditates et pericula vltro accersere *videantur*. Volentes igitur tempestiue immiuencia mala

propulsare et reliquias imperij sub nostris filijque nostri serenissimi auspicijs conseruare in hanc deliberacionem vnam paribus votis et consilijs nobiscum deuenerunt.

Primum: quod de negocio magnifici Francisci Bebek, qui excelsam portam adijt et ab Imperatore potentissimo vanis proposicionibus et persuasionibus suis gubernacionem regnorum Hungariae et Transsyluaniae, contra dignitatem nostram filijque nostri serenissimi et libertatem atque consuetudinem antiquam regnis, sibi obtinuit nos vnacum dominis consiliarijs curam habeamus, sicuti pro functione et dignitate nostra habituri sumus.

Deliberatum est eciam quod negligentes illi, qui vias in alpibus, ex mandato nostro filijque nostri serenissimi, de sectis trabibus intercludere debebant et tamen vel obaudierunt vel recusarunt digna animaduersione puniantur.

Et quoniam palam est, quanta mala, depredaciones vulnera et cedes, ex arce Gywla, per milites regis Romanorum subinde excurrentes fiant, et simul quante depopulaciones et ruinne in partibus superioribus regni nostri Hungariae per faciosos gentibus Germanicis junctos committantur, ob id vniversitas nobilium Transsyluaniensium obsequenter obtulit nobis filioque nostro serenissimo, de singulis portis iuxta priorem connumeracionem, singulos denarios nonaginta nouem, quibus gentes conducantur arx Gywla obsideatur et expugnetur, imo parcium quoque regni nostri superiorum Hungariae hostes et grassabundi milites reprimantur ac fideles nostri eorum tirrannide liberentur.

Vniversitas dominorum Saxonum in eandem racionem expedicionis futurae contra arcem Gywla, et aduersarios a superioribus partibus regni Hungariae eiciendos, vltro et libenter paria onera cum dominis nobilibus per omnia constanter ferre statuerunt.

Quin eciam vniversitas Siculorum suam erga nos filiumque nostrum serenissimum fidem et obsequenciam, tanquam patriae amatores ostendere volens, promisit vel pecuniam vel gentes ad expedicionem necessarias, id enim nostro arbitrio submiserunt, juxta priorem conumeracionem inter ipsos factam alacriter *dare et administrare.*

Denuo autem publico dominorum regnicolarum suffragio decretum est vt terra Fogaras et vniuersa oppida, quae hactenus exempta et connumerata non fuerunt dicentur et connumerentur.

Fideles eciam nostri nobiles regni nostri Hungariae perpendentes vrgentes regni necessitates, ad sopiendos inter nos motus et incendia patriae, perlibenter de singulis portis connumeratis obtulerunt singulos florenos.

Et quoniam nos filiusque noster serenissimus ad instantissimam supplicacionem dominorum regnicolarum clementer consensimus, vt quisque teneret eam fidem quam vellet cum nouis et antiquis ceremonijs, permittentes in negocio fidej eorum arbitrio id fierj quod ipsis liberet, citra tamen iniuriam quorumlibet, ne noue religionis sectatores veterem professionem lacesserent aut illius sectatoribus fierent quoquo modo iniurij, itaque domini regnicolae ob concordiam ecclesiarum conciliandam et sopiendas controuersias in doctrina euangelica subortas, decreuerunt sew nacionalem sinodum instituere, vbi presentibus pijs ministris verbi dej, et alijs prestantibus viris nobilibus collaciones sincere doctrinae fiant et deo duce tollantur dissensiones et diuersitates in religione.

Vniversi status fidelium nostrorum dominorum regnicolarum obsequenter postularunt a nobis, ut ecclesias Hungaricas in religione cum Saxonibus idem sencientes in nostram filijque nostri serenissimi tutelam et patrocinium recipere et ecclesiarum ac ministrorum, legittimos prouentus, decimas et alia id genus emolumenta ipsis reddi facere dignaremur: proinde cum pro functione et dignitate nostra regiualj defensionem omnibus ecclesijs debeamus, eam ex officio fauenter exequemur et ministris illarum justos prouentus integre reddi et administrari mandabimus.

De decimarum districtus Kalothazeg arendacione, quoniam domini regnicolae ad diem ascensionis domini quottannis illuc emitti et soluto precio eas decimas pro se patroni cumulare deposcunt, beneuole statuimus quod: nos filiusque noster serenissimus nichil innovare intendemus, sed pro vetere *regni consuetudine* procedemus, intelligemus itaque certo an

hic mos ab antiquo sit obseruatus et si obseruatum fuisse comperiemus, deinceps quoque libere obseruarj paciemur.

Placuit hoc quoque regnicolarum decreto, quod in decimis arendandis vetus consuetudo observetur, die sancti Georgij patroni deponant precia decimarum et collegant eas, qui si statutum diem neglexerint: decimarum colligendarum jus est penes nos, filiumque nostrum serenissimum, vel eum cui ipsas decimas deputare vel donare voluerimus.

Porro diu multumque domini regnicolae institerunt postulantes a nobis claustra monachorum jn scholas literarias et loca studiosorum conuertj vbi iuventus ipsa piorum preceptorum opera recte institueretur et tribus locis studium erigi postularunt in ciuitate nostra Coloswar in claustro dominicanorum. in Wasarhel claustro Franciscanorum et Waradini claustro omnium sanctorum: nos itaque cum studia pia primum in laudem dej, deinde in vsum publicum regni florere cernamus, clementer annuimus scholas illis tribus locis erigi ita tamen, vt Varadini relinquerentur duo claustra quorum in altero monachi nigri in altero grisei tuto inhabitarent.

Et quoniam suffragio publico subsidia et anni proventus ad illas scholas per nos applicari petebantur, itaque in Coloswar scholae et studiosorum sustentacioni statuimus dare florenos centum.

Intellecto autem certo suma decimarum Siculicalium ad scholam quoque Wasarheliensem dignum dabimus subsidium et prouisionem faciemus.

Annuimus eciam clementer vt si ciues oppidi nostri Byhar et possessiones Pyspeoky liberam plebanos sibi deligendi habuerunt potestatem nunc quoque et deinceps habeant.

Cum autem domini regnicolae publicam querelam super violencijs et actibus potenciarijs magnifici Georgij Bathorij proposuerint quod videlicet bona et possessiones Egregij Simonis Bakos per homines suos invadi fecerit res illius vniuersas vxoris eciam et liberorum abduci fecerit, possessiones illius Koltho et Keolche occupauerit et nunc occupatas teneat, postulantes instantissime, vt nos possessiones illas remitti et res vniversas remitti facere dignaremur, alioquin si forte dominus Bathorij non redderet, in presenciam nostram euocare-

tur et extra omnem terminum generalium et breuium iudiciorum, tam istam causam quam alias vniuersas nouas occupaciones bonorum protinus iudicari facere dignaremur. Proinde nos filiusque noster serenissimus statuimus dominum Bathorij super concordia cum Simone Bakos et restitucione bonorum fauenter per literas hortari, qui si neglexerit, liberum juris processum secundum deliberacionem dominorum regnicolarum factam concedimus.

Ceterum quoniam ob instantem messem et alia inpedimenta celebracio generalium judiciorum fieri nequit, itaque deliberatum est nostro filijque nostri serenissimi clemente suffragio accedente vt maiores causae differantur in octauum diem festi sancti Michaelis discuciendae, alie vero causae videlicet factum honoris, decimarumque uniuersae concernentes, noui actus potenciarij ab ingressu domini Petrowyth comitis spectabilis et magnifici patrati vel patrandj, transmissiones item comitatuum Saxonum et Siculicalium sedium ac literae transmissionis quae in curiam regis Romanorum per appellacionem deducendae erant, causae eciam dotum, rerum parafernalium, jurium impignoraticiorum et diuisionum inter fratres carnales patrueles, matrueles fientium sine intermissione discuciantur; discussionis autem dies sit die octauo post festum sancte trinitatis.

De capitulo Albensi fauenter annuimus vt illud eodem statu maneret quo in absencia nostra filiique nostri serenissimi e regno domini regnicole esse voluerunt, atque eciam nunc constanter eos velle animaduertimus.

Rectificacionem et complanacionem bonorum ecclesiae Waradiensis et capituli paribus votis et consilijs cum dominis regnicolis in id tempus differendam duximus, quo nos filiusque noster serenissimus in Hungariam deo duce egrediemur, atque ibi juxta postulacionem fidelium nostrorum Hungarorum generalia comicia celebrabimus, vbi de compluribus magni momenti negocijs deliberabitur, et simul quoque hoc eciam clementer transigere conabimur. Interim cure habebimus ne res ecclesiarum aut claustrorum auraeę argenteę seryceę juxta obsequentem monicionem et prudentem deliberacionem domino-

rum regnicolarum dispergantur et in vsus necessarios ac ornamenta publica officiose conserventur.

De judice eciam vnico Waradini preficiendo et deligendo Nos filiusque Noster vna cum dominis consiliarijs curam habebimus; interim tamen quia negocium capituli Waradiensis ad futura comicia celebranda dilatum est, mandabimus ciues Olazÿ, Wadkerth et Weneche deffendi a cunctis impedimentis et turbacionibus capitularium Waradinensium.

Extant autem complures, qui per totos octo menses, quos in hoc regno post foelicem ingressum Nostrum filijque nostri serenissimi transegimus, super fidelitate Nostra prestanda non jurarunt, neque a fidelitate regis Romanorum defficierunt: placuit itaque dominis regnicolis, accedente in id voluntate eciam nostra filijque nostri serenissimi, vt iuxta deliberacionem et decretum comiciorum Coloswariensium per Nos seuerius puniantur.

Quia vero domini regnicolae, fidem et constanciam ciuium Coloswariensium perpendentes, instanter supplicarunt Nobis: ciuitatem illam aliquibus predijs et possessionibus fauenter dotaremus, vt emolumentis publicis ornati possint commodius Nobis filioque Nostro serenissimo inseruire. Nos igitur palam cernentes civitatis illius propensum anime et integritatem erga Nos filiumque Nostrum serenissimum, statuimus ad primam occasionem dignis bonis et predijs eam ciuitatem beneuole ornare.

Statutum est praeterea vt quatuor prestantes virj nobiles deligantur, qui sub vinculo fidej christianę et honoris Albe in potestate habeant vniuersa priuilegia et literalia instrumenta in sacrario sew conseruatorio literarum et illa diligenter curent, a quibus paria literarum requisitorijs et preceptorijs literis pro vetere consuetudine excipiantur, ne fideles nostri justis suis juribus quoquomodo priuentur.

Placuit totidem delegi in Colosmonostor et eodem libere fungi officio.

Publica sentencia dominorum regnicolarum conclusum est, vt limitaciones operariorum quorumlibet manuariorum artificum, juxta decretum comitiorum Coloswariensium, con-

[illegible] : exhauriuntur [illegible] alij status et ordines [illegible]

[illegible] regnicolae, vt articulj [illegible] puncta firmiter obser- [illegible] immutentur aut de bo- [illegible] literarum : itaque nos [illegible] consiliarijs curam [illegible]

[illegible] placuit, quod quemad- [illegible] libere maneat in ea [illegible] in earum domicilio [illegible] sint nonnullae ex illis [illegible] carere par est.

[illegible] orator nomine domino- [illegible] portam, qui nomine [illegible] Nostri serenissimi tractet [illegible] de vsu publico et dignitate nostra.

[illegible] prothonotarij dignam curam ha- [illegible] regnicolarum expetunt, et ef- [illegible] ex octo dignis jurisperitis per- [illegible] prothonotarius et director causa- [illegible] celebrandis quispiam desiderare possit.

Monetas currentes cedi fecimus in eodem gradu et va- [illegible] Romanorum monete sunt, id quod et pro[illegible] in hoc negocio facta comprobauit : tamen den[illegible] committimus camerario nostro, vt per omnia in eodem valo[illegible] et lotonibus cudantur, quos volumus ita in vsu esse, sicu[illegible] monetas regis Romanorum sub amissione rerum venalium.

Comites comitatuum pro officio suo malefactores, fure[illegible] aut predones persequantur, vbique libere, poteruntque ess[illegible] auxilio nobiles illius loci aut vicini, sed in eodem consorci[illegible] cum officialibus et comitibus sub pena aut punicione aliqu[illegible] esse non possunt, soli enim comites inde prouentus habebun[illegible] non alij.

Quorum quidem articulorum decreta publicari et pro- mulgari volentes sigilli quoque Nostri munimine et suffragi[illegible] comprobare atque confirmare statuimus, imo comprobamus e[illegible]

confirmamus. Dati in oppido nostro Thorda decimo die Mensis Junij anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

(Egykorú példány, pecsét nélkül, a nagyszebeni Bruckenthal-museum kézirattárában. Artic. diact auth. Transs.)

V.

1557. jul. 10.

Tordai Zsigmond levele Maximiliánhoz az erdélyi, jun. elején tartott országgyülés folyamáról.

Sacratissima Maiestas regia domine domine clementissime; post seruitutis meae et fidei perpetuae in gratiam sacratissime Maiestatis vestrae humillimam commendationem. Hodie est allatus ex arce Zerednye fasciculus literarum spectabilis et magnifici domini waywode Stephani Dobo, quem his adiunctum accepit Maiestas vestra sacratissima. Ex eius literis statum ipsius intelliget sacratissima Maiestas vestra, et ut arbitror plerasque alias res Transyluanas. De quibus ego haec habeo scribere sacratissimae Maiestati vestrae, quod sub exitum Junij mensis finitus est conuentus Transsyluanorum Tordae, quibus regina cum filio interfuit, vbi haec acta ego accepi, quae sicut accepi ita scribo Maiestati vestrae. Fuisse in conuentu tres chiausios seu oratores Turcicos, per eos postulasse imperatorem Turcarum a regina Waradinum cum pertinentibus omnibus, et metam statuisse pagum Feketeto id est nigram paludem dictum, qui distat a Coloswar quatuor aut quinque milliarijs. De arce Gywla nunciauisse, ne sumptus faceret regina. Nam sibi ipsi obsidionem eius arcis, et expugnationem curae esse. Praeterea interrogatum esse regnum publice nomine imperatoris Turcarum quis homo esset Franciscus Bebek, quoniam nullus unquam ex Hungaris tam libere ad eius portam venisset vt ille? apparere hominem prudentem, et ex gestis et ex persona, accedere autem aetatem senilem, proinde sibi videri eum esse aptum ac sufficientem ad gubernationem filij regis Joannis. Ibi surrexisse Antonium

Kendi et proclamauisse : Franciscum Bebek semper fuisse proditorem, prodidisse aliquoties regem Joannem, nuper prodidisse regem Romanorum vt ipse locutus est, id est Sacratissimam Maiestatem vestram. nunc velle prodere ipsam altitudinem caesaris Turcarum. Decretum esse, vt arx Gywla obsideatur. eam obsidionem esse demandatam Thomae Warkochy. cui praefectura quoque arcis Waradiensis est tradita. Siculos obtulisse reginae ad exercitum alendum quindecim millia florenorum. Saxonaes totidem obtulisse. Nobiles totidem. Postulauisse autem reginam, vt regnum ad arcem Mwnkachij copias equestres ac pedestres mitteret, quas ibi aleret, contra seruitores Maiestatis vestrae sacratissimae qui sunt in Vngwar; id negatum esse, et allegatum quod haberet eius Maiestas seruitores in Hungaria, qui eius rei curam habere possent; et non esse educendas regni vires e regno, regnum paratum esse consurgere aduersus eos, qui in regnum conentur impetum facere. Vt autem ad hoc possit esse vniuersitas regni sufficiens, nec concessum est vt stipendia in regno proclamarentur ad exteriores expeditiones. Hoc autem eo tendere intelligo, quod metuunt incolae regni Moldauorum et Transalpinensium Valachorum irruptionem. Franciscus Bebek apud Alexandrum waywodam Moldauiae in captiuitate habetur.

Wayuodae Maiestatis vestrae sacratissimae domino Stephano Dobo natus est filius quem ipse Stephanum appellari voluit, vt etiam si moreretur, nominis sui heredem filium relinqueret, regina curauit infantem ad oppidum Torda duci, vbi conuentus est habitus, ibi ipsa eum e sacro fonte baptismatis leuauit, et appellauit de nomine patris sui Sigismundum, ac domino Stephano Dobo nunciauit, ne se pateretur diutius acerbitate captiuitatis excruciari, sed iuraret sibi fidelitatem; ille renunciauit vt audio, se hoc facere non posse, dimitteretur libere, se acturum cum domino suo vt domi sibi in ocio viuere liceat, sed eius voluntatem et conditionem ex eius literis Maiestas vestra sacratissima optime intelliget. Si plura et certiora de rebus Transsyluanicis accepero, non negligam Maiestati vestrae sacratissimae literis meis perscribere. Quam dominus deus superstitem in terris conseruet et perpetuis successibus vti sinat.

Datum ex arce Maiestatis vestrae sacratissimae Saros decima die Julij anno dominj 1557.

Eiusdem maiestatis vestrae sacratissimae

fidelis seruitor
Sigismundus Torda.

Külczim : Sacratissimae Romanorum Hungariae Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. domino domino meo semper clementissimo. (Sigismundus Torda de 10. Julij 1557.)

(Eredetije Bécsben a cs. k. titkos állami levéltárban.)

VI.

1557. nov. 21.

A Kolosvártt tartott tábori országgyülés végzései.

Status et ordines regni in hoc presenti expedicione constituti paribus votis communique consensu decreuerunt, vt domini nobiles viritim mox absque omni mora cum sedecima parte colonorum suorum iuxta connumeracionem hinc sese moueant et dominis capitaneis proprijs eorum impensis opem ferant.

Preterea quia dimidiam partem colonorum dicatorum penes se leuabunt, illis alij coloni dicati et non dicati, in qualibet possessione pro mense soluant florenos duos, ne tales propter insolucionem aliquem paciantur deffectum.

Eligantur ad id idonej, qui fortes reperiuntur inter colonos, siue sint in regesto connumeracionis siue non, et qui venire nollent vel venirent et clam abirent capite plectantur ; illi quoque similem luant poenam, qui tales in huius modj crimine deffenderent et partes fouerent ; hoc quoque non pretermisso, quod vniuersi quicunque in expedicione intererunt iustis eorum stipendijs contenti sint, neminem molestent indigne sub poena pro merito fienda ; idque necessario visum est fore, vt singulj viginti coloni currum habeant vel equos pro ferendis victualibus ne quis comitti possit deffectus.

Interim cupiunt domini regnicole et opere precium fore arbitrantur vt dominus Georgius Bathory, ex quo fungitur titulo et authoritate comitatus certorum comitatuum,

exercitum suum moueat similiter et colonos suos adhibeat, nam vniuersum dominium suum propinquum habet ad locum pro ferendo auxiliio ire deberet.

Simili modo hortandus est dominus Nicolaus quoque Bathory vt hoc ipsum prestare debeat.

Comitatus non sunt negligendi imo admonendi, vt per singula eorum capita insurgant et ad bellum proficiscantur, qui sunt propinquiores ad Zathmar illj cicius, remociores vero iuxta temporis condicionem cogantur.

Maiestates quoque suae si quibus carere poterunt, dignentur ex aula earum aulicos suos equites et pedites emittere, ac de ciuitatibus et locis camerarum certum numerum pixidariorum ordinare ac in expedicionem destinare.

Quemadmodum hucusque regnicole, fideles subditi in nulla vnquam re tam in absencia, quam presencia Maiestatum suarum deffuerunt, ita eciam de cetero deesse cupiunt, imo parati sunt cum prescriptis colonis suis, si res ista postulat, ad Zathmar vsque ire, et non tantum illos verum etiam reliquos in bellum ire cogere offerunt sese; hoc tamen ex cordis affectu desiderant, vt subsidia et contribuciones, quae et quas dare et offerre possunt, conuertantur in eum vsum quo dignitas Maiestatum suarum publicumque bonum augeatur.

Reuisio gencium fiat feria sexta proxima futura; literae scribantur mandatoriae ad vniuersa loca, quibus habitis mox dimidia pars colonorum dicatorum modo et ordine predicto insurgat, quibus se poterunt pixidibus, alij cum arcubus, reliqui cum lanceis, iuxta antiquam eorum consuetudinem, huc veniat ad 8 diem cum bellico apparatu.

Interim dignetur Maiestas reginalis principem iuniorem dominum nostrum clementissimum ad exercenda bella parare, aliquosque suos quos secum habiturus est, tam equites quam pedites, quo meliorj modo poterit accommodare, vt exigente rej necessitate possit eius Maiestas in medium fidelium suorum prodire.

Item dominj Saxones offerunt sese daturos pecuniam paratam ad mille homines, idque volunt vt pro numero sedecime partis colonorum deputentur; cum autem dimidiam partem dicatorum in promptu esse cognouerint ipsi

quoque secundum eorum antiquam consuetudinem insurgere studebunt.

De Walachorum insolencia concludat Maiestas eius cum suis consiliarijs: ne in eundo et redeundo in domos nobilium vel curiam eorum descendant et tanta mala accipiant quanta anno superiorj regnicole passi sunt.

Quod tandem status et ordines regni simul et semel venire et interesse non potuerunt, id eius Maiestas vicio fidelibus suis ne asscribet, sed illorum quibus literae preceptoriae commisse erant. Ergo supplicant Maiestati suae Regnicolae, vt suscipiat singularem curam ne de cetero similis error per tabelliones committi possit error, namque iste non est exiguus; qui si sepius contigerit manifesta inde calamitas euenire possit.

Conclusum est quod domus et curiae nobilitares ab omni condescensione bellica excepte et immunes reddantur, ne cogantur nobiles ad hospitalitatem aliquam.

Coloni qui in expedicionem eligentur vt armati sint vel equites vel pedites fuerint, necesse est, qui si inermes reperiuntur condigna poena puniantur.

(Egykorú példány pecsét nélkül a nagyszebeni Bruckenthalféle múzeum kézirattárában. Art. Diact. Auth. Transsyl.)

VII.

1558. marcz. 27.—apr. 3.

A Thordán tartott országgyülés határozatai.

Nos Ysabella dei gratia Regina Hungariae, Dalmaciae, Croaciae etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit uniuersis. Quod fideles nostri domini regnicolę omnes status et ordines Hungarię et trium nacionum Transsyluanię exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presenti congregacione eorum ex edicto nostro ad dominicam Judica celebrata, communibus votis conclusos, supplicantes nobis humiliter, vt eosdem gratos, ratos et acceptos habentes, litteris nostris inseri facientes, approbare, roborare et confirmare dignaremur, quorum tenor talis est.

Articulj dominorum Regnicolarum, Hun-
ariae et trium nacionum Transsyluaniae,
conuentu eorum Generalj per sacram Ma-
statem reginalem ad diem dominicam Ju-
ca Thordam indicto, anno domini 1558 cele-
rato, communibus votis conclusi.

Ante omnia domini regnicole offerentes sua fidelia et
rpetua obsequia agunt sacrae Maiestati reginali et sere-
ssimo filio eiusdem, principibus eorum clementissimis ingen-
s gracias, quod intellecto excellenti mandato potentissimi
perator Thurcarum, et sentencia dominorum regnicola-
m de Zokol, iuxta mandatum potentissimi imperatoris Thur-
rum, vnacum rebus suis vniuersis, exceptis tamen vxore et
beris restituendo, Maiestates sue ea iure ita processurę sunt,
melius et vtilius visum fuerit, in vsum et commoditem re-
nicolarum et suarum Maiestatum, ne comittere dignabuntur
oram duobus chawsis Imperatoris certam intelligenciam ex
re ipsius Zokol fieri, vniuersarum rerum ipsius Zokol, quas
iam connumerari et describi iubebunt. Ac eciam oratorem
roprium virum dignum Maiestatis sue ad portam mittere
ignabuntur.

Clementi autem animo accipit Maiestas Sacra, quod
omini Hungarj vocant suam Maiestatem in Hungariam, quo-
um vsibus et conseruacioni semper fauit clementer et digne
stimauit eorum obsequenciam. Itaque pacatis et sopitis tu-
multibus publicis regni, Maiestas reginalis vltro et examini
onabitur egredi Waradinum, et interuiset fideles subditos
uos in Hungaria, et de confiniis quoque curam habebit.

Placet eciam iuxta deliberacionem dominorum regni-
olarum augeri numerum fidelium consiliariorum ex tribus
nacionibus Transsyluanie et Hungaris, nouis consiliarijs per-
onis dignis, qui hactenus fuerunt spectabiles magnifici domini
Gabriel Perenij, Franciscus Bebek, Georgius Bathorij, Fran-
Kendy, Melchior Balassa, Anthonius Kendy, Andreas
y de Somlyo, Michael Chaky, Joannes Kemin, Michael
y, Joannes Zalanczy et Nicolaus Chrepowych, quibus
rouisio et solucio eiusmodi ex prouentibus regni fiat,
el in toto apud Maiestates suas agere

Quia vero judiciorum celebracio negligi non debet, statutum est, ut iudicia tam in causis Hungaricis, quam Transsyluanicis ibi vbicunque Maiestates sue personaliter extiterint, celebrentur. Maiestates tamen sue, singularem prothonotarium, videlicet magistrum Valentinum Feoldwary, dominis hungaris deligere, et assessoribus pluribus iuris peritis sedem iudiciariam ornare dignentur et iudicia iuxta consuetudinem veterem in Hungaria obseruatam celebrentur.

Itaque dies iudiciorum Transsyluanensium constitutus est festum penthecostes, iudicabunturque cause Transsyluanenses vsque ad festum beatorum Petri et Pauli apostolorum.

Hungarica quoque iudicia incipiunt ipso die sancti Luce euangeliste, durabitque discussio causarum vsque ad dies quinquaginta.

Cause Siculorum in festo sancti Georgij discuti incipient, et durabunt vsque ad festum penthecostes.

Ad instantem quoque dominorum regnicolarum Hungarorum et Transsyluanensium peticionem anuuit sacra Maiestas, vt tricesima in ciuitate Coloswariensi non exigatur, sed in Dewa vel Wyncz propter bipartitum iter ad Lippam et Karansebes, Waradini, in Thasnad et Zathmar exigatur. Tricesimarum autem exactio iuxta veterem consuetudinem de omnibus mercibus et rebus in questu versatis obseruetur.

De theloneis statutum est, vt ea per magistrum prothonotarium cum aliquot delectis personis perlustrentur, priuilegia eorum cognoscantur, et iniusta thelonia tollantur, ac pro vetere consuetudine exactionis modus per illos ipsos ordinetur et prescribatur.

Statutum est preterea, vt delectis nouis consiliarijs, digne eciam persone et honeste per suas Maiestates deligantur, quarum opera instrumenta literalia conseruentur, qui tam in capitulo Albensi, quam in conuentu Colosmonostrensi repositarum literarum, et ad illarum requisicionem et emannacionem diligentem et fidelem curam habeant.

Et quamuis sacra Maiestas reginalis scholas et gymnasia honestis prouentibus ornauit, et in Hungaria ecclesias cultui diuino deputauit, nihilominus cum sua Maiestas Waradinum deo duce egredietur, vtiliter de omnibus rebus curam

habere dignabitur. Nec de templo sancti spiritus nouis Christianis, ob diuina officia exercenda deputando nouam aliquam deliberacionem facere potest, cum antea ad generalem supplicacionem dominorum regnicolarum, et ipsorum Waradiensium in vsum pauperum clementer deputauerit.

Licet autem sacra Maiestas cameram Colos intercludendam statuisset. vt ad necessitates publicas ob onera supportanda, maiorem vtilitatem ex reliquis cameris habere posset, tamen ad humilem supplicationem dominorum regnicolarum Sacra Maiestas reginalis cameram ipsam non occludet, in arendam vero annuam illi qui certam pecunie summam dederit locabit. Ita tamen ne sales maiores ibi quoque quam in alijs cameris cidantur. De agricultura eciam et alijs ad colonos in locis camerarum degentes pertinentibus Maiestas sua cum ipsis colonis suis agere et deliberare clementer dignabitur. Quesuram naualem benigne admisit, ita tamen vt tricesimam de rebus suis ad necessitates publicas soluant. Item vt sales credito eciam dominis hungaris dentur, annuit. Et camerarum negocium in antiquo statu et consuetudine permittit. Ita tamen ne creditores quoquomodo fucum aut dolum suis Maiestatibus facere possint.

Communibus eciam votis domini regnicole nobiles Transsyluanenses denarios nonaginta nouem de singulis portis iuxta priorem connumeracionem portarum obtulerunt, quorum denarorum 50 in censum Imperatoris Thurcarum, denarij vero 49 in conseruacionem continuum cedent. Statutum tamen est, vt districtus et loca antea non dicata dicentur.

Domini eciam Hungari iuxta priorem connumeracionem ad easdem necessitates offerunt de singulis portis singulos florenos, ita tamen, vt si de bonis alicuius colonus aufugit vel propter nimiam inopiam contribucionem soluere non potest, talis vel transfuga, vel egens, iuramento iudicis illius possessionis aut oppidi absoluatur.

Comitatus eciam Maramaros presentem contribucionem iuxta priorem connumeracionem soluat, ij quoque qui parti Germanice contribucionem soluere coacti sunt, eciam sacris Maiestatibus soluere debebunt. Transsyluani quidem ad trice-

Hungari vero ad quadragesimum ab ho-

dierno computando contribucionem ipsam administrare debebunt.

Domini Siculi et Saxones aequalia onera cum dominis nobilibus sese laturos obtulerunt.

Decretum autem est, vt inquilini pociorum aut primipilorum non terras liberorum Siculorum colentes, vna cum pocioribus, primipilis ac seruitoribus eorum conducticijs presenti contribucione et futuris exempti sunt.

Preterea dominis nobilibus de salibus ad proprias eorum necessitates, iuxta antiquam eorum legem et consuetudinem, prouidebitur.

De personis ecclesiasticis statutum est, ne plebani qui decimis aut quartis carent, taxam aut cathedraticum soluant, neque loca, quae plebanis carent, aliquo onere solucionis grauentur.

Sancitum est preterea vt emptores decimarum mediam partem arende in festo sanctj Georgij in loco consueto, aliam vero mediam partem in festo sancti Martini in loco sedis comitatus in quo decime empte sunt persoluant. Si vero quispiam arendam persoluere nollet, decimator aut eius procurator regestum huiusmodi restanciarum singulorum comitatuum ad manus comitum vel vice-comitum dare debebit, ac tandem comites vel vice comites tercio die post Martini debitores in aedibus eorum requirant, quod si illi paratam pecuniam vnde arendam persoluere possent non habent, iuramentum praestare cogant, et sic postea de rebus eorum mobilibus iuxta verum valorem aestimatis satisfactionem impendant; birsagium quoque trium marcarum, florenos tres faciens, exigant, quorum vnus Maiestati sue, duo vero comiti cedent.

De decimarum cumulacione decretum est, vt decime, in gelimis vel capecijs relinquantur, et non manipulatim, vt hactenus eiciantur. Si uero decimator vel arendator ad decimandum tardus vel negligens fuerit, incole huiusmodi possessionis, aut oppidi, vbi decimacio differretur, admoneant decimatorem certum diem illi praefigentes, vt decimatum veniat, et decimas connumeret. Qui si venerit, coloni teneantur decimas conuehere, et importare ita tamen, vt pro vectura singulum decimum manipulum *tollant. Sin autem admonitus* decimator decimare

noluerit, iudex illius loci, cum vno aut duobus iuratis ciuibus exire, fruges connumerare, et decimas in gelimis vel capecijs designare poterit, et ibidem relictis decimis coloni suas fruges poterunt congregare.

Domini quoque Hungarj prescriptum modum et ordinem in dandis et cumulandis decimis obseruabunt.

Constitutum autem est ne decime quibusuis deputentur, sed in vsum et necessitatem castrorum et curiarum Maiestatum suarum cumulentur. Decime vero inter Saxones non alijs sed Saxonibus arendentur, exceptis illis, quas Maiestas sua in proprium vsum conseruare vult.

In arendacione decimarum districtus Kalothazeg antiquus modus et consuetudo obseruetur.

Sancitum est denique, quod domini regnicole, omnes status et ordines iuxta constitutionem eorum, militari modo et bellico parati esse debeant, vt quociescunque et quamprimum Maiestas sua mandauerit, moueri et ad bellum proficisci possint.

Publico etiam dominorum regnicolarum decreto sancitum est, vt fures, in adulterio deprehensi, incendiarij, latrones, homicide et maleficiarij publica sentencia notati, et facta inquisitione iuramento dignarum personarum extradati, tam inter nobiles, Siculos, et Saxones Transsyluanos, quam dominos Hungaros extra Transsyluaniam, puniantur.

Ceterum conclusum est, vt mulieres nobiles coram comitibus procuratorem constituere possint, neque teneantur in presenciam prothonotarij ob id proficiscj. Comites autem procuratoriam earum constitutionem, fide eorum mediante, suis Maiestatibus perscribant, et tandem prothonotarius literas procuratorias conscribat, neque preter viginti quattuor denarios precium eorum exigat.

Offerunt eciam sacre Maiestates ad supplicacionem dominorum regnicolarum colonos eorum supportaturas, et ab omni exactione contribucionum vsque ad festum diui Martini temperaturas si modo necessitas publica Regni diuersum [illegible] dere non iudicabitur.

Demum conclusum est, vt Maiestas sua pecuniam [illegible] ad necessitatem regni in promptu est, ad manus suas re*pere*, et in vsum confinium ac vsum publicum regni erog[illegible]

dignetur. Exactores quoque illius pecunie racionem reddere debeant.

Quemadmodum autem antea quoque Maiestates sue benigne concesserant vt quilibet eam quam vellet, papisticam videlicet aut lutheranam religionem profiteretur, ita nunc quoque clementer liberam dedit facultatem omnibus altervtram harum sequi. Rixas tamen et iniurias inter vtrosque sublatas esse vult, et prohibet, sacramentariorum quoque sectam arceri et pro iudicio ecclesiae Wittembergensis proxime sub chirographo Philippi Melanchton adducto tolli censet.

Nos itaque humili supplicacione dominorum regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eis contenta, quo ad omnes eorum continencias, clausulas et puncta, ratos, gratos et accepta habentes, et literis nostris uiseri facientes, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam Nos et filius noster serenissimus electus rex Hungarie etc. obseruabimus, quam eciam per alios quospiam quorum interest obseruari faciemus. Datum Thorde dominico die Palmarum, anno domini quo supra.

Lecta.

(Egykoru példány, pecsét nélkül a nagyszebeni Bruckenthal-muzeum kézirattárában. Art. Diaet. auth. Trans.)

VIII.

1558. jun. 5—21.

A fehérvári országgyülés határozatai.

Nos Isabella dei gratia Regina Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod fideles nostri domini regnicolae Hungariae et trium nationum Transsyluanie in comitijs eorum partialibus pro festo sanctae et indiuiduae trinitatis hic Albe Juliae ad mandatum nostrum congregati, exhibuerunt nobis et presentauerunt infrascriptos articulos in predicto eorum conuentu, communibus eorum votis conclusos, supplicantes nobis humiliter vt eosdem et omnia in eis con-

tenta ratos gratos et accepta habentes confirmare dignarem Quorum tenor sequitur hoc modo.

Articuli dominorum regnicolarum Hungarorum et Transsylwanorum Albe Julie in comicijs parcialibus ad festum sancte Trinitatis celebratis editi anno 1558.

Primum quod Sacre Maiestates clementer hortantur domini regnicolae subditi fideles suarum Maiestatum defectus omnes, si qui forte in ipsis iuuenirentur, in bonum publicum tollantur et emendantur ac omnia consilia, conatus et studia illorum ad promouendam dignitatem, imperia ac fines dilatandos simul eciam in conseruacionem et permansionem pulcram dirigantur. In hoc potissimum, vt Maiestates suae aptae regni Hungariae principes agnoscantur et habeantur rursum, quod Maiestates quoque Sacrae offerunt sese pro sua regia benignitate ostensos et declaratos defectus, si qui ipsis extarent, in bonum publicum et regni conseruacione emendare et reformare velle, ac se omnia honesta, digna vtilia vltro et ex animo facere constituisse, dominj regnicolae pro sua debita obsequentia ingentes agunt gratias et per totam vitam Maiestatibus sacris tantum fauorem inseruire conabuntur.

Quia vero ad conseruationem regni et permansionem dominorum regnicolarum inprimis necessarium, est vt expeditio bellica adornetur, placuit Maiestatibus sacris et dominis regnicolis confinia munirj et expedicionem bellicam in confinijs existentem fortificari et ampliarj. Cupiunt tamen Sacre Maiestates, modum ostendj vnde ista fieri possunt, quia pecunia opus est ad hanc rem; apparabunt nihilominus sese Maiestates suae quantum possunt iuxta fidelem deliberationem dominorum regnicolarum, et militari ac bellico ornatu sese instruunt. Ita vt Waradinum pro dignitate regia et bono modo egredi queant. Manebunt tamen vt deliberatum est interim libenter in Transsyluania, donec legati ab excelsa porta regredientur.

Deliberatum est autem vt interim Maiestates suae in Thordae vel Coloswarj vel Monostor vel Gyalw, ubi videlicet *sacris* Maiestatibus magis libuerit maneant, vbi vero egredi

dum erit in Hungariam Maiestas Reginalis simul erit cum filio serenissimo etiam Waradinj; quis autem absentibus Maiestatibus suis in Transsyluania manere debeat deliberabitur. tum cum Sacrae Maiestates in Hungariam mouere constituerint.

Caeterum paribus votis decretum est, vt si necessitas postulauerit serenissimus Princeps egrediatur in campum. Sed tum cum tempus erit: pro voluntate Sacrae Maiestatis modus inueniendus erit, vt tute secure et pro dignitate sua egredi possit, ne ita egrediatur et equum inscendat. vt (quod deus auertat) cum rubore cogatur descendere.

Deliberauerunt etiam regnicolae. vt cum serenissimus princeps personaliter militare intendat. domini barones. magnates cum exercitibus, vexillis et gentibus non tantum cum sedecima parte colonorum, nobiles vero Hungari et Transsyluani viritim, cum sedecima parte colonorum suorum, nobilium vero unius sessionis media pars militari et bellico more, sub poena capitis et omnium bonorum amissionis sese parent, et ad secundas literas Maiestatum suarum et mandatum insurgant, et eo quo necessitas publica postulauerit proficiscantur. qua de re Sacrae Maiestates ad vniuersos status et ordines regni literas daturae sunt.

De dominis vero Siculis constitutum est, vt primipaliorum (igy) integra pars, primores vero Siculj capitatim militarj modo et armis bene instructj et sub eadem poena capitalj parati esse debeant. Ad hanc vero expeditionem promiscua multitudo, seu communitas inter Siculos iuxta connumerationem portarum soluat tantum, quantum coloni dominorum nobilium soluunt in rationem pecuniae stipendiariorum; ea tamen pecunia ad manus hominis sacrarum Maiestatum administretur et per manus illius distribuatur seruitoribus illis, qui cum primoribus Siculis in expeditione bellica constituentur. Ipsis autem primoribus ad personas proprias nulla solutio fieri debebit.

Caeterum administratio pecuniae stipendariorum inter Siculos fieri debebit per primarium capitaneum singularum sedium ad diem et locum per Maiestates suas prefigendum, sub poena capitalj, *qui si neglexerint* seuere puniri debebunt.

Lustrentur vero primores Siculi per Maiestates Sacras, et reuideantur quali apparatu sint instructj quod si non fuerint seruitores apti militiae reijciantur.

In hac autem solutione stipendariorum vniuersi et singuli inquilinj inter Siculos, eciam ab auis et attauis descedentes, et quocunque titulo fuerint connumerentur.

Vniuersitas dominorum Saxonum bis mille pedites selectos in expeditione mittere debebit cum quibus iudices regij in campum prodibunt: pro veteri consuetudine cum vexillis, tympanis, bombardis, tormentis, instrumentisque bellicis, pulueribus, globis, magistris bombardarijs ad requisitionem et mandatum suarum Maiestatum.

Item ex singulis ciuitatibus duo senatorij ordinis ciues cum iudice regio simul egrediantur, et penes personam principis adsint, atque vsibus publicis et regni inseruire sint astrictj.

Interim autem dum domini nobiles, Siculi et Saxones cum sacris Maiestatibus bello sese adornauerint, fortificetur amplieturque expeditio bellica in confinijs regni et ditione Sacrarum Maiestatum in Hungaria per ipsas Maiestates. Modus tamen inueniendus est conquirendae pecuniae qua eiusmodi expeditio commode adornetur.

Inter dominos Saxones in apparandis peditibus talis ordo et modus obseruetur. Judices regij cum ciuibus ex consulatu mox sine mora ex singulis ciuitatibus ad possessiones singulas egrediantur ac inspiciant ac connumerent singillatim omnes quarumlibet possessionum personas, consimiliter eciam singularum ciuitatum viros perlustrent, habitoque delectu ordinent viros ad bellum aptos et in ea re ita agant, vt dignas et militares personas adornent et instruant.

Decreverunt autem ibidem vt singuli communes pedites, duos florenos in stipendium habere debeant, nullomodo plus. Item centum peditibus preficiatur unus capitaneus centurio, qui habeat singulis mensibus florenos sex. Tympanista tres florenos. Vexillifer florenos tres. Decuriones florenos tres, qui, quoties et quandocumque Sacrae Maiestates personaliter moverint, vel si forte nobilitas capitatim insurrexerit in campum si [illegible]e egrediantur presentibus judicibus regijs et

senatorij ordinis ciuibus duobus ex singulis civitatibus. Placuit eciam vt equitibus in singulos menses florenos tres dentur.

Tormenta bellica sacra reginalis Maiestas curabit apparari vua cum necessarijs instrumentis videlicet globis, pulueribus, magistris bomberdarijs, curribus onerarijs, equis et alijs omnibus apparatibus ad huiusmodi tormenta bellica necessarijs.

Quia vero publico suffragio decretum est, vt Maiestates sacrae dignentur deligere vnum aliquem dignum virum et providum, qui omnia emolumenta et proventus camerarum, salisaurj, decimarum, arcium, episcopatus, capituli, districtus Karan, sebes et aliorum proventuum in Hungaria, Transsylvania diligenti curae habeat, colligat vtiliter, cumulet contributiones, tricesimas, vigesimas, cementum et alios proventus frugifere administret, introitus et exitus rationem habeat, qui si quid vsus ex questu et agricolatione, alijs item rebus corradi poterit prima cura inuigilabit, et semel vel bis in anno Sacris Maiestatibns rationem reddere debeat, ne insonescat aut quoquomodo instar Fratris Georgij fortunae torgiditate rapiatur et principum clementia abuti possit.

Sancitum est preterea, ut nullus omnino subditorum in ditione Sacrarum Maiestatum, sicuti eciam in comitijs Coloswariensibus conclusum est, ad vicina regna sine voluntate et consensu sacrarum Maiestatum proficisci, vel literas aut nuncios mittere possit vel audeat. Si quis autem talis comprehensus fuerit amissionis capitis et bonorum ac nota perpetuae infidelitatis condemnetur, ipso facto.

Deliberatum est etiam ut vnum virum grauem juris hungarici peritum deligant, ut qui judicijs omnibus intersit, et authoritate, gravitate atque respectu suo strepitus in judicijs cohibeat disceptationes, vociferationes enormes ac contentiones inciuiles arceat et propulset, vt pro dignitate Sacrarum Maiestatum cum gravitate et contra decorum tractentur, dijudicentur et honesto ordine discutiantur. Prouentus quoque tabulae ille ipse super intendens percipiat ac singulis assessoribus pactum salarium reddat. Superfluum vero ad cameram Sacrarum Maiestatum *administret.*

De causis vero per magistrum prothonotarium discussis sancitum est. vt ille universae per viam appellationis in presentiam sacrarum Maiestatum deduci possint, ibique per dominos consiliarios una cum sacris Majestatibus pro tempore discutiantur et optimo fine terminentur.

Obsequenter eciam dominj regnicolae supplicant Sacris Maiestatibus dignentur rationem habere virorum militarium, et subducta ratione illis clementer satisfaciat. ne querelae per illos fiant. neve alienentur a Maiestatibus suis, sed quieto pectore usibus Maiestatum suarum et publicis inserviant, imo alios quoque exemplo dato allicere possint.

Ad humilem quoque supplicationem dominorum regnicolarum pro magnifico domino Francisco Bebek factam, Sacre Maiestates mittent accersitum eum. sed ita vt cognoscat suos defectus et culpam officiose deprecetur. qui si bene seruiverit regiualis Maiestas clementer recordabitur servitiorum eius.

Postquam autem egregius Symon Bokos toties primum sacras Maiestates. deinde vero dominos regnicolas supplicationibus suis obortis eciam lachrimis interpellavit, ac exposuit aerumnas atque calamitates suas et quidem violentas, damna atque actus potentiarios. quos a magnifico domino Georgio Báthory semel atque iterum perpessus est, neque tamen in hunc usque diem aut illi satisfactione impensa, aut literae sententionales et adiudicatoriae in defensionem et prosequuti. onem causae suae extradatae sunt, placuit dominis regnicolis ut literis Sacrarum Maiestatum moneatur, ut ipsum Symonem Bokos contentum reddat, quod si non fecerit, literae sententiae extradantur et exequutio legittima fiat. neque jura ipsius cohibeantur.

De articulo religionis placet sacris Maiestatibus idipsum quod in superioribus comitijs deliberatum est. Datur enim libertas vel complectendi antiquam religionem vna cum ceremonijs et ritibus antiquis. vel lutheranam fidem juxta ecclesiae Witebergensium institutionem. Censent etiam novas sectas et religiones euitandas ob id presertim vt fontes et seminaria tumultuum euitentur.

De depositione mercium Coloswarj in futura congregatione generali deliberabuntur. Interim tamen universae res e

merces ibidem deponantur, excepto ferro, quod libere ad singulas civitates, oppida et villas, in hoc regno deferatur.

Habebitur eciam clemens respectus eliberationis magnifici Francisci Pereniy captiui: et communicato consilio cum dominis consiliarijs, dabitur opera ut bono modo quamprimum eliberari queat.

Item magister Valentinus sit prothonotarius Hungaricus, Ladislaus vero Mechkej Transylwanicus: judicia exerceantur vtrisque presentibus. De prouentibus autem et sigillo modus inueniendus, quo ipsi inter se conueniant et concordent.

Quia vero domini regnicole toties de decimis districtus Kalothaszek Maiestates Sacras interpellarunt, Maiestates suae fauenter hoc anno triticum rationis solita arenda concedunt. Vinum vero et auenam in suos vsus retinebunt. Presertim, cum hoc postulent totae necessitates publice et priuatim arcium Gyalu et Monostor, veteris eciam consuetudinis ratio, quodque mouere et parare Maiestates suae sese debent et extra Albam forisque sit manendum.

Conclusum est itaque vt ad singulas ciuitates, oppida et sedes Saxonicales, viri nobiles prestantes eligantur et per Maiestatem suam mittantur, qui cum magistris civium judicibusque regiis operas mannuarias limitent et committant nomine Maiestatum suarum, juxta deliberationem dominorum regnicolarum, singulis magistris artificibus et opificibus manuarijs quanti operas suas vendere debeant, vt sit certus ordo, ne viri militares et communis plebs et alij itinerantes exhauriantur.

Vt autem impedimenta, iniuriae et damnorum illationes in bonum publicum commodius euitentur, supplicant domini regnicolae sicut et antea in comitijs Tordensium supplicarunt, vt comites singulorum comitatuum pro veteri consuetudine juramentum prestent. Conclusum est itaque vt comites in singulis comitatibus sacris Maiestatibus primum, deinde comitatui super recta et legitima administratione justitiae et processu juridico obseruanda, citra personarum delectum quisque in comitatu officij sui juramentum prestare debeant, alioquin officio priuentur.

Statutum est preterea vt agni decimales in comitatu

Bihariensi, consummata et perfecta decimatione, post duos aut tres circiter menses e grege omnium colonorum abigantur.

De colonis fugitiuis statutum est: vt illi juxta articulos in comitijs Coloswariensibus primo ingressu sacrarum Maiestatum celebratis aeditos reducantur.

Nos igitur prescriptos articulos nobis modo premisso porrectos ratos, gratos et acceptos habentes: literisque nostris inseri facientes, quoad omnes eorum continentias, clausulas et puncta, approbamus, ratificamus et confirmamus, atque tam Nos et filius noster Serenissimus electus rex Hungariae ect. obseruabimus, quam eciam per alios omnes quorum interest obseruari faciemus. Datum Albe Juliae anno quo supra, vigesimo primo die mensis Junij.

(Egykorú példány, pecsét nélkül a nagy-szebeni Bruckenthal-muzeum kézirattárában. Art. Dinet. auth. Transs.)

IX.

1558. sept. 3.

Izabella királyné szt. Mihály napján Fehérvárra országgyülést hirdet.

Ysabella dei gratia regina Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. etc. Prudentes, circumspecti fideles nobis syncere dilecti salutem et gratiam. Credimus vos non latere qualiter oratores nostri, fratres vestri, ab excelsa porta potentissimi imperatoris, benefactoris nostri clementissimi, ante aliquot jam dies redierint, medio quorum cesarea Majestas nobis et filio nostro serenissimo et verbis et scriptis nuntiavit, que opere pretium fore duximus, vt vobis palam fiant et de omnibus vna vobiscum beneuole tractemus et fauenter concludamus. Statuimus itaque generalia comitia hic Alba Julie ad festum sancti Michaelis proxime affuturum, fidelibus nostris dominis Hungaris et trium nationum Transiluanensium cellebrare. Fidelitati igitur vestre harum serie firmiter committimus et mandamus, quatinus visis praesentibus ad diem prefixum sancti Michaelis proxime venturum duos aut tres fratres vestros, viros prestantes huc ad civitatem nostram Albam Juliam sub pena alias statuta mittere, mandatum et responsum cesaree Majestatis per illos ipsos intelligere et ea que regni, postulaverint negotia, vna nobiscum

filioque nostro serenissimo facere et exequi debeatis. Interitus vero istorum duorum fratrum Kendyensium et Francisci Bebek, contra Nos Filiumque nostrum serenissimum et contra vos coniuratorum vestrosque omnes, ne vos moueat, ita enim fieri debuit, quoniam illi ex eorum furore et concepta malitia nobis et vobis interitum inferre decreuerant. Assecuramus nihilominus omnes vos et quemlibet vestrum in verbo et dignitate nostra reginali, quod nihil impedimenti a Nobis et Filio nostro serenissimo, aulicis aut subditis habebitis. Secus pena sub praemissa nullomodo feceritis. Date Alba Julie tertio die Septembris anno domini 1558.

Joannes Sigismundus m. p.

Czim: Prudentibus, circumspectis judici, juratis ciuibus ac toti senatui civitatis nostre Brassouiensis fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Brassó sz. k. város levéltárában.)

X.

1558. sept. 29—oct. 4.

A fehérvári országgyülés határozatai.

Nos Isabella dei gratia regina Hungariae, Dalmatiae Croatiae ect. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit singulis et universis: quod fideles domini nostri regnicolae omnes status et ordines Hungariae, et trium nationum Transsylvaniae exhibuerunt, et praesentaverunt nobis infrascriptos articulos in praesenti congregatione eorum ex edicto nostro ad festum sancti Michaelis, hic in civitate nostra Alba Julia celebrata, communibus votis conclusos, supplicantes nobis humillime ut eosdem ratos, gratos, et acceptos habentes literis nostris inseri faciendo approbare, roborare et confirmare dignaremur, quorum tenor talis est:

Articuli dominorum baronum, procerum et nobilium, necnon Siculorum et Saxonum ac aliorum praestantium virorum partium Transsylvanarum et regni Hungariae, fidelium scilicet suarum *Maiestatum*, in conventu eorum

generali profesto beati Michaelis archangeli proxime praeterito Albae Juliae de edicto et mandato Sacrae Maiestatis suae, anno domini 1558. celebrato congregatorum editi.

In primis intellexerunt fideles Sacrarum Maiestatum suarum, quanta cura, solicitudine et anxietate vere materna sua reginalis Maiestas domina eorum semper clementissima, vnacum serenissimo filio suo electo rege Hungariae domino ipsorum naturali gratiosissimo, defensionem, salutem, et permansionem, relictis serenissimo rege Poloniae fratre suauissimo, item sororibus et propinquis illustrissimis, charisque amicis, non parcendo proprijs personis, dignitatibus, fortunis, et vitae, eorum tranquillitati apud potentissimum imperatorem et vbique in omnem euentum suscipere dignata fuerit, et modo quoque omnes curas, solicitudines, anxietates et diligentias eo clementer conuertere studeat, quo fideles subditos vtriusque regni sui ab omnibus periculis imminentibus et perturbationibus grauissimis praeseruare, ac in optata tranquillitate, libertate et immunitate eorum pristina, quantum per tot distractiones licet, conseruare possit; pro quo quidem Maiestatis suae sacrae clemente cura, diligenti prouisione, solicitudine indefessa, piaque et vere materna anxietate, in bonum ipsorum et patriae eorum praestita, ijdem fideles subditi vtriusque regni Maiestati suae sacrae simul et filio eius serenissimo electo ipsorum regi gratiosissimo perpetuam fidelitatem, seruitutem et humillimam obseruantiam, vitam denique et sanguinem ipsorum pro bono et incolumitate Maiestatum suarum sacrarum ad extremum vsque spiritum promptissime et deuotissime offerunt.

Acceperunt item iidem fideles subditi propositiones Maiestatum sacrarum suarum de varijs et vrgentibus necessitatibus, et periculis imminentibus utriusque regni, maxime vero Hungariae, quibus per expeditionem Germanicam expositi sunt et iam pridem infestantur. Quibus nisi mature subveniatur, verendum est, ne dum in Hungaria, sed etiam in Transsiluania hostis propius grassetur, pro quo propulsando et coercendo, et ceruicibus eorum iam tandem excutiendo, numerosa et valida expeditione parataque pecunia, vtpote nervo belli, opus esse. Propterea considerata rerum et periculorum magni-

tudine, offerunt iidem fideles Sacrarum Maiestatum suarum de bonis et medio eorum iuxta numerum portarum singulos nonaginta nouem denarios, ad proximum 25. diem a die praesenti numerando, manibus exactorum et administratorum per sacras Maiestates suas ad hoc deputandorum, contribuendos et administrandos.

Item pro victualibus potentissimo imperatori dandis iuxta praescriptum numerum portarum, de qualibet porta singulas mensuras tritici, et alteras hordei aut auene, cum mensura imperatoris, ad eundem 25. diem dandas et administrandas offerunt. Ita ut huiusmodi triticum, hordeum vel auenam singuli de bonis eorum, ad locum sedis judiciariae comitatus sui deuehi facere debeant et teneantur.

Placuit Maiestatibus suis sacris et consiliarijs Maiestatum suarum, vt castella et fortalitia sine consensu et permissione suarum Maiestatum, aut nouiter erecta, distrahantur; statutum igitur est, vt murata huiusmodi castella in Transsilvania, et fortalitia post obitum serenissimi domini quondam Joannis regis nouiter erecta, veluti inutilia, intra alterum 20. diem dici administrationis praescripti subsidij, sub poena amissionis capitum et bonorum ipsorum, ad quos pertinent, distrahantur, demoliantur et disijciantur, castella autem et fortalitia eorum nova, in quibus domini nobiles Hungari se ipsos vxores, liberos, et bona defendunt, maneant intacta.

Item domini Saxones ad hanc contributionem et intertentionem expeditionis duodecim millia florenorum, et similiter duodecim millia mensurarum tritici, et totidem annonae, cum mensura imperatoris, ad praescriptum 25. diem daturos et administraturos se benevole obtuelrunt.

Simili modo domini et nobiles Hungari, de singulis portis colonorum ipsorum, iuxta priorem connumerationem, singillatim vnum florenum contribuendum obtulerunt, ita tamen, vt cum sedecima parte colonorum ad hanc expeditionem personaliter insurgere, aut alia onera, nisi maius periculum vrgeat, non compellantur, alioquin cum dominis nobilibus Transsilvanis aequalia onera sufferre debebunt.

Domini Siculi tam in contributionibus ad expeditiones contribuendis, quam victualibus imperatori dandis, aequalia

onera cum dominis nobilibus semper subire et sufferre promittunt, atque debebunt. Hanc autem contributionem dicti regnicolae ad intertentionem exercitus pro 4 mensibus dare offerunt.

Caeterum quia ipsae tres nationes omnia alia onera sufferre debebunt, visum est eisdem, aliquot domini parochi ecclesiarum Saxonicalium totius regni, eisdem aliquo auxilio et sublevamine adesse debebunt.

Conclusum est igitur vnanimi voto fidelium Maiestatum Sacrarum suarum, vt a modo deinceps iidem parochi vecturam bombardarum, pulverum, globorum et aliorum ingeniorum. equis, curribus et vectoribus rhedalibus, quocunque locorum necessitas postulaverit, proprijs eorum impensis supportare debeant, et teneantur.

Praeterea sancitum est, prout in articulis Coloswariensibus sancitum fuit, ne quispiam dominorum nobilium et regnicolarum, aut aliorum cuiusuis status et condicionis hominum, nuncios homines, aut literas suas ad partem aduersam, vel regiones extraneas, sine consensu et permissione sacrae Maiestatis suae, sub poena perpetuae infidelitatis, expedire mittereque audeat.

Deinde cognouerunt fideles subditi ex declaratione Maiestatum suarum, maleuolum animum et sicariam intentionem quorundam dominorum interemptorum, quo videlicet toxico exitiali Maiestates suas sacras perdere, vel, si virus pestiferum hoc non successisset, etiam armis paricidium atrox experiri voluissent. Quae ipsorum intentio et facinus foedissimum non potest esse cum coram deo, tumque coram hominibus non execrandum et detestabile, principes eorum clementissimos, contra diuina et humana jura, sicarie perdere. Considerantes ideo vniversi fideles subditi utriusque regni sacrarum Maiestatum suarum periculorum magnitudinem, quae ex pernicie principum eorum clementissimorum subsequi potuisset, deo optimo maximas gratias agunt sempiternas, pro salute et incolumitate sacrarum Maiestatum suarum, eosdem autem tanti sceleris et sicariae proditionis authores, tanquam reos criminis lesae Maiestatis, et publicae quietis turbatores, dignas factis eorum poenas dedisse iudicant. De cetero quoque, si qui

similiter malitiam facinusque proditorum patrare, vel saltem attentare, praesumerent, Maiestates suae, cognita mera rei veritate, ita in eos iure animadvertere dignentur, ut non solum regnicolis Maiestatum suarum, sed et alienis nationibus terribile cedant in exemplum. Vt autem Maiestates suae toxica illa execranda comburi, aut aliter supprimi facere voluerint, id arbitrio Maiestatum suarum relinquunt.

Quantum autem de exigendis rationibus ab exactoribus et administratoribus praeteritorum subsidiorum attinet, domini nobiles, pro mandato Maiestatum suarum sacrarum ad exactionem huiusmodi rationis, de medio eorum elegerunt egregios Paulum Banfi, et Michaelem Geroefi, domini vero Siculi agiles et egregios Emericum Lazar de Marosszek et Michaelem Kornis fratres eorum.

Placet insuper dominis regnicolis, ut Maiestates suae sacrae de medio eorum personas bello aptas et idoneas ad expeditionem praesentem eligant, et cum bona prouisione expediant, ne in seruitijs Maiestatum suarum sacrarum et regni deficiant. Quos vero penes personas Maiestatum suarum sacrarum habere voluerit, arbitrio Maiestatis suae permittunt. Quod ut commodius fieri possit, comites singulorum comitatuum dominos nobiles, sub officio et comitatu eorum existentes, in regestrum conscribant, et Maiestatibus suis sacris statim praesentare debeant.

Item conclusum est, pro ut in superioribus comitijs statutum fuit, vt vniversi et singuli domini nobiles, Siculi et Saxones, armis militaribus sese et jobagiones ipsorum ita instructe et decenter apparare debeant, vt cum necessitas postulauerit, et Maiestates suae sacrae mandauerint, penes personas Maiestatum suarum sacrarum per singula capita armis bene instructi insurgere proficiscique valeant.

Quoniam regnum istud non paruam annonae et frumenti penuriam patitur, adeo, vt vel indigenis et regnicolis viuere et sese sustentare difficile sit, propterea supplicant ijdem regnicolae Maiestati suae sacrae, ne gentem Moldaicam per hoc regnum immittere dignetur, ne in maiorem inopiam et caristiam perveniant.

Decimas autem districtus Kalotaszeg quicunque perceperunt, earum precium ex nunc Maiestatibus suis sacris sub poena super restituendis decimis expressa reddere et persoluere debeant et teneantur.

Conclusum item et deliberatum est, quod cum districtus terrae Fogaras in hoc regno existat, curaque impensis et defensione Maiestatum suarum sacrarum et fidelium regnicolarum suorum defendantur et conseruentur, cum eisdem regnicolis aequalia onera sentire, supportareque debeant, ad quod praestandum vt Maiestates suae Sacrae possessorem eiusdem terrae Fogaras cogere dignetur, domini regnicolae Maiestatibus suis sacris supplicant cum humili instantia.

Item Maiestates suae sacrae publicos malefactores per comites comitatuum in quibuslibet comitatibus et sedibus Siculicalibus vbique persequendos, et iuxta eorum demerita puniendos committant, quorum res et bona mobilia, ipsos solos proprie et praecise concernentia, comites pro salario ipsorum recipere valeant atque possint.

Domini Siculi etiam secundum antiquam eorum consvetudinem eorum portionem ex eisdem habeant.

Item, quod in hoc regno Maiestatum suarum sacrarum vna eademque libra, vel statera, necnon vlna et cubitus, cubulo Coloswariensi similis habeantur.

Dignentur Maiestates suae sacrae bona spectabilis ac magnifici domini Vayuodae Moldauiensis, per Maiestates suas sacras dominationi suae magnificae concessa, eiusdemque servitores ita in hoc regno habere, et conseruari facere, ut aequalia onera publica contributionis et emergentium necessitatum, iuriumque processus subire tollerareque debeant, et pro factis eorum contra comites de remedio opportuno animaduertere, ne de cetero similia facinora perpetranda attentare audeant.

Ad praesentem autem expeditionem, et semper vrgente necessitate, 32 equites expeditos et bene armatos mittere debeant, quibus solutio vt reliquis militibus fiat.

Quia Czigani per vayuodas eorum varijs taxationibus et exactionibus extraordinarijs, contra veterem consuetudinem ipsorum infestantur, supplicant igitur fideles regnicolae, dignentur Maiestates suae sacrae vayuodis Cziganorum commit-

tere. ne vltra veterem normam prouentuum ad insolitas exactiones compellant. sed contenti sint intra annum a singulis Cziganorum taxa vnius floreni, nempe ad festum sancti Georgij den. 50. ad festum sancti Michaelis similiter quinquaginta.

Cura autem conseruationis literarum et priuilegiorum vtriusque regni in conservatorijs capituli Albensis et conventus de Colosmonostra depositarum, quorum fidei committenda sit, Maiestatis suae ad futura comitia deliberabunt.

Item quod mulieres nobiles et egroti in vtroque regno coram vicecomitibus et judicibus nobilium in singulis comitatibus, procuratores constituere, et magistri protonotarij ad rescriptionem eorundem vice comitum et judicum nobilium literas superinde dare debeant, prout in articulis superiorum comitiorum statutum fuit.

Statutum est autem vnanimi voto fidelium vtriusque regni vt causae nouarum violentiarum, ab ingressu quondam domini comtis Petri Petrovith per quoscunque et contra quosuis paratarum, item decimarum, transmissionum, appellationum, obligaminum, in curia Maiestatum suarum sacrarum, vt vbicunque Maiestates suae Deo duce constituentur, continue iudicentur, et vt commodius iudicia ipsa celebrari possint, vna pars juratorum assessorum, ad minus scilicet sex, quinque vel quatuor eorum, per vices interesse debeant penes magistros protonotarios, quibus Sacrae Maiestates suae de eorum salario persoluendo clementer providere dignentur, ne in curia Maiestatum suarum deficere et a judicijs discedere cogantur.

In expeditionibus autem et legationibus, aut aliis seruitijs Maiestatum suarum, et regni extra regnum agentium, in omnibus causis eorum generaliter, prorogatio obseruetur.

Item quod telonia sicca et indebita magistri protonotarij cum vicecomitibus perambulent, et reuideant in singulis comitatibus, et si quae digna esse compererint, maneant in statu eorum pristino, alia autem indigna deijciantur, prout in conuentu Coloswariensi conclusum fuit.

De depositionibus rerum extraneorum in Coloswar retinendis Maiestates suae Sacrae deliberabunt ad futura comitia.

Demum quod quiuis dominorum regnicolarum, boiarones et alios transfugas Valachos Transalpinos, de bonis eorum

intra decem dierum spatium ablegare dimittereque, siue domum reuerti. vel quocunque locorum abire voluerint: si uero contumacia ducti discedere nollent, eos captiuare. captosque coram Maiestatibus suis sacris sistere, praesentareque debeant. sub poena amissionis capitum et omnium bonorum.

Finaliter autem. quicunque nobilium ad expeditionem praesentem electi, vt proficisci commissi sunt, intra 12 dierum spatium, cum eodem numero equitum, bonoque et militari apparatu, Colosvarij constitui, illicque pecunias Maiestatum suarum leuare et immediate proficisci debeant et teneantur. sub eadem poena amissionis capitum et omnium bonorum suorum.

Terminus autem celebrationis praescriptorum judiciorum sit dies festus beati Martini episcopi vsque ad festum Thomae apostoli.

Terminus celebrationis judiciorum dominorum Hungarorum festi beati Lucae evangelistae proxime venturi, propter praesentem expeditionem, ad festum Epiphaniarum domini proxime venturum celebrandus iuxta nouissimam praeteritam constitutionem.

Nos itaque humili supplicatione dominorum regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa, praescriptos articulos, et omnia et singula in eisdem contenta, quoad omnes eorum continentias, clausulas et puncta, ratos, gratos, et accepta habentes, et literis nostris inseri facientes, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos, et filius noster serenissimus electus rex Hungariae. obseruabimus, quam etiam per alios quoslibet, quorum interest, obseruari faciemus. Datum Albae Juliae, feria tertia proxima post praescriptum festum beati Michaelis Archangeli, anno quo supra.

Lecta.

(XVII. századi egyszerű másolata a szász nemzeti levéltárban. Újabbkori egyszerű másolata, mely az előbbinél több helyen hibátlanabb, Hauer gyüjt.)

XI.

1559. jun. 12—17.

A gyulafehérvári országgyülés végzései.

Nos Isabella dei gracia Regina Hungarie, Dalmacie Croatie etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles nostri domini regnicole Hungari et trium nacionum Transsijluaniensium in Comicijs eorum Parcialibus, pro duodecimo die mensis huius Junij hic Albe Julię ad mandatum nostrum congregati, exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos, in predicto eorum conuentu communibus eorundem votis conclusos, supplicantes nobis humilime vt eosdem et omnia in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes confirmare dignaremur, quorum tenor sequitur hoc modo.

Responsum et articulj dominorum nobilium et procerum regni Hungariae et trium nacionum parcium Transsijluanarum nobilium, Saxonum et Siculorum fidelium sacrarum Maiestatum in conuentu eorum parciali pro duodecimo die presentis mensis Junij anno domini 1559 de edicto et mandato suarum sacrarum Maiestatum Albe Julię celebrato, ad propositiones sacre reginalis Majestatis domine eorum clementissime datum et confectj.

In primis postquam sacra Maiestas reginalis in propositione sua benigne commemorat quod relicta dulcissima patria sua, et vite tranquillioris, jucundioribusque dignitatum suarum commoditatibus, vt saluti et permansionj periclitantis patrie, fidelium suorum, consuleret, huic fortune et inquietudinj sese exponere dignata fuit: fideles Maiestatis sue sacre, pro hac vere diuina maternaque Maiestatis sue erga eos pietate et compassione tot laborum, vigiliarum, curarum grauissimarum, et anxietatum suscepcione et perpessione, ex quibus et grauissimam (qua iam a tanto tempore laborauit) egritudinem contraxit, immensas agunt gracias precantes ardenciori-

bus votis deum optimum maximum vt Maiestatem suam sacram pristine optateque sanitati restituere, et vnacum serenissimo filio suo electo rege Hungarie, domino et principe eorum naturali gratiosissimo diutissime multumque felicissime pro salute et quieta permansione fidelium suorum sanas et incolumes conseruare dignetur. Quarum clementem prouidenciam perpetua constantique fidelitate et seruitutis promptitudine apud Maiestates suas promereri contendent; nec clam est fidelibus Maiestatum suarum sacrarum, ruinas pericula et varias dicionum Maiestatum suarum desolaciones et alienaciones, non per incautam Maiestatis sue sacre reginalis prouisionem sed prout Maiestas sua diserte recenset, nonnullorum facciosorum publiceque pacis et tranquillitatis turbatorum ac proprie patrie venditorum facinoribus iniquis sequutam esse, qui non considerantes deum optimum maximum tum apud gentes ab ipso origine mundi, eumque sub lege Mosaica ad hec usque tempora huiusmodi facciosos homines grauissimis supplicijs semper puniuisse, quorum et nostri temporis, nonnulli, vel in vita quas penas dedere luce meridiane clarius constat.

Congratulantur idem fideles Maiestatis sue sacre reginalis serenissimo principi electo regi eorum gratiosissimo, quem deo optimo maximo iuuante singulari cura, diligentissima eruditissimaque educatione Maiestatis sue sacre tot virtutum preclaris dotibus et regalibus moribus benignitate, mansuetudine et affabilitate erga omnes fideles, rerumque regnorum suorum gerendarum, et iamiam suscipiendarum prudencia, sagacitate, sobrietate et vigilancia preditum esse cognoscunt, et excellentem raramque quandam in sua celsitudine elucere maiestatem animaduertunt, felices sese existimantes, sortitos esse principem naturalem nacionis vtpote et idiomatis ipsorum, maxime autem cum intelligunt Maiestatem suam sacram reginalem dum adhuc viueret principem ipsum eo directurum et accommodaturum, quo fideles suos vniuscuiusque ordinis gracia, amore et honore amplecti et in antiquis eorum libertatibus immunes conseruare studeat: eis itaque Maiestatibus perpetuam fidem, seruitutem et omnem facultatem, vitam denique et sanguinem ipsorum offerunt, deuouentque precaturi pariter itidem altissimum vt principem ipsum, felicibus auspicijs adeo

datum pro salute patrie eorum diutissime, felicissimeque et augere et seruare dignetur.

Electionem autem dominorum consiliariorum qui post mortem sacre Maiestatis sue (id quod deus benignus longissime auertat) penes serenissimum principem esse debebunt, domini regnicole obsequenter submittunt iudicio et clementi arbitrio sacrarum Maiestatum suarum, quę noscunt singulorum fidem, integritatem industriam, ac reliquas nature dotes, quibus diuinitus ornatj sunt.

Quantum autem ad nuncciata potentissimj imperatoris super iuducijs septennij, cum serenissimo rege Romanorum ineundis et legatis Maiestatis sue sacre ad eundem regem, pro cognoscendo eius animo mittendis, vtrum velit conclusioni sue respondere, et inducias pro Maiestatibus quoque suis et fidelibus eorum obseruare, nec ne, attinet, supplicant fideles Maiestatum suarum sacrarum dignentur Maiestates sue sacre legatos ipsos primo quoque tempore expedire, remque omnem ex eodem rege cognoscere, vt si forte rex ipse inducias obseruare nolit, possint Maiestates sue sacre rebus ipsorum et fidelium subditorum tempestiue consulere.

Cum autem miseram plebem ob presentis annone caristiam adeo defecisse tantamque inediam pati constet, vt plerisque in locis pane ex inglandinibus facto, miseram vitam sustentent, indignum et prope tijrranicum esse videatur, aliqua exactione pro presenti grauare. Propterea mandat Maiestas sua sacra inueniri modum et ordinem, quo intra reditum oratorum Maiestatis sue a rege Romanorum, confinia defendi conseruarique possint; supplicant igitur Maiestatibus suis sacris fideles sui, dignentur intra firmacionem federis cum rege Romanorum fiendj, eas gentes quas in confinijs intertenere solent, eodem numero trium millium conseruare et siquis defectus in ipsis esset supplere, dicionemque suam defendere, solucionem autem non a gregarijs militibus, sed idoneis, virtuosis et benemeritis dare; ad quam quidem solucionem et alias regnj necessitates fideles subditi domini Transsyluanj offerunt Maiestatibus suis de singulis portis colonorum ipsorum singulos nonaginta nouem denarios, domini Hungari singulum unum florenum juxta priorem communeracionem portarum, quos sine omni defectu

a festo sancti Michaelis intra festum beati Galli per omnia remedia opportuna manibus hominis suarum Maiestatum ad hoc deputati Tordam administrabunt. Domini Siculi et Saxones onera equalia supportare sese promittunt. In hac autem contribucione nullorum dominorum nobilium, Saxonum aut regnicolarum bona, cuiuscunque status, condicionis vel exempcionis existant. exempta habeantur, sed equaliter dicentur, demptis combustis vel per bellicam expedicionem depredatis et per Maiestates suas sacras gratiose supportatis.

Decretum eciam est, quod juxta priorem connumeracionem contribucio hec regia exigatur.

Quod nemo cuiuscunque status aut condicionis homo magnas vel simplex nobilis, audeat ex contribucionibus, censibus aut emolumentis regijs, vel minutam summam attingere, aut pro se percipere, vel vsurpare, sed singulj e manibus sacrarum Maiestatum sua credita, si que fuerint, petant et percipiant. alioquin pena dupli et confiscacionis bonorum conuincantur.

Iubet Maiestas sua sacra racionem a perceptoribus contribucionum preteritarum exigi debere; cum tamen fideles Maiestatis sue sacre, eaque maiora potuerunt subsidia, grato animo Maiestati sue contulerint, comitijsque preteritis de mandato Maiestatis sue certos fratres e medio eorum ad exigendas huiusmodj raciones elegerint, nonnihilque ijdem exegerint, omnisque authoritas in arbitrio Maiestatis sue sacre consistat; statutum igitur est, ut per eosdem actores racio huiusmodi exigatur vel alijs fidelibus, quibus Maiestates sue sacrę maluerint, racionem subducendam committere dignentur. Id quod sacrae Maiestates clementer facture sunt.

Quod Maiestates sue sacrę tributum potentissimo imperatorj debitum et munera passarum de sua peculiari per oratorem suum intromittere et saluti fidelium suorum pietate solita prospicere dignatę fuerint, fideles Maiestatuum suarum sacrarum benignam prouidenciam earum erga Maiestates suas sacras perpetuis fidelibusque seruicijs eorum rocognoscere studebunt.

Sunt preterea nonnulli rebelles et inobedientes, qui per suas sacras ad comicia parcialia et generalia speci-

aliter vocati hactenus venire recusarunt, recusantque, literas eciam mandati Maiestatum suarum dum ad eos perferuntur, non modo non obseruant, sed et abicere solent; cum tamen superioribus comicijs publico edicto cautum sit, ne quispiam maioris, mediocris vel infime condicionis homo dicionum Maiestatum suarum per literas aut nuncios cum aduersa parte Germanica exterisque principibus ac nacionibus et internis quoque practicam vllam habere, neque literas aut nunccios ad reges vel principes exteros mittere, clancularíaque conciliabula facere audeat, iuxta constitutionem Coloswariensem, a quibus tamen necdum quosdam desistere aiunt, ad prouentus eciam regios taxas et contribuciones victualiaque imperatoris manus suas intromittunt, qui cum nulla pietate, nulla denique Maiestatum suarum sacrarum benigna admonicione et tollerancia vinci et indici possint: conclusum est pari fidelium statuum et ordinum suffragio, dignentur Maiestates sue sacre, banderium eorum regale erigere, exercitum cum bombardis, ingenijs et tormentis bellicis mouere; parati sunt contra huiusmodi rebelles et practicos, non parcentes laboribus sumptibus sanguinj et vite ipsorum, generaliter et viritim insurgere, arces talium obsidere, expugnare et demolire ac eosdem debito supplicio afficere.

Voluerunt preterea Maiestates sue sacre, vt ingruente necessitate, dum ipsi fideles alteras literas Maiestatis sue viderint, quilibet eorum armis bene instructi, in campum Kereztes conuenire debeant, vbi et princeps, electus rex personaliter, nisi valida egritudine (quod deus procul auertat) vel alia causa racionabilj impediretur, interfuturus est, in hoc autem casu nihilominus generalis Maiestatis sue sacre capitaneus aderit, offerunt fideles Maiestatum suarum ad hoc prestandum, fore sese longe paratissimos et obsequentissimos, non prout antea Siculi tarde et vltimo venire soliti erant, sed tempestiue sub pena confiscacionis bonorum eorundem adesse.

Quantum ad obedienciam imperatori potentissimo prestandam: respondent fideles Maiestatum suarum sacrarum, vt cuicunque statui, fortune, Maiestates sue sese accommodabunt, eum fideles quoque sui cum Maiestatibus suis in omnem eventum secuturi sunt.

Quoniam autem male agendi licencia plurimum jam inundauit, vt autem ne deus iratus pro inpunitate publici sceleris publico supplicio rempublicam puniat, honestasque et quies publica conseruari possit, decretum est, ne de cetero Maiestates sue sacre publicis sentenciatis et proscriptis malefactoribus graciam facere dignentur, et si quam hactenus fecissent, iure reuideatur, quam si rite factam esse compertum fuerit, obseruetur, alioquin viribus destituatur.

Preterea conclusum est, vt Hungari eque ac Transsyluani boues et armenta ex Transsyluania questus gracia abigere possint et in hanc re nulla inter Hungaros et Transsyluanos habeatur discrepancia, equos autem, quos dorsales *) vocant nemo Hungarorum aut Transsyluanorum questus gracià educere valeat, similiter cutes et pelles animalium nemo e Transsyluania in Hungariam, neque ex Hungaria ex dicione suarum Maiestatum quocumque transuehere, educereque valeat.

Ittem quod cubulus, statera, pintha et vlna in toto hoc regno Transsyluanie sit eiusdem quantitatis, talis videlicet qualis in comicijs Colosuariensibus tempore ingressus suarum Maiestatuum limitata est.

Item mercatoribus et negociatoribus, forensibus qui nullum certum locum residencie in dicione Maiestatum suarum habent, interdicatur negociacio, si qui autem tales de cetero deprehenderentur, in tricesimis vel alibi per officiales Maiestatum suarum sacrarum, qui contra predictum questum facerent, res et merces illorum adimantur et in fiscum Maiestatum suarum sacrarum deuoluantur; si vero inter nobiles aut in ciuitate aliqua huiusmodj negociatores vel mercatores deprehensi fuerint, tercia pars rerum et mercium illarum cedat nobili illj, in ciuitate vero iudicij, due vero partes similiter Maiestatibus suis sacris.

Deliberatum est quod iudicia dominorum Hungarorum pro primo termino a festo beati Luce euangeliste usque ad festum beatj Nicolaj celebrentur. Pro alio vero termino, pro festo diui Georgii martiris et triginta duobus diebus durent,

*) E szó fölé jegyezve egykorú irással: hatas Lowak.

omnes que cause in utroque termino a morte serenissimi Ludouicj regis mute adiudicentur.

Dominorum nobilium Transsyluanorum iudicia celebrentur a festo ephiphanię domini 32 diebus et adiudicentur vniversi actus potenciarij ab obitu sacre defuncte Maiestatis regie domini Johannis Regis per quoscunque patratj, simul cum alijs causis, extra terminos octauales in Transiluania adiudicari solitis, iuxta veterem regni consuetudinem quem admodum decretum fuerat in generalibus comitijs Coloswariensibus.

Alius terminus iudiciorum nobilium Transsyluaniensium primus dies Junij anni 1560. durabit usque finem eiusdem mensis.

Siculorum judicia celebrentur pro primo termino dominica Reminiscere anni futuri usque ad dominicam Ramis palmarum.

Alius terminus judiciorum primus dies Augustj usque ad finem euisdem mensis.

De artificum manuariorum mercede conclusum est in Colosuariensibus comitijs tempore ingressus suarum Maiestatum sacrarum, unde et regestum in singulis ciuitatibus habetur, que Maiestates sue vbique obseruarj facient.

Maleficarij vniuersi, iuxta deliberationem in proximis comitijs factam, in Hungaria quoque eodem modo vt in Transiluania persequantur.

Vniuersa predia et possessiones antea quocunque tempore decimas pendentes, etiam si Valachi nunc incolant, iustas tamen decimas de suis laboribus et agricultura reddere debebunt, nisi forte colonijs nullis existentibus, nobilis in illo loco agricolationem faciat, qui pro suis libertatibus exemptus habetur.

Quoniam litere sacrarum Maiestatum super judiciis continue celebrandis comitatibus Vngaricis tarde restitute sunt, nec causantes citati mature in ipso termino adesse potuerunt, et ob id onera judiciaria seu birsagia illis imposita sunt: libuit igitur dominis regnicolis ut eiusmodi onera condescendant et processus irritentur, presertim si qui contingerent extra causas transmissionum tutellarum, decimarum et factum honoris concernencium: has enim solas et tunc et nunc et continue semper judicari et discuti publico suffragio placuit.

Porro cum in articulis precedentium comitiorum conclusum sit vt hÿ qui in castris sub Kysuarda et in expedicione sue Maiestatis militarunt, vniuersas causas sub id tempus prorogatas et dilatas haberent; deliberatum est igitur, vt quicunque tales coram magistris protonotariis vel etiam alibi sentencia grauati essent, absoluantur: ita tamen ut in termino octaualj se in bello fuisse euidentibus testimonijs comprobare debeant.

Pro supplicatione dominorum Hungarorum sacre Maiestates sedem judiciariam dignis personis jurisperitis, grauibus et aequitatem amantibus ornare dignabuntur, ita vt in administracione justicie nullus defectus esse possit.

In executionibus peragendis permittetur vt quisque utatur, pro arbitrio suo et loci commoditate, vel vicecomitibus et judicibus nobilium vel capitulo quo voluerint, quemadmodum prioribus quoque comitijs constitutum fuerat.

Quia querele facte sunt de precio et taxacione literarum, placuit igitur vt de precio et redempcionibus literarum antiqua consuetudo tempore diuorum Matthei et Ladizlaj regum obseruata nunc quoque obseruetur apud magistros prothonotarios.

Comites comitatuum racione officij suj, pro more vetere, juramentum prestare debeant tam sacris Maiestatibus, quam nobilibus illius comitatus cuius honore funguntur.

Quemadmodum autem in prioribus comicijs conclusum fuerat, ita nunc quoque deliberatum est, vt telonia denuo erecta atque eciam sicca vbique deponantur, ne exactionibus illegittimis et non necessarijs promiscua multitudo questum faciens quoquomodo oneretur, ad quorum deposicionem singulares persone cum magistro prothonotario deligantur, neque imposterum illa ipsa thelonia erigantur, sub pena amissionis et occupacionis bonorum illorum vbi thelonia existunt.

Publico eciam voto sancitum est, vt arestaciones fieri debeant per magnificos Melchiorem Balassa capitaneum, Cristofforum Hagmassÿ, Tomam Varkoch, Franciscum Nemethÿ et alios pro damnis ingentibus alijs atque alijs temporibus per Georgium Bebek et illius seruitores colonis nobilium fidelium sacrorum Maiestatum illatjs.

Nos itaque humili supplicacione praefatorum regnicolarum nostrorum clementer exaudita et benigne admissa, prescriptos articulos ratos gratos, ac omnia in eis contenta accepta habentes. In omnibus eorum clausulis et punctis approbamus roboramus et ratificamus, atque tam nos filiusque noster serenissimus firmiter obseruabimus quam eciam per alios quorum interest obseruari faciemus. Datum Albe Julie, sabbato proximo post festum beatorum Viti et Modesti martirum anno dominj quo supra.

(Egykorú példány pecsét nélkül a nagyszebeni Bruckenthal muzeumban Art. Diact. authent. Transs.)

XII.

1559. jun. 12.

A gyulafehérvári országgyülés végzései a székelyek ügyében.

a)

Nos Joannes secundus, dei gracia, electus rex Hungarię, Dalmacię, Croacie etc. Memorię commendamus per presentes. Quod fidelis noster prudens et circumspectus Sebastianus Nyerges iudex oppidi nostri Zekelwasarhel, suo ac ceterorum ciuium et inhabitatorum eiusdem oppidi nominibus et personis nostram veniens in presenciam, supplicauit nobis humillime, vt nos articulos, super supplicacionibus dominorum Siculorum in comicijs hic Albe Julie ad duodecimum diem mensis Junij in anno domini 1559 per nos atque deffunctam Maiestatem reginalem dominam genitricem nostram charissimam pię memorię confectos, inter publicos articulos a foelici ingressu nostro editos requirifacere, ipsisque in transsumpto litterarum nostrarum extradari et emanari facere dignaremur quorum quidem articulorum tenor talis est.

Deliberationes seu articuli per sacras Maiestates Hungarie, Dalmacie, Croacie etc super supplicationibus dominorum Siculorum in comicijs Albe Julie, ad diem duodecimum Junij celebratis, confecti, anno domini 1559.

1) Cum sacre Maiestates, inter reliquos fideles subditos suos, dominos Siculos in clementi et benigno respectu semper habuerint, et ipsorum libertatibus conseruandis fauerint, nunc

quoque supplicem libellum per ipsos oblatum fauenter complectuntur, ac illos ipsos in suis juribus et antiquis libertatibus, quantum pro temporis racione fieri poterit, conseruare statuerunt.

2) Cum autem inquisicioni et perlustracioni fiende illi ipsi Siculi causam prebuerint, propterea quod relictis articulis in generalibus comicijs Thorde super imposicione taxę florenorum duodecim millium, pro solita consuetudine sua, inquilinos proprios primores Siculi supportatos habuerunt, et promiscuam plebem contribucione integra florenum vnum et denarios quinquaginta faciente onerauerunt, atque ob id promiscua plebs Siculorum sepius sacris Maiestatibus questa est, itaque libuit communicato consilio cum dominis consiliarijs suis et regni, vt quemadmodum inquisicio in vtraque sede Maros et Wdvarhel per delectos ad id viros peracta est, ita eciam exactio per illos ipsos fieri debeat, non possunt enim illis sacre Maiestates quoquomodo parcere, cum reliquis sedibus non pepercerint. Tamen in posterum eiusmodi inquisiciones et perlustraciones inter ipsos nullomodo fient, sed intra limites suos permanere et consistere statuerint, quin pocius Primores vniversi vnacum primipilis, illis videlicet qui iuxta veras radices ex auis et atauis primipilis descenderunt, et quorum maiores tempore eciam predecessorum regum Hungarię, diui Matthię et aliorum, probe et strenue militarunt, et sanguinem fuderunt, nequaquam in posterum dicabuntur, imo in antiquis libertatibus illesi, milicie et belligeracionibus seruabuntur, quos sacre Maiestates certis temporibus perlustrari facere et illorum militares apparatus eciam pernoscere volunt.

3) Emittentur autem ad singulas sedes viri digni et fideles, qui singulis possessionibus portas connumerabunt, et pro instructione illis per sacras Maiestates danda inquilinos seruos et communem plebem Siculorum fideliter et recte connumerabunt.

4) Quantum ad belligerandum et expedicionem militarem attinet, Siculi parabunt se se et mouebuntur, quemadmodum domini regnicole decreuerunt, et necessitas regni postulauerit, id quod ex litteris sacrarum Maiestatum super ea re ad ipsos mittendis clarissime cognoscent, et mouebunt vel in totum vel ex parte, pro litterarum regiarum tenore.

5) Oppida Siculicalia ab alijs Siculis aulsa sunt, illa-

enim contribucionem reddere coguntur ad necessitatem excelsę portę, nec possunt dupplici onere premi, et sane placuit sacris Maiestatibus illa oppida in suis libertatibus conseruari, quemadmodum clementer fauent libertatibus reliquorum Siculorum vniversis.

6) Judicibus regijs officia conferentur, vt consuetudine laudata, et dignitate sacrarum Maiestatum conueniente, in singulis sedibus vtuntur, nec mulctę aut birsagia pro arbitrio officialium exigi permittuntur, neque tamen illos ita negligi sacre Maiestates paciuntur, vt aut prouentibus quoquomodo priuentur aut inter ceteros parui habeantur, flottipendanturque, quia enim sacrę Maiestates palam vident, et ex testimonijs singularum sedium sub fide productis aperte colligunt, judices regios inter reliquos status Siculorum negligencius haberi, nec onerum birsagialium dignam porcionem, vt par et conueniens esset, et officiales principum optimo iure mererentur, illis administrari, statuerunt itaque vt deinceps judices regij in singulis sedibus Siculicalibus in honore et existimacione digna habeantur, et in eo sint respectu, quo principis dignitas vere, aperte, et in solidum elucere possit, persone enim sue et dignitatis sacrę Maiestates precipuum respectum haberj volunt.

7) Itaque judex regius, personaliter si in seruicijs sacrarum Maiestatum vel regni occupatus non fuerit, judicijs publicis omnibus interesse debebit, si vero ipse in persona sua propter seruicia regia aut regni, vel alia certa impedimenta et occasiones interesse non poterit, substitutum alium quempiam loco suo delegare debeat.

8) Sontes autem et maleficiarij, per leges publica sentencia condempnati, pro consuetudine regni et deliberacione dominorum regnicolarum, vltimo supplicio affici debebunt, nec pactacionibus vllis eliberabuntur, nisi forte gracia principis succurrerit.

9) In Birsagijs furum, homicidiorum, fornicacionum, adulterij effusionis saguinis, mutillacionum membrorum, periuriorum, percussorum, liuida membra generancium, judex regius in singulis sedibus Maros, Wdwarhel, Aranyas, Chyk, Gyergyo, Kyzdy et Orbaj habiturus est integram mediam partem, reli-

quam vero integram mediam partem diuidant inter se capitaneus, judex sedis et assessores pro consuetudine illorum.

10) Item in omnibus prouentibus, birsagialibus videlicet, appellacionum, inuasionis domorum et aliorum omnium actuum potenciariorum, et sentencijs capitalibus, ac alÿs eciam ad summam integram vnius floreni et supra se extendentibus, judex regius in singulis sedibus habiturus est integram mediam partem.

11) Pignora pro birsagijs accepta estimari debebunt, et si amplius valuerint quam Birsagium esset, si redimi non possunt, judex post triduum pro se retinere poterit, valorem tamen excedentem reffundere debeat et teneatur.

12) Deliberatum est preterea, quod restantias vniuersas exigat judex regius cum capitaneo et judice sedis.

13) Item quod judex regius prouentus seu birsagia sua qualiacumque simulcum judice quartali exigere et leuare possit, qui quidem judex si cum judice regio venire recusauerit, judex ipse regius eciam sine judice quartali sua birsagia exigendi habeat potestatem.

14) Ceterum judex regius, ad quamcumque possessionem diuerterit, honestę excipiatur, et libere vbicumque voluerit agere possit, suius tamen sumptibus et expensis viuat, citra lesum populum communem aut alium quempiam.

15) In negocio tamen salis et mulctis seu birsagijs vectorum salium antiquus modus obseruetur, cuius birsagium soli judici regio cedet.

16) Quod si forte offensio aliqua illegittima per judices regios contingat, volunt illos sacre Maiestates iuri stare oportere, in illa sede, vbi offensio per illos facta est, instar comitum singulorum comitatuum inter nobiles, vbi si comites deliquerint, statim iudicari consueuerunt. Appellacio tamen maneat integra, vtrique parti, ad sacras Maiestates fienda.

17) Quoniam in judicio comprobatum est primores Siculos ab ipsis primipilis non tantum in tribus sedibus, sed eciam in reliquis decimas exegisse, deliberatum est itaque, vt sacris quoque Maiestatibus veras decimas reddere debeant.

18) Permittunt eciam sacre Maiestates clementer, ut equi itinerantibus hinc in Moldawiam, vel ex Moldauia vsque ad

Maiestates sacras, citra litteras et mandatum illarum minime dentur, sed ubi littere Maiestatum sacrarum fuerint, parcere illis in hac re nullomodo possunt, licet non nisi in arduis rebus in eiusmodi negocijs onerare conabuntur.

19) Deriuacionem aque per officialem arcis Georgen factam in dispendium eorum valde magnum sacrę Maiestates quamprimum intelligent ab officiale et rectificare contendent, ita vt de hac re queri nequeant.

20) Cum Moldauis et Transalpinensibus illacionem damnorum, et abactionem pecorum, boum equorum interceptionem, et tot violencias sacrę Maiestates ita sopire et conciliare statuerunt, vt vtrinque et hinc e Transylvania et Moldauia atque regno Transalpinensi controuersie et rapine conquiescant.

21) Porro quoniam Siculi nulla privilegia produxerunt, sacrę Maiestates ipsis privilegia dare vel confirmare non possunt. Statuerunt tamen clementer bonum ordinem presentibus articulis conscribere et illis sub sigillo concedere, et ita rem temperarunt, quantum quidem fieri potuit, vt inter tot rerum difficultates, tum necessitatis publicę conseruacionisque regni, tum libertatis eorum retinende clementer racionem habuisse dinnoscantur.

22) Articulos vero presentes mandant sacrae Maiestates illesos, inuiolatos in omnibus punctis et clausulis futuris temporibus semper in solidum obseruari. In cuius evidens robur et testimonium chyrographo et sigillo autentico munire illos voluerunt. Date Albe Julie 14 die mensis Augusti anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo nono.

Nos itaque premissa supplicacione annotatj Sebastiani Nyerges judicis, suo, ceterorumque ciuium et inhabitatorum dicti oppidi nostri Zekelwasarhel, [1]) nostre facta Maiestati regia benignitate exaudita, premissos articulus inter reliquos requiri et reinueniri fecimus, requisitorumque et reinuentorum tenores de verbo ad verbum sine diminucione et augmento aliquali transcribi et transsumi, presentibusque litteris nostris inseri facientes, memoratis judici, ciuibus, et inhabitatoribus predicti oppidi nostri Zekelwasarhel jurium suorum ad cautelam

[1]) Itt a leíró s az ujra olvasó feledékenységéből kimaradt e szó: nominibus.

extradandos duximus. Date Albe Julie vndecimo die mensis Novembris anno domini millesimo quíngentesimo sexagesimo secundo.

(L. S.) Lecta.

Eredetije, az aljára papirszelettel boritott vörös pecsétviaszba nyomott ép pecséttel, az erd. muzeumban (Jos. Com. Kemény codex authent. artic. diaet. Trans. Tom. I.).

b)

Mi második János, Istennek kegyelmességéből Magyar-, Tóth- és Horváthországnak választott királ(ya).

Adjuk emlékezetűl ez levél által, hogy az mi eszes és gondviselő hívünk Nyerges Sebestyén, mi városunknak Székely-Vásárhelynek birája, az ő maga és ugyanazon város polgárinak, és a több ott valóknak nevével és személyekben mi előnkbe jövén, könyerge mi nekünk alázatoson, hogy mi az székely uraim könyergésérűl való articulusokat, melyek itt Fejérváratt az 1559. esztendőben szent Iván havának tizenkettőd napjára való gyűlésbe(n) mi általunk és az meg holt Királné Felség, mi kegyel(mes) emlékezetű szerelmes asszonyunk anyánk által végeztettenek, a mi bódog be jövetelünknek utánna közönségesen végezett articulusok között megkeresetnők, és ki íratott levelűl nekiek ki adni méltóltatnók. Mely articulusoknak rendi tartása ez:

Az 1559. esztendőben Fejérváratt Szent Iván havának tizenkettőd napjára való gyűlésben ű Felségök által az székely uraim könyergése felől végeztetett articulusok.

1) Miért hogy ű Felségök, az több engedelmes hívei között, az székely uraimhoz mindenkor kegyelmes és kegyes tekintetbe voltanak, és az ű szabadságok meg tartásának kedveztek, mostan is be adott supplicatiójokat jó akarattal fogják, és űket rígi szabadságokban, a mennire lehetséges az üdőnek mi voltáért, el tökéllették meg tartania.

2) Holott penig az feleltetésnek és czirkálásnak önnen magok adtanak legyen okot, avval, hogy hátra hagyván az thordai közönséges gyűlésben, az ű szokott szer tartások szerint, *tizenkét* ezer forint ravatalrúl végezett rticulusaokat, a

fűfű székelyek az ő sellyéröket ki vötték belőle, és az köz rendbeli kösségre az egész egy forint és ötven pénz adóúl terhelték, kiért az köz rendbeli kösség ű felségöket gyakor panaszszal érte. Tetszett azért ű Felségöknek tanácsival egyetemben, hogy a miképpen mind a két Maros és Udvarhelyszékbe ahoz választatott személyek által lett az feleltetés és az czirkálás, azonképpen ugyan azonok szedjék is. [1]) Mert nem kedvezhet ebben semmiképpen ű felségök nekik, holott a több székeknek sem kedvezett, mindazáltal ennek a túlján afféle feleltetés és czirkálás semmiképpen nem leszen közöttök, ha magok nem adnak okot reá, és az ű határokban maradnak és állnak meg, sőt inkább mind a fűfű székelyek, azokval a ló fejekkel egyetembe, kik tudni illik igaz gyökér szerint ló fű ősöktűl származtanak, és kiknek az ű eleik Mátyás király és egyéb királyok ideibe jámborúl és serínyen vitézkedtenek, és véreket ontották, semmiképpen ezentúl meg nem rótatnak, sőt a régi szabadságokban, meg sértés nélkűl, a vitézlő dologra és hadakozásra tartatnak meg, kiket ű Felségök bizonyos időkben meg mustráltat és készületöket meg tudatja.

3) Minden székre penig alkolmas és hív személyek bocsáttatnak, kik minden faluknak számlálnak kapukat, és az ű felségök nekik adott instructio szerint, mind sellyért, szolgát, és a köz kösséget híven s igazán rónak.

4) A mi az hadakozasnak dolgát és az vitézlő készületöt nézi, székelyek úgy készűlnek és mozdulnak, a mint az országi urak végezték, és a mint az ország szüksége kévánja, kit akkoron az ű Felségök arrúl küldött levelébűl meg értnek, és mozdulnak vagy mindenestűl vagy rész szerint, az levél tartása szerint.

5) Az székely városok az egyéb székelségtűl külön sza-

[1]) A gr. Mikó Imre által kiadott Erd. tört. adatok III. köt. 266. lapján e helyre következő jegyzet van téve: »Itt a másolatban néhány szónyi üres hely maradott« s a szövegben az »azonképpen« szó után következő négyszó helye pontokkal van jelelve. A gr. Kemény József gyüjteményében lévő másolatban, vagy is inkább egykorú fordításbau, mely után vannak közölve az Erd. tört. adatokban ezen articulusok, e helyen az általam közlött szavak tisztán olvashatók, és egy szó sem hiányzik. Tehát nem az általunk használt egykorú példányban, hanem a másolónak sajtó alá *készített másolatában* maradt a kérdéses szavak helye üresen.

kasztattanak, mert azok portai adót kénszerittetnek adnia, és nem lehet hogy két terehhel bántassanak. Azért bizonyába tetszett ű Felségöknek azoknak városit az ű szabadságokba meg tartatni, a mint hogy kegyelmesen kedveznek a több székelyek szabadságinak.

6) Királybirák adatnak tisztűl, hogy dicsíretes szokással és az ű királyi Felségökhöz illendő méltósággal éljenek minden székeken, az birság bűntetés nem az ispánok akaratjára engedtetik, jóllehet azokat is ő felségök nem akarja úgy hátra hadni, hogy az ő jövedelmöktűl akarmint el fogattassanak, avagy egyebek között semminek böcsűltessenek. Mert nyilván látja ű Felségök, és minden széknek hit alatt költ bizonságbúl veszik eszekbe, hogy az királbirák az székely tiszttartók között mindennel hátrább hagyattattanak, és a bírságnak is méltó része, a mint kellene és illendő volna, és a mint az fejedelmek tiszttartói érdemlenék, nekik úgy nem szolgáltatnék. Azért ezentúl a királbirák minden székely székeken méltó tisztességbe és böcsűletbe tartassanak, és abban legyenek a tekintetben, melylyel az fejedelmek méltósága igazán, nyilván, és merőn ki tündököljék. Mert ű Felségök az ő személyeknek és méltóságoknak akarják kiválképpen való tekintetit állatni.

7) Annakokáért az királbiró, ha az ű felségök avagy az ország szolgálatjába foglalatos nem lészen, személye szerint, minden közönséges törvínben jelen legyen. Ha penig személye szerint az ő felségök avagy az ország szolgálatja, avagy egyéb bizonyos akadályok és okok miatt jelen nem leend, tahát helyibe mást valakit hagyjon.

8) Az nyilván való bűnesök és gonosztevők, törvínbűl meg sententiáztattak, az ország végezése és szokása szerint halállal bűntettessenek, semmi sarczon meg ne menjenek, hanem ha Fejedelem gratiája érendi.

9) Az lopóknak, gyilkosoknak, paráznáknak, vérontóknak, tag szakasztóknak, hamis hitűeknek, verekedőknek, és a kik kéket ejtnek, birsága minden székeken, Marus, Udvarhely, Aranyas, Csík, Gyirgyó, Kízdi és Orbai széken, fele részébűl az király biróé leszen, hasonfele űn köztök, az kapitán és az szék airája s az szék űlők között az ű szokások szerint osztassék.

10) Annak felette minden jövedelmekben, tudni illik appellatióknak bírságában, a házra való menésben és minden féle hatalmak tételében, és az capitalis sententiában, és egyébben ki egy forintra és feljebb megyen az királbirónak hasonfele járjon.

11) Az bírságért vött zálogot meg böcsüljék, és ha feljebb ér, mint a bírság volna, ha meg nem váltják, az biró harmad nap mulva meg tarthatja magának, de az mennyivel többet ér, tartozzék meg fordítani.

12) Végeztetett továbbá, hogy minden restantiákat az királbiro szedje a kapitánnal és az szék bíróval.

13) Annak felette, hogy a királybiró az ő jövedelmit avagy birságát, akarmineműt, az negyedes bíróval együtt szedhesse és vehesse fel, mely biró ha királbiróval ki nem menend, az királbiró negyedes biró nélkül is az ű bírságát fel szedhesse.

14) Továbbá, valamely faluba menend az királbiró, tisztességgel fogadtassék, és valahul akar szabadon ügyét követhesse, de azért az ű költségén éljen, az községnek és egyébnek akarkinek bántása nélkül.

15) A só dolgában azért az só hordók maradtságából és birságából a régi mód tartassék, kinek birsága csak az király birónak jár.

16) Ha penig mi törvéntelen bántást tesznek az királbirák, akarják ű Felségök, hogy azon széken törvínt álljanak, a hol az bántódás lett, az egyéb vármegyék ispánja modja szerint, az nemesek között, holott az ispánok vétket tesznek, mindjárt ítíltetni szoktak, de azért az appellatio ereiben maradjon mind a két félnek az ű Felségökre.

17) Miért hogy törvénben bizonyittatott meg, hogy az ű székelyek a ló fejektűl, nem csak a három székbe, de a többiben is, dézmát szedtek, végeztetett azé(rt), hogy ű felségöknek is dézmával tartozzanak.

18) Azt is meg engedik ű felségök kegyelmesen, hogy innet Moldvába menőknek, avagy Moldvából ű felségekhez jövőknek, az ű felségök mandatuma nékül lovat ne adjanak, de a hul ű felségök levele leszen, semmiképpen abban nem ked-

irattuk, és az mi jelen való levelünket szerkesztetvén, az meg nevezett [1].....(a többi hiányzik).

Egykoru példánya, mely nem más, mint az eredetileg latinul szerkesztett törvényczikkek magyar fordítása, az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. I. köt.) — Ezen példányból közölte gr. Mikó Imre, Erd. tört. adatok III. köt. 265—269. l. kinél az átírási záradék kelte hibásan van 1566-ra téve 1562 helyett.

---

[1] A hiányzó nehány sort az Erd. tört. Adatok III. köt. 269. l. az eredeti hiteles példány latin szövegéből fordítva pótlólag közli; e pótlékban azonban a keletet hibásan adja 1566-nak: mert a hiteles latin példányban 1562 áll. — Az összevonva irt secundo (scdo) szót a leiró hibásan olvasta sexto-nak.

VIII. FEJEZET.

II.

Gyulai Mihály a portáról 1660. febr. havában visszaérkezett, s hogy jelentését megtehesse, a választott király Nagy Enyedre márcz. 10-re részleges országgyűlést hivott össze [1]). Maguk a királyi előterjesztések is a gyűlés összehivásának egyik főokául ezt adák — kiemelvén a fejedelem részéről, hogy ez nem fog semmi alkalmat sem elmulasztani, melylyel az ország javát s alattvalói előmenetelét előmozdithatja. Gyulai János Zsigmond trónkövetkezésének elismerését a porta részéről magával hozta ugyan [2]), de különben nem sok biztatást a béke fönmaradására, mert a rendek végzései ugyancsak harcziasan hangzottak: legyen mindenki harczkész és fegyverrel jól felszerelve, hogy ő felsége parancsára táborba szállhasson, s fogadásához képest vérét és életét ne kimélje.

Megszavazták a szokott tavaszi adót is, még pedig oly összegben, hogy a portai adót is kifizethessék belőle: portánkint, még pedig minden levonás és leszámolás nélkül, 99 denárt, a magyarországi portákra egy forintot s ennek megfelelő terhet a székelyekre és szászokra, de tekintettel ezeknél az égett portákra, azonban még is akkép, hogy ez utóbbiak a rájok eső 8500 forintból 7000 forintot aranyban s a többit más pénzben fizessék le. A portán ugyanis csak az arany pénz-

[1]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyvében a. a. 1560. olvassuk: »17. febr. cum S. Mattas conuentum conuocaret Enyedinum ad Dominicam secundam Quadragesime Reminiscere missus est Thomas Wayda cum literis Brassoviam fl. 1. In eadem causa missus est similiter cum literis S. Mattis Thomas Zakadati ad civitates Megyes, Bistriciam dati fl. 1. den 25. Eadem in causa missus est Christophorus ad superiores, alter vero famulus Franciscus ad inferiores sedes dati expensi fl. 1. — 20. febr. Misso Andrea Wezedy Brassoviam cum literis S. M. dátis expensi fl. 1. — 9. Martij: cum Petrus Haller et Matthias Ponzler ad congregacionem Enyediensem mitterentur, donata est Magistro Andree Bathor una deaurata cuppa, item Dom. Joanni Zalanzy similiter una deaurata cuppa fl. 60 den 25. Amplius Joanni Brassai secretario donata sunt tria coclearia habencia p. 25. constabant fl. 6, den 77.« L. Vegyesek és Irományok I-sö sz.

[2]) »und vom Türken hiezu bestättigt worden« mondja Ostermayer Krónika 65. l. az 1559-ik évre.

nek volt kelete: s ha oda másnemű pénzt vittek be, a beváltás tetemes összeget emésztett fel [1]).

Elrendelék, hogy a határszéli várak jó karba helyheztessenek, hadi szerekkel láttassanak el: mint Illye, a Dienessy László háza s Magyarországban Bajom. Ezenkivül Zsáka, Bethlen, Ősi, Sarkad, Szalonta, Thotfalu megvizsgálására a fejedelem biztost küldjön ki, nehogy ezek a vigyázatlanság miatt ellenséges kézbe essenek.

A szökött jobbágyokra s az 50 forintos perekre nézve, melyek fellebezésre nem esnek, föntartandó a régi gyakorlat.

Ő felsége katonái Zalka és Kállóból Szabolcs megyét nagyon sanyargatván, ő felsége vizsgáltassa s térittesse meg a károkat s vessen véget a garázdálkodásoknak.

Kendy Ferencz hagyatéka fölött tartassék vizsgálat s a bitorlott javak adassanak vissza tulajdonosaiknak.

Kolosmonostoron alkalmas levéltárnok alkalmaztassék a levelek megőrzésére.

Az előkelő családok kiválóbb tagjai meghivókat kapjanak a részleges országgyűlésekre.

A bőrök kivitele eltiltatott.

A czigányok adózása szabályoztatott: minden sátorral biró czigány kétszer évenkint sz. György és sz. Mihály napkor 50—50 dénárt fizet.

A szászok készitettek egy árszabályzatot s azt benyújtották. A rendek elfogadták s megerősitették azt ugy, hogy a közelebbi sz. György nap után teljesen életbe lépjen. Ha a mesteremberek nem tartják meg, járjon el a királybiró, s ha ez sem tenne igazat, a közügyigazgató maraszsza el 200 forinton, melynek $^2/_3$-ada ő felségeé, $^1/_3$-ada pedig a vevőé legyen. Ez árszabályzat nem mutatott jelentékeny eltéréseket az 1556-ki mellett, a legtöbb árúczikknél ugyan az maradt — csak egynehány tétel szenvedett nehány jelentéktelen változást: az árú emelkedése vagy ár csökkenése szerint. Szaporodott a

---

[1]) A szász egyetem jegyzőkönyvében olvassuk a. a. 1560. Percepták közt: »In congregacione decima die Martij in oppido Enyed celebrata impositi sunt super Universitatem Dom. Saxonum primo in auro fl. 7000 item in moneta fl. 1500.

czinköntök árszabásával, kik 10 font czinkhez egy font ólmot adhattak s munkáikat jegyeikkel kellett, hogy ellássák.

Minthogy pedig a szűcsmunkákra nézve a bőrök árához szabatott a munka ára: a rendek három rókabőr árát 1 frtra s 25 bárány bőrét hasonlag 1 frtra szabták.

A gyűlés márcz. 15-én véget ért [1]).

III.

A Bécsbe küldött követek alkudozásai, daczára a lengyel közvetitésnek, lassan haladtak. Még a czímkérdésben sem tudtak egyességre jutni s a császár nem is titkolta neheztelését, hogy az anyjával megállapitott feltételeket a fiu nem fogadja el [2]). Még véget sem értek az alkudozások, s Balassa magatartása már is gyanura adott alkalmat. Már Izabella királyné életében kezdett a magyarországiakkal átállása iránt levelezni s bármily titokban folyt is az, ennek nesze Lengyelországon át elhatott Fehérvárra. Nevelte a gyanut, hogy János Zsigmond ez évben többször hivatta magához, de soha sem jött el. Julius havában végre a fejedelem Fehérvárra részleges országgyűlést hivott össze, melynek egyetlen tárgya volt: a három nemzetből, mindenikből külön-külön követek választattak, kik Nagy Bányára lakhelyére menvén, megtudják künmaradásának okát, s meghivják a bejövetelre [3]). A követek csakugyan elutaztak Bányára [4]). Balassa valószinűleg kitérő

[1]) A szász egyetem jegyzőkönyvében olvassuk: »30. Martij misso Georgio Kis Enyedj ad Megyes et Bistriciam cum articulis in conuentu Enyediensi conclusis, ut censum importarent hortarentur fl. 1 den 25. L. Végzések és Irományok II.

[2]) Forgács Commentárjai 234 s köv. ll.

[3]) Báthory Miklós Ecsed 1660. jul. 30-ról irja testvérének, Andrásnak: »Filius Regis in Transilvania comitia fecerit partialia, ex non alia causa ulla, nisi saltem hoc proposuit inter eos, quod nescit causam quid sit, quod toties Balassam accersiuerit, ac cur nolit ingredi. Nuncios miserunt igitur ad eum separatim et filius regis et nobilitas ac Saxones et Siculi. Nunc illos exspectat.« A bécsi cs. k. államlevéltárban. A levél eredetileg magyarúl volt irva, Bécsben a forditása van meg.

[4]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyvében olvassuk: »22. Julij. Cum ex conuentu Albensi ex commissione Sue Mattis cum reliquarum duarum nacionum nuncijs ad magn. Dom. Melchiorem Balassa ad Riuu-

feleletet adott s az udvarnál nem jelent meg. A két Báthoryval, Miklóssal és Andrással már együtt fútta a követ, hogy a Ferdinánd pártjára álljanak át [1]).

IV.

A Bécsben folytatott béketárgyalások nem vezettek eredményre. A fegyverszünet, mennyiben a porta és Ferdinánd közt létrejött korábbi fegyverszünetben Erdély is be volt foglalva, tényleg létezett ugyan, de Ferdinánd nem akart más magyar királyról tudni, mint ő, s János Zsigmond sem volt hajlandó az ő megválasztatásának érvényességét kétségbe vonni. Csáky és Hagymási a nyár folytán forma-szerinti békepontok nélkül jöttek haza, s csak egynehány hónapra terjedő fegyverszüneti okmányt és egy kereskedelmi szerződés-formát hoztak magukkal, melynélfogva a kalmároknak ismét meg volt engedve a bécsiekkel kereskedést folytatni [2]). A fegyverszünet tartott ugyan, de csak annyiban, hogy rendes csapatok nem folytattak táborozást s várakat nem víttak ágyúkkal — más különben a határszéli villongások nem szüneteltek. Ezeknek határt szabandó János Zs. nov. 11-ére Kolosvárra részleges országgyülést hivott össze.

Más oka is volt arra: a vallásügyi viszonyok tisztázása. Mióta Dávid a reformáltak pártjára nyiltan átállott, ezek ügye naponkint nyert tért. Az 1559-ben aug. 18-án Nagy-Váradon a Kálvin értelméhez hajló papok által tartott értekezlet már fordulatot jelzett [3]), s Melius Péter ékesszólása és erős logicája magát a fejedelmet is ingadozóvá tette. Más felől a szászok a megtartott disputatiókon semmit sem adtak fel hitelveikből, sőt azokat 8 pontban még szabatosabban

lum Dominarum mitterentur in legacione Dom. Mag. Ciuium Georgius Philepp de Segeswar facti sunt expensi fl. 32.«

[1]) Mint ezt a fönidézett 1660. jul. 30-iki levél is igazolja.

[2]) »Dieser hat guten Frieden bracht, also dass die Kaufleutt wieder haben bis Wien handeln können.« Mondja Ostermayer 66-ik l. De ez nem béke, csak kereskedelmi egyezkedés volt. A fegyverszünetről az 1562-iki szerződés emlékszik.

[3]) A »Defensio Orthodoxae Sententiae de Coena Domini« Kolosvártt 1559. ezen *értekezlet eredménye* volt.

körűlirták [1]) — s ekkép az ellentétes felekezetek ki nem egyezhetvén, a fejedelem szükségesnek látta kibékitésükre országgyűlésen tenni kisérletet.

Az országgyűlés nov. 11-én megnyilt [2]) s a tanácskozások még az nap véget értek. A választott király nagy nyomatékkal emelte ki a fejedelmi propositiókban, hogy teljes gonddal azon van, hogy alattvalói, mind a magas porta, mind a római császár részéről békében és nyugalomban maradhassanak, de bár a portától engedett fegyverszünetben benfoglaltatik, hogy a fegyvernyugvást mind a római császár, mind az ő alattvalói megtartsák, s bár ezt ő uralkodói szavával biztositotta is, a császár alattvalói a végeken még is fosztogatják s végső nyomorra juttatják az ő alattvalóit. A rendek megköszönték ő felsége gondoskodását s elhatározák, hogy az erőszakoskodásoknak fegyverrel is véget vetnek.

S e czélra megszavazták a hadi adót, a mennyit az országos inség és sanyarúság mellett meg lehetett szavazni, a magyarországi nemesek portánkint 1 frtot, az erdélyi nemesek portánkint 99 denárt. Ugyan ennek megfelelő összeget szavaztak meg a székelyek és szászok is [3]), oly módon, hogy azon

---

[1]) Archiv des Vereines für Sieb. Landeskunde. Neue Folge II. 257-ik l. V. ö. Trausch Schriftsteller Lexicon I. k. 230-ik l. s Salamon Commentatio 6-ik l.

[2]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyvében olvassuk: »21. Octobris. Cum sua Mattas conuocaret et indicaret congregacionem parcialem ad ciuitatem Colloswar ad diem diui Martinj misso Antonio Bollog Brassouiam cum litteris Majestatis fl. 1. — In eisdem negocijs missus est Thomas Zakadathy ad ciuitates Megyes et Bistriciam fl. 1. d. 25. — In illis negocijs missus est Paulus Zekel ad sedes superiores dati exp. d. 60. — In similibus negociis missus est Mathias Wyngarth ad sedes inferiores datj d. 50. — 8. Nov. Misso circumspecto d. Petro Haller jud. regio et Thoma Bomelio ad congregacionem ad diem diuj Martinj par suam Mattem Colloswar indictam missus est cum eis ordinarius census S. Martinj annj praesentis, qui facit fl. 7500. — Eodem die donata est S. R. Matti per Vniversitatem una deaurata cuppa fl. 108 d. 32. — Item dom. Michaeli Chyaky donata est quoque vna deaurata cuppa fl. 33 d. 58. — Item dom. Andree Bathory donata est una cuppa fl. 29 d. 51. Item Joanni Zalanczy similiter donata est una deaurata cuppa fl. 28 d. 43.

[3]) A szász nemz. egy. jegyzőkönyvében olvassuk a. a. 1561. a Percepták közt: »In conuentu de mandato regio in ciuitate Collosvar 11.

három ezer harczost, kiket a végeken tartoznak tartani, továbbra is fentartják, azt teljes számra kiegészitvén s egyszersmind a szükséghez képest ő felsége parancsára személyes fölkelésre is kötelezvén magukat. Fogaras vára és annak kerülete is, mely eddig ment volt e tehertől, hasonló módon portái aránya szerint dicáltassék. Dica alá vettessenek végre a többi szabad helyek is.

A vallásügyi, jelesül az urvacsora fölötti viszályos ügy elintézésére s kiegyenlitésére tartassék Medgyesen jövő évi febr. 6-án nyilvános hitvita, melyre egy bizottság rendeltetett ki; a nemesek részéről: Mikola Ferencz, Mecskey László itélőmester, Gyerőfi Mihály, Kornis Mihály, Lázár Imre, Kálnoky Bálint s a szászok részéről az országgyűlésen jelenlevők.

Elhatározták, hogy ő felsége a szükséghez vagy a dolgok fontosságához képest országgyűléseket tartson.

A szökött jobbágyok ügyében a régi rendszabályok tartassanak meg.

A dézmák ügyében benyujtott panaszait a rendeknek a fejedelem nem találta méltányosaknak, mert a kalotaszegi dézmák kivételével, hol ő felsége a zabot tartá meg magának, a többiek majd mind bérletbe adatnak. A magyarországi dézmákban — a várak dézmái kivételével — nem lehet azokat háborgatni, kiknek ő felsége eladta a dézmákat.

A régi perekre nézve megújittattak a kolosvári végzések.

A harminczadi visszaélések meggátlására határozatba ment, hogy a harminczadosok azt az érvényes régi könyvek alapján szedhessék.

A rablók és orvok üldözését ismételten elrendelték.

Szathmár vármegyében s a magyarországi megyékben az alispánok székeket és törvénynapokat tartsanak.

Az országgyűlés e törvények hozatala és szentesítése után még az nap eloszlott [1]).

---

die Novembris anno Dominj proximo scilicet superiori celebrato impositi erant ad Vniversitatem D. Saxonum qui hoc presenti anno collectj et presentati sunt ordinibus fl. 14000.«

[1]) L. Törvények és Irományok III-ik sz.

A rendek által kitűzött zsinat (1561. febr. 6.) megtartatott ugyan Medgyesen az előirt hitvitával együtt. De egyik fél se tudta meggyőzni a másikat, mindenik saját felfogásának igazsága mellett maradt s a békéből és kiegyezésből semmi sem lett.

A fejedelem pedig még is békét és kiegyezést akart, s mert a felekezetek egymás közt nem tudtak megalkudni, elrendelé, hogy hitvallásaikat küldjék ki a legjelesebb németországi egyetemekre mint választott birákhoz, megbirálás végett. A szászok örömmel fogadták a rendeletet s meg is választották követeiket — nem ugy a magyar papok, kik e rendelet ellenében passive viselték magukat [1]).

V.

A tél nagyobb fegyveres mozgalmak nélkül telt el, s a múlt évben kötött fegyverszünet a nélkül, hogy megújittatott volna, még tényleg fönállott. De Magyarország felől rosz hirek szárnyaltak, melyek annak felbontását s Ferdinánd támadását helyhezék kilátásba.

Ily körülmények közt a fejedelem márcz. elején akkori tartózkodási helyére tanácskozást hivott össze. Ő akkor épen Thordán volt, s a megyék s székek is elküldötték követeiket ide. A tanácskozás lefolyásáról nem maradtak fön tudósitások, csakhogy a szászok régi kiváltság-leveleiket átirva, ekkor vették ki. Valószinűleg itt határozták el az ország rendeinek összehivását april 11-ére ugyancsak Thordára [2]).

---

[1]) Die Abendmahlstreitigkeiten. Lásd Archiv des Vereines N. F. II. 256-ik l.

[2]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyve szerint febr. 17-én küldettek szét János Zs. meghivói, hogy márcz. 2-ára minden város oda, a hol ő lesz, két-két követet küldjön. Ugyanott erre vonatkozólag köv. feljegyzéseket olvassuk az Extradatak közt: »2. Martij euntibus nobis Thordam ad congregacionem per Sacr. Mattem indictam dati et soluti sunt dominis prothonotariis pro litteris illis sentencionalibus privilegia Vniuersitatis Saxonum iudicatus caussa confectis fl. 75. — pro serico et cura pro literis praedictis faciendis dati d. 38. — Duobus dominis prothonotariis donata sunt duo pilea serico contexta constabant fl. 7. d. 87. Pro tribus magnis pergamenis ad conscribendas illas litteras sentencionales dati et soluti sunt fl. 2. d. 44. — 20. Marcij misso Sigismundo Literato

A gyűlés részleges volt s a kitűzött napon megnyilt. A fejedelmi propositiók az ország sürgető szükségeit emelék ki, s a rendek, bár a mult évi rosz termés nyomora az országra nyomasztólag hatott, portai adó fejében s az ország más szükségeire megszavazák az adót: portánkint 99 denárt, melynek megfelelő összeget igértek a székelyek és szászok [1]). A magyarországiak 1 frtot ajánlottak, melyből bejövő összeg azonban, minthogy a magyarországi határszélek voltak legjobban fenyegetve, az ottani határszéli várak és erődök föntartására lesz fordítandó. — A hadfölkelésre nézve a korábbi törvények érvényben maradását rendelék.

Határoztak a törvénykezési ügyekben is. Minthogy az 1556-iki kolosvári törvényeknek azon pontját, mely a törvényszolgáltatásra vonatkozik, az ügyvédek többfélekép kifogásolják, s az ügyek elhalasztására használják — ezuttal szabatosabban körülirták, hogy t. i. a törvényszékeken minő perek bocsátandók itélet alá. A becsületsértési ügyek országgyűlésen lesznek tárgyalandók [2]). A periratok áraira nézve a közelebbi kolosvári végzéseket megújiták.

A részekben levő megyék: Szathmár, Szabolcs, Közép-Szolnok, Bereg, Kraszna, Mármaros, Ugocsa dézmáit — azok kivételével, melyek a várak szükségére fordítandók — a patronusok saját jószágaikon a szokott módon kibérelhetik.

---

cum literis S. Mattis Brassouiam conuocantibus et indicentibus generalem congregacionem 13. Aprilis ad oppidum Thorda dati: fl. 1. d. 27. — In eisdem negociis missus est cum litteris Petrus Zekel Bistriciam fl. 1. d. 25. In similibus negociis missus est Demetrius in sedes inferiores cum litteris d. e. d. 60. In eisdem negocijs missus est Paulus Zekel ad sedes superiores cum literis — d. 60. — 11. Apr. Missis mgro ciuium item dno Georgio Hecht, Thordam ad congregacionem donata est una deaurata cuppa S. Matti fl. 111 d. 85. Item Michaeli Chyaky cancellario donata cuppa fl. 40. d. 35. — Item D. Andree Bathori consiliario S. Mattis pro una deaurata cuppa fl. 36. d. 84. Item D. Joanni Zalanczy donata est quoque una deaurata cuppa fl. 28. d. 97.

[1]) A szász egyetem jegyzőkönyvében olvassuk a Percepták közt: In congregacione 13. die Aprilis anno hoc praesenti in oppido Thordensi de mandato regio celebrata impositi sunt ad Uniuersitatem Dom. Saxonum fl. 20000.

[2]) V. ö. Werbőczi P. II. T. 72.

Elrendelék a szokott jobbágyok kiszolgáltatását.

Eltilták a szűcsmunkák és czipők s csizmák, továbbá a fegyverek kivitelét idegen országokba: a részekbe azonban megengedék.

A törvény, mely a részek adójának a részek javára fordítását megengedé, s mely ekkép még a portai adó alól is kivette őket, kétségtelenül nagy engedély volt Magyarországnak, arra számítva, hogy az ott nyilvánuló ellenséges áramlatot ellensúlyozza. S hogy e törvénynek gyakorlati haszna inkább lehessen, teljes bünbocsánatot hirdettek mindazoknak, kik az ellenséges pártra állottak, ha visszatérnek ő felsége hűségébe.

A gyülés apr. 18-án véget ért [1]).

VI.

Pár hóval a rendek eloszlása után a fejedelem élete ellen merényletet szőttek: saját zenemesterét bérelték föl, hogy gyilkolja meg. A terv kitudatott s minthogy sok jel Majláth Gábort, a Jedikulában elhalt István úr fiát terhelte, ez jónak látta menekülni [2]).

Ez idétt szőtték egy más, közvetve ellene intézett merénylet szálait is Bécsben. Egy nem mindennapi tehetségekkel felruházott kalandor: Basilicus Jakab, kit Heraklades Jakab halálos ágyán fiának jelentett ki, s ki magát ezért »Jacobus Heraclides Basilius Despotának« irta [3]), Moldva elfoglalásának tervével foglalkozott. Egy Lengyelországból intézett sikeretlen kisérlet után Forgács Ferencz, nagyváradi püspök karolta föl ügyét, egy emlékirattal bizonyitgatva Ferdinándnak, hogy ha Moldva székébe hivét ülteti, ha Balassát s nehány erdélyi főurat megnyer, Erdélyt visszafoglalhatja [4]). Ferdinánd azon ürügy alatt, hogy János Zs. Magyarország ellen készül, a felsőmagyarországi megyékben — sept. 2-án kiadott parancsával — hadfölkelést rendelt, s segélypénzt adott Heracli-

[1]) L. Törvények és Irományok IV.

[2]) Forgács Comment. 270-ik l.

[3]) Miles Siebenbürgens Würgengel 78-ik l.

[4]) Kemény J. Diplomatikai kutatások. Uj Magyar Muzeum IV-ik évf. II. k. 194-ik l. Katona Tom. XXIII. 541-ik l.

desnek. Laszky Albert sirádai palatinus, egy dúsgazdag lengyel és Zay Ferencz kassai kapitány pedig toborzásaihoz nyújtottak segédkezet s a kalandor igy felkészülve, őszszel egy dandárt inditott Moldva ellen [1]).

Csapatjai már Moldvában voltak, midőn János Zs. nov. 11-én Kolosvárra összehívta a rendeket [2]). Már János Zs. szemben a fenyegető veszélylyel, Ferdinánd készülődéseivel s Heraclides Moldvába érkezésével, megelőzőleg hadfölkelést rendelt el, s a csapatokat táborba is szólitotta, részint Magyarországba a fenyegetett helyekre küldte. A rendek hálával fogadták a fejedelem gondoskodását az ország föntartása körül, és el is rendelték a hadfölkelést, portánkint 99 denárt, ennek megfelelő összegeket a székelyek és szászok részéről [3]), s a magyarok a táborba szólitás ellen nem is szólal-

[1]) Engel Geschichte der Nebenländer V. k. 198-ik l.

[2]) Erre vonatkozólag a szász nemzeti egyetem levéltárában köv. feljegyzések vannak: a. a. 1561. 1. Novemb. Cum sua Mattas missis ad nos suis litteris congregacionem ad diem S. Martini in civitate Collosuar indixisset missus est Michael Sumody Brassoviam in ea causa quoque ut solucionem stipendariorum 2000, darabantorum vnacum ferant hortans datis expensis fl. 1. — Item misso Georgio Madijar ad civitates Megyes et Bistriciam cum litteris in negocijs praemissis fl. 1. d. 25. — Eisdem in negocijs missus est Franciscus ad sedes superiores d. 60. — In similibus negociis missus Petrus ad sedes inferiores d. 60. — 8. Novembris Missus est census ordinarius S. Martinj anni praesentis par Egr. Petrum Haller judicem regium ad congregacionem, ad civitatem Collosuar fl. 7500. In eadem congregacione donata est S. R. Maiestati ab Vniuersitate dom. Saxonum deaurata cuppa fl. 113. d. 33. Duo Michaeli Chyaky cancellario donata deaurata cuppa fl. 76. d. 10. D. Andree Bathorj consiliario donata deaurata cuppa fl. 37. d. 10. D. Stanislao Nysowsky donata deaurata cuppa fl. 31. d. 69. — 25. Novembris Misso Stephano ad ciuitates Megyes et Bistriciam causa praesentacionis fl. 17000 in congregacione proxima Collosuariensi impositorum d. e. fl. 1. d. 25. In eadem causa missus est Lucas Brassouiam datis expensis fl. 1. In eadem causa missus est Thomas Zakadatj ad superiores, Petrus vero Zekel ad inferiores datis expensis fl. 1. d. 10. — 3. Dec. Pro redimendis articulis Clausenburgij conclusis dati sunt fl. 1.

[3]) Szeben városa jegyzőkönyvében olvassuk a. a. 1562. Percepták közt: »In congregatione generali de mandato regio undecima die Novembris Anni 1561 proximi scilicet superioris in ciuitate Collosuar celebrata impositi sunt ad vniversitatem dom. Saxonum Transilvaniensium fl. 17000.«

tak fel: de a székelyek a felkelt csapatok hazabocsátását sürgették, a szászok pedig a csapatok további föntartása alól kérték magukat felmentetni. Ezenkívül a részekre, daczára, hogy követei nem voltak jelen, portánkint 1 frtot vetettek.

A törvénykezési dolgokat illetőleg elrendelék, hogy még a fejedelem által kiadott perhalasztások se birjanak érvénynyel. Továbbá, hogy a törvénykezési terminusok elhalasztása ideje korán tudattassék a hatóságokkal. Eltilták a törvényes végrehajtások Magyarországon divatozó többszörös repulsióját. A székelyek törvénykezési terminusát Mária napra tették át. A megyei székeken kezdett perek a királyi curiára fellebbeztessenek. Ő felsége várnagyai és hivatalnokai — a görgényiek kivételével — nagyobb ügyekben ő felsége széke elé, a többiekben megyei székek elé idéztessenek meg.

A szökött jobbágyok adassanak ki. A ki pedig a szökött jobbágyot nem akarja kiadni, marasztaltassék el 10 márkán, ha pedig valaki illetéktelenül követel jobbágyot, a követelő fizessen 10 márkát.

Minden nemes a dézmarészeket birtokával aránylag árendálhassa s az oly visszaéléseknek, hogy némelyek egy pár jobbágy után egész helységek dézmáit birták haszonbérben, vettessék vég. Az ilyen dézmák fele legyen a nemeseké, a másik fele ő felségeé.

A rablók és gyújtogatók üldözése elrendeltetett s megszabatott üldözésök módozata, külön mindenik nemzet kebelében. Azokat Fogaras földén is szabadon üzzék és büntessék. Az orvoknak, ember- és feleség-gyilkosoknak ő felsége se adhasson kegyelmet.

A fogarasiak szász földön ne legeltethessék juhaikat; Fogaras földje pedig, mint már több országgyűlés elrendelé, állittassék a megyékkel egyenlő lábra, s viselje a hadi terheket.

Megújíták a múlt gyűlés határozatát, hogy fegyvereket az országból nem szabad kivinni, valamint ő felsége engedélye nélkül hat éven alól levő lovakat sem.

Végül kérték ő felségét, hogy Kendy Antal ártatlan árváinak, kik idegen hajlékban nyomorúlt életet élnek s éhséggel küzdenek, hozzá beadott folyamodásukra adjon kegyelmes választ.

A rendek nov. 22-én oszlottak el [1]).

Már ekkor Heraklides, a helyzet ura volt Moldvában. Sándor vajda kegyetlenkedéseivel különben is felbőszíté maga ellen a kedélyeket s Heraclides vezérei Székely Antal és Laszki a moldvai csapatokon nov. 10-én fényes diadalt aratott. A Sándor ügye ezzel el volt veszve s ő Konstantinápolyba menekült [2]). Heraclides pedig lépéseket tett, hogy a portán megnyerje megerősitését, s épen ezért támadást Erdély ellen nem intézett s ennek folytán János Zs. táborát haza bocsátotta.

VII.

János Zsigmond birodalmában sok volt az elégedetlen elem, mely a változott viszonyok közt nem tudva feltalálni magát, érdemei el nem ismerése s az uralkodó hálátlansága miatt elkeseredve, azon meggyőződést táplálta, hogy bár mely változás csak hasznára lehetne. A részekbeli uraknak sehogy sem tetszett, hogy az uralkodás súlypontja Erdélyben van, hogy az itteni országgyűlés határoz fölöttük s a fejedelem nem székel köztük. Még Martinuzzi tartott köztök részgyűléseket. Évenkint ki is ment közéjük. Izabella alatt majd minden országgyűlésen panaszolkodtak, s hoztak is érdekükben törvényeket. Izabella igérte, hogy velök is fog gyűlést tartani, hogy kimegy közéjük lakni — s ők Váradon már hozzá fogtak királyi palota épitéséhez. De e törvények nem mentek teljesedésbe s a királyné halála óta pihent a kérdés.

A székelyek még élesebb állást foglaltak el a koronával szemben. Adófizetés alá vonva Martinuzzi által, s ezenfelül sokféle sanyargatásnak kitéve primorjaik részéről, s véghetetlenül méltánytalannak találván, hogy a más két nemzettel egyformán kell nekiek is a fényes kapu adóját fizetni, a mikor csak szerét tehették, lázongottak, majd minden conspiratióban részt vettek, mely az uralkodó megbuktatását tűzte ki célúl,

---

[1]) L. Törvények és Irományok V-ik sz. A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyvében olvassuk: »3. Dec. Pro redimendis articulis Clausenburgij conclusis dati sunt fl. 1.

[2]) Forgács Comment. 248. Engel Geschichte der Nebenländer V-ik k. 202. l.

időközben pedig az országgyűléseken sérelmeik orvoslását, adómentességük visszaállítását sürgették. El is értek ugyan annyit, hogy helyi viszonyaikat a község javára szabályozták; de másfelől az adót nyakukon hagyták s a székely örökségnek hűtlenségi esetben a fiscus részére lefoglalhatóságát is kimondák a rendek.

A szászok nem tették magukat ellentétbe a koronával, de mindenki tudta, hogy meghódolásuk csak kényszerű s szivesen megragadnák a biztos alkalmat, hogy Ferdinánd uralkodása alá visszatérjenek.

Valóban János Zs. tisztán és feltétlenül csak az erdélyi magyarságra támaszkodhatott, habár másfelől az is bizonyos, hogy az összes elégületlen elem külső impulsus nélkül követelései érvényesítésére kisérletet nem mert volna tenni.

Ez impulsust Balassa Menyhért adta meg. Mint a nagyobb szabásu rablólovagok egyik legkiválóbb példánya, barátnak, ellenségnek egyiránt veszélyes volt. Roppant uradalmaiban egész sora volt a váraknak, melyek közt nem egy, mint hadászati positio is fontossággal birt. Ezekben egy sereg katonát kellett tartania, melyekkel pártállásának nyomatékot tudott adni. Maga próbált, merész katona, ügyes, tapasztalt s mindenek fölött hidegvérű, nyugodt hadvezér, ki az alkalmas perczet nemcsak megragadni, hanem mint az eszközökben soha sem válogatós, azt előkészítni is tudta. A mit a róla irt »Comoedia« mond, hogy a »hittel (t. i. hűséggel) kereskedést« hasznos dolognak tapasztalta, az csak bizonyos tekintetben igaz. Mert az ő pártcseréinek mindig meg volt az ő kényszerüsége — csak hogy azt ő külsőleg is jól tudta hasznosítni. Az 1558. septemberi politikai gyilkosság óta soha sem érezte magát jól az Izabella udvarában: a hol a mértéktelen ambitiót oly módon rázzák le, ott neki mindig volt oka félelemre. Nem valószinűtlen, mit egy krónikairó a napi hirek közt felemlit, hogy a Bebekkel és Kendiekkel kötött hitlevelét megtalálták Kendi Antal irományai közt — de ennek, ha igaz is, kevés volt a gyakorlati értéke, mert bűneit e vértettel expiálta. Mindamellett tisztában volt azzal, hogy már hatalmának nagysága is elég őt gyanussá tenni s kapott az alkalmon, hogy mint főhadvezér messze mehetett az udvartól. Első táborozásával

azonban már elpártolására egyengette a hidat: a kisvárdai hadjárat sikertelensége az ő műve volt. A magyarországiak elégületlenségét jól feltudta használni s attól fogva, hogy Szathmártt megfészkelte magát, mindig szította a tüzet. Azok, kik ugy hitték, hogy az udvar által mellőzve, félretolva vannak, szívesen csoportosultak körülötte s ezekkel ő mind jobban közeledett a Ferdinánd-pártiakhoz. De az általános fegyverszünet miatt az elpártolást halasztani kellett, mignem Heraklidesnek Moldovába behelyhezkedése folytán eljöttnek hitte az alkalmat az elpártolás végrehajtására. [1])

1561 végén már nyilvános titok volt, hogy nem messze az idő, midőn Ferdinánd Balassát ismét kegyelmébe fogja fogadni.

Ily körülmények közt János Zsigmond az erdélyi rendeket jan. 7-éről Gyulafehérvárra jan. 15-ére, az ország fenforgó szükségei kiegyenlítése végett, tanácskozásra hivta összse. [2]) De már ekkor ő megtette a lépéseket a portán, a budai basánál, hogy ideje korán segélyt nyerjen, s ez utóbbihoz, midőn a dolog mind sürgetőbbé kezdett válni, egymás után, korábbi futárjai visszaérkezését sem várva be, két újabb futárt küldött. [3]) Midőn pedig értesült, hogy jan. 2-án Olcsva várát Ferdinánd hadai bevették, Balassa pedig elpártolt, kiadta rendeletet, hogy a rendek harczkészen legyenek, a szászok hozzák ágyúikat, mert a tábort ő maga fogja vezetni. [4])

A rendek a kitüzött időre összegyültek s elrendelék a hadfölkelést, ezen kivül a török segélyhadak fizetésére minden nemzet részéről ezer-ezer, az erdélyi hadak zsoldja fejében pedig két-két ezer forintot ajánlottak. [5]) A tábori országgyülés pedig nyomon megindult, hogy Balassa erdélyi birtokait

---

[1]) A bécsi cs. kir. titkos levéltárban erre vonatkozólag 1558 máj. óta igen érdekes okmányok vannak, melyek közül Zaynak maj. 22-iki jelentése a székely lázadásról is szól.

[2]) L. Végzések és Irományok. VI.

[3]) Diplomatikai kutatások gróf Kemény Józseftöl. Uj Magyar Museum 1854. II. k. 201.

[4]) Sigler Chronologia Bélnél Adparatus 84-ik l.

[5]) A gyülés végzései nem maradtak fönn: e határozatról János Zs. *jun. 20-iki kiadványa tesz említést.*

foglalja el: egy dandár Sebes ostromára sietett s azt feladásra kényszeríté. [1]) Maga a fejedelem Diód ellen ment, mely febr. 4-én feladván magát, a földdel egyenlővé tétetett, onnan pedig Léta ellen küldött csapatot, mely azt febr. 12-én kényszeríté feladásra. [2])

Balassa nagy darab földet vitt át a Ferdinánd birtokába a magyarországi részekből: Szathmár és Nagy Bánya egész környékét, az elsőt 12,000 házjobbágygyal, az utóbbit évenkinti négy czementtel (mintegy 32,000 aranynyal) s nemcsak ezeket, hanem Tasnádot és Munkácsot is élte fogytáig s örökül Detrekőt nyerte átpártolása jutalmául. [3]) Átvitte vele együtt czimborája Báthory Miklós az ecsedi kerületet. [4]) De még több elpártolásra egyengette az utat. Sulyokkal Hadad urával [5]) a rozsályi Kúnokkal, Báthory Istvánnal Szinér urával, Serédy Istvánnal Valkó birtokosával, kiknek várai alatt vezettek az utak Erdélybe, [6]) egyezkedni kezdett.

A háború lángja pedig mind tovább harapózott: Olcsva bukását Bathoré és Kovászóé követte, mely utóbbinak elpártolt

---

[1]) Sigler i. h.

[2]) Részletesen leirva a hadjárat Milesnél Würgengel 82-ik l. V. ö. Siegler i. h. V. ö. Zay és Báthory István jan. 16. és 21-iki leveleikkel az Uj Magy. Muzeumban.

[3]) Az adomány levelet közölte Pray Anuales V-ik k. 537-ik l.

[4]) Miles Würgengel 82.

[5]) Forgács és utána Bethlen a Jakchy család birtokának irják: de a bécsi titkos levéltárban levő febr. 10-iki levél Sulyokénak mondja. A dolog ugy volt, hogy Sulyok György nőül vette Jakchy Boldizsár özvegyét s Hadad védelme igy jutott az ő kezére.

[6]) A bécsi cs. k. titkos levéltárban febr. 10-én irt levél irja, hogy Balassa Menyhért alkudozik az erdélyiekkel »quorum primus est Georgius Sulyok, qui arcem Hadad in metis et limitibus Transsylvanicis ad duo milliaria terrae a Trannia distantem habet. Secundus est D. Kwn de Rosal qui castellum Rosal tenet. Tertius Stephanus Báthory qui arcem Sziner regit, quartus erat Stephanus Seredy, qui arcem Walko et aliud etiam castellum in Nagfalw, utraque ad limites Transsylvanicos vicina possidet. Et uniuersae viae publicae ex Trannia in Ungariam per metas dominia dictarum munitionum tendunt.« Zaynak pedig egy febr. 11-én Miksához irt levele felszámlálja az erdélyi főurakat, kik a királyfi feltétlen hivei: Némethy Ferencz, somlyai Báthory István váradi kapitány, János fia, ott levő szolgáival, Varkocs Tamás, Hagymásy Kristóf, Daczó Tamás, Báthory György, ki a Drágfy javait tartja lefoglalva.

urát: Musnay Pétert, a fejedelem híve Hagymásy Kristóf fogságba ejtette. [1]) Balassa ily körülmények közt a szorongatott erdélyi birtokok felmentését sürgette. Érdekében állt hűségét tettel is bizonyítni, s a mily lanyhának mutatta magát 1559-ben mint János Zs. fővezére, oly nagy tevékenységet fejtett ki most János Zsigmond ellen, kinek hadai — míg maga Kolosmonostoron betegen feküdt, — Báthory István és Némethy Ferencz vezérlete alatt a Ferdinándhoz átpártolt Sulyok György kezén levő Hadadot kezdték ostromolni. Zay Ferencz kassai kapitány és Balassa Menyhért oly gyorsan, mely magában is már fél diadal volt, a szorongatott Hadad felmentésére siettek.

János Zs. vezéreinek feladata lett volna a török hadak megérkeztéig apró csatározásokkal tartóztatni fel Zay Ferenczet és Balassát, de Némethy Ferencz elfogadta a túlnyomó erőtől az ütközetet s marcz. 4-én Hadadnál teljesen tönkre veretett. [2]) Ezzel Hadad sorsa is eldőlt; a vár többé nem tarthatta magát, s a benne összehordott roppant kincsekkel együtt megnyitotta kapuit a magyarországi vezéreknek. [3])

A hadadi veszteség nagy rémületet okozott János Zs. környezetében, s a fejedelem csüggetegsége, ki Lengyelországba akart menni, nevelte azt. Balassa jól fel tudta azt használni, az ingadozókat: Harinay Farkast, Forró Miklóst, Bethlen Györgyöt, Gerendi Györgyöt, Haller Pétert s a szász előbbkelőket, valamint a székelyeket maga részére vonva, egy forradalmat készített elő, mely Erdélyt visszavonta volna a Ferdinánd birtokába. Biztos kémei voltak Erdélyben, a hadadi táborból visszabocsátott foglyok, köztük a brassai Ötvös Simon, kik értesíték, hogy jövetelökre minden kész: várják őket, siessenek, mentsék meg a király fiától, ki kétségbeesésében már a töröknek akarja őket átadni. [3])

De János Zs. ha pillanatig ingadozott is, nem gondolt

---

[1]) Uj Magyar Muzeum 1854. II. 203, 204.

[2]) Forgács 285-ik l.

[3]) Bethlen II. 14.

[4]) Zay levele az óvári-i táborból Maximiliánhoz 1562 márcz. 30., melyet rendkivül bizalmasan, nagy titokban egészen sajátkezüleg irt, s mely telve levén rém-mesékkel, rendkivül jellemző irójára és korára nézve. Eredetije a bécsi cs. k. titkos levéltárban.

Erdély elhagyására s még kevésbé arra, hogy országát a töröknek engedje át. Az bizonyos, hogy a budai és temesvári beglerbégek késedelme okozta a hadadi veszteséget : de ezek már közeledtek hadaikkal s gyorsan nyomultak az egyik Gyula, a másik Debreczen felé.[1]) Mind a mellett Zay kassai kapitánynak előnyomulása Kolosvár felé, gyors egyesülése a felzaklatott elégületlenekkel, egyelőre sulyos bonyodalmakat vonhatott volna maga után : s ez birta rá a fejedelmet, hogy ajánlatot tegyen somlyai Báthory István által Zaynak fegyvernyugvásra. A törökök közeledésének híre s a nyert nagy zsákmány biztositásának vágya rábirták Zayt és Balassát az ajánlat elfogadására : a statusquo alapján s oly feltétel mellett, hogy a megindúlt török hadakat visszatérésre birja, megköttetett a fegyverszünet, melynek elfogadása és megerősitése természetesen Ferdinándnak volt fentartva.[2]) Zay Miximiliánál megtette az előterjesztést s annak sürgetésére, valamint a Bécsben székelő lengyel követnek : Cromer Mártonnak közbenjárására, de főleg azért, hogy az ellene minden irányban útban levő török hadakat leűltethesse, s a fenyegető török conflagrationak elejét vegye, a két év előtti alapon a hadadi táborban megkötött fegyverszünetet apr. 12-én kelt okiratával Ferdinánd is elfogadta s megerősítette. Annak tartama a megkötés napjától számítandó egy évre lett kiterjesztve, azon feltétel alatt, hogy János Zsigmond a Ferdinánd birtokaiba betört törököket tüsténti visszatérésre birja; mindenik fél tartsa kezén azt mi a fegyverszünet napján birtokában volt; a fegy-

[1]) Pesti Ferencz levele Maximiliánhoz apr. 6-áról Bécsben a cs. k. titkos levéltárban. »Passa budensis posuit castra sua ad oppidum Debreczen penes piscenam Thoczo vocatam.«

[2]) A hadadi egyezkedést, melyről valamint az egész fegyverszünetről egyetlen forrás munka vagy történetiró sem emlékszik, Zerdahelyi Máté emliti követi előterjesztésében, melyet János Zsigmondnak adott be : »legacionis' meae summa est de jnducijs nuper voluntate sacratissimae ac regiae Majestatis Dominj mej clementissimi ac serenitatis vestrae per dictum dom. supr. capitaneum ab vna ac magn. dom. Stephanum Bathory de Somlyó capitaneum Ser. vrae parte ab altera pactis dicere« : s alább ugyan erről : »induiciae primum ad Hadad tractarj incepte, demum ad castris Zakazij sub finem mensis Aprilis anni praesentis conclusae.« Eredetie a bécsi titkos levéltárban.

verszünet mind két fél alattvalóira ki van terjesztve s ezek minden versengéstől, hadakozástól, ostromtól tartózkodjanak; egyik fél se adóztassa a másik jobbágyait; s mindkét fél alattvalói, a mennyiben ezen mozgalmakba beleegyeledtek, nyerjenek teljes és feltétlen bünbocsánatot; a béketárgyalások pedig ugyan azon idő folyama alatt indittassanak meg. [1]) Az ekkép megerősített pontok april végén a szakaszi táborban kihirdettettek.

A budai basa már ekkor egész erejével megjelent a csatatéren, s hogy mulasztását, melyben kiváló része volt, jóvá tegye, nagy hévvel támadott. De János Zs. kötelezettségéhez hiven jelentékeny áldozattal hazatérésre birta. Ez jel volt a többi török dandároknak, valamint a temesvári basának is, ki hadait Gyula ellen vezette, az ellenségeskedés beszüntetésére. [2])

VIII.

János Zsigmondnak nagy oka volt elfojtani szivében a boszú érzetét Balassa árulása miatt: benn Erdélyben, közvetlen közelében oly erős fergeteg készült már ekkor ellene, melynek lecsendesitése inkább érdekében állott — nehogy egyszerre ugyanazon időben két oldalú támadás ellen kezdjen harczolnia.

Balassa, még mielőtt támadását megkezdte, minden ellenséges és kétes elemet felzúdított János Zs. ellen, még a tanácsurak közül is kettőt Walkay Miklóst és Forró Miklóst megtántorított hűségökben s ezek segélyével egy elágazott összeesküvést szervezett, mely a fejedelmet székétől volt megfosztandó. Azon kivül megnyerte a Heraklides vezére: Székely Antal által is bújtogatott székelyeket, hogy mig ő Hadad alá megy, ezek hátban támadjanak. [3]) A fehérvári országgyülés

[1]) L. Törvények és Irományok VII.

[2]) Miles Würgengel szerint nagy összeg pénzt fizetett, elébb különböző ürügyek alatt halasztván kimenését a részekbe: 86-ik l. V. ö. Forgács 291 s köv. ll.

[3]) Zay említi márcz. 30-iki levelében: »ex Siculis quoque hÿ duo Michael videlicet Sándor et Martinus Andrásy interfuerunt ..... jsta practica autem et prius cum istis prescriptis personis per magnificum dominum Melchiorem Balassa medio sui secretarij Josefij literati tractata fuit.«

ezekre 3000 forintot vetett s felkelésüket elrendelé. Ez utóbbi megtörtént : a székely dandárok megindultak, de a háromezer forint megadását megtagadták — a Székely-Udvarhelytt tartott nemzeti gyűlésben hittel kötelezvén egymást, hogy addig nem teszik le a fegyvert, mig régi szabadságaikat viszsza nem vivják. [1])

A had május elején nagy zajjal megindúlt, követeket küldött a szebeniekhez, kizdiekhez s azután a szászokhoz, fenyegetve, követelve, hogy csatlakozzanak hozzájok.[2])

De e mozgalom nem találta meg a támaszt mire számitott : a Walkai és Forró-féle összeesküvés, mely Balassa viszszavonulása után különben is már elvesztő legfőbb támaszát, elfogott levelekből felfedeztetvén, teljesen ártalmatlanná tétetett. A bűnösöket a Thordán tartott tábori gyűlés törvényszéke mint felségsértőket fő- és jószágvesztésre marasztalta,[3]) s már végre is kellett volna az itéletet rajtok hajtani : de János Zs. kegyelemmel s nem hatalommal akarta a mozgalmat elnyomni s ezek elkerülték a megérdemlett büntetést. Ugy hivé, hogy kegyelmessége a székelyekre is fog hatni s ezekhez követeket küldött, bűnfeledést igérve nekik, ha fegyvereiket leteszik. De ezek bujtogatva Székely Antal által, már nem hallgattak a józan szóra. Letartóztatták a János Zs. követeit s dúlva, rabolva a nemesek jószágait, kastélyait s iszonyúan kegyetlenkedvén útjukban mindenfelé, előbb-előbbnyomultak, hadnagyaikká választván Nagy Györgyöt, Gyepesi Ambrust, Bán Istvánt. De a mint előrenyomultak, elvesztették a tért lábuk alól. A szászok nem csatlakoztak — sőt a szebeniek követeiket is kiadták a fejedelemnek, a segesváriak pedig

---

[1]) Sigler Bélnél 85 ik l. V. ö. Forgács 296. és Miles Würgengel 87-ik l.

[2]) Székely oklevéltár II-ik k. 160, 161. ll.

[3]) »et publico totius regni consilio damnati« mondja Forgács 298-ik l. »Forró criminis lesae Maiestatis convictus et damnatus« mondja Bethlen II. k. 18-ik l. Ez pedig csak törvényszéki itélettel történhetett : mit a fejedelem a táborba gyűlt rendekkel s a királyi táblával mondatott ki. Különben Walkai és Forró esetére Bethlen és Forgács eltérnek egymástól : az első szerint néplázadás, Forgács szerint fejedelmi kegyelem szó adta vissza szabadságukat.

— daczára hogy városaik alatt voltak — kitérő választ adtak csatlakozási felszólításukra.

Ez alatt a fejedelmi sergek is előnyomultak : a fogarasi dandár a kezdetben a lázadákhoz szitó, de inkább a fejedelemhez átpártolt Mayláth alatt, egy más 3000 emberből álló sereg Radák Lászlóval élén indultak el a zabolátlanok megfékezésére, mig a főssereggel maga a fejdelem ment, ki azonban táborával Segesvárnál megállapodott, akkor csak, ha szükségesnek mutatkoznék nyújtandó segélyt egyik vagy másik dandárnak. De e vigyázatlanúl támasztott mozgalomnak attól fogva, hogy Balassa cserbenhagyta s nem támogatta őket, kilátása sem lehetett diadalra, s a székelyek azon kivűl még azt a hibát is elkövették, hogy két táborra oszlottak. Hiában nyert Mayláthon az egyik diadalt : Radák László leverte a Kis-Nyárádnál táborozót s a másik csata nélkűl closzlott, a vezéreket : Nagy Györgyöt és Gyepesit fogva küldvén a fejedelemhez, ennek megengesztelése végett. [1])

A mint a mozgalom le volt verve, János Zs. Segesvárra jun. 20-ára országgyűlést hirdetett, szigorúan elrendelve az illetők megjelenését. [2]) Az események lefolyása mutatta, hogy itt bizonyos határig szigort kellend alkalmaznia. Nem a Walkai és Forró irányában tanusított kegyelmessége, hanem Balassa visszavonulása s a fegyverszünet gátolta meg, hogy a forradalom, fölfedeztetése daczára is, közvetlen közelében nem tört ki. A székelyek pedig, a fölkelésükkel kapcsolatban álló forradalmi tervek leverése s a nekik felajánlott amnestia daczára fellázadtak. Biztosítékról kelle gondoskodnia, hogy hasonló merények jövőre ne ismétlődjenek s az országgyűlés a bünösök elitélésével megadta neki azt, bevégeztetvén a hütlenségi pert a királyi tábla által. »Két hadnagyuk Gyepesi és Székely Nagy György nyársba huzattak. A primórok közűl a részesek: Lázár István és János, Kornis Mihály, Farkas Pál, Bernáth Ferencz és később Geréb Miklós, Andrási

[1]) Nagy Szabó Memoriale, Mikó Történelmi Adatok I. 19, 20. Forgács, Miles, Sigler és Bethlen az i. helyeken.

[2]) »és oda az erdélyi urakat mind elhivatá hitetlenség alatt, hogy megérthesse kik legyenek a székelyek feltámadásának okai ?« Nagy Szabó Mikónál I. k. 20-ik l.

Márton, Kátai Ferencz és György fogságra vettettek. [1]) Ezen kivül kivetették a felmerült tetemesb költségekre a szokott adót: portánkint az erdélyiek 99 denárt, a magyarországiak 1 frtot [2]) s ennek megfelelő összeget a más két nemzet. [3])

De egyszersmind elhatározá a fejedelem a felkelés okait is lehetőleg gyökeresen orvosolni.

E czélból elrendelte, hogy a segesvári jun. 20-iki országgyűlésen a főnép és lófők személyesen jelenjenek meg, a község pedig minden székből tizenhat követ által képviseltesse magát hűtlenség büntetésének terhe alatt s ott mutassa be sérelmeit a fejedelemnek. A székek el is készitették és benyújtották folyamodásaikat, melyekben sérelmeik fel voltak sorolva [4]), halmaza az erőszakoskodásoknak és nyomorgatásoknak, melyeket a főnépek (primorok) miveltek rajtuk. Tehát saját főuraik sanyargatásának orvoslását a haza ellen, ennek legsanyargatottabb perczében intézett támadással akarták eszközölni.

Ily semmis és a mellett hazafiatlan mentségre nem adhattak más választ, mint hogy biztosítékot keressenek annak ismétlése ellen. A kérelmeket János Zs. az országgal és tanácsuraival közölte, kiadta fejedelmi válaszát articulusokba foglalva. [5])

[1]) Bethlen Farkas és Nagy Szabó az i. h. V. ö. az 1564. jan. 21-ki törvényekkel s a Lázár család 54-ik l.

[2]) L. Törvények és Irományok IX.

[3]) A nagyszebeni jkvben olvassuk: »29 mensis Junij finita expeditione bellica habito generali conventu in civitate Segesvár impositi sunt ad universitatem dom. Saxonum Transsylvaniae fl. 14,000.« Ugyanott az Extradatak közt: »4. aug. Missis Benedicto Literato et Stephano Nagy Thordam cum contributione seu taxa den. 99. Schaezburgi ad nobilitatem impositi, expen. fl. 2.« Magának a gyűlésnek végzései még lappanganak.

[4]) Ezen folyamodvány közölve van a Székely Okmánytár II. k. 178—80. ll., azonban hibás 1564-iki kelettel. Az utolsó pont »végre az hadnagyok mű körünkbe evvel az okkal jövének és igy vöttek fel, hogy ez törvénytelenségeket, az kik rajtunk estek ő felségének megmondjuk és megpanaszoljuk és mi egyéb végre nem támadtunk sem ű felsége boszujára, sem ű felsége akaratja ellen, és mikor ük sokan voltanak immár hatot elválasztottak bennek és azok hajtották és kergették a szegény népet mind lófűt,« az épen lefolyt forradalomról szólván, a kelet kulcsát kezünkbe adja.

[5]) Csak ennyiben volt országgyűlési végzés, különben egészen fejedelmi elhatározás, ugy mint az 1559. jun. 12-iki gyűlésen is történt.

Mindenek fölött a jövő támadások lehetőségét gyökerében kivánván elmetszeni, azok szálaira irányzották a főcsapást. Minden fölkelés náluk egy kútfőre vezetett vissza: a székely, ha fellázadt is, semmit se tett maga személyén kivül koczkára — mert régi szabadságok szerint a székely örökség a királyi fiscus által nem volt elkobozható. Megújiták az 1557-iki törvényt, mely szerint hütlenségi perben a székely is volt fő és jószágvesztésre marasztható, de a mely azóta sem lett alkalmazásba véve mind ez ideig. Hogy pedig az e lázadás által okozott kár némileg megtéríttessék, a székelyföldön levő sóaknákat lefoglalták a fiscus számára, ugy azonban, hogy abból a főnépeknek épen ugy, mint a megyei bányákból a nemeseknek házuk szükségére elegendő só adassék.

Átalán e végzések egyik iránya volt a székely alkotmányt lehetőleg öszhangba hozni a megyei intézvényekkel s a köznépnek megadni az oltalmat a lófők elnyomásai ellen.

Az elsőre czélzott annak végzésbe foglalása, hogy a székelyföldön levő porták is akkép, mint a nemesek jobbágyai, megrovassanak. Bizonynyal Martinuzzi óta be volt hozva a portai adó a székelyek közé is, sőt ez több izben szabályoztatott is — de hisz támadásukkal épen ennek módosítására czéloztak s leveretésük épen e czéljokat hiusitá meg. [1]) Továbbá ide czélzott katonai kötelezettségük szabályozása — mely hasonlag sérelmeik egyik tárgyát képezte — de nem újított alakban, hanem a bevett formák közt: hogy a lófők egy lóval, a főrendek többel szálljanak táborba fejedelmi parancsra, az elsők egy forint az utóbbiak 2 forint hópénz fizetés mellett — ezek külön, évenkint, minden ló után 8 forint tartáspénzt kapván.

Valószinü, sőt bizonyos, hogy maguk a gyülési határozatok e kiadványról megemlékeznek: de fájdalom e gyülés végzései elvesztek.

[1]) Eder Schesaeushoz irt jegyzeteiben 73 s köv. ll. megfordítja a dolgot. Ő a főnépek és lófők megvédését látja e czikkben a portai adó ellen. A dolog ugy áll, hogy e rendelet egyiket ugy kimondta, mint a másikat, s nem a »nemesség« elvesztéséről volt itt szó, hanem a portai adó rendszeresitéséről. Az általa idézett Relatio hiven mondja el, hogy a székelyek mikép kényszerittettek a »subsidium« fizetéséhez járulni: midőn két nemzet kötelezőnek jelenté ki azt az 1557-iki országgyülésen, hogy a mit két nemzet végez, az a harmadikra is szól, s ezzel nem ellenkezik az, mit *Verántsics munkái I. k. 145. l.* mond.

A közszékelyek sérelmei orvoslása végett pedig megtiltá e végzések a primoroknak, a szokott büntetések terhe alatt, hogy a községet szolgálatra kényszerítsék; szabályozák hasonlag azok javára a törvényszékek tartását; eltiltá a pernyújtást: a felebbezést nem a székekre, hanem a fejedelemhez utasíták; a székekbe felesküdt jegyzőket állítottak be; a község javára szabályozták a dézma ügyét, kimondván a primorok dézma-mentességét; eltiltá a királybirákat szokatlan fizetések vételétől, a főnépet egyesek zsarolásától; a királybirákat pedig a királyi kegyelem-leveleknek eltitkolásától. [1])

Ily módon igyekeztek e végzések megoldani az országot régóta zaklató székely kérdést: fentartván ama régi törvényeket, melyek a székely szabadságnak az ország alkotmányával ellentétes részeit azzal öszhangba hozák, s orvosolván ama sérelmeket, melyek annak keretén belől a község javára orvosolhatók voltak. A fejedelem pedig a fölkelésben részt vett községeknek, a főindítók s kapitányok kivételével, még a gyűlés bezárása előtt kegyelmet adott. [2])

A rendek jun. 29-én oszlottak haza. De a székelyek nem tudván betalálni magukat annyi év óta sem a változott viszonyokba: haza vitték szívükben a tövist, mely még később is annyi mozgalomnak volt forrása. János Zs. pedig, a ki jól tudta ezt, féken tartásukra az udvarhelyi barát-kolostort erőddé alakíttatá, melynek azonban egyik rendeltetése volt a moldvaik ellen is védűl szolgálni.

IX.

Ha János Zs. csak kényszerűségből s a legnagyobb szorultságban kötötte a hadadi fegyverszünetet: annyival nehezebben esett neki az most, midőn a székely lázadás leverése folytán birodalma meg volt nyugtatva. S szeretett volna is annak szigorú feltételein enyhíteni. E czélból az nap, melyen a fehérvári országgyűlést bezárta, Brassay Jánost követűl Bécs-

[1]) L. Törvények és Irományok, VIII.
[2]) Székely Okmánytár II. k. 167-ik l.

be küldé [1]) előterjesztést tenni Maximiliánnak, hogy ő állandó béke kötése végett hajlandó főköveteket küldeni fel, kész a királyi czimről is lemondani, ha ő felsége a Balassa árulása folytán elszakadt területet visszaadja. E darab föld birtoklása ugy is veszélyes s félő, hogy a török ugy, mint hajdan Temesvár környéket, elfoglalja s ekkor a keresztyénség nagy veszedelmére nyitva lesz az út Lengyelországba.

S a mint Brassai elindult, maga is útra kelt s elébb Szebent látogatta meg, [2]) honnan haza tért székvárosába Fehérvárra.

---

[1]) Megbizó levele s utasitása a cs. k. titkos levéltárban. Kelt Segesvár 1562. jun. 29.

[2]) Jul. 8-án érkezett Szebenbe. Udvaráról s azon személyzetről, melyel a segesvári országgyűlésen jelen volt igen érdekes feljegyzéseket találunk a nagyszebeni j.kben a. a. 1562. az Erogatak közt, melyből ekkori környezetének hű képét nyerjük :

»Notandum quod cum octauo die mensis Julij ser. princeps dnus noster clementissimus Joannes secundus electus Rex Hungariae in hanc civitatem Cibiniensem venisset quibus muneribus nomine civitatis Cibiniensis et septem sedium exceptus sit :

Item deaurata cuppa marcarum 8 pond 9. marcas per fl. 13 comput. data . . . . . fl 109 d. 13

Item altera aurata cuppa marcarum 8 pond 9. marcas per fl. 13 comput. data . . . . . fl 105 d. 62

Item tercia deaurata cuppa marcarum $5^1/_2$ ad modum italicum facta marca computando per fl. 14 data . fl 77 d. —

Reverendissimo domino Michaeli Chaky S. R. Mattis cancellario donata est una deaurata cuppa marc. 8. 1. marcas per fl. 12 . . . . . fl. 96 d. —

Magnifico dno Andreę Bathory de Somlio consiliario donata est vna deaurata cuppa marc. 5 pond. 34 1 m. p. fl. 13 facit . . . . . fl. 74 d. 20

Magn. do Gabrielj Maylath donata est una deaurata cuppa marc. 3 pond. 42 empta pro . . . . . fl. 50 d. 93

Gen. dno Stanislao Nysowsky S. R. Mattis pocillatori donata est vna deaurata cuppa marc. 4 pond. 42. 1 marc. pro fl. 13 facit . . . . . fl 63 d. 38

Egr. dno Joanni Zalanczy S. R. Mattis consiliario donata est vna deaurata cuppa marc. 3 pond. 43 pro . fl. 50 d. 65

Magn. d. Christoforo Bathory S. R. Mattis consiliario donata est vna deaurata cuppa marc. 2. p. 33. 1 marc. pr. fl. 13 computando . . . . . fl. 34 d. 93

De Brassai nem talált Bécsben szivélyes fogadtatásra. A mint felérkezett, kihallgatást nyert Maximiliánnál [1]) s ennek folytán be is mutatta előterjesztéseit jul. 12-én, mind a czimre mind a Balassa-féle birtokokra nézve. A választ mindjárt másnap kikapta: ő felsége bámúl, hogy mindjárt a fegyverszünet kezdetén azzal ily homlokegyenest ellenkező követelésekkel áll elő. Ő felsége nem is változtat a dolgon: maradjanak azok igy a fegyverszünet tartásáig. Valamint a czimkérdésben is ragaszkodik előbbi kimondásaihoz. Ha főkövetet fog hozzá küldeni, tisztességes békére szívesen hajlandó. [2]) Brassai a válaszszal nyomon hazatért.

János Zsigmond pedig a mint Brassai hazaért, aug. derekára Fehérvárra összehivta a rendeket [3]) s az alkudozás folyamáról és sikertelenségéről jelentést tett. Talán a további teendők fölött is tanácskoztak azon eshetőséggel szemben, hogy a porta és Ferdinánd közti alkudozások sikerére a kilátás folytonosan növekszik.

X.

Csakugyan a béke Ferdinánd és a porta közt ez év nyarán nyolcz évre megkötteték. Ennek egyik pontja szerint Ferdinándnak és János Zsigmondnak a kérdésbe sem jöhető Erdélyen kivül a magyarországi részekben levő s a tulajdon-

---

Magn. Stephano Bathory de Somlio donata vna deaurata cuppa marc. 2 pond 41 l. mart. pro fl 13 comp. fl. 37 d. 11

Joanni Scribe in cancellaria existenti, cum ejus opera 7 sedium numine plurimum indigemus, donata sunt duo coclearia pond. 4½ constabant . . . . . fl. 3 d. 6.

Gasparo Scribe similiter in cancellaria existenti, cujus opera similiter ut plurimum indigemus, donata sunt duo coclearia constabant . . . . . fl. 3 d. —

Demetrio Scribe seu notario cum aliis similiter in cancellaria existentibus donata sunt duo coclearia pond. 12 . . . . . fl. 3 d. —«

[1]) Maximilián jul. 7-én küldte el azokat Ferdinándnak. A titkos levéltárban.

[2]) Az előterjesztés s válasz — jul. 12. és 13. — u. ott.

[3]) A nagyszebeni jkvben olvassuk: »15. Aug. Missis circumspecto duo Petro Haller iudice Regio et Antonio Kynyn ad mandatum regium Albam Juliam ad congregationem fl. 34 d. 94.

jogot illetőleg vitás birtokok ügyét külön egyezkedés útján kell tisztázni; de másfelől Balassa Menyhért, Báthory Miklós s a többi elpártoltak a békébe hasonlag befoglaltattak. Busbek egy csausz kiséretében az okmánynyal aug. 17-én indúlt vissza.

Maximilian nem késett a béke okmány e pontját a maga részére kizsákmányolni, s egy sereg olyan követeléssel állani elő, melyek ha teljesen nem is illettek be, de okkal-móddal be voltak illeszthetők annak keretébe. Ennek alapján a hadadi fegyverszünet pontjai — s ezekkel, mint láttuk, maga János Zs. sem volt megelégedve — az eddigi értelmezéstől tetemesen eltérő magyarázatokra adtak alkalmat. Maximilián azt ugy értelmezte, hogy az abban kimondott status quo nem tesz egyebet, mint hogy Bereg, Ugocsa, Szathmár, Szabolcs és Szolnokmegyék Ferdinándra szállottak s ezek egyszerűen visszaadandók, hogy mindenik fél azt a mit a másik fél hiveitől tart lefoglalva, ki kell hogy szolgáltassa s egyiknek ugy mint a másiknak birtokában levő vár-járandóságai a birtokolt várhoz bocsáttassanak vissza. Könnyű volt Maximiliánnak e magyarázat mellett a követelések egész sorozatát állíttatni össze. S a mint ez megtörtént, utasítá Zayt, a kassai kapitányt, hogy azok érvényesítésére nevében és megbizásával követet küldjön János Zs. udvarába.

Zay e feladat végrehajtásával Szerdahelyi Máté mislei prépostot bizta meg, ki october hóban Maximilián levelével és megbizásával a fehérvári udvarba ment.

A fejedelem oct. 26-án fogadta a követet s vette tőle át előterjesztését, melyben a fönebb emlitett pontok mellett még egyeseket is illetőleg a követelések egész sorozatát állitá fel.[1])

János Zsigmondnak már akkor, midőn Szerdahelyit fogadta, volt tudomása a békéről s legkivált e tárgyban nov. 4-ére Fehérvárra részleges országgyűlést hivott össze.[2])

---

[1]) Zerdahelyinek ez előterjesztése az általa készitett másolatban meg van a bécsi cs. k. titkos levéltárban.

[2]) A nagyszebeni jkvben olvassuk: »3. Nov. Missis circumspecto Petro Haller Judice Regis item Matthia Ponzler et Ambrosio Junck

A fejedelem propositiói kiemelték, hogy ő kiváló gondját a szultán és a trón-örökös jóindulatának megszerzésére fordítá: (a trónörökös t. i. Selim, a szultán kedvencz fiának Bajazidnak életében nemcsak hogy a trónra nem birt kilátással, de kegyvesztett is volt. Bajazid kivégeztetése után azonban atyja kibékült vele s az udvarba felvitetette) mert a két hatalmas császár közt, egyikével sem érvén fel erejök, eszélyre és vigyázatra van szükség, hogy fentarthassák magukat. Egyszersmind értesité a rendeket a két uralkodó közt létrejött békéről, melybe ő is híveivel együtt be van foglalva. A rendek szokás szerint hálás köszönettel vették ő felsége gondoskodását. Minthogy azonban az elpártolt urak árulása jó darab földtől fosztá meg ő felsége birodalmát, mely tetemes összeggel járúlt a portai adóhoz, másfelől pedig a hatalmas szultán kimondá, hogy ő felsége birodalmából egy talpalatnyi földet sem enged elvétetni: kérik ő felségét, forditsa gondját arra, hogy e viszonyokat rendezze. Főként igyekezzék a szultán fiával, mint annak örökösével teljes egyetértésre jutni, eszközölje ki, hogy a hatalmas porta ez ügyben csauszt küldjön a római császárhoz, kihez ő is küldjön maga részéről követet, kik közös müködéssel eszközöljék ki, hogy a római császár tartsa meg a béke feltételeit, az elfoglalt birtokokat adja vissza.

Sürgesse ezenkivül a szultánnál a határszéli tartományok visszabocsátását (t. i. a déli határokon), melyre most legjobb az alkalom. S ennek kieszközlésére készek nagy terheket is elvállalni, s a régi összeirás szerint megajánlanak portánkint 99 denárt, melynek megfelelő összeget ajánlanak a székelyek s szászok is.[1])

Minthogy pedig ő felsége sok, a megelőző országgyűléseken hozzá beadott folyamodásokra — az elitélt Kendyek örököseinek visszaadandó jószágok ügyét értették — mind ez

---

Albam Juliam ad congregationem exp. fl. 80 den. 74, pro vectura datj fl. 4 den. 97.«

[1]) A szász nemzeti egyetem jkvben olvassuk a. a. 1563 a Percepták közt: »Im Landtag so königliche Maiestät zu Weissenburg denn 5 tag Nouembris im 1562 Jar. beruffen ist ein Zins auff Vniversitett der deutschen angeschlagen wordenn nemlich fl. 16000.«

ideig nem adott választ: kérik, hogy ezeket hallgassa meg kegyelmesen. A fejedelem megigérte, hogy ezekre időszerint megadja elhatározását.

Az orvok, gyilkosok s törvényesen elitélt gonosztevők, az ugynevezett felelők ellen a régi törvények megújittatnak.

Minthogy pedig a gyakori hadfölkelés a jobbágyok 16-ik számával sok nehézséggel jár, alkalmatlanok kelnek fel, elkésnek, elrendelé, hogy a magyarok s székelyek 500—500 lovast, a szászok ugyanannyi gyalogot jól felszerelve s hadi szerekkel ellátva, 25 nap alatt állitsanak ki alkalmas és szolgálatkész emberekből, erdélyiekből s magyarországiakból. Hogy ezek könnyebben fizettethessenek, ő felsége megengedte, hogy az ő jószágai is összeirassanak, s hogy annál hamarább kiállittassanak a hadak, a perek, a Mecskie-é kivételével, a vizkereszti terminusra utaltattak. Ha pedig a szükség ugy hozná magával, a nemesek fejenkint is fel fognak kelni.

A harminczadok ügyében a rendek által emelt panaszokat ő felsége meg fogja vizsgáltatni.

Megújittatott azon korábbi kolosvári articulus, mely eltiltá az erdélyieket, hogy Moldvába vagy Oláhországba követeket küldhessenek. Valamint Balassához sem szabad követeket küldeni s tőle ilyeneket elfogadni. A házaló kalmároknak megengedtetett, hogy az oláh tartományokba mehessenek árúikkal: de szigorúan eltiltattak, hogy ott valami fondorlatokba ereszkedjenek s e tekintetben a városbirák tartoznak ügyelni rájuk.

A miklósvárszékiek oda utasittattak kérelmeikkel, hogy kiváltság-levelöket mutassák fel, csak azután fognak választ nyerni.

A különböző bőröket összevásárlók (értették azokat, kik e bőröket kereskedés végett összevásárolják, azokat külföldre küldik) ellen beadott panaszt a tanácsurak vizsgálják meg.

A czigányok zsarolásától vajdáik szigoruan eltiltattak.[1])

Ugy látszik, hogy e gyűlésen a székely lázadás következtében a székely földön emelt, s részben a moldvaiak ellen is

[1]) Végzések és Irományok X.

védűl szolgálandó két vár ügye is fenforgott: ezek kapitányává Pekri Gábor neveztetett ki.[1])

A rendek nov. 9-én oszlottak el.

Tiz nap mulva nov. 19-én János Zs. titkára a mislei prépostnak kézbesité ura rövid és szabatos válaszát: ő felségének sincs forróbb vágya, mint hogy Magyarország régi virágzó állapotát visszanyerhesse. Sok költségébe kerűlt neki, mig Szathmár alól a törököket eltudhatta. Ő felsége megértette, hogy ő császári felségét a szatmári kapitány a fegyverszünetről mikép informálta: de neki egész másforma értesülései vannak a váradi kapitány részéről. Ezért szükség volna, hogy a fegyverszünet fölött új tárgyalások indittassanak: mert ő felsége nem emlékszik, hogy kezét az öt megyéről levette volna, s ilyesmit a fegyverszüneti okmányban sem talál. Megbizottat fog küldeni, ki a váradi s kassai kapitányokkal s a követtel megvizsgálja a dolgot — mert ő egy körömhegynyire sem fog a császári levél tartalmától elállani.[2])

Ez alatt az országgyűlés által kirendelt portai követté Literáti Ferenczet nevezte ki, s azt a 10,000 aranynyi adón kivűl gazdag ajándékokkal s 32,000 forinttal útnak inditá, hogy ott annál nyomatékosabban sürgethesse követeléseit: melyek az országgyűlési végzésekben is ki vannak fejezve.[3])

---

[1]) Szerdahelyi követjelentésében (a titkos levéltárban) olvassuk: »In principio Novembris publicus regnicolarum Albae Juliae conventus fuit, in eo preter census, et alias quasdam ordinationes decretum est: ut nobiles mille et quingentos (valóban csak 500) Saxones similiter mille et quingentos milites, Siculi quoque eum numerum militum ad regni ingruentes necessitates propriis sumptibus quotidie alant. Item ex publica ejus conventus deliberatione inter Siculos parata sunt fortalicia duo, in illis quadringenti equites ac totidem pedites tenentur. Quibus Gabrielem Pekry prœsse ferunt. Factaque fortalitia ipsa sunt contra Siculos et Moldauienses: ne Siculj nouam defectionem moliri iterum possint. Moldauienses quoque absque scitu et voluntate praefectorum fortaliciorum ne in Transiluaniam uenire presumant.«

[2]) Szerdahelyi jelentése a titkos levéltárban Bécsben.

[3]) Szerdahelyit erről régi kanonoktársa: Gyulai Mihály értesítette. U. o.

XI.

A fegyverszünet kérdésében Ferdinánd és János Zs. közt fenforgó eltérések mellett kevés lehetett a remény, hogy a béke létrejövend.

Hogy minő biztatásokat hozott haza a portáról Literati Ferencz, arról nincs tudomásunk; de tény, hogy a békealkudozások 1563-ban folyamatba tétettek. A fejedelem és Ferdinánd közt a tárgyalások e czélból már megindultak, s mind két részről intézkedés történt, hogy a határszéli villongások s határsértések összeirassanak.[1]) János Zs. pedig kijelölé somlyai Báthory Istvánt teljhatalmu követté,[2]) hogy Ferdinánddal a béketárgyalások megkezdethessenek.

Ily körülmények közt a fejedelem 1563. jun. 6-ára Thordára részletes országgyűlést hivott össze.[3]) A tanácsurak közől Szalánczy János és Bornemisza Farkas mutatták be a rendeknek előterjesztéseit, melyekben ő kifejtette, hogy állandó

---

[1]) Maximilian rendelete 1563. apr. 30-áról Dobó Istvánhoz a bányavárosok kapitányához (M. k. kamarai levéltár Acta Publ. Fasc. XIX. nro. 29.) hogy miután János Zsigmond külön embere (nincs megnevezve ki) által a fegyverszüneti feltételek meg nem tartásáról panaszkodik, s az erdélyi ellen pedig hozzá hozattak panaszok: mindkét részről bizottság fog kiküldetni, mely máj. 23-án összeül s megvizsgálja az ügyet. Ezért meghagyja neki, hogy a sérelmeket irja össze.

[2]) A bécsi cs. k. állami levéltárban megvan János Zs. levele Miksiliánhoz, Brassó 1563. apr. 27-ről, melyben Báthory Istvánt követül küldi hozzá teljhatalommal s utasitással ellátva. Ez ellenében Pray Epist. Proc. II. 166. l. van közölve János Zs. levele Bécsben levő követéhez: Báthory Istvánhoz, Ecsed 1563. marcz. 2-ról, melyben már felel a Ferdinánd által tett követelésekre. A keletben itt hiba van: mert marcziusban nem volt még Báthory Bécsben, János Zs. Ecseden, hisz a vár abban az időben nem is volt a János Zs. kezén s ő nem volt künn a részeken ez idétt: hanem igen is Fehérvártt.

[3]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk az Erogáták közt »20 Tag May wie khön. Matt. Brieff ausschickett einen Landtag gen Tornburg zu beruffen auff den Tag der heiligen Dreifaltigkeit, so ist der Somody Mihal mit khön. Matt. Brieffen ken der Schespurg und in die überste Stuel geschickt worden. Zahlung den. 60.

frigyet akar kötni Ferdinánddal. Nem titkolta el az alapot is, melyre e békét fektetni akarja, s mely már anyja uralkodása utolsó idejében csaknem a megérés stadiumáig jutott: rokoni kötelékbe akar lépni Ferdinánddal az 1559-ben tervezett házasság megvalósítása által.

A rendek határozottan és feltétlenül e terv mellett nyilatkoztak. Isten intését látják e dologban, ki mindent bölcsességgel és kegyelemmel igazgat, ki ő felsége elmėjét megmaradásuk ily fontos és nagy kérdésében ekkép felvilágosította. Maguk és ő felsége megmaradását csak ebben látják, s sokat is tanakodtak e dolog fölött. Ez volt czéljok, midőn vérük és vagyonuk koczkára tevésével távoli országból hazahozták, hogy árnyékában nyugodtan megmaradhassanak. Kérik is ő felségét, ne álljon el e szent czéljától, hanem az által kit alattvalói közöl legalkalmasabbnak talál, siessen azt végrehajtani, mert e fontos ügy nem tür halasztást. Az idő miként a lefolyt viz nem tér vissza, a halál az uralkodókkal is közös; s annyival inkább siessen nehogy ő felsége hívei azon árvaságra jussanak, hogy ő felsége kimulván, fejedelem nélkül maradjanak,[1]) E czélból hajlandók még annál is nagyobb terhet elvállalni, mint a mit megbirnak. A követ megválasztását egészen ő felségére bizzák: annyit a hányat akar s kiket alkalmasoknak tart, jelöljen ki. Ő felsége lássa el őket utasitással s annyi költséggel, hogy ha kell, még egy félévnél tovább is elmaradhassanak, addig tudniillik, a mig ezen ügy óhajtott megoldást fog nyerni.

Ez ügy tetemesb költségeket igényelvén, a rendek jelentékenyen, egyszerre 60 százalékkal emelték fel az adót. De a régi erdélyi szokást, hogy a portai adó egy forintig nem hághat fel, Erdélyre nézve nem mellőzhetvén három rovatot állitottak fel: a török adóra portánkint 99 denárt, a hadak tartására — addig, mig ő felsége a nyugalom meg nem zavarásáról biztos

[1]) Ha Báthory már megkapta volna akkor a tagadó választ, mint ezt Pray fönidézett hibás keletü leveléből történetiróink kiolvasták: ennek az egész bevezetésnek semmi értelme sem volna. Az árvaságra czélzás — mely a trónkövetkezés sorrendjének megszakitását foglalja magában — legvilágosabban mutatja, hogy még csak ekkor határoztak a követküldés fölött.

lesz — egy részletfizetésre (kántorra) 50 denárt, a követségi költségekre 10 denárt. E terheket az eddig adómentes helyek is, mint Fogaras, Törcs, Szelistye, hordozzák. Ennek megfelelő összeget igértek a székelyek is (az eddig meg nem rovattak megrovásával), valamint a szászok is, de ugy, hogy az ajándékok náluk készittessenek.[1]) A magyarországiak portánkint 1 ft 50 krt ajánlottak: melyből azonban az égettek és inségre jutottak ki lesznek veendők. Mármaros és Bereg, valamint Karansebes, Kraszna és Zaránd ugyanennyit fizetnek.

A karansebesiek panaszára, hogy a miháldiak a közterhek: adófizetés és hadjárat alól kivonták magukat, elrendeltetett, hogy a karánsebesiekéhez hasonló terhet viseljenek ezek is, ismerjék el a bán hatáskörét, engedelmeskedjenek neki s pereikben hozzá föllebbezzenek.

Kérik a rendek, hogy Kendy Antal és Ferencz fiainak jószágai adassanak vissza.[2])

A székelyek közt levő két vallásfelekezet, a catholikusok és protestánsok közt fenálló surlódások megszüntetése végett elrendeltetett, hogy mindenik felekezet szabadon gyakorolja a maga vallását. Minthogy pedig a templom csak egy volt, elvégezék, hogy midőn az egyik felekezet istentiszteletet tart, azt várja meg a másik, s csak ha ez elhagyta az egyházat akkor menjen be a másik fél.

A monostori káptalani levéltár ügyét is szabályozták. Literáti János mint kolosmegyei jegyző, az első következő székgyűlésen tegye le a levéltárnoki esküt, de a levél kikere-

[1]) A szász egyetemi jkvben olvassuk a Percepták közt: »Im Landtag so dem 6-ten Tag Juny zu Thorda gehalten ist wordenn, hatt khönigliche Maiestett auff die Universitett deutschem Herrn ainen Zinz angeschlagen und auffgelegt dem Grossmechtigenn Thürkischenn Keyser seynem tribut zu verschaffen. Als da ist zugesagt zu gebenn fl. 5000.« Az erogáták közt pedig találjuk, hogy Csákynak s Nisovszkynak ajándékul egy-egy arany kupát küldenek. A segesvári 1563-iki regestrum, mely e gyűlést ker. János napjára teszi (jun. 24.), irja, hogy a török adó s a követségek ajándékai és költségei fejében 20,000 frtot szavaztak meg. Ez az egész összeget sorolja fel — a szebeni jkv. pedig csak részletfizetést.

[2]) A rendek ezt már többizben sürgették, de a visszaadási törvény csak most hozatott meg, azonban most is fél sükerrel.

sésnél egy kolosvári esküdt polgár legyen jelen, ki ezért 50 denárt kap.

Jövőre a transmissionalis levelekért[1]) a főispán nem vehet dijat — csak a jegyző kap fáradsága fejében egy levéltől 1 frtot.

Az orvok, rablók, nőrablók, több nővel birók üldözése elrendeltetett ő felsége jószágain is.

A harminczad ügyének tárgyalása elhalasztatott szent Margit napig (jul. 20.)

A nemesek azon jobbágyai, kik János király halála előtt hagyták el földes urukat, nem adatnak vissza. De az attól fogva elköltözöttek kiszolgáltatandók.

A gyűlés jun. 13-án záratott be.[2])

Nem sokkal a gyűlés után az ünnepélyes követség s annak élén Báthory István fölment Bécsbe.[3])

De a tárgyalások lassan, vontatva haladtak. Bécsben a királyi udvarban királyválasztó országgyűlés kihirdetésével (aug. 20-ra) s a valószinű koronázás előkészületeivel foglalkoztak és bármily nyomatékkal hangsúlyozta is Báthory urának őszinte békeszándékát, s bár a magyar tanácsurak előterjesztései mellette nyilatkoztak[4]), az udvar körében az kevés rokonszenvvel találkozott, daczára, hogy a lengyel követ Cromer is felhasználta befolyását a dolog sürgetésére. [5]) A mily nagy volt az eltérés a múlt évben a fegyverszünet pontjai magyarázata körül, épen oly távol állott a két udvar egymástól a béke-alap megtalálása kérdésében. Első nehézség volt a czim: János Zsigmondot Ferdinánd nem akarta választott királynak elismerni: a királyi czim csak őtet: Ferdinándot illeti. Második: hogy a Tiszán inneni és tuli részeket nem engedheti birtokaitól elszakittatni. Harmadik, hogy leányai közől egyet sem

[1]) T. i. a verek felebbezése.

[2]) L. Törvények és Irományok XI.

[3]) Hogy Báthory István ekkor ment fel Bécsbe, világosan ir[illegible] Forgács (Comm. 313-ik l.) »jam Caesar rediisset, Stephanus Bathoreus [illegible] Somlyaiensis aduenerat.« Ferdinand t. i. a Trientben a zsinaton fölmerült ügyek végett Innsbruckba utazott s onnan ez idétt tért haza.

[4]) Forgács Comment. 314-ik l.

[5]) Pray Epist. Proc. III. 171-ik l.

lhat hozzá nőül, mert már vagy el vannak helyezve, vagy em akarnak férjhez menni. [1])

János Zsigmond pedig sürgette, hogy követei gyorsan, ejezzék be az ügyet: az aug. 20-ára kitüzött koronázás előtt, nert Báthorynak jelenléte a koronázási meneten nagy kisebbségére szolgálna, mert ő is a portára akarja küldeni orátorát s ez ügy eldőléséhez alkalmazná követségét. [2]) S utóbb e czélból orvosát Blandratát is felküldé mint magán embert ugyan, de hogy együtt értekezzenek. [3])

Az országgyűlés megnyitásának határideje azonban közelgetett s miután Ferdinánd Pozsonyba lement: Báthory is követte oda. [4]) Ez alatt sept. 7-én Maximilian megkoronáztatása megtörtént s Báthory csakugyan ez időre elvonúlt Nagy-Szombatba. A tárgyalások megszakadt fonalát azután ismét felvették s abban kedvezőbb fordulat állott be. Mind két fél engedett követeléseiből s a pontokat illetőleg megállapodás jött létre: használja János Zs. a királyin kivül azt a czimet, mi neki tetszik; legyen övé Magyarország a Tiszáig s kapja nőül Ferdinánd legifjabb leányát Johannát. [5]) De János Zs. e feltételeket annyira fontosaknak találta, hogy maga, az ország rendei megkérdezése nélkül nem akart azok fölött határozni. Egy-két hónál több időre van szüksége — irá, s követeit Bécsből visszahivta. [6]) Báthory még is nem minden eredmény nélkül tért haza. Magával hozott egy két évre szóló fegyverszüneti okmányt, oly hozzáadással, hogy a két fél részéről történt sérelmek megvizsgálására bizottság üljön össze Nagy-Szőlősön. Az első kérdés mit e bizottság tárgyalt, Halmi vára ügye volt, melyet Munkács közelében Balassa emeltetett. S mi alatt a vita e törvénytelenül emelt erőd ellen folyt: Hagy-

[1]) Ferdinándnak ez alkudozások folyamában adott (valószinüleg első) resolutioja jul. 18-áról Bethlen Farkas II. 33.

[2]) Pray Epist. Proc. III. 196. s köv. a fejedelem levele Fehérvár jul. 11-ről.

[3]) János Zs. aug. 7-iki levele. U. o. 174.

[4]) Forgács Comment. 334.

[5]) U. o. 335-ik l.

[6]) Pray Epist. Proc. III. 175.

mássy megoldá a kérdést. Megrohanta s lerontatá Halmit — mire a bizottság általános tiltakozás közt szétoszlott.

XII.

E tanácskozások folyama alatt János Zs. újabb országgyűlést hirdetett aug. 20-ára. [1])

Valószinüleg ezen tárgyalták a moldvai hospodárság kérdését is. Mert Heraclides ez év elején Csicsó és Küküllő várakat követelte János Zsigmondtól, mint a korábbi vajdák tulajdonát. János megtagadta azok kiadását s a despota ingerült hangon izente: »elveszi tőle, ha a kebelébe rejti is azokat.« [2]) »Cretenses sunt mendaces« izen a fejdelem, a despota krétai származására célozva. S ennek csakugyan nem volt ideje fenyegetését megkisérleni: kegyetlenségeivel maga ellen zúditá a moldvaiakat s az ellene szőtt összeesküvés kitört. A lázadók Tomsát választották vajdává, s ez János Zsigmondtól kért és nyert segélyt: Radák és Daczó két ezer emberrel siettek táborába. Heraclides nov. 9-én elveszté székét és életét.

XIII.

A nagy-szőllősi értekezlet eredménytelensége a különben is gyenge alapon nyugvó fegyverszünetet igen megingatta. Balassa elpártolása óta a határszéleken annyi érdek lett megsértve, hogy az ellenségeskedések nyilt kitörésének meggátlása nagy nehézségekbe ütközött — s főkint Ferdinánd betegeskedésének volt tulajdonitható, ki végnapjait egy beláthatatlan háború bonyodalmaival nem akarta keseritni. Másfelől János Zs. a portán untalan sürgette, hogy Ferdinánddal kötött bé-

---

[1]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk: 14 tag Augusti wie khünig. Matt. denn Landtag auff Stephani hinab kegen Weissenburg berieff shickt man den Somody Mihal kegen Medwes und Nösen mitt Brieffen. Zahlung fl. 1 den. 25.« Küldöttek a többi szokott helyekre is futárokat.

[2]) Bethlen Farkas 1. 32-ik l.

kének rá nézve kedvezőbb magyarázata léptettessék életbe s nem valószinűtlen, hogy a béketárgyalások s a nagyszőlősi értekezlet eredménytelensége annak volt következménye, hogy a portáról e vágyai teljesülésére biztatásokat kapott.

Midőn 1563 végén a portáról visszajöttek követei, egyszerre küldött ki országgyűlési meghivót s hadfölkelési rendeletet. 1564 jan. 2-áról összehivta a rendeket Segesvárra, hogy mindenfelé akkép legyenek harczkészen, hogy szükség esetére azonnal felülhessenek. [1])

A fejdelem az előterjesztések mellett bemutatta a szultántól érkezett fermánt s ennek kapcsában közlést tett oly közel kilátásban levő dolgokról, melyek méltóságának nevelésére és terjesztésére, másfelől a haza nyugalmának helyreállitására vezetnek.

A rendek hálával fogadták a közlést, melynek tárgyat azonban csak rendkivüli fáradsággal lehet elérni. Erre a czélra, bármennyire kimerült legyen is a nép, adót vetettek ki: a megyékre portánkint 99 denárt s ennek megfelelő összeget a székelyekre és szászokra; [2]) kérvén ő felségét, hogy az ország jövedelmére gondos vigyázata legyen, nehogy az haszontalanúl eltékozoltassék. A magyarországi megyékre portánkint vetettek ki. [3])

Elrendelék ezzel kapcsolatban a hadfölkelést is: oly módon, hogy ha ő felsége személyesen megy a nemesek és székelyek a község 16-od, 10-ed vagy 5-öd részével üljenek fel a szükséghez képest, s jól felszerelve. A szászok hadi szereikkel szálljanak táborba: őrséget hagyván otthon a városok védelmére. Fogaras, melyet ez idétt vett meg a fejédelem, tulajdono-

[1]) L. Végzések és Irományok XI.

[2]) Ezen gyűlés alkalmából a szász egyetem részéről ajándékok adattak: János Zsigmondnak egy kupa 110 ft 30 den. egy a cancellárnak 41 ft 16 d. egy Báthory Kristófnak 34 ft 62 d. egy Apafi Gergelynek 35 ft 20. egy Szalánczy Jánosnak 25 ft 75 den. értékben. L. a szász nemzeti egyetem jkvét az Erogaták közt a. a. 1564 jan. 20.

[3]) A szász egyetemi jkvben olvassuk a. a. 1564 a Percepták közt: »Nachdem 21 Tag Januarij zu der Schessburg im Landtag königliche Matt. auff die Universitett der deutschen Herrn einen Zinz, nemlich flor. 18000 auffgelegt hatt, so haben die Stedt denselben Zinz ausgerichtett.

[4]) L. Végzések és Irományok XIII.

sától, az Erdélyből eltávozott Mayláthtól, visszahelyheztetett régi kiváltságába, mely szerint a királyi taxa fizetésétől fel volt mentve, ugy azonban, hogy a szükséghez képest a királyi parancs szerint táborba tartozik szállani.

A vállas ügyére vonatkozólag felelevenitették a kolosvári végzéseket, hogy kiki szabadon vallhassa azt a hitet, melyet akar, de ugy, hogy a más felekezetüek utjában ne álljon. Karansebesben a katholicus és protestans felekezetek közt a templom használata miatt egyenetlenség tört ki. Elrendeltetett, hogy egyik napon a katholicusok, másik napon a protestánsok használják a templomot s ez alatt tiltva van a másik félnek az isteni tisztelettel foglalkozókat háborgatni. — Minthogy az urvacsora kérdésében a szász és magyar papok közt kitört versengést az ő felsége által két év előtt elrendelt megyesi zsinat nem egyenlité ki: elhatározták, hogy 15 nappal azután, hogy ő felsége visszatért Fehérvárra, Enyedre hivassanak meg mind két fél papjai, hol más kegyes férfiak s ő felsége egyik tanácsosa jelenlétében tartassék vitatkozás.

Az 1562-iki lázadás ügyében elitélt székelyek kiszabaditását kérték a rendek: ő felsége saját kegyelmessége szerint fog ez ügyben itélni. S ugy látszik, a foglyok kiszabadultak.

Világosságra jövén a megtartott vizsgálatból, hogy a harminczadosok határszélen visszaéléseket követnek el, elrendeltetett, hogy ezek az ő felsége korábbi utasitása értelmében járjanak el.

Az ő felsége által birt várak, városok és faluk, Déva és Görgény kivételével, a többi nemesi birtokkal egyenlő módon legyenek jövőre beperelhetők.

A szökött jobbágyok ügyében a kolosvári végzések tartassanak meg. Elrendeltetett az orvok és gonosztevők üldözése.

A perhalasztásra vonatkozó királyi kiadványok törvényességének kérdése itélet tárgyává tétetett. A Mecskey és Földváry itélőmesterek közt fenforgó ügyet ő felsége vizsgáltassa meg.

Kendy Ferencz és Antal javai ellen többféle igények támasztatván, ezek megvizsgálása elrendeltetett.

Azon székely urak kerelmét, kik az utolsó felkelés al-

kalmával szenvedett káraik ügyében folyamadtak ő felségéhez, a közelebbi ülésben fogják tárgyalni.

A gyűlés jan. 26-ikán oszlott el. [1])

XIV.

A januáriusi országgyűlés által hirdetett hadfölkelés elmaradt: valószinűleg a porta felhatalmazása nem következett be. Igy hát a fejedelem figyelmét a vallásügyi kérdések rendezésére fordithatá. Az ugyanazon gyűlésben elrendelt zsinatot Nagy-Enyedre april 9-ére hirdette s biztosává orvosát: Blandrata Györgyöt nevezte ki, hogy a vitatkozás megtartása után a versengőket békéltesse meg, mi ha nem sikerűlne, válaszszon mindenik felekezet külön superintendenst. [2])

A megbizó levél e felhatalmazása, valamint magának Blandratának, ki maga is a helvét hitvallás értelmezéséhez hajlott az urvacsora kérdésében s Dávid Ferenczcnek barátja volt — kinevezése mutatta, hogy a fejedelem gondolkodásában változás állott be. S csakugyan a gyűlés lefolyása is igazolta azt. Apr. 9-én felolvasták a király megbizó levelét, s nyomon utána egy rendeletet, mely Alesius Dénest hivatalából elmozditá. Helyébe másnap Dávid Ferencz választatott s a kir. biztos felhivta a kálvinistákat, hogy miután az egyház »concordiá«-ját ők bontották fel, a »concordiára vezető nézetöket« ők fejtsék ki. Ennek következtében még az nap elkészitték a »Modus Concordiae«-t, melyre a szászok apr. 11-én adták be a »Responsio«-t. April 12-én s 13-án vitatkoztak a Blandrata mint királyi biztos által feltett kérdések fölött, de természetesen eredmény nélkül. Ennek következtében a két felekezet forma szerint elvált egymástól s megválasztá superintendensét: a magyarok és székelyek Alesius Dénest, a szászok Hebler Mátyást s többé mi sem hiányzott, csak hogy az országgyűlés ez eredményeket törvénybe iktassa.

---

[1]) L. Törvények és Irományok XII.

[2]) Blandrata biztossá kineveztetéséről a fejedelmi okmány kelt: Fehérvár 1564. apr. 9-én.

János Zsigmond e czélból jun. 4-ére Tordára részletes országgyűlést hirdetett. [1])

Az országgyűlés a kitűzött időben megnyilt, [2]) a rendek figyelmét azonban ismét egy összeesküvési merénylet foglalta el.

Ugyanazok, kik a két év előtti merényletet koholták: Walkai és Forró szőtték ennek fonalát is. Harmadik társuk: Harinay volt. De Walkai, a merénylet végrehajtása előtt, megrémülve, a fejedelem lábaihoz borult, önkénytes vallomást tevén, felfedezte czinkos társait, az összeesküvés inditójául Forrót jelölvén ki. Walkainak e vallomása bűnbocsánatot biztositott: Forrónak a vérpadon adott kegyelmet ura és fejedelme könyörületessége. [3])

A fejedelmi előterjesztés mindenekelőtt az ország szükségeinek fedezését sürgette: elérkezvén annak ideje, hogy a portai adó beszolgáltassék. A rendek meg is szavazták azt, az erdélyi megyék részéről 99 denárt, továbbá a szükséges sereg föntartására portánkint 40 denárt, e kettőre együtt a magyarországi megyékből 1 ft 40 denárt. A székelyekre nézve elrendelék, hogy a kik 6 ft érőnél kevesebb értékkel birnak, azok ne dicaltassanak meg: a többiek a megyékkel aránylagosan fizessenek. A zsellérek, az ugynevezett földön lakók, hasonló módon dicaltassanak. Ennek megfelelő összeget fizessenek a szászok is. [4])

---

[1]) A meghivók ez országgyűlésre Szebenből maj. 19-ről küldettek el a különböző szász székekhez a szokott módon és költségek mellett. L. a szász egyetem jkvét a. a. 1564 az Erogaták közt.

[2]) Jun. 4-ére az országgyűlésre az universitás részéről Thordára a szokásos ajándék kupák megküldettek: a királynak 118 ft 89 den. a cancellárnak 37 ft den. 92. Nisovszkynak 37 ft 65 den. Báthory Kristófnak ft 33 den. 31. Apafi Gergelynek fl 32 den. 71. Bornemisza Farkasnak fl. 14. den. 87 árut. A szász universitás jkvében az i. h.

[3]) L. Törvények és Irományok XV-ik sz.

[4]) A szász egyetem 1564-iki jkvében olvassuk: »A 4 Tag Junij, wie der Landtag zu Thorenburg ist gehalten worden, hatt königliche Majestett auff die Universitett der Deutschen Herrn einen Zinz, nemlich fl. 17,000 angeschlagen, den Türkischen Keiser denn Zinz auss zurichten. Mehr haben die Herrn die Deutschen daselbst königlich Matt. auch zugesagt ein Quatember gelt, zu Besöldung des Kriegsvolck. Hierauff haben die Herrn angeschlagen fl. 5000.«

A választott király ez idétt ünnepelte születés napját.[1]) A rendek, hogy e nap örömét egy kegyeletes ténynyel üljék meg, urok kegyelmes szivéhez méltó határozatot hoztak, mely a földnép sorsának enyhitését czélozta. A szökött jobbágyok ügyében kelt szigorú törvényeket enyhitendők, kimondák, hogy azon jobbágyok, kik az 1556-iki kolosvári országgyülés előtt hagyták el földesurukat, nem kényszerithetők a visszatérésre. Mint tudva van, a visszaszolgáltatási határév ezelőtt János király halálának éve volt.

A királyi uradalmak, Görgény és Déva kivételével, törvénykezési tekintetben a megyékkel egyenlőkké tétettek.

A magyarországi törvényszék terminusa áttétetett Márknaptól Lucza napig.

Végül szabályozták a két protestáns felekezet vallásügyi kérdését. Minthogy azok kiegyezéséről többé szó sem lehetett, elhatároztatott, hogy mind a lutheránusok, mind a kálvinisták teljes vallásszabadságot élvezzenek, ugy azonban, hogy egyik felekezet papja se erőszakolhassa hitét egyházközönségére, ha az vele ellenkező értelmet vall, s mindenik saját hitén levő papot tarthasson. S ezzel a vallásszabadság a 3 felekezetre ki volt mondva.[2])

Ez országgyűléshez a háromszéki székelyek kérvényt nyújtottak be sérelmeik ügyében, panaszkodva, hogy ezeket a főurak nem engedik a felséghez jutni. A gyülésnek jun. 5-én történt eloszlása után néhány héttel jul. 5-én kiadta János Zsigmond válaszát: mely e sérelmek orvoslását czélozta.[3])

Nem sokkal utóbb jul. 25-én meghalt I. Ferdinánd is; s ez esemény, minthogy az ő személyes befolyása tartotta viszsza eddigelé a háborut, nagy mértékben befolyt a dolgok új fordulatára.

---

[1]) Mindszenti jul. 7-re teszi.

[2]) L. Törvények és Irományok XIV.

[3]) L. Szabó K. Székely Okmánytár II. k. 176-ik l.

TÖRVÉNYEK ÉS IROMÁNYOK.

I.

1560. febr. 14.

Meghivó levél a marcz. 10-ére Enyedre hirdetett országgyülésre.

Joannes secundus dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae ect.

Egregij fideles nobis syncere dilectj salutem et gratiam, cum fidelis noster egregius Michael Gwlay orator noster ab excelsa porta imperatoris Turcarum, benefactoris nostri clementissimi cum certa legatione et responso eiusdem Maiestatis cesareę ad nos redierit et alia etiam regni nostri negotia publicum bonum concernentia emerserint, quę vobiscum et ceteris fidelibus nostris vna jntelligere opere pretium fore existimavimus, placuit nobis ad dominicam Reminiscere futuram in oppido nostro Ened partialia comitia jndicere; mandamus jtaque vobis firmiter ut ad prescriptam dominicam Reminiscere ad predictum oppidum Enijed, duos de medio vestri electos homines mittere debeatis, ut una nobiscum ac ceteris fideilbus nostris de publicis regni negotijs colloquantur, secus ne faeceritis; datę Albę Julię 14 februarij anno 1560.

Joannes electus rex etc.

Hátirat; Copia literarum Joannis filij quondam regis Vngarię Joannis ad comitatum Zathmar Aufzuheben

S. 9. martij anno 1560.

(Exemplum literarum ad comitatum Zathmar)
12 martij.
detije Bécsben a cs. k. titkos-levéltárba.)

II.

1560. marcz. 10—15.

Az enyedi országgyülés végzései.

Nos Joannes secundus Dei gratia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc. memorię commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniversis, quod fideles nostri domini proceres et nobiles regnicolę regni nostri Hungarię ac trium nacionum harum parcium eiusdem regni nostri Transsylvanarum nobilium, Saxonum et Siculorum nostram venientes in presenciam, obtulerunt nobis quosdam articulos publicę constitucionis ipsorum in presenti conventu eorum parciali, in hoc oppido nostro Enyed, de mandato Maiestatis nostrę, bonoque publico et salute patrie eorum confectos, supplicantes nobis humili cum instantia, vt eosdem articulos perlegere, cognoscere ratificareque et approbare ac observare et per alios quoslibet fideles nostros obseruarj facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenores sequuntur hoc ordine.

Articulj dominorum nobilium regnicolarum regni Hungarie ac trium nationum partium Transsylvanarum nobilium, Saxonum et Siculorum ad propositiones serenissime Matestatis regię dominj eorum naturalis clementissimi in conventu eorum parciali de mandato eiusdem Maiestatis suę pro die dominico Reminiscere in oppido Enyed celebrato factas editi.

Inprimis intellexerunt fideles Maiestatis suę serenissimę quanto studio, cura, sedulitate et diligentia iam inde ab inicio tum viuente serenissima quondam reginalj Maiestate genitrice Maiestatis sue, domina eorum clementissima (pię memorię), simul, cumque deinde Maiestate sua decedente Maiestas sua serenissima per se, salutem, incolumitatem quietem et tranquilitatem ipsorum et patrie curare dignata fuerit, nullamque occasionem pretermiserit, per quam saluti et bono eorum publico prospicere consulereque posset, cuius gratia et oratorem specialem egregium dominum Michaelem de Gywla fratrem e

medio eorum apud excelsam portam potentissimi imperatoris Turcarum continue intertenere, eiusque medio de omni rerum Maiestatis suę et ipsorum regnicolarum statu attendere voluerit, ne quid per Maiestatem suam serenissimam, quod suam suorumque fidelium incolumitatem spectaret omissum ire posset, et nunc quoque qua relacione orator ipse redierit, per eundem publice ipsis referri et negocia omnia palam intelligi voluerit, pro qua quidem gratia, studio, cura et sedulitate Maiestati suę serenissimę ijdem fideles sui immortales agunt gracias, eaque perpetuis ac fidelibus eorum seruicijs apud Maiestatem suam serenissimam demereri contendunt, consyderataque rerum propositarum magnitudine, quantum in ipsis est, ea sunt et curatori et acturi, quę felicem statum dignitatis Maiestatis suę serenissimę et incolumitatis patrie eorum concernere videbuntur.

Conclusum itaque est paribus votis, ut juxta priorem oblacionem ipsorum, quilibet dominorum et regnicolorum parati et armis bene instructi esse debeant, ut dum opus fuerit, ad requisicionem et mandatum Maiestatis suę in expedicionem proficisci valeant et penes Maiestatem suam viritim insurgere, vitamque et sangvinem eorum, prout deuouerunt, dare fundereque non dubitabunt.

Quia autem ad presentem instantem necessitatem pecunia presenti opus est, ob hoc dominij nobiles Transsylvani de singulis portis colonorum ipsorum juxta priorem connumercionem offerunt Maiestati suę singulos nonaginta novem denarios ad festum beatorum Philippi et Jacobi apostolorum proxime affuturum manibus exactoris Maiestatis sue administrare, quo quidem die elapso comites, vicecomites, judices nobilium comitatuum istiusmodi contribucionem de bonis quorumlibet per solita grauamina absque omni defectu administrare debeant. In hac autem contribucione nullus omnino exemptus habeatur, et ne quisque manus suas ad ea immittere debeat sub pena prioris constitucionis.

Domini Saxones quoque tantundem oneris subibunt.

Domini Siculi parimodo juxta priorem connumeracionem comunitatis ipsorum singulum vnum florenum pendere et

modo premisso ad manus exactoris Maiestatis suę administrare debebunt.

Domini et nobiles Hungarię modo simili de singulis portis colonorum, juxta priorem connumerationem singulum florenum, quinto decimo die post festum beatorum Philippi et Jacobi apostolorum, ad manus exactorum Maiestatis suè per omnia solita gravamina (s e s e) administraturos offerunt.

Preterea statutum est vt Maiestas sua ad municionem et conseruacionem fortaliciorum confiniorum specialem curam suscipere et in hoc regno Transsylvanię domum egregij Ladislai Dyenessj Illye vocatam necessarijs municionibus et militibus presidiarijs munire prouidereque dignetur, ne in manus alienas deueniat et mala inde regnicolis ipsis contingant.

In Hungaria vero castellum Bayon fortificari facere et alijs quoque largitionibus clementer prouideat, reliqua vero fortalicia: puta Saka, Bethlenewssy, Sarkad, Zalontha et Thoth, per specialem hominem Maiestatis suę perlustrari et ea quę necessario conservanda sunt, conservari faciat, ne in alienas manus deueniant, periculumque dicioni Maiestatis sue accidat.

Insuper statutum est, vt quilibet nobilium in Hungaria decimas bonorum suorum solita arenda pro se arendare percipereque possit demptis solummodo ijs, quę Maiestas sua ad proprios suos et arcium suarum necessitates accumulare voluerit, quę Maiestati suę semper salua manebunt.

Deliberatum est insuper vt domini regnicolę nobiles, Saxones et Siculi, quorum bona combusta sunt vel comburentur, Maiestatem suam per supplicaciones requisitam *) Maiestas sua clementem oracionem habitura est, prout et antea Maiestas sua facere dignata fuit.

Quia supplicatum fuit Maiestati suę serenissimę in persona Ladislai Gywrkycza et fratrum suorum vt Maiestas sua sententiam suam in sede judiciaria Maiestatis sue latam contra judicem et juratos cives civitatis Karansebes, per banum ibidem constitutum debite executionij demandari facere dignetur,

*) Ez egy szó hiányzik ezen példányból.

vnde Maiestas sua partes litigantes in graciam reducere benigne obtulit.

De colonis profugis, de literis Maiestatis suę ad comitatus Thorda, Colos, Doboka et Zolnok missis, nec non autoritate comitatus super causis vsque ad florenos quinquaginta non appellandis, neque transmittendis, statutum est vt in hijs consvetudo hactenus observata vsque ad generalia comicia observetur et tum exactius superinde deliberetur.

Quoniam autem Nobiles comitatus Zabolch conqueruntur se et subditos ipsorum quam plurima et indicibilia damna per gentes Maiestatis suę in Zalka et Kallo constitutas accepisse et continue pati, conclusum igitur est, vt Maiestas sua per hominem suum, quem jam Hungariam expedivit, huiusmodi damna cognosci et damnificatis rectificari faciat, de ceteroque providere dignetur ne fideles subditi per milites Maiestatis suę damnificentur vel quoquomodo opprimantur.

Quia plerique nobiles huius regni Transsylvanie conqueruntur, bona eorum per condam Franciscum et Anthonium Kendy indebite et sine debito juris ordine, exquisitis aliquibus coloribus, pro se vsurpasse, propterea deliberatum est, quod Maiestas sua literas super bonis Kendiensibus revideri faciat, intelligatque quo jure quis eorum bona sua tenerit, si qui autem nobilium bona ipsorum per illos minus juste et exquisito colore possessa et illis ablata esse asseruerunt, Maiestas sua requisita, si ea illos indebite et preter viam juris possedisse aut ademisse comperierit graciosam racionem supplicacionis talium nobilium habere et clemens responsum dare dignabitur.

Statutum insuper est, vt Maiestas sua deligat homines idoneos ad conservacionem literarum et literalium instrumentorum in conservatorio Colosmonostra repositarum, ne exinde regnicolis vtriusque regni Maiestatis suę damnum subsequi possit.

Item quod Maiestas sua serenissima decimas nobilium in Kalotazegh patronis in bonis eorum, juxta solitam arendam arendare et percipiendas concedere dignabitur.

Insuper domini regnicolę approbant limitacionem dominorum Saxonum super emptionibus et vendicionibus rerum factam, quam presentibus statutis eorum annectere voluerunt. Proptera statutum est vt singula statuto precio vendantur et

emantur, si vero venditores pluris vendere attemptarent, emptores ipsi requirant judicem civitatis vel oppidi, in quibus huiusmodi vendiciones et emptiones fiunt et judex ipse res huiusmodi juxta precium statutum det emptori et precium earum pro se habeat; si vero judex id facere negligeret, emptores illi requirant directorem causarum Maiestatis suę, qui judicem ipsum in curiam regiam in jus vocare et contra eum jure agere debeat*) qui in ducentis florenis in duabus Maiestati suę, in tercia vero partibus emptori, hoc est querulanti convincantur ipso facto. Hoc addito quod opifices res eorum, quę illis caro precio constarent, intra proximum festum beatj Georgij Martyris eodem quo hactenus precio vendant, elapso tamen ipso festo beati Georgij, juxta statutum eorum precium pena sub premissa vendant.

Item quod coloni nobilium pelles omnis generis juxta statutum precium: pelles videlicet vlpinas tres pro floreno, agninas vero viginti quinque similiter pro floreno, plaustra vero lignorum et carbonum, prout ante annos decem transactos vendere solebant, statim vendere incipiant et in posterum semper vendere debeant.

Conclusum item est vt primores vel proceres dominorum regnicolarum de maioribus familijs, ad comitia parcialia in futurum celebranda, specialiter per literas Maiestatis suę convocentur inter esseque debeant.

Sanccitum est item vt equi masculi et coria cruda scilicet et elaborata ex hoc regno exportari non valeant sub poena ablacionis eorum et earum.

Supplicauerant superioribns comitjs ijdem regnicolę sacrę quondam reginali Maiestati et serenitati quoque suę pro Zygeris seu Czyganis, qui per wayvodas eorum varijs taxacionibus, exactionibus et captivitatibus opprimuntur, dignarentur Maiestates suę ipsis vaywodis Czyganorum committere ne vltra solitum, florenum videlicet singulum, quolibet anno in duobus terminis a singulo Czygano tentorium proprium habente exigere deberent, juxta morem et consuetudinem ab antiquo obseruatam: propterea statutum est, quod quilibet Czyganus

*) *Ezen szó hiányzik e példányból.*

tentorium habens pro festo beati Gergij martyris denarios quinquaginta, pro festo vero beati Martini totidem ad locum sedis comitatus, in quo residenciam habet, importare, vbi seruitor wayudae adesse. et pecunias huiusmodi leuare debeat, nec amplius ab eis exigere valeant: si qui vero Czigganorum hoc prestare negligerent ab illis vbi deprehendi poterunt exigant. soluentes vero modo premisso ne molestent. [1])

1560.

Rectificato artificum manuarium per dominos Saxones ad commissionem dominorum regnicolarum expedita. [2])

De pellioniobus.

Postquam magistri pelliones pellium ad suum artificium pertinentium majorem partem ex regionibus exteris habent, vtpote ex Moldauia, Walachia et districtu Karansebes. et vna est melior altera, et frequenter hiusmodi pellium venditores, si cum eis pro eorum libitu de precio non conuenitur, easdem longius abducunt, certum ob id super eis precium constitui non potest.

Proinde si domini regnicole hoc efficere possint, quod quattuor vulpine pelles 1 f. vendantur, debent ipsi pelliones subam dorsualem dare pro f. 7. et mastrucam wulgo greznam ventralem pro f. 5. et vnum dorsum pro d. 20. ventrem cum collo d. 20.

Si vero tres vulpine pelles pro f. 1 emuntur, debent dorsualem subam dare pro f. 9 et greznam ventralem pro f. 6. dorsum vero vnum pro d. 25. ventrem cum collo d. 25. Atsi solummodo due vulpine pelles pro f. 1. emuntur, extunc subam dorsalem pro f. 12. greznam vero ventralem pro f. 6. d. 50. dare debent et dorsum vnum pro d. 33. ventrem vero cum collo pro d. 33.

Pelles agnine si pro d. 3 ementur debent agninam subam dare pro d. 60, si vero pro d. 4. ement, debent dare

[1]) Eddig a nagyszebeni Bruckenthalmuzeumban őrzött eredetiről (Art. diaet. authent. Transylu.) A következő Rectificatio egy egykorú, Brassóban levő példányról.

[2]) Oldaljegyzék: Hi articuli de verbo ad verbum infrascripti sed anno sanciti sunt. Quere 1569.

subam pro d. 68. Si pro d. 5 emerint ex tunc subam ex talibus pellibus confectam dent pro d. 84.

Item subam takaro vocatam dent pro d. 45. [1])

De laniis.

Quum vero ingentes querulaciones circumferuntur calciamenta foro nimium caro venundari, causa autem ipsa penitus introspecta nulla alia esse dinoscitur, quam ea quod jumenta, boues et pecudes atque ipse cutes et pelles sic crude ex hoc regno efferantur et expellantur. Quapropter si ipsi domini regnicole hoc efficere possunt, vt nulli boues, nec oues, nec crude cutes et nulle pelles ex hoc regno expellantur et efferantur et cutis melior bouina cruda non carius quam den. 50, et tres vaccine cutes crude pro f. 1, decem crude veruecine pro f. 1, quatuor arietine crude pelles pro f. 1 et vna caprina pellis cruda pro d. 14 vendantur.

De coriariis.

Si itaque ipsi coriarii cutes et pelles eo vt dictum est precio coemere possunt, debent meliorem cutem bouinam elaboratam dare pro d. 80, vaccinam vero cutem meliorem pro d. 50, item centum veruccinas pelles pro f. 13. item tres bonas arietinas pelles pro f. 1. item meliorem caprinam pellem pro d. 20.

De suttoribus.

Si jam et ipsi sutores a coriariis ipsum corium eo vt praedictum est modo habere possunt, debent vnum par sotulariorum ex corio caprino factum dare pro d. 16.
vnum par dely sarw de corio veruecino d. 16.
par ocrearum de corio veruecino d. 28.
par ocrearum ex arietino corio d. 50.
nigra vel rubra mulierum calciamenta de corio veruecino cum duob. soleis pro d. 16.
Item mediata calciamenta mulierum wulgo felijs d. 12.
masculorum vero pro d. 16.

[1]) Oldaljegyzék: His plura sunt adiecta in conclusionibus anni 1556.

item vnum par calceorum mulierum cum vnis soleis pro d. 25.

par calceamentorum pro pueris a decem annis pro d. 12. [1])

Seruetur denique ordo hactenus inter ipsos obseruatus, habeantque suos animaduersores, qui attendant vt ex bono corio et rite omnia ipsorum opera elaborentur. Attendantque simul quale corium ab ipsis coriariis conficitur et vt rite et bene elaboretur. Sique corium aliquod inueniretur non rite elaboratum, et quale ab ipsis coriariis elaborari non conueniet, vt hoc coriariorum magistris indicato, talis de negligencia et versucia sua digne mulctetur.

De corrigiariis.

Si et ipsi corrigiarii vt supra dictum est cutem bouinam pro d. 50. et tres vaccinas cutes pro f. 1. coemere possunt, debent facturam et operas ipsorum dare eo vt sequitur modo.

Rubeum jugum weres ham pro	d. 32.
Magnum curriferum frenum	d. 16.
Duplicatum capistrum	d. 16.
Duplicata stapedaria corrigia kengyclezeij	d. 16.
Album jugum	d. 10.
Jugum a coriario elaboratum wulgo jarthodham	d. 16.
Rubeum frenum ad curriculum kwchÿ cum lupato ferro	d. 30.
Album frenum ad curriculum kwchÿ cum lupato zabola	d. 25.
Simplex rubeum frenum	d. 8.
Simplex album frenum	d. 7.
Rubea simplicia stapedaria corrigia pro curriferis	d. 8.
Alba simplicia stapedaria corrigia pro curriferis	d. 7.
Simplex capistrum	d. 6.

[1]) Oldaljegyzék: In conclusionibus anni 1556 plura.

De funificibus.

Quoniam et canopus sic crudus ex regno effertur, vnde non parua incommoditas nostratibus accedit, si igitur domini regnicole effecerint, ne canopus ex hoc regno efferatur, et si vnus centenarius canopi pro d. 80. emi possit, ipsi funifices funes suos istrangh vocatos iusto modo apparare debent et mille habeant pondus quinque centenariorum et funem tractorium d. 1. postilenatorium vero d. $1^1/_2$ vendant.

De vietoribus.

Vietores seu doliatores curent, vt vasa sua omnia sint vel octogenaria vel quadragenaria. Octogenarium non carius quam f. 1. quadragenarium vero d. 50. vendere debent et de vnoquoque circo capitali vel simpliciter juncto ad vas vinarium in cellario posito soluantur d. 2. [1])

De aurifabris.

Singulis octo diebus ipsorum animaduersores omnia opera perlustrent et vt cuncta d. 15. lotonibus conficiantur diligenter animaduertant. Nullum argentum nisi de lotonibus 15 elaboretur. Argentum absque aliqua fallacia rite confletur in igne. Nullum fulvum cuprum wulgo wennecze reez deauretur. Duplex graue pondus non habeatur. Indiligens et abjectum opus nemo faciat. Vnusquisque signetum suum operi suo apponat.

De sartoribus.

Habeant similiter vt ceteri suos animaduersores, quo rite omnia conficiantur et male laborata puniantur. Putridum pannum voluntarie nullus emat et pannum non vdatum nemo laboret.

De veste sacerdotali ex panno facto soluatur d 50. de veste haczoka vocata d. 40. de manicis wulgo fyres d. 25. de tunica duplicata subicza d. 32. de non duplicata subicza d. 16. de veste dolman duplicata d 40. [2]) de non duplicata dolman

[1]) Oldaljegyzék: Vide plura in conclusionibus anni 1556.

[2]) Oldaljegyzék: *Taxa hec est* variata ab anno 1556. Ibi vide.

d 20. de veste duplicata felschö d. 40, de non duplicata felschö d. 25. de caligis d. 20. de tunica mulierum ex panno Baraszlaÿ vel hozzwleremberger facta d. 20. de vestibus vero preciosis cum ipsis magistris sartoribus eo quo potest modo conueniatur.

Factores panni grisei.

Quod si factores panni grisei vnum centenarium lane emere possunt pro f. 1. d. 50. album pannum vendant f. 2. nigrum 1. f. 50. d. subnigrum f. 1. d. 25. In longitudine habeat vlnas 40. in latitudine vlnam et quartale et signetum loci et quoque sui factoris habeat.

De griseis tunicis.

Albam griseam feÿer zewr d. 46. nigram fekethe zewr d. 40. subnigram d. 32. [1])

De rotariis.

Curriculum kwchÿ vendant f. 2. d. 50. rotam ad kwchÿ d. 25. rotam pro quattuor equis d. 28. rotam pro curru boum d. 50. rotam pro sex equis d. 40.

De fabris.

Quod si fabri vnum centenarium ferri emere possunt pro f. 2. et vnum centenarium chalybis pro f. 3. nouo ferro incalcetur equus d. 4. antiquo ferro d. 2. Rotam ad kwchÿ ferrare debent pro d. 25. rotam pro quattuor equis d. 25. de antiquo vero ferro ferrare debent d. 20. Currum kwchÿ absque rotis ferrare debent d. 60. Rotam pro curru boum ferrare debent d. 32. eandem de ferro veteri d. 25. Ligonem vendant d. 20. Ligonem vinarium quibus Saxones vtuntur d. 16. securim magnam pro sylua d. 25. securim manuariam d. 14. securim magnam ad chalybandum d. 12. securim paruam vero cum chalybe faciendam d. 6. falcem messoriam sarlo d. 4. falcem foenariam kazza d. 20. falcem putatoriam magnam d. 10. falcem putatoriam paruam d. 13.

---

[1]) Oldaljegyzék: Vide conclusiones anni 1556.

De seratoribus.

Stapedes kengÿelwas vendantur d. 25. sera laminata peleh lakath. d. 40. Par cothurnorum inferrare debent d. 8. lupatum zabola d. 40.

De sellatoribus.

Sellam cum dupplici cooperimento vendant f. 1. d. 50. sellam cum vno cooperimento f. 1. sellam renouatam pro noua ne venditent. De ligno viridi sellam nullus faciat.

Stannifusores.

Ad decem libras stanni addant vnam libram plumbi et quilibet opus manuum suarum propriis suis signetis signare debent. [1])

Quod si vero artifices manuarii praemissa a venditoribus eo vt praedictum est praecio habere non potuerunt, multo minus precio praefato res et operas suas vendere poterunt, maxime hoc annone charitatis tempore.

Quod in singulis ciuitatibus et oppidis plaustra lignorum et carbonum solito veteri precio vendantur, prout ante transactos decem annos vendebantur.

Nos itaque accepta hujusmodi humili supplicationi praefatorum fidelium nostrorum et benigne exaudita, praescriptos articulos publice constitucionis ipsorum veluti pro felici statu et incremento dignitatis nostrae Majestatis, bonoque eorum publico et patriae quiete confectos acceptamus, ratificamus et approbamus, obseruabimusque et per alios fideles subditos nostros obseruari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Enyed feria sexta proxima post dictam dominicam Reminiscere anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo.

Joannes Electus Rex.

Egykorú példány Brassó sz. k. város levéltárában Trausch József: »Articuli diaetales plerumque originales a statibus et ordinibns Transsilvaniae conditi« czimü gyüjteményének I köt. 200—206 l. A Bruckenthal muzeumban levő eredeti János Zsigmond sajái aláirásával s pecsétjével van ellátva. Egy más egykorú példány dr. Teutsch superintendens ur birtokában.

[1]) Oldal*jegyzék: De scutariis* adjectum in conclusionibus 1558.

III.

1560. nov. 11.

A kolozsvári országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarię, Dalmatie, Croatie etc. Memorię commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles nostri domini regnicole Hungarie et trium nationem Transsÿlvaniae in comicijs eorum parcialibus pro festo beati Martini episcopi hic in ciuitate nostra Colosuariense ad mandatum nostrum congregati exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in predicto eorum conuentu communibus eorum votis conclusos. Supplicantes nobis humiliter vt eosdem et omnia in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes confirmare dignaremur, quorum tenor sequitur hoc modo.

Articuli dominorum procerum, nobilium et aliorum statuum et ordinum regni Hungariae et trium nationum partium eiusdem regni Transsyluanarum nobilium, Siculorum et Saxonum, in conuentu eorum partiali pro festo beati Martini episcopi et confessoris in ciuitate Coloswar de mandato sacrae regiae Maiestatis congregatorum aediti anno domini 1560.

Cum sacra Maiestas regia dominus noster clementissimus fidelibus suis benigne proposuerit, iam inde ab inicio suscepti regiminis sui, curas omnes et sollicitudines pro salute et tranquillitate fidelium subditorum suorum eo direxisse et conuertisse, ac nunc quoque dirigere, vt quieti et saluti eorum pro Maiestatis suę voto eorumdemque fidelium subditorum permansioni prospicere possit, tam in excelsa porta potentissimi iperatoris Turcarum, quam apud sacratissimum electum imperatorem Romanorum, eam igitur graciam beneuolentiam et studium Maiestatis suę sacrę fideles eiusdem perpetuis eorum seruitiijs Maiestati suę inseruire contendent, offerentes simul

pristinam deuinctam fidelitatem et eorum seruitutem in omnem euentum Maiestati suae sacrae et patrię nuncquam defuturam.

Ceterum quia plane exploratum est eundem Romanorum imperatorem inducias illas quas superioribus annis a potentissimo imperatore Turcarum postulauerat, et quę illi beneuole concessę fuerant, simul et iniunctum erat, ut inducias ipsas pro dicione quoque Maiestatis suae obseruare et ab inferendis fidelibus euisdem iniurijs, nocumentis et damnis desistere deberet, qui si id prestaret idem et Maiestas sua faceret, neque aliqua in parte a Maiestate sua inducijs huiusmodi contraueniretur: Maiestas sua de consensu et voluntate eiusdem imperatoris potentissimi requisitum habuit electum imperatorem Romanorum, offerens illi condiciones, pacis et induciarum omnimodam obseruationem, eaudem et ab eodem electo imperatore obseruari postulans, quas licet se in verbo suo cesareo obseruaturum promiserit, tamen postea mutata vtcumque sententia non idem prestiterit, cum exercitus sui ex varijs locis dicionum et confinium suorum emissi, fideles subditos Maiestatis suae mirum miserumque in modum plus quam tyrannice et barbare vexantes, depredandes, diripientes, occupantes et ad extremam inopiam, calamitatem et vastitatem redegerint. Quapropter cogitur Maiestas sua fidelium subditorum suorum saluti et quieti consulere, et in clementiam atque hostilitatem euismodi e ceruicibus eorum deo duce excutere, ad quod tamen efficiendum exercitu speciali alias in confinijs conseruato reparando et ampliando opus esse, opere precium igitur foret subsidio pecuniae, que neruus belli esse solet, quod Maiestas sua ab ipsis fidelibus subditis suis benevole postulauit.

Propterea fideles subditi Maiestatis suae considerata rerum presentium magnitudine et tantorum malorum auersione subsidium, quod in tanta commeatuum omnium periuria et rerum inopia prestare poterunt, non parcentes colonis eorum satis vtique per tot bella attritis, domini proceres et nobiles Hungariae de singulis portis colonorum suorum singulum unum florenum iuxta priorem connumeracionem ad festum beati Nicolai episcopi proxime affuturum Maiestati suę se daturos offerunt.

Domini nobiles Transsylvani similiter de singulis portis

colonorum suorum iuxta veterem eorum consuetudinem, singulos nonaginta nouem denarios premisso nomine ad eundem diem daturi sunt. Contributio huiusmodi administretur Thordam ad manus exactoris egregij Ambrosij Literati prioris collectoris pecuniarum, ita tamen vt elapso termino prescripto administrationis huiusmodi contribucionis, statim tertio vel quarto die ob non administrationem contributionis comites, vicecomites et iudices nobilium cellebrata sede iudicaria et habitis superinde literis emissionis, nec non regesto restantiarum ab exactore contribucionis, absque dilatione egrediantur et per omnia solita remedia restantias administrare debeant et teneantur.

Contributio Siculorum fiat secundum dominorum nobilium contributionem et connumerationem, sed pauperes dicati per alios ex plebe promiscua iuuentur ita, vt summa contributionis non imminuatur, quem ad modum domini Siculi obsequenter et beneuole sese obtulerunt.

Domini Saxones similia onera subiri obedienter se offerunt eo nomine, vt illa tria millia militum, quę iuxta priorem constitutionem in confinijs conseruari debebunt, primo quoque tempore conscribantur et in integrum conseruentur, quibus ad sequentes tres menses ex eiusmodi subsidio solutio fiat, offerentes insuper sese ijdem fideles Maiestates suae firma fide atque solita obedientia, viritim rei necessitate exigente, iuxta mandatum euisdem Maiestatis semper insurgere.

Preterea quia diuina prouidentia et benignitate castrum et pertinentiae Fogaras ab illo onere intertenendarum excubiarum et obseruacione locorum pristinorum, quibus astricti erant, pro nunc liberi habentur, conclusum est igitur vt ad tam necessarios maxime urgentes vsus, defensionemque publicam, pertinentiae euisdem castri Fogaras, instar bonorum nobilium connumerentur et iuxta numerum portarum dicentur et contribucio euisdem sacrae Maiestati suae administretur ad vsus necessarios conuertenda.

Simili modo vniuersa bona tam dominorum magnatum, quam nobilium hungarorum, Transsyluanorum et Saxonum non obseruata exemptione aliquali, demptis combustis, dicentur et contribucio exigatur.

Deliberatum est etiam, vt sacra Maiestas regia pro re

magnitudine et qualitate comicia celebrari dignetur vel generalia vel parcialia.

Statutum est, quod iuxta priorem publicam constitucionem Maiestatis suae et regni ordo reduccionis colonorum fugitiuorum obseruetur ijsdem rationibus, quibus antea obseruatus est. Nam sacra Maiestas regia, dominus noster clementissimus ad obsequentem peticionem dominorum regnicolarum clementer assentitur, ut ijsdem iuribus et legibus bona quoque Maiestatis suę vtantur, quibus reliqui domini nobiles ex eorum bona vtuntur.

Annuit preterea sacra Maiestas, vt pro vera arenda decimae districtus Kalothasegh patronis arendentur et vendantur, ita tamen auena ibidem vbique in vsus Maiestatis eius accumuletur.

Quia vero in relligione christiana inter ministros eclesiarum dissessiones et variae disceptationes orte sunt, maxime vero super coena domini, vnde varia offendicula et tumultus subnasci animaduertuntur, ideo ex clementi annuentia sacrae Maiestatis regiae conclusum est: collationes doctrinarum ac ministrorum ecclesiae in Meggyes publicam disputationem fieri, in festo Dorotheę, futuri sunt ibidem certe persone presentes, ex dominis nobilibus Franciscus Mykola, magister Ladislaus Mechkei prothonotarius, Michael Gerewffÿ, alter Michael Kornÿs, Emericus Lazar, Valentinus Kalnoky, domini vero Saxones, qui comicijs intersunt, se quoque certas personas de medio eorum delecturos obtulerunt.

Causae et controuersiae dominorum nobilium Transsylvanensium ab obitu quondam serenissimi regis Joannis suborte discutientur et adiudicabuntur iuxta generalem deliberationem comiciorum Colosuariensium.

Quantum ad decimas arendandas et cumulandas attinet, domini Transsyluani non multum quęri possunt, nam preter decimas districtus Kalotazeg, in quibus sacra Maiestas regia solam auenam sibi retinuit, fere omnes decimae arendari consueuerunt.

Item decretum est, quod pascua ciuitatum, oppidorum et villarum regiarum permittantur vicinis et eorum pecoribus ad vtendum libera, iuxta morem antiquitus obseruatum.

Ceterum de decimis in Hungaria existentibus annuit sacra Maiestas, vt preter illas decimas, quas in usus arcium et castrorum finitimorum quotannis deputatura est, si forte arendator Maiestatis suae aliquas decimas dominis nobilibus vendiderit, et domini magnates in illis decimis ipsos turbare coeperint, extunc iuxta deliberacionem superiorum comiciorum in sedem iudiciariam Maiestatis eius citari debebunt.

Item deliberatum est clementi consensu etiam sacrae Maiestatis regiae accedente, vt tricesimatores iuxta uerum libellum vectigalem ipsis traditum legittimos et consuetos prouentus tantum tricesimae exigere debeant, nec quenquam siue nobilem personam siue ciuilem et plebeiam, res in sustentationem domus et familiae suae deportantem ac quoquomodo ementem, vlla tricesima aut exactione grauare audeant, alioqui statim ipso facto sacrae Maiestati per eiusmodi hominem iniurijs grauatum res significari debebit, princeps autem seuere in tricesimatorem animaduertat, ita ut inposterum consimile factum non contingat.

Cum autem predę et latrocinia grassatorum inualuerint, et multos vita et rebus in vijs et itineribus publicis priuare consueuerunt, constitutum est itaque decreto publico, vt comites comitatuum in vtroque regno Hungariae et Transsyluaniae ad persequendos, capiuandos, et extremo supplicio puniendos egredi debeant et perquirere, ac inuestigare vniuersa bona tam nobilium quam dominorum magnatum; comites autem vel vicecomites propria pecunia et impensis viuant, punitisque latronibus, furibus et alijs maleficiarijs res in propriam personam eiusdem latronis cedentes sibipsis recipiant, reliquas vero legitime liberos et vxorem spectantes sibipsis in integrum reddere debeant.

Item clementer annuit sacra Maiestas regia, ut in comitatu Zatmariensi et ceteris comitatibus Hungariae vicecomites sedes et iudicia pro consuetudine celebrari possint et debeant, ne videlicet publica aequitas inter dominos nobiles quoquomodo opprimatur.

Item ex fauente consensu suae Maiestatis regiae deliberatum est, vt contribucio in comitatibus regni Hungariae ad festum sanctae Luciae virginis ad manus egregij Joannis Dobay exactoris administretur.

Nos itaqne praescriptos articulos nobis premisso modo porrectos ratos gratos et accepta habentes, literisque nostris inseri facientes, quoad omnes eorum continentias, clausulas et puncta approbamus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos obseruabimus, quam eciam per alios omnes quorum interest, obseruari faciemus. Datum in predicta ciuitate nostra Colosvariensi die et anno quibus supra.

(P. H.) Lecta.

Alább: Ad sedem Cibiniensem.

(A nagyszebeni Bruckenthal-muzeumban levő eredetiről, Art. Diaet. auth. Transsylv.)

IV.

1561. apr. 13—18.

A thordai országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gracia electus rex Hungariae, Dalmacię, Croacię etc. Memorię commendamus per presentes quod fideles nostri domini regnicole Hungari et trium nationum Transylvanensium exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum comitijs hic Thorde ad dominicam Quasimodo ex mandato nostro celebratis paribus eorundem votis conclusos, supplicantes nobis humiliter, vt eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes graciose confirmare dignaremur; quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum nobilium regnicolarum regni Hungariae et trium nationum partium Transsyluanarum, nobilium videlicet Siculorum et Saxonum in conuentu eorum parciali pro die dominico Quasimodo de edicto sacrę Regię Maiestatis domini ipsorum clementissimi Thorde celebrato aediti anno domini 1561.

Imprimis domini regnicole ingentes gratias agunt, fidelibusque seruitijs reseruire curabunt sacrae Maiestati regię solitam et quidem clementem solicitudinem, curam et diligenciam

qua per omnem occasionem emergentesque necessitates fidelium suorum pro salute, quieti et bono vtriusque patriae suscipere et super his mutuis consilijs tractare, concludere dignatur. Intellecta igitur rerum et vrgentissimarum necessitatum per Maiestatem suam sacram propositarum magnitudine, licet ob presentis temporis caristiam et fere omnium commeatuum penuriam, aliaque impedimenta, tam ipsi quam eorum coloni satis vtrinque exhausti sint, nihilominus domini Transsiluanÿ, veluti Maiestatis suae fideles obsequentissimi, patriaeque eorum studiosi amatores, pro censu potentissimi imperatoris Thurcharum et alijs necessitatibus Maiestatis suę in Transiluania emergentibus offerunt de singulis portis colonorum ipsorum singulos nonaginta nouem denarios ad festum Ascensionis domini proxime affuturum, Thordam ad manus exactoris sacrae Maiestatis regie sue administrare; ex hac autem contributione neminem dominorum nobilium vel alterius qualiscunque conditionis hominem exemptum habere decreuerunt.

Domini quoque Siculi et Saxones similia onera, prout alias iuxta eorum consuetudinem soliti sunt, subire offerunt.

Et quia Maiestas sua proponit ex parte partis Germanice varios circumferri rumores in derogamen dignitatis et detrimentum ditionis Maiestatis suę in regno Hungarie habitae vergentes, quibus contraueniendis finibusque eiusdem regni muniendis et conseruandis presenti pecunia opus esse, visum est igitur dominis regnicolis Transsiluanensibus huiusmodi loca et fortalicia finitima per dominos et nobiles regnicolas Hungarie, qui utpote locis illis propinquiores et ad tuendum aptiores, commodioresque sint, de subsidio et contributione e medio eorundem dominorum et nobilium provenire debente munire et conseruare debere, quos Maiestas sua sacra ad hoc ipsum onus subeundum et requirere et ejsdem pro eorum et patriae ipsorum bono iniungere dignetur.

Domini quoque et nobiles dicti Regni Hungarię, veluti fideles Maiestatis suę obedientissimi, requisitioni et mandato Maiestatis suae sese accomodantes ad tam necessarios vsus et defensionem publicam de singulis portis colonorum ipsorum singulum vnum florenum ad proximum festum Pentecostes con-tribuendum et ad manus exactoris Maiestatis suae admini-

strandum obtulerunt. Si vero administrari negligerentur, elapsis terminis praescriptis comites vel vicecomites et judices nobilium in vtroque regno, cum omni solito grauamine administrare debeant et teneantur.

Item quia modus exercituandi in articulis superiorum comitiorum plane descriptus habetur,itaque modus ille et nunc et inposterum iuxta exigentiam necessitatis publicę et mandati Maiestatis sue sacrae, semper obseruetur: offerentes nihilominus identidem fideles Maiestatis suae vitam sanguinem et fortunas eorum penes Maiestatem suam in omnem euentum semper presto adfuturas.

Cęterum quia tempore celebrationis judiciorum per procuratores in agendis causis super articulo generalis conuentus Colosuariensis, quales videlicet causae adiudicari debeant, varie solent fieri exceptiones et causarum dilationes, quantum igitur attinet ad articulum eiusdem generalis conuentus Colosuariensis de adiministratione judiciorum conclusum, simili modo et in presenti congregatione, ut ille articulus qui incipit: »in administratione autem juditiorum is modus obseruabitur« etc. per omnia hoc modo intelligendum est, quod omnes causae, in quibus uidelicet prescriptio nondum est completa neque compleri debet, nec non etiam causae dotum et rerum parafernalium, factum tutele diuisionis bonorum inter fratres et sorores, jurium impignoratitiorum, defectus seminis, notae infidelitatis et transmissionum in suis terminis tam pro dominis et nobilibus Hungarÿs quam Transsiluanÿs directe judicentur.

Quia autem causae factum honoris tangentes, citra iniuriam, grauamina et expensas dificiles causancium, in statutis terminis celebrationis judiciorum commode tractari discutique non possunt, propterea conclusum vt huiusmodi causae facti honoris in comitijs generalibus et parcialibus ob presenciam sacrae Maiestatis regie, dominorum baronum, procerum et judicum regni, ordinarie semper iudicari et terminari debeant.

Quantum ad precia et redemptiones literarum in minori cancellaria sacrae Maiestatis suę emanandarum attinet, conclusum fuerat in proximis comitijs parcialibus Coloswarij pro festo beati Martini episcopi celebratis, vt octo probi, docti et jurisperiti viri eligerentur, qui ex decretis diuorum Matthię et

Ladislai regum Hungariae, precia huiusmodi literarum taxarent et limitarent; statutum est etiam modo vt ad taxationem et limitationem huiusmodi literarum idem octo viri eligantur, qui intra terminum celebrationis juditiorum festi beati Georgij proxime affuturi precia et redemptiones literarum taxent et limitent, ac in scriptis Maiestati suę porrigant, quam tandem Maiestas sua dignetur confirmare.

Item Maiestas sua ad supplicationem fidelium suorum nobilium comitatuum Zathmar, Zabolch, Berek, Zolnok mediocris, Crazna, Maramaros, et Vgocza, clementer concessit decimas de bonis eorum provenire debendas, demptis his que ad vsus castrorum finitimorum aliasque necessitates Maiestatis sue cumulabuntur, patronis et *) bonis eorundem solita arenda emere posse.

Preterea statutum est quod coloni fugitiui tam de bonis Maiestatis suę, quam dominorum magnatum, iuxta priorem comitirum consuetudinem, per dominos eorum ad propria reducantur.

Item offert benigne Maiestas sua omnes quicunque a fidelitate Maiestas suae ad partem aduersam defecissent, et ad graciam Maiestatis Vestrae redire vellent, eos omnes Maiestas sua in graciam regiam receptura, curaturaque ne citra juris processum bonis ipsorum priuentur.

Concessit demum sacra Maiestas sua vt pellicia elaborata nec non calcciamenta tam virorum quam mulierum, in regnum suum Hungariae, ditionem scilicet eiusdem, e regno Transsyluanię educi possint, vltra tamen ditionem Maiestatis sue asportare non valeant siqui, vero secus facere attentarent, et ad ditionem partis adverse asportarent, per tricesimatores et alios fideles seruitores Maiestatis suae offerantur et ipsi quoque pena debita puniantur.

Denique conclusum est ne equi et arma militaria, vt puta galeę, loricę, clipei, haslę, pixides et alia id genus similia, ad regna exotica educantur, sub pena ablationis eiusmodi equorum et armorum ac grauissime punitionis personarum,

Nos itaque humili supplicatione dominorum regnicolarum

*) Igy, e helyett »de«.

menter exaudita et benigne admissa prescriptos articulos ac omnia et singula in eis contenta, ratos gratos et accepta habentes, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus atque tam nos obseruabimus quam etiam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datum Thorde feria sexta proxima post dominicam Quasimodo anno quo supra.

(P. H.) Lecta.

(Eredetije a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum kézirattárában. Art. Diaet. authent Transsilv.)

V.

1561. nov. 11—22.

A kolosvári országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarię Dalmatię, Croatię etc. Memorię commendamus per presentes, quod fideles nostri domini regnicolę trium nacionum partium Transsijluanarum exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos, in presentibus eorum comitijs hic Colosuarini ad festum beati Martini episcopi ex mandato nostro celebratis, paribus eorum votis conclusos, supplicantes nobis humiliter vt eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes gratiose confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum partium Regni Transsyluanarum nobilium Siculorum, Saxonum in conuentu eorum generali pro festo beati Martini episcopi de regio edicto Colosuarij anno domini 1561 celebrato editi.

Inprimis domini regnicole ingentes agunt gratias sacrę Maiestati regię, domino eorum naturali clementissimo, pro omni cura, studio et vigilantia, qua fideles suos vndique ab hostium et aduersariorum conatibus defendere et immunes preseruare contendit, finesque regiminis et ditionum Maiestatis suę ab incursionibus et machinamentis hostilibus munire custodireque dignatur. Ad quod ipsi quoque regnicolę pro mandato Maiestatis suę sacrę non solum viritim insurgere

sed et sedecima parte colonorum suorum alijsque necessarijs auxilijs adesse studuerunt, prout et de cetero studebunt, et pe-nes Maiestatem suam (fortuna ita poscente) vitam et sangui-nem fundere non dubitabunt.

Quia autem ad necessarios finium munitiones et conser-uationes presenti pecunia opus esse intelligunt, propterea pro solita eorum promptitudine et obedientia offerunt domini no-biles de singulis portis colonorum ipsorum, iuxta priorem con-numerationem, singulos nonaginta nouem denarios ad proximum festum beati Nicolai episcopi Thordam ad manus exactoris Maiestatis suę administraturos.

Domini Siculi simili modo eadem onera sese ferre pa-ratos esse offerunt, modo supplicant ne grauiori onere gra-uentur, fratresque eorum, quos e medio ipsorum nuper sumpti-bus potiorum et primipilorum emittere debuerunt, remittantur et de cetero ad similia ne compellantur.

Domini Saxones quoque aequalia onera subire de medio eorum offerunt prout dictę duę nationes, supplicantes ne Maie-stas sua ipsos Saxones ad maiora onera subeunda et maiores solutiones astringere dignetur, cum et superioribus diebus cer-tum numerum peditum cum graui solutione expedire debue-runt, a quorum vlteriore intertentione dignetur eos Maiestas sua exonerare gratiose.

Et licet domini ot nobiles Hungari ad presens in medio nostri presentibus comitijs non intersint, nihilominus dignetur Maiestas sua per eosdem quoque equalia onera subiri facere.

Item quod regia Maiestas dominis magnatibus, nobili-bus vel aulicis suis prorogationes illegitimas dare ne dignetur; quod si vero ad instantiam quorumcunque dominorum nobi-lium aut aulicorum prorogationes contra decretum regni cui-piam dare dignaretur, tales literae prorogatorię non obseruen-tur, et domini magistri prothonotarij cum assessoribus illas iure discutere debeant: an sint legitime vel illegitime iuxta contenta decreti; hoc idem obseruandum in sedibus quoque comitatuum.

Item quando regia Maiestas, aliquibus respectibus vel necessitatibus huius regni ingruentibus, terminum iuditiorum siue dominorum Hungarorum vel autem Transsyluanarum

trium nationum prorogare et in alium terminum differre voluerit, dignetur sua Maiestas ex clementia sua regia aliquot ante diebus ad comitatus perscribi facere, ne vt hactenus miseri causantes inanes expensas facere cogantur, nam plurimi bona ipsorum vendere et impignorare coacti sunt.

Et quia frustra fiunt iudicia, nisi ea quę iure decernuntur debitę executioni demandentur, dignetur itaque Maiestas sua iudiciarias deliberationes et sententias sedis iudiciarię Maiestatis suę exequutioni demandare. Solent enim nonnulli, presertim vero in Hungaria, binas, trinarias et inauditas in contemptum iudiciarię deliberationis impune facere repulsiones, maioresque insolentias, damna et detrimenta miseris causantibus inferre, quemadmodum in causa miseri Ladislaj Wethessij, ad pedes Maiestatis suę prostrati, contra Michaelem Machow et consortem eiusdem, maximo illius detrimento et etiam vitę discrimine factam esse Maiestati suę notum est.

Cęterum quamuis iudicia dominorum Siculorum integro mense Augusto iuxta priorem constitutionem publicam celebrari debuerint: cum tamen ijdem Siculi, presertim in locis circa alpes degentes, eodem precise tempore messi incumbere habeant, statutum est, vt huiusmodi iudicia Siculorum semper pro festo natiuitatis Marie inchoentur et triginta duobus diebus iudicentur.

Quemadmodum superioribus partialibus comitijs supplicatum est Maiestati suę, ita et modo supplicatur dignetur Maiestas sua conseruatorem literorum et literalium instrumentorum regnorum Hungarię et Transsyluanię in conseruatorio Monasterij Colosiensis repositarum, de medio nobilium tres idoneas personas, qui et dei et dignitatis Maiestatis suę suique ipsius et honoris rationem habeant, eligere et conseruationem illarum illis committere. Visum est sacrę Maiestati Regię et consilio, vt literę et instrumenta literalia deducantur Albam et requisitionis earum habeant curam illi, qui reliquarum nunc habent; vnus tamen nobilis deligatur vt sint quattuor.

Quod vniuersę causę in sedibus comitatuum coram comitibus mote, maturioris discussionis gracia, in curiam regiam transmittantur.

Si qui vero prefectorum castellanorum et offiicialium

Maiestatis sue quempiam dominorum et nobilium iniuria et violentijs affecerint, tales officiales tam in sede iudiciaria Maiestatis sue in arduioribus, quam in loco sedis coram comitibus comitatuum parochialium in causis leuioribus iuri stare debeant et teneantur.

Preter Georgÿn admittit articulum sacra Maiestas, nam causa Georgÿn in alia fuit consuetudine hactenus versata, de quo cogitabit et decernet quid facto opus sit.

Quod coloni fugitiui de bonis Maiestatis suę, obseruato iuris ordine, dominis eorum restituantur iuxta morem ab antiquo obseruatum.

Sancitum est vt a modo inposterum quilibet nobilis in bonis suis, iuxta quantitatem bonorum suorum, decimas pro se arendare et percipere valeat, non quemadmodum quondam Franciscus et Antonius Kendij erant, vt ratione vnius duorum vel trium colonorum integras decimas possessionum aliquorum, patronis eorum frustratis, percipere soliti erant, prout hoc idem officiales Maiestatis suę exemplo illorum facere consueuerunt, quod Maiestas sua illis permittere ne dignetur.

Integram mediam partem decimarum in cuiusmodi possessionibus habitarum sacra Maiestas concedit dominis nobilibus. Reliquam vero partem integram pro se cumulari mandabit.

Quantum vero ad persequutionem furum et incendiariorum attinet, curabunt domini Saxones in medio eorum et vbique huiusmodi fures et incendiarios perquirere es persequi, quos si in terris dominorum aut nobilium persequendo capere poterint, capiendi habeant potestatem; furibus et iucendiarijs huiusmodj ad manus dominorum vel officialium locorum eorundem ad infligendam illis penam iure statuendam tradere debebunt, sub poena non dimissionis illorum in publicis constitutionibus specificata.

Domini nobiles hoc idem facere valeant in medio dominorum Saxonum.

Judices autem regij in terra Siculicali constituti fures et incendiarios pactare vel dimittere minime audeant, sed poena debita punire debeant.

Conclusum est, quod coloni fugitiui per judicem nob-

lium repetantur, quos si quispiam restituere nollet, in sedem iudiciariam illius comitatus euocentur; quod si repetitor colonum suum fuisse et ad se pertinere sufficienti testimonio comprobare poterit, colonus eidem restituatur, et insuper is qui restituere noluit in decem marcis contra repetitorem conuincatur. E conuerso vero si repetitor colonum suum esse et ad se pertinere in comprobatione defecerit, contra illum, quem pro colono indebite inpetiuit, in totidem decem marcis conuictus habeatur et comes illius comitatus cum iudice nobilium plenariam super eisdem decem marcis exequutionem et satisfactionem inpendere valeat.

Item quod comites et vicecomites parochiales in terris Fogaras fures et incendarios vbique persequi, capere et punire valeant, contrauenientes vero euocentur in curiam regiam et poena in articulis superiorum comitiorum specificata puniantur.

Monebit sacra Maiestas, vt ipse dominus Maylath huiusmodi fures et incendiarios puniat, qui si neglexerit sacra Maiestas cum dominis regnicolis serio decernet modum puniendi malos.

Quod incolę terrę Fogaras in territorio Saxonum oues eorum pascere non possint, si vero violenter pascerent comites adimere valeant. De ouibus non pascendis in territorio Saxonum sacra Maiestas intelligit compositionem inter eos factam esse, quam ad diem vigesimum resciet presentibus vtrisque partibus et decernet.

Quia fere in omnibus comitijs preteritis supplicatum fuit ita et modo supplicatur Maiestati suę, vt terram Fogaras cum terris dominorum et nobilium in vnum corpus redigi, connumerare et cum ea aequalia onera subiri facere dignetur.

De Fogaras sacra Maiestas curabit, vt bellica onera subeat pro ratione temporis et necessitatis.

Quod Maiestas sua furibus, homicidis, vxoricidis, incendiarijs et alijs manifestis malefactoribus gratiam facere ne dignetur.

Maiestas sacra pro dignitate sua rationem habebit qualitatum furtorum et criminum et caute agere centendet ne maleficia impunita fiant sub gratia Maiestatis eius.

Quemadmodum autem in superiori conuentu cautum fuit ne arma bellica ad extranea regna exportentur, ita sub poena ibidem constituta Maiestas sua interdicere et rebelles punire dignetur.

Equi autem iuuenes infra sex annorum sine literis et annuentia Maiestatis suę non exportentur, si qui vero exportare vellent, requirant Maiestatem suam sacram et impetrent literas, alioqui adimantur.

Demum supplicant domini regnicolę pari voto vt Maiestas sua sacra, ex innata sibi regia benignitate, ad omnes supplicationes fidelium suorum, maxime vero oppressorum et omni humana ope destitutorum innocentium orphanorum quondam Antonij Kendij, sub alienis tectis vitam miserandam ducentium et fame laborantium, aliorumque orphanorum et uiduarum Maiestati suę porrectas, gratiose respondere eisdemque clementer prouidere dignetur, quo pro salute, felicitate et incolumitate Maiestatis suę deum optimum maximum valeant deprecari.

Nos itaque pręmissa supplicatione dominorum Regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa, prescriptos articulos et omnia ac singula in eisdem coutenta, quoad omnes eorum continentia clausulas et puncta ratos, gratos et accepta habentes approbamus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos obseruabimus, quam etiam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datum in praedicta ciuitate nostra Coloswar sabbato proximo post festum Elizabeth viduę anno domini qu supra.

(Egykorú példány pecsét nélkül a nagyszebeni Bruckenthal-féle n zeum kézirattárában. Art. diact. auth. Transsylv.)

VI.

1562. jan. 6.

János Zs. Gyulafehérvárra jan. 15-ére országgyülést hirdet.

Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarie,
- Croatie etc. prudentes, circumspecti fideles nobi
n et gratiam. Instant ardue nostre et

nostri necessitates, quas modis omnibus depellere, deo duce, et cum fidelibus dominis nostris regnicolis trium nationum Transsiluanensium colloqui et consultare statuimus. Itaque mandamus fidelitatibus vestris firmiter, vt ad octauum diem ab hodierno die computandum, duos fratres vestros precipuos, cum plena informatione, huc Albam Juliam ad nos mittere debeatis, vt communicatis consilijs publico vsui commodius et vtilius prospicere queamus. Secus igitur nullo modo facturi. Et bene valete. Datum in ciuitate nostra Alba Julia septimo die Januarij anno domini 1562.

Joannes Electus Rex m. p.

Czím. Prudentibus circumspectis judici juratis ciuibus et toti senatui ciuitatis nostre Brassouiensis fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Brassó sz. k. város levéltárában.)

VII.

1562. apr. 12.

Ferdinánd és János Zs. közt egy év tartamára fegyverszünet köttetik.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. rex, infans Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundiae, etc. marchio Morauiae, etc. comes Tijrolis etc. Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium vniuersis. Quod cum anno millesimo, quingentesimo sexagesimo, partes suas interponente serenissimo principe domino Sigismundo Augusto rege Poloniae, filio et consanguineo nostro charissimo, conclusae et initae fuerint inter nos ac illustrissimum Joannem Sigismundum ducem, serenissimi quondam regis Joannis filium, sub certis quibusdam conditionibus aliquot mensium induciae: ijs vero expiratis serenissimus princeps dominus Maximilianus, rex Boemiae, archidux Austriae, filius noster charissimus saepius atque adeo his proximis primum diebus apud nos intercesserit, et vt dictas inducias cum eodem duce renouare, atque ad certum tempus extendere vellemus, diligenter et officiose nobis-

cum egerit: atque praeterea cum antea dudum, tum etiam recenter etiam praefatus serenissimus Poloniae rex et per literas et per oratorem suum in aula nostra caesarea residentem, venerabilem Martinum Cromerum, iuris utriusque doctorem, custodem Visliciensem et canonicum Cracouiensem Varmiensemque, de hoc ipso negocio renouandarum induciarum, non minori cura atque cohortatione nos interpellauerit: nos sane, qui publicam Christianae reipublicae quietem, tranquillitatem atque vtilitatem priuatis commodis semper anteposuimus, et a studijs honestae pacis nunquam alieni fuimus, tam diligenti ac filiali petitioni vtriusque serenissimi regis locum dedimus, et memoratas inducias ad spacium unius annj, a die, qua praesentes literae nostrae datae sunt, computandi, renouandas, prorogandas et extendendas duximus, sub conditionibus et pactis subsequentibus, scilicet, vt idem Dux Joannes (quo ad eius vnquam per ipsum fieri potest) sȳncere curet atque perficiat, vt Thurcae, quos in auxilium suum exciuit, a ditione et finibus illis nostris statim excedant et remoueantur, atque vt ad stationes suas reuertantur. Item, vt vtraque pars tempore istiusmodi induciarum libere atque pacifice teneat et possideat ea, quae ipso die firmandarum induciarum realiter et ipso actu tenere et possidere dinoscatur. Et quod hoc modo arma vtrinque in solidum et re ipsa cessare et conquiescere debeant, ita vt non modo inter nos ac dictum ducem Joannem Sigismundum, verum etiam inter vtriusque nostrum milites ac subditos, barones, nobiles, ciues plebeios et cuiuscunque status homines, ad praesentes in obedientia nostra constitutos, mutua concordia atque tranquillitas sancte firmiterque obseruetur, nec in futurum sub his inducijs alter alterius milites ac subditos, vrbes, terras, loca, castra, arces et quaelibet bona mobilia vel immobilia, contribuciones, dicas, tricesimas, prouentus cum seruitijs hostiliter inuadere, turbare, molestare, occupare, vel opprimare, vel ditionem suam quocunque praetextu seu colore in praeiudicium alterius extendere et proferre praesumat, sed maneant omnia pacata et tranquilla. Maxime vero, vt tam nostrj, quam praelibati ducis Joannis Sigismundi subditi, in vtriusque nostrum obedientia et potestate constituti, qui in praesentibus turbis et motibus, vel ob metum forsan

Thurcarum vel aliam quamcunque causam vacillassent, siue suspectos se reddidissent, seu alterutrum quouis modo offendissent, hisce inducijs comprehensi, eorum ita participes reddantur, vt nulla in eos quouis quaesito colore vindicta institui, sed omnis in illos concepta indignatio et persecutio vtrinque cessare debeat. Sub iam dicto vero annuo induciarum tempore, liberum sit saepe dicto duci Joanni Sigismundo mittere ad nos oratores seu nuncios suos, qui nobiscum de honestis ac tolerabilibus conditionibus firmae pacis tractent. Qua in re praefatus quoque serenissimus rex Poloniae, vt hactenus per suos oratores interuenire possit. His ergo conditionibus praedictum illustrissimum Joannem Sigismundum ducem, per praesentes literas nostras scienter animoque deliberato in verbo nostro caesareo et regio assecuramus et certum reddimus, quod tempore praescripto iuxta praedicta ab omni armorum violentia aduersus ipsum Joannem Sigismundum ducem, ipsiusque subditos abstinebimus, omnibusque capitaneis et subditis nostris serio inhibebimus et interdicemus, ne contra hanc voluntatem nostram quicquam aggredi seu attentare audeant: dummodo tamen ipse illustrissimus dux Joannes Sigismundus suis capitaneis, praefectis, militibus ae subditis itidem quoque serio iniungat, vt praemissa omnia ac singula candide et firmiter obseruentur. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, et sigilli nostri impressione munitarum. Datum in arce nostra Regia Pragae, die duodecima mensis Aprilis, anno domini, millesimo, quingentesimo, sexagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani tricesimo secundo, aliorum vero tricesimo sexto.

Copia literarum inducialium filio Regis Joannis datarum 1562.

(Egykorú másolat a m. k. kam. levéltárban. Publ. Fasc. 19. Nr. 16.)

VIII.

1562. junius 20.

János Zsigmond válasza a segesvári gyülésen a székelyek folyamodására

Articuli

super statu dominorum Siculorum sedium Maros, Udvarhely, Csik, Gyergyo, Sepsi, Kezdy, Orbai in conventu generali trium nationum Transilvanensium die 20. mensis Junij in civitate Segesvariense ex mandato et deliberatione serer. principis domini Joannis secundi dei gracia electi regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. celebrato, editi anno 1562-do.

Mi második János Isten kegyelméből Magyarországnak, Dalmátiának és Horvátországnak választott királya etc.

Emlékezetére adjuk mindeneknek kiknek illik: nyilván vagyon mindeneknél az elmúlt napokban az székély község, Udvarhely, Maros, Csik, Gyergyó, Kézdi, Sepsi, Orbai székbéliek mű ellenünk és országunknak békességes állapotja ellen, mely hirtelen nagy támadást tettenek vala, ki ha 'isten kegyelmességéből meg nem csendesűl vala, félelmes vala, hogy országunkra nagy veszedelem ne következnék és az székely földe teljességgel el ne veszne. Mely támadásnak megcsendesitések okáért tetszett vala nékünk és tanátsunkbéli urak és országunkbéli két nemzet híveiknek hogy Szent János havának 20 napján ide Segesvárra közönséges gyűlést tennénk, mely gyűlésben az székelységben való főnépeket és lófejeket fejenként, az község közűl pedig, minden székből tizenhat hat válogatott személyeket örök hitetlenségnek alatta hivatnánk, hogy megértvén a támadásnak okait közönséges békességnek csendességgel való megmaradásával végeznénk. Mely gyűlésben, mikor az feljűl megmondott község közűl a választott személyek jelen volnának, adtak vala minden székekről nékünk supplicatius leveleket, kikből értettük vala, hogy a sok nyomoruságok, kéntelenségek, és erőszakok, kiket a fő népek a községen miveltenek, a támadásnak okát adták volna. Azért akarván efféle gonoszságnak okait eltávoztatni, hogy országunkban a közönséges békesség is, csendességgel megoltalmaztassék. :

A feljül megirt híveinkkel a székelyek állapotját ily képen rendeltettni végeztük.

Minthogy a székelység régi szabadságokban bizván, hogy ők jószágokat örökségeket, el nem vesztenék, az király méltósága ellen és országunknak békességes állapotja ellen, sokszor feltámadának és oly dolgokat mertenek kisérteni, kikből országunkra nagy romlás következett, azért hogy minden efféle gonoszságoknak és támadásaknak okai közülünk ki. vettessék végeztük, hogy az után valamikor ők oly dologban vétkeznének, kiből örök hitetlenség szokott következni, ők is azonképen, mint az nemesség és országunkbéli több hiveink örök hitetlenséggel büntettessenek és mint fejeket, jószágokat, és örökségeket elveszessék miképen az dologról articulusaink között országunkbéli hiveinknek közönséges végezéséről articulusa van. [1])

Az fő népek, az ő főségekben, és az lófejek az ő lófőségekben minden széken szabadon éljenek, ugy mind a nemesség az ő nemességekben, az ő földin lakókat, kiket jó igazsággal birnak, úgy mint a nemesség birják az ő jobbágyokat, ők is jobbágyúl birják, kik a rovásnak idején több községgel együtt megrótassanak.

A főnépek, és lofejek minden dézmának fizetéséből kivétessenek, — mint az nemesség de úgy hogy ők is lovakkal, pánczéllal, sisakkal, paissal, kopjájokkal hadakozóképen jó módon készen legyenek mindenkor ugy hogy minden lófő az ő lófőségekről a mi parancsolatunkra, és országunk szükségére valamikor kelletettnék, egy egy lóval indúlhassanak, kik egy holnapon az ő költségeken éljenek; az után mi nékik minden hónapra segitségűl egy, egy forintot adatunk.

A főnépek is, az ő rendeknek, és állapotoknak mivolta szerint, ki három lóval, ki négygyel, ki öttel légyenek készen jó szerrel, kiknek mi esztendő által, egy, egy lóra nyolcz nyolcz forintot adatunk nyargalásúl, mikor pedig országunk szüksége kivánja, és szolgálatban lesznek, két két forintot, hópénzt adatunk nékik.

Az székely község mi szabad birodalmunkban légyen,

[1]) Érti az 1557. febr. 6-iki gyűlésen hozott törvényt.

kiket sem az főnépek, sem senki, akár kik légyenek bántani ne merjék, se semmi szolgálatra ne kényszeritsék őket, ha kik a főnép, és lófők közül a végezés ellen vétkeznének, a megbántott személyeknek díjjokat meg adják, kik az ő nyomorúságokat a királybiráknak megmondják, azok a mi directorunknak hirré tegyék és ezeket a director causarum törvényhez mi előnkbe hívassa, kiket, ha a törvény meg súlyosít, azok dijoknak megfizetésére, elvett marhájoknak visszaadására, és személyekben való megbántásoknak elégtételére kényszeríttessenek. Látjuk hogy a közönséges békesség törvénynek szolgáltatása nélkül csendességben meg nem maradhat, végeztük, hogy minden székekben, mint főszékekben, a mi királybiráink, sok birák és székelyek, minden tizenöt öt, napon széket üljenek, törvényt szolgáltassanak, holott a királybirák vagy mind ketten, vagy egyik személy szerint, tartozzanak jelen lenni, hogy pedig a törvénytétel méltóságosan és csendességgel legyen, minden széken tizenkét főszemélyek legyenek törvényt tudók, istenfélő jámborok, a főnépek, és lófők közül kik meg esküdjenek, hogy minden barátságot, gyűlölséget adományt, és jutalmat hátra vetvén, a peres között igaz törvényt szolgáltatnak, kirekesztvén mindeneket a törvény tévő helyről, a dolgokat csendesen, istenesen, igazság szerint, s lelkiismérétek szerint megitéljék.

Mindeneknél nyilván van, hogy a község hosszú pörfolyásnak miatta, el szokott fogyatkozni, és egyik székről más székre való kérdő vétellel héjjába való költséget, munkát, fáradságot és gondot kénszeritettnek felvenni, ugy annyira, hogy efféle kérdők egy nehány esztendeig való hordozásában elfogyatkoznak, végre látják, hogy semmiképen nem érnek véget dolgokban, nagy károkkal kényszeritettnek pereket veszni hagyni, mely dologból a községről ugyan gondot akarván viselnünk, végeztük, hogy ha mikoron a peresek közül valamely fél meg nem elégszik az székeken való törvény tétellel, de kérdővel előbb akarja vinni, hát az királybirák, hadnagyok és székelyek minden dolgokat, apellatió által nem az székely székekre, az mint eddig volt, de egyenesen mind járást mi előnkbe levelek által, és nem követek által kikne

feledékenységekből sok fogyatkozás szokott esni, mi előnkbe bocsássák.

Légyenek az székeken esküttt notáriusak kiket vagy az peresek az fizetéssel, melyet az követeknek munkájokért adtak, vagy egyébünnét, az mint nékik jobbnak láttatik elégítsék meg.

Az községnek panaszolkodásából értjük, hogy a mi dézmásink és az főnépek is, kik az bárányokat, süldöket és ludfiakot megszokták az dézmásoktól venni, azokat a szegénységen sok ideig hagyják tartani, néha kiteleltetni is, és az községnek nagy költségével, azért akarván az községet efféle bántásoktól is kegyelmesen megkönnyebbíteni, végeztük hogy mikor a dézmásak a bárányokat, süldöket, ludfiakot megdézmálják, az gazdák ezeket három holnapig tartozzanak tartani, és gondjait viselni, az után az dézmások el vegyék, kik ha erre gondot nem viselnének, ha mi kárunk nékünk esik az dézmások magok tartozzanak megfizetni.

Az dézmában penig, mind bárányokból, süldökből, ludfiakból és raj méhekből tizedik vétessék, az hol az tiz szám be nem telik, az gazdák régi szokás szerint pénzzel váltsák meg.

Mely dézmát ha valaki hatalmasúl magánál megtartana, vagy bele kapna, mivel hogy a dézma a mi tárházunkat nézi, kiből országunknak külömb külömb sok szükségére kell takargatnunk, a mint az előtt is országunkbéli hiveinkkel végeztünk vólt az dézma dolgáért, az mi directorunk mindeneket mi előnkbe hivasson és az dézma dolgából mindenkoron haladék nélkül törvény légyen.

Értettük azt is közönséges panaszolkodásból, hogy sokan az község közül szegénységek miatta kényszeritettek az főnépektől házakra és egyéb örökségekre pénzt kölcsön felvenni, és azokat nékik zálogosittani, kiktől mikor meg akarnák váltani, az mennyiben zálogban vetették, azon summán nem akarják megereszteni, de valamennyi adó az zálogositástól fogva volt, mind megkivánják azokat az summával együtt, mely dolog Isten igazságának és az világi törvényeknek is ellenek van, azért végeztük azt, hogy mind főemberek, mind egyéb rendbeliek valakiknél afféle zálogos örökség van, meglévén a zálogosittatásnak summája, tartozzék azt fel venni, és az örökséget

megbocsátani, kit ha nem mivelnék afélék első székre törvényhez hivattassanak, és ha valamint jó okát nem adhatják engedetlenségeknek, az királybirák, hadnagyok, az örökösök és az székbirák és székülők az efféle örökségeket pénz nélkül meg adják, és affelett ország végezése szerint való terhen, mint a decretumban van jure maradjanak.

Azon panaszolkodásból ezt is érthettük, hogy sokan valnak az országbéli híveink közül, kik moldovaiaknak, és havasalföldieknek barmokat és egyéb marhájokat az havasokon elragadozzák, kikért azok ismét az községnek barmaikat és marhájokat ragadozzák el, mivel pedig, hogy efféle dologból országbéli közönséges háboruságok következhetnek, akarván annak okait eltávoztatni, végeztük, hogy minden rendbéliek efféle kapdosástól, kártételektől, fejek, jószágok vesztése alatt megszűnjenek.

Az királybirák ellen való panaszolkodásokat is értettük, kik régi szokáson kívül, az kiteleltetésnek idején az fő népekkel az község között járván, azon kivül a dézmáláskor is külömb külömb szokatlan fizetésekkel terhelnék őket, azért végeztük, hogy a királybirák és főnépek mikor az község között járnak, semmivel az egy szokásan kivül ne terheltessenek. a községek az dézmáláskor is a szerint: de az kiadott orvokat, paráznákat, gyilkosokat, égetőket, és az többit, ország végezése szerint, büntessék meg, és a ki halált érdemel halállal, a ki vereséget verességgel, a többit is azonképen; az halálba való embert semmiben meg ne saczoltassák az országnak közönséges articulussiban való büntetésnek alatta.

Azon közönséges panaszolkodásokon kivül, egyenként val személyektől az község közül sok panaszkodások vagynak az f népre kikről mondják, hogy külömb-külömb bántásokkal ny morúságokkal illeték, azért végeztük, hogy a mi rovóink, kik az mostani császár adójok ujonnan való felszámlálására kén szeritettünk kiküldeni székely helyekre, mindenek panaszolkodásokat megértsék és végire mennjenek s nékünk irva meg hozzák, kiket megértvén tanácsunkbéli urakkal azt akarjuk m velni a mi isten szerint, és ez világ törvénye szerint igazna láttatik lenni. Az mi adóinkban is, és egyéb jövedelmünkben sok tökéletlenséget értettünk ilenn az főnépektől és k

váltképen az népnek ötödének felszámlálásában, az melyet végeztük, hogy azon rovóink meg circálják és irva nékünk meghozzák.

Továbbá az országbeli hiveink három nemzet az hatalmas császár hadát, ki Szakmár alá, a mi ellenségünknek ellene jött vala, ezer ezer forintot az mi hadunknak pedig fizetésére két álgyunkat, porunkat, golyóbisunkal ő hozzájok oda kibocsátottuk vala, két két ezer forintot igértünk vala, kiket a két nemzet, a nemesség és a szászság engedelmesen meg adtanak, de a székelyek között a feltámadás miatt szedetlen maradott vala; azért hagytuk azon mi rovóinknak, hogy a kik az három ezer forintban való fizetést meg nem adták, minden szokott birsággal kiszedjék, és nékünk a mostani császár adójával együtt bészolgáltassák. Ezen rovók minden falukban négy jámbor személyt válaszszanak, kiket megeskessenek és hit szerint megkérdjék tőllök, kik vették fel és kik űzték őket az hadban az elmult támadásnak idején.

Nyilván van mindeneknél, hogy Balási Menyhárt árúltatása miatt Magyarországban való birodalmunknak és jövedelmünknek nagy része tőlünk elszakada és a tehernek viselése országunknak megmaradására és oltalmazására való fizetésünk nem kevesedik, sőt inkább naponként öregbűl. Emellett ez is nyilván van a közszékelyeknél ellenünk való sok feltámadásak mely nagy romlást, s sok vérontást, kárvallást, és nékünk országunkbéli híveinkkel együtt költséget, gondot és fáradságat szerze, azért az feljűl megmondott okokbol, és hogy minden országokban a sókamarák császáraknak, királyok és fejedelmeknek tárházokra néznek, azért a székely földön való sót a mi tárházunkhoz végeztük foglaltatni, de a főnépeknek házok szükségére való sót adatunk, mint a nemességnek régi szokás szerint só adatik.

Értettük azt is azon közönséges panaszolkodásbol, hogy mikor, mi valami bün miatt elesett embernek ő közülők, királyi méltóságunk szerint, fejeknek, jószágoknak, marhájoknak megkegyelmeznénk a királybirák, hadnagyok és székelyek, a széket elhalasztják, hogy levelünket meg ne magyaráztassuk a széken és s efféle vétkezett személyek a mi kegyelmünk alatt marhájokban sákmánt tesznek, és köztök felosztják.

Azért végezzük, hogy a szék kívűl is, a királybirákat, hadnagyokat, székelyeket, és mindeneket, kiket a dolog illet, a mi levelünkkel meglelhessenek és tudására adják a mi kegyelmességünket, hogy az alatt senkitől meg ne károsodjanak.

Mely articulusokat hoszszú ideig meg maradásoknak okáért, pecsétünkkel megerősítettünk. Datae in civitatae nostra Segesuár die 20. mensis Junij, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo.

(Haner György által vett másolatról.)

Jegyzet : Ezen királyi elhatározás már több izben közzé lett téve : legutólszor és leghibátlanabbú, bár az itt közlöttől némi eltérésekkel, Szabó Károly által a Székely Okmánytár II-ik k. Eredetije azonban, mint Szabó K. tévesen irja gr. Kemény után, nincs meg a brassói gyűjteményben.

IX.

1562. Aug. 29.

János választott magyar király a segesvári országgyülésen kivetett adó megfizetésére inti a szabolcsmegyeieket.

Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarię, Dalmacię, Croacię etc. fidelibus nostris spectabilj, magnifico, egregijs, nobilibus, comitj vicecomitibus, judicibus et vniversitati nobilium comitatus Zabolch salutem et graciam. Quoniam fideles nostri domini regnicolę perspecta necessitate nostra et regni publica in proximis comitijs Segesuariensibus in festo natiuitatis beati Joannis Baptiste nouissime elapso celebratis, singulum florenum juxta connumeracionem portarum nobis beneuole obtulerunt, quę quidem contribucio cum hactenus in medio vestri ob varias dificultates exigi nequiuerit, exaccionem eiusdem contribucionis nostrę curę et fidei fidelis nostri magnifici Francisci Nemethi arcis Thokaij prefecti commisimus; mandamus itaque fidelitatibus vestris harum serie firmissime vt contribucionem prescriptam floreni vnius e medio vestri citra vllam moram et dificultatem statim ad manus ipsius franciscj Nemetij administrare debeatis et teneamini, secus nullo

modo facturi; datum in ciuitate nostra Alba Julia die festo decolacionis beati Joannis Baptistę anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo.

Joannes electus rex.

ss.

mp.

(Eredetije Bécsben a cs. k. titkos levéltárban.)

X.

1562. nov. 4—9.

A fehérvári országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Memorie commendamus per presentes, quod fideles nostri, domini regnicole Hungari et trium nationum Transsyluaniensium exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum comitijs hic Albe Julie ad festum diui Emerici ducis ex mandato nostro celebratis paribus eorundem votis conclusos, supplicantes nobis humiliter vt eosdem articulos, et statuta in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, gratiose confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum Hungarorum et trium nationum Transsÿluaniensium in conuentu eorum partiali ad diem festum diui Emerici ducis ex edicto Maiestatis regie domini ipsorum clementissimi Albe Julie celebrato editi anno domini 1562.

Inprimis fideles Maiestatis sacre regie immortales agunt gratias, fidelibusque seruitijs eorum demeriri contendunt curam et solicitudinem, quibus Maiestas sua inter tot difficultates vel citra opinionem eorum saluti fidelium subditorum suorum consulere, pacemque et tranquillitatem diu desideratam sibi et fidelibus suis apud potentissimum imperatorem seniorem et filium eius in locum ipsius successurum querere dignata est. Intelligunt enim sese vnacum Maiestate sacra regia inter duos potentissimos imperatores agere et contra neutrum

viribus valere, sed prudenti consilio, cura et prouisione opus esse, quo inter illos salui permanere possint.

Preterea cum sciant potentissimum imperatorem Thurcarum ad instanciam imperatoris Romanorum pacem et inducias certi temporis concessisse, ac in eas Maiestatem quoque suam vnacum ditione regimine et fidelibus subditis suis recepisse, ex quo tamen palam sit, qua proditione infidelis seruitor Maiestatis sue vnacum magna parte ditionis sue, vnde census ipsi imperatori Thurcarum maiori ex parte proueniebat, ad ipsum Romanorum imperatorem desciuerit, potissimum autem imperatorem Thurcarum mandare, vt ne planta quidem pedis terre ditionis Maiestatis sue ipsi Romanorum imperatori concedatur. Qui cum nobis potentior existat, difficileque sit viribus illius obstare, propterea opere pretium esse ducunt fideles Maiestatis sue, domini regnicole, ne Maiestas sua curis suis, proprijs expensis et seruitorum laboribus parcere, sed omnes curas et cogitationes eo conuertere dignetur, vt pacem et concordiam cum filio imperatoris Thurcarum, futuro videlicet imperatore, omnino perficiat et nunc tempestiue mittat specialem honinem suum ad portam excelsam, petatque precipuum et specialem chawzium vel nuntium ipsius potentissimi imperatoris Thurcarum ad cesarem Romanorum mittendum, penes quem Maiestas quoque sua sacra precipuum nunctium suum ad eundem mittere dignetur, qui quidem chawzius, propositis cesari pacis inite conditionibus vtrum velit obseruare eas, ditionemque ablatam restituere vel non, et quo pacto inducias ipsas obseruare et per suos obseruari facere velit, prius adherendo illi nunctio et homine Maiestatis sue, quid Romanorum imperator respondeat exploret et certo intelligat.

Instare ittem adhuc apud imperatorem Thurcarum omni conatu et diligentia pro limitibus ditionis Maiestatis sue sacre reddendis, demonstrandum, de quibus si alias vnquam nunc presertim Maiestatem suam optimam spem habere intelligunt, quo cum nihil conducibilius ad tutandam ditionem, quietemque patrie parandam ac seruandam ducant, offerunt iidem domini regnicole maiore (sic) que poterint onera subire, et inprimis in eum vsum de singulis portis colonorum juxta priorem connumerationem singulos denarios nonaginta nouem ad festum

beati Nicolai episcopi nunc venturum ad manus exactoris contributionis Maiestatis sue sacre administraturos.

Domini quoque Saxones et Siculi aequalia onera se subituros humiliter offerunt, supplicant tamen Maiestati sacre, ne et ipsi grauius onerentur.

Quia diuerse supplicationes per fideles subditos sacre Maiestatis regie superioribus comitiorum alijsque temporibus porrecte sunt, ad quas nonnulli tenues, alij nullas habuere relationes, supplicant igitur Maiestati sue sacre, vt de cetero fidelium suorum supplicationibus benignas aures prebere et cuilibet eorum pro dignitate regia clementer respondere dignetur, ne continuo per interpositos patronos necessitates et oppressiones eorum exponere cogantur. Itaque sacra Maiestas regia visa et clementer perpensa supplicatione fidelium suorum dominorum regnicolarum, licet hactenus quoque pro ratione temporis supplicationes fidelium suorum admittere conata est, tamen habita ratione supplicationis fidelium suorum ita se accommodare studebit, ne querele de hac re oriri possint.

Ittem statutum est, quod fures, homicidas et alios publice proscriptos malefactores, wulgo felelök, juxta superiores constitutiones vbique comites comitatuum, pro consuetudine olim obseruata, nihil inposterum de hac re a Maiestate sacra expectantes libere persequantur et puniant.

De jobbagione egregij Georgij Berendij Moos appellato mandat sacra regia Maiestas literas gratie illi datas obseruari, sed si furtum forte renouauerint puniantur.

Querelas de tricesimis exigendis sacra Maiestas inquisitione facta certo intelliget et modum dare dignabitur, ne querelis eiusmodi ansa prebeatur, datque Maiestas sacra libertatem querulantibus citandi tricesimatores in presentiam Maiestatis eius, de quibus iudicium et justitia fiet.

De birsagijs Georgij Berendij et ipsius colonorums acra Maiestas postquam gratiam fecit, comites comitatus Hunyad habeant patientiam, deinceps sacra Maiestas comites comitatuum suis justis prouentibus priuare euitabit.

Statutum preterea est quod nemo omnino sub pena articulorum publice constitutionis Coloswariensis sine voluntate

et permissione Maiestatis sacre ad externa regna Moldauiam, Transalpinam aliaque proficisci, aut literas circumferre audeat si quos vero contrauenientes quipiam fidelium sue Maiestatis offenderent, captiuare Maiestatique sue presentare teneantur, negligentes vero pena premissa puniantur.

Nemo ittem sub pena premissa per se vel per literas aut internuncios et signa, nullo denique exquisito colore ad Melchiorem Balassa procedere audeat, nec homines a Balassa veniant in regnum sub eadem pena, qui si venerint, is ad quem venerit captiuare, imo alij quoque fideles, quibus aduentus talium constiterit captiuare et Maiestati sacre regie significare debeant.

Deliberatum etiam est, quod institores, sicuti hactenus, libere pro mercibus Moldauiam et Transsalpinum proficiscantur, caueant tamen, ne practicis vllis se ammisceant aut literas vel nunciata deferant, ad quod judex et consulares viri, ciuitatum oppidorum et aliorum quorumcunque locorum diligenter inuigilare debebunt, alioqui consulatus illius civitatis ob delictum institorum punientur, habeant tamen literas passus sacre Maiestatis regié, sine quibus nemo vsquam e regno egredj audeat.

De supplicatione pro parte Siculorum sedis Mikloswara facta, mandat sacra Maiestas regia, vt privilegium Mikloswariensium produci (sic) debeant videbit illud sacra Maiestas et dabit responsum.

De querelis varijs contra cumulatores cutium Maiestati sacre delatis, quia cumulatores cutium adsunt, wlt Maiestas sacra, vt aduocentur querulantes et coram dominis consiliarijs fiat inquisitio et rectificatio.

In negotio bonorum egregij quondam Petri Kis, egregius Joannes Radichith ad oblatam supplicationem pro obsequenti postulatione dominorum regnicolarum (sic).

Preterea cum domini regnicole intelligant, pro defensione regni viritim cum sedecima parte colonorum et stipendiariorum plerumque et repente insurgendum esse, huiusmodique insurrectionem satis difficilem, minus tamen vtilem esse, cum plerique inermes, alij vero eo quo poterint apparatu ni-

misque tarde venire possint, defficientibusque expensis discedere cogantur et versarj eos continue in armis impossibile esse, vt igitur defensioni patrie commodius consulatur, decreuerunt continue quingentos equites, Siculi totidem, Saxones quoque totidem pedites pixidarios, omnibus apparatibus et ingenijs bellicis bene instructos intertenendos et ad vigesimum quintum diem ab hodierno computando Maiestati sue presentandos, ibique vbi Maiestatis sue et regni necessitas postulabit, continue inseruituros; postulat tamen sacra Maiestas vt tales persone deligantur, Transsyluani et Hungari qui vtiliter inseruire possint, neque vi cogantur ad seruiendum, ad quorum solutionem sacra Maiestas pro postulatione obsequenti dominorum regnicolarum bona quoque sua connumerari permittit. Cum autem breui gentes huiusmodi ordinande, sistendęque sint, ac presente cura opus sit, statutum itaque est, vt vniuerse cause litigantium ad terminum festi epiphaniarium domini prorogentur, dempta causa Ladislaj Mekchej prothonotarij.

Vbi autem necessitas postulauerit Maiestatem suam sacram personaliter expeditioni interesse, jidem quoque fideles, fidelitatis et integritatis eorum memores, salutisque Maiestatis sue et patrie amatores, viritim insurgere et penes Maiestatem suam vitam et sanguinem fundere itidem et domini Siculi se facturos offerunt.

De Czijganis mitius et pro consuetudine et libertate eorum tractandis mandatum dabit sacra Maiestas strictissimum per dominos consiliarios ad vaijwodas eorum.

Nos itaque humili supplicatione dominorum regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, quo ad omnes eorundem continentias, clausulas et puncta approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus. Atque tam nos obseruabimus, quam etiam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datum Albe Julie feria secunda proxima post festum diui Emerici ducis. Anno Domini quo supra.

(P. H.) Lecta.

(Eredetije a nagy-szebeni Brukenthal-muzeum kézirattárában. Art. Diact. authent. Transylv.)

XI.

1563 jun. 6—13.

A tordai részgyűlés végzései.

Nos Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc. memorię commendamus, tenore presentium, significantes quibus expedit vniversis. Quod fideles nostri domini magnates, nobiles et proceres regni nostri Hungarię et Transsyluanię, nostram personaliter venientes in presenciam, exhibuerunt nobis infrascriptos articulos, et statuta, per eos pro bono, quiete et salute patrię eorum confectos. Supplicantes nobis humillime vt eosdem articulos et statuta, graciose acceptare, approbare, ratificare et pro eisdem confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum et statutorum continentiae sequuntur hoc modo.

Articuli statutorum dominorum magnatum, nobilium et procerum regnorum Hungarię et Transyluanię, Siculorum et Saxonum, in conuentu eorum parciali Thordę pro festo sanctissimę et indiuidue trinitatis, anno domini millesimo quingentesimo, sexagesimo tercio de mandato sacrę regię Maiestatis domini eorum clementissimi celebrato confecti.

Inprimis intellexerunt fideles Maiestates suę sacrę ex propositione sua medio dominorum Joannis Zalanczij et Wolffgangij Bornemyzza consiliariorum suorum, graciam, fauorem beneuolenciam et vere regiam prouidenciam, quibus Maiestas sua bono, quieti et saluti eorum consulere tempestiueque prospicere dignata fuerit. Superquo ante omnia deo optimo maximo, qui suo nutu cuncta regit, gubernat, curat, temperat et misericorditer fouet, debitas agunt gracias, qui Maiestati suę mentem, curam, clemens studium, diligenciam, et sanctam cogitationem, in tam grande et arduum salutis eorum negocium serenius illustrare, conuertereque dignata est. Quod prestari ab eodem deo ardentibus votis et precibus efflagitant. Vident enim et exactius cognoscunt ex his salutem,

quietem et permansionem Maiestatis suę sacrę et patrię eorum pendere. Super quo licet ipsi quoque regnicole satis superque secum cogitauerint. Nimirum vt nacta commoditate Maiestatem suam sacram supplicationibus eorum admouerent et obsequenter requirerent. Deum tamen omnipotentem ex immensa sua bonitate ad hoc idem agendum cor et animum Maiestatis suę sacrę suapte spiritu suo sancto mouisse et excitauisse conspiciunt. In eum enim maxime finem non parcendo sumptibus, fatigijs, sanguini, vitęque discrimini, in externo regno Maiestatem suam sacram perquirere, iudeque reducere voluerunt, vt sub vmbra protectionis benignarum manuum Maiestatis suę salua patria cum liberis et familia, incolumes permanere possent. Quapropter supplicant dominj Regnicolę Maiestati suę sacrę humillime, ne ab hoc suo sacro sancto proposito et clementi instituto desistere, aut sibi ipsi parcere, imo deo altissimo propicio, habito consilio cum suis fidelibus, quos ad tam grande negocium tractandum idoneos cognoverit, diligenti tractatu et matura deliberatione, primo quoque tempore illud ad effectum producere dignetur. Est enim negocium hoc magni momenti, quod moram nullam patitur. Tempora enim more fluentis aquę labuntur nec redeunt, mors quoque cęsaribus regibus ęque ac alijs principibus communis est. Ne igitur contingat fideles suos, quos dominus deus manibus Maiestatis sue sacre regendos curandosque commisit, in eam orphanitatem deuenire, vt sublata Maiestate sua sacra (quod idem altissimus deus clementer auertere dignetur) principe in quem oculos defigant, cuiusque prouidencia conseruentur, orbatos distrahi. Quemadmodum autem omnibus superioribus comicijs fidelitatem et integritatem ipsorum ac ad maiora, quę possunt onera subeunda sese obtullerunt, eandem et modo pro Maiestatis suę sacrę et eorum salute prestitutoros, subiturosque humillime propensissimeque offerunt.

Oratorum autem delectionem domini Regnicolę obsequenter submiserunt ad solius Maiestatis suae iudicium et regiam prouidenciam, quę dignabitur tot deligere, quot necessarij, et eos qui idonie visi fuerint, nempe viros prudencia, consilio, fide, integritate ac eciam rerum vsu et experiencia, ac simul familię ornamento ceteris anteponendos. Quos Maiestas

sua dignetur certa instructione illis proponenda eaque cura, prouisione et sumptibus necessarijs expedire, vt necessitate exigente anno dimidio vel amplius, donec videlicet dominus deus nostri miseratus, hęc negocia in optatum deducat finem, rebus tractandis et optate conficiendis adesse, insudareque valeant. Id quod vel ex eo fieri debere censent, ne quis temporum in processu Maiestatem suam sacram sine regnicolis vel regnicolas siue Maiestate sua sacra de tam arduis et pernecessarijs regnorum et fidelium suorum rebus tractasse conclusisseque obijcere possit.

Cęterum quia fideles subditi Maiestatis suę sacrę domini regnicolę Hungari et Transsijluani non ignorant taxam potentissimo imperatori Turcarum debitam nunc exsoluendam esse, ad eam igitur ordinandam nobiles Transsÿluani offerunt de singulis portis colonorum iuxta priorem connumerationem singulos denarios nonaginta nouem.

Pro intertencione vero gentium ad vnam angariam, interim donec videlicet Maiestas sua sacra de publica tranquillitate futura cercior reddetur, similiter de singulis portis denarios quadraginta offerunt. Supplicant tamen Maiestati suę, ne de cetero si necessitas non postulabit huiusmodi solutione eos grauare dignetur.

Ittem pro muneribus et expensis oratorum de singulis portis singulos denarios decem ad festum beatę Margarethę virginis proxime affuturu n ad manus exactoris per Maiestatem suam deputandi Thordam administraturos.

Supplicant tamen domini Regnicolę Maiestati sacrę vt cuncta loca, quę hactenus quacunque racione exempta habita sunt, veluti Fogaras, pertinentie Therchij Szelesthije, et alia in his contribucionibus et alijs oneribus consimilibus equalia onera ferre cogere dignetur.

Domini quoque Siculi similiter solita onera subeunt, ita tamen ut juxta superiores articulos, qui censiti non sunt, in solutione contribucionis, pro sua quisque facultate, adiumento sint illis, qui ob soluciones crebras exhausti et attenuati sunt, et tamen in numero censitorum habentur.

Domini etiam Saxones, quemadmodum semper hactenus ita nunc perpensa publici vsus magnitudine, et ut in dulci patria, vna cum ceteris nationibus quieti et tranquilli sine

metu exterorum quorumlibet conserventur, offerunt obsequenter sacrę Maiestati ęqualia onera sufferre. Supplicant tamen vt munera decencia per oratores deferenda de taxa eorum per Maiestatem suam illis imponenda Maiestas sua sacra ordinare dignetur.

Iidem domini Saxones, in integram angariam conseruabunt quingentos pedites cum eorum capitaneis et decurionibus, quos medio jam anno conseruauerunt.

Item domini regnicolę Hungari, et si non ignorent inter tott mala, erumnas et calamitates publicas sese et promiscuam plebis multitudinem abunde satis exhaustam et eneruatam existere, nihilominus tamen considerata rerum magnitudine, et Maiestatis sacrę regnique sui tanta necessitate, consulere eciam volentes conseruationi et regni quieto statui, tenuitati eorum non parcentes offerunt de singulis portis colonorum singulos florenos vnum et denarios quinquaginta.

Supplicant tamen obsequenter Maiestati sue vt cum ignis, vorago, Turcarum et Germanorum metus et depopulatio complures e plebe communi plane ad extremam inopiam redegerit, ita ut vix panem quottidianam vna cum familia vorare possint, dignetur Maiestas sacra admittere vt tales in singulis possessionibus, juramento iudicis in ibi existentis coram exactore pecuniarum deponendarum, a solucione immunes reddantur et per eosdem exactores, quoquomodo non impediantur.

Ceterum quia comitatus Bereg et Maramaros longe distant a comitatu Bihariensi, similiter Karansebes, Krazna et Zarand, nec satis conueniunt de muneribus et expensis oratoribus dandis, nihilominus ipsi quoque similiter de singulis portis ad cameram et fiscum Maiestatis sacrę florenum unum et denarios quinquaginta contribuunt, ex quibus Maiestas sua et expensas oratoribus et munera ipsorum ordinare dignetur.

Ittem supplicant dominj regnicolę pro bonis quondam Francisci et Antonij Kendi filijs eorum gratiose restituendis, juxta supplicationem illorum.

Ittem quia per fideles Karansebesienses certę querelę contra incolas oppidi Mihald factę sunt, vtpote, qui sese ab omnibus oneribus, contributionibus, exercituationibus et alijs omnibus auxiliaribus negocijs in bonum publicum confereni-

bus propria presumpcione per insolenciam exemissent, eosdemque varijs contumelijs, iniurijs et nocumentis afficerent. Que cum Maiestatis suę sacrę et regnicolarum cura, prouisione et solutione defendantur, statutum est vt nunc et futuris semper temporibus omnià ea onera et contribuciones, quę Karansebesienses subeunt, et contribuunt, subire ferre et contribuere, ac cum illis pariter expedicionibus bellicis interesse, ac idem cum nobilibus districtus Karansebes sentire, banumque presentem et futuros recognoscere, ac eisdem in omnibus ad officium banatus sui pertinentibus obedire et obtemperare, ac causarum processum ad eum tamquam judicem per appellationem deferre debeant et teneantur.

Quia inter dominos Siculos vtriusque religionis varię contenciones subortę sunt, vnde et mala plurima contingere possunt, visum est igitur dominis regnicolis, vt ordo vtriusque partis secundum articulos et constitutiones superiores serio observetur. Ita vt quisque eam quam maluerit religionem et fidem amplecti et concionatores sue religionis libere alere possit. Quorum dum alter concionem suam inceperit, ne ille impediatur, sed expectetur donec perficiat, perfecta concione alter suam concionem incipere et in ea vtrinque libere procedere, sacramentaque ecclesiastica administrare possint. Turbatores vero euocentur in presenciam Maiestatis sacrę Regię per hos quibus iniuria illata fuerit, et juris ordine pęna debita puniantur.

Ittem quod Joannes Literatus notarius conuentus Monasterij et comitatus Colosiensis die sedis iudiciarie primitus celebrande, in facie euisdem sedis coram egregijs Joanne de Sombor, Gregorio de Fratha et Andrea Tholdalagij, presente eciam judice ciuitatis Coloswariensis super fideli requisitione, emanatione et conseruatione literarum dominorum regnicolarum juramentum praestare debeat. In requisitionibus autem semper vnus juratorum civium eiusdem ciuitatis Coloswar illi adhibeatur, qui pro requisitione literarum habebit denarios quinquaginta. Reinuentis autem et perscriptis sigillatisque literis, vnum folium papiri continentibus rursus denarios quinquaginta, vltra vero vnum folium pro singulo folio denarios decem habere valeat et non amplius.

Insuper sancitum est, vt a modo inposterum comites co-

mitatuum ratione sigillationis literarum transmissionalium nullum omnino denarium exigere valeant, sed solummodo notarius pro singulis literis transmissionalibus vnacum sigillo singulum vnum florenum pro labore suo habere valeat.

Ittem quoniam Maiestas sua sacra bona sua regia jure dominorum nobilium vtenda admisit. Statutum et itaque, vt fures alijque malefactores, qui jam ante duos annos male acte vitę renunctiaverunt, resipueruntque, non puniantur, damnum tamen si quibus intullerunt refundere teneantur, sed tales qui nondum resipuerunt neque resipiscere volunt, et more solito extradati fuerint vel fuerunt, similiter raptores virginum et mulierum, item multas vxores habentes, soluti quoque mechantes [1]) poenis debitis superiorum constitutionum vbique per eos quorum interest vel intererit puniantur, tempore vero persecutionis huiusmodi furum et malefactorum duę personę nobiles comitibus adiungantur. Idem modus apud dominos quoque Siculos obseruetur. Nec quispiam huiusmodi furibus et malefactoribus patrocinetur, sub poena superiorum constitutionum.

Sacra Maiestas negocium tricesimę distullit ad diem festum sanctę Margarethę proximum, ad quem conuocatis tricesimatoribus et eorum seruitoribus, testibusque fide dignis et una cum probatis factis eorum illegitimis, adductis eciam regestis vectigalium, eum ordinem statuere decreuit, vt omnium animi regnicolarum et subditorum suorum requiescant. Nec in posterum Maiestas eius ullis querelis impetatur.

Postremo placuit dominis nobilibus et publico suffragio statutum est (extra domino Siculos et Saxones, qui consuetudinibus ipsorum adherere et penes easdem juxta constitutionem Coloswariensem manere voluerint) vt a modo deinceps coloni, qui ante obitum serenissimi principis quondam domini Joannis regis Hungarię etc. gratę reminiscencię discesserunt, nulla via juris aut facti reduci ualeant, hij vero qui post obitum Maiestatis suę e bonis dominorum suorum terrestrium, ad bona aliorum nobilium migrauerunt juxta consuetudinem superinde obseruatam per vicecomites et judices nobilium ad pristina eorum loca reportentur.

---

[1]) Más példányban Machari quoque soliti.

Nos itaque supplicatione prefatorum dominorum regnicolarum exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos et statuta, nobis exhibitos et presentata in omnibus clausulis et punctis approbamus, acceptamus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam etiam per alios quoslibet, quorum interest vel intererit inuiolabiliter obseruari faciemus. Date, indicto oppido nostro Thorda, dominica prima post festum prescriptum Trinitatis, Anno dominj millesimo quingentesimo sexagesimo tercio.

(*A királyi nagy pecsét helye.*) Lecta.

(Eredetije a nagy-ezebeni Bruckenthal-múzeum kézirattárában. Art Diaet. Auth. Transsylw.)

XII.

1564. jun. 2.

János Zsigmond meghivója a Segesvárra hirdetett országgyülésre.

Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. prudentes circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Imminent complura negotia personam et dignitatem nostram regiam bonumque publicum spectantia, aduenit etiam chyawzius precipuus potentissimi imperatoris Turcarum et attulit nobis litteras ejus Majestatis cesaree; itaque communicatis consilijs cum fidelibus nostris dominis consiliarijs nobiscum existentibus, vrgentibus regni necessitatibus mature prospicere volentes, statuimus in ciuitate nostra Segeswar ad vigesimum diem datarum praesentium, que est dies sancte Agnetis, comitia partialia vniversis fidelibus nostris regni nostri Hungarie et Transsyluanie indicere. Mandamus itaque fidelitatibus vestris firmiter, vt ex ista ciuitate nostra Brassouiensi duos fratres vestros viros graues cum plena instruccione et authoritate ad prescriptum festum diem sancte Agnetis in prefatam ciuitatem nostram Segeswar mittere debeatis, ita vt nobiscum ac cum ceteris fidelibus nostris de omnibus cunctorum negotiorum punctis et articulis personam

nostram et publicum bonum regni spectantibus colloqui, agere, tractare et vtiliter decernere possint. Interim autem vos juxta deliberationem superiorum comitiorum armis bellicis ita instructi et parati esse debeatis, vt pro necessitate regni juxta deliberationem in proximis comitijs fiendam in toto vel in parte, eo quo necessitas et mandatum nostrum postulauerint, citra quamlibet cunctationem mouere possitis. Secus igitur nullo modo facturi. Datum Albe Julie dominica proxima post festum Circumcisionis dominj anno ejusdem 1564.

Joannes Electus Rex m. p.

Czim. Prudentibus circumspectis judici juratis ciuibus et toti senatui ciuitatis nostre Brassouiensis fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredeti Brassó sz. k. város levéltárában.)

Jegyzet. Ezzel teljesen megegyező meghivót adott ki János Zs. az aranyosszékiekhez: csak a czimzés más: »Egregiis, nobilibus, agilibus, capitaneis, patronibus primoribus et primipilis sedis nostrae Siculicalis Aranyos, melyet kiadott Szabó K. a Székely Okmánytár II. k. 122. l.

XIII.

1564. jun. 21—26.

A segesvári országgyűlés végzései.

Nos Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię ect. memorię commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniversis. Quod fideles nostri domini regnicolę trium nationum Transsylvanensium exhibuerunt et presantaverunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum comicijs hic Segeswarij ad festum beate Agnetis, ex mandato nostro celebratis, paribus eorundem votis conclusos. Supplicantes nobis humiliter vt eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, graciose confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor is est.

Articuli statuum et ordinum trium nationum Transsylvanensium in parciali eorum

congregatione pro festo beatę Agnetis virginis in anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto ex edicto sacrę electę regię Maiestatis Hungarię, Dalmatię, Croatię ect. in civitate Segeswar celebrata editi, ac Maiestati suę sacrę exhibiti.

Inprimis quod sacra Maiestas regia literas potentissimi imperatoris Turcarum per dominos oratores ab excelsa porta allatos, audientibus dominis regnicolis, interpretari fecerit. Simul et de diuersis rebus ac negocijs, quę ad extendendam et ampliandam dignitatem suę Maiestatis sacrę, nec non tranquillitatem et conseruationem huius patrię, et omnium statuum spectare dinoscuntur, ob oculos ponere dignata sit, perpetuis eorum servitijs suę Maiestati sacrę totis viribus obsequenter reponere studebunt.

Iidem domini regnicolę considerantes magnitudinem necessitatum, quę ad dignitatem sacre Maie statis regię tuendam, conservationemque patrię eoru m pertinent. Quibus non aliter quam ingentibus laboribus et sumptibus occurri potest. Ob hoc, quantum misere et plane exhaustę plebis condicio et facultates paciuntur, pro racione necessitatum domini nobiles de singulis portis iuxta priorem connume racionem denarios 99 humillime offerunt. Supplicantes Maiestati suę sacrę vt ab ipsis dignetur clementer accipere. Quos ad festum beati Valentini martyris nunc venturum ad manus exactoris pecuniarum suę Maiestatis sacrę administrabunt.

Domini quoque Siculi et Saxones ęqualia onera sese cum dominis nobilibus subituros beneuole statuerunt.

Cum autem ijdem status nt ordines regni inter tot publica onera obeunda, non paruam egestatem colonorum suorum animaduertant, vt illi aliquantum inter tott publica incommoda, quę indesinenter sufferunt, respirent et inposterum quoque onera ex vsu incumbente sufferre possint, supplicant domini regnicolę sacrę Maiestati regię vt dignetur diligentem racionem prouentuum suorum regiorum habere, ne quoquomodo prouentus et emolumenta regia negligenter aut inutiliter effundantur. Presertim cum pauperes coloni cum incomparibili erumna, et familiarum suarum defectu, pecuniam corradant et pro

publica constitucione in contribucionem soluere cogantur. Quin potius conseruentur in vsus publicos, et necessitates Maiestatis eius et regni.

Notum est autem plerosque fideles suę sacrę Maiestatis hic in certa particula terrę Transsylvanię degentes, sicuti Fogaras a solutione taxę regię in eum finem exemptos esse, vt dum et quando necessitas sacrę regię Maiestatis et regni postulaverit ad omnia seruicia, bellicis apparatibus instructi, ire et proficisci debeant. Propterea conclusum est, vt sacra Maiestas regia illos ad seruitia Maiestatis suę sacrę et regni generalia et particularia ire et proficisci committat graciose.

In negocio autem generalis expedicionis, statutum est, quod si quando necessitas et defensio regni sacram Maiestatem regiam personaliter expedicioni interesse postulav erit, ex tunc vniversitas nobilium ac Siculorum cum sedecima aut decima, seu quinta parte promiscuę plebis siue viriti m vel capitatim, prout magnitudo rei et necessitas expostulaverit, penes personam suę Maiestatis sacrę juxta mandatum eiusdem armis bellicis bene instructi insurgere et expedicio ni interesse debeant.

Domini quoque Saxones pro antiqua eorum consuetudine cum vniuersjs instrumentis bellicis, bo mbardis, ingenijs, falcone tis, globis, pulueribis et ignitis instrumentis neces sarijs bene instructi expedicioni interesse debeant, relictis tamen in singulis civitatibus pro firma custodia militaribus et sufficientibus personis. Quę omnia ijdem status et ordines sponte, libere, animo propenso et summo cum ardore, alacritatequ e facturos offerunt. Decernentes per expressum, vt negligentes, contumaces et huic constituioni ipsorum renitentes per sacram Maiestatem regiam debita et in literis Maiestatis eius expressa poena severe puniantur.

Quod ad statum religionis et controuersias nonnullas attinet, placuit dominis regnicolis, vt articuli in generali cong regatione dominorum regnicolarum superinde Coloswarij editi obseruentur videlicet vt quilibet eam quam maluerit religionem amplecti valeat, et neu tra partium alteri damno impedimento esse aut vim et iniuriam inferre debeat.

In negocio supplicationis dominorum regnicolarum pro dimissione e captiuitate egregiorum et agilium Stephani

Lazar de Zarheg, Michaeli Kornis de Zentpal, Nicolai Gereb de Zent Mihal, Michaelis Chywz et cuiusdam Stephani Zekel, placuit sacrę Maiestati regię eliberacionem illorum in aliud tempus differre, de qua Maiestas sua habita ratione supplicationum dominorum regnicolarum atque etiam clemencię suę regię decernere dignabitur.

Cum in districtu Karansebes sacro sanctum euangelium annunciari inceperit et in medio illorum inter Romanę religionis ac evangelij professores dissensio subnata sit, supplicarant domini regnicolę sacrę Maiestati regię dignaretur dissensionis revisionem prestantibus aliquot viris committere. Sed cum non facile queant isthic tales reperiri, qui controuersiam et diuersitatem illam dirrimere aut sopire possint, placuit sacrę Maiestati eius, non debere cognitionem dissensionem partibus littigantibus committere, sed publicis articulis cautum esse voluit, vt alternis diebus sacra in templo publico ab vtraque parte celebrentur. Ita vt vno die Romanę relligionis, altero vero die euangelij professores in eodem templo verbum dei audire et officia diuina seu coeremonias peragere debeant, neque alterutra pars aliam suo die et tempore instantibus sacris officijs in concione aut coena domini peragentem turbare, iniuria afficere, aut quoquomodo impedire audeat sub poena in prioribus articulis superinde constituta.

Quoniam multę quęrelę contra tricesimatores sacrę Maiestatis regię, presertim ex comitatibus Hunyad, Colos, Doboka et Zolnok interiori, superiori ęstate, imo presentibus quoque comitijs delatę sunt, vnde etiam contra illos attestationes testium celebratę sunt, conclusum et statutum est, vt tricesimatores juxta instructionem per sacram Maiestatem regiam sibi prescriptam et traditam in exactione tricesimarum procedere debeant ac ijdem tricesimatores et quęrulantes in termino futurorum judiciorum in curia Maiestatis suę sacre comparere debeant. Vbi ex parte eorundem tricesimatorum omnibus querulantibus iudicium et justicia administrabitur.

Quia officiales sacrę Maiestetis regię apud suam Maiestatem institerunt et humiliter supplicaverunt, idque totis viribus efficere conati sunt, signanter egregius Georgius Walkay vt coloni suę Maiestatis sacrę sub officiolatu eorum existentes a

jurisdicione comitum parochialium omnino exempti haberentur. Statutum est igitur vt demptis duabus arcibus regie Maiestatis Dewa et Georgen, que semper in camera diuorum regum Hungarię fuerunt, omnia bona et jura possessionaria, oppida, villę, possessiones, quę ad racionem suę Maiestatis sacrę tenentur et possidentur, instar bonorum dominorum et nobilium juxta veterem consuetudinem huius regni jurisdicioni et judicatui comitum parochialium subiaceant, ac coram eisdem omnibus contra se querulantibus respondere debeant. Salua appellatione causarum in curiam sue Maiestatis sacrę permanente.

In negocio fugitiuorum colonorum deliberatum est, vt articuli in generali congregatione dominorum regnicolarum statim post felicem reditum suarum Maiestatum sacrarum in dicta ciuitate Coloswar editi in omnibus eorum punctis et articulis interim obseruari debeant, quoad sua Maiestas sacra, in alia futura generali congregatione vniuersorum statuum et ordinum dominorum regnicolarum cum ijsdem diversum statuerit. Irritis interim et invalidatis alijs parcialibus si quę forent, constitucionibus.

Cum autem plurimi causantium in sedibus iudiciarijs comitatuum impetratis literis prorogatorijs a sacra Maiestate regia processum causarum interturbare consueuerunt. Igitur vt judicia mature et justo ordine administrari possint, clementer annuit Maiestas sua sacra, vt vniuersę literę prorogatorię jure mediante vtrum legitime vel illegitime extractę sint, discutiantur et solum modo illę quę legitime extractę esse compertę fuerint, observentur.

Quod autem ad querelas egregij magistri Ladislai Mekcheij prothonotarij contra egregium magistrum Valentinum Feoldwary, collegam suum super emanatione et extradacione literarum ad iudicatoriarum nobilis Pauli Zygethij contra Martham Keopeczy confectarum, in quibus ipse magister Ladislaus Mekchey dominis regnicolis conquestus est se per magistrum Valentinum Fewldwary, nescitur quo respectu introductum esse, multaque literis illis, quę honori et oficio suo quo ex gracia sacrę Maiestatis regię fungitur, detraherent inserta esse. Vnde rogasset dominos regnicolas, vt in tam ardua causa pro eo apud sacram Maiestatem regiam intercede-

rent, vt ipse Maiestati suę sacrę et fidelibus dominis regnicolis salvo et integro honore suo permanente, officio suo fungi possit. Ex mandato igitur sacrę Maiestatis regię statutum est, vt in termino iudiciorum primitus in curia regia celebrandorum sua Maiestas sacra causam extradacionis et emanationis literarum inter ipsum magistrum Ladislaum Mekchey et Valentinum Feoldwari prothonotarios, iuxta supplicationem dominorum regnicolorum, cum dominis consiliarijs ac juratis assessoribus sedis judiciarię eius Maiestatis, alijsque prestantibus et iurisperitis viris discutiet et adiudicabit, ac inter eos id quod justicia postulauerit pro sua regia dignitate exequetur.

Quia multi fidelium subditorum sacrę Maiestatis regiae referunt inter bona magnificorum quondam Francisci et Anthonji Kendi ac Francisci Bebek bona et jura sua possessionaria a se violenter et illegitime abstracta et abalienata haberi, itaque sacra Maiestas regia pro functione sua regia, qua iusticiam cuique se debere animaduertit, clementer decreuit vt vniuersi nobiles literas et literalia instrumenta eorum quę super factis bonorum suorum habent coram Maiestate sua sacra producant. Quibus visis vnicuique juxta id quod justicia requirit respondere dignabitur.

Dominis vero Siculis, qui super refusione damnorum per proximam insurrectionem plebeorum Siculorum acceptorum supplicarant, placuit Maiestati suę sacrę in futura congregatione dominorum regnicolarum responsum dare.

Cęterum communi voto dominorum regnicolarum statutum est, vt publici malefactores, fures homicidę, incendiarij, predones et alij id genus facinorosj juxta superiores constitutiones vbilibet tam in pertinentibus arcium sacrę Maiestatis regię, quam etiam aliorum dominorum mag natum et nobilium Siculorum nec non Saxonum bonis et terris ad nobilitatem pertinentibus, per comites vicecomites et judices nobilium comitatuum ac alios per sacram Maiestatem regiam ad id specialiter deputandos persequi, captiuari ac debita poena affici possint et debeant.

Postremo cum in causa religionis presertim de coena domini inter pastores et ministros ecclesiarum Hungaricarum et Saxonicarum non perinde conueniat vnde ante biennium ex

consensu sacrę Maiestatis regię ad ciuitatem Meggijes synodus indicta fuerat, vt factis collationibus scripturarum hęc controuersia inter eos dirimeretur, quę tunc infecta remanserat, vt itaque gloria dei ex sacra scriptura omnibus pijs magis ac magis innotescat statutum est, vt pastores et ministri ecclesiarum et alij pij in sacris literis versati tam corporis Christi realis in coena presentię professores, quam etiam hi qui sacramentarij vocantur et coenam pro signo tantum asseuerant, decimo quinto die ab eo die, quo sacra regia Maiestas Albam Juliam deo duce peruenerit, computando ad oppidum Enijed conuenire, quo alij quoque pij et prestantes viri libere venire poterunt, Maiestas quoque sacra regia vnum aliquem ex dominis consiliarijs suis in persona sua regia illuc mittere dignabitur, qui authoritate Maiestatis suę partes dissidentes ab omnibus jurgijs, contumelijs et blasphemijs cohibebit, coram quibus prenominati pastores ex sincero dei verbo zelo christiano disputare, conferre, veritatem in lucem proferre debebunt. Ne ex dissensionibus promiscua christianorum multitudo anceps et suspensa hereat, quin potius vno ore et corde puritatem fidei et religionis nostrę authorem deum per filium suum vnicum mediatorem et reconciliatorem nostrum glorificare valeat.

Nos itaque humilli supplicatione dominorum regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa prescriptos articulos, ac omnia et singula in eisdem contenta, quo ad omnes eorum continentias,clausulas et puncta ratos, gratos,et accepta habentes,approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus,atque tam nos obseruabimus quam etiam per alios subditos nostros obseruari faciemus. Datum in dicta civitate nostra Segeswar feria sexta post festum conversionis beati Pauli apostolj. Anno dominj quo supra.

Lecta.

(A királyi pecsét helye.)

(Eredetije a n.-szebeni Bruckenthal-féle muzeumban. Art. Diaet. Auth. Transsylv.)

XIV.

1564. jun. 28.

János Zs. rendelete a szabolcsmegyeiekhez a segesvári gyűlés által kivetett adó ügyében.

Joannes secundus dej gratia electus rex Hungariae, Dalmacie, Croacie etc. fidelibus nostris magnifico, egregrijs, nobilibus, comitj, vice comitibus, et vniuersitatj nobilium comitatus Zabolch, salutem et graciam. Noueritis quod fideles nostrj dominj regnicolj (sic) Hungarj et trium nationum Transsyluanj in presentj eorum conuentu partialj hic Segeswarinj ad festum beatae Agnetis celebrata, visa huius regnj nostrj necessitate, de bonis eorum iuxta priorem connumerationem de singulis portis singulum vnum florenum ad festum beati Valentinj martiris proxime venturum, sese nobis administraturos beneuole obtulerunt, cuius administrationem, cum variae regnj necessitates vrgere videantur. Fidelitatibus vestris harum serie mandamus firmiter, vt visis presentibus statim ipsam contributionem florenj vnius de medio vestrj ad prescriptum diem festum sanctj Valentini nunc affuturum manibus fidelis nostrj magnifici Franciscj Némethj de Zethen arcis Thokaj prefectj, sine ullo defectu administrare debeatis et teneaminj. Secus nullo modo facturj. Datum Segeswarinj feria sexta proxima post festum conuersionis beatj Paulj apostolj. Anno 1564.

Joannes Electus Rex.

Hátirat: Exemplum mandatj ducis Transsylvaniensis ad comitatum Zabolchensem ratione subsidij vnius floreni 28. Januarij Anno 1564.

(A m. k. kam. levéltárb. Publ. fasc. XXII. Nro. 41.)

XV.

1564. jun. 4—11.

A tordai országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarię, Dalmacię, Croatię etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod fideles nostri domini regnicolę Hungarie et trium nationum Transsyluanensium exhibuerunt nobis et presentauerunt infrascriptos articulos in comitijs eorum partialibus hic Thorde ad dominicam primam proximam post festum sanctę trinitatis nouissime preteritum celebratis editos, supplicantes nobis humiliter vt nos eosdem articulos ratos, gratos et acceptos habentes roborare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum nobilium regni Hungarię et trium nationum partium eiusdem Transsyluanarum nobilium Siculorum et Saxonum in conuentu eorum partiali pro primo die dominico proximo post festum sacratissime et jndiuidue trinitatis de edicto sacrę regię Maiestatis in oppido Thorda celebrato anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto confecti.

1) In primis intellexerunt domini et nobiles fideles vtriusque regni sacrę regię Maiestatis Hungarię videlicet et Transsyluanię ex propositione sua ad eam solutionem, quam potentissimo imperatori Turcarum quottannis pro quiete, pace et salute fidelium suorum pendere debet, presenti pecunia opus esse, tempusque instare, quo primo quoque ipsa solutio ad excelsam portam transmittatur, hortatur itaque benigne Maiestas sua eosdem fideles suos ad eam comparandam. Itaque domini nobiles et regnicolę prędicti Maiestati suę sacrę ingentes superinde gratias agunt, perpetuisque et fidelibus seruicijs eorum demereri contendunt tam salutarem et necessariam curam et

solicitudinem suam, quibus saluti et quieti fidelium suorum iam inde ab initio clementer semper prouidere consulereque dignata fuerit, et modo hoc vnum querere maxime intelligunt, quo fideles sui optata in pace et quiete permanere possint. Considerata igitur rerum magnitudine fideles Maiestatis sue sacrę domini nobiles Transsyluani, ad tam salutarem et necessariam prouisionem offerunt de singulis portis colonorum ipsorum iuxta priorem connumerationem singulos nonaginta nouem denarios ad proximum festum beatorum Petri et Pauli apostolorum Thordam ad manus exactoris Maiestatis suę sacrę administrandos.

2) Ad intertentionem vero exercitus necessarij similiter de singulis portis quadraginta denarios ad vigesimum diem diei prescripti festi immediate sequentem similiter exsoluturos.

Dominique et nobiles Hungari modo simili de singulis portis colonorum ipsorum singulum florenum et denarios quadraginta ad prescriptos terminos persoluturos offerunt.

Quia dominos Siculos Maiestas sua sacra habet in manibus suis regijs, quos ad suplicationem eorum nouiter connumerari faciet, et qui ex eis sex florenorum res valentes ad facultates habuerint, dicentur, infra vero sex florenos ne dicentur. Qui eadem onera que domini nobiles Transsyluani in hac vtraque contributione subire et ad prescriptos statutos dies administrare debebunt, terrigeni quoque seu inquilini wlgo feoldeon lakok dominorum Siculorum modo premisso dicentur soluturi.

Cum dominis vero Saxonibus Maiestas sua sacra vt solet ex premissis transigere dignabitur gratiose.

3) Cęterum quoniam domini et regnicole fideles agunt deo optimo maximo gratias immortales de felici reditu sacre Maiestatis sue, cum nacti sint Maiestatem suam sacram sibi ipsis et patrię eorum principem naturalem, adeoque clementissimum et salutis eorum studiosissimum, in quo nihil amplius desiderari possit, imo vel expectationem eorum sua clementia superauerit, cuius Maiestati pariter omnes congaudent, congratulantur et gestiunt, eiusque vitam longeuam et incolumem ac felicissimum imperium conseruari adaugerique deside-

rant, et deum optimum maximum ardentioribus quibus possunt votis superinde precantur, vnde pro decore et ornamento regiminis sui tantęque pietatis Maiestatis suę sacre sancitum est, vt miseri coloni a pristino vinculo et iugo temporis belli rusticani siue cruciati expost tum in nonnullis comitijs ad felicissimum natalis Maiestatis suę annum deducto liberari et illi solummodo ad pristina eorum loca tam ex bonis sacrę Maiestatis suę quam dominorum et nobilium, qui post generalem congregationem Coloswari profesto beate Catherine virginis anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto celebratam discesserunt, reduci valeant, ante eam vero discessi in suis locis pacifice relinquantur permansuri.

4) Annuit insuper Maiestas sua sacra ad suplicationem et in fauorem dominorum regnicolarum suorum omnes officiales suos demptis officialibus castrorum Dewa et Georgen (quę priuato exemptionis priuilegio tenentur) colonosque Maiestatis suę ęque vt dominorum et nobilium jure regni tenere et accommodare, similiter et colonos abbatię de Colosmonostra; si quibus tamen officialis eiusdem loci hactenus judicium et executionem fecisset, illa in suo vigore maneant. Nondum vero executa ad appellationem partis primum in presentiam comitatus Colosiensis indeque in curiam regiam transmittantur maturius discutienda.

5) Preterea quia in negotio religionis communicationis presertim coenę dominicę, quo usque varię disputationes, contentiones, rixe et assertiones inter superintendentes et pastores ecclesiarum Coloswariensis, nationis videlicet Hungari, et Cibiniensis gentis Saxonicalis habite fuerunt, ad tollendas igitur huiusmodi dissensiones, pacificandamque vtriusque partis conscientiam, pro quiete regnicolarum statutum est, vt a modo in posterum vtrique parti liberum sit, siue Coloswariensis aut Cibiniensis ecclesiarum religionem et assertionem tenere velit, ita tamen quod si pastor alicuius ciuitatis oppidi aut villę religionem et assertionem ecclesie Coloswariensis prędicare et populum ea vi cogere vellet, facere non possit, sed quamcumque religionem ciuitas, ipsa oppidum aut villa tenere voluerit, predicatorem eius assertionis tenere, contrarientem vero ammouere valeat; hoc idem et in diocesi ecclesie Cibiniensis ob-

seruetur. Si qui vero ad assertionem eiusdem ecclesie aut Coloswariensis accedere aut communicare voluerint, absque quorumlibet impedimento et molestia ad parochum religionis et assertionis illius communicandi gratia ex possessione professionis ecclesie Cibiniensis possessionem assertionis Coloswariensis absque omni offensione, subsonatione et derisione accedere valeat atque possit.

6) Demum concessit sacra Maiestas regia ad suplicationem dominorum nobilium regnicolarum Hungarię vt de cętero judicia eorum, que pro festo beati Lucę euangelistę antea celebrari debebant, pro festo beati Martini inchoari et vsque ad festum beatę Lucię virginis celebrari debeant.

Nos igitur suplicatione prefatorum fidelium nostrorum dominorum regnicolarum nostrę modo quo supra porrecta Maiestati, regia benignitate exaudita et clementer admissa prescriptos articulos nobis exhibitos et presentatos ratificamus, approbamus et confirmamus, atque tam nos obseruabimus quam per alios quospiam fideles subditos nostros inuiolabiliter obseruari faciemus. Datum in oppido nostro Thorda vndecimo die mensis Junij anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

(L. S.) Lecta.

Eredetije, az aljára nyomott ép pecséttel, az erd. muzeumban. (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diaet. Trans. I. köt.)

XVI.

1564. jun. 14. — jul. 1.

Zay Ferencz jelentése az 1564. tordai országgyülésen János Zsigmond ellen szött merény lefolyásáról.

a)

Sacratissima jmperatoria Maiestas
domine domine mihi clementissime.

Post fidelium seruiciorum meorum in graciam Maiestatis vestre sacratissimae humilimam subieccionem; hac hora venit ad me homo Paulj Chakij generi mei, qui mihi satis molesta noua attulit, referens pro certo quod filius regis Joannis nunc jn hac proxime preterita particulari Torde celebrata dieta que preterita hebdomada celebrata fuit, ad quam ferme omnes seruitores ipsius Transsiluani ex Hungaria uocati ad bellum magis quam ad dietam parati jngressi sunt; Stephanus enim Bathori de Somlyo nunquam in Transsiluaniam tali apparatu bellico quali nunc ad eam congregacionem profectus fuit, vbi filius regis Joannis vnum ex specialibus nobilibus Nicolaum Forro captiuari fecit, captiuasset autem et Nicolaum Walkaÿ nisi ad pedes Transsiluani procidisset graciamque capiti et vite inpetrasset, sequenti tandem ipse Nicolaus Forro ad torturam datus vt complices suos significaret, vt vnacum jllis decolaretur, quid jam fassus fuerit quosque suos complices significauerit, dicere nesciuit, sed cum hec scriberem hec eadem noua a magnifico domino Melchiore Balassa et Georgio Swlyok allata sunt, vera esse afirmantes.

Interim superuenerunt cerciora atque recentiora ex Debreczenio noua, quod non solum ipse Nicolaus Forro solus decolatus fuisset, sed et tercius cum Nicolao Walkaÿ qui sibi (vt dictum est) frustra gratiam inpetrauerat, tercium nominare nescierunt, vereor tamen ne jlle fuerit tercius quem nuper significaueram Maiestati vestrę sacratissimę eripsisse de negocio Georgij Banffij ad Job Paxÿ et per eum ad me significasse

et que de defectione quorundam audiuisset (Wolffgangus Harynaÿ qui Maiestati vestre sacratissime licet secrete fideles, tamen fideles fuerunt hij enim omnia que in Transsiluania agebantur nobis notauerant, a quibus tota ferme nobilitas Transsiluaniae) dependebat, qui et jntentissimi rerum Maiestatis vestre sacratissime ad omnem occasionem dandam erant, de quibus cum cerciora intellexero Maiestatem vestram sacratissimam humillime de omnibus informare curabo; cuius facti qualis finis fiat deus nouit, tota enim nobilitas commota fuit, alij qui sibi timebant et sibi ipsi conscij fuerant fugam, vt dicunt, parabant.

Alij autem jn vindictam necis bonorum virorum conspirare videbantur.

Sunt autem passi propter prescriptam suspicionem; hec Maiestati vestre sacratissime humillime significari volui, quam deus altissimus saluam et incolumem toto cristiano orbi diutissime conseruare dignetur.

Cassouie 14 Junij anno domini 1564

cuisdem vestre sacratissime Maiestatis

fidelis et humilis seruitor.

Franciscus Zaÿ de Chemer,

manu propria.

Külczím: Sacratissime Romanorum jmperatorie atque Germanie, Hungarie et Bohemie regie Maiestati domino domino meo clementissimo

ad manus proprias sacratissimae cesareç Maiestatis

von wegen der Ziffer dem Herrn Sinkmoser 21. Junij 1564.

Franciscus Zay de 14. Junij 1564.

Quod Transsiluanus fecerit decapitari tres ex potioribus nobilibus Transsiluanis.

(Eredetije Bécsben a cs. k. államlevéltárban a Hungari cs. k. osztályában.)

b)

1564. 1. Juli.

Sacratissima imperatoria Maiestas domine domine clementissime.

Post fidelitatis meae fideliumque seruiciorum meorum in gratiam Maiestatis vestrae sacratissimae humillimam mei commendationem.

Nuper multis undique allatis rumoribus certo certius relatum mihi erat Transsiluanum tres precipuos Transsiluanię nobiles decolari fecisse, licet de tertio sub dubio audiebatur, de duobus tamen nullum dubium dicebatur, quemadmodum Maiestati vestrae sacratissimae tunc perscripseram: nunc tamen multo aliter et quidem certius rem narrant nullum illorum esse interfectum, suspitionem quidem ex quibusdam interceptis literis de Nicolao Walkaÿ et altero Nicolao Forro Transsiluanum sumpsisse dicunt: quam rem cum Nicolaus Walkaÿ, ex dictis cuiusdam amici sui presensisset, ne caperetur preuenire curauit; ad Transsyluanum cucurrit, graciamque capiti et bonis supplex petijt, cui gracia ea conditione concessa est, ut omnia sponte et fideliter significaret quęcunque ab eo interrogarentur, jlle se fideliter facturum promisit, sicque tandem interrogatus qualis practica contra ipsum Transsiluanum, et per quos tractaretur: vltro omnia aperuit autoremque omnium tractatuum Nicolaum Forro et se ipsum ostendit, se tamen ex instinctu Nicolai Forro inductum in ipsam factionem fuisse excusauit, alios quoque quosdam ut auditur eius factionis conscios esse fassus est, illorum tamen nomina nondum intelligere potui.

Nicolaus Forro capitur atque sententia lata turpissime morti condemnatur, atque cum ad locum decolationis adductus fuisset, eam enim gratiam amici ipsius Forro impetrauerant, ne turpiori morte, sed tantum amputatione capitis puniretur: ad vltimum genibus flexis coram carnifice ut solum euaginato gladio capite plecteretur expectabat, gratia ipsi tam vitę quam bonis data est: qua clementia ipse Transsilua-

nus non mediocrem sibi apud regnicolas fauorem concilia dicitur; hac Maiestati vestrae sacratissimae sicut certiora p oribus rumoribus intelligere potui ita humillime quoque sig ficare curaui; deus altissimus Maiestatem vestram sacrati mam saluam et incolumem toti reipublicae christianę qu diutissime conseruare dignetur. Ex Zewlews die prima J anno dominj 1564.

Eiusdem vestre sacratissime Maiestatis fidelis et hu lis seruitor.

Franciscus Zaÿ de Chemer

ss.

mp.

Külczím: Sacratissimae romanorum imperatorię atque Germa Hungariae, Bohemiaeque regiae Maiestatj, domino domino meo sem clementissimo —: (Franciscus Zay de prima Julij)

Quod illis nobilibus quos scripserat fuisse iussu Transsylu decollatos facta sit gratia. (praes. 9. Julij 1564.)

(Eredetije Bécsben a cs. k. állami levéltárban.)

IX. FEJEZET.

I.

A hadadi fegyverszünet óta folytatott békealkudozások eredménytelenségének kétségtelenül egyik főoka volt: Balassa Menyhért. Az erdélyi részeknek mondhatni kellő közepéből szakitott ki két várat, melyből, ha neki ugy tetszett, egyenes út vezetett Erdély szivébe, nem is számitva, hogy e két vár az ő kezén állandó ostora volt a János Zsigmondnak hódoló környéknek. Roszúlt a helyzet attól fogva, a Ferdinánd s szultán közt kötött békébe be lett foglalva — mert ez neki megadta az előnyt, hogy visszatoroltatás félelme nélkül üzhette garázdálkodását a fejedelem birtokain.

Ilyen provocatiók nélkül is elég oka volt János Zsigmondnak nem tűrni szomszédságát — mely élő és meg nem szünő emlékeztetés volt árulására s az abból folyt kudarczra. Hogy semmiféle pacificatió Ferdinánddal és Maximiliánnal nem lesz képes őt a határszélről elmozditni, az a fejdelem előtt tisztán állt: pedig azt ő országa nyugalmának egyik fő, elengedhetetlen feltételének tekinté. Aztán a szenvedett vereség visszatorlásának vágya is elevenen égett szivében. Ő tehát csak úgy és annyiban folytatta a békealkudozásokat, a mennyiben nem volt reménye, hogy a portától megnyeri az engedélyt az elvett uradalmak visszafoglalására. Aligha csalódunk, ha azt hiszszük, hogy 1563 őszén a békére legszebb kilátásokkal kecsegtető alkudozásokat azért szakitotta oly gyorsan félbe, mert reménye volt, hogy a portától megnyeri az engedélyt a támadásra, s hogy hasonló remények és kilátások közt rendelte el attól fogva majd minden országgyűlés a hadfölkelést.

E remények — minden arra mutat — 1664 őszén, nem

sokkal a Ferdinánd halála után, valósultak. Szept. 4-én Pókay Jakab János Zsigmond rendeletével Szebenbe érkezett, melylyel szept. 22-ére Kolosvárra országgyűlést hirdetett s 366 lovas katonának rögtöni táborba szállitását az universitas részéről elrendelte.[1]) Hasonló rendeletek mentek a megyékhez s székekhez is, mindenütt a hadfölkeléssel párosúlt országgyűlést hirdetve ki.

Ez országgyűlés szept. 22-én Kolosvártt megtartatott s a hadfölkelés elrendeltetett. A nemesek és székelyek fejenkint jobbágyaik 16-od részével ülnek fel, a szászok a köteles 1000 gyalogot kellően felszerelve hadi szereikkel szólitják táborba s ezenkivül még 2000 ember föntartására hatezer forintot fizetnek.[2])

Ezzel ki volt hirdetve a fölkelés s a támadás megkezdésére sem hiányzott az ürügy.

Balassának kedve kerekedett Tokajon szüretelni. Épen ezekben a napokban elindult Szathmárról katonáival, Zayval a kassai kapitánynyal, a mi hordót utjában összeszedhetett, azt felhalmozta s sergével Tokaj alá ment.[3])

Szathmártt Balassa nem volt népszerű ember kevélygőgös, zsaroló voltáért. E város nem feledhette a Báthoryak kapitánykodását s távozásáról hírt adtak István urnak a váradi kapitánynak.[4]) Oct. 3-án válogatott csapattal a város alatt termett s ez minden viadal nélkül felnyitá kapuit.[5]) Balassa neje, gyermekei, kincsei a Báthory kezébe estek s ez mind ez

---

[1]) A szász nemzeti egyetem jkve. A meghivók a szokott módon és szokott helyekre szétküldettek.

[2]) A szász universitás jkvében a Percepták közt olvassuk: »22 Tag Septembris, wie der Landtag zu Klausenburg gehalten ist worden, und da die deutsche Herrn 1000 drabanten dahinn geschickt haben, so hatt königliche Matt, noch über die vorige Summe von den deutschen Herrn 2000 man begehrtt, die veil die Edelleut den 16 man geben, und sie auch zu haupt allda müssen sein, so haben sich die deutschen Herrn seiner Matt zu geben verwilligt fl. 6000.«

[3]) Forgács Comment. 341-ik l.

[4]) Miles Würgengel 97-ik l.

[5]) Nagy Szabó Memoriale Mikónál 22-ik l.

ı fejedelemhez küldé. Onnan Nagy-Bánya alá ment s azt is ıatalmába ejté.

E támadásokkal kapcsolatosan megindúlt a fejedelem is ı tizenkét ezer ember élén a részekbe ment. Legelébb Hadadot ʻogta ostrom alá, melyet Sennyei Mátyás védelmezett. De a ɜyenge erőd nem tudott ellentállani egy ellene intézett rohamıak, melyben az őrség vagy elesett vagy fogságba esett. Ezen sorsa volt a sebekkel terhelt Sennyeinek, kit vitézsége elismeréseül a táborozás végével a fejedelem szabad lábra helyhezett.[1]) E sikert több követte: egymásután elestek Nyirbátor, Atya és oct. 19-én Kis-Várda, Ecsed pedig oly szerződést fogadott el, hogy ha két hó alatt segélyt nem kap, meg fog hódolni.[2]) A fejedelem, mint az olasz Gromo feljegyezve hagyta ɜzemélyes vitézségének is sok tanujelét adta s hogy, sergeit Tokajnál a Tiszán átvezetvén, Kassát nem támadta meg csak azon múlt, hogy az őszi esőzések kiárasztván a folyamokat, kénytelen volt haza térni — útközben elfoglalván Kovászót.

II.

Hogy e sikereket Maximilián nem fogja tétlenül nézni, azzal János Zs. tisztában volt, valamint azzal is, hogy Balassa kisérletet teend veszteségeiért kárpotlást keresni. 1565. január 22-ére Kolosvárra országgyűlést hirdetett[3]) melyre az ujon visszafoglalt területek is elküldötték követjeiket s melynek természetesen legkiválóbb feladata a hadfölkelés szervezése volt.

Ugy látszik a fejedelmi propositiók méltánylattal szóltak a rendek buzgalmáról, melylyel a múlt év fényes eredményeit elérni segitettek: mert a rendek egészen szerényen men-

[1]) Forgács Comment. 345-ik l.

[2]) Bethlen Farkas II. 41.

[3]) A szász nemzeti egyetem 1565-iki jkvében be vannak vezetve az adományok, melyeket az országgyűlésen a szászok kiosztottak: t. i. kupákat a fejedelemnek 112 ft 12 den. a cancellárnak 52ft 94, Nisowskinak 40 ft 62 den. Apafi Gergelynek 31 ft 14 den. Dr. Blandrata Györgynek 20 ft 17 értéküt. Cserényi Istvánnak egy 4 ft értékű szőnyeget »auff das er vnns wider dem Adell in vnserm rechtlich processe beiständig sein wollt.«

tegetőzve, hogy nem tehettek annyit mennyit akartak, igérték, hogy jövőre is sem fáradságukat sem költségeiket nem fogják kimélni, s kérték ő felségét, hogy a hatalmas császárral (t. i. a szultánnal) az ország jó egyetértését tartsa fönn.

Minthogy pedig a »német fejedelem« haddal készül, melynek erejéről úgy hiszik ő felsége tudomással is bir: múlhatatlan hogy nekiek is olyan haderejük legyen, mely addig, mig a szükség úgy hozza magával, fegyverben marad. S megszavazták a szükséges költséget: az erdélyi megyékből portánkint 99 denárt, azonkivül a három nemzet által tartandó másfél ezer emberre portánkint 40 denárt. Ehez hasonló összeg fizetését igérte a szász [1]) és a székely nemzet is, a magyarországiak pedig portánkint 1 ftot s 500 lovas tartására ötven-ötven pénzt.

Ezzel kapcsolatban szabályozák a hadfölkelés módozatait, azaz a fönnálló szokásokat s korábbi szabályokat formulázák. A nemesség fejenkint 16-ával, a község kapuszám szerint kél fel. Tiz fölkeltből egy puskás, egy kéizves, 8-a dárdás. Ezeknek együtt van egy szekerök, azon a sánczásáshoz szükséges eszközök s azon kivül elegendő élelem. Az egy házhelyi nemesek közül az egy ekés lovas, a fél ékes puskás legyen. A szolgák (t. i. szegődött cselédek) helyettest állitnak — de lófő és nemes a választott király engedélyén kivül nem maradhat el. A székelyek s szászok a nemesség fölkeléséhez s fizetéséhez aránylagosan járulnak a terhekben. A magyarországi nemesség jobbágyai huszadát tartja hadkészen. Az itteni egy házhelyi nemesek urak, és szolgák az erdélyi mód szerint kelnek fel.

---

[1]) A szász egyetem jkvében a Percepták közt olvassuk: »Sequitur praesentatio stipendiarię solutionis pro intertenendis ad tres menses continuos 500 peditibus pixidariis super vniversitatem Saxonum in comitijs Colosvarini 18 die Januarij celebratis impositae fl. 4755.« A nagyszebeni jkvben hasonlag a Percepták közt olvassuk: »Sequitur praesentatio contributionis flor. 24000 item stipendiariae solutionis ad intertenendos ad unam angariam 500 pedites pixidarios flor. 4755, in comitiis Colosvariensibus 18 die mensis Januarij celebratis super universitatem dominorum Saxonum impositorum, ubi ad praestandam utramque summam dominj septem sedium ad domum numeratam flor. 460 ordinarunt.«

A törvényszék tartásának határnapjai ne mellőztessenek — ő felsége az országgyűléseket olyan időben tartsa, mely e törvénynapokkal nem esik össze. A perhalasztás, ha törvénytelen meg, ne tartassék. Bihar vármegyében a törvényszéket ne csak egy, hanem két napig tartsák: a periratok pedig harmadnap adassanak ki. — A fölebbezett ügyekben a gyűlés végével hozassék itélet.

Uj erődöt, kastélyt ő felsége engedelme nélkül senki ne emelhessen: a létezők megvizsgálására minden nemzetből két tagot számláló bizottság küldessék ki s a haszontalanok lerontassanak.

Kolosmonostorról a levelek, kiváltságok s regestrumok vitessenek Fehérvárra a káptalanba, és válaszszanak oda levéltárnokot.

A cathedraticum (egyházi adó) elengedtetett bizonyos kivételek leszámitásával.

A marosvásárhelyi iskola segélyezésére ő felsége harmadfélszáz forintot ad. A fehérvári iskolára ő felsége ez előtt is kiváló gondot forditott: derék tanárokkal látta el, kik latin és hellen nyelveket tanitotak, ezen felül a rendek kérésére megigérte, hogy azt ki fogja épittetni.

Azoknak, kik a részekben mint hűtlenek jószágaikat elvesztették, ha megtértek, megjelentek e gyűlésen s letették a hűség esküjét, még ha az ellenség soraiban harczoltak is megbocsát ő felsége s jószágaikat visszaereszti. Egyszersmind a visszabocsátás módozatait szabályozták. Azoknak kik nem tértek vissza ő felsége hűsége alá, a megtérésre 40 nap adatik. [1])

E gyűlésből magából talán, vagy közvetlenül eloszlása után János Zs. két követséget inditott utnak: egyet Békes Gáspárt, kegyenczét, kit Petrovics hagyott családjára örökül, egy merész s az eszközöket nem fontolgató ifjút Stambulba, elmondani az országát fenyegető veszélyt és segélyt kérni [2]) s egy másikat a lengyel királyhoz, hogy ez közvetitőként lépjen fel közte s a német udvar közt. [3])

---

[1]) L. Törvények és Irományok I. sz.

[2]) Forgács Comment. 355. l.

[3]) Bethlen Farkas II. 43.

De már minden késő volt, Maximilián már akkorra megtette az előkészületeket a visszatorlásra. Csáby Ákost mint követet s Csernovics Mihályt mint internunciust a portára inditá [1]) hogy a fegyverszegés bűnét Jánosra háritsák s a múlt év végén elfoglaltakat visszakövetelják és megindítá Schwendi Lázárt hétezer emberrel a felvidékre, s Báthory Endrét az ecsedit, Balassa Menyhértet és Perényi Gábort kapitányait utasitá, hogy dandáraikkal Schwendihez csatlakozzanak. Mire ezek elindultak s megkezdték a támadást, János Zs. nem készitheté el hadait s nem vezethette ellenök az erős tél miatt [2]): s múlt évi foglalásai épen oly gyorsan vesztek el mint a milyen gyorsan meg voltak szerezve. Schwendi febr. 3-án [3]) elfoglalta Tokajt, melynek védelmében vitéz kapitánya s kipróbált hive Némethy Ferencz elesett. E hírre a szathmári őrség nem érezve magát elég erősnek az ellenállásra, lerombolá az erődítési műveket, felégeté a palánkokat, visszavonúlt Nagy-Váradra. Balassa elfoglalta Szerencset, Schwendi Szentmártont. Onnan Erdőd alá mentek, mely hamar magadta magát [4]) tovább folytatták utjokat minden ellenállás nélkül Nagy-Bánya alá, mely csakúgy mint Kővár, Csejte s a Szamosköznek kastélyai, magadá magát. Az ellenségnek nyitva állt az út Kolosvárra.

Mire Schwendi megkezdte a hadjáratot, János Zs. még nem volt készen: mire elkészült oly nagy előnyöket vivott ki az ellenség, hogy menekülést csak gyors békében keresett. Kolosvártt márcz. 7-én felhatalmazványt állitott ki Báthory István és Nisowszky Szaniszló számára, hogy Báthory Endre főhadi biztossal és Schwendi Lázárral a német hadak főkapitányával békét köthet. Az utasitásban elmondá követeléseit: czime legyen »János, fia fenséges János fejedelemnek, hajdan magyar királynak, Erdély fejedelme stb.« de a portánál használhatja a királyi czimet. Nőül kapja Johannát Maximilián nővérét főherczegasszonyi hozománynyal. Birtokát élte fogytáig tartja

[1]) Hammer Gesch. des osm. Reiches. 2-ik kiadás II. k. 308.

[2]) Nagy Szabó Memoriale 22-ik l. Verancsics Munkái II. k. 103.

[3]) Miles Würgengel 100 Bethlen II. febr. 5-re teszi.

[4]) Marcz. 2-án kelt hitlevele váraí feladásáról a cs. k. titkos levéltárban.

meg. Fiai örökösödnek, leányai kiházasittatnak, Tokaj visszaadatik. Ő felsége iránti hűségre és engedelmességre kész Erdély rendeivel együtt esküt tenni le, de úgy hogy megsegittessenek. Ezen kivül több pont az uradalmak s alattvalók ügyének szabályozására tesz javaslatokat. [1])

Marcz. 13-ára a békepontok elkészültek, de úgy hogy ratificalás végett Bécsbe küldendők. E szerint a fenséges erdélyi fejedelem s törvényes ágyból születendő örökösei megtartják Erdélyt, Magyarországot visszaadja, kivéve Bihart Váraddal, mely haláláig kezén marad. Lemond a választott magyar királyi czimről. Erdélyt a magyar korona tagjának ismeri el s a hűségre és engedelmességre esküt tesz. Tokaj, Szerencs ő felsége kezén maradnak, Munkács, Huszt, visszaadatik. A foglyok szabadon bocsáttatnak, magszakadás esetére Erdély visszaszáll. [2])

János Zsigmond elfogadta a pontokat s Gyalu marcz. 24-én Báthory Istvánt teljhatalommal ellátva Bécsbe küldi követül a ratificálás keresztül vitelére. Az ugyanez nap adott utasitás körülirta követeléseit a területi viszonyok megállapitása ügyében, felhatalmazványt állitott ki számára, hogy a közte s Maximilián nővére közt kötendő házasságra nézve szerződést köthessen. [3]) Báthory nyomon elindúlt: apr. 2-án Szathmártt volt s egy Schwendivel és Báthory Endrével tartott értekezlet után folytatta útját Bécsbe. [4])

Báthory még Bécsbe sem ért fel: s a dologban új fordulat állott be. A szultán értesülvén Maximilián vezérei tá-

[1]) Bécsben a cs. k. titkos levéltárban mindkét okmány. Egészen elüt attól, melyet Bethlen Farkas közöl (II. k. 46 s köv.) s mely kivonatos is. Ezek a titkos pontok voltak.

[2]) A cs. k. titkos levéltárban levő példányról, mely hasonlag elüt Bethlen közlésétől. »Transilvaniam — mondja ez — ipsam Vngariae partem membrumque agnoscere, Caesareae Matti ac omnibus ejus posteris, veluti legitimis Vngariae regibus, morem gerere, coronae Hungariae se subjicere, datoque a principio statim principatus sui juramento fidem et obedientiam debere.«

[3]) Mindez okmány eredetije Bécsben a cs. k. titkos levéltárban. Ezen példányokról közzé tettem a Történeti Lapok III. évfolyama 456. s köv. ll.

[4]) Az oklevelek ugyanott: kiadtam a Történeti Lapok III. k. 472. l.

madásáról, ennek követei előtt kijelenté, hogy csak akkor fogja a Ferdinánddal kötött békét reá is kiterjeszteni, ha hadait tüstént visszavonja s az elfoglaltakat visszaadja, [1]) s Csábyt letartóztatva Csernovicsot Hedajet csausz kiséretében Bécsbe inditá. [2]) Békes Gáspárt a fejdelemhez visszabocsátá s hozzá küldé Mehemet csauszt az izenettel, hogy megsegitése elrendeltetett s csakugyan a temesvári és budai basákat a segélyadásra utasitá is.

Ily körülmények közt János Zs. Gyulafehérvárról apr. 24-éről futárt küldött Báthoryhoz újabb utasitással, melyben a megváltozott visszonyokhoz idomitott követeléseit sorolja fel s a rendelettel, hogy régi utasitását tegye félre s ha a császár kivánatait nem fogadná el vagy azonnal térjen vissza, vagy tegyen jelentést. [3]) De Bécsben, daczára a lengyel király közbenjárásának, ki külön követtel szorgalmazta Maximiliánnál az engedékenységet, mit sem akartak tudni a szathmári békepontok módositásáról, másfelől Báthory is e kérdésben szigorúbban volt utasitva hogysem engedhetett volna [4]) s a dolog vége az lett, hogy miután egy Erdélybe küldött futára vissza érkezett, jun. 5-én a császár parancsára letartóztatott. [5])

III.

Ez alatt a háború Magyarországon újra kitört. A portáról kapott parancs következtében, május elején [6]) Haszán temesvári basa megindult, hogy a fenyegetett és elfoglalt részeket megtisztitsa a német hadaktól s János Zs. Bethlen Ger-

[1]) Verancsics Munkái IX. k. 108-ik l.

[2]) Forgács szerint Bécsbe apr. 13-án érkeztek meg s két nap mulva fogadtattak. 353-ik l.

[3]) Mindkettőt a titkos levéltárban levő példányok után kiadtam a Történeti Lapok 473. és 485. s köv. ll.

[4]) Maximilián válasza máj. 6. és 8-ról és Báthory viszonválaszai maj. 14-ről, továbbá a maj. 16. és 19-iki válaszváltások u. o.

[5]) Báthory István folyamodása a Tört. Lapok III-ik k. 568-ik szfogságára vonatkozó irományokat kiadtam a Történeti Lapokban.

[6]) Történeti Lapok III. k. 570.

gelyt egy csapat lovassal elébe küldé, hogy utjában kalauzúl szolgáljon s e csapat Pankotát (Biharban) elfoglalta. A budai basa egy még nagyobb csapatot rendelt ki: a szolnoki, hatvani béget, több más bégekkel s agákkal együtt. Czéljok volt Szathmár alá szállani táborba s ott egyesülni az erdélyi hadakkal.

János Zs. a mint a török hadak megindulásáról megbizonyosodott, országszerte hadfölkelést parancsolt s a mint ezek táborba szálltak jun. 2-án (hol, nem tudatik) tábori országgyűlést tartott, mely elrendelé, hogy a nemesség fejenkint jobbágyai 16-ával kel fel s a más két nemzetre is ezzel aránylagos terhet rótt. [1]) Ő maga Váradra ment s a mint hadai kiérkeztek, Szathmár alá indúlt, hol a török hadakkal egyesült. Egy csapat apróbb, nagyobb eredménytelen csatározás után a hadak Erdőd ostromára siettek s azt negyven napi vívás után aug. 2-án bevették, s lerontották. [2])

Elestek Csehi, Nagy Bánya s utóbb Szathmár is. Schwendi, ki eddig tétlenül nézte a dolgot, most maga is táborba szállt Zayval együtt. De bár tetemes erődítést kapott s bár az apróbb csatározásokban, melyekben többnyire ő maradt győztes [3]) kerülte a döntő ütközetet s szept. közepén a török vezérekkel fegyverszünetet kötött.

János Zs. a hír boszusággal tölté el — de alkalmazkodnia kelle a kényszerűséghez: visszatért Erdélybe. Ellenben Schwendi és társai az egyezkedés daczára is folytatták a küzdést s Nagy-Bányát és Szendrőt visszavették, őrséggel rakták meg s csak azután tértek haza. [4])

---

[1]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk: »2 die Junij inflicta. Sequitur stipendiaria 3000 pediţum pixidariorum solutio, quam S. R. Mattas bellicam contra castrum Erdőd et Zakmár expeditionem movens ab vniversitate dom. Saxonum postulauit. Quo tempore dni nobiles capitatim cum sedecima colonorum suorum parte una insurrexerunt. Ad 3000 peditum solutionem vero floreni 9510 postulati sunt.« János Zs. juniusban történt elindulását l. Tört. Lapok III. k. 570-ik l.

[2]) Miles Würgengel 105 Bethlen II. 72.

[3]) Verancsis Munkái II. k. 111-ik l.

[4]) Bethlen Farkas II. k. 74. Forgács 388. Nagy Szabó Mikónál 24-ik l.

IV.

Midőn Maximilián a törökök támadásáról hírt vett, kiknek egy csapata Horvátországba is betört, letartóztatta mint kezest a Bécsbe küldött csauszt s Csernovicsot visszaküldte Konstantinápolyba. Úgy hitte, hogy könnyebben fog boldogulni, ha sikerülend a János Zs. ügyét a békealkudozásoktól elválasztani s e hittel a szathmári alkupontokat, még a titkosakat is, melyek egy, a törökök ellen közösen folytatandó háború esetlegességével is foglalkoztak, vele adta. [1]) A dolog nem tette meg azt a hatást, mit Maximilián várt: sokkal tisztábban látta Szolimán a helyzetet, hogysem ne tudta volna, hogy az erdélyiek annyit feszegetett hűsége a kényszerűség következménye s a szövetség a keresztyének és mohamedánok közt nem benső hajlamon, csak politikai szükségességen nyugszik. János Zsigmondhoz csauszt küldött, ki számon kérje tőle, hogyan alkudhatik az ő tudtán kivül háta mögött békekötésen? Csernovicsot aug. 7-én visszabocsátá Bécsbe a válaszszal: eresszе szabadon csauszát, sergeit vonja vissza, adja vissza Tokajt és Nagy-Bányát, mert az egész szathmári egyezkedés érvénytelen s az internuntius már aug. 22-én Bécsben volt. [2])

János Zs. szívében kereszűséggel eltelve érkezett haza. Ő más eredményt várt e hadjárattól s hitte, hogy a török vezérek perfidiáján múlt, hogy azok nem teljesedtek, s a portára küldött jelentéseiben ennek hangot is adott. Azonban nem kevésbbé volt meglepetve, midőn a csausz követségi megbizatását elébe terjesztő. A mentség könnyű, mondhatni kéznél volt: a szathmári pontokat időnyerés kedveért kötötte olyankor, midőn nagyon meg volt szorulva: de ez a gyanút nem háritotta volna el. A portai vezérek közűl azok, kiknek jó indulatában legtöbb oka volt bizni, azt tanácsolták neki, hogy személyesen jelenjen meg a portán — ezzel fogja a divánt lefegyverezni, ez fog minden gyanút gyökeresen kiirtani. [3])

[1]) Bethlen Farkas II. k. 78 Miles 107.

[2]) Hammer Gesch. des Osm. Reiches II. 309.

[3]) Bánffy G. Naplója Erdélyország Történetei Tára I. k.

János Zsigmondnak legbizalmasabb tanácsosai is ezt ajánlották [1]) de határozottan ellenzette a rendek nagy része s ő ezek ellenében gyorsan határozott: maga személyesen fogja elmondani a szultánnak a szatmári békekötés körülményeit Konstantinápolyban, a szultán fővárosában. S hogy az erre szükséges készületeket megtehesse, sept. 24-éről Kolosvárról oct. 9-ére Kolosmonostorra részletes országgyűlést hirdetett. [2])

A királyi előterjesztés a szükséges adó megszavazását s a fejdelem útazására az előkészületek megtétele fölötti intézkedéseket tűzte ki tanácskozás tárgyaiúl. Az elsőre nézve megszavazták a portai adót 99 denárt, melynek megfelelő összeget vállaltak el a székelyek s szászok is. Az utóbbira nézve a fejdelemnek teljesen szabad kezet engedtek: válaszsza ki ő felsége azokat, kiket kisérőiűl akar kiszemelni, helytartóit távolléte idejére s a hadak parancsnokait. Hogy pedig távolléte alatt az országban fogyatkozás ne legyen, portánkint 20 denárt szavaztak meg, ezenkivűl hadfelkelést rendelt mind három nemzet részéről, megszabván annak módozatait, [3]) s kitüzvén a hadak összegyűlésének helyeit: Kolosvárt, Vásárhelyt és Beszterczét. S ezen időre vonatkozólag egyszersmind a törvénykezési módozatokat is elrendelék.

A rendek oct. 13-án oszlottak el. [4])

S a mint a gyűlésnek vége volt, János Zs. oratorokat küldött a portára, kik kijelentsék, hogy az ellene emelt vádakat egyszerű követküldéssel el nem intézheti: személyesen fog

---

[1]) Miles Würgengel 107.

[2]) L. Törvények és Irományok II. A szász nemzeti egyetem 1565-ik, jkvének följegyzései szerint Szebenbe szept. 22-én Nagy András vitte el a király meghivóit.

[3]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk a Percepták közt: »Sequitur administratio contributionis flor. 18000 in comitijs octavo die octobris in Colosmonostor celebratis super vniuersitatem dom. Saxonum impositae. (Felül más kézzel: census iste in nationem anni sequentis collectus et positus.« Az 1566-iki egyetemi jkvben hasonlag a Percepták közt olvassuk: »In comitiis Colosmonostoriensibus anno 1565 die 8-a Octobris celebratis stipendiaria mille peditum intertenendorum solutio vniuersitati dominorum Saxonum imposita fuit.«

[4]) L. *Törvények és Irományok* II-ik sz.

bemenni a portára. S a mely nap a szultán menedéklevelét veendi, három nappal később személyesen fog elindulni.

A szultánt megelégedéssel tölté el a fejdelem elhatározása — egészen le volt az fegyverezve. Rögtön visszaizent, hogy sem a téli idő, sem a viszonyok nem alkalmasak elutazására. Az ellenség távollétét támadásra használhatná fel: várjon tavaszig. Akkor ő személye szerint haddal jön az országba: keresse fel akkor itt. [1]) S midőn Hosszutóty, Maximilián követe 1566. elején Konstantinápolyba érkezett, oly megbizatással, hogy Pankotának és a Horvátországban a nyári hadjárat alkalmával elfoglalt Kruppának visszaadatását sürgesse, s ajándékokat pedig csak a vezérek számára hozott, s a szultánnak, a két év óta elmaradt ajándékokat most sem szolgáltatta be: a boszús Szoliman Wyszszel az internuntiussal együtt elzáratta s egyszersmind a hadat Magyarország ellen kihirdette.[2])

V.

A mint a divánban elhatározták a háborút 1566. elején a szultán csauszt küldött a fehérvári udvarba egy athnaméval, mely János Zsigmond megerősitését foglalta magában, Erdély fejedelem-választási jogának elismerésével az évenkinti adónak pontos beszolgáltatása mellett,[3]) s mely, midőn az elhatározott hadjáratra a fejdelem részvétét biztositni akarta, egy nemzetközi szerződés, szövetkezés helyét pótolta, továbbá egy fermánnal, mely inté őt, hogy törekedjék az összes magyarországi megyék részvételét biztositni a hadjáratra s maga részéről is megtenni a szükséges előkészületeket s végre gazdag ajándékokkal: kaftánnal, nemes lóval s gazdagon aranyzott, gyöngyös pallossal.[4])

---

[1]) Bánfy G. Naplója Erd. Tört. Tára I. k.

[2]) Hammer i. h. II. 311.

[3]) L. Erdély Történetei Szilágyi S. I. k. 383. s köv. ll. összevetvén a 357. l. jegyzetével.

[4]) Bethlen II. 92. A csauszról az országgyűlési meghivó is megemlékezik.

János Zs. azonnal szétküldte az országgyűlési meghivókat, melylyel a rendeket Thordára márcz. 10-ére hivta összse.[1]) Egyszersmind meghivót küldött a magyarországi megyékhez, figyelmeztetve őket a szultán ajánlatának nagy horderejére, ki azon óhajtását fejezé ki, hogy mielőtt az országba be jőne, fejezzék be ők átállásukat, nehogy akkor, midőn ő már roppant sergeivel ben van, keressék megmaradásukat. Maga is inti őket a maga részéről, hogy a szultán felhivására hódolattal feleljenek, nehogy az ellenkezővel maguk és családjuk romlását készitsék elő, s ez esetben ő is közbenjáró lesz a szultánnál. A fontos ügyek tekintetbe vételével Thordára marcz. 10-ére országgyűlést hirdet, melyre minden megye küldjön négy követet.[2])

Az országgyűlés a kitűzött időben megnyilt.[3]) De csak az erdélyi megyék jelentek meg: Schwendi a fejedelem parancsa ellen letiltó rendeletet adott ki s annak hatása volt: hoszas idő óta először történt, hogy csak a három nemzet tanácskozott együtt a részek nélkül. A királyi előterjesztéseket a korlátnok és Bornemisza Farkas adták át a rendeknek: a múlt gyűlés azon elhatározása, hogy ő a választott király személyesen menjen be a portára, teljesitetlen maradt: mert a szultán azon óhajtását fejezte ki, hogy maradjon ő otthon az ország oltalmára. Hanem a szultán személyesen készül hadjáratra, s tőle is azt kivánja, hogy személyesen menjen táborába. Hű rendeiért ő erre is kész: hanem a dolog készületet s költséget kiván.[4])

---

[1]) A szász nemzeti egyetem jkve szerint a. a. 1566 az Erogaták közt fel van jegyezve, hogy febr. 11-én küldettek szét Szebenből a szász helyhatóságokhoz a szokott módon a marcz. 10-iki országgyűlésre.

[2]) L. Törvények és Irományok IV. Schwendi Lázár egy nyomon rá kiadott körlevelével eltiltá a megjelenést.

[3]) A szász nemzeti egyetem jkvében találtató feljegyzések szerint marcz. 1-én elindulnak a tordai gyűlésre a követek s visznek magukkal a fejdelemnek »einem Cop (kupa) auff wülligste art gemacht« 138 ft 18 d. értékűt s egy másikat 99 ft 78 d. ért. Kisebb értékűeket a cancellárnak, Nisowskynak, Békesnek, Apafinak. Továbbá Cserényi testvérnek s Bornemisza Farkasnak egy-egy szőnyeget 8—8 ft értékben »dass sie uns für dem Landt unsers Rechtlichem Process halben beständig sein wollten.«

[4]) L. Törvények és Irományok V-ik sz.

A rendek hálával fogadták a fejedelem ajánlkozását s készségesen megszavazzák a szükséges adót: a megyék és székely porták részéről 99 denárt, melynek megfelelő összeget ajánlottak a szászok. [1])

Elrendelék a hadfölkelést s meghozák az arra vonatkozó szabályokat: a szász papok alkalmas ágyús lovakat állitsanak ki. A nemesek, székelyek személyenkint jobbágyaik 16-ával, az egy házhelylyel biró nemesek ötön adjanak egy lovagot: a magyarországiak jobbágyaik 20-ával keljenek fel. Kirendeltettek a városi hadak is, meghagyván, hogy alkalmas embereket állitsanak ki.

Midőn ő felsége a szultánhoz megy, a kiket kirendel, hűtlenség büntetése alatt el ne maradjanak.

Kulcsos városokba háborúság idején a nemesek családjaikkal, gyermekeikel, befogadtassanak.

A törvénykezést illetőleg megújiták a kolosmonostori végzéseket.

Hoztak e gyűlésen vallásügyi törvényt is, egészen ellenkező szelleműt eddigi eljárásukkal. János Zs. kinek udvari papja ez idétt már Dávid Ferencz volt, egészen a calvinismusra tért át — s az országgyűlés a katholicus egyházi személyeket kitiltotta az országból.

A gyűlés márcz. 17-én oszlott el. [2])

A fejdelem azonnal követeket küldött a portára, kik a szultán elindulásáról korán hírt hozzanak, s hozzá fogott a többi intézkedések megtételéhez: apr. 9-én kiadta a rendeleteket, hogy a hadfölkeléshez szükséges intézkedések megtétessenek [3]) máj. 9-én pedig midőn a szultán elindulására kitűzött idő elmúlt, kiadta a parancsokat hogy kiszemelt kisérete mennél diszesebben jelenjen meg: veres vagy szederjes szín

---

[1]) A szász universitas jkvében olvassuk a Percepták közt: In comitijs Thordensibus Ao 1566 die 10. Martij quae fuit dominica Reminiscere universitati dom. Saxonum a. S. R. Matte census fl. 16000 impositus fuit, neque ulla combustis ex hoc censu facta relaxatio, S. R. Matte totam summam postulante «

[2]) L. Törvények és Irományok VI.

[3]) L. Törvények és Irományok VII.

ruhában, két lóval ezüst szerszámmal, előkelő szolgával (azaz bejáróval) s ha tetszik azon kivül lovászszal is. [1])

VI.

Ekkor »a pompakedvelő Szolimán« már útban volt. Máj. 1-én tizenharmadszor állott diadalmas sergei élére oly fénynyel, mely minden eddigi kivonulását a fővárosból felülmulta, s teljesen igazolta a neki adatt melléknevet. [2]) Vele indultak el az erdélyi orátorak is, három állomást táborával jöttek s ekkor haza bocsáttattak Erdélybe, hogy a szultán útban létéről hírt vigyenek. Május derekán érkeztek Fehérvárra s a választott király azonnal körlevelet bocsátott ki, melylyel máj. 28-ikára Thordára országgyűlést hirdetett. [3])

A királyi előterjesztés a múlt gyűlésre való hivatkozással, miután a szultán már elindult táborával, felhivja a rendeket a szükséges intézkedések megtételére, hogy egyfelől a fejedelem látogatása a szultánnál kellő módon mehessen végbez, másfelől a szükséges költség meglegyen. Egyszersmind a hadfölkelési, táborba szállási intézkedések megtételét is sürgeti, a szultán tábora számára kétszáz mázsa vajat kér, s a szász papok folyamodásait is figyelmökbe ajánlja. [4])

A rendek mindenek előtt a királyi előterjesztéseket vették tárgyalásba: megajánlották a portákszerinti adót: 99 denárt, [5]) ehez hasonló összeget a magyarországiak is. A fejdelem által felemlitett tetemes adóhátralékra nézve elrendelék,

[1]) L. Törvények és Irományok VIII.

[2]) Hammer Gesch. des Osm. Reiches II. 313.

[3]) L. Törvények és Irományok IX-ik sz. Az országgyűlési meghivókat Szebenből a szokott szász helyekre maj. 19-én küldötték szét.

[4]) L. Törvények és Irományok X.

[5]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk a Percepták közt: »In congregatione feria quinta ante festum Pentecostes proxima in oppido Thorda celebrata census fl. 16000, item ad intertenendos bis mille pedites e medio sui ad expeditionem bellicam in campo Keresztes missus, stipendiariaque ad primum mensem solutio eisdem Saxonibus superimposita. Ad quam fl. 6000 ac insuper ad varias necessitates et expensas fl. 2000 ordinati fuerunt, sic ut tota summa praestanda faciat fl. 24,000.«

hogy ezeknek pontos jegyzéke küldessék meg a megyéknek s azok aztán ugy szedessenek be.

A fejdelem felhivta a rendeket főkapitány és más hadi gondviselők választására: a rendek bizalmuk jeléül a fejdelmet kérték fel a megválasztás megtételére: ki is megtette a kijelölést. A rendek ennek alapján tudomásúl vették Hagymásy Kristófnak főkapitánynyá lett kinevezését s a többi gondviselők megválasztását.

A szultán tábora számára szükséges vajat a portákra vetették: minden két kapu egy meszelyt ad. Azonkivül minden kapu nem mint adót, de mint segitséget egy negyed véka lisztet ad s azt Dézsig vagy Hunyadig szállitja. Az elszállitandó szekerekről gondoskodjék Fogaras, s ha ez elégtelen lenne, adjanak nekik segélyt a többi városok.

A fölkelés már a múlt gyülésben el volt rendelve: a nemesség jobbágyai 16-ával. De a rendek kérték az uralkodót, hogy a szokatlan terhektől, sánczásás, kasfonás, mentse fel őket, s ezt az meg is igérte: mit a rendek hálával fogadtak.

A szászok által kiállitott ezer gyalog fölött Apafi Gergely mustrát tartott: köztük 326-nál több nem volt használható. A szászok igérték, hogy az alkalmatlanokat alkalmasokkal fogják kiváltani.

Ezzel a fejdelmi propositiók tárgyalása véget érvén, a folyamodásokra tértek át. Két osztályba tartozó volt ilyen: a szászoké és a székelyeké.

Mióta a dézma megtartása fejében az országgyűlés a szász papokra vetette az ágyúk és társzekerek mellé szükséges lovak kiállitását, ezek mindig próbát tettek szabadulni a tehertől. Az illetékből János Zs. száz lovat már leengedett[1]) s most tőle és az országtól az egész tereh elengedését kérték. A rendek kérték ő felségét, hogy csak a szükséges ágyúkat állittassa ki, de minden esperesség küldjön egy-egy sáfárt, ki a lovakra gondot viseljen.

Szabályozták a szászok és nemesek közt fenforgó perfolytatások módozatait is, ugy hogy ha szász a felperes a

[1]) Teutsch Urkundenbuch der evang. Kirche in Siebenbürgen. 191-ik l.

nemes ellen megyei törvényszéken, ha pedig nemes a felperes szász ellen a szék törvényszékén hozassék itélet.

Az olyan szászok, kiknek megyei jószáguk is van, erről nem tartoznak helyettest állitani, hanem csak a szászföldi birtokok után zsoldost.

Azután tárgyalták a székelyek folyamodásait. A székely főemberek és lófők ugy találták, hogy már az 1562-iki törvények is képtelenné tették őket a szolgálatra, azóta kaptak némi engedményeket, de őket azokból is teljesen kiforgatták. A múlt két évi hadjárat alatt ők hiven szolgáltak s némely sérelmeikre vonatkozólag magában a táborban beadták folyamodásokat, melyre Nisowsky és Békes útján kegyelmes választ kaptak. Azután ez évi január elején Fehérvártt adták be kérésöket s most ismételve »ez jövendő ránk következendő szolgálatnak előtte« megújitják folyamodásukat: méltoztatnék saját személyük, szolgáik és földön lakóik állapotját akkép rendezni, hogy ő felsége szolgálatjára a hadakozásra s családjuk föntartására elégségesek legyenek. S felszámlálják a sérelmek hosszú sorozatát, tizennégy pontba foglalva. Többi közt a székelységbeli nemesség szabadságát ő felsége igérete ellenére elveszik, jobbágyaikat elvonják szolgálatuktól, vármunkára erőltetik, a makkos erdőben részt, a házokhoz szántóföldet és szénafüvet kérnek; az országgyűlési követeket tartsa a község.[1]) Az özvegyek és betegek hadmentessége csorbát szenvedett, sok panaszuk volt a dézma igaztalan kivetése ellen. A szegénységük miatt a község közé beosztott lófőket hadakozásra és várszolgálatra erőltetik, a lőfőkkel leveleket hordat-

[1]) Ezen 5-ik pont igy hangzik: »miért penig hogy az két nemzet nemes és a szász uraink, mikor felséged parancsolatjára gyűlésbe jűnek, az községtűl segitségek és költségek mindenkor vagyon, mert az gyűlésben közönséges jókról szokott végzés lenni, mi nekünk is ez előtt volt segitségünk; de immár kapitány uram ugyan megjelentette, hogy ennek utána nem lészen költség adásunk az községtűl. Azért könyörgünk felségednek mint kegyelmes urunknak hogy parancsolna az tisztartóknak hogy az gyűlésbe és országnak közönséges szükségirűl való könyörgésre, jűtünknek idejére adatnék költség mint ez előtt.« L. Székely okmánytár II. k. 187. Egy pár szóváltozással a másik folyamodásban is igy van. U. o. 184. l. *s 195-ik l.*

nak a mustrálást túlszigorral végzik.[1]) A rendek — a magyar és szász nemzettel egyetértve — felkarolák a székely főnépek ügyét, kik nem hogy feltámadtak volna, de hiven szolgálták ő felségét s kérték, hogy mutassa hozzájuk kegyelmességét. János Zs. nyomon ki is adta válaszát; a székelyek ellen hozott törvényeket országgyűlés rendelé el: s kérésöket a közelebbi országgyűlésen elintézteti: addig várjanak békés szívvel és nyugodtan.[2])

[1]) Ezen 13-ik p. igy hangzik: »Eröltet kapitány vram monstrálásra mind fű népeket és lufejeket hadakozó szerszámmal jó készülettel. értjük azt, hogy ha az szerrel nem lenne az mint illenék és kivántatnék azoknak büntetések lenne, avagy, hogy ugyan az kösség közibe számláltatnának. Kegyelmesen megemlékezzék felséged ez egy néhány esztendőbe minemű sanyarú szolgálatunk volt, mind az felségtek bejövetele után és kiváltképen az tavaly esztendőbe és ez nyáron is, kibe sok atyánkfiai meg is halának, sebeket és betegségek-t miatta sokan szenvedünk, szerszámokat, lovakat meg ruhájokat is elveszték; úgy annyira, hogy ha fizetett népek volnánk is mindesztendeig sem épülhetnénk, úgy a mint illenék; de kíki az ő maga tisztességeért és oltalmáért erőködik mind lavat tartani mind egyéb szerszámmal ípülni. Azért könyörgünk fejenkint fesígednek, hogy ezből is felséged ne terheltesse és kitkit az ő mivoltából más állapotba ne jutassa; hanem tehetsége szerint ki ki erőködik kovon szolgálni; ha penig egyideig lovon nem lehetne is, meg gyalog is kész szolgálni.«

[2]) Az ügyre vonatkozó okmányok közölve vannak Székely Oklevéltár II. kötetében. Jelesül a folyamodás a vizkeresztkori könyörgés másolatával 190. l., mely kiemeli, hogy a község számadás után a székely főembereknek nincs részek, azután a főemberek és lófők egy másik folyamodása, mely pontokba foglalva közli a sérelmeket, s a hat székely szék folyamodása, mely az előbbenitől csak jelentéktelen variansokban tér el, ellátva az ehhez tartozó mellékletekkel a hiven szolgált székely főemberek névsorával. Midezen okmányok keletnélküliek, de kétségtelen magokból szövegjökből, hogy ezen időre esnek. A mellett a mit Szabó Károly erre vonatkozólag a jegyzetekben felhoz ki lehet még emelni azt is, hogy mindenik folyamodás az elmúlt esztendőkben folytatott magyarországi hadakról beszél: a válasz meg is határozza ezen esztendők számát s két év alatti hadi szolgálatokról szól. Más két évet nem érthetett mint 1564 és 1565-öt. A folyamodásra adott fejedelmi válasz igy hangzik: Az székelységbeli fű népeknek lúfejekre könyörgésekre való választétel. Urunk ő felsége meg értette tü kegyelmetek által székelységbeli hiveinek fű népeknek és lúfejeknek minden rendbeli könyörgéseket, ő felsége mindenkoron

Végül kérték a rendek a fejedelmet, hogy a marosvásárhelyi iskolának évenként a dézmából adatni szokott harmadfél száz forintot adja meg: s intézkedjék hogy ez adomány jövőre évenként megujuló határozat nélkül szolgáltassék ki a tanárok fizetésére s szegény tanulók javára.

A gyülés jun. 3-án eloszlott. [1])

A fejedelem pedig csakugyan, hogy a székely előkelőket kielégitse, ezeknek a székely székek falvaiban egy egész csapat jobbágy házhelyeket adományozott oly rendelettel, hogy ezen jobbágyok semmiféle várszolgálatra ne kényszerittessenek. [2])

S a mint a gyülésnek vége volt, a fejdelem hozzá fogott a készülődésekhez. Olyan fényt akart kifejteni, mely arányban legyen hatalmi állásával, nevével és háza gazdagságával. [3]) Jun. 16-án indult el 300 székeren 400 nemes kiséretében, s tiz nap mulva Pancsován volt. Másnap a 400 nemessel a

---

egyéb nemzet hivei között kegyelmes tekinteti volt tü kegyelmetekre mostannis: de kiváltképpen mért hogy ő felsége előtt vagyon az kegyelmetek hív szolgálatja fükippen ez múlt két esztendőbeli hadba gyorsasággal való fogdosása és hívségik megmutatása, kit ő felsége személy szerint szemeivel látott: kinek tekintetéből ő felsége látván az kegyelmetek hív szolgálatját ennek előtte is, de mostan fükippen hajlandós minden kegyelmessígre ti kegyelmetekhez. Azért articulusonként kegyelmesen megolvasta az kegyelmetek konyörgísit és személy szerint megértette. Az dolog nem kicsiny, hanem nagy, mint nyilván vagyon kegyelmeteknek. De mikoron az újabban való rendelíst és szertartást kellett ő felséginek mívelni az közsígnek gonosz támadásaírt, országával együtt gyülésben magyarországbeli híveinek fü uraknak jelen voltokban is vígezte: mely vígezíst adott ki articulosiban pecséti alatt, (Hivatkozás az 1562. jun. 20. segesvári végzésekre.) Tetszett ez ő felsíginek, hogy ismít országa együtt lítibe mutassa meg ő felsége ti kegyelmeteknek kegyelmessígit. Azért mostan ő felsége kegyelmeteknek egyéb választ nem tészen, hanem hamar időn ő felséginek gyülése lészen, és ő felsége országa együtt lítibe országa értisére akar tü kegyelmeteknek ez dologrúl választ tenni. Tü kegyelmetek várja csendes szívvel, a miképpen meg mondám, ő felséginek szíve hajlandós tü kegyelmetekhez. Istennek segitsígiből kegyelmes fejedelme akar ő felsége lenni tü kegyelmeteknek.«

[1]) L. Törvények és Irományok XI.

[2]) Közölve van Szabó K. Székely Okmánytár II-ik k. 208. l.

[3]) L. Törvények és Irományok XII. sz.

szultán gályáján átkelt a Dunán s Zimonynál táborba szállt. A szultánhoz — jun 29-én — nagyszerű menettel ment. A négyszáz nemes, kiknek öltözete s lovaik szerszáma aranytól és ezüsttől csillogott, a csauszok és janicsárok, a négy tanácsúr, a négy zászlós úr, az apródok tarka csoportja s a mindnyájuk közt leggazdagabban öltözött fejdelem, süvegében diónyi nagyságu gyémánttal, meglepő látványt nyújtottak. Fényével arányban állott ajándéka is. Az elfogadásnál elfogult volt. s a szultán nyájas: felhatalmazá, hogy kérelemmel járuljon hozzá. Más nap a fejdelem Aube Vilmos franczia követtel találkozott s megbeszélte vele a két udvar közt létesitendő szövetség feltételeit. Kérelmére a szultán a fejdelemnek adta Debreczen környéket, a Duna, Tisza, Erdély s Kőrös közti darab földet s 300 rabnak visszaadta szabadságát. Utolsó találkozása a szultánnal jul. 1-én történt, azután nyomon visszaindúlt s már 11-én fővárosában volt. [1])

Nehány napi pihenés után jul. 28-án Kolosvárra ért, a hol a Felső-Magyarország ellen indulandó tábor fel volt állitva. Innen a táborral együtt Magyarországba ment s bevette Zsákát, Bajomot s megszállta Tokajt. De ezt nem foglalhatta el: a hadjáratnak véget vetett Szolimán halála Szigetvár falai alatt. Akkor már Gyula-, Jenő-, Világosvár elestek — s el Sziget környéke is.

VII.

János Zs. a szultán haláláról tokaji táborában oct. 4-én értesült. A nagyvezér hazatérésre intette, nehogy a fegyelmezhetetlen tatár hordák birtokait, hazatérő utjokban megtámadják. Az intésnek jó hasznát vette, mert a visszatérő hordák csakugyan garázdálkodni kezdtek: egy ilyen csapatot oct. 28-án a Fehérkörös mellett szétvert.

A fejdelem még tokaji táborában tartott tábori országgyűlést, intézkedni akarván a trónváltozás következtében szük-

[1]) Bánfi Gergely feljegyzései. Erdélyország Történetei Tárában, Szamosközy Rerum Vng. Libri I. kötet 24-ik l. Bethlen Farkas II. k. 103 s köv. ll.

ségessé vált ajándékok ügyében, — de ugy látszik, a rendek ezt otthonra halaszták. Ő tehát haza érve, még mielőtt országgyűlést hirdetett volna, az új szultán üdvözletére követséget inditott utnak. De az új szultán Szelim, ki Nándorfehérvárig jött serge elébe, megelőzte őt s egy csauszt küldött hozzá fermánnal, melyben a fejdelemnek s országának azon jó akaratát igérte, melylyel atyja volt hozzájuk. Most a fejdelem nov. 30-ára Szebenbe részletes országgyűlést hivott össze.

A szultán által küldött fermant a királyi előterjesztések kiséretében mutatta be a rendeknek, s egyszersmind előterjeszté, hogy szükség volna a császár portájára főember követeket, a szultán s basái számára pedig illő ajándékokat küldeni. Az országgyűlés hálával vette a fejdelem gondoskodását, kérte hogy atyja s anyja nyomdokin haladva tartsa fel a szövetséget a portával, megszavazta az erre megkivántató adót[1]) s a fejdelemre bizta hogy tetszése szerint válaszsza meg a küldendő főköveteket.

A perlekedő felek viszonyai már több országgyűlésen nem tárgyaltathattak tűzetesen. A rendek most kiváló gondot forditottak a hiányok pótlására, szabályozták a törvénykezési terminusok idejét, elrendelék hogy a háborúság kezdete óta elintézetlen maradt perek eldöntessenek.

A hadfolytatási ügyekre nézve tettek intézkedéseket: a hadban elestek helyét az illetők nem kötelesek újjal pótolni, de azok helyett kik csak sebet kaptak, küldendő más. A szolgák tartoznak helyettest állitani. A hadak pedig ne zsaroljanak.

Szabályozták a dézmafizetéseket; elrendelék, hogy a fogarasföldiek[2]) perlekedése — e vár ez idétt a fejedelemé volt — a régi gyakorlat szerént folytattassék; intézkedtek az orvok kergetésére nézve, megszabván annak módozatait, a czirkálóknak portánkint 2 denárt szavazván meg, az orgaz-

[1]) Segesvár városa 1566-iki jkvében olvassuk: »Circa festum proxime praeteritum divi Lucae apostolis (ez hiba Lucia › virginis helyett) in comitiis Cibiniensibus S. R Mattas imposuit super universitatem dom. Saxonum ratione tributi Caesaris Turcarum fl. 27,000.«

[2]) Mayláth Gábor ki valószinüleg ismét fondorkodni kezdett a fejedelem ellen, e nyáron, midőn a fejedelem a szultántól hazajött, eladta Fogaras földét János Zsigmondnak s maga elhagyta Erdélyt.

dák úgy büntettessenek, mint az orvok, sőt még feljebb akasztassanak; s megújiták a szökött jobbágyok elleni törvényeket.

Minthogy Erdélyben ez évben jobb termés volt, Magyarországra megengedték a buza-kivitelt.

Az erdélyiek, kik élést vagy marhát visznek ki Magyarországra, s azon magyarországiak, kik bort vagy marhát hoznak be Erdélybe, nem fizetnek harminczadot csak akkor, ha kereskednek az illető czikkekkel.

Ez országgyűlésen egy nevezetes vallásügyi törvény is hozatott, de a mely végrehajtatlan maradt. Megújítván a szabad vallásgyakorlatot a három bevett vallásra nézve, eltilták a görög-keleti vallást. Az efféle bálványozás és káromlás kitöröltessék — rendelék — kivált az oláhok közül, kiknek papjai vakok lévén, vakokat vezetnek. Tartsanak vitát a reformált püspökkel s ha papjaik nem térnek meg, eltávoztassanak, s az oláhok a reformált püspöktől függjenek.

A fejedelem Szamosújvár építésének terhét s Szászsebes építésének egy negyed részét magára vette. Erre a porták 25 denárt adnak s ezzel aránylag fizetnek a székelyek és szászok is.

A váradi káptalanban levő levelek kezelésével az ott levő két pappal együtt hozzá értő férfiú s a megyei jegyző bizattak meg.

A gyűlés decz. 13-án oszlott el. [1])

A fejedelem pedig megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a gyűlés rendeletei végrehajtassanak — s ezek közt Szász-Sebes építését munkába vette. [2])

VIII.

Mialatt Maximilián az új szultán üdvözletére s a békealku megkezdésére a portára követeket küldött, azalatt vezére Schwendi gyors támadást intézett a János Zs. birtokai ellen, hogy az elfoglalandó helyek a békekötés létrejötténél bevégzett tényként szerepeljenek. 1567. jun. 6-án kiindult

[1]) L. Törvények és Irományok XIII.

[2]) L. Törvények és Irományok. XIV.

Kassáról Szádvár alá s azt jan. 14-én bevette, onnan febr. 17-ére Munkács alá ment s azt is hatalmába kerítette. [1])

E támadások hirére János Zs. ki már Husztot is féltette, sőt egy közvetlen Erdély ellen intézendő támadástól is tartott, Haszán temesvári basától gyors segélyt kért s márcz. 4-ére Thordára fegyveres országgyűlést hirdetett, mely elrendelte a hadfölkelést s a nemeseket jobbágyaik 16-ával s ötödével és a székelyeket táborba szólítá, a szászokra három ezer gyalogot vetett a szükséges zsolddal együtt s a hozott végzések végrehajtására azonnal megtette az intézkedéseket. [2]) A gyűlés által hozott törvények szövege nem maradt fenn.

IX.

János Zs. az országgyűlés bezárása után tüstént megindúlt hadaival. Vele egyidőben Haszan pasa táborba szállt s e hirre Schwendi a fejedelemhez küldött, fegyverszünet kötése ügyében alkudozást kezdendő vele. De János Zs. a követet letartóztatta s tovább folytatta útját Kővár ellen. Nem volt oly könnyű munkája, mint Schwendinek, bár hadai török erővel szaporodtak. Az ostromot a portáról a múlt évben szabadon bocsátott Bebek vezette, de a várat csak rohammal tudta bevenni. Onnan Nagy-Bánya ellen ment s azt is csak erős ellenállás után tudta hatalmába keríteni. Ez alatt Haszán Dédest, Putnokot s még egy csomó várat foglalt el s Eger vidékét feldulta. Azzal azonban haza fordult.

János Zs. ki a hadjáratot Kassa felé akarta folytatni, de a török hadak visszatérésének hírére, vagy, mint közönségesen hitték, a portáról kapott parancs következtében, [3]) de mi

---

[1]) L. Forgács Comment. 475. l.

[2]) A szász nemzeti egyetem jkvében olvassuk : a. a. 1567. a Percepták közt : »Quarta die Martij S. R. Matte praecipuos fidelium suorum dominorum regnicolarum Thordam convocante et pro defensione regni a dominis nobilibus et Siculis sedecimam et insuper quintam quoque colonrum partem postulante : ab vniuersitate Saxonum, stipendiariorum 3000 peditum pixidariorum pecunia postulata fuit fl. 9510. — L. Törvények és Irományok XV-ik sz.

[3]) Forgács Comment. 484-ik l.

leghihetőbb, a táborban hirtelen megbetegedvén [1]) visszafordult s máj. 28-án Szamosfalván országgyűlést tartott, melyen kivetették a 99 dénáros portai adót s a székelyekre és szászokra ennek megfelelő összeget. [2]) A gyűlés többi végzései lappanganak.

X.

A fejedelem betegsége azonban folytonosan növekedett s nagyhirtelen annyira veszélyes szint kezdett magára ölteni, hogy ő megtette végrendeletét s végrehajtókúl leghizalmasabb embereit: Csáky Mihály korlátnokot, Hagymási Kristóf váradi kapitányt, Nisovszky Szaniszlót s Békes Gáspár főkomornyikját nevezte ki s azokat végakarata pontos végrehajtására meg is eskette, azután jul. 23-ára Fehérvárra összehivta a rendeket részgyűlésre.

A királyi előterjesztésekben előadta, hogy betegeskedése inti a fejedelmet az ország sorsáról gondoskodni; a portán kieszközli a fermánt, mely biztosítja a rendeknek a szabad fejedelem-választási jogot: inti őket, hogy kerüljék a meghasonlást, szakadást, mely romlásukat vonná maga után, jelenté, hogy megtette végrendeletét, kinevezte a végrehajtókat, kivánta, hogy esküdjenek meg végakarata megtartására, sőt erre az újon megválasztandó fejedelmet is eskessék meg.

De a meghivók későn adattak ki, a gyűlés határideje rövidre volt szabva s csak kevesen jöhettek össze. Ezek nem érzék magukat illetékeseknek ily kevés számmal, ily nagy dolog keresztűlvitelére, s kérték ő felségét, halaszsza el e fontos s az egész országot oly közelről érdeklő ügyet a közelebbi országos ülésre.

A fejedelem valószinüleg, mert betegsége is jobbra fordúlt, engedett kivánatuknak. [3])

---

[1]) Bethlen Farkas II. 174.

[2]) A szász egyetem jkvében a. a. 1567. a Percepták közt olvassuk: »28. die Maij cum S. R. Mattas expugnatis castris Kŏwar et Rivulis Dominarum in oppidum Zamosfalw ex bellica expeditione regressa esset, ibidem juxta reliquarum duarum nationum contributionem vniuersitati Saxonum census fl. 14,000 impositus est.«

[3]) L. a sept. 8—17-iki országgyűlés határozatait.

XI.

Az ekkép előre kitűzött gyulafehérvári országgyűlésre a fejedelem a meghivókat aug. elején küldte szét. [1]) Határnapul sept. 8-ika volt kitűzve.

A gyűlés valódi czéljáról különös hírek keringettek : a lengyel király nehány nap előtt meghalt volna, de titkolják halálát és sürgetik az erdélyit, hogy menjen be a királyság elfoglalására. [2]) Valójában pedig a lengyel király élt, s ha volt is a dologban valami, egyenes intézkedésekről szó sem lehetett.

A királyi előterjesztések sem mutattak ilyesmire : azok tisztán belkormányzati dolgok voltak. Az adó megszavazása, a hátralékok kérdése, a sókamarai jövedelmek csökkenése s az orvok elharapózása a szászok közt. Aztán a német párton levők ő felsége szolgáit vagdossák ölik, s ezenkivül agitátorokat küldenek az országba, kik itt a jó békességet fenyegetik.

S a rendek legelébb ezeket kezdték tárgyalni.

Hogy a fényes kapu adója kiteljen, a rendek is kivetették az adót, portánként 99 denárt, melynek megfelelő összeget igértek a székelyek, szászok : a magyarországiak 1 frtot portánként. Az ország védelmére szükséges intézkedések fedezésére kapunként 20—20 denárt szavaztak meg. [3]) A sóka-

---

[1]) A szász universitas jkönyve szerint a meghivók Szebenből aug. 6-án küldettek szét a szokott helyekre s szokott módon. Ugyan e jegyzőkönyv szerint a szász követek sept. 7-én indultak el, magukkal vivén az országgyűlés alkalmából küldött ajándékokat : a cancellárnak egy kupát 43 ft. 86 d. Békesnek egy másikat 31 ft. 40 den. Pókai Jakab hopmesternek egy harmadikat 19 ft. értékben. Ezenkivül Tetey Lőrincznek egy 4 ft értékü szőnyeget. »Mehr der andern Herrschafft $^1/_2$ K. Mandel und $^1/_2$ K Wällisch Weinbern zur verehrung ausgetheilt fl. 10 d. 75.«

[2]) A cs. k. titkos levéltárban Bécsben 1567. sept. 26-ikán : Nunciata Georgii Bebek per Georgium Lorantffy.

[3]) A szász egyetem jkvében a Percepták közt a. a 1567. olvassuk : »In festo nativitatis Marię (sept. 7.) cum S. R. Mattas Albam Juliam parcialia comitia conovcasset in sortem contributionis imperatori Turcico munerantis, reliquis duabus nationibus ad singulas portas d. 99 et ad gentes militarios int rtenendos d. 20 impositi, ibi ac Vniuersitati Saxonum quoque census in vna summa inflictus erat fl. 20,000 «

marák jövedelmének csökkenése ügyében kérik ő felségét, hogy tegyen a kamarák élére egy jámbor vagyonos főurat, ki maga legyen felelős, ez nevezze ki a kamarai tiszteket. A mi a hátralékokat illeti, tudja meg ő felsége pénzszedőjétől, ha a kárt az ispánok gondatlansága vagy egyesek gonoszsága okozza-e, kik a beszedett összeget visszatartják, s a szerint intézkedjék. Az orvok üldözésére a Frater György idejében hozott törvények újittassanak meg. Azokat pedig, kik az ország törvényei ellenére külföldiekkel fondorkodnak, büntettesse meg ő felsége.

Ezek voltak az előterjesztések folytán hozott törvények. Maguk a rendek kérték ő felségét, hogy a törvényhozást Lukács napján kezdesse meg, hogy e részben fogyatkozás ne legyen, s hogy a dézma-arenda felvétele ügyében, melyek másoknak adományoztattak, történjék intézkedés akkép, hogy az arendát az illetők vegyék fel, s a dézma a jószág-birtokosoknak adassék vissza.

S ezzel áttértek a rendek a múlt juliusi ülésből fenmaradt ügyre. Hogy János Zs. a lengyel trónt megüresedés esetére óhajtotta magának megszerezni, kétségtelen s bizonnyal tett is erre lépéseket. Oly intézkedés tehát, mely biztosítja az ország sorsát az ő halála esetére, de egyszers mind azon eshetőséggel szemben is, ha nekie e miatt az országból hirtelen távoznia kellene, épen nem látszott feleslegesnek. De ez utóbbi czélzatról a végzések közt nincs említés : az egyszerűen csak a választott király magszakadása esetére intézkedik.

A rendek örök hitetlenség büntetése alatt kötelezték magukat, hogy a király végrendeletét megtartják s e czélból a négy testamentumos úr mellé a három nemzet s a magyarországiak részéről négy országos biztost neveztek ki : Telegdi Miklóst, Bornemisza Farkast, Andrási Mártont s Miles Simon szebeni polgármestert. Ezek (a szebeni polgármesternek lehető utódja is) ő felsége egész udvari népével az összes tiszti kar letette az esküt, hogy urok halála után a fejedelem-választást egyetértéssel eszközlik, ennek végrendeletét megtartják, adományait érvényben tartják. S mind erre fejedelmi utódját is

kötelezni fogják. S végül elhatározzák, hogy a gyülésben jelen nem levők is erre megeskettessenek. [1])

A gyülés sept. 17-én oszlott el. [2])

A fejedelem pedig azonnal útnak indított a portára egy futárt követéhez Erdélyi Sebestyénhez, jelentést tenni az itteni viszonyokról. Czélja volt akkorra, ha Erdélyi hazatér, Békest küldeni a portára, hogy az ottan a testamentumos urak megerősítését kieszközölje. [3])

XII.

Konstantinápolyban ez alatt megkezdődtek a békealkudozások. Maximilián követei, Verancsics és Teuffenbach aug. végén értek a török fővárosba, hol az erdélyi fejedelem érdekeit Erdélyi Sebestyén képviselte: ki Tokaj, Munkács, Bánya és Szathmár visszaadását sürgette, mig Verancsicsék a béke egyedüli szilárd alapjának azt tűntették fel, ha János Zs. egyetlen Erdély birtoklására szoríttatik. [4]) Ily ellentétes törekvések közt az alkudozások hosszúra nyúltak s a fejedelemnek lehetett reménye, hogy meg is hiúsulnak.

Ez év végén a következő 1568. jan. 6-ára Thordára országgyülést hirdetett. Még mindig bizott abban, hogy a portai tárgyalások meg fognak hiúsulni s a királyi előterjesztés-

[1]) A bécsi titkos levéltárban: Nunciata Georgii Bebekh per Georgium Lorantffy 1567. sept. 26. olvassuk: »Statuta Regni Transilvaniae in praesentibus comitiis Albae Juliae circa festum Nativitatis Mariae Virginis celebratis. Primo electae sunt octo personae praecipuae pro gubernatoribus Regni in absentia Transylvani: Gaspar Bekes, Nyssoszky, Chaky et Hagymassi, quarum praecipuus est Bekes, qui supremi Omnium nationum et statuum regni sunt gubernatores. Illi quatuor vicegerentes habent, inter nobilitatem et Hungaris Wolphgangum Bornemiza, inter Saxones magistrum ciuium Zybiniensem, inter Siculos Martinum Andrassy, extra Transilvaniam Regno Hungariae inter Transilvani subditos Nicolaum Telegdy, qui interim dum Transilvanus regnum Poloniae ingrediatur in regemque eligatur et coronetur, atque in Transilvaniam si ita opus fuerit revertatur, gubernationi regni praesint, vel etiam si eum Polonia permanere oportuerit, nihilominus isto officio suo semper fungantur et curent regnum defendere.«

[2]) L. Törvények és Irományok XVI.

[3]) Lorántffy jelentése a bécsi cs. k. titkos levéltárban.

[4]) Verancsics Munkái V. k. 100. l.

sekben magasztalólag emelve ki a rendek hűségét, panaszkodva sorolja fel a Maximilián-pártiak által okozott sérelmeket s azok folytonos határsértéseit, és ez esélyekkel szemben miután a múltkor megszavazott költségeket részint a portára a sereg fentartás szükségeire fordította: hadi adó megszavazását és hadfölkelés elrendelését kéri.

A rendek ő felsége javáért s az ország megmaradásáért mindenre — azaz a határszéli becsapások visszafizésére — készeknek nyilatkoztak, s a múlt gyűlés adójának hovafordítását helyeslőleg tudomásúl vévén, daczára, hogy a múlt év inséges volt, új adót szavaztak meg: portánként 70 denárt Erdély és részekből egyaránt. A székelyek és szászok hasonló terhet igértek. [1]) Az adóhátralékosok ügyében pedig vizsgálatot és esketést rendeltek el. S egyszersmind elrendelék a hadfölkelést: minden nemes jobbágya 16-ával legyen harczkészen.

A »szolgáló nép« azaz katonák által okozott kártételek megvizsgálására biztosokat neveztek ki.

Azon bor, melyet a nemesek Magyarországból házok szükségére hoznak, legyen harminczadmentes.

A nemeseknek a kamaraispánok adják meg a házukra szükséges sót.

Kérik ő felségét, nevezzen ki az országos levéltárhoz conservatorokat.

A szökött jobbágyok kiadása ismételve elrendeltetett.

A Hagymási Kristóf által kieszközölt perhaladékok megszüntetését elrendelik.

Az orvok és rablók ellen Ulászló idejében hozott törvényeket megújítják, s azok üldözésének módozatait részletesen körülirák. S egyszersmind a büntetések módozatait azon kor fogalmaihoz mért szigorral meghatározák: egy juh, egy kosár méh, kasban vagy bárkában tartott hal orzásának vagy a halastó rekesze felemelésének büntetése felakasztás, ki 40 denárt nem erő marhát lop, azt »keréken verjék meg,« hasonlag azt is ki egy süveg szőlőt lop.

[1]) A nagyszebeni jkvben a. a. 1568. a Perceptak közt olvassuk: »Sequitur contributio fl. 10,000 in Comitiis Thordensibus in festo Epiphaniarum celebratis inflicta.«

Az 1564-iki lázadás és pártütés miatt elitélt -- s ugy látszik azóta fogva tartott — Forró Miklósnak a fejedelem megkegyelmezett: sőt jószágait is visszabocsátotta a rendek közbevetésére.

Kitűzettek a törvénykezési határidők.

E gyűlés vallásügyi kérdésekkel is foglalkozott.

János Zs. az 1566-iki szebeni végzések alapján. egy oláh püspököt nevezett ki; de a görög-keletiek nem ismerék el hatóságát s ellenszegültek neki. Az országgyűlés kérte a fejedelmet, hogy a meghozott t.-czikket alkalmazza szigorúan.

A másik t.-czikk, bár egyenesen be nem vallva egy új hitfelekezetnek egyengette az útat: a Lengyelországban már elterjedt socinianismusnak. Az utolsó hitviták alkalmával Dávid Ferencz agyában már fölmerültek a kételyek, ezek lassanként meggyőződésekké érlelődtek, már a szószékről is kezdte ez eszméket terjeszteni s e miatt régi barátaival keserű polemiákba ereszkedett. Mint udvari papnak nagy befolyása volt fejedelme gondolkodására s az udvari orvos Blandrata, már bevallott híve e tannak, buzgó támogatója volt. Anélkül, hogy a reformált egyházból kilépett volna, az ennek adott szabad szónoklattartás aegise alatt a főurak s nép körében is terjeszték a háromság szokott értelmezését megtámadó eszméiket: s az ebben felmerült nézetkülönbséget, épen mint a lutheranusok és reformáltak, zsinati úton akarták kiegyenlíteni. 1566. febr. máj. közt négy hó alatt négy hitvitát tartottak az egységi és háromsági tanok felett, s 1567-ben a socinianusok már nyomdára is tettek szert, melylyel alkalmuk nyílt megvédni álláspontjukat. Minthogy pedig Melius hajthatatlan lelkének és vasakaratának egész súlyával a háromságtagadókra nehezedett, papjaikat elűzte, könyveiket égette, e gyűlés az üldözések ellenében meg akarta menteni a szabad hithirdetés elvét, s alapúl véve a korábbi végzéseket elrendelé, hogy a praedicatorok az evangyeliumot saját értelmük szerint szabadon hirdethessék, minden helység olyan praedicatort tarthasson, milyen neki tetszik, s a superintendensek ezek háborgatásától eltiltattak: senkit tanításáért papságától meg nem foszthatnak »mert a hit az Isten ajándéka.« Mely végzés azonban korántsem az egységhivőknek adott szabad vallásgyakorlat volt — az nem

tett többet, mint hogy a reformált papoknak megengedte az unitarius eszmék terjesztését.

A gyűlés jan. 13-án oszlott el. [1])

A sóra vonatkozó törvény alapján — s ugy látszik ez leginkább ennek kedveért volt hozva — a fejedelem kiadta a rendeletet, hogy a székely főnép és lófejek megkapják a házuk szükségére nélkülözhetlen ingyen sót. [2])

XIII.

János Zs. február derekán Brassóban volt s az adót és ajándékokat a fényes kapura onnan küldötte be követei Orbay Miklós és Balogh Ferencztől. Midőn ezek márcz. 10-én Konstantinápolyba megérkeztek [3]) : a béke Maximilián s a porta közt már meg volt kötve. 1568. febr. 17-én jött az létre s annak egyik pontja János Zsigmondot s Erdélyt is befoglalta : mindkét birtokául azt ismervén el, mi a békekötéskor tényleg az illető kezén volt. Egy másik pont értelmében Maximilián és János Zs. fel voltak hatalmazvaa kezökön levő határszéli s a szomszéd területekre igen beszegellő uradalmakat, várakat portai engedély mellett kicserélni.

Midőn Orbay és társa beszolgáltatták az adót, tudtokra adatott, hogy a béke meg van kötve s hogy urok köteles annak pontjait szigorúan megtartani. Egy fermant is vittek haza, mely ugyan ezt lelkére kötötte a fejedelemnek, de azon hozzáadással : »mutass őszinte barátságot és arany hegyeket a német királynak és kapitányainak, de ne bizzál bennök, sőt nagy vigyázattal légy s a Maximilián pártjára megbizottakat és kémeket küldj, hogy minden dolgukról tudomást szerezhess, nehogy a béke és barátság színe alatt valami csel lappangjon.« S ugyanakkor a budai basa rendeletet kapott, hogy midőn a János Zs. birtokába átengedett Cseh, Kővár, Erdőd és Nagy-Bánya tartozandóságai megjelölésére Maximilián és

[1]) L. Törvények és Irományok XVI.

[2]) L. Törvények is Irományok XVII.

[3]) Verancsics Munkái V-ik k 264-ik l,

János Zs. részéről a bizottság ki fog küldetni, ő is küldjön oda megbizottat. [1])

Orbai és Balogh még egy másik fermánt is hoztak haza: a porta a múlt évi országgyűlésnek a szabad fejedelem-választásra vonatkozó pontját megerősíti. [2])

E béke által tényleg meghiusúlt ugyan a fejedelem törekvése, ki annak létrejöttét teljes erejével hátráltatni igyekezett: azonban a fermánok elég bíztosítékúl szolgáltak, hogy egy alkalmas perczben kész lesz a porta azt ismét felbontani. De egyelőre meg kelle nyugodni a helyzetben. A két év előtti alkudozások kezdetén Bécsbe küldött s ott letartóztatott Báthory István, s az utóbb hasonlag utána küldött és vele együtt letartóztatott Kendi Sándor — Balassa ellenfolyamodása daczára, ki nejét és gyermekeit szerette volna értük cserébe kapni — hosszas fogság után visszanyerték szabadságukat. [3])

A fejedelem máj. 1-jére Thordára országgyűlést hirdetett.

A királyi propositiók kiemelve, hogy a fejedelem a fényes kapu neheztelését az adó késő beszolgáltatása miatt elháritá ugyan, inté a rendeket, hogy most annál jobban kell sietni az adó beszolgáltatásával. Aztán sürgette, hogy az adóhátralékok behajtásáról intézkedjenek. Minthogy pedig a dézmahaszonbér körűl esett visszaélések jövedelmének csökkenését vonták maguk után: ez ügy szabályozását is sürgeti.

A rendek megszavazták a 99 denáros adót s ezen felűl a fegyveres csapatok további fentartására minden portától 50—50 pénzt igértek. [4]) Ehez hasonló összeg vettetett a részekre is. A hátralékok beszedésére nevezzen ki ő felsége bi-

---

[1]) Bethlen Farkas II. 170. s igy ki mint irja ezeket az eredetiből közli.

[2]) Verancsics Munkái i. h.

[3]) Bethlen Farkas II. k. 178.

[4]) A nagyszebeni jkvben olvassuk a Percepták közt: 1 die Maij in ipso festo beatorum Philippi et Jacobi Apostolorum cum Thorda comitia celebrarentnr et dominis nobilibus census de portis singulis d. 99, item in sortem alendarum gentium militum portatim d. 50 inflictus esset vniuersitati Saxonum contribucio fl. 30,000 imposita fuit, hac cautione vt ad ultimam diem Maij fl. 20,000, residuos vero fl. 10,000 ad festum decollationis sancti Joannis Baptistae administrarent.

zottságot, mely azt behajtsa, mig a hátralékban levők példásan megbüntetendők. Elrendelék, hogy a dézmát a patronusok negyedenként vegyék meg, s egyszersmind a visszaélések megszüntetésére szabályokat hoztak.

A többi törvényczikkek az orvok büntetésére, szökött jobbágyok visszaadására, törvénytartási határidők kitűzésére vonatkoztak, s egyúttal azt is elrendelék, hogy az országgyűlési költségek fizetésére, úgy mint a nemesek s ő felsége uradalmai, az urak is járuljanak.

A gyűlés máj. 6-án oszlott el. [1])

XIV.

A drinápolyi békében függőben hagyott kérdések, különösen Erdőd, Nagy-Bánya és Csehi vára birtoklása Maximilián és János Zs. közt folytonos viszály tárgyai oltak. Mindkét félnél kéznél levő ok vala az ellenségeskedések megkezdésére s a budai basa közvetítése mellett diplomacziai jegyzékváltások tárgyát képezte. Mióta országvilág tudta, hogy Magyarországon naponkint növekszik az elégületlenség, s főként Ferdinánd legrégibb és kipróbáltabb hivei Dobó István, Balassa János szivükben ég a vágy elszakadni fiától Maximiliántól, s a hir összeesküvési tervek koholásával is vádolta őket, mások pedig, mint Forgács Ferencz nagyváradi püspök a történetiró és Gyulai László át is állottak a fejedelem pártjára: János Zs. úgy hitte, hogy elérkezett az idő, midőn ismét megkezdheti a háborút Maximilián ellen s az ehez megkivántató portai engedély kieszközlésére Gyulai Mihályt a fényes kapura indítá: engedtessék meg neki Nagy-Bánya, Erdőd és Csehi tartozandóságait fegyverrel is visszafoglalni. De a több féle háborukba bonyolódott porta válasza tagadó volt. [2])

János Zs. azonban nem mondott le a reményről, hogy végre is meg fogja nyerni az engedélyt a hadjárat megkezdésére s 1569. febr. 2-ára Megyesre országgyűlést hirdetett. A

[1]) L. Törvények és Irományok XIX.

[2]) Wyss jelentő 1568. nov. 16-ról, s lettera del Sgr. Turzo et Principe di Transilvania 1568. dec. Soranzo jelentése, a cs. k. titkos levéltárban. Hammer II. 373.

királyi előterjesztés az uralkodó sokféle szükségeit hozta mindenek előtt szőnyegre s a rendek a szokott 99 dénáros portai adót, mind három nemzet s a magyarországi megyék részéről megszavazták. [1]) Az adóhátralékok beszolgálására vonatkozólag úgy hivék, hogy ha az ispánok pontos kezelésre szoríttatnak, ő felsége tárházának nem lesz fogyatkozása.

A dézmák beszolgáltatása s a szökött jobbágyok ügyében az 1556-iki kolosvári törvényeket, az orvokra nézve pedig a Frater György idejebeli marosvásárhelyi törvényeket [2]) újították meg.

A királyi előterjesztések egyik pontja orvoslást kér az egy házhelyi nemesek hanyagsága ellen, kik a múlt hadjáratokon nem jelentek meg pontosan. E kérdésre nézve az országgyűlés, mint részleges, mint melyen t. i. az egy házhelyi nemesek nincsenek jelen, miután egy hozandó törvény az ő kiváltságuk csonkítását vonná maga után, nem érzik magukat illetékeseknek végezni.

Kitűzték a törvénykezési terminusokat, harmincz napra szabván mindeniket.

Az 1561-ben a periratok árának meghatározására kirendelt bizottság beadván munkálatát, azt megerősítették.

Vallásügyi tekintetben meghagyták az 1566-iki szebeni s 1568-iki tordai határozatokat.

Elrendelék a czigány vajdák zsarolásainak korlátozását. [3])

A székely főurak egy hosszú folyamodást adtak be e gyűlésre, mely felsorolja sérelmeiket: a támadás alkalmával megigérte ő felsége nekik, hogy articulusba foglalják, hogy ők — t. i. a főnépek — örökökben meg fognak tartatni. De mint hallják, az articulusban ennek nyoma sincs: sőt donatiok is adatnak ki jus regium alapján. Kérik tehát, hogy ősi birtokjoguk foglaltassék articulusba. Továbbá kérték, hogy ne kény-

---

[1]) A nagyszebeni jkvben olvassuk a. a. 1569. a Percepták közt: »Sequitur census flor. 18,000 in Comitiis circa festum purificationis Mariae in Civitate Megies celebratis inflictus.«

[2]) Lásd I. kötet 186-ik l.

[3]) L. Törvények és Irományok XX.

szerítsék a székelységet a királyi malmokra járni őrölni, s hogy régi törvényeik szerint hozzanak ügyeikben ítéletet.[1] A rendek e kérvény tárgyalását a közelebbi gyűlésre halaszták.

A gyűlés febr. 9-én oszlott el.

XV.

A megyesi gyűlés végeztével János Zs., Békes Gáspárt és Gyulai Mihályt a portára küldé. A megindítandó háborunak főtervezője és mozgatója Békes volt[2] s úgy hivé, hogy ha ő személyesen menend a portára, több sikerrel fog járni. Neki itten két feladata volt: sürgetni a három peres vár ügyét s azok visszafoglalhatására engedélyt kérni: oly módon hogy ő maga minden portai segély nélkül kezdhesse meg a háborut;[3] továbbá kieszközölni, hogy a porta János Zsigmond számára a franczia udvarnál Valois Margit kezét kérje meg.[4] Az elsőre nézve Gyulai és Békes határozottan tagadó választ hoztak haza,[5] de a másik terv tetszett a portának s annak megindítását elhatározá.

Ekkor János Zs. 1569. jun. 24-ére Thordára összehívta a rendeket.

A királyi előterjesztés már kijelenté a választott király szándékát, hogy »magához illő királyné asszonyt akar« maga mellé venni: s a rendek ezt leplezetlen örömmel s a kéréssel fogadták, hogy ne halaszsza azt sokára.

---

[1]) L. Szabó Károly Székely Okmánytár II. 237.

[2]) Peruenerat etiam certis indiciis ad eum (t. i. nagy vezérhez) unum Casparum Bekes velle bellum et regem vi quodammodo impelli. Forgács i. h. 573.

[3]) Forgács i. h. 572. mondja: »Johannes enim ad subnixe sollicitabat ut si ipsi nullum auxilium dedisset, se suis viribus quid posset belli fortunam periclitaturum.« E szavak Forgács 2-ik kiadásában (a 415-ik l.) ki vannak hagyva: pedig a dolog folyamára igen fontosak.

[4]) Hammer i. h. II. 375.

[5]) Wyss jelentése 1569. apr. 23-ról a cs. k. titkos levéltárban Hammer II. 375. Verancsics Munkái IX. k. 286. »nobis cum omnino pacem [illegible]tio (t. i. a porta a némettel) Transylvanoque qui jam in nos moliebatur . dabatque operam apparatibus bellicis mandasse, ut a conatibus coeperat desisteret.«

A szokott adót — ugyancsak a propositiók folytán — megszavazták: 99 denárt portánkint a vármegyék s ennek megfelelő összeget a székelyek és szászok részéről. [1]) A fejedelem a régi restantiákat, az ujabbak kivételével, elengedte egész birodalmára nézve: s ennek fejében, hogy a hátralékoknak eleje vétessék, elhatározák, hogy minden faluból egész rovás egy összegben szedendő be.

A törvényesen visszaitélt szökött jobbágyokat, még ha sóvágok is, a kamarai helyekről is visszaadatja ő felsége: Görgény és Déva területét kivéve.

Elrendelék, hogy az orvok minden időben kergethetők s a fejedelem szigorúan megvizsgálandja, hogy kinek kell kegyelmet adni.

A törvénytelen prorogatoriák érvénytelenek.

Az adósoknak adatni szokott fizetési haladék csak nagy csapások folytán kiadandó.

A szolgák, fogadott cselédek, ha el akarnak válni uroktól a szegődött év kitelte előtt, vegyenek uroktól távozási engedélyt: ha ez nem akar adni, döntse el a dolgot a megyei hatóság. A szökött szolgák pedig uroknak kiadandók.

A székelyek múlt országgyülésen beadott kérvényét ezen a gyülésen vették tárgyalásba s elhatározták, hogy a székely főnépek és lófejek örökségüket s földön lakóikat ezután is oly joggal birják, mint a támadás előtt.

Elrendeltetett a mértékek pontos megtartása a törvényes 200 forint büntetés terhe alatt.

A megyei és városi hatóságok vizsgálják meg, ha az árszabások pontosan megtartatnak-e? a mely városokban pedig kihágások történtek, ott a városbirón 200 frtot vegyenek meg s azt a királyi kincstárba szállítsák. Ha pedig valamely mesterember e törvény miatti boszújában anyagot nem tart, annak birtokát foglalják le s őt magát üzzék ki a városból.

[1]) A nagyszebeni jkvben olvassuk: »Im Landtage zu Thorda am Tag Joannis Baptistę gehalten da der Adell per d. 99 zinzett hatt, ist auff die deutsche Landschafft ein Zinz angeschlagen worden fl. 18,000.

A bírók kivitele eltiltatott.

Az evangyeliomi vallásra áttért oláhok papjaiknak egy-egy kalangya buzát adjanak.

A gyűlés jun. 30-án oszlott el. [1])

A fejedelem s a határszéli pasák, a szolnoki szandzsákbég és temesvári beglerbég közt nem volt jó viszony valószínüleg azóta, hogy azok utolsó hadjárataiban nem gyámolították kellőleg s az a nyár folytán panaszai sorozatával Balogh Lászlót a portára küldte. [2]) A nagyvezér kegyesen fogadta a követet, s hogy jó indulatát a fejedelemhez jobban kitüntethesse, Mahmud béget a franczia udvarhoz küldé, hogy ott a János Zs. és Valois Margit közt létrejövendő házasság utait egyengesse s így a lengyel trón elnyerésére biztosabb támpontot szerezzen neki: de eljárása eredménytelen maradt. [3])

Az ügy azonban a legközelebbi országgyülésen újra felmerült.

XVI.

A választott király az 1569-iki év utolsó napjai egy részét Nagy-Váradon töltötte, Erdélyben Csáky Mihályt hagyván helytartóúl. A közvélemény otthon meg volt győződve, hogy az unitarismustól őt csak egy lépés választja el, de Melius a múlt évi törvény ellenére mit sem törődve a választott király titkos hitével, az új eretnekséget csak úgy üldözé mint előbb. János Zs. ily körülmények közt, Nagy-Váradra oct. 20-ára, a háromság és egységhivők közti vallásvitával összekötött közzsinatot hirdetett, melyen a királyi biztos szerepét Békes Gáspár, ekkor már mindenható kegyencz vitte. E zsinat feladata volt egyengetni az új vallás útját, mely már eljutott addig a stadiumig, Dávid és Heltai fáradhatatlan munkássága s fő-

[1]) L. Törvények és Irományok XXI.

[2]) Hammer i. h. 375-ik l. Miles Würgengelében 134-ik l. említi e viszályokat (1571-re) s a temesvári basával Szuliman szultán athnamét a földön tapostatja, sőt a fejedelem követét Bethlen Gergelyt meg is öleti. Ily nagy mérvü viszály bizonynyal régi keletü volt, mint János Zs. fennidézett panasza is igazolja.

[3]) Hammer az i. h. s lapon.

ként a kérdést megvitató felvilágosító tudományos és népszerű röpiratok, hittani munkák írása, közrebocsátása által, hogy a fejedelmen kivül a főurak egy részét is kételkedőkké, ingadozókká tette. [1]) — S czéljának e zsinat derekasan meg is felelt. Az egész országot akkor kunyhóktól palotákig az egyház kérdése tölté be : s mennél inkább szaporodott az új hivők száma, annál nagyobb erélyt fejtettek ki a háromsághivők. Még ezek mindig a siker látszatával küzdöttek : bár soraik gyérülése nem egy csorbát ejtett reményeiken.

János Zs. haza jövén az év végén 1570. jan. 1-ére Megyesre részletes országgyűlést hirdetett. A fejedelmi előterjesztés, a rendes adó megszavazásán kivül, Várad építésének költségére is kivánt adót vetni ki. Valószínűleg a váradi kapitány sürgette azt, bizonynyal annak szükségéről a fejdelem Váradon léte alatt meggyőződött s kétségtelenül a feszült viszony a határszéli basákkal egyik legnyomósabb ok volt erre : mert Erdély kulcsának őrizetlen s elhanyagolt állapotban hagyása a legválságosabbá lehetett volna.

A rendek készségesen meg is szavazták az adókat az inséges idők daczára magok megterheltetésével : az erdélyi és magyarországi megyék részéről 99 denárt s ennek megfelelő összeget a székelyek és szászok részéről. [2]) Várad építésére az erdélyi megyék 20—20 denárt s a székelyek és szászok is e szerint : de a magyarországiak portánként 1 ftot s ezenkivül a szükséges szekereket és apró miveket.

Egy pár apróbb törvényen kivül, melyek a szökött jobbágyok kiadása, az orvok kergetése, az octávák és gyülés idejére a rendeknek ingyen szállások adása, a főurak jószágainak az országgyülési adó alól felmentése ügyében hozattak : a vallás

---

[1]) Hogy János Zs. még ekkor nem tért át végleg az unitárismusra, vagy legalább ez nem volt köztudomású dolog, l. Jakab Elek értekezését a Ker. Magvető II. k. a 268-ik l.

[2]) A nagyszebeni jkvben olvassuk a. a. 1570. a Percepták közt. »Secundus census. In Comitijs Megyesiensibus circa festum Circumcisionis Domini celebratis, cum nobiles de porta den. 99 item in aedificationem arcis Varadiensis portatim den. 20 contribuerent, et vniuersitati Saxonum fl. 20,000 inflicti essent, impositi sunt ad domum numeralem fl. 340.«

ügye s János Zs. házassága képezték a tanácskozások főbb tárgyait.

Bár mily fényes és határozott diadalt aratott is az unitariusok ügye a váradi disputation, bár Békes Gáspár, Gyulai s a főurak közűl többen ez utóbbi hitre tértek át, az még sem volt annyira elterjedve még ekkor, hogy részére a szabad vallásgyakorlatot törvénybe lehetett volna igtatni: sőt ellenkezőleg az új eretnekséget eltiltották s annak hirdetőit elítélték a rendek, s a fejdelem nemcsak megerősítette e törvényt, hanem annak végrehajtását meg is igérte.

Azonban ezen szíve és meggyőződése ellen tett igéret politikai számításból származott, s összefüggött házassága kérdésével. Hogy ő szíve rejtekében már unitarius, azt országvilág tudta, sőt a külföldön egyenesen töröknek tartották. [1]) Midőn hatalma megerősítéséért valamelyik külföldi uralkodóházzal házassági összeköttetésbe kiván lépni: el akará magától az új eretnekségben való részvétel gyanúját, mint e házassági összeköttetésnek valószínűleg egyik legnagyobb akadályát hárítni: s arra nézve legbiztosabb eszköznek egy ilyen szigorú törvény hozatala látszott.

Házasságát maguk a rendek sürgették legjobban. Felhozták neki, hogy már erre tett is határozott igéretet, de ők úgy látják, hogy annak valósítása messze haladt. Kérik tehát, hogy kövesse atyja példáját, nyugtassa meg alattvalói szivét, hadd szemlélhessék kegyelmes asszonyukat és ő felségének maradékit. [2])

De ha e pontban egyetértés is uralkodott köztök, nagyon eltértek a nézetek a családra nézve, melylyel az összeköttetés létre jöttét óhajták. Békes Gáspár német herczegnőt óhajtott, a legnagyobb rész ettől idegen volt. Nem hitték, hogy a fényes porta megegyezését kivívhassák s féltek, hogy a dolog következménye szakitás és török hadjárat lesz, mert tisztában voltak vele, hogy e házasságot meg kell előzni a kibékülésnek és szövetkezésnek Maximiliánnal. S Békes már ez eszmének is megnyerte a fejedelmet, mely azonban ily éles ellenzék mel-

[1]) A nagyváradi disputatio 1870-iki kiadása 168-ik l.

[2]) L. Törvények és Irományok XXII.

lett országgyűlésen nem volt eldönthető, legalább uem kedvezőleg a fejedelem czéljaira nézve. Elhatározák tehát, hogy a dolgot egy harmincz tagú bizottságra ruházzák, melyhez mindenik nemzet a maga kebeléből 10—10 tagot választott.

A gyűlés jan. 6-án eloszlott.

A harmincz tagú bizottság — az egy Békes kivételével — az országgyűlési többség nézetét osztá. Ezek az Izabella idejében kezdett alkudozások újabb felvételét kivánták s uroknak franczia herczegasszonyt óhajtottak nőül. De Békes egy kész eredménynyel lepte meg őket: a lengyel király János Zs. nagybátyja, nagyon aggódik családja kihalásán, óhajtja unokaöcscse házasságát, a fejedelmi követséghez saját követségét is csatolja, sőt kész a szultánnál is közvetitőül fellépni — kinek összes ereit a cyprusi háború különben is lekötve tartja s kit végre is gazdag adományokkal meg lehet engesztelni.

Végre is mit tehettek? maga a fejdelem is Békes mellett nyilatkozván, tovább ők sem ellenezték. De a kivitelből kivonták magokat, egészen Békesre bízván azt.

Békes Maximiliántól szabad menedéklevelet nyervén, oly fénynyel, milyet csak a fehérvári udvar gazdag kincstára képes volt kifejteni és nagyszámú kisérettel apr. derekán útnak indúlt. [1])

XVII.

A porta neszét vette Békes követségének s Pervan csauszt egy magyar renegatot a fehérvári udvarba, egy más renegatot pedig a lengyel királyhoz küldé: ez utóbbihoz, hogy unokaöcscsét a Maximiliánnal kezdett egyezkedéstől elállásra birja s a fejedelemhez, hogy Békes követségét számon kérje tőle.

A fermán, melyet Pervân hozott, jó akaratú tanácsokat foglalt magában: hagyjon fel a németekkel kezdett alkudozással. Ha ezektől bántalmakat szenvedett volna, van még neki is annyi ereje, hogy mint atyja megvédhesse. [2]) A választott

[1]) Bethlen Farkas Hist. II. k. 194. s köv. ll. Forgács Comment. 605. s köv. ll.

[2]) Bethlen Farkas i. h. 208.

király egészen magánkihallgatáson fogadta a csauszt: egyedül Csáky volt azon jelen. Két dologért jött — mondá a fejdelemnek: egyikért, adja okát, hogy miért küldött követet Németországba? másikért, hogy beszélje le, hogy ne házasodjék Németországból, válaszszon franczia, dán vagy a svéd udvarból nőt, a porta meg fogja neki szerezni. A fejdelem megnyugtatólag felelt: ő csak épen a fegyverszünet megsértése ügyében küldött követet a német udvarhoz.

S a válasz, mit a csausz haza vitt, ugyanezt tartalmazá — valamint ezzel öszhangzólag felelt a lengyel király is. [1])

A dolog azonban mégis mellőzhetlenné tette, hogy saját követe útján is terjeszsze mentségeit a porta elé, s ennek folytán máj. 21-ére Thordára országgyűlést hirdetett.

A fejdelmi előterjesztések, kiemelvén, hogy fontos okok miatt a portára követeket kell küldenie, az adó megszavazását sürgették: s a rendek ennek folytán meg is szavazták a szokott módon a 99 denáros adót [2]) s a magyarországiak részéről egy-egy forintot. Azonkivűl Várad építésére, a drágaság és éhség daczára, portánként 15 denárt mind a három nemzet s Magyarország részéről. [3])

Kitűzték a törvénykezési határnapokat, s elhatározák, hogy ő felsége székén (a kir. táblán) csak egy terminus fogjon lenni. A végrehajtások jövőre a régi mód szerént tartassanak.

A kolos-monostori konventre, minthogy az igen elhanyagolt állapotban van, neveztessenek ki alkalmas őrök.

---

[1]) Bethlen i. h. Forgács 609.

[2]) A nagy-szebeni jkvben olvassuk a. a. 1570. a Percepták közt: In comitiis Thorda circa festum S. Trinitatis celebratis vniversitati Saxonum census inflictus est fl. 18,000.«

[3]) Hogy Várad megerősítéséhez már ekkor, a múlt gyűlés határozata alapján hozzá fogtak, mutatják következő feljegyzések a nagy-szebeni jkvekből:

9-ten Tag Aprilis als königliche Majestät Stinmecz, Maurer und Zigler zum Baw kegen Wardein begehret, schickt man von der stadt vn aus Schencker und Rüpserstull maurer, ieden pro f. 2 vnd Stenzel steinmetz fl. 2 d. 50 vnd seiner mitgesellen auff zerung gebethuet fl. 30 d. 50.

10-ten Tag Octobris als etlich maurer von Wardein entrunnen war, welche ir Majestätt hinab zuschicken begehret, schickt man kegen Weissenburg ir fünff und gab zufuhr fl. 2 d. 20.

A dézmák árendálása történjék szabályszerűen s a szökött jobbágyok szolgáltassanak ki.

A gyűlés máj. 26-án oszlott el. [1])

XVIII.

Békes nagy buzgalommal igyekezett feladatát megoldani. Prágában kezdte meg az alkudozást a császár által kinevezett biztosokkal, Trautsonnal és Liszthi Jánossal s onnan az udvarral együtt Speierbe ment. A lengyel követ buzgón támogatta ügyét s végre aug. 16-án Speierben létrejött a kiegyezés, melynek értelmében János Zs. le volt mondandó a választott király címéről, helyette a fenséges fejedelmit nyervén. Országán örökös joggal uralkodik, melynek alkatrészeit Erdély, Bihar, Középszolnok, Kraszna s Mármaros megyék mint magyarországi részek teszik, hozzá tartozván a Szathmáron és Erdődön belől eső tartomány. Debreczen — a török békék értelmében — mindhárom ország fenhatósága alatt áll. Maximilian unokahúgai közül egyet — a bajor herczeg Albert leánya Mária volt kikötve — nyerend nőül. Egyszersmind titokban maradandó véd- és dacz- szövetséget kötöttek a török ellen, mely ha mégis elmozdítná János Zsigmondot uralmától, ez Oppelnt és Ratibort fogja kárpótlásúl nyerni. [2])

Békes e pontokkal sept. derekán érkezett haza csúzos fájdalmakkal kezében és lábában. A harminczas bizottságot a fejdelem mindjárt összehívta. Azonban mindössze csak 18-an jelentek meg a három nemzet közül. A bizottság üléseit Békesnél tartá, minthogy ez nem hagyhatta el a házat. A mint Békes elmondta jelentését, Csáky a cancellár tüstént kijelenté hozzájárulását, példát akarván adni ezzel a többieknek. De a nagy résznek nem tetszett a dolog, vonogatva, nem szívesen fogadták a speieri pontokat, de az aláírást nem tagadták meg; habár némelyek, mint Báthory István és Forgács Ferencz, csak feltételesen teljesíték. [3])

---

[1]) L. Törvények és Irományok XXIII.

[2]) Bethlen Farkas II. 197. s köv. ll. Forgách 607.

[3]) Bethlen és Forgács u. o.

Ennek következtében újra követséget kelle a császárhoz küldeni s minthogy arra ismét senki sem vállalkozott, annak terhe megint Békesre esett. A meghívó levelet számára Gyula-Fehérvártt decz. 15-én állíttatá ki a fejdelem [1]) de ő csak decz. 26-án kelt útra.

Ez időtt a fejdelem 1571. jan. 6-ára Székely-Vásárhelyre országgyűlést hirdetett.[2])

Főtárgyát annak a vallás ügyének szabályozása képezte s a királyi előterjesztések ezt és az adó-megszavazást emelték ki.

Az unitarismus, az új eretnekség ellen egy év előtt hozott törvény a papiron maradt: s az nem is lehetett másként, mert a törvény szigora daczára a váradi zsinat óta az hihetetlen gyorsasággal terjedt. Hijában érték Magyarországon egymást a zsinatok, hijában küzdöttek Melius és társai fáradhatatlanúl, ernyedetlenűl. A fejdelem mióta bizonyos volt a speieri kiegyezésben, mely Maximilián ismeretes türelmessége mellett, a királyfi leendő nejének már biztosítá vallása szabad gyakorlatát, többé nem tartá szükségesnek érzelmeit titkolni s nyilván kivánta a rendektől e felekezetnek megadni a szabad vallás gyakorlatát, s némelyeket, kik az új hitet becsmérelték, meg akart büntettetni. A törvényhozást a nagy templomban vallásos viták előzték meg, melyeket mindkét oldalról hévvel, szenvedélylyel folytattak s melyekben maga a fejdelem és Csáky is részt vettek.[3])

A rendektől távol volt a vallásos türelmetlenség s az unitarismus szabad vallásgyakorlatát törvénybe igtaták, kimondván, hogy »az Isten igéje mindenütt szabadon praedicáltassék s a confessioért senki meg ne bántassék.« A fejdelem követelésének másik részét akkép oldák meg, hogy felhatal-

[1]) Szalay László: Adalékok 228-ik l.

[2]) A szász nemzeti egyetem jegyzőkönyve szerént a jan. 6-án Vásárhelytt tartott országgyűlésre az universitás küldött a fejdelemnek egy kupát 115 ft 20 d. a cancellárnak egyet 51 ft 32 den. értéküt. Bornemisza Farkasnak, Forgách Ferencznek »und der andern Herrschaft ein kantner Weinbeer und $1^1/_2$ kantner Feigen item Pfeffer und Safran pro fl. 17 den. 60.«

[3]) Forgács Comment 161-ik l.

mazták a superintendenst, hogy a criminalitásba esett papot hivatalától megfoszthassa.

A királyi előterjesztés másik pontját az adót és Várad s Szászsebes épitését vevén tanácskozás alá, a múlt évi inséges esztendő daczára az udvartartásra s a követek költségére megszavaztak portánként 99 denárt, Várad épitésére 35 denárt, még pedig egyaránt Erdély és a részek portáiról (ez utóbbiak szekereket a korábbi végzések szerént adván) s aránylagosan a székelyek és szászok is.[1])

Szászsebes épitésének negyedrészét a fejdelem magára vállalta. A másik három negyed rész a három nemzet közt nyílhúzás utján fog szétosztatni. Az épités »főpallérságával« Orbay Miklós bízatott meg. A nemesség a maga negyedrész kőfalának felépitésére portánként 70 denárt szavazott meg. Minden vármegye Sz.-György nap után 600 munkást ad, kik havonként váltakoznak. A két vármegyei notariusok sorrendben tartoznak ezekre felügyelni, kik asztalukra egy hóra kapnak 5 ftot. Tóások (azaz sánczások) Lengyelországból hozandók: ezeket Orbay Miklós fogadja meg. Az ő fizetésének felét az ország fizeti. Ő felsége székely városai s Zaránd megye részt vesznek az épitésben, s ebben a székelyek és szászok is aránylagosan részesülnek.

Elrendeltetett az orvok üldözése. Ő felsége intézkedik, hogy az ilyenek ha Moldvába menekülnek is, a vajda által kiadassanak.

Azon törvény, hogy terminus egy évben egyszer tartatik, a hatalmaskodások elharapódzását eredményezé. Ennek folytán az új hatalmi sértések bár hol követtessenek is, minden terminuson, az erdélyin, magyarországin, székelyen elitélhetők.

A dézma haszonbér a régi mód szerént fizetendő. A nemesség közti papok a cathedraticum fizetésétől felmentettek. A hátas lovak, nyers vagy gyártott bőr vagy abból csinált

---

[1]) A szász universitas jkvében olvassuk a Percepták közt: Sequitur census in Comitijs Vasarheliensibus de domo nobilitaria portatim d. 99 item ad structuram Waradiensem de porta den. 30 inflictus. Ad utramque taxam universitas Saxonum in una summa solvit fl. 26000 ita tamen ut conbusti hinc exempti haberentur. Principi fl. 24000 in sortem combustorum fl. 2000.

szerszámok. kender. gyapot és szűr kivitele eltiltatott, de a magyarországi részekbeliek magok szükségére vihessenek ki paripát, s bort, búzát harminczad fizetés nélkül hozhassanak be. A rejtett kincs ő felsége tárházába szolgáltatandó: egy harmadrész a találót illetvén.

E gyűlés árszabályzatot is adott ki: természetesen az 1556-iki elvek alapján, csakhogy többé-kevesbbé jelentékeny áremelkedéssel. Egy suba ára 7 ftról 10-re, egy gereznáé 4 ftról 6 ftra emeltetett, s ezzel aránylagosan hágott a bőrkikészítés ára is, pl. egy farkasbőr »kicsinálása« 25 denárról 1 ft 16 denárra hágott. Néhány új szabályzatot is hoztak: a mészárosok csak jó hust vágjanak, a fagygyú mázsája 3 ftban szabatott meg. A szappan fontja 3 denár. A halakat fonttal mérjék. A tégla ezre 3 forintban, a kőmivesek és ácsok napi bére 60 denárban lett megállapítva.[1])

XIX.

Ez idő alatt Békes a prágai udvarban folytatta alkudozásait s bár nem úgy mint őszszel számitá, de végre is befejezte azt. Az eltérés a menyasszony személyére nézve volt. A János Zsigmondnak kinézett menyasszony Mária, Albert bajor herczeg leánya volt: de mire Békes haza érkezett, Mária Károlynak, Steiermarck herczegének lett jegyesévé, daczára azon buzgalomnak, melyet Maximilián keze megnyerésében kifejtett[2]). De ez nem szakitá félbe az alkudozások fonalát, mert azt Békes minden áron végre akarta hajtani: s jan. utolsó napján már kiállítá Maximilián az amnestiát János hívei számára: a multakért nem fog rajtok boszút állani. Azután az új menyasszony személyére nézve is tisztába jöttek: annak értelmében a Jülichi herczeg leánya kezét nyerendi a fejdelem[3]). S végre marcz. 15-én Maximilián aláirta a diplomát, mely János Zsigmondnak azon esetre, ha szerződés következtében

---

[1]) L. Törvények és Irományok XXIV.

[2]) Hurter Geschichte Kaiser Ferdinands und seiner Aeltern. I. k. 162-ik l. s 581-ik l. Szalay Adalékok 230-ik l.

[3]) Forgács Comment. 630-ik l.

elveszti Erdélyt, az oppelni s ratibori herczegségeket biztosítá. [1])

Mire János Zsigmond erről hírt vehetett volna, már meg volt halva. Az utolsó Zápolya marcz. 14-én zárta le örökre szemeit.

Halálát a tanácsurak nehány napig titokban tartották: az udvarnál minden úgy maradt mintha élne a fejdelem, tetemét néha az ablakhoz vitték mintha kinézne [2]), s marcz. 20-án, még mindig az ő nevében országgyűlésre hívták meg az ország rendeit april 1-ére. [3])

E közben Forgács és Báthory Vajda Istvánt váltott lovakon a portára küldék, jelentést tenni ottan e gyász eseményről s a porta gondoskodását a jövő eshetőségekkel szemben kikérni. [4])

April 1-én a »testamentomos urak« vezetése alatt — ugyanazok voltak, kik e tisztséget öt év előtt nyerék — megnyílt az országgyűlés. Izgatott és zajos volt ez, mert a rendek két pártra szakadtak: egyik a testamentomos urak részén állott, kik az interregnum idejére nyert hatalmukat továbbra is ki akarták terjeszteni; másik az 1567-ben végzett szabad fejdelemválasztást fenn akará tartani: [5]) mert ez egygyel mindkét fél tisztában volt: hogy e gyűlés törvényei döntő befolyást fognak gyakorolni a fejdelemválasztó gyűlés lefolyására. Végre is a határozatokra nézve bizonyos compromissumokban állapodtak meg.

A zaklatottabb vitára alkalmat adott kérdések közt első volt, egyik párt azon inditványa, hogy hadfölkelést rendeljenek el, mely negyven napon át várja a követek visszaérkezését s szükség esetére az ország ereje készen legyen, hogy ha a szultán megtámadná az országot, halálig megvédelmezzék azt [6]). Mások ezt törökre, németre nézve provoca-

[1]) Bethlen Farkas II. k. 205.

[2]) Bethlen Farkas II. k. 210.

[3]) Lásd Törvények és Irományok XXV.

[4]) Forgács Comment. 647-ik l.

[5]) Forgács Comment. 632-ik l.

[6]) Thamásfalvy László levele Thamásfalvy Déneshez 1571. apr. 5. Erdélyország Tört. Tára I. 96.

tionak tarták s végre abban állapodtak meg, legyen Thordán másfél ezer ember harczkészen Báthory Kristóf vezetése alatt: hadfelkelés csak a testamentomos urak hivására jőjjön össze.

Másik kérdés volt: irjanak-e s most egyszerre mindkét császárnak, a németnek és töröknek? A többség igennel döntött, bár némelyek ez utóbbinak nem akartak irni. A szultánhoz irott levél tudatta, hogy nem sokára országgyűlés fog tartatni, melyből követség fog hozzá küldetni az adóval, addig is a szultán Szoliman által engedett szabad fejdelemválasztásban kérték magukat fentartatni. Maximiliánnak jelentést tettek a szultánhoz irott levélről s a fejdelemválasztás elhatározásáról.

Harmadik volt: hogy egyetemes vagy részletes gyűlést tartsanak-e? Az elsőn minden nemes fegyveresen részt vehetett, az utóbbin követeiket küldték a megyék s székek. De a székelyek személyes jelenléte veszélyesnek tetszett: e nép még mindig forrongott. Elhatározták, hogy legyen a gyűlés máj. 17-én Fehérvártt, a megyék és székely-székek 10—10 követet küldjenek a főispánokon s királybirákon, a szász székek 6—6-ot, a királybirákon kivül.

Elhatározták, hogy az új fejdelemválasztásig az ország jövedelmei kezelésének ügye maradjon azon állapotban mint most van. Az itélőmestertől a testamentomos urak bevegyék a pecsétet, s időközben a rendeletek ezek neve alatt adassanak ki, a meghalt király pecsétjével ellátva. [1])

S a futárok azonnal elküldettek Bécsbe, Konstantinápolyba, a budai és temesvári beglerbégekhez a megrendelt levelekkel és Békeshez, kit az alkudozások félbeszakasztására utasítottak.

---

[1]) L. Törvények és Irományok XXVI. szám. V. ö. Forgács Comment. 632—4-ik l.

TÖRVÉNYEK ÉS IROMÁNYOK.

I.

1565. jun. 22—29.

A kolosvári országgyűlés határozatai.

Mü második János istennek kegyelmességéből Magyarországnak, Dalmatiának, Horvátországnak s. a. t. választott királya; adjuk emlékezetére jelentvén az kiknek szűkes (szükséges) mindeneknek, hogy az mű országunkbeli híveink, magyarországiak és erdélyiek, három nemzetek: nemesek, székelyek és szászok nyujtották és jelenték bé nékünk az ide alá megírt articulusokat ez mostani országos gyűlésünkben, mely ide Kolozsvárra mü királyi parancsolatinkból és közönséges akarattal végeztetteket és szerkeztetteket könyörögvén nékünk alázatosan, hogy ugyan azon articulusokat erőssé, kedvessé és kellemetessé tévén, kegyelmesen megconfirmálnók; mely articulusoknak folyása ekképpen következik:

Erdélyország és Magyarországból, Szathmár, Közép-Szolnok, Kraszna, Ugocsa, Bereg, Máramaros és Bihar vármegyék alázatos végezése, szent Vincze napjára ő felségétől Kolosvárra hirdetett közönséges gyűlésben, 1565. esztendőben.

Felséges kegyelmes urunk! Nagy hálákat adunk felségednek mű az felséged reánk való nagy gondviseléséért, kit nem csak értünk, sőt ugy megtapasztaltunk; de ha az elmúlt napokbeli hadban felségednek úgy nem szolgálhattunk, az mint az felséged méltósága és az szükség kivánta volna, ezt mü nekünk felséged kegyelmesen megbocsássa; ez után is az mü hívségünk szerént minden terhet, fáradtságat és költséget viselni akarunk, valami felségednek méltóságához, ez országnak megmaradására tartozik, isten segítségével.

Továbbá, hogy te felséged azt adja értenünk, hogy az miolta az úr isten te felségedet mü körünkbe hozta, mind azolta is nem szűnt meg felséged minden úton, közönséges csendesség és nyugodalom követésben, ezért mü nagy hálákat adunk az úr istennek, hogy ő szent felsége te felségednek, mint kegyes fejedelmünknek; ez után is, főképen az hatalmas császárnál, és az miben felségednek isten módot nyujtott, felséged meg ne szünjék mind magára mind országára való gondviseléstől, hogy minden felől csendességben maradhasson felséged birodalma.

Miért penig felséged ezt adja elönkbe, hogy még most is nem szűnik az német fejedelem felséged ellen, és birodalma ellen hadat indítani; minemü és mennyi az légyen, felségednél, hiszszük, hogy az nyilván légyen annak az hadnak eltávoztatására mü nekünk úgy tetszik, hogy felségednek oly hadakozó népe légyen, hogy ki ne egy holdnapig, kettőig lehessen, hanem, mind addig míg az szükség kivánja. Mü azért sem fejünket sem vérünk hullását, sem marhánkat az felséged életéért, és hazánk megmaradásáért nem kéméljük. Mü erdélyi nemesség ez nép tartására, és a felséged szükségére adunk minden kaputól, az első számlálás szerént, egy pénz héján, egy-egy forintokat, és az felett az három nemzetűl másfélezer ember tartására adunk azon első kapuszám szerént negyven negyven pénzt; kiket három hétre Thordára az ő felsége pénzszedője Ambrus deák kezébe bészolgáltatunk.

Az két nemzet is: az székely és szász uraim egyenlő terhet akarnak viselni az nemességgel.

Mü is Magyarországból mindenekben készek vagyunk te felségednek engedelmes hívséggel lenni, azért az felséged gondviselésére költségére adunk felségednek az előbbi rovás szerént egy-egy forintot és 500 lovag tartására ötven ötven pénzt; kiket az feljűl megmaradott három hétre az te felséged pénzszedője kezébe szolgáltatunk.

Ez mellett könyörgünk felségednek mind mü erdélybeli három nemzet, és mind magyarországbeli hívei, hogy felséged vegye kedvesen, és ennyi sok terhviselésünk és közönséges [illegible] vegye elég neven.

Az erdélyiek hadakozásoknak módjáról.

Mikor a szükség kivánja, minden nemes ember, a mü régi módunk szerént, tizenhatodával jó szerrel készen légyen, hogy az hová a szükség kivánja és ő felsége parancsolja, ott lehessen.

Az község hadakozása így rendeltetett: hogy kapuszám szerint fejenként készek legyenek; tíz kapuról egyik puskás légyen porral, glóbissal, másik kézíves légyen, az nyolcza dárdás; ezeknek egy szekerek légyen; az szekéren fejsze, fúró, ásó, kapa, tekenyő légyen; az mellett élések légyen, hogy az hol a had jár, az országot pusztaságtól oltalmazhassák.

Az egy házhelyi nemesek illyen móddal legyenek: hogy az kinek egész ekebarma vagyon, egy lóval jó szerrel légyen, az kinek fél ekebarma vagyon, az puskás légyen, és annak pora, glóbisa légyen.

Az kik szolgák, azok képekbeli embert jó szerrel állassanak magokért az ország hada közé; ott járjanak és szolgáljanak az fejedelemnek, és az országnak; ne úgy, mint az elmúlt hadban történt.

Nemes embert, vagy székelyt fő embert, vagy lófejet senki semmi néműi okon ő felségénél egyéb senki honn ne hagyhasson, ő felsége erős megbüntetése alatt.

Az urak is mind várok tartományából, mind egyéb jószágokból ugyan ehhez tartsák magokat és jószágokat, ne úgy mint ezelőtt történék.

Az két nemzet is: a székely és az szász uraim egyenlő terhet akarnak viselni az nemességgel az hadakozásban is, mint az adó fizetésben.

Az magyarországbeliek hadakozásoknak módjáról.

Miért hogy az magyarországbeli nemesség ez ideig az oda fel való articulusokhoz tartották az hadakozásban magokat, urunk ő felsége is nem akarván ebben semmi újitást tenni, avvagy változást tenni, kegyelmesen engedte: hogy huszadát ötödét az magyarországbeli nemesség elkészítsék és készen tartsák; úgy, hogy valamikor az szükség kivánja, és ő felsége *parancsolja, személyek szerént* az nemesség huszadával, ötödé-

vel indúljon hadakozóképen jó szerrel; ha pedig a szükség úgy kívánja, az rovás szerént fejenként, az erdélyi község hadban létele rendelése szerént készek légyenek elindúlni, azon szertartással és készülettel hadakozni tartozzanak; úgy hogy tíz kapunak egyik puskás, másik kézíves és az nyolcza dárdások légyenek, szekerekkel és egyéb oda fel megírt készülettel.

Az egy házhelyi nemesség dolgából ugyanazon rendtartás rendeltetett, az mi az erdélyi egy házhelyi nemesség felől.

Az urak és rendek szerént való terhet tartozzanak viselni az több nemességgel.

Az kik szolgák, azok is az felől megírt articulushoz tartsák magokat.

Magyarországban az kapuszám fogyatkozása felől végeztetett ez: hogy minden faluból az teljes kapuszám beszolgáltassék, avvagy, ha pusztulást mond lenni az nemes ember, az faluban a szolgabíró az rovóval és viceispány mennjenek ki, számlálják azt a falut újabban, és úgy vétessék az adó, mint az számlálás találtatik.

Hogy a törvény dolgában senkinek fogyatkozása ne essék, végeztetett: hogy az octávák esztendőnként hátra ne hagyassanak; de minden nemzetnek ez előtt való articulusok rendi szerint törvényjek szolgáltassék, mely octávákat az gyűlések meg ne háborítsanak. De az gyűléstételeket egyéb időre rendelje ő felsége, hanemha oly szükség kényszerítené ő felségét, kiben egyéb semmiképen nem lehetne.

Az törvénytételek után pedig az sententiákat ő felsége exequáltassa személyválogatás nélkül, és minden causák Lajos király halálától fogva megitéltessenek.

Végeztetett ez is mint ez előtt gyülésben is elvégeztetett volt; hogy ha urunk ő felsége valamelly híve könyörgésére prorogatoriát ád, az táblán törvény szerint megláttassék, és ha decretum, vagy régi Magyarország szokása ellen kérte valaki az haladékot, törvény szerint meg ne tartassék.

Nyilván vagyon ez is: az új kastélyokból, erősségekből mennyi kártételek, bosszúk község romlására szokott esni; szett azért országúl az ő felsége híveinek, hogy senki ő felsége gedelme nélkül új erősséget vagy kastélyt ne csinálhas

lenség alatt, és az mely kastélyok vagynak, ő fels

láttassa, megitéltesse, hasznosak-e vagy károsok az községnek; az haszontalanokat elvonassa ő felsége; az hasznosok penig és község javára valók megtartassanak, kire választassanak minden nemzetből két-két személyek, kik megítéljék, ha megmaradandók, vagy elvonandók légyenek.

Végeztetett ez is egy akaratból: hogy az kolozsmonostori leveleket, privilegiumokat és az nemesség igazságára való registrumokat ő felsége vitesse Fejérvárra, hogy a káptalanbeli levelekkel együtt legyenek; választassanak gondviselők; méltó, hív és jámbor személyek gondviselése alá adassanak, kik az előtt tisztek szerént erre gondot viseltenek, kiknek ő felsége kegyelmesen fizetést is tégyen.

Az cathedraticumot az nemességben való külföldi plébánusoknak ő felsége a nemesség könyörgésére itt Erdélyben kegyelmesen megengedte; de úgy hogy ez kivűl ország szükségére ha valami adójok az szász papoknak történik az régi szokás és rendtartás szerént az fiu-káptalanok az szász papokkal egyetembe, kiki mind az ő részét megszerezze, és ha valahol exemtálva volnának, kik girával tartoznának, régi szokás szerént ő felségének mindenütt bészolgáltassák.

Az székelyföldön való cathedraticumot is ő felsége az ország könyörgésére az ministereknek, kik tiszta evangeliumot hirdetnek, és az krisztus szerzése szerént az sacramentumokat szolgáltatják, keresztyéni kegyességből kegyelmesen megengedte.

Az pápások penig, miért hogy az ő régi jövedelmek éppen megtartatnak s öreg misékből, keresztjáróból, purgatoriumból, lelkeknek megszabadításából, búcsujárásból és érdemek osztogatásokból, és efféle érdemek gyűjtéséből tartozzanak az cathedraticumot régi szokás szerént megadni.

Az székelyvásárhelyi scholához az harmadfél száz forint segítséget ő felsége az megholt kegyelmes asszonyunk levele tartása szerént ez esztendőben is megadatta, ez jövendő esztendőre is megadatja isten segítségével; mert kedves ő felsége a tanuságnak és a tanuló személyeknek.

Az fejérvári schola megépítésére, jövedelemnek ahhoz szakasztására és tudós személyeknek tartására, [illegible]

kot tanitsanak. és az egyházi szolgálat naponként isten tisztességére, hogy öregbedjék. ő felsége jóllehet az kereszténi kegyességből az előtt is gondolkodott róla; de az ő kegyelmek országúl való engedelmes intésekre és kivánságokra oly gondot akar viselni, úgy akarja megépíteni az fejérvári scholát, hogy országúl ő felségével egyetembe kedveskedhessünk.

Az magyarországbéli nemesség jószágok dolgát, kiket ő felsége hitetlenség névvel eldonált volna. ő felsége az ország könyörgésére ebben hagyta, hogy valamely nemes emberek az ő felsége hívségére megtértenek. és az ő felsége parancsolatjára ez gyülésben jelen voltanak, és a több hívek módja szerént az ő felsége hívségére magokat hittel kötelezték, még ha ő felsége ellen az vármegyékkel egyetembe, sőt a vármegye kívül is szolgaságra magokat kötelezvén. ő felsége ellen fegyvert vontanak volna is, mindeneknek jószágok megbocsáttassanak ilyen ok alatt, hogy az donatariusok az mi igazságokat az jószágban remélik, az jószágok birodalma kivül szabadon kereshessék, vagy volt ellenmondás, vagy nem volt; kiknek leveleket ő felsége erejében hagyja, mintha ez előtt csak két vagy három héttel költenek volna, kikkel az törvény folyása szerint járjanak el.

Az eldonált jószágnak megbocsátásában penig ilyen szertartás rendeltetett: hogy valakik az feljül megírt articulus módja szerént ő felsége hívségére tértenek és hittel teljes életekben ahhoz kötelezik magokat, az vármegye viceispánját és az szolgabírát vegyék melléjek, és az articulus erejével kérjék meg az donatariusoktól jószágukat; kik harminczkettőd napig tartozzanak megbocsátani az jószágnak örök becsüje alatt, kit ha meg nem bocsátanának az ő felsége főkapitánya az Tiszán innen való vármegyékben, Ugocsa vármegyén kivül, mindenütt az jószágot az donatariusok kezéből vegye ki, és adja meg az örökösöknek, és a jószág becsüjéről is vegyen eleget az engedetleneken.

Ugocsa vármegyében penig, és a Tiszán túl Hagymási Kristóf kényszerítse az donatariusokat megadni az elfoglalt jószágokat az örökösöknek az feljül megírt rendtartás szerént.

Az kik penig az más párton szolgák volnának, és most ez articulusoknak adásának napjától számlál-

ván negyven napra tartoznak ide az ő felsége hívségére jószágok mellé haza jőni; és valakik meg nem jőnének negyven nap után ő felsége jószágokat szabadon eldonálhassa, valakinek akarja.

Az kik az eldonált jószágokban processussal vagynak, ő felsége kegyelmesen megtartja őket benne.

Értjük, hogy Bihar vármegyében sok jámbor nemes népnek fogyatkozások vagyon az törvény nem szolgáltatásáért, holott csak egy nap szoktak széket űlni és törvényt tenni; azért hogy efféle fogyatkozás ott az vármegyében megépitessék, végeztük egyenlő akarattal: hogy ott a vármegyében is, úgy mint itt benn Erdélyben két egész nap ítéljenek, és harmad nap pecsételjenek; sőt egyéb vármegyékben is, ott künn Magyarországban ezen rendtartás tartassék meg.

Végeztetett ez is ő felsége kegyelmességéből, hogy az transmissiók, ha kik vagynak készen, ez gyűlésnek vége lévén, mindjárást megitéltessenek.

Mü azért megmondott híveink könyörgését, vévén és kegyelmesen meghallgatván, ez feljűl megirt articulusokat minden pontjában jóvá hagyjuk, erősítjük, confirmáljuk, és mind mű magunk megtartjuk, s mind penig egyebekkel megtartatjuk. Költ az mü városunkban Kolozsváratt, Gyertyaszentelő boldog asszony napja előtt való hétfőn (jun. 29.), úr születése után 1565. esztendőben.

(P. H.)

(A b. Bruckenthalféle n.-szebeni könyvtár s a brassai levéltár eredetije után közölve Gr. Kemény József és Nagyajtai Kovács István »Erdélyországi Történelmi tár« I. köt. 50—58. ll.)

II.

1565. sept. 24.

Meghivó a Kolosmonostorra oct. 9-ére hirdetett országgyülésre.

Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. etc. prudentes circumspecti, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Emerserunt ardua quedam ne-

gotia, personam nostram, publicum bonum et coseruationem regni spectantia. Itaque communicatis consiliis cum fidelibus nostris dominis consiliarijs nobiscum existentibus vergentibus regni necessitatibus mature prospicere volentes statuimus in oppido nostro Kolosmonostra, vbi nos quoque deo duce personaliter intervenimus, ad decimum quintum diem datarum presentium, que est dies octauus mensis Octobris comitia parcialia vniversis fidelibus nostris regni nostri Hungarie et Transsiluanie indicere. Mandamus itaque fidelitatibus vestris firmiter, vt ad prescriptum diem 8. Octobris in prefatum oppidum nostrum Kolosmonostra ex illa ciuitate nostra Brassouensi ac terra Barcensi tres fratres vestros viros graues et prestantes cum plena instructione et autoritate mittere debeatis, ita vt vna nobiscum ac cum ceteris fidelibus nostris de omnibus cunctis negociorum punctis et articulis personam nostram, publicum bonum et conseruationem regni spectantibus colloqui, agere, tractare et vtiliter decernere possint. Secus non facturi. Date ex castris nostris ad possessionem Waswarij positis die 24. Septembris anno domini 1565.

Joannes Electus Rex m. p.

Czim: Prudentibus circumspectis judici juratis ciuibus ac toti senatui ciuitatis nostre Brassouiensis fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Brassó sz. k. város levéltárában.)

III.

1565. Octob. 8.

A kolosmonostori gyülés határozatai.

Nos Joannes dei gratia electus Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod fideles nostri Domini regnicolae, Hungari et trium nationum Transilvaniae, exhibuerunt nobis et praesentarunt infrascriptos articulos, in comitiis eorum partialibus, hic in Kolosmonostor, anno domini 1565. ad octavum diem men-

sis hujus Octobris celebratis editos, paribus votis conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos eosdem articulos, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, clementer confirmare, dignaremur: quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Meg értették az ő felsége hívei, az ő felsége propositiojából, mind maga és országa szükségét, melyekre rend szerint igy viseltenek gondot tökéletesen végeztenek is róllok, hogy a mi az hatalmas császár adóját nézi az ő felsége hívei, az erdélyi nemesség a régi megszámlált kapu szám szerint, minden kaputól adnak ő felségének kilenczvenkilenczpénzt, mely adót Mindszent napjára Thordára, az ő felsége szedőinek kezéhez be akarnák szolgáltattni.

Az szász uraim is, mint ő felségek alázatos hívei, egyenlő terehnek elviselésére az nemes uraimmal ajánlják magokat ő felségének.

Azonképen az székely uraim is.

Az hol ő felsége értelmet akar venni híveitől, az indulatnak módjáról, hogy miképen és mi módon, és kikkel kelljen ő felségének elmenni, és kit hagyni helyébe, azt is minemű rendtartásba hívei között országába, hadni gondviselőt, erre ő felsége hívei azt felelik, hogy ő felsége, minden országbéli híveit esmeri személye szerint, valakiket ő felsége parancsol elmenni, azok menjenek ő felségével, és minemű modot ő felsége eleibe ád, ahhoz tartassanak.

Azonképen helytartót is azt válaszsza, és hagya ő felsége közöttök, az ki ő felségének tetszik.

Könyörögnek ő felségének az ő felsége hívei országúl, mint kegyelmes fejedelmünknek, hogy a minemü supplicatiókat most beküldöttenek ő felségének, értse meg és kegyelmes választ tegyen mindenekre.

Miért hogy minden birodalmak nemcsak fegyverrel, hanem törvénynyel is oltalmaztattnak szükségnek láttatott lenni ő felsége híveinek, hogy erre is gondot viseljenek, mert történtenek mostani elmúlt időkben, atyafinak, atyafitól oly bántások, kiket el nem szenvedhetnek. Végeztek azért egyenlő akarattal, hogy az elmúlt szent Vincze napig, nap gyűléstől fogva, mely Kolosvárott szolgáltatik ez mai napig, mely vio-

lentiak és foglalások estenek volna, és ennek utánna esnének, continue dézma elvitelek, jegyruha, zálogos, jószágos dolga, transmissiókkal egyetemben, mind a székely uraimtól egyetemben megítéltessenek, mely ítélet kezdessék el szent Márton napján ő felsége udvarába, ha addig el nem iudúl, ha pedig elindúl ő felsége, tehát suo modo et ordine kezdessenek, ha kik az tábla törvényével nem elégednek, tehát locumtenens eleibe appellálhassák és ott vége szakadjon.

Az magyarországbéli hívei is azon l önyörögnek ő Felségének, hogy ő nékiek is megitéltesse az continue való törvényeket, és az derék törvények az előbbi végezett két terminusokon megitéltessenek, ha pedig az mindenható isten ő felsége országába csendességet adánd, tehát viz-kereszt napba, az derék törvények is megitéltessenek.

Megértette az ország az ő felsége izenetéből a szükségnek nagy voltát, hogy országától távollétiben ne találtassanak gondviseletleneknek lenni. Azért végezte ezt a nemesség, hogy rovás szerint jószágoktól ugyan Mindszent napjára adjanak husz-husz pénzt, ezt szedje a vármegye notariusa minden vármegyében, az egyik az ispányok közűl, az székeshelyre mennjen, és ha valamely nemes ember gyermeke felakarja venni az hópénzt meglássa, és annak adjon pénzt, az ki megérdemli; ha pedig így ki nem telnék az ezer lovag, tehát tartozzék mind az ő felsége jószágiból az tiszttartó, azonképen az urak jószágából, és minden nemes ember a tizenhatoda szerint, jó szerrel való szolgáló embert, avagy olyan szabadost, ki bevehető légyen, és a pénzt megérdemelje az vármegye ispánja keze alá bocsátani, és attól pénzt felvenni.

Az egyházhelyi nemes személyek ez oly nemes uraimmal egyetembe az kiknek jószágokba rovás nincsen, öten egy jó szerrel való lovagot állassanak, avagy közüllök másunnan fogadják.

Könyörög az ország ő felségének, hogy ő felsége jószágából és az urakéból az hold pénzt beszolgáltassa és senki exemptus ne lehessen és az ispányoknak hatalom adassék mindenüvé per oportuna remedia be szolgáltatni.

Ugyan ezen terhet viseli a székely nemesség is öt lófő adjon egy soldost, az község fizetése mellé.

A szászok pedig adnak ezer drabantra való pénzt, mely pénzzel fizessenek az ő felsége drabantinak, kik ő felsége várai kivül itthon országába maradnak, ha mi hijja lenne az ezer drabantnak, felépitsék az hadnagyok és erre való gondviselők.

Az király ő felsége serege készen legyen, vásárral éljen, ne essék senki jószágának kára miattok.

Az nemességi hadnak helye légyen Kolosvártt.

Az székelység népének Székely-Vásárhely.

A szászok drabantinak Beszterczén.

E felett pedig a nemesség és az székelység között való főnép és lófő fejenként készek legyenek.

Az szászság régi szokások szerint, tudniillik három ezer emberrel valahová a szükség mutatja, locumtenens uram parancsolatja szerint, felkeljenek, és odamenjenek, a hova szükség leszen.

Nos igitur humili supplicatione praefatorum, dominorum regnicolarum nostrae modo quo supra, porrecta Majestati, regie benignitate exaudita et clementer admissa, praescriptos articulos, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, admittimus, roboramus et confirmanus, atque tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quoslibet quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Datum in Kolosmonostor decima tertia die praedicti mensis Octobris. Anno Domini millessimo quingentesimo sexagesimo quinto.

(Egykorú példány, pecsét nélkül Brassó városa levéltárában.)

IV.

1566. Február.

Meghivó a márcziusi tordai országgyülésre.

Joannes II. Dei Gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Rex, statibus et proceribus Hungariae.

Spectabiles, magnifici, egregij, nobiles no[illegible]
lecti, salutem et gratiae nostrae erga vos b[illegible]
nem, potentissimus imperator Turcarum,
clementissimus, per literas, et per praes[illegible]

legatum suum proxime serio nobis mandauit: vt vniuersos status et ordines regni Hungariae ad fidem et obsequentiam nobis praestandam beneuole hortaremur. Pergratum enim sibi videri, si mutuam inter se Hungari concordiam amplecterentur; et eam constanter fouerent ac obsequentiam in nos paribus uotis contestarentur. Inde enim afflicti regni Hungariae publica conseruatio, statuum atque omnium ordinum quies ac tuta vnicuique in suis sedibus permansio emergeret, neque magnitudo illius toties instruere copias militum, phalanges conscribere, ac bellicam expeditionem tantis sumptibus mouere, nec tam laboriosa tamque longa itinera suscipere cogeretur. Mandat autem magnitudo illius, resipiscentiam mature fieri oportere, antequam ipse in persona sua citra fines Hungariae cum suis copijs penetret; ne dum Caesaris persona mouerit, et vires illius intra viscera regni cursitabunt, frustra salutem meditentur. Nos igitur pro nostri muneris functione ac propensa beneuolentia, qua in publicum bonum afficimur, et Hungaros nostros tueri et ruinam publicam propulsare nitimur, ac de mandato benigno ipsius imperatoris potentissimi respondere volentes, hortamur clementer et officiose vniuersos et singulos ordines et status, ac vniuersitatem quoque nobilium ipsius comitatus vestri: ut tanta dei benignitate, vt par est, perpensa, quam per summum monarcham toto orbe potentissimam vobis offerre dignamur, simul etiam bonum publicum, et conseruationem regni, personarum vestrarum, liberorum familiae et cunctorum ad vos pertinentium, tutam item et securam in sedibus vestris quietem ob oculos habentes iam tandem resipiscatis.

Capessite tempestiue nobiscum rempublicam et dum licet, liberis vestris factisque rebus communis patriae succurrere; eam ab imminentibus potentissimi principis copijs obsequentia et fide vestra erga nos propugnare; hostilia bellorum molimina et injurias barbaricas euitare satagite.

Quantum ad nos solitam que erga vos clementiam nostram attinet: dabitur opera, ne vel hoc tempore nostri dissimiles iudicemur; immo quoque apud potentissimum imperatorem nostrum, patriae, vestrum omnium, et afflicti regni nostri *Hungariae* salutem, totis viribus promouere firmareque stude-

bimus nihil praetermittentes, quod ad concordiam christianorum, et patriae subditorum suorum amatoris principis munus attinere censebitur. Cum autem certae et arduae causae instent, de quibus nos cum fidelibus nostris dominis regnicolis conferre atque decernere oporteat: ob hoc communicatis consilijs cum dominis consiliarijs alijsque prȩstantibus viris nobiscum existentibus statuimus fidelibus nostris dominis regnicolis Hungariae et vniuersitati trium nationum Transyluanicarum, ad dominicam Reminiscere nunc venturam in oppido nostro Thorda comitia partialia indicere, et ex vsu publico de cunctis negocijs imminentibus deliberare, ac ut sumptibus parceretur, de singulis comitatibus quatuor prȩstantes viros cum plena informatione eo transmittendos esse. Proinde vos harum literarum serie benevole hortamur, vt visis prȩsentibus statim potiores personas fratresque vestros ex illo comitatu deligere, et eos ad praescriptum diem cum plena instructione et auctoritate concludendi, ad ipsa comitia Thordam mittere debeatis, cum quibus praesentibus ibidem, alijsque nostris fidelibus regnicolis de instantibus et pernecessarijs regni nostri rebus ac negocijs pro dignitate nostra et conseruatione regni nostri vtiliter conferre et decernere queamus. Secus igitur patriae conseruationi consulentes non feceritis. Datae in ciuitate nostra Alba Julia, anno Christi MDLXVI.

(Eredetije Reusner Miklós »Epistolarum Turcicarum variorum et diversorum authorum« czimü 1598-ban megjelent müve 109—111 ljain.)

V.

1566. márcz. 10.

Janos Zs. előterjesztése a Thordára hirdetett országgyülésen.

1566. Im Landtag hat königliche Majestät, durch den Herr Kanzler und Bornemissa Farkas der Landschafft schrifftlich, dieses hernachfolgende Sachen anzeigen lassen.

Nyilván vagyon ti kegyelmeteknél, hogy az elmúlt gyülésünkben indultattunk vala erre, hogy mi hatalmas császár*hoz, istenünk után jól tett* urunkhoz személyünk szerint bé-

mennénk, a mi javunkért, és a ti megmaradástokért. Jóllehet igaz eléggé hángya veti ti kegyelmetek elméjét rajta, ha kellene úgy lenni, a mint mimagunkban elszántuk vala vagy nem? De ti kegyelmetek egyenlő akarattal, végre igy végeze a bemenésről, hogy, ha úgy tetszenék mi nékünk, hogy az az a mi jónk, és a kegyelmetek megmaradása, hát úgy legyen.

És szándékunkat, igyekezetünket, az úr isten másképpen rendelé, sőt inkább ugyan a ti kegyelmetek akaratjára fordítta: miért ez lőn akaratja a hatalmas császárnak, hogy mi itt maradnánk, kegyelmetek között, vigyáznánk ellenségünk ellen, és a ti kegyelmetek megmaradására viselnénk gondot, és tartoznánk ez jövendő dolgokhoz.

Hiszszük, hogy ti kegyelmeteknél nyilván vagyon ez is, hogy a mihez a császár akaratja szerint tartoznunk kellett, immár tudva vagyon ugyan közönségesen, mert hadát készíti, ő maga személye szerint akar indúlni ellensége ellen. Nékünk is ti kegyelmetekért, és a közönségcs jóért, azt kell mivelni, a mit ő ir.

Azért megemlékezhetik kegyelmetek, hogy mint eleitől fogván, mindenkoron azon igyekeztünk, hogy a mi jónk a tik kegyelmetek megmaradásával együtt legyen, kiben nem kedveztünk sem költségünknek, munkánknak, fáradságunknak, sem nagy gondunknak, valami a közönséges jót, és megmaradást nézte, abban a ti kegyelmetek tanácsa szerint, semmiben nem akartunk fogyatkozni, mostan is azon gondviseléssel akarunk mindenben ez közönséges dolgainkhoz látni kegyelmetekkel egyetemben.

De az ti kegyelmetek jól megítélheti az ő szüksége szerint, hogy ilyen nagy dolgokat megmívelni, azaz, hogy császárral nekünk szembe keljen lennünk, fő urakkal, fő szolgáinkkal minémű készületet kiván ez dolog. Ehhez pedig mi kellene, és minemű költséget kellene tennünk, ezeket ti kegyelmetekre támasztattuk, mert a mi fogyatkozásunk, ti kegyelmetek fogyatkozása, azonképen a mi jónk ti kegyelmetek javát és megmaradását nézi.

(Egykorú példány Brassó városa levéltárában. Articuli Dietales Vol. 281—282. l.)

VI.

1566. Márczius 10—17.

A Thordán tartott országgyűlés határozatai.

Nos Joannes Secundus dei gracia electus rex Hungarię, Dalmacię, Croacię etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis. Quod fideles nostri domini regnicolę Hungari et Transylwani, nobiles, Siculi atque Saxones, exhibuerunt nobis et presentauerunt infra scriptos articulos in comitijs parcialibus hic Thordę ad dominicam Reminiscere proxime transactam ex edicto nostro celebratis, communibus eorundem votis confectas, tenoris infrascripti, supplicantes humilime, vt nos eosdem articulos, ratos gratos et acceptos habentes, clementer confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Az magyar országbélieknek és erdélyországbéli három nemzetnek, nemeseknek, székelyeknek és szászoknak, ez elmúlt Reminiscere vasárnapjára hirdettetett thordai rész szerint való gyűlésbe, közönséges akaratból szerzettetett articulosi 1566.

Ő felsége ez mostani gyűlésbe adta az országbéli hívei eleiben az hatalmas császárnak na(gy) haddal való ki jövetelét, és hogy akarná ez földet minden ellenségtől hatalmason megszabadítani, mely ki jövésére ő felségének gondjának kell lenni, kévánván országát(úl) ezt, hogy az császár kijövésére oly gon(dot) viselnénk, hogy ő felsége készülhetne, és ily(en) nagy fejedelemmel való szembe lételbe és hadakozásba fogyatkozása ne következnék.

Meg értvén azért az ország az ő felsége kévánságát, és akarván ő felségének ilyen szükséges dolgában engedelmesen szolg(álni), egyenlő akarattal az három nemzet az magyarországbéli nemességgel egyetembe ilyen végezést töttenek.

(1) Először, hogy ez mostani ő felsége készületire az *nemesség és az székelység* minden kaputól az előbbi számlá-

lás szerint kilenczven kilencz pénzt adjanak, kit ide Thordára bészolgáltassanak virág vasárnapra Ambrus diák az kamara ispán kezéhez.

Az szászok is ajánlották magokat egyenlő tereh viselésre az két nemzettel.

(2) Miért hogy pedig az hadakozás dolgában is mindeneknek jó szertartással kell lenni, az álgyúk, tharaczkok, por, golyóbis és egyéb szerszámok hordozásában végeztetett, hogy előbbi articulosok végezése szerint az szász plebánosok hordoztassák jó lovakon, kik közzűl ha valamely plebános ezt meg nem szerzené, az mit reá vetnek plebánossága veszszen el érette. Ő felsége pedég mihelt Fejírvárra megyen, álgyús és tábor mesterivel szólván, valamivel kevesb álgyúkkal, taraczkokkal beéri szükségét, azon leszen ő felsége, valamint inkább megkönnyebbítheti őket, megkönnyebbíti.

(3) Továbbá végeztetett ez, az ő felsége parancsolatja szerint, hogy minden nemes ember gyermeke személye szerint az tizenhatodával jó szerrel ott legyen az hadban. Annak felötte valamely nemes ember, királ szolgája, vagy valamely úré, minden tartozzék az ország zászlója alá képebéli embert, jó választottat, jó szerrel, mind az tizenhatodval egyetembe elő állatni; valaki kedig ezt meg nem szörzi az vármegye ispáni azonnal elfoglalják jószágát ő felsége számára, de az foglaló pénzt az ispánok magoknak vegyék.

Az egy házhelyi nemes népek kedig ötön adjana(k) egy jó szerrel való lovagot, jó lóval, kopjá(st), paisost, sisakost; ha kedig az ilyen lovag(nak) szerét nem tehetnék, tehát egy posztó ruhást puskával és szablyával bocsássanak; ha kedig valamely ispán vagy szolgabíró ezekben kedvezést tenne, ő felsége fel akasztassa.

Az táborba pedig minden nemes ember és szolg(a) az ország seregébe és az ország zászlója alatt mindenik vármegye ispányja mel(lé) szálljon.

Az magyarországi urak kedég és vármeg(yék) ő felsége parancsolatja szerint fejenként ő felsége mellett legyenek ötödökkel és huszadokkal; az urak, mind az király szol(gái), tartozzanak soldosokat az vármegye köz(zé) állatni, mind képebéli emberekkel egyetembe, jószágok foglalássa penáj(a)

alatt; kit az vármegye ispányi mint Erdélybe azon büntetés alatt megszerezz(e)nek.

Az székely uraim dolgáról ő felsége parancso(la)tjából ez végeztetett, hogy az fő nép házokt(úl) mindenik mint az nemes uraim fejenké(nt) ott legyenek az hadban ő felsége mellett.

Az lófejek kedig húsvét után való csötörtökön fejenként tartozzanak Udvarhe(lyre) győlni hadakozó szerszámokkal mustrár(a), kik ott megértik az ő felsége parancso(la)tját fő embere által, és ahoz tarts(ák) magokat.

Az székely királybírák az királybíróságról val(ó) szolgáikat az ő felsége fizetésén való szolgák nékül állassák elő az ország zászló(ja) alá, felakasztásának pena alatt.

Az székelyek közzül kiken ő felsége adót szokott venni, azokon ő felsége soldot vegyen.

(4) Továbbá immár ő felsége ez elmúlt két hadban szemével is meg látta, hogy az mely drabantokat az városok adtak, haszontalanok voltanak; más pedig hogy mihelt az városok soldot kezdenek kiáltatni, azonnal az ő felsége drabanti oda kezdnek szökni : azért, miért hogy ő felsége személye szerint az hadban lészen mind az nemes és székely uraimmal, végeztetött ez, hogy az városi uraim szerözzenek és válogassanak közülök lakos embereket, jámborokat, kik az puskához jól tudjanak, és puskájok is jók legyenek, és szablyák. Mind ez országbéli városokból ezért jó drabantokat bocsássanak, hogy kiknek legyen valami féltőjök, hogy el ne szökjenek, az két ezer drabantokra való fizetést pedég pénzül adják meg ő felsége kezébe.

Miért, hogy az nemes és székely uraim személyek szerint ott lesznek az hadban, azért végeztetett ez, hogy az városbéli uraimban is ott legyenek személy szerint, posztó ruhások is, és puskások; erre kedég az királybírák, és egyéb városok birái es, ha gondot nem viselnek, azon pénájok legyen mint az vármegyék ispányinak.

Minden külső királybíró, valaki jó szerrel nem lészen az hadban, jó lovakkal és szolgákkal, tiszte veszszen belé, és másnak adja ő felsége, és azon penájok legyen mint az vármegye ispányinak.

(5) Ha ez közbe, még ő felsége császárhoz járna, az német oly haddal jutna, hogy az mezőt meg nem tarthatnák, tehát azon rendelés tartassék meg, az mit az ő felsége atyja rendelt volt török császárnak Moldovára jövésekor.

(6) Mikor ő felsége császárhoz akar menni, annak előtte alkalmas idővel ő felsége megadja azoknak érteni, valakiket ez országbeli mind Magyarországbeli hívei közzűl ő felsége vélle akar oda vinni; akkoron osztán sen(ki) magát ebből el ne vonogassa örök hitlens(ég) alatt.

(7) Végeztetett ez is, hogy háborúságnak idejin az kulcsos városokban az nemes uraimat feleségekkel, gyermekekkel, családokkal, élés(ekkel), borokkal bebocsássák, tisztességes szállást adjanak nekik, hogy az idő meg csendesedvén esmét ki hozhassák, de az kihozásának idején minden hordó bortól tíz-tíz pénzt adjanak az város segítségére az kapuba; de az bort pén(zen) ne árúlják se titkon se nyilván; az gazdát is megelégítsék mindenről.

(8) Az törvén szolgáltatásról végeztetett, hogy az kolosmonostori articulok végezése szerint minden új hatalomnak, jegy ruha, zálag, dézma, tutela dolga és az transmissiók minden nemzet terminusin meg ítíltessene(k), és az derék transmissiókat meg ne késlelj(ék).

Az mi némű dolgokat kedig ő felsége személyére apelláltanak avagy apellálnak, végeztetett, hogy azokat ő felsége az tanácsbeli urakkal, törvén tudó személyekkel nem törvénbe forgódatlanokkal ítíltesse meg, hogy senki ne panaszolkodhassek igasságába való fogyatkozása felől.

(9) Az míves népek mívök avagy marhájok eladása felől végeztetett, hogy az ország ez előtt való gyűlésében végeztetett articulosok minden rendiben épen megtartassanak, azoni büntetés alatt, mely azon előbbi articulosokban meg vagyon írva.

(10) Végezetre, miért hogy az úr istennek jó voltából az evangeliomnak világosságát az ő felsége birodalmába mindenött fel gerjesztötte, és kévánja, hogy az hamis tudomány és tévelygések az anya szent egyházból kitisztíttassanak, egyenlő akarattal végeztetött, hogy afféle egyházi renden való személyek, kik az pápai tudománhoz és emberi szerzéshez ragasz-

kodtanak, és abból meg térni nem akarnak, az ő felsége birodalmából mindenönnen kiigazíttassanak.

Az váradi káptalannak ő felsége ez jövő virág vasárnapot hagyta, kik ha meg akarnak térni, házakban, szőlőjökben, marhájokban, jószágoktól el válva, kiket ő felsége magának akar tartani, békességvel megmaradhatnak; ha penig az istennek igéjét nem akarják venni, személyokben marhájokkal egyetembe valahova akarnak menni, szabadon elbocsáttassanak.

Nos igitur supplicatione dominorum regnicolarum nostro modo quo supra porrecta Maiestati, regia benignitate exaudita clementer et admissa, prescriptos articulos ratos gratos et acceptos habentes clementer confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quorum interest vel intererit inuiolabiliter obseruari faciemus. Datum Thordae, dominica oculj Anno 1566.

(Eredetije gr. Mikó Imre gyűjteményében. — Fejedelmi pecséttel és Lectával Szebenben a Bruckenthal-könyvtárban.)

VII.

1566. apr. 19.

János Zs. rendelete a szász papokhoz, hogy a tordai gyűlés által [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] [illegible].

Joannes secundus dei gracia electus rex Hungariae Dalmatiae etc. Honorabilibus decano generali, caeterisque decanis et universitati plebanorum ecclesiarum Transsilvanicarum, fidelibus nostris sincere dilectis, salutem et gratiam nostram. Non vos fugit, [illegible] bombardariorum [illegible] falconetorum, globorum, pulverum, [illegible], [illegible] instrumentorum et aliorum quorumlibet armamentorum bellicorum ad expeditionem nostram bellicam [illegible], juxta constitutionem publicam [illegible] [illegible] [illegible] comitiis proximis Thordae [illegible] ad dominicam [illegible] [illegible] celebratis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

juxta constitutionem cum magistris tormentorum bellicorum factam currus 100, equi vero 598 requiruntur. Cum autem jam potentissimus imperator Turcarum bellum moverit, et nos quoque brevi movere oporteat, mandamus fidelitatibus vestris firmiter, ut currus et equos integro numero praescripto, bono modo, cum aurigis, frenis et aliis omnibus instrumentis et pertinentiis atque etiam expensis necessariis citra moram et defectum apparare et ita apparata habere debeatis, ut ad alias litteras nostras possitis ad nos mittere, quibus nos certum et idoneum hominem praeficiemus. Alioquin si quis defectus per moram et negligentiam vestram in hac re contigerit, vobis non sine digna animadversione imputabimus. Secus igitur nullo modo faciatis. Datae Albae Juliae die 19 Aprilis Anno 1566.

Joannes Rex H.

Gr. Kemény J. jegyzete: Ex miscellaneis manuscriptis Joannis Gibel 1774 et 1775 conscriptis.

Jegyzet. Egy későbbi april 28-án kiadott rendelettel János Zs. 100 lovat elengedett a szász papok folyamodása következtében (Teutsch Urkundenbuch 191-ik l.)

Másolata az erd. Muzeum kéziratt árában (Jos. Com. Kemény Apparatus Epistolaris. II. köt. 57. l.)

VIII.

1566. máj. 9.

János Zs. rendelete Bornemisza Zsigmondhoz, hogy a tordai gyülés rendeletéhez képest készen legyen őt a szultánhoz követni.

Joannes Secundus dei gratia electus rex Hungariae Dalmatiae Croatiae etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam. Értjük az hatalmas császár nagy hadi készülettel Magyarországban kijövését az német király ellen, végeztük azért magunkba bizonyos okokból, hogy vele szemben legyünk és dolgainkról ő hatalmasságát személy szerént megleljük. Választottunk azért tégedet két lóval, hogy egyéb híveink közt velünk légy.

Parancsoljuk azért neked az tordai utolsó gyűlés articulusa tartása szerént, örök hitelenség alatt erősen, hogy készülj sietséggel és mind magadnak és mind szolgádnak jó ruhátok vagy veres vagy szederjes szín legyen, mind két lovon ezüst szerszámok, boncsok, nyakbavető ezüstös szablya és hegyes tőr legyen, magadnak és szolgádnak tollás süvegetek és jó lovatok legyen, fölovadat vezetéken viseltesd, szolgád lovász ne legyen, hanem oly kivel velünk udvarhoz jöhess, ha pedig effelett te magadnak lovászt akarsz vinned, ki lovaddal bánnjék, avval te vagy szabad. Effelett ha te magad egy kocsit veled hozni elég vagy, hozz te magad, ha kedig te magadtól nem lehet, más főlegénnyel szólván ketten legyen egy kocsitok, és oly készen, hogy ez két lóval kocsival és a feljűl megmondott szerszámokkal hogy első levelünkre ez után valamely napra parancsoljuk okvetetlen minden késedelem nélkűl indulhass és mihozzánk jűhess. Ebben az feljűl megmondott tereh alatt semmiképen egyebet ne cselekedjél. Date Albe Julie 9 Die Maij Anno Dnj 1566.

Joannes Electus Rex m. p.

Ez feljűl megirt készület felett magadnak és szolgádnak pánczélotok legyen.

Külczim: Egregio (kitörölve: Sigismundo) Bornemyzza Aule nostre familiari, fideli nobis dilecto.

IX.

1566. május 17.

János Zs. rendelete Szathmár megyéhez, melylyel a szultán megindúlása alkalmából Thordára országgyűlést hirdet.

Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarię Dalmacię, Croatię rex etc.

Magnifice egregij et nobiles fideles nobis sijncere dilecti salutem et graciam. Meminisse potestis quod proximis comijs Thordę ad dominicam Reminiscere celebratis ob certas res necessarias pertractandas, de quibus tunc deliberacio fieri non *potuit, futura comicia* celebrari et indici oportere statu-

tum fuerat, ita vt de aduentu potentissimi imperatoris, prius cerciores redderemur, nunc vero postquam et ex literis ipsius imperatoris potentissimi ad nos datis, et ex oratoribus nostris, qui ab excelsa porta regressi sunt, et imperatoriam Maiestatem ad tria hospicia in castris comitati sunt, certo intelligamus ipsum imperatorem potentissimum personaliter e Constantinopoli mouisse, ac magno apparatu et ingenti copia exitum maturare, placuit communicatis consilijs cum fidelibus consiliarijs nostris in oppidum nostrum Thorda ad duodecimum diem a data presencium numerando, quę erit feria tercia proxima ante dominicam sacrę Penthecostes, vniuersis fidelibus nostris regni nostri Hungarię et Transsyluanię parcialia comicia indici; mandamus itaque fidelitatibus vestris firmiter vt ex illo comitatu vestro duos fratres vestros, viros graues et prestantes, cum plena instructione et authoritate ad diem prefixum in predictum oppidum nostrum Thorda mittere, et expedire debeatis, ita vt nobiscum ac ceteris fidelibus nostris de omnibus negotiis, personam et dignitatem nostram, publicum bonum et conseruacionem regni spectantibus colloqui, agere, tractare et vtiliter decernere possint; secus igitur sub pęna in generali decreto superinde expressa nullo modo facturi. Datę in ciuitate nostra Alba Julia decima septima die mensis Maij anno domini 1566.

Joannes electus rex m. p.

Külczim : Magnifico egregijs nobilibus comiti vicecomitibus judicibus et vniuersitati nobilium comitatus Zathmariensis fideli bus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Bécsben a cs. k. titkos levéltárban.)

X.

1566. máj. 28.

A fejedelmi előterjesztések a tordai országgyűléshez.

Propositiones sacrae regiae Maiestatis.

I. Meg emlékezhetik ti kegyelmetek ez elmúlt gyűlésünkről, kiben adtuk vala ti kegyelmeteknek érteni az hatal-

mas császárnak akaratját: és hadba való indulatjának szándékát. Ugyan ottan élésre való gondviselésünket is, véle egyetembe költségre való szükségünket is. Mely dolgokrűl ti kegyelmetek akkor tökéletesképen nem szólhatott semmit sem végezhete, oka ez lőn, hogy az császár indulatja még akkor bizontalan vala, de immár ím követim meg jutottanak, kik bizonynyal meghozták indulatját, hogy ugyan vele indúltanak és egy néhán napon jöttenek véle. Azért szükségnek ítéltük lenni, hogy kegyelmeteket ide hivatnok, hogy ez feljűl megmondott dolgokról, az elébbeli gyűlésben való végezés szerént ti kegyelmeteknek szólhassunk és végezhessünk.

Intjük azért kegyelmeteket, mint hazájok szerető hiveinket szeretettel, hogy ez két dologhoz kegyelmetek tökélettel szólljon és ugy végezzen, hogy semmi hátra ne maradjon benne. Továbbá kegyelmetek erről is végezett vala, hogy az mi kimenésünknek alatta kegyelmetek hadba lenne, erről is kegyelmetek szóljon és úgy végezzen ki nézze az megmaradást.

II. Ő felsége az ti kegyelmetek könyörgését és szükséget megtekintette, az hatalmas császárnak való élésünk ő felsége gondját viselteti, ettől megválva, hogy az császár konyhájára kétszáz mása vajat kérnek, ti kegyelmeteket kéreti és inti ő felsége, hogy kapu számra ti kegyelmetek adna két kaputól egy ejtel vajat, rovás szerént.

Csak hogy ti kegyelmetek végezzön arrúl tökélettel, hogy ő felsége hadával ez országból kiindul ti kegyelmetekkel egyetembe, hogy az ő felsége hada meg ne fogyatkozzék, az hol hajón kell, vizen vigyék el, a hol pedig szárazon kell elvinni ahoz rendeljen szekereket ti kegyelmetek, és az élést is ti kegyelmetek rendelje ugyan mostan el idején hova gyűjtsék és az eladásához kirendeljen jámbor embereket, kik az élés árát az kösségnek igazán vissza adják.

Oztán ti kegyelmetek rendeljen barbelyokat, mészárosokat, és kovácsokat, kik vágó barommal és patkóval idején hozza készűljenek, hogy abból is az ő felsége tábora meg ne szűküljön, hanem minden városból ti kegyelmetek idején hozza kezibe és nevezve légyenek, honnan minő barmot kelljen vinniök.

Továbbá sok restántiák vannak: ti kegyelmetek szolgál-

tassa be, mert kevés haszon vagyon az adó adásába, ha mindenkor nagy része kin marad.

Ő felsége ti kegyelmeteket erre is inti, hogy ti kegyelmetek ugyan mostan végezze el az ő felsége hadába ki legyen strása mester, tábor mester, élés osztó, az az vásár biró, sánez mester, az pattantyúkat ki vontassa, hogy minden ember tudja dolgát, mihez tartsa magát. Az szász uraim drabantit ő felsége Apafy urammal megmustráltatta, de az ezer drabantba háromszázhuszonhatnál több jót nem talált. Inti ő felsége az szász uraimat, hogy megerőltessék magokat és az alávalók helyébe válaszszanak és adjanak jobbat, azt meggondolván, ő felsége mind az nemességgel, székelységgel, és utánna való urakkal sok jámbor szolgáival hova viszi fejét, ő kegyelmek pedig inkább közönséggel mind honn házoknál maradnak.

Végezetre ő felsége ezt parancsolja ti: kegyelmeteknek hogy az hadhoz minden nemes ember az tizenhatodával s mind magának való élésével oly készen tartsa magát, hogy mihelt ő felsége első levelét látandja, azonnal indúlhasson oda valamely helyre ő felsége levelébe parancsolja.

Az szász papok ő felséget már sokszor lelték meg könyörgésekkel, de ő felsége semmi választ nem tött nekik. Azért ti kegyelmetek erről is végezzön velek, hogy ő felséget ne búsitsák, hanem az mit adhatnak és mennyi terhet viselhetnek, annyit viseljenek, és az falú adna szekér vezetőt házas embert, ki el ne szökjék az papok lovai mellől, segítené evvel őket minden szász falu az hol laknak.

Az nemes uraim jószágába való papok is, kik régtől fogva az szász káptalan kezeibe valók voltak, most is egyenlő terhet viseljenek velök az ő tehetségök szerént.

(Egykorú példány Brassó városa levéltárában. Articuli Dietales I. köt. 214. l.)

XI.

1566. máj. 28.—jun. 3.

A thordai országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus, dei gratia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod fideles nostri domini regnicole Hungari et Transsyluani, nobiles, Siculi et Saxones exhibuerunt nobis et presentauerunt infrascriptos articulos in comitijs partialibus ad feriam tertiam proximam ante sacrosanctum festum Pentecostes ex mandato nostro regio in hoc oppido nostro Thorda celebratis paribus eorum votis conclusos, supplicantes nobis humillime, ut nos eosdem articulos ratos, gratos et acceptos habentes clementer confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Ezek az articulusok és kenyergések, melyek írattattanak az partialis gyűlésbe, mely gyűlés kezdetett király ő felsége parancsolatjából Thordán pinkest előtt való kedden az Erdély országbeli három nemzet közzűl és Magyarországbeli választott személyek ő felsége hívei által, ezer öt száz hatvan hat esztendőbe.

(1) Meg értették az te felséged hívei reájok való szorgalmatos gondviselését, kit az végre mívelt te felséged, hogy mivel hazánkban az felséged ótalma alatt feleségünkkel, gyermekinkkel, kösségőnkkel békeséggel megmaradhatnánk, mely gondviselés hadakozást is kévánna, mely hadakozásra költség és egyéb féle élés is kévántatik.

Annak felette kévánta te felséged híveitől érteni, hogy generalis kapitánságra, tábor mesterségre, strása mesterségre, vásár bíróságra, sáncz mesterségre és álgyúk hordozásának mesterségére kiket kellene választani.

Továbbá jelentette volna te felséged híveinek azt is

hogy a több féle élés közett az hatalmas terek császár konyhájára két száz mása vaj kévántatnék, de maga az egyéb féle élés adásból te felséged híveit meg kémellené, csak hogy minden két kaputúl egy egy kolosvári ejtel vajat, és hogy szereztetnének az felséged hívei minden kaputúl ravás szerént fél fél kolosvári kebel lisztet, és azt vitetnék az felséged hívei az ő kösségökkel az tábor után pénzre, és választanának az felséged hívei ugyan mostan közűlök jámbor hív személt az lisztnek eladására, hogy ki az árrát igazán megadnája a szegén kösségnek.

Továbbá, hogy rendelnének az felséged hívei az had szükségére való mészárosokat, kik idején vágó barmot szerzenének, kovácsokat, kik patkóknak viselnék goudját, borbélyokat és ácsokat, kik az ő szerszámokkal készűlnének el, és mind ezek oly készűlettel lennének, hogy az hadnak fogyatkozása ne lenne. Ezekre te felségednek mint kegyelmes urunknak az te felséged hívei ilyen renddel felelnek :

(2) Látják az felséged hívei az dolognak nagy voltát, ugyan ottan az szükségnek is jelen voltát, mely nézi meg maradásokat; annak okáért miképen ennek előtte való üdőkbe te felségednek mindenkoron kedves akaratja szerént szolgáltanak az felséged hívei, azonképen mostan is, valamire magokat és kösségöket elégnek ítílik lenni, azon hívséggel akarnak te felségednek szolgálni. Azért az mostani költségére az nemesség az ő jószágokról ravás szerént minden kaputúl adnak kilenczven kilencz pénzt. Velök öszve az magyarországi atyánkfiai és felséged hívei hasonló terch viselésére ígérik magokat. Ezt penig az adót ez jöendő keresztelő szent János születése napjára Thordára az felséged pénz szedője Amborús deák kezéhez beszolgáltatják.

(3) Ezen adó mellett az előtt való adóból is, ha mi restantia vagyon, készek az felséged hívei beszolgáltatni szokott bírsággással is, csak hogy az felséged pénz szedője minden vármegyékre meg igazíttatott regestomból küldjen restantia regestomot ki, és az székes helyen megolvastassák az vármegyék ispáni székbe az nemesség előtt, és úgy igazítsák el igazán az restantiát.

(4) Az generalis kapitán választása felől penig és az

több hadbeli gondviselők felől az te felséged hívei engedelmesen jelentették vala azt, hogy te felséged személyek szerént esmerné az felséged híveit, és valamelyiket mi rendbéli szolgálatjára elégnek ítélné lenni, mindeniket azzal szolgáltatnája. Te felséged ezt hallván híveitől, mint kegyelmes fejedelmünk mind ezekről gondot viselvén elrendelte és elválasztotta ez tiszteknek és szolgálatoknak viselésére hívei közűl ilyen főszemélyeket.

Az nagyságos Hagymási Kristófot országnak generalis kapitányának, tábor mestereknek Károli Dienest és Tompa Istvánt, strása mestereknek Orbai Miklóst és Kiskendi Balásfi Ferenczet, vásárbíráknak Frátai Gergelt és Szentmihálfalvi Péter deákot, sáncz mesternek Valkai Miklóst és Mátyus Jánost, álgyúkhoz látó mestereknek Forró Miklóst és Farkas Mártont, ki száz lovaggal lészen az álgyúk mellett; kiről mi nagy hálákat adván erekké való hívséges szolgálatunkkal igyekezünk felségednek megszolgálni.

(5) Továbbá az felséged hívei készek az ravás szerént minden két kaputúl az egyegy ejtel vajat megadatni, és az te felséged parancsolatja szerént Gyula-Fejérvárra az feljűl megírt szent János napjára az udvarbíró kezéhez beszolgáltatni.

(6) Továbbá az felséged hívei ígértenek az felséged parancsolatja szerént expeditiójára segítségűl, és nem fizetésért, minden kaputúl ravás szerént egyegy kolosvári negyed lisztet, melyeket készek is elvitetni akar Désre s akar Bánfi Hunyadjára, az melyikre felséged parancsolja, de kiljebb valahova az felséged tábora után semmiképen nem vitethetik. Azért kenyeregnek felségednek egyenlő akarattal az felséged hívei, mint kegyelmes uroknak, hogy ezeket vegye mostan elég neven, és ne készerítse felséged őket kösségökkel egyetembe oly tereh viselésre, kit el nem viselhetnek, hogy mind mostan s mind ezután szolgálhassanak kösségökkel egyetembe te felségednek.

Mert nyilván vagyon felségednél, hogy az nemességnek tizenhatodával táborba kell lenni, valahol felséged parancsolja létöket, avagy, ha az szükség úgy kévánja, ravás szerént avagy fejenként fel kell venni kösségünket, és igaz elég gond és tereh lészen a szegén kösségnek az mi élésünk hordozása; mert mi *nekünk nincsen hova nyúlnunk* egyébüvé, hanem csak az mi

szegén kösségünkhez. kikkel egyetembe Istennek segétségéből úgy akarunk gondot viselni élésünkre. hogy a felséged szolgálatja. az mihez mi elegek lehetünk. mi rajtunk el ne múljék.

Ezbeli kenyergésünket is. hogy meghallgatta te felséged. és úgy mint mostan elég neven vette az egyegy negyed lisztet. csak hogy ezen jövendő szent János napjára azt elkészítsék. és osztán az melik helre az két megnevezett helyek közül felséged parancsolja. mindjárást késedelem nékül oda vitethessék. és ha az szükség kívánja. azután esmét más negyed lisztet is minden kapuszámra kösségünkkel adassunk. és magunkat soldosinkkal oly készen tartsuk. hogy felségednek első levelére mindjárást felülhessünk. mi felséged hívei minden hívséggel készek voltunk. vagyunk és leszünk az felséged szolgálatjára. valamennyire erőnk lészen.

(7) Ha felségednek pedig egyéb módja nincsen az élésnek elvitelében, tehát nekünk úgy tetszik, hogy Fogaras földéről felséged elég szekeret szereztethet. mert ők eleget nyugoltanak az mi kösségünknek sanyarú fizetése és szolgálatja enyétt; azok szüntelen hordhatják az megnevezett helyekről felséged tábora után az élést. Ha penig mindezek elegek nem lennének, vannak felségednek országában mezővárosi és tartományi, kiket felséged kinyebbítsen meg ez mostani fizetéstől, és segíttesse felséged az ő élését velek vitetni. Az élés kiljebb vitele felől való végezést ő felsége hagyta akkorra, mikor nyilván megérti, az élést mely felé kelljen indítani, kit megád érteni országának, és végezni akar ő kegyelmekkel.

(8) Hogy te felséged hívei kenyergését kegyelmesen meghallgatván, az mi szabadságunkban minket meg akar tartani, és minket az szokatlan tereh viseléssel, tudni illik sáncz ásással, sánczba való állással, kas fonyással és töltéssel, mezőn való strása állással, ostrom dolgával és egyéb az féle szolgálatokkal, melyek illetik kiváltképen az fizetett népet, nem akar bántani, hanem ezekből kegyelmesen mentté hadni, ezt a felséged hívei három nemzetűl és magyarországi hívei örekké meg akarjuk szolgálni mint kegyelmes urunknak.

(9) Az szász uraim drabantinak az minémű fogyatkozását jelenti felséged, azzal mentik magokat, hogy ennek előtte ugyan nem lehettek készebben és jobb szerrel, de arra ajánl-

ják magokat felségednek, hogy a mint jobban lehet, felkészítik, és kedve szerént szolgálni akarnak ebben is felségednek mint kegyelmes urunknak.

(10) Az szász pap uraim kenyergésök felséged szemei előtt vadnak; ugyan ezen dologért minket is megleltek vala; vetik elégtelenségeket, kit mi és értünk, hogy ilyen nagy teréhnek viselésére elégtelenek. Azért kenyergünk felségednek együtt ő velek, hogy felséged mérsékölje meg az ő elégtelenségöket, és az tereh viselést könnyebbítse meg felséged, de ne úgy, hogy felséged más rendbéli híveit terhelné az ő könnyebbítésökkel, hanem azt intézze meg felséged, mennyi álgyúval éri meg szükségét, és kit ők is könnyebben elviselhessenek; mert jobb kevésnek jó hozzája való szerrel meglenni, hogy nem mint soknak szertelenűl.

Az szász pap uraim lovok szekerek mellé szükségnek tetszik, hogy minden dékánságból egy-egy sáfárt bocsássanak költséggel az pap uraim, kik az lovaknak szükségekre gondot viseljenek, hogy éhség miatt meg ne fogyatkozzanak; mert lehetetlen dolog az szekér vezetőknek az két-két forint hó pénzből az lovakra költeni.

(11) Továbbá miért hogy ez két nemzet, felséged hívei között, tudniillik az nemesség között egyfelől és másfelől a szászság között, az egymás közt való tervénkedésből nagy sok igyenetlenségek voltanak: azért akarván az igyenetlenségnek véget vetni és az jó igyenességre útat nyitni, ilyen módot rendeltenek kezettök, hogy a mikor valamely személnek a szász uraim közűl dolga és peri lészen valamely nemes embernek jobbágyával avagy szolgájával, tehát módja szerént kérjen tervént az szolgabiró által az feldes urától felőle. Az nemes ember penig tartozzék bizonyos napot hadni, melyen egy szolgabiró előtt tartozzék az jámbor szásznak tervént tenni; ha penig azon az tervényen meg nem akarand az szász elégedni, vihesse az vármegyére, az melybe az a falu vagyon, a hol a tervén lött, és az szolgabíró tartozzék a vármegyében azon első széken a tervént bemondani, jargalásáért a szolgabírónak a felperes tartozzék tizenkét pénzt fizetni; ott az vármegye azon első széken megitélje azt a tervént, és ha ismét valamelyik fél nem igazolja az vármegye tötte tervént, tahát

apellálja az ő felsége székire, és az vármegyén egy forintért tartozzanak kiadni az transmissio levelet, és a mikor urunk ő felsége táblájan tervén lészen, akár mely terminuson, az ország elébbeni végezése szerént a transmissiók megitéltessenek. Ha penig valamely nemes emberrel ő magával történnék peri valamely szász uraimnak lenni, tehát az vármegyén keresse, és az feljűl megíratott módon az ő felsége székire mindenik félnek szabad legyen apellálni.

(12) Viszontag ismét ha valamelynek a nemes uraim kezzűl vagy magának avagy jobbágyának dolga lészen valamelylyel az szász uraim közűl, akár falubeli emberekkel, vagy kerített városbeliekkel: tehát minden széken az székes birótúl kérjen tervént, és az székbíró tartozzék egy bizonyos napot a tervénnek hadni, és az hagyott napon tervént tegyen haladék nélkűl tanácsival egyetembe, és ha az székes helyen való tervént valamely fél nem igazolja, tehát apelláljon Szebenbe az szászság eleibe, az székes bíró penig tizenkét pénzért tartozzék ki adni a transmissio levelet, és ott Szebenben a melyik gyűlése a szászságnak akkor az apellatio után közelben következik, azon első gyűlésbe tartozzanak a szászság megítílni minden egyéb szászok kezett való tervényeknek előtte, ha mind az két fél jelen lenne; ha penig valamelyik fél absens volna, tahát hatod napig megvárja, és osztán non obstante absentia partis alterius tervént lássanak benne; és ha az ott való tervént is valamely fél nem igazolja, apellálja az ő felsége székire, és ott is csak egy forintért tartozzanak kiadni az transmissio levelet, az mint az vármegyéken adják ki.

(13) Továbbá panaszolkodnak azon is az szász uraim, hogy volnának kezettök azon önnen polgári rendeken való személyek, kiknek a nemes uraim kezett jószágok vagyon, kikkel minden terhet az ország közett viseltetnek, viseltettek ez ideig is, ő magok személye felől penig viszontag minden terhet a város kezett viselnének, de magok az vármegyék espáni erőltetnék ez féle polgár uraimat arra, hogy az vármegyékbeli jószágokról az soldosok felett személyek helyében is mindenik hadakozó embert adnának az nemesség közibe. Miért penig hogy az személyi szolgálatra minden ember ott tartozik, a hol *állatja* szerént való lakása vagyon: végeztek egyenlőképen ezt

az felséged hívei, hogy az szász uraim jószágokról megérik soldosokkal az ország közibe, és személyekért hadakozó embert nem tartoznak állatni, hanem az város közett, a melybe lakások vagyon, tartoznak az város tervénye és rendi szerént.

(14) Továbbá kenyeregnek te felségednek az székel fő népek, és velek egyetembe mi is két nemzetség, mint természet szerént való kegyelmes urunknak és fejedelmünknek, hogy tekéntse meg az ő jámbor hívséges szolgálatjokat, azoknak a személyeknek, kik nem hogy te felséged ellen támadtanak volna, de sőt inkább felségednek minden hadaiban hívséggel, jámborúl, felséged szemei láttára szolgáltanak, sok károkat is vallottanak, és mutassa immár ennyi sok kenyergések után hozzájok felséged kegyelmességét, és válaszsza ki azok közűl, a kik te felséged ellen vétettenek; ne nyomorogjanak azokkal egyaránt való gyalázatban az felséged jámbor hívei, hanem vévén az felséged hozzájok való kijelentett kegyelmességét, velünk egyetembe ez két nemzettel, felséged híveivel, nagy buzgó szívvel szolgálhassanak te felségednek mint kegyelmes urunknak.

(15) Felséges kegyelmes urunk, nyilván vagyon a te felséged jó akaratja az te felséged híveinél, melyet jelentett ez elmúlt üdőkbe hozzájok ebbe, hogy az ő kenyergésekre az székel-vásárhelyi oskolabeli tanúló deákoknak táplálásokra és oskola mesternek fizetésére a bódog emléközetű megholt kegyelmes királné asszonyunk felséged szerelmes anyja donatiója szerént méltóltatott esztendőnként a székel dézmából harmadfél száz forintot adatni. Mostan azért kenyergünk te felséged hívei mind három nemzetűl alázatoson mint kegyelmes urunknak, hogy ez jelen való esztendőre is parancsolná megadatni felséged azon segétséget az oskolához, és az jövendő esztendőkre is oly deputatio levelet méltóltassék adnia, hogy ne készeríttetnének az felséged hívei esztendőnként te felségedet ezzel bántani, hanem az dézmák administratori és beszolgáltatói, mostaniak és jövendőbe lejendők, az te felséged kegyelmes deputatio levelére adnák meg esztendőnként azt a summát az oskola mestereknek fizetésekre és az szegén tanúlóknak táplálására, kikből az úr istennek anya szent egyháza épűltethetnék; mely kegyes adományát felsé-

gednek az hatalmas úr isten ezerképen hasznoson megfizet te felségednek. Erről kegyelmes választ várnak az felséged hívei te felségedtől mint kegyelmes urunktúl.

Nos igitur supplicatione premissa dominorum regnicolarum nostre modo quo supra porrecta Maiestati regia benignitate exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, clementer confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quospiam quorum interest sew intererit obseruari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Thorda feria secunda proxima post festum Pentecostes, Anno Domini Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

(P. H.)

Lecta.

(Eredeti hiteles példánya Brassó város levéltárában ennek Róth Ágost brassai rendes jegyző által 1845. oct. 15-dikén hitelesen kiadott betűhü másolata az erd. Muzeumban (Sebestyén Mihály adományából.) — A brassai példány után, azonban bizonyosan nem magából az eredetiből, hanem annak valamely egyszerü másolatából, némi olvasási eltérésekkel adták ki ezen végzéseket gr. Kemény József és Kovács István, Erdély, orsz. tört. tára I. köt. 69—68. l.)

XII.

1566. jun. 12.—jul. 6.

A szász egyetem által tett előkészületek jegyzéke midön János Zs. választott királyt a belgrádi táborba kisérték.

12. Tag Junij. Folgt hernach, was auff des Herrn Simonis Miles Burgermeisters, H. Matthię Ponczlers Stuelsrichters, vnd H. Simonis Beer, vnd der knecht Zurüstung verthan ist, wie sie auff könig. Matt. befehl, neben irer Matt. dem Türkischen Kaiser entgegen kegen Kriechisch Weissenburg gezogen sin.

Und Erstlich ein Halsbandt vom Albirt goldschmidt wigt Mar. 3. pond. 36. Die Mar. per fl. 12 den. 50 thuet . . . fl. 47 den. 2

und Item das ander Halsbandt von Toma Stin, wigt Mar. 3. pond. 20. Die Mar. per fl. 12 den. 50, thuet . . . . . fl. 42 den. 79

und Mehr 2. bondschog, vnd 2. Halbe mond, wigen Mar. 3. pond. 25. Die Mar. per fl. 12 den. 50, thuet . . . . . fl. 44 den. 2

und Mehr ein stechschwertt lassen beschlagen, wigt das geschmaidt sampt dem Kreucz Mar. 5. pond. 24. Darvon das eisen am Kreucz und Knop abzogen, welches wigt Mar. 2. pond. 13. Bleibt noch geschmeidt Mar. 3. pond. 12. gesteht . . . . . fl. 40 den. 73

und Das Stechschwert, und ein newe scheiden darzu sampt dem gürtell gesteht fl. 3 den. 40

und Item einen Zabel mit silber beschlagen, vom Hanns Waida. Das geschmeidt wigt Mar. 3. pond. 15. vnd die Klinge per fl. 5, thuet . . . . . fl. 44 den. 75

und Mehr 1. silbern Ketten an einen Zaum, vnd 4. Spangen darzu, wigt Mar. 2. pond. 5. gestehett . . . . . fl. 19 den. 50

und Item ein beschlagen Stechschwert vom Hans Waida kaufft. Das gschmeidt wigt Mar. 3. pond. 18, thuet . . . fl. 56 den. 0

und Item von Aradul Stolnick einen Schwancz zum bondschock, per fl. 12 vnd vom Olasz Marton einen per fl. 5. den. 75, thuet . . . . . fl. 17 den. 75 *)

und Item vmb drey Poschen weise Pfah federn, vnd vmb 2 Straus federn, vmb kranich federn, den Knechten auff die Hütt, sissack, vnd paisch, zalt . . . fl. 9 den. 90

und Item 2. Karwas per fl. 1 den. 75. vmb 2 Zaprock fl. 6. vmb 1 Türckisch Zaum,

*) Eddig elejétől berekesztve s oldalára irva: »nicht angenommen.«

fl. 2 den. 50. vmb einen Teppich fl. 4 den. 25. vmb 1. gutt Kapeneck fl. 4. den. 25. vmb ein gelb Karpit auffs Leidross fl. 3 den. 25. vmb einen schwartz sametin Huett fl. 2 den. 60. vmb drey Pokroczen fl. 1 den 20. Item vmb 4. Par tschisma, vnd 4 Par Patschma, vnd 4. Par Seckle den Knechten, fl. 4 den. 4. thuet in einer Summe . . . . . fl. 29 den. 84

und Nicht angenommen. Mehr kaufft ein Panczer per fl. 60. Item ein ander Panczer von einem Vnger per fl. 9. vnd vom Panczer fegen, zalt den. 40. facit . . . . fl. 69 den. 40

Kleidung.

Und Item zur Kleidung genommen 8 eln granat, 1 eln per fl. 5 den. 50. macht fl. 44 den. 0. Item von Toma Heidel 3¾ granat 1 eln per fl. 3. macht fl. 11 den. 25. facit . . . . . fl. 55 den. 25

und Item 21. eln rott bergkamer vom Toma Franck ein eln per den. 55. macht fl. 11 den. 55. Item von Steffan Bierkoch 12 eln 1 per den. 60 macht fl. 7 den. 20. Item von Hanns Waida 7 eln vnd ¼ 1 eln per den. 60. macht fl. 4 den. 35. facit . . . . . fl. 23 den. 10

und Mehr 12 eln rott lang Nürmberger. 2 Knechten zu mentő, subbicz, vnd Hosen, vom Herrn Luca Klein 1 eln per den.*) thuet . . . . . fl. 6 den. 0

und Mehr umb seiden, taffendt, leinwadt, bogasia, seiden Kneiffel, 12 eln seiden schnier, Flächsen leinwadt, Türkisch zwirn, Scherlohn, vnd Diener, vnd

*) Kimaradt: 50.

sonst ander notturfft, in einer Summa zalt . . . . . fl. 14 den. 48

und Mehr einen Sattel per fl. 2 den. 50. und den Rimmern vms allerley gerimwerck zum sattell, fur silln auff 4. ross, item den Schlossern, für stegreiff vnd dergleichen arbeitt, in einer Summa gerechnett thuett . . . . . fl. 9 den. 10

Auff des H. Matthię Ponczlers Zurüstung, was ausgeben ist

Und Dem H. Matthię Ponczler Stuelsrichter auff seine Zurüstung, in einer Summa, auff Kleidung, gereidt, sillen, vnd alle andere notturfft vnd die fuhr, von 4. ross, ein monadt über ist auffgangen fl. 84 den. 45

und Item auff des Herr Simonis Beer Zurüstung, auff die reys zum Türckischen Keiser, geben . . . . . fl. 10 den. 0

Folgt der Diener besöldung, auff ein monadt.

Und Matthes Schmidt, fl. 3. Hanns Balbierer knecht fl. 3. Jörg Polak fl. 3. Benedict Taller bei dem Speiszwagen fl. 3. thuet fl. 12 den. 0

Den geräsigen.

Und Nagy Gergely Staddiener fl. 2 den. 0
Balog Matthias . . . . fl. 2 den. 0
Balog Imre . . . . . fl. 2 den. 0
Zakachij Lőrincz . . . fl. 2 den. 0
Engyedij Mihál . . . . fl. 3 den. 0
Dem Imre Loaz . . . . fl. 3 den. 0
Dem Hanns Seiler . . . fl. 2 den. 0
Des Herr Stuelsrichters seinen zwen Dienern, iedem per fl. 3 den. 0 macht . . . . . fl. 19 den. 0

Und was auff der reis, vnd auff die fuhr auffgangen.

Und Erstlich als vnser ross vom groszen eillen auff dem weg erlegen, sein zum

Nagij Modos 8 ross bis kegen Pandschowa gedingt worden. Darvon zalt fl. 6 den. 45

und Item Den 6. Tag Julii wie des Herrn Burgermeisters zwa beste Wagen ross zum Karansebes blieben vnd die andern auch nimmer fortkunden. gab man von 4 rossn vom Lugas bis kegen Karansebes . . . . . fl. 3 den. 0

und Item von Karansebes bis kegen Bros. von 6 rossn, zalt . . . . . fl. 6 den. 24

und Item Den Kis Lucas vom Bros in die Hermanstadt. zer. . . . . fl. 0 den. 40

und Dem Endres Fleisetzer. und Adam Knochenhawer, von 6 rossen. die den grossen Wagen führten, zalt . . . . fl. 12 den. 0

und Mehr ist auff die fuhr. von 4 rossen so an des Herrn Burgermeisters wagen gewesen sein auffgangen . . . . . fl. 8 den. 0

und Mehr ist auff Zerung auffgangen, die gancze Zeitt über, auff 26 ross vnd 22 Personen, in einer summa . . . . fl. 175 den. 11

und Mehr hatt man auff den Zug, vnd reise. zum Türkischen Keiser zwen newe Kutschi machen lassen, welche gestehen fl. 28 den. 36. Item zwo Ladden darauff, per fl. 5. Ein rott Decke zum speisswagen, per fl. 10 den. 10. Auff die Schattordt, vnd andere nott, und narung, in einer summa, fl. 45 den. 2 thuet . . . . . fl. 88 den. 48.

(A szász nemzeti egyetem 1566-diki számadáskönyvéből.)

XIII.

1566. nov. 30. decz. 13.

A szebeni országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis, quod fideles nostri domini nobiles, regnicolae Hungari, et trium nationum Tranniae, exhibuerunt nobis, et praesentarunt infrascriptos articulos in comitiis eorundem partialibus, in hac civitate nostra Cibiniensi ad festum beati Andreae apostoli proxime transactum, ex mandato nostro celebratis communibus eorundem votis editos et conclusos, tenoris infrascripti supplicantes nobis humilime, ut nos eosdem articulos, per omnia ratos, gratos et acceptos habentes, clementer confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

1. Megértették a felséged országbeli hívei felséged izenetéből, hogy mikor bizonnyal megértette volna felséged a vén császár halálát mingyárást jámbor hívejknek, tanácsbélieknek érteniek adta volna, kikkel egyetemben szükséges dolognak láttatott volna lenni, hogy felséged az ifjú császárhoz, kire az atya birodalma, tanácsa, hada és tárháza, épen maradott volna, fő-emberit bocsássa. De minek előtte a felséged emberei oda jutottak volna, immár annak előtte a császár főcsauszát levelével felségedhez vá'asztotta volna, ki által igérte volna, felségednek és országának, azon jó akaratját és oltalmát, melylyel az ő atya ennek előtte volt, mely levelet felséged nékünk küldvén azokat megértettük.

2. Felséged e mellett adja előnkbe most is, a mint ennek előtte Tokaj alatt előnkbe adta vala, hogy szükség volna az új császár portáját fő-emberi által meg lelni, a császár hoz, bassákhoz, és egyéb fő-fő-urakhoz illendő ajándékokkal, mert az adónak bevitelének is ideje eljött volna.

Mind ezekből érti az ország felségednek mi reánk, és a szegény hazára való szorgalmatos gondviselését, kikért mi

felségednek holtunkig való hivségünköt. alázatoson ajánljuk, és könyörgünk felségednek. hogy a rólunk való gondviselésről ne szünjék meg. hanem kövesse felséged az felséged atyának és anyának, a mi kegyelmes fejedelmünknek nyomdokit, kiknek az hatalmas császárral szövetségek volt, és isten után ezzel oltalmazták a szegény nyomorodott magyar nemzetet.

Kiket kellessék pedig és hány személyt felségednek, a követségre választani felséged kezében vagyon, felséged esméri híveit, kiki mire való legyen. felséged válaszsza azokat. a kik tetszenek, de a felséged hívei könyörögnek felségednek alázatosan, hogy mint a felséged követi oda járnak, legyen felségednél kegyelmes gondviselése. hogy a haza oltalmában valami fogyatkozás ne eshessék.

3. Miért hogy nem kisebb gondal bírattatik az ország törvénynyel, mint szinte fegyverrel. Azért végeztetett egyenlő akarattal, az országtúl, hogy az közönséges pereknek ítélete törvény szolgáltatása kezdessék, a nemességnek magyarországbéli nemes urainkkal, atyánkfiaival egyetemben, ez jövendő szent György nap után, nyolzad nappal, és tartson negyven napig, de az ítélő mesterek seriest írjanak, kiből személy válogatás nélkül ítéljenek.

A székely uraim terminusa kezdessék szent János havának első napján, ítéltessék harmincz napig.

A második terminusa a nemességnek, a magyarországbéli atyánkfiaival egyetemben kezdessék szt. Lukács evangelista napján, ítéltessék szent András apostol napig. Annak utána a székely uraim terminusa kezdessék vizkereszt napján, ítéltessék harmincz napig.

Ezenképen esztendőkről esztendőkre ilyen rendtartással ítéltessenek a terminusokon minden rendbéliek törvénye.

4. De miért hogy ő felségét, sok felől való panaszolkodó atyánkfiai rajtok lett nyomoruságok, és külömb-külömb hatalmok felől találják azoknak eltávoztatásaért, szükségnek láttatik lenni, hogy az hadnak kezdetétől fogva minden factumok, hatalmok, tisztesség, tutélák dolgai transmissiók, és

egyéb dolgok, mindenek, kik continuo szoktanak ítéltetni, megítéltessenek.

5. A mi a hadakozás dolgát nézi, végeztetett, hogy a kik a hadban megsebesednek, a vagy meghalnak, ne tartozzanak idő előtt mást állattni, helyekbe, se nemes ember, se székely, se a szász uraim; de a betegek búcsut vévén ő felségétől, ha haza következhetnek, az ilyenek tartozzanak helyekbe, jó hadakozó szerszámmal mást állattni, de a kik ott az kadban betegen fekűsznek, erre ne kénszerittessenek.

6. A szolgák állapotjáról e végeztetett, hogy minden, mind úr és minden egyéb nemes ember gyermeke tartozzék az előbbéli articulus tartása szerint, s magáért képebéli embert, jó hadakozó szerszámmal, és soldost, a vármegye zászlója alá, melybe háza vagyon, állattni.

7. A hadnak szükségére való élés hordozásról végeztetett, hogy ő felsége híveit, a mennyire lehet megkémélje, de ha oly szükség kénszeriti, ő felsége szól híveivel, és az időhöz képest meg kémelli híveit.

Az sereges uraim, a nemesség jószágán ne éljenek, így végeztetett, hanem bizonyos helyeken, a hol ő felsége és ország szüksége kivánja ott legyenek és pénzen éljenek.

8. Az arendátor és az utána való szolgák, kik az ő felsége dézmáját takartatták, és takartatják, meg fizessenek azoknak, a kik a dézmát betakarták és jövendőben is betakarják, a szokás szerint, tudni illik, minden tiz kalongya gabonából, egy kalongyát adjanak nékiek.

A bárány és méh dézmájáról végeztetett, hogy az ő felsége arendátora, a bárány dézmát, pünkösdben szedje fel, az méhek pedig szent Berthalom napban, a mint a régi szokás volt.

9. A Fogaras földön lakók felől, és az ő módjokról, igy, végeztetett, hogy a minemű törvények és régi szokások volt egymás ellen ő köztök a törvény dolgában, ennek utána isbátor úgy légyen. De a minemű dolgok, külső emberek, és Fogaras földi emberek között történnek lenni, azokról ő felsége oly módot rendel, hogy nem leszen senkinek panasza felőle.

10. Azonképen a latroknak kergetéséről is és perek-nek transmissióval a tiszttartóktól elbocsáttása felől olyan rendelést tészen ő felsége. kivel ő felsége hívei meg nem bántatnak.

A latrok kergetéséről úgy végeztetett az országtól, hogy az elébbéli articulosok, minden rendiben czikkelyben. meg ne fejtessenek, hanem a ki adott latrokat, azon regestummokkal kergethessék és megbüntetthessék.

11. A bűnben esteknek, kik ő felségétől grátiát kérnek ő felsége megmértékli, a vétekhez képest kiknek adjon grátiát, kiknek ne.

Hogy a kergetésnek, és büntetésnek ereje inkább megtartassék, végeztetett egyenlő akarattal, hogy minden rendiben czikkelyiben ez előtt való articulusok szerint, mindenütt a nemesség között, székelység és szászság között a gonosztevők kergettessenek.

Ezenképen a magyarországbéli birodalmában is ő felsége parancsolja meg, a vármegye ispánnyinak, hogy az országnak rendelése szerint, ott is kergessék az efféle gonosz tévő latrokat.

A Fogaras-földön való gonosztévőknek is büntetésében jó rendtartást szereztetett ő felsége.

E dolognak erősebb voltáért végeztetett ez, hogy a székely földön minden székekben való királybírák megesküdjenek miképpen a vármegyéken való ispányok, hogy mind az itélet dolgában s mind a latroknak kergetésében, nem kedvezvén senkinek igazán cselekednek, kik mellé a latrok kergetése dolgába, minden széken választassanak, négy személyek jámborok ezek is erre hitesek légyenek.

A czirkálóknak ispány uraimmal is királybirákkal egyetemben való költségekre ez végeztetett, hogy minden falunak birája rovás szerint, minden kapútól két két pénzt szedjen és adja a notarius kezébe, regestum szerint szedje bé, és költsék azt szükségekre.

Miért hogy az ország emlékezik erről is, hogy articulusban iratták ezt, hogy valakit, vagy nemes ember, vagy székely vagy szász, a vagy egyéb rendbéli tiszttartó latroknak pártját fogná vagy eleresztené, vagy egyéb, akár micsoda

módon oltalmazná őket, azon büntetéssel büntetessenek, mint szintén a latrok, sőt még feljebb akasztassanak, mint latroknak gazdáji, mostan is ezen végeztetett.

Ugyan ezen rendtartás tartassék az ő felsége várai tartományában is és a nemesség között való jószágában és hogy a tiszttartók sohult latrokat ne mérjenek sarczoltatni.

12. Miért, hogy ő felségek hadai alatt, sőt egyéb időkben is, nemesség jobbágyai elszöktenek, külömb-külömb helyekre történtek ilyen dolgok is, hogy éjnek vesztegségében nemes embereknek házokra mentenek a sóvágók fegyveres kézzel, és ez alatt igy vitték el jobbágyokat hatalommal, ez ellen végeztetett, hogy az elszökött jobbágyokat közönséges gyűlésben való végezések szerint, articulusoknak erejével megkérjenek, a hol meg találtathatnak, ha meg nem adatnának azon pénával büntettessenek azok a kik meg nem adják, a mely az articulusban nyilván vagyon.

13. Ha efféle házra való küldéseket, hatalmokat a kamara ispányok miveltették, vagy miveltetik, és akár miféle tiszttartók hivatassanak parancsolattal az ő felsége táblájára, és a mit érdemlenek törvény szerint, ugy büntettessenek mindenkor.

Az alattok valók felől pedig, az birákkal a kamara ispányok vagy egyéb tiszttartók mindjárást törvényt tegyenek a panaszolkodónak, és a melyik fél nem igazúlna, az ő tötte törvényt bocsássa transmissióba, az ő felsége táblájára jobb itéletnek okaért.

14. Miért, hogy az úr istennek irgalmasságából Erdélyben búza, és egyéb vásárra vitendő marha, bortól megválva bővebben vagyon, hogy nem mint Magyarországban, végeztetett ez, hogy mint búza, és mindenféle barom, tudni illik ökör, ünő, barmok, ménes, kocsolák, hím lovaktól és csődöröktől megválva, kivitessenek, mindenfelé addig, mig effelől más végeztetik.

15. Nyilván vagyon, hogy ennek előtte is végeztetett vala a thordai gyűlésben, hogy a két nemzetnek, nemességnek és székelységnek, szükségnek idején minden városokba tisztességes szállás adassék és mindenféle élésk és borok, bebo-

csáttassanak ő maguk szükségére, most is azonképen végeztetett e dologról és ha mikor házokhoz viszsza viszik borokot, a város kapujában, minden hordó bortól, tiz-tiz pénzt adjanak.

Ezen végeztetett a magyarországbéli nemeseknek is élésekkel Váradra való bémenetelekről, és kijövetelekről, de a bevitt borokat, se ott kinn Váradon, se pedig ez országban való városokban ki ne árulhassák.

16. Miképen az erdélyi nemességnek, a harminczad fizetésről szabadság engedtetett, a kik Erdélyből élést, vagy valami marhát kereskedésre ki nem visznek, azonképen a magyarországbéli nemességnek is szabadság engedtetett, a harmintzad fizetéstől, a kik Magyarországból bort és egyéb marhát kereskedésnek okáért be nem hoznak, a vagy ha ő felsége birodalmából ki nem viszik más birodalomba. De ha a magyarországi nemes ember bort hordóstól másnak ád, annak harminczada megadassék.

17. A religió dolgából végeztetett volt, ez előtt is egyenlő akarattal megtekintvén, hogy mindeneknek felette, minden keresztyének isteni dolgat kelljen szeme előtt viselni, hogy ez előtt való articulusok tartása szerint, az evangelium praedikálása, semminémű nemzet között meg ne háborittassék, és az isten tisztessége, nevekedése meg ne bántassék, sőt inkább minden bálványozások, és isten ellen való káromlások küzülök kitisztittassanak, és megszűnjenek, most is azért újabban végeztetett, hogy ez birodalomból minden nemzetség közűl efféle bálványozások kitöröltessenek és az istennek igéje szabadon hirdettessék kiváltképen pedig az oláhok között, kiknek pásztori vakok lévén, vakokat vezetnek, és ekképen, mind magokat, mind a szegény kösséget veszedelemre vitték.

Azokhoz kik az igazságnak engedni nem akarnak ő felsége parancsolja, hogy György püspökkel superintendenssel az bibliából megvetélkedjenek és az igazságnak értelmire mennjenek, kik, ha úgy is az meg értett igazságnak helyt nem adnának, eltávaztassanak, vagy oláh püspök, vagy papok, a vagy kalugerek lesznek, és mindenek csak az egy választott püspökhöz György superintendenshez, és az

ő tőle választott papokhoz hallgassanek, a kik pedig ezeket megháborittanák hitlenségnek penájával büntetessenek.

18. Az Újvárnak épitését miért hogy urunk ő felsége magára vette, azonképen Szász-Sebesnek is épitésének negyed részét magára vette, ez ország is három nemzetül, a három részének meg épitését magára vette, mely épitésnek hamarábban való véghez menésiért, a nemesség kapu szám szerint ád huszonöt-öt pénzt az jövendő purificatio napjára, kinek gondviselője, ki szedője lészen Décsey Pál. Az székelyek is ezen terhet viselik, ők közöttök lészen Kornis Mihály.

Az szászság is ezen terhet viselik, ők is közülök főembert választanak ezek mellé.

A mely nemes embernek jobbágyi vagynak, de nincsenek a rováson az efféle nemes személyek ötven-ötven pénzt adjanak ez épületre az egy házhelyi nemes emberek pedig, kiknek jobbágyok nintsen, azok adjanak huszonöt-öt, pénzt ezen épületre.

Ezen nemes embereknek számlálásokat, hattuk az vármegyék ispányira, és az főszolgabirákra, hogy jól végére mennjenek, és ezek közül senkit ki ne hagyanak, kiknek neveket regestomba a pénz szedők kezekbe adjanak.

19. Ez is végeztetett egyenlő akarattal, hogy a váradi káptalan helyébe mért hogy azok megrontattanak az ő bálványozásoknak okáért, ez dologért az nemességnek igazsága meg ne fogyatkozzék, sőt az Erdélyországnak módjához képest tartassék más két pap Kanisai János és Foris pap, kit most is ugyan ott Váradon vagynak, ezek mellé választassék egy jámbor, tudós és tökéletes ember, az vármegye notariusával egyetemben, kik az leveleket őrizik oltalmazzák és minden levél keresésinek, kiadásának és törvény szerint való executioknak az ő felsége parancsolatjára, gondját viseljék, és önnön pecsétek alatt s felségnek minden dolgokat híven megirjannak. De privilegiumok kiadása az ő felsége cancellariájára tartassék, kiknek ő felsége az levelek váltságán kivül is esztendőnkint fizetést teszen, és őket megelégiti.

Nos itaque supplicatione praemissa dominorum regnicolarum nostrae modo quo supra, porrecta Majestati regia benignitate exaudita et clementer admissa, praescriptos articulos, per omnia acceptamus, ratificamus et clementer confirmamus, atque tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet quorum interest, seu interierit, observari faciemus. Datum in civitate nostra praedicta Cibinisi, feria sexta in festo videlicet beatae Luciae anno domini millesímo quingesimo sexagisimo sexto.

(L. S.) Lecta.

(Eredetije Brassó sz. k. város levéltárába Trausch gyüjteményének I. kötetében 283—291. ll.)

XIV.

1567. jan. 4.

János Zs. rendelete a szebeni országgyülés alkalmából a szászsebesi vár épitésére kirendelt adó beszolgáltatása ügyében.

Mi i ásodik János istennek kegyelmességéből Magyarországnak, Dalmacziának és Horvátországnak választott királya etc. mi híveinknek vitézlő és gyors férfiaknak udvarhelyi széken lakozó főnépeknek és lófejeknek köszönetönket és szokott kegyelmességönket irjuk. Nyilván vagyon nálatok, miképen ez erdélyországbeli híveink a három nemzetől ez minapi rész szerint való gyölésekbe, melyet mi nekik szent András napjára Szebenbe hirdettönk vala egyenlő akarattal végezék, hogy az nemesség az elébbeli rovás szerént Szász-Sebesnek épitésére az ő jószágokból minden kaputól huszonöt-öt pénzt, az mely nemes embernek penig jobbágyi rováson nem volnának, azok ötven-ötven pénzt, az egy házhelyi nemesek kedig huszonöt-öt pénzt adjanak, kikkel az székelység is egyenlő terhet vőn magára, miért penig, hogy ez dolog haladékot nem szenvedhet, parancsolunk nektek, hogy vevén az mi levelönket az fő népek közöletek, kiknek földön lakójok az rováson nincsenek az ötven pénzt, az egy házhelyi lófejek *kedig* az huszon-öt öt pénzt Szász-Sebesnek épitésére minden

haladék nélkül szokott terhek és birságok alatt az mi hívőnknek vitézlő Kornis Mihálynak, ez dologra választott személynek kezébe szolgáltassátok. Ebbe egyebet semmiképen ne cselekedjetek. Költ ez levél az mi városunkba Megygyesbe kis karácson nap után való szombaton, úr születése után ezer öt száz hatvan hét esztendőben.

Joannes Electus Rex m. p. (P. H.)

(Eredetije az Erdélyi Muzeumegylet birtokában,)

XV.

1567. márcz. 4.

János Zs. rendelete a tordai országgyűlésből a szász papokhoz ágyúvonó lovak kiállítása ügyében.

Johannes II. Dei gratia electus Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Honorabiles, fideles, nobis sincere dilecti, salutem et gratiam. Cum post interceptionem arcis Sadwar *) exercitus Germanicus arcem nostram Mwnkach proximis diebus ex insperato obsederit et dies ac noctes muros quatiendo et invadendo expugnaverit ac certo intelligamus, id imprimis conari ut intercepta arce quoque Hwszt ditionem nostram et Transilvaniam invadat, itaque palam cernentes ex hujusmodi insolentiis Germanicis extremum periculum, quod deus avertat, regno nostro imminere, convocatis celerrime huc Thordam dominis consiliariis et aliis compluribus et fidelibus nostris dominis regnicolis, tam ex dominis nobilibus et Siculis quam Saxonibus, viris praestantibus, habitisque mutuis colloquiis et tractatibus super publica salute et conservatione dulcis patriae nostrae paribus votis statuimus, ut nos personaliter una cum dominis regnicolis bellico apparatu in bellum proficiscamur et
bus hostium obviemus. Cum autem onus vehendar
darum et tormentorum bellicorum, juxta pr
dominorum regnicolarum vobis incum
moram non patiatur, fidelitatibus vest

*) A Haner által vett másolatban helyett.

superinde expressa committimus et mandamus firmissime quatenus statim in expeditionem praesentem bellicam ducentos et quadraginta equos fortes et vehendis bombardis et tormentis bellicis idoneos, insuper currus decem, oneribus vehendis aptos, adjunctis simul curribus seu equis fortibus, simul cum aurigis et expensis necessariis adparare et ad decimum quintum diem a dato praesentium computando citra defectum aliqualem Colosuarum mittere et expedire debeatis. Ut autem ad hanc expeditionem facilius aurigas habere possitis, commisimus per alias literas nostras fidelibus nostris magistro civium, iudici regio, iuratis consulibus civitatis nostre Cibiniensis, ut nobis in hanc rationem expeditionis bellicae aurigas e plebe Saxonica, sicuti anno elapso ita nunc dare debeant; quibus vos ad singulos menses de solutione necessaria providebitis; secus poena sub praescripta nullo modo faciatis. Datae in oppido nostro Thorda quarta die mensis Martii anno domini 1567.

Joannes Electus Rex m. p.

(A Haner Gy. által vett másolatról, mely Nagy-Szebenben a superint. levéltárában őriztetik.)

XVI.

1567. sept. 8.—17.

A fehérvári országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus, dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod fideles nostri domini regnicolae hungari, et trium nationum Transsilvanarum exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos, in praesentibus eorum comitiis partialibus hic Albae Juliae ad diem nativitatis beatae Mariae ac virginis ex mandato nostro celebratis, paribus eorundem votis conclusos; supplicantes nobis humiliter, ut eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habendo, gratiose confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Az erdélyországbeli három nemzetnek magyarországbeli nemesekkel egyenlő akaratból szerzett articulusok, melyeket végeztünk ez részszerint való gyűlésünkben; kit urunk ő felsége hirdettetett ide Fejérvárra, Kisasszony napjára, Krisztus urunk szülése után 1567. esztendőben:

Alázatosan megértettük az urunk ő felsége kegyelmes izenetét és intését, hogy az hatalmas török császár adójára, kinek most volna beszolgáltatásának ideje szorgalmatos gondot viselnénk, hogy ő felsége az adót aranynyá és ezüst tétethetné.

Ő felsége jelenti ezt is izenetében, hogy az német az hatalmas császárnak igen ád szép szót, kívánja is vélle való frigyét, békességét, de ugyan nem szünik meg az ő szokott cselekedetitől; mert csak most is Szathmárból az ő felsége igaz jövedelmét, dézmáját beszedette, szolgáit ő felségének imitt amott fogdosták, ölték, vagdalták; és ez okokból kegyelmesen int ő felsége münket: viselnénk oly gondot, hogy az néptartás meg ne fogyatkozzék, mig ő felsége ennek nyilvábban végére megyen, vagyon-e állandó vagy tökéletes frigye német császárnak török császárral avvagy nincsen; hogy az alatt se ő felségén se mü rajtunk országúl valami alattomban való véletlen veszély ne történhessék.

Izent ő felsége az restantiák felől is melyeket értett ő felsége az pénzszedőktől az ő felsége adójából hátra lenni közöttünk az vármegyéken, és hogy az sókamrák jövedelmi igen megcsökkentenek volna ez okból, hogy a sókat igen nagyon szokták vágni az kamarákon, és int ő felsége ezekre való gondviselésre, hogy az ő felsége tárháza ez okokból meg ne fogyatkozzék.

Izent ő felsége erről is, hogy ez országban az ő felsége hívei jelesben az szászság a latrok, égetők miatt szüntelen bántatnak; kiknek nyomoruságokat ő felsége nehezen veszi, és kegyelmesen int ő felsége: végeznénk oly módot, rendtartást ez féle latrok ellen, hogy tartassanak meg minden rendek az ő házokban békességgel.

Végezetre jelenti ezt is ő felsége nékünk országúl, hogy mostan is vagynak oly személyek, kik az ország articulusi ellen azt merik késérteni, hogy az országban idegen ember bé mer jőni és itt benn imitt amott mindent alattomban kisérteni, híreket hinteni és practicákat inditani; erről kegyelmesen int ő felsége, végeznénk újolan e végre, hogy immár valaha lenne vége e féle sok csavargásnak.

Mi azért alázatosan megértvén ő felsége kegyelmes izenetét és országúl mindezekről szólván egyenlő akarattal így végeztünk.

Miért hogy megemlékezünk róla, hogy istennek kegyelmességéből eleitől fogva mind ez ideig az urunk ő felsége boldog emlékezetű kegyelmes atyját és ő felségének kimulása után urunkat ő felségét is velünk egyetemben az hatalmas török császárnak való engedelmessége, és ez országnak adója tartotta meg békességes nyugodalomban, most is ezent esmérjük megmaradásunkra jónak lenni. Azért a nemesség az ő szegény községéből igér ő felségének ez császár adójában 99 pénzt az előbbi megrótt kapuszám szerént. A székely uraim is az ő földön lakozóktól jobbágyoktól ezent igérik. A szász uraim is egyenlő terhet viselnek véllek. Az magyarországbeli atyánkfiai is az előbbeni rovás szerént igérnek ő felségének minden kaputól egy egy forintot és könyörögnek ő felségének mint kegyelmes urunknak, hogy megtekintvén az mü szegény községünknek szükségét, fogyatkozásokat ilyen drága időn: vegye ő felsége ezt elég neven, melyeket ez jövendő szent Dienes napjára ő felségének pénz szedője kezébe Thordára fogyatkozás nélkül beszolgáltatunk.

Miért hogy az népnek megtartását is az ország oltalmazására szükségesnek itéljük lenni: erre ő felségének azon kapuk száma szerént alázatossan igérünk húsz-húsz pénzt; kiket az feljül megmondott sz. Dienes napjára az császár adójával egyetemben azon ő felsége pénzszedője kezébe szolgáltatuuk. Könyörgünk ezen is ő felségének, hogy mind az feljül megmondott okokat, mind penig az szegény községnek elmúlt terhviseléseket, melyeket ez előtt való időkben az hadakozásokkor élés hordásokban, zsoldfizetésekben és önnön magok ötöde ha-

dakozásokban viseltenek: méltóztassék ő felsége ez húszhúsz pénzt kegyelmesen venni; mert az terhviselés és az drágaság az szegénységet igen megfárasztotta.

Az hol ő felsége izent nekünk az közöttünk való restantiák felől, kiket jelent ő felsége közöttünk lenni; mü senkit közűlünk oly vakmerő bátorkodó személyt nem ismerünk lenni, ki az ő felsége jövedelméhez merne nyúlni; láttatik azért nékünk ő felsége híveinek jónak lenni, hogy ő felsége hívassa pénzszedőjét; értse meg azoktól, hogy ha az ispányok tunyasága miatt, avvagy penig valamely vakmerő bátorkodó személyek miatt vagyon az ő felsége tárházának eféle fogyatkozása és megértvén ő felsége kicsodák az kártévő személyek: mü is országúl könyörgünk ő felségének, mint kegyelmes urunknak, hogy azoknak, akár kik legyenek, el ne szenvedje ő felsége, hanem büntettesse meg őket érette érdemek szerént, hogy ennek utána ettől mindenek megtartózzanak.

Az hol ő felsége az sókamaráknak jövedelmének fogyatkozása felől izent nékünk; ő felsége híveinek így láttatik jónak lenni: hogy ő felsége ez országbeli sókamaráit bízná egy jámbor fő személyre, ki ő felségének méltóságát, hasznát és az tárháznak épületit, ő magának is tisztességét megtudná tekénteni; ez lenne olly gondviselő személy, hogy minden kamarákra szerzene jámbor, hív dolgos szolgákat, kik ő felségének szolgálnának híven, hasznosan; ha penig valami fogyatkozás lenne az ő felsége kamaráján, ő felsége lelné és büntetné ezt a személyt meg érette; mert ha ő felsége ezt szegény legényre bízza, ki sem az ő felsége méltóságát, javát, sem az ő maga tisztességét nem tudja megtekénteni, ugyan ezen kár következik, ő felségének tárházának az ő tudatlanságok, szegénységek miatt; mert minden maga felejtett, valamint valahogy, de meg akar gazdagúlni. Azon gondviselő főembernek adja ő felsége az sóvágásnak igaz mérték szerént való formáját, kinél se kisebben, se nagyobban ne vágassa az sót.

Az hol ő felsége az gonosztévő személyek felől izen nekünk; ő felsége hiveinek jónak láttatik lenni: hogy ő felsége kerestesse meg az elmúlt időkbeli articulusokat, kiváltképpen az Frater György idejében valókat, kit az ország magyarországbeli atyjánkfiaival szerzett és végezett; értse meg azt ő fel-

sége minő rendtartással vala, mert még mü ez ideig ugyanazon, articulussal büntettettük meg az gonosztevő embereket; most is ugyan nem ismérünk jobb módot hasznosabbat lenni annál.

Végezetre az hol ő felsége ezt adja elönkbe, hogy mü erről is szorgalmatos gondot viselnénk, hogy afféle vakmerő bátor emberek, kik nem féli istent, sem tekéntik az urunk ő felsége méltóságát, és az hazának jovát, megmaradását, oly dolgokba merik magokat meriteni, megkésérteni, kik ő felségének és ez országnak articulusai végzési ellen vagynak: mü azért ő felsége hívei mind egyenként könyörgünk ő felségének, mint kegyelmes urunknak, hogy ő felsége senkinek ilyen nagy vétkét el ne szenvedje; hanem az ő felsége országával való végezés szerint büntesse meg ő felsége őket, hogy az bünös személyért senki jámbor szégyen nevet ne viseljen, hanem az bünös viselje az ő terhét.

Előttünk vagyon országúl hogy az elmúlt esztendőktől fogva az sok háboruk miatt az törvények szolgáltatása elmúlt, mely dolog miatt sok jámbor atyánkfiai jószágokban megfogyatkoztanak; azért könyörgünk ő felségének, mint kegyelmes urunknak, hogy ha az úr isten ez csendességet és békességet, melyet mutatott, megtartja közöttünk, ő felsége méltóztassék, az szebeni tavalyi articulusok tartása szerint ez jövendő szent Lukács napban az törvények szolgáltatását elkezdetni és törvényt szolgáltatni, hogy az ő felsége hívei e miatt jószágokban, igazságokban meg ne fogyatkozzanak.

Továbbá kegyelmesen megemlékezhetik ő felsége róla, hogy mikor mü országúl ez elmúlt tavaszszal ő felségével táborban voltunk, az régi szokás szerént Szt.-György napján az ő felsége dézmájának fele árendáját az okból meg nem adhattuk volna ő felségének; annak megadását ő felsége kegyelmesen halasztotta vala az hadnak leszállásának utána; de miért hogy akkor semmi végzés nem volt róla: hol és kinek adjuk meg az dézmának az árendáit; vártuk azt, hogy az arendatornak emberei jőnének közinkbe, kiknek az árendát adjuk; az várakozás alatt ő felsége deputálta és az arendator eladta, nem akarják tőlünk felvenni. Könyörgünk azért ő felségének, mint kegyelmes urunknak ő felsége kegyelmesen engedné és parancsolná meg azoknak, az kiknek az dézmák deputáltatta-

nak, avvagy eladattanak, vennék fel árendáit az dézmáknak tőlünk és eresztenék meg az dézmákat nékünk; mert nyilván vagyon ő felségénél, hogy nékünk abból vagyon jószágunkban, főképen minden hadakozásunkra, mind egyéb szükségünkre való táplálásunk.

Reá emlékezünk, hogy ez elmult szent Magdolna asszony nap után való szeredára urunk ő felsége nekünk országbeli hiveinek ide Gyulafejérvárra részszerint való gyűlést tétetett vala ez tekéntetből, hogy az úr isten ő felségét szüntelen betegségekkel látogatja meg; mely gyűlésünkben ő felsége kegyelmesen erre intett vala münket, hogy közöttünk egybe köteleskednénk, hogy ha ő felségét az úr isten ez világból kivenné, mü magunk között meg ne szakadoznánk, kiből nagy romlásunk következhetnék; hanem egyenlő akarattal választanánk fejedelmet magunknak, miképen ezt ő felsége az hatalmas török császárnál is megnyerte volna, és nagy költségével ez választásrúl levelet is szerzett volna; ugyan akkoron jelentette vala ő felsége ezt is nekünk, hogy ő felsége jószágáról, marháiról testamentumot tett volna, és az executorságnak tisztire ez négy jámbor hív szolgáit; nagyságos Csáki Mihály cancellariusát; Hagymási Kristófot váradi kapitányt; Nyesovski Zaniszlót és Békes Gáspárt főkomornyikját választotta volna, kiket ő felsége az executorságnak tisztire meg is kötelezett volna; kivánta vala ő felsége tőlünk is, hogy mü is megkötelezнők erre magunkat, hogy mü az ő felsége testamentumát megtartanók, sőt az kit ő felsége kimulása után fejedelemül választanánk magunknak, azt is erre megkötelezнők, hogy ő is megtartaná és semmiben annak executióját és az executorokat meg nem háboritaná. De miért hogy az gyűléslevelek, melylyekkel ő felsége münket az gyűlésre hivatott vala, későn hozattanak vala, münekünk is nem lehetett vala ez okból alkalmatosságunk, hogy vármegyénkint egybe gyűlhettünk volna, és az ő felsége akaratja szerint bocsáthattuk volna választott atyánkfiait, ez okból mü az ő felségétől elönkbe adott dolgokra akkoron teljességgel nem felelhettünk vala; de azután mikor ő felsége ez mostani gyűlésre való leveleit kibocsátotta volna, alkalmatos idönk lőn hozzája, hogy székes helyünkre gyűlhettünk, és onnat választott személyek jöttenek teljes ta-

núsággal ez gyűlésre, kik együtt lévén minden dolgokhoz tökéletesen szólhatunk. Azért urunk ő felsége akaratját elönkbe vévén, és egymással szólván, igaz ítéletből ismerjük: hogy az közöttünk való egybekötöleskedésünk ő felsége méltósága tekintetét, és országúl közönséges jónkat, megmaradásunkat nézi: jelesben, hogy az egyességből kicsiny birodalmak is nevekedni szoktak, az egyenetlenségből pedig nagy birodalmak is elromlanak.

Az testamentom dolgában is tetszett münékünk országúl, hogy az ő felsége kivánsága és végzése szerint az ő felsége testamentoma minden rendben megtartassék; mely testamentomnak az ő felsége kivánsága szerint consentiáltunk és országúl ehez választott atyánkfiai által annak subscribáltunk és közönséggel elvégeztük, hogy örök hitetlenségnek büntetése alatt ez három nemzet magyarországbeli atyánkfiaival egyetemben ezekre az ország jova megmaradása keresésére és az ő felsége testamentumának executiója meg nem háborítására kötelesek legyünk; hogy nyilván legyen mindeneknél, hogy ez dologban is, mint egyéb dolgokban mindenkor országúl ő felségének engedelmesek voltunk. Mostan is ahhoz akarjuk magunkat tartani. Kire mü ez megmondott négy executorokkal, és az mostani gyülésben azok mellé ő felségétül az három nemzetből és magyarországbeli hivei közül választott executorokkal: Telegdi Miklóssal, Bornemisza Farkassal tanácsával, Andrássi Mártonnal és az mostani szebeni polgármesterrel Milesch Simonnal és az ő felsége lovag, gyalogkapitányával, udvari népével, tiszttartóival, minden nemzetből valókkal, kiknek urunk ő felsége országában jószágot és tisztet adott, ugyanitten megirt köteleskedésünknek módja szerint megkötelezzük magunkat, de úgy, hogy ez mostani szebeni polgármesternek tiszti letétele után az jövendő szebeni polgármesterek is, ezen executorságnak tisztire kötelesek légyenek. Az kötelezésnek penig formája ez:

Esküszünk az atya mindenható istenre, menynek és földnek teremtőjére és az mi urunk Jézus Krisztusra, az ő szent fiára és ezeknek szent lelkére, hogy mü elszakadás nélkül ország javát, megmaradását keressük; úgy hogy ha mikoron az istennek elvégzett akaratja a mü kegyelmes urunkat magta-

lan közülünk kiveszi, egyenlő akaratból nem pártból fejedelmet választunk, és hogy az urunk ő felsége testamentumát, melyet ő felsége marháiról és szabad jószágáról fejedelmi szabadsága és méltósága szerint tészen, azt minden czikkelyében helyen hagyjuk, megtartjuk és az executorokat meg nem háboritjuk; sőt minden tehetségünkkel mindenek ellen óltalmazzuk; donatioit, inscriptioit ő felségének mindeneket, kiket adott avvagy adna salvo jure alieno helyén és erejében hagyjuk és minden törvénytelen avvagy decretum ellen való folyásoktúl tehetségünk szerint oltalmazzuk.

Az kit jövendőre is ő felsége holta és magvaszakadta után országúl fejedeleműl választunk, az feljűl megirt dolgoknak megtartására megkötelezzük, és hogy ő felsége testamentumát minden részében exequalni hagyja és megtartja és senkit személyében, sem jószágában ő felségéhez való szolgálatjáért meg nem bántja, és megbántani semmi néműszín alatt nem engedi, sőt valami szolgálatjában történt dolog, az eltétetett dolog lészen.

Az mely atyánkfiai penig ez három nemzetből ez jelenvaló gyűlésünkben nincsenek, azok felől igy végeztünk: hogy az ispányok az vármegyében és az ő felsége kapitányi, királybirái az székelység között széket hirdessenek, kire minden rendbéli nemesek, főnépek és lófejek hivassanak, és ez feljűl megirt köteleskedésnek módja szerint megkötelezzék őket, és ezeknek neveket az ispányok és királybirák registrumba irják, és ő felségének pecsétek alatt irva bé hozzák. Az kik penig vakmerőképpen reá nem mennének és nem köteleznék magokat, azok az feljűl megirt örök hitetlenségnek poenájával büntettessenek. Az szász uraim közibe penig, kulcsos és mezővárosokba, székekre urunk ő felsége udvarából bocsásson embereket, kik az polgármestereket, királybirákat folhadnagyokat, esküttéket, száz embereket kik ez gyűlésben nem voltanak és ha voltanak is, de meg nem kötelezték magokat, az czéheket, minden tisztbeli személyeket, sőt tisztkivűl való főszemélyeket is, azon feljűl megirt kötelességgel megkötelezzenek és ők is mindeneknek neveket, vezetékneveket és tiszteket, kiben vagynak megirják registrumokba, mely registrumokat az polgármesterek, királybirák és tanácsbéliek városoknak, székeknek pecséti-

vel megpecsételjenek, és ő felségének az oda választott emberi meghozzák; melyek ő felsége tárházában tartassanak, miképen az mü nevünket is, és ez egybe köteleskedésünknek idején registrumba irattuk fejenként és ő felségének irva beadtuk tárházába.

Nos igitur praemissa supplicatione dominorum regnicolarum clementes. et benigne admissa, praescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, quoad eorum omnes continentias. clausulas et puncta ratos, gratos et accepta habentes, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos observabimus, quam etiam per alios quoslibet observari faciemus. Datum in praedicta civitate nostra. Alba Julia XVII-a die mensis sept. anno Domini MDLXVII.

(P. H.)

(A b. Bruckenthalféle szebeni könyvtárban lévő eredeti után közölve gróf Kemény József és Nagyajtai Kovács István »Erdélyország történetei tára« czimü munkájok I. kötete 82—92. lljain.)

XVII.

1568. jan. 6—13.

A tordai országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarię. Dalmatię, Croatię etc. Memorie commendamus par presentes quod fideles nostri domini regnicole nobiles partium regni nostri Hungarię, nec non trium nationum Transsyluanie, nobiles videlicet Siculi atque Saxones, nostram venientes in presentiam exhibuerunt nobis et presentauerunt infrascriptos articulos in comicijs partialibus in hoc oppido nostro Thorda ad festum Epiphaniarum domini proxime transactum ex edicto et mandato nostro celebratis paribus eorum votis conclusos. Supplicantes nobis humillime vt nos eosdem articulos, ratos, gratos et acceptos habentes clementer confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Ez Erdélyországbéli három nemzetü magyarországbéli atyánkfiaival egyetemb való végezésink, melyeket végeztünk ez mostani rész szerént való gyülésünkbe, kit urun ő felsége ez elmult Vizkereszt napjára tétetett vala ide Tordára 1568. esztendőben.

Felséges kegyelmes urunk, megértöttük az felséged kegyelmes izenetibűl, hogy felségöd az mi hívségünkbe megnyúgodt, ezért mi az úr istennek és felségednek nagy hálát adunk, hogy mi felségöd hívei az mi hívségünk szerént felségödnek kedve szerént tudtunk szolgálni, ennek utána is azon igyekezünk, hogy mind teljes életünkbe felségednek híven kedve szerént szolgálhassunk.

A hol felséged kegyelmes urunk az idegen szomszédoknak közel voltát jelenti, azoktúl való bántásit az felségöd híveinek, ezeket mi kegyelmes urunk, mindenkoron az felségöd kegyelmes gondviselésére bíztuk, most is bízzuk, valamik ehhöz illendők voltak felséged parancsolatja szerént mindenkoron valamihöz elegek voltunk felségöd kegyelmes akaratja szerént semmibe magunkat meg nem tartóztattuk, sem kímillöttük, most is valami az felséged java, ez országnak megmaradása az mihöz elegek vagyunk sem magunkat, sem községünket nem kímilhetjük, mert az felséged java ugyan mi jónk, kit hiszünk, hogy felséged is az mi jónkat magának tulajdonítja. Ezen is könyörgünk felségednek, mint kegyelmes urunknak, hogy felségednek legyen minden híveire kegyelmes gondviselése.

A hol felségöd kegyelmes urunk nekünk azt jelenté és minket híveit arról emlékezteti, hogy ez elmúlt felségedtűl tétetött gyűlésbe az minemű segítségöt adtunk volt azt felséged az hatalmas császár adajára és ajándékára fordította volna és az maradékját az felségöd vitézlő szolgáinak adta volna, ezt ugy itéljük kegyelmes urunk, hogy mind az felségöd szükségére és ez országnak megmaradására jó helyre tétetött, ennek utána is ugyan ezön kegyelmes gondviselését várjuk felségödnek mi felőlünk mint kegyelmes urunktúl.

A hol kegyelmes urunk felségöd az néptartására való segitségöt jelenti, megitéltük magunkba, hogy ez is az felséged javát és országának megmaradását nézi. Azért nem tekintvén ez mostani nagy szükségöt, ki felségöd előtt nyilván vagyon hogy az felséged birodalmába az úr isten minemű nagy szükségöt árasztott, de mégis nem kímílhetjük sem magunkat sem községünket, adunk az nép tartására rovás szerént minden kaputól ötven-ötven pénzt. És könyörgünk felségednek, mint kegyelmes urunknak, tekintse meg felséged az úr istent, az ki

felségednek az birodalmat adta, azután a mi hívségünket, községünknek szegénségét, vegye felséged ezt mostan jó néven, hogy ennek utána is mi személyünk szerént községünkkel egyetembe szolgálhassunk felségednek, mint kegyelmes urunknak.

Ez pénznek beszolgáltatását intéztük ez jövendő Bódogasszony tisztulásának napjára.

Az székely és az szász uraim is egyenlő terhet viselnek az nemességgel.

Az magyarországbéli atyánkfiai is az ő felsége hívei ehöz tartják magokat.

Az hadakozásnak módjába és dolgába ezt végeztük, hogy ezelőtt való articulusok tartása szerént minden nemes ember személye szerént jószágának tizenhatodával oly készön légyön, községet is oly készön tartsa, hogy valamint az szükség kivánandja, az felségöd kibocsátott levele tartása szerént úgy indúlhasson, az napra az helyre az mint felségöd parancsolandja.

Miért hogy az szolgáló nép közöttünk járnak sok atyánkfiainak szegény jobbágyinak kárt töttenek, könyörgünk azért felségednek mint kegyelmes urunknak, választana felségöd jámbor személyöket az vármegyékre, tudatná meg az kártételöket és azokkal az kik tették, téríttetné meg kegyelmesen az kárvallottaknak.

Nyilván vagyon felségednél, mely szűkön lött légyön ez elmúlt esztendőbe ez felségöd országában az bor. Innét kénszeríttetnek sok atyánkfiai Magyarországból házok szükségére bort hozatni, könyörgünk azért felségednek, hogy az mely atyánkfiai ebbéli szükségökért bort hozatnak bé, felségöd parancsolja meg, az felségöd harminczadosának, hogy azoktúl harminczadot ne végyön.

Ezen is könyörgünk felségednek, hogy parancsolná meg felségöd az kamara ispánoknak, régi szokás szerént az nemes uraimnak házok szükségére adnának sót az felségöd kamaráiról.

Felségednél nyilván vagyon, hogy az kolosmonostori conventus ez felséged országának levelei tartásának tárháza, könyörgünk azért felségednek, legyen felségednek kegyelmes gondviselése az levelek tartására és őrizésére, választana oly személyöket erre, kik híven viselnének gondot róla.

Az felséged adóinak restanciáiról felségednek alázato-

son könyörgünk, engedje meg felségöd kegyelmesen, hogy minden vármegyék székös helyön az főispán és szolgabiró előtt az falusbiró a honnét az restanciákról czédulát nem adhatnak, harmad magával esküdjék meg, hogy megadták és nevezze meg, kinek adták, ne bántassanak meg az restanciákért ha megadták.

Felségednek ebből is könyörgünk alázatoson, hogy az mint ezelőtt való gyűlésökbe országúl elvégeztetött articulusokba meg vagyon írva, hogy az szökött jobbágyok mind szabad városokból, kamara helyekről és felséged várai tartományiból, azoknak az kiktűl elszöktenek, megadassanak, parancsolná meg felségöd tiszttartóinak, hogy adnák meg.

Ezen is könyörgünk felségednek, mint kegyelmes urunknak, parancsolja meg felségöd Hagymássy Kristófnak, hogy ez országba való jószága felől az kiknek pörök vagyon vele, mind az felségök tábláján, mind az vármegye székin, tartaná magát, szolgáit, jószágát az ország törvényéhez, mert az sok haladékkal való időzése sok embernek kárt tészön.

Felségödnek alázatoson jelentjük, sokan vannak az felségöd országába, kik az oláh pispeknek, melyet felségöd kegyelmességéből az pispekségnek tisztire választott, nem engednek, hanem az régi papoknak és azoknak tévelgésinek engedvén ellenek állnak, őtet az ő tisztibe elő nem bocsátják; könyörgünk felségednek, hogy felséged országával az előbbi végezése szerént az evangeliomnak kegyelmesen engedjen előnenetelt és ez ellen való vakmerő bátorkodókat büntesse meg.

Nyilván vagyon mindeneknél, mennyi sok gonoszságok naponként az nyilván való gonosztevő emberek miá történjenek, kiknek megbüntetésök felől kilemb kilömb időkbe való végezésökről emlékezvén, jobb módot az büntetésbe nem találnattunk az László király idejébe való büntetésnél és végezésnél, azért tetszett országúl, hogy az az végezés tartassék meg közöttünk, tudniillik hogy az főispánnak az főszolgabirákkal és négy nemes személyekkel az notariussal egyembe (s i c) az vármegyékbe minden falukból az községöt egybe hivassák, erős nittel megesküssék, hogy az gonoszúl élő emberöket igazán megmondják, orvokat, orgazdákat, felelteket, tolvajokat, álpénzverőket, házégetőket, étetőket, bívösöket, felesége hagyókat,

felségednek az birodalmat adta, azután a mi hívségünket, községünknek szegénységét, vegye felséged ezt mostan jó néven, hogy ennek utána is mi személyünk szerént községünkkel egyetembe szolgálhassunk felségednek, mint kegyelmes urunknak.

Ez pénznek beszolgáltatását intéztük ez jövendő Bódogasszony tisztulásának napjára.

Az székely és az szász uraim is egyenlő terhet viselnek az nemességgel.

Az magyarországbéli atyánkfiai is az ő felsége hívei ehöz tartják magokat.

Az hadakozásnak módjába és dolgába ezt végeztük, hogy ezelőtt való articulusok tartása szerént minden nemes ember személye szerént jószágának tizenhatodával oly készön légyön, községet is oly készön tartsa, hogy valamint az szükség kivánandja, az felségöd kibocsátott levele tartása szerént úgy indúlhasson, az napra az helyre az mint felségöd parancsolandja.

Miért hogy az szolgáló nép közöttünk járnak sok atyánkfiainak szegény jobbágyinak kárt töttenek, könyörgünk azért felségednek mint kegyelmes urunknak, választana felségöd jámbor személyöket az vármegyékre, tudatná meg az kártételöket és azokkal az kik tették, téríttetné meg kegyelmesen az kárvallottaknak.

Nyilván vagyon felségednél, mely szükön lött légyön ez elmúlt esztendőbe ez felségöd országában az bor. Innét kénszeríttetnek sok atyánkfiai Magyarországból házok szükségére bort hozatni, könyörgünk azért felségednek, hogy az mely atyánkfiai ebbéli szükségökért bort hozatnak bé, felségöd parancsolja meg az felségöd harminczadosának, hogy azoktúl harminczadot ne végyön.

Ezen is könyörgünk felségednek, hogy parancsolná meg felségöd az kamara ispánoknak, régi szokás szerént az nemes uraimnak házok szükségére adnának sót az felségöd kamaráiról.

Felségednél nyilván vagyon, hogy az kolosmonostori conventus ez felséged országának levelei tartásának tárháza, könyörgünk azért felségednek, legyen felségednek kegyelmes gondviselése az levelek tartására és őrizésére, választana oly személyöket erre, kik hiven viselnének gondot róla.

Az felséged adóinak restantiáiról felségednek alázato-

son könyörgünk, engedje meg felségöd kegyelmesen, hogy minden vármegyék székös helyön az főispán és szolgabiró előtt az falusbiró a honnét az restanciákról czédulát nem adhatnak, harmad magával esküdjék meg, hogy megadták és nevezze meg, kinek adták, ne bántassanak meg az restanciákért ha megadták.

Felségednek ebből is könyörgünk alázatoson, hogy az mint ezelőtt való gyűlésökbe országúl elvégeztetött articulusokba meg vagyon írva, hogy az szökött jobbágyok mind szabad városokból, kamara helyekről és felséged várai tartomániból, azoknak az kiktűl elszöktenek, megadassanak, parancsolná meg felségöd tiszttartóinak, hogy adnák meg.

Ezen is könyörgünk felségednek, mint kegyelmes urunknak, parancsolja meg felségöd Hagymássy Kristófnak, hogy ez országba való jószága felől az kiknek pörök vagyon vele, mind az felségök tábláján, mind az vármegye székin, tartaná magát, szolgáit, jószágát az ország törvényéhöz, mert az sok haladékkal való időzése sok embernek kárt tészön.

Felségödnek alázatoson jelentjük, sokan vannak az felségöd országába, kik az oláh pispeknek, melyet felségöd kegyelmességéből az pispekségnek tisztire választott, nem engednek, hanem az régi papoknak és azoknak tévelgésinek engedvén ellenek állnak, őtet az ő tisztibe elő nem bocsátják; könyörgünk felségednek, hogy felséged országával az előbbi végezése szerént az evangeliomnak kegyelmesen engedjen előmenetelt és ez ellen való vakmerő bátorkodókat büntesse meg.

Nyilván vagyon mindeneknél, mennyi sok gonoszságok naponként az nyilván való gonosztevő emberek miá történjenek, kiknek megbüntetések felől kilemb kilömb időkbe való végezésökről emlékezvén, jobb módot az büntetésbe nem találhattunk az László király idejébe való büntetéseknél és végezésénél, azért tetszett országúl, hogy az az végezés tartassék meg közöttünk, tudniillik hogy az főispánnak az főszolgabirákkal és négy nemes személyekkel az jurassorral egyetemben (e i e) az vármegyékbe minden falukból az községet egybe hivassák, erre hittel megeskessék, hogy az gonoszúl élő embereket igazán megmondják, orvokat, orgazdákat, [illegible], tolvajokat, álpénzverőket, háziégetőket, [illegible], [illegible], [illegible] hagyókat,

Maiestati regia benignitate exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos ac omnia in eisdem contenta, acceptamus, approbamus, ratificamus et clementer confirmamus atque tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet quorum interest vel intererit observari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Thorda feria tertia in octauis videlicet prescripti festi Epiphaniarum domini. Anno eiusdem millesimo quingentesimo sexagesimo octauo.

Lecta.

(A királyi pecsét helye
veres viaszkkal nyomva.)

(Eredetije a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum kézirattárában. Art. Diaet. Authent. Transylv. Egy más eredeti dr. Teutsch superintendens úr nagyszebeni gyüjteményében.)

XVIII.

1568. febr. 13.

János Zsigmond rendelete, hogy a közelebbi tordai országgyülés határozata folytán a székely nemeseknek s lófőknek az ingyen sót kiszolgáltassák.

Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. fideli nostro Egregio Joanni Literato camerario salium nostrorum Siculicalium moderno ac futuris presentium notitiam habituris salutem et gratiam. Quoniam nos in comitiis proximis Thordensibus ad festum Epiphaniarum domini celebratis ad supplicationem fidelium nostrorum egregiorum agilium vniuersorum primorum et primipilorum Siculorum in sex sedibus nostris siculicalibus Vdwarhelÿ, Maros, Chijk Gÿrgio, item Sepsij Kijzdij et Orbaij commorantium ex consensu fidelium nostrorum dominorum regnicolarum tunc in comitijs nobiscum existentium publice in articulis decreuimus: vt quemadmodum ceteris fidelibus nostris vniuersis dominis nobilibus harum partium Transsiluaneniensium e fodina salium nostrorum in medio eorum existentium, sales pro conditione *et facultate* cuiusque persone ad vsum et necessitatem domus

et familie eorum, solutis tamen cisionibus, pecunia giráli, ac muneribus camerariorum pro antiqua consuetudine pendendis dantur, ita etiam eisdem prefatis primoribus et primipilis dictarum sex sedium nostrarum Siculicalium, ex dicta fodina salium nostrorum Siculicalium, sales pro cuiusque eorum conditione, et facultate, ad sustentationem domus et familie eorum necessarij, per camerarios et officiales dicte nostre camere, quotannis sine pecuniaria solutione, solutis tamen cisionibus, pecunia giráli, ac muneribus camerariorum pro antiqua consuetudine pendendis (de)ntur, prout decernimus per presentes. Quare fidelitati vestre harum serie committimus et mandamus firmiter quatinus a modo deinceps memoratis primoribus et primipilis prescriptarum sex sedium Siculicalium ex illa fodina nostra Siculicali, sales in sustentationem domus et familie ipsorum, pro persone qualitate et ratione quotannis sine pecuniaria solutione, exactis tamen cisionibus pecunia giráli, ac muneribus vobis pro veteri consuetudine pendendis dare modis omnibus debeatis et teneamini. Secus nullo modo facturus. Presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in ciuitate nostra Brassouiensi decimo tertio die mensis Februarij anno domini millessimo quingentesimo sexagesimo octauo.

Joannes Electus rex m. p.

(P. H.)

XIX.

1568. maj. 1—6.

A tordai országgyűlés határozatai.

Nos Joannes Secundus Dei gratia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc. Memorię commendamus per prę-sentes, quod fideles nostri domini regnicolę trium nationum Transsyluanię nobiles videlicet, Siculi, atque Saxones, ac nobiles partium regni nostri Hungarie, nostram venientes in pręsentiam exhibuerunt nobis et presentauerunt, infrascriptos articulos, in comitijs eorum parcialibus, ad primum diem presentis mensis Maij in hoc oppido nostro Thorda ad mandatum

nostrum celebratis, paribus eorum votis conclusos tenoris infrascripti supplicantes nobis ijdem domini regnicolę humillime, vt nos eosdem articulos ratos, gratos et acceptos habentes clementer confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Articuli Dominorum Regnicolarum trium nationum Transsyluanię, nobilium videlicet, Siculorum atque Saxonum, nec non dominorum nobilium regni Hungarię, fidelium videlicet sacrę electę regię Maiestatis Hungarię etc. in comitijs eorum parcialibus ex edicto prędfatę regię Maiestatis Thordę ad primum diem mensis Maij Anno Domini 1568. celebratis paribus votis conclusi.

Megértették az ő felsége hívei az ő felsége kegyelmes izenetiből, és irva való jegyzéséből, ez jelen való gyűlésnek okait, kiért ő felségének éltig való hívséges szolgálatjokat ígirik, hogy ő felsége ő reájok ilyen nagy szorgalmatos gondviselésbe vagyon, hogy még ezt is el akarja ő felsége távoztatni mind ő maga személyétől mind hiveitől, hogy az mel adót az hatalmas török császárnak esztendőnkint tartoznának megadni, ennek késedelme ő felségétől és híveitől kedvetlen ne vétetnék, mert az kedvetlenség mit hozna, szemök előtt forgana. Mostan is azért könyöregnek ő felségének mint kegyelmes uroknak, hogy efféle kegyelmes gondviseléstől ő felsége mind ő maga mind penig hívei felől meg ne szünjék.

(1) A hol ő felsége az hatalmas török császár adaja felől izen híveinek, megemlékeznek róla országúl az ő felsége hívei, hogy mi olta az uristen ő felségét közikbe bé hozta, mindenkoron ő felsége az adó megadással tartotta, oltalmazta országát, ő felsége híveit, mostan is tudják ezt az ő felsége hívei, hogy ugyan ezen mód miatt leszen mind ő felségének mind ő felsége híveinek csendességgel való megmaradások; azért megértvén az szükségnek nagy voltát, ígírnek ez adónak megszerzésére ő felségének, az előbbi kapu szám szerént, kilenczven kilencz pénzt és miért hogy értik az szükségnek nagy voltát, hogy kivántatnék az császár adajának beszolgáltatása ez mostani pünkösd havának utolsó napjára, hogy ideiglen ő felsége aranynyá ezüstté fordithatná, nincs mit tenniök,

az szükségnek nagy voltáért reá erőltetik kösségöket, hogy az szükséghöz képest az ő felsége kévánsága szerént beszolgáltassék ez mostani hónak utolsó napjára.

(2) Ez felött ezen kapu szám szerént ígírnek ő felségének országúl ő felsége hívei ötven ötven pénzt, melyet bészolgáltatnak az ő felsége engedelme és parancsolatja szerént az jövő Szent János nyaka vágásának napjára ez mostani thordai kamora ispán kezébe.

Ezen terhet viselik az magyarországbeliek is.

(3) Az restanciák igazítása felől ez láttatik hasznosbnak lenni ő felségének országbeli híveivel egyetembe, hogy ő felsége az restanciák meg értésére jámbor, hív, értelmes személyeket válaszszon, kik meg értsík az restanciáknak mind igaz mind hamis voltokat törvén szerént, az kiknek meg kell esküdni, esküdjenek meg azok, a mint az törvén meg mutatja; mert az nemes ember azt meg nem tudhatja igazán, ha adta-é be jobbágya az adót vagy nem, ha czédulát nem mutathat, és azért ez igen terhesnek és szokhatatlannak tetszenék, hogy az nemes ember jobbágya szavára, ő maga esküdnék meg; az viceispánok is és szolgabirák, kikkel bizonyítani kellene, sokan megholtak, az kik élnek is, ennyi üdőtűl fogva való restanciákrúl nem emlékezhetnek meg. Az kiknél kedig igazán az restancia maradott ő felsége kárára, azon a restanciát ne csak megvegyék, hanem úgy megbőntessék, hogy mind magának mind másnak példa legyen. Az ispánok is se az szolgabirák jargalásokat az adóból fel ne vegyék, mint eddig cselekedték, kiknek ő felsége hívei könyörgésére esztendőnként megadatja jargalásokat az pénzszedővel; de erre ő felsége adjon mindjárást annuenciát az pénzszedőnek, hogy adja meg nekik minden okvetetlen jargalásokat. Ezen mód tartassék Magyarországba is az restancia el igazításába.

(4) A hol ő felsége az dézmák felől emléközik híveinek, hogy volnának oly nemes személyek hívei közől, kik jószágokba az dézmát meg arendálják, házok pedig más vármegyébe vagyon, kik miatt ő felsége kárát értené az arendátortól, hogy ott nem engedtetnék az árrát megvenni, a hol az dézma bétakartatott volna: ez így láttatik hasznosbnak lenni ő felségének, kit ő felsége is javal, hogy a hol az dézma az

szegén néptől urának adattatik és betakartatik, ugyan ottan kérjék az dézmának árrát; ha meg nem adják, ugyan az elébbeli végezett articulus szerént vegyék meg az ő felsége jövedelmét, az ispány is az ő jargalását; de ha az vármegyébe az nemes embernek háza vagyon, avagy tulajdon marhája, majorsága, az szegény embert meg ne bántsák az dézmáért.

Az kik kedig vakmerő bátorsággal az ő felsége dézmáját ő felsége kedve ellen az arendatornak eladása kívől be merészlik takarni, és az árrát kéri az ő felsége arendatora s meg nem adják, az ő felségének való engedetlenségért, ez articulus ellen való vétkökért, azt az jószágot ő felsége elfoglaltassa, az melybe az dézma árra fizetetlen vagyon és kérvén meg nem adják az dézma árrát, és az jószágot ő felsége mind addig bírhassa és tarthassa, míg ő felségének kegyelmes akaratja

(5) Tetszik ez is az ő felsége híveinek, és ő felsége is enged ennek, hogy az ő felsége arendatora az dézmákat quartanként adják el, és ugy vegyék meg az patronusok.

(6) Ez is végeztetett, hogy miképen eleitől fogva minden nemes ember az ő része dézmát vehesse az rendelt helyen; az szokott napon, és úgy takarhassa, azonképen ő felsége is az nemesség között, a hol jószága vagyon, az ő portiója szerént takarthassa, azonképen az urak is; és láttatik igaznak lenni, hogy az paraszt ember, akar nemes ember házához való földekből, akar az önnön házához való földekből, kit paraszt ember szánt, ő felségének az dézmát igazán kiadja belőle, az ő felsége jövedelme ezzel meg ne fogyatkozzék.

(7) Ez is láttatik ő felsége híveinek, ki ő felségének is tetszik, hogy Aranyas földén minden faluba csak egy gazda hagyattassék meg az dézma fizetésből, az többi az ő módjok szerént fizesse az dézmát.

(8) Az ország könyörgésére az supplicatiokat, jelesben az biharvármegyei uraimét, ő felsége kegyelmesen szeme eleiben veszi, és bévebben meg értvén váradi kapitányjától az dolgot, úgy akarja meg mértékleni, hogy ne panaszolkodhassanak.

(9) Az vármegyékbeli választott nemes uraim és egyéb országbeli hívek könyörgésére elvégeztetött ez is, és ő felsége megparancsolja, hogy az minémő közönséges költségök gyűlésre való jövésre, és egyéb közönséges fizetésbe vármegyékbe

vadnak, kikbe az urak jószága nem fizetne, hogy az urak is megfizessék, mint az ő felsége jószága is megfizette, és efféle fizetésbe is egyenlő terhet viseljenek az ő jószágok is az több nemes uraim jószágával.

(10) Az mi a gonosztívő emberek büntetése dolgát nézi, az ő felsége várai tartományában ő felsége megparancsolja tiszttartóinak, hogy az ő felsége jószágát azon időbe, azon móddal, mint az nemességét, eljárják, megcirkálják s megbíntessék; kit ha nem mivel az tiszttartó, ő felsége megbőnteti az articulus szerént.

Az gratiáját is pedig ő felsége megmértékli az gonosztívőkhöz, ki szánt szándékkal, ki történetből vétkezett.

(11) Érti ő felsége híveinek könyörgéseket az mostani törvén szolgáltatás felől, hogy itt Thordán lenne az törvén szolgáltatás, de ő felsége ott akarja hogy legyen, a hol ő maga lészen, Fejérváratt; kegyelmesen pedig megengedte ezt ő felsége hívei könyörgésére, hogy az erdélyi mostani terminus duráljon ez jövendő Szent János napig, de az magyarországi uraimnak az mesterek az judicialis ki szólitásokat kezdjék ez jövő Szent Vid napján; az sententiák kiadását és az törvént is az magyar országiaknak Szent János másod napján kezdjék el, és az törvént szolgáltassák az előbbi thordai articulus szerént.

(12) Miért pedig hogy vadnak, kik kilemb kilemb színek alatt prorogatoriát impetrálnak, és ez alatt az más ember jószágát birják, végeztetött az ő felsége akaratjából, hogy valaki személ szerént itt vagyon, tartozzék törvént állani, az ki jelen nincsen is, az decretum tartása szerént haladékja meg ne tartassék.

(13) Az székely uraim könyörgésére ő felsége kegyelmesen meg engedte, hogy ez jövendő terminusok, ki övék volna, haladjon az vízkereszti terminusra, mert úgy ítílik magokba, hogy ők meg érnék az egy terminussal, ha penig annyi perök lészen, szolgáltassék mind annyi napig, az míg vége lenne peröknek.

(14) Az elszökött jobbágyok meg adása felől végeztetett ez, ő felsége kegyelmesen megengedvén, hogy az el szökött jobbágyok minden helyről, ő felsége jószágából is, és még az kamora helyekről is, és székelyek közzűl is, meg adassanak;

mert az elszökött jobbágyok miatt is esött volna az restanciába fogyatkozás. Ezen mód tartassék az magyarországi uraimnak is.

Nos igitur premissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum nostro modo quo supra porrecta Maiestati regia benignitate exaudita, et clementer admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta ratificamus, acceptamus, approbamus, et clementer confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quoslibet quorum interest seu intererit inuiolabiliter obseruari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Thorda, sexta die predicti mensis Maij anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo octauo.

(P. H.)

Lecta.

(Eredetije gr. Mikó Imre gyüjteményében.)

XX.

1569. febr. 2—9.

A megyesi országgyűlés végzései.

Nos Joannes Secundus dei gratia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc. Memorię commendamus per presentes. Quod fideles nostri domini regnicole Hungari et trium nationum Transsyluaniensium exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum comitijs hic in ciuitate nostra Medggyes ad festum purificationis Beatę Marię virginis ex mandato nostro celebratis paribus eorundem votis conclusos, supplicantes nobis humiliter, vt eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes gratiose confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Ez Erdély országbeli három nemzetnek magyarországbeli nemességgel való végezések ez mostani purificatio Marię napjára részszerint való gyülésekben, urunk üdvessége ál-

rancsolatjából Meggyesbe zerzettetett Articulusok 1569. esztendőbe.

(1) Kegyelmes urunk meg értettük mi felséged hívei erdélyországbeliek mind három nemzetűl és magyarországbeli urainkkal atyánkfiaival, hogy minémű szükségek tekinteti miveltette felségeddel ez mostani gyűlésnek jelen voltát. A hol felséged kegyelmes urunk az szükségeket elő számláltatja-felséged hívei előtt, mi is felséged hívei úgy intézzük mi magunkba, hogy ezt ez szükséget el akarván távoztatni, sem magunkat sem kösségünket ez mostani szükséges üdőt is nem tekinthetjük, hanem az megmaradásnak módját, kiből mind az felséged kegyelmes személyének s mind mi nekünk felséged híveinek látjuk nyugodalmunkat és épületünket; azért az szükségnek el távoztatásáért az felséged kegyelmes személye nyugodalmáért és az miénkért igírtünk az ravás szerint minden kaputól kilenczvenkilencz pénzt.

Az székel uraim is igérik felségednek az ű kösségektűl, az kik ű birodalmok alatt vadnak, ugyan ezen móddal, az mint mi felséged hívei az mi kösségünktűl ígírjük, hogy ők is az ű kösségekkel egyenlő terhet viseltetnek; hiszszük azt, hogy felséged is az kösséggel, mely felséged kegyelmes kezébe vagyon, egyenlő terhet viseltet azokkal, az kiket felséged kegyelmes jó akaratjából nekiek engedett.

Az szász uraim is ugyan ezen ígírettel ígírik magokat felségednek mint kegyelmes urunknak; könyörgünk felségednek egyenlőképen, hogy ű velek is mi velünk egyenlő terhet viseltessen.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai es[1]) ezen hívséges ígírettel igírik magokat mind kösségekkel egyetembe, miképen mi felséged hívei, kik ez országban lakunk.

Az adónak be szolgáltatásának napjáról még is könyörgünk felségednek mint kegyelmes urunknak, méltóltassék felséged, kegyelmességéből megtekintvén felséged az mi könyörgésünket, kösségünknek is szegínségeket, az szükség miatt fogyatkozásokat, engedné felséged kegyelmességéből mátúl fogva

[1]) E s a székely népnél maig is közönséges használatban van az ebből alakult i, s helyett.

huszonötöd napra; akkorra minden fogyatkozás nékül bé szolgaltatnók Thordán az felséged pínz szedője kezébe.

Az elmúlt megígírt adónak restantiáji felől felséged kegyelmes urunk mi nekünk felséged híveinek izen, hogy igen sok helyen volna kinn az restantia; ez igy láttatik mi nekünk felséged híveinek jobbnak és hasznosbnak lenni, hogy felséged megparancsolná az ispánoknak, hogy erről szorgalmatoson oly gondot viselnének, hogy efféle restantiáknak kin maradásával az felséged tárházának fogyatkozása ne törtínhetnék. Az gondviselés felől, az mint az ispánok ezt jobban és hasznosabban beszolgáltathassák, így szóltunk, hogy széket hirdettessenek, az restantiákat az székekbe bevigyék, kiolvassák minden ember hallottára, az kin az restantia vagyon, az második székre czédulájját bevigye, mind magát mind jobbágyát ezzel igazítsa, az kik elvesztettek volna az czédulát, az ilyenek egy meghagyott napon az ispánnal egyetembe bemenjenek az pínzszedőhöz, az ispán előtt el igazítsa dolgát, az kin az restantia vagyon, ha el igazíthatja, másodszor meg ne vegyék rajta, de ha el nem igazíthatja, az ispánok beszolgáltassák az felséged pínzszedője kezébe; ha kedig meg esmertetik, hogy az pínzszedőnél volna, neki beadták volna, még is restantiába adná ki, ez ilyeneket az ispán megirja felségednek írva vigye, hogy megesmerje felséged, ki miatt vagyon az felséged tárházának fogyatkozása.

(2) Az dézma dolgáról mi nekünk felséged híveinek úgy láttatik hasznosbnak lenni, hogy felséged semmibe meg ne változtassa az felséged meg irott articulusát, mely articulus iratott Kolosváratt Szent Katalin aszszony napjabeli gyűlésbe 1556 esztendőbe. Az az articulus minden vármegyén künn vagyon, abból jól megtanulhatják mindenek, miképen kell az dézma árát az felséged arendatorának be szolgáltatni, mert akkor kegyelmes urunk az felséged gyűlésén fő személyek egész országbeli hívei jelen voltak, mi sem tudjuk semmibe akkori articulust megemendálni, hanem jónak és hasznosnak itíljük lenni az felséged tárházának.

(3) Az egyház helyi nemes személyek felől a hol felséged nekünk felséged híveinek izen és kegyelmesen elő is számlálja felséged, minémű fogyatkozások történtek volna ez el-

múlt esztendőkbe az szolgálatnak idején, mikoron az kivántatott volna ű tűlök, hogy felségednek és az hazának szolgálnának, akkoron ük igen kevesen voltanak volna jelen a hová az szükség kivánta volna jelenléteket, kiből felséged mind felséged személyének mind ez országnak kárát és fogyatkozását ítíli; de kegyelmes urunk megtekintjük az mi személyünket, hogy mi es mind három nemzetűl magyarországbeli urainkkal atyánkfiaival egyetembe mindenkoron főképen ezen könyörgöttünk, könyörgünk is mint kegyelmes urunknak, hogy minket minden szabadságunkba meg tartson felséged. Az egyházhelyi nemes embereknek is személyeket úgy tekintjük személyekbe szabadságokba lenni, mint mi magunkat tekintjük. Miért kegyelmes urunk, hogy itt mi az felséged gyűlésébe csak parcialiter vagyunk, mi ű reájok semmi külön való szolgálatot avagy szolgálatnak módját nem intézhetünk, hanem valamikor felséged kegyelmes akaratja leszen, vagy közönséges gyűlésbe avagy hadának indulatjába ük is jelenkeznek, akkor végezzen felséged kegyelmes urunk ű velek, mert mi ű reájok ű hireknékűl szabadtalanságok felől semmit nem szólhatunk.

(4) Az gonoszúl cselekedő emberek felől így szólunk, mi felséged hívei az jámboroknak békességgel, csendességgel való megmaradásoknak jobb voltáért, hogy miképen az kolosvári nagy gyűlésbe végezett volt felséged országával egyetembe, hogy minémű mód tartassék az gonoszoknak kergetésekbe és büntetésekbe, mutat az articulus az Frater György idejebeli articulusra, mely iratott volt Székelvásárhelyen az közönséges gyűlésbe. Felséged kerestesse meg akkori articulust, vagy az káptalanba vagy az szász uraim között avagy penig egyéb helyeken, iratná ki felséged minden vármegyékre, székes helyekre, tartatnék meg az az articulus azon móddal minden rendébe, czikkelébe.

(5) Az elszökött jobbágyoknak haza viteleknek módjához mi felséged hívei így szóltunk, hogy ugyan ezen articulusba, az ki irattatik itt ez mostani jelen való gyűlésbe Meggyesen, hogy írják bele a módot, az minémű módot az elszökött jobbágyoknak megkérésébe, haza vitelébe irtanąk vala Kolosváratt az feljűl megmondott szent Katalin aszszon napi

gyülésbe. 1556. esztendőbe. mert most is nem lelünk jobb módot az elszökött jobbágynak meg kérésébe és haza vitelébe.

(6) Az religio dolgából így szóltunk, hogy az minémű articulusok először Szebenbe 1566. esztendőbe szent András napi gyülésbe, és annak utánna tavalyi esztendőbe Thordán az vízkereszt napi gyülésbe végeztettenek ez országbeli három nemzettől és magyarországbeli uraink atyánkfiaitól, azok éppen minden czikkelébe helyen maradjanak. kiket könyörgünk felségednek. hogy kegyelmesen mindenekkel meg tartasson.

(7) Az terminusoknak rendiről módjáról Erdély országnak. az két nemzetnek. az nemes uraimnak és székel uraimnak. az magyarországbeli urainkkal atyánkfiaival egyetembe, így láttatik jobbnak hasznosbnak lenni, hogy az perekbe több mehetne véghez, költségünket héjába ne költenők el. lenne az nemességnek első terminusok Szent-György napja, de nyolczad napig az mesterek senkire per non venit sententiát ne adjanak, ez tartson harmincz napig. az másik terminusok az nemes uraimnak legyen Szent-Lukács napjára, az is tartson harmincz napig, ugyan azon móddal. mint az Szentgyörgy napi terminus.

Az székel uraimé legyen vizkereszt napba ugyan azon móddal, nyolczad napig per non venit sententiát reájok ki ne adjanak, az is tartson harmincz napig, az második terminusok ugyan az székel uraimnak legyen Szent-Iván havának első napján és tartson harmincz napig.

Az magyarországbeli urainknak és atyánkfiainak első terminusok ez jövendő Reminiscere vasárnapra legyen és harmincz napig ítíltessenek. De miért hogy az magyarországbeli atyánkfiai, kik ez mostani gyülésbe választottanak, olykor haza nem juthatnak, hogy az terminusnak elejire el érkezhetnének, azért végeztük, hogy ez első terminusoknak napja Laetare vasárnapon legyen, de az következendő időkbe mindenkoron Reminiscere vosárnapon kezdessék. Az második terminus kezdessék Szent Erzsébet aszszony napján, az is tartson harmincz napig.

Az szász uraim transmissiójok meglátása az ű kívánságok szerint minden gyüléseken, akar generalis, akar partialis legyen, az gyülés alatt láttassék meg; ha az transmissió annya

lenne, hogy az gyűlés alatt el nem végeződnék, az mesterek az assessorokkal egyetembe nyolczad nappal meg nyújtsák.

De mikoron az erdélyi nemes uraim terminusok elő jő, akkor se székel uraimnak se magyarországbeli urainknak atyánkfiainak semmi perek az miénk közibe ne elegyíttessenek, mi es sem az székel uraim terminusába, sem az magyarországbeli uraink atyánkfiai terminussába nem elegyitjük, ezeket kivévén, az mit urunk ű felsége személyére appellálnak, kit ű felsége kegyelmes kezébe vött, jelesben tisztesség dolgát, és az mely per capitalis sententiát nézne.

(8) Az ki kedig vakmerő bátorsággal ű felsége kegyelmes kedve ellen ű felségének dézmáját be merészkednék takarni, ezeket ez bátor embereket minden terminusra mind gyűlésre az fiscus reá híhassa, törvény szolgáltassék felőlök.

(9) Továbbá kegyelmes urunk, mint ennek előtte is felségednek minden kegyelmességéért hivséges szolgálatunkat igírtük, mostan is ugyanazon hívséges szolgálatunkat igérjük, ajánljuk felségednek mint kegyelmes urunknak, hogy felséged kegyelmesen meg emlékezett ennek előtte való esztendőbeli kegyelmességéről, miképpen felséged tudós személyekkel meg iratta vala az leveleknek árrát, kivel igaz most az mesterek nem azon móddal szokták az levelek arrát megvenni, de hogy az mesterek is meg ne bántassanak az ű igaz jövedelmek felől, mi is meg ne fáradjunk az leveleknek kétszer való árra megfizetésébe, ugyan azon rendelést, ki 1561. esztendőbe felséged parancsolatjából országúl erre válogatott főnépek által lött, végeztük ez mostani articulusba rend szerint le irattatni.

(10) Limitatio redemptionis literarum in minori Cancellaria Sacrę Regię Maiestatis pro dominis Regni Hungarię Nobilibus ex decretis serenissimorum quondam Hungarię Regum Sigismundi Mathię et Ladislai de mandato Regio in anno domini 1561. Thordę sub termino celebrationis iudiciorum festi Beati Georgij Martiris facta.

Pro literis, que ad instantiam fisci pertinent et emanari debent, in quibuscunque

negotijs et casibus nullam solutionem magistri protonotarij accipere debent. fl. — d. —

Pro literis euocatorijs trium literarum inquisicionalium vires repręsentantibus . » 1 » —

Pro literis judicialibus . . . . . » — » 12

Pro literis procuratorijs, siue simpliciter siue ad instantis peticionem emanatis . » — » 24

Hoc addito quod pro labore testimoniorum capitularium siue nobilium juratorumque notariorum ad singulum diem singulis personis . . . . . » — » 12

Preterea victualia eisdem administrent.

Pro literis prorogatorijs communibus super exhibitione literarum et super euictione, quę nunc loco trium literarum prorogatoriarum antiquitus solitarum . . . . » — » 72

Ex quo in prioribus decretis ternę literę prorogatorię dabantur ac pro singulis soluebantur d. 24., qui insimul computati faciunt pretactum numerum.

Pro literis juramentalibus sola sua in persona vel sexto se alicui iudicatis . . . » — » 24

De eo qui iurabit duodecimo vel vigesimo quinto aut quinquagesimo se . . . » 1 » —

Pro communi inquisitione . . . . » 1 » —

Pro iuramento super caput nobilis . » 2 » —

Pro literis fassionalibus impignoraticijs » — » 24

De literis perennalibus jure perennali » 1 » —

De literis prohibitorijs et jnhibitorijs simplicibus . . . . . » — » 24

De literis prohibitorijs facie ad faciem » 1

Pro literis sentencionalibus maioris potencię factum quinque casuum concernentibus fl. 12

Pro literis statutorijs et reambulatorijs cum illa clausula dicitur nobis . . . . d. 24

Pro literis requisitorijs . . . . . d. 24

Pro literis adiudicatorijs reoptentionis possessionum seu aliarum rerum iuxta quan-

titatem sessionis seu rei optentę, habita concordia inter causantes et protonotarios fiat solutio. In decretis regum ista solummodo inueniuntur.

Ex quo in decretis Regum de literis adiudicatorijs super bonis juribusque possessionarijs reoptentis, pro quibus hodie precipue fuit contentio inter causantes et magistros protonotarios, in quibus amplius nullus juridicus processus sequi potest, sed finalis decisio sequitur, nulla limitacio literarum facta inuenitur. Propterea nobis conscientiose hoc modo limitari videtur, saluo iudicio Regie Maiestatis et dominorum consiliariorum remanente.

Primum de literis adiudicatorijs super reoptencione possessionum, bonorum ac jurium possessionariorum, in qua nec inhibitio nec repulsio nec procuratoris reuocatio, vel alius aliquis juridicus processus amplius sequi potest, de vna sessione, duabus, tribus vel quatuor vsque ad decem . . . . . fl. 3

Ad decem vsque viginti, a viginti vsque quinquaginta, a quinquaginta vsque ad centum si eciam centenarium numerum aliquocies excesserint, in toto soluantur . . . . » 40

Castellum integrum cum pertinentijs » 50

Castrum integrum cum pertinentijs . » 100

De diuisionibus bonorum, acquisicione jurium quartaliciorum per non veniendo fiat solutio iuxta eandem limitationem precedentem, ita videlicet, vt de vna, duabus, tribus et quatuor sessionibus . . . . . » 3

Et sic de alijs consequenter iuxta modum prescriptum.

De literis sententionalibus minoris potencię . . . . . » 6

tam ex responsione, quam per non veniendo.

De literis sentencionalibus dotum rerumque paraphernalium ac jurium impignoraticialium, mutui ac debiti per non veniendo fl. 6

De literis inhibitionalibus in generali » 1

Pro literis absolutionalibus in generali . . . . . » 3

De vice iterata executionis sententię per non veniendo in facto maioris potencię vsque ad finalem decisionem semper soluantur » 6

De vice iterata executionis minoris potencie vsque finalem decisionem . . . . » 3

Pro vice iterata ex contradictione statucionis per non veniendo vsque ad finalem causę decisionem . . . . . » 3

Finalis autem decisio et deliberatio cause intelligenda est semper, in qua nec inhibitio, repulsio nec reuocatio procuratoris vel alius processus iuridicus amplius sequi potest.

Pro literis remissionalibus ex transmissione qualitercunque subsecutis pro ut antea quoque fuit obseruatum . . . . . » 3

Pro paribus literarum euocatoriarum, siue excedat vnum arcum, siue non . . » 1

Pro paribus responsionum . . . . d. 24

De alijs paribus attestacionum, transmissionum, ac causarum tocius processus pro primo arcu . . . . . » 1

pro reliquis subsequentibus quoquot (igy) fuerint pro singulis singuli . . . . . » — d. 20

Limitacio literarum in capitulis et conuentibus ex decreto Ladislai Regis.

Pro qualibet litera relatoria euocationis, siue ad vnum siue ad plures scribantur . » — d. 72

Pro paribus earundem relatoriarum siue ad vnum siue ad plures arcus scribantur » —

Pro qualibet litera prohibitoria, protestatoria et alijs similibus . . . : . .	fl.	—	d.	24
Pro literis procuratorijs, siue simpliciter siue ad instanciam emanandis	»	—	»	24
Pro qualibet litera fassionali priuilegialiter emanata, demptis pergamena, cera et serico	»	1	»	—
Patenter vero hoc est simpliciter emannatę . . , ...	»	—	»	24
Pro paribus antiquarum literarum in conseruatorio requisitarum custodi seu requisitori pro se	»	1		
Pro redemptione literę requisitę, si non habuerit multum de scriptura et patenter confecta fuerit	»	—	»	24
Si vero labor scribentis fuerit magnus et litera priuilegialiter confecta	»	1	»	—
De simplicibus transumptis literis patenter emannatis, vbi scribentis labor magnus non fuerit	»	—	»	24
Vbi aut litera prolixa fuerit aut priuilegialiter emannata	»	1	»	—
De litera statutoria, in qua contradictio fuerit	»	—	»	24
De literis vero statutorijs perpetuis, in quibus contradictio facta non fuerit, recipiatur redemptio literarum secundum quantitatem possessionis et numerum sessionum modo subscripto, videlicet.				
De sessione vna et 2. 3 vel 4. in toto	»	1	»	—
Vbi autem fuerit vltra quatuor sessiones, vsque ad decem pro qualibet sessione	»	—	»	33
Vbi vero fuerit vltra decem vsque viginti, de qualibet sessione	»	—	»	24
Vbi vero fuerit vltra viginti vsque ad centum, de qualibet sessione . . .				12
Si vero fuerit vltra centum, de [illegible] bet sessione				

Contrarium facientes officio priuentur.

(11) Felségednek ez el mult üdőkben is könyörgöttünk az veszett[1]) czigánok felől, most is könyörgünk mint kegyelmes urunknak, parancsolja meg felséged az czigán vajdáknak, hogy elégedjenek meg törvény szerint való adajokkal.

Nos itaque humili supplicatione dominorum Regnicolarum clementer exaudita et benigne admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, quoad omnes eorundem continentias, clausulas et puncta, ratos, gratos, et accepta habentes approbamus, roboramus et ratificamus ac confirmamus, atque tam nos obseruabimus quam etiam per alios obseruari faciemus. Date in ciuitate nostra Meggijes feria quarta proxima post festum beate Dorothee Virginis, anno domini suprascripto.

Joannes Electus Rex m. p.

(P. H.)

(Eredetije, aljára nyomott pecséttel, az erd. Muzeumban (Jos. Com. Keményi Codex Authent. Art. Diaet. Trans. I. köt.) — Kiadta gr. Mikó Imre, Erd. Tört. Adatok III. köt. 273—282. l.)

XXI.

1569. jún. 24—29.

A thordai országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gracia electus Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. memorie commendamus per presentes etc. Fideles nostri domini regnicole Hungarie trium nacionum Transsyluaniensium exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum Comicijs hic in oppido nostro Thorda parcialibus ad festum natiuitatis Beati Joannis Baptiste, Anno Domini 1569. ex mandato no-

[1]) Gr. Mikó Imre kiadásában, Erd. Tört. Adatok III. köt. 281. l. hibásan áll »vezér czigányok«, e helyett: veszett (az eredetiben vez et) czigánok.

stro celebratis, paribus eorum votis conclusis, supplicantes nobis humiliter ut nos eosdem Articulos ratos, gratos et accepta habentes, generose confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor is est:

Az erdélyországbeli három nemzetnek magyarországbeli nemességgel való végezések ez mostani szent János születése napjára való gyűlésekbe, urunk ő felsége parancsolatjából Thordán szereztetett articulusok ötszázhatvankilencz esztendőben.

Miért hogy mi, felséged hívei, mindenkor és minden üdőben azon igyekeztünk, hogy felségednek minden dolgában, parancsolatjában oly engedelmességgel szolgáljunk, ki mind az úristennek tisztességére, felségednek méltóságára javára és hazánknak megmaradására legyen, mostan is azon engedelmességgel hívséggel akarunk, ezután is igyekezünk tehetségünk szerént felségednek szolgálnunk, hogy semmi több ne kivántassék mi tőlünk az felséged kegyelmes gondviselésénél, örök hálákat adunk és holtig való hív szolgálatunkat ajánljuk, hogy felséged az mi alázatos könyörgésünkre magába oly gondos volt, megtekintvén az mi hűségünket, felségedhez való engedelmességünket, szeretetünket, és hazánknak családunknak megmaradásának kivánságát, felséged kegyelmesen igérte magát, hogy mi elönkbe hozzá illendő asszonyunkat akar hozni, királyné asszonyúl melléje; mégis alázatosan könyörgünk felségednek, hogy felséged ezt hoszú időre ne halaszsza, hanem minket vigasztaljon meg kegyelmesen.

Megértettük mi felséged hívei az mi közinkbe küldett propositiókból minden akaratját, parancsolatját, reánk való kegyelmes gondviselését, kirűl felségednek nagy hálákat adunk.

Miért, hogy az hatalmas császár adajának beszolgáltatásának idejét jelen látjuk lenni, jól lehet ez nyilván vagyon mindeneknél, az úristen minémő nagy ostorát bocsátta küldötte az szegény községre, ki miá úgy annyira megéheztenek, hogy ugyan megkeseredtenek, de mindazonáltal ebben is felségednek parancsolatja szerént akarunk engedni és szolgálni.

Végeztük ezt erről, hogy felségednek ez jelenvaló csá-

szár adójára, és az több szükségére kiket felséged propositióiban előnkbe adott rovás szerént minden kapunktúl az nemesség ad 99 pénzt ez jövő szent Jakab napjára.

Az szász uraim az nemességgel egyenlő terhet készek viselni, de könyereg az ország mellettek, hogy felséged feljebb való terével ne terhelje.

Az székely uraim is készek azon terhet viselni, de ő mellettek is könyörög az ország, hogy ahol elpusztúltak az kapuk, felséged kegyelmesen igazíttassa el.

Az magyarországi nemesség is kapuszám szerént ad ő felségének egy-egy forintot, kit azon szent Jakab napjára beszolgáltatnak.

Hogy penig ennek utána ennyi sok fogyatkozás ne történhetnék az adók beszolgáltatásába, teczik nekünk, felséged híveinek, hogy minden vármegyébe az szék deákja, notariussa, miért hogy egyéb országszükségébe nem foglalatosak, az teljes rovást egy summába beszedjék, és egyszersmind készen, jargalás fizetés nélkül, épen fogyatkozás nélkül hozzák be az felséged tárházába, az ispánokkal egyetemben, hogy az székes helyen jó módon magok mentségek nélkül, az ispán uraim az bírákkal eligazíthassák, és egy falú valamennyi részre vagyon róva, minden részről való czéduláért két-két pínzt adjanak az vármegye notariussának pénz szedésiért és jargalásaiért.

Annak utána, hogy felséged az régi restanciákat minekünk kegyelmesen megengedte, az három adó restanciája kivűl, az ki Szilágyi Mihály idejébe lött, arról felségednek nagy hálákat adunk, igyekezünk azon, hogy fogyatkozás nélkül kiszolgálhassuk, azoktól megválva, akkik elpusztúltak, melyeket az ispánok híven és hit szerint megigazítsanak, attúl elválva a kik elpusztúltanak avagy az felséged jószágába mentenek.

Az magyarországbeli híveinek is ő felsége az restancia dolgát azon móddal megengedte mint az erdélyieknek.

Az elfutott szökött jobbágyoknak állapotjáról végeztetett ez, hogy Gőrgén, Déva minden tartományával, kivévén az mostani erővel elvitt jobbágyokat az kamara helyekre, azokot ő felsége visszaadatja és az kik törvény szerént megnyerték volna, azok sentenciájukat az tisztartónak megmutatván, azokat is megadatja ő felsége, ha sóvágó leszen is. De egyebeket

akik eddig elmentek szabad akaratjuk szerént az kamara helyekre, azokat meg nem adatja; ezután penig ez két vár tartományát kivévén, minden jobbágyukat, kik elszöktenek, kegyelmesen megadatja ő felsége, az előbbi constitutiók szerént, minden jószágról és kamara helyekről, ha sóvágó leszen is.

Végezetre az latrok és gonosztevők kergetéséről, hogy az Frater György idejebeli szerzett articulusok szerént, kivévén azt hagyta nemes népek velek nem lesznek is, az ispánok és az szolgabirák mindenütt és minden üdőbe szabadon kergethessenek és bűntethessenek, és latrok marhájok része, feleségek gyermekek részétől megválva az ispánoké és szolgabiráké legyen munkájokért és nyargalásokért az megmondott Frater György articulusa tartása szerént.

Az graciáról kediglen, hogy felséged kegyelmesen igérte, hogy jól megtekinti, hogy kinek kell adni és kinek nem, és az ország végezéséhez tartja magát, arról is nagy hálákat adunk felségednek.

Továbbá végeztetett az, hogy mindenféle prorogaciokat, kiket az peresek az ő felsége táblájára székire visznek, hogy pereket azzal elhalaszszák az táblán, az itélő mesterek az assesserokkal egyetemben törvény szerént meglássák, ha decretum szerínt helye vagyon-e vagy nincs-e? ha helye leszen megtartsák, ha helye nem leszen penig semmiképen meg ne tartsák. Az vármegye székre penig az prorogatoriákat az ispánok, szolgabirák, asserokkal egyetemben megítéljék. Az székelségben is azonképpen Magyarországban is ezen mód tartassék meg.

Az adósok anniuersarium levelek kérése felől és dilatiókról, úgy ezelőtt ő felsége országával elvégezett, hogy ő felsége jól meglássa, ezután kiknek kell efféle prorogativát adni, és csak azoknak adja, kik igaz casusokba könyeregnek, hogy megadassék nekik, tudni(*illik*): mint akik naufragiumot szenvednek, marhájokat az vizben vesztik, avagy orv és tolvaj miatt elvesztik, avagy egyéb miatt; de azfélék mellett az városbeli birák, és vagy falúbeli birák urunknak ő felségének levelet adjanak, hogy ilyen kárvallottak legyenek.

Az elszökött szolgák felől így tetszik és végeztetett ez:

miérthogy minden urak mind utána való rendek gonosz szolgák miatt nagy bántásokat szenvednek, hogy efféle gonoszaknak, elszökőknek evvel is gonosz út az gonosz cselekedetre ne nyittassék, az felséged birodalmában is mindenütt és minden helyekre, minden rendektől tartassék meg, egyéb keresztén fejedelmek alatt való szertartás szerént, tudni illik: hogy senki urától gonoszúl el ne váljék ennek utána, sőt minden szolga az ő urától elválása felől levelet vegyen; ha peniglen esztendejét eltölti, az ura el nem bocsátanája, szolgálatját meg nem adnája, mennjen az vármegye ispánjához avagy szolgabiróhoz, tegyen panaszt, és vagy az ispánt viceispánt, szolgabírót vegye melléje, és azok tegyenek eleget annak szolgálatjáról in duplo, ha igaz panaszt tött, törvény szerint azt megismervén.

Az elszökött szolgát az előbbi végezés szerént hattuk, hogy minden ember díja alatt tartozzék azokat uroknak megadni.

Annak után, hogy felséged az mi alázatos könyörgésünket az székely uraimnak: főnépeknek és lófejeknek, minden örökségeket lófőségeket és földön lakójokat, kiket igazán és törvény szerént bírtanak az támadásnak előtte, kegyelmesen örökké bírni megengedte, arról is felségednek nagy hálákat adunk.

Miérthogy ez országba mindenütt az kulcsos városokban mindenféle halat és rákot fonttal adni igaz ára szerént rendeltenek: azért végeztetett az, hogy úgy Tordán mint egyéb oppidumokban, mezővárosokban, fonttal igazán mérjék, és az birák az alatt megírt kétszáz forint tereh alatt, ez mostani articulus végezése szerént, azokat akkik meg nem tartanáják megbüntessék, és megtűrhetetlen megtartassék.

Az míves emberek dolgában végeztetett ez: hogy mindenféle míves emberek az előbbi articulus szerént való limitaciokat igazán megtartsák; mely limitacioknak megtartásába ilyen alatt megírt mód végeztetett: hogy az mely városoknak jószága az mely vármegyébe vagyon, azon vármegyebeli ispánok, egyik egy szolgabiróval egy fő nemes ember velek lévén, megczirkálják az míves népeket minden kulcsos városokban, oppidumokban és minden helyeken, és az kik találtatnak valakinek igazán való panaszára, hogy ez előbbi limitaciokból

kihágtak volna, tehát az olyan városbeli bírón megvehessék, minden perpatvar nélkül, ez mostani articulusnak ereje szerént az kétszáz forintot és az urunk ő felsége tárházába szolgáltassék; azonképen külső városokban és falukban ezen mód tartassék meg; ha kedig az bíró a kétszáz forintot meg nem adnája, azon ispánok híják az urunk ő felsége udvarában, és ott két annyén maradjon.

Ez az mód tartassék meg az székely uraim között is.

Ezt is hozzátévén, hogy valamely mesterember, tudniillik kovácsi vasat bőven nem tartana, avagy egyéb rendbeli mesterember akármi névvel neveztessék, szerszámot kiből mivelhessen, ez mostani intézésre való boszúságában nem tartana, tehát házát és marháját királnak ő felségének foglalják, ő magát kiűzzék az városból mind falúból.

Végeztetett ez közönséges akaratból: hogy ez országtól senki se gyártott, se gyártatlan bőröket, semmifélét ki ne merjenek vinni; ha ki ez mostani végezéssel nem gondolván kivinnéje, tahát az marhát mindenektől az kik réjá találkoznak, minden perpatvar nélkül, ezen articulusnak erejével elvehessék maguknak; ha kedig valamely szőcs, timár és varga ez limitaciok felett drágán vötték volna az bőröket, szent Márton napig eladhassa a hová akarja; annak utána minden ember tartsa magát az limitatiohoz.

Végeztetett ez is, hogy minden ember az országban, az három nemzet, a kiknek határok öszvemegyen, egyik a másiknak nyomást tartozzék adni, oláhok juhától ménesétől megválva; akki penig nyomást nem adhat neki se tartózzanak nyomást adni.

Az oláhok az kik az istennek igíjét vötték, az prédikátoroknak kik az istennek igíjét igazán hirdetik kezöttek egy-egy kalangya búzát adjon minden házas ember.

Nos itaque premissa humillima supplicacione Dominorum Regnicolarum, nostrę modo quo supra porrecta Majestati, regia benignitate exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos per omnia acceptamus, ratificamus et clementer confirmamus; atque tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet, quorum interest seu intererit observari faciemus. Datum in praedicto oppido nostra Thorda, penultima

die mensis Junii anno domini millesimo, quingentesimo sexagesimo nono.

(A fejedelmi pecsét helye.) Lecta.

(Eredetije dr. Teutsch superintendens úr gyüjteményében Nagy-Szebenben.)

XXII.

1570. jan. 1—6.

A megyesi országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gracia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit uniuersis quod fideles nostri domini regnicolę trium nationum Transsyluanie nobiles videlicet siculi atque Saxones ac nobiles partium regni nostri Hungarie nostram venientes in presentiam exhibuerunt nobis et presentauerunt infrascriptos articulos in comitiis eorum partialibus ad festum circumcisionis domini anni eiusdem millesimi quingentesimi septuagesimi, in hac ciuitate nostra Meggies ad mandatum nostrum celebratis, paribus eorum votis conclusos tenoris infrascripti, supplicantes nobis iidem domini regnicole humillime vt nos eosdem articulos ratos gratos et acceptos habentes clementer confirmari dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Ez erdélyországbéli három nemzetnek és magyarországbéli nemes urainknak atyánkfiainak feleletek urunknak ő felségének propositióira.

Felséges kegyelmes urunk, megértettük az felséged kegyelmes izenetit és propositióit, kiket felséged mi elönkbe számlált és minket az mi állapatunkra emlékeztet kikre mind emlékezvén minden állapatunkat szemeink előtt is viseljük, mert hogy felséged ilyen kegyelmes gondviselését mihozzánk jelenti, azt mi felségednek alázatos és hívséges szolgálatunkkal örökké megügyekezünk szolgálnunk.

Továbbá az minémű szükségeket felségedtől az mi hazánknak való gondviselése kiván, azokat felséged mielőnkbe számláltatta, kik az felséged propositióiba jó részére megvannak jegyezvén, mely szükségek kévánják az segétséget, kiből felséged is az mireánk való gondviselést inkább viselhesse. Azért mi mint engedelmes hívek, felségednek könyörgünk, mint nekünk természet szerént való kegyelmes fejedelmünknek, hogy felséged tekintse meg ez mostani szükséget, drágaságot községünk között kire sok üdőtől fogva nem emlékezünk, hogy nagyobb lött volna, melyeket előszámlálni sok volna, kik felségednél nyilván vannak, mindazáltal ez mostani szükségekre felségednek az nemesség ravás szerént ígér kilenczvenkilencz pénzt.

Az székely uraim hasonló terhet viselnek.

Azonképen az szász uraim is egyenlő terhet viselnek.

Az magyarországbéli uraink atyánkfiai es ravás szerént azon terhet viselik.

Ezt pedig felséged kegyelmes engedelméből ez jövendő szent Dorottya asszon napjára szolgáltatjuk bé felségednek és könyergünk felségednek mint kegyelmes urunknak, hogy felséged ez feljül megmondott drágaságot, mely köztünk vagyon, kegyelmesen megtekéntvén, az megmondott szükségekre, melyek az te felséged propositióiba elő vannak számlálván venné elég néven.

Az Várad épétésére való segétségről miért hogy értjük hogy felségednek minden gondviselése vagyon az mi jónkra és megmaradásunkra, mi sem kedvezhetünk mind ennyi szükség és drágaságban községünknek, annak épétésére az erdélyi nemesség ígér felségednek ravás szerint húsz-húsz pénzt.

Az székely és szász uraimék is azonképen egyenlő terhet viselnek abba is. Az magyarországi nemes uraink pedig kapuszám szerént ugyan azon épitésre adnak egy-egy forintot és az felett ugyanazon magyarországi nemes uraink adnak szükséges szekereket és apró mieseket, kiknek jó rendelés szerént az megmondott segitségből felséged fizetést tegyen. Melynek bészolgáltatása napja ez jövő szent Gergely pá[illegible] legyen, kiből senki exemptus ne legyen.

Az kilenczvenkilencz pénzt minden várme[illegible]

nok szolgáltassák az notáriusok kezébe, kik az cédula pénzzel megelégedvén egyéb sallariumot semmit belőle ne vegyenek, mint ennekelőtte felséged tanácsával végezte volt.

Miért hogy az mi megmaradásunkat és jónkat reméljük és hiszszük ebből lenni, hogy felséged az úr istennek rendelése szerint hozna magához illendő kegyelmes asszonyunkat, az mint cselekedett volt az mi kegyelmes urunk az felséged atyja is, kiért immáron egynehányon felségednek könyörgöttünk is, kire felséged minekünk kegyelmes választ is tött, de az reménség várásba nekünk tetszik, hogy immár elég volna, azért felségednek alázatoson könyörgünk, hogy felséged immár minket ebbe kegyelmessen hallgasson meg és nyúgossa meg felséged szívönket, hogy láthassuk az mi kegyelmes asszonyunkat és felségednek maradékit, kik birodalmában jövendőbe ez utánunk valók is nyughassanak, mely könyörgésre miért hogy felséged hűveinek kegyelmes választ tött, örökké megszolgáljuk felségednek, mert ebbe ítéljük mind magunknak, mind gyermekinknek és édes hazánknak megmaradását.

Az mostan támadott eretnekségek és azok inditói megbüntetése felől felséged kegyelmes válaszát megszolgáljuk felségednek, hogy felséged legelőször megtekintvén az úristennek tisztességét és az felséged fejedelmi méltóságát, efféle káromlásokat és eretnekségeket nem szenved országában, hanem végére menvén, mind authorit, mind hírdetőit megakarja büntetni, hogy az úristennek ennél nagyobb haragja is reánk ne szálljon.

Vannak kegyelmes urunk ezelőtt való articulusokba végezések, kiket felséged megconfirmált, első az jobbágyok hazaviteléről, melyről az tetszik, hogy az mint ez elmúlt articulusba el volt végezve, abba maradjon. Másodszor az gonosztévő embereket az ispánok királybirák és egyéb ehez való személyek mindjárást mindenütt kergessék ez országban. Harmadszor az míves népeknek szertartásáról ezelőtt való árticulus tartassék meg és semmiféle bőrt, se nestet, se farkast, se rókát, se egyéb vadbőrt ki ne vigyenek, az kerétett városbéli bírák reá vigyázzanak az ispánokkal és egyéb ehez hagyott emberekkel egyetemben, kiket kétszáz forint bírsággal és az

bőr elvételével büntessenek, mely kétszáz forint mind az bőr-rel egyetemben az felséged tárházába szolgáltassék.

Továbbá végeztetett, hogy az mely urakat ő felsége levele által hivat az gyűlésbe, miérthogy azoknak itt el kell költenek azt, az mit jószágokból az gyűlésbe választott követeknek költségekbe vármegye közibe kellene adniok, azért azoknak jószágok efféle költség adással ne terheltessenek, de azok kívül egyebek megtartozzanak az költséget jószágokból adni.

Az törvény szolgáltatása dolga ez jövendő gyűlésig azon állapatba maradjon, az mint ekkédig volt.

Az nemes személyek felől, kik az gonosztévők között kiadatnak, az mi az büntetés dolgát nézi, ő felsége ez rendnek régi szabadságát kegyelmesen tartotta meg, hogy azok ő felsége személye eleibe vitessenek és ott ítéltessenek meg az ő érdemek szerént.

Végezetre az szállások felől ő felsége országáknak és gyűléseknek idején kegyelmesen [illegible] gondot, hogy minden vármegyének és rendnek [illegible] nyugodalmas szállások legyen.

Nos itaque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dominorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Majestati [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prescriptos [illegible] ac omnia [illegible] [illegible] in [illegible] contenta ratificamus, acceptamus, approbamus et [illegible] confirmamus. Atque tam [illegible] [illegible] [illegible] quam per alios quoslibet quorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] faciemus. Datum in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mensis Januarii Anno domini millesimo quingentesimo [illegible] tuagesimo.

(A király [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].) [illegible]

(Eredetije a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Diaet. Anth. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])

XXIII.

1570. máj. 21—26.

A tordai országgyűlés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc. Memorie commendamus per presentes quod fideles nostri domini[1]) regnicole trium nationum Transiluanie nobiles videlicet Siculi atque Saxones ac nobiles partium regni nostri Hungarię, nostram venientes in presentiam exhibuerunt nobis et presentauerunt infra scriptos articulos, in comitijs eorum partialibus ad dominicam primam post festum sacre[2]) Pentecostes, qui fuit vigesimus primus dies mensis Maij, in hoc oppido nostro Thorda ad mandatum nostrum celebratis paribus eorum votis conclusos, tenoris infra scripti, supplicantes nobis ijdem domini regnicole humillime, vt nos eosdem articulos ratos, gratos et acceptos habentes clementer confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum Transsiluanie et Hungarorum ad dominicam primam post festum sacre Pentecostes in comitijs[2]) eorum partialibus anno domini 1570. Thorde celebratis paribus uotis conclusi.[3])

Felséges kegyelmes urunk, miért hogy felséged az ő kegyelmes gondviselését jelenté mű hozzánk, azt felségednek alázatoson hű szolgálatunkkal örekké meg ügyekezünk szolgálni, ez ilyen alatt meg irt mód szerint.

(1) Megértők három nemzetől a magyarországi híveivel egyetembe az felséged kivánságát és propositióit, kikbe jelenti felséged az császár adajának megszerzésére való szándékát, ugyan ottan egyéb dolgokra való követségének megszerzésére való akaratját.

Az nemzetség[4]) ígír felségednek az császár adajának meg-

[1]) Az eredeti példányban hibásan : domine.

[2]) Ugyanott hibásan : sacri.

[3]) Ugyanott hibásan : comitis.

[4]) Az eredetiben itt hiányzik a köv. pont. Jól lehet szemünk előtt vagyon ez mostani időnek állapotja és a nagy éhségnek és drágaságnak jelen volta, de mindazonáltal nem nézhetjük azt, mert a nagyobb szük-

szerzésére, az környűl való sok szükségének megszerzésére minden kaputól d. 99. pénzt az jövendő Szent János születése napjára.

Az magyarországi hívei is azon napra ígírnek egy-egy forintot kapu szám szerint.

Az székely uraim is és az szász uraim egyenlő tereh viselésre ajánlják magokat.

(2) Továbbá az mennyibe az felséged kivánsága nézi az szekerek dolgát, kiket az Várad építésére kíván, az felséged hívei ezt ítílik, hogy noha az drágaság éhség köztünk vagyon, de nem nézhetik mind azt is, hanem ebben is akarván felségednek engedelmesen szolgálni, ígírnek felségednek kapu szám szerint tizenöt öt pínzt azon szent János napjára beszolgáltatni.

Az magyarországbeli hívei azonképen egy terhet viselni akarnak.

Azonképen az székely és szász uraink egyenlő terehet viselni akarnak.

(3) Annak utána, hogy felséged az ő híveinek könyörgéseket, kiket írva adtak felségednek, kegyelmesen megtekinteni és azokra kegyelmes választ adni jelentette, azt felségednek minden kösségünkkel holtunkig meg akarjuk szolgálni.

(4) Továbbá az felséged hívei jelentik ezt felségednek, hogy törvény szolgáltatásnak rendiben három nemzetől és az magyarországbeli híveivel egyetembe végezte ezt, hogy az erdélyi nemességnek ez jövendő Szent György nyolczad napján az ő terminusok elkezdessenek szolgáltatni az helyen, a hol felséged kegyelmesen kévánja, és negyven napig duráljon az vasárnapokat ki tudván belőle.

Az székely uraimnak ezenképen víz kereszt nyolczad napján kezdessék el az terminus és szolgáltassék negyven napig vasárnap nélkűl.

(5) Miért hogy esztendőbe csak egyszer leszen az törvény szolgáltatás az felséged székin, végeztetett ez, hogy az nemesség, erdélyi és magyarországi hívei transmissióit az felséged

ség meghaladja és felülmúlja a kisebbiket azért, mi felséged alázatos hívei is akarvan eleget tenni, minden tehetségünkkel a felsége l kívánságának, akaratjának, s nemesség stb. mint fenn.

ítílő mesteri és assessori minden terminusokon és gyűléseken megítílhessék, hogy az féle kérdők igen hozzája ne nyúljanak, azonképen kamora helyekről és egyéb helyekről való transmissiók is.

Az szász uraim transmissiójokat penég csak gyölések idején és az erdélyi nemesség terminusin meglássák és megítílhessék az felséged ítélőmesteri és assessori az ő kivánságok szerint.

Az magyarországi felséged hívei terminusok kezdessék ez jövő Szent Lukács napjának nyolczad napján, és szolgáltassék negyven napig vasárnap nélkől, és minden jövendő esztendőkbe az feljől megírt mód és rend tartassék meg az törvény szolgáltatásban az felséged hívei között.

(6) Annak utána végeztök ezt is, hogy az erdélyi nemességnek felséged híveinek terminusokon, mind első és utolsó terminusokon, minden ödőben az ő procatoroknak szovokat és cselekedeteket hat kicsin girával, ki hat forintot teszen, meghíhassák ez jövő generalis gyölésig, holott felséged országával öszve erről maturiusban végezhessen.

(7) Hogy felséged az vármegyék ispányinak és szolgabiráknak az régi mód szerint az igaz executiót megengedte az ő jószágában és kamora helyeken mindenött elvégeztetni és celebráltatni, arról felségednek örök hálát adunk és holtunkíg való szolgálatunkat ajánljuk, hogy az igazságot felséged minden rendiben míltósága szerint maga felől is szolgáltatja.

(8) Miért hogy az monostori konventbeli levelekre és privilegiomokra ez ideig semmi jó gondviselés nem volt, mely dolog az felséged híveinek nagy károkra és veszedelmére légyen, végeztetett azért ez országnak felséged híveinek jovokra, hogy felséged oly míltó requisitorokat szerezzen, kik erre elegek legyenek, hogy kár nélkül az levelek maradékját meg tartsák, gondját viseljék, és az régi szokott helyeken executioba eljárhassanak igazán, az nemesség levelének penig pariáját, ha kik ott deponálni akarják, híven bevegyék, és mikor az nemességnek szükség lészen, az pariáját requisitoriájával az régi jó végezések szerint kivihessék, kiknek felséged az dézmából valami jövedelmet deputáljon, és az kolosvári

bírónak az levelek pecsétlésére való pecsétet adjon, az ő kegyelmes ígíreti szerint.

(9) Az dézmásoknak hogy felséged megparancsolja, hogy semmi újitást ne tegyenek az dézmák arendálásába, hanem az régi igaz arenda szerint arendálják, és ha valakiknek valami fogyatkozást avagy kárt tettek volna, kegyelmesen meg parancsolja igazíttatni.

(10) Az elszökött és hatalommal elvitt jobbágyokat is az tavalyi végezés szerint, az az, 1569. esztendőbéli thordai articulosok tartása szerint ez országba minden jószágából megadatja, és az kamora helyekről is, Magyarországban is azonképen, és kegyelmesen megparancsolja erősen, hogy az féle elszökött jobbágyakat be ne vegyenek az felséged jószágába, és az nemesség jószágán ne hatalmaskodjanak az után, ezekről felségednek örökké hálát adunk és holtunkig való hű szolgálatunkat ajánljuk.

Nos itaque supplicatione premissa dominorum regnicolarum nostre modo quo supra porrecta Maiestati, regia benignitate exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eijsdem contenta ratos gratos et accepta habentes, clementer confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, [1]) quam per alios quoslibet quorum interest seu interierit obseruari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Thorda vigesimo sexto die mensis Maij anno dominj millesimo quingentesimo septuagesimo.

(P. H.) Lecta.

(Eredetije gr. Mikó Imre gyüjteményében.)

XXIV.

1571. jan. 6—14.

A marosvásárhelyi országgyülés határozatai.

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. memoire commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles

[1]) Az eredetiben hibásan : quod seruabimus.

nostri domini regnicole trium nationum Transiluaniensium nobiles videlicet, Siculi atque Saxones et nobiles parcium regni nostri Hungariae nostram venientes in praesentiam exhibuerunt nobis et praesentauerunt infrascriptos articulos in comiciis eorum partialibus ad festum Epiphaniarum domini anni ejusdem millesimi quingentesimi sexagesimi [1]) primi in hoc oppido nostro Zekelwassarhely ad mandatum nostrum celebratis paribus eorum votis conclusos tenoris infrascripti, supplicantes nobis ijdem domini regnicole, vt nos eosdem articulos ratos gratos et acceptos habentes clementer confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum tenor sequitur hoc modo:

Az Erdélyországbéli három nemzetnek és Magyarországbéli uraknak és nemeseknek végezések és articulusok:

Felséges kegyelmes urunk megértettük az felséged kegyelmes izenetit és propositioit, kikben felséged az isten igének predicálását és az mi hazánknak szükségét elönkbe számlálja, hogy felséged ilyen kegyelmes gondot visel mi reánk, azt mi felségednek alázatos és hű szolgálatunkkal örökké meg igyekezzük szolgálni.

Miért hogy Krisztus urunk parancsolja, hogy először az isten országát és annak igazságát keressük az isten igejinek praedicálása és hallgatása felől végeztetett, hogy a mint ennek előtte is felséged országaival elvégezte, hogy az Isten igéje mindenütt szabadon praedicáltassék, az confessióért senki meg ne bántassék se praedikator se hallgatók, de ha valamely minister criminalis excessusba találtatik azt a superintendens megitélhesse, minden functiojától priválhassa, az után ez országból ki özettessék.

Továbbá az minemű segítségekre az mi hazánkra való gondviselésre kiván felséged megértettük, azért mi engedelmes hívek felségednek könyergünk, ugy mint nekünk természet szerint való kegyelmes fejedelmünknek, hogy felséged tekintse meg az mostani szükséget kösségünk közt, melyet felséged jól tud, mindazonáltal az felséged udvara tartására

[1]) Tollhiba: septuagesimi helyett.

és egyeb követek dolgára az nemesség igír felségednek kilenczven kilencz pénzt.

Az Várad épittésére igír felségednek azonképen rovás szerint harmincz pénzt az nemesség.

Az székely uraim is ezen igíretel igírik magokat felségednek, mint kegyelmes urunknak.

Az szász uraim is egyenlő terhe viselésre ajánlják magokat.

Az magyarországbeli uraink és atyánkfiai is ezen hüséges igírettel igírik magokat mind kességekkel egyetembe miképen mi felséged hívei, kik Erdélyországban laknak.

Továbbá az felül megigírt adót ajánljuk felségednek, hogy ez jövő szent Gergely pápa napjára híven beszolgáltatjuk felségednek.

Miért hogy az felséged kegyelmes intéséből nyilván megértettük, hogy az Szászsebes épileti ez mi hazánknak hasznos és igen szükséges annak okáért felségednek öröké való hálákat adunk és hívséges szolgálatunkkal akarunk felségednek lenni, hogy felséged az negyedrésznek csináltatását magára vette, mi es az három nemzet az három résznek megcsináltatását ilyen alatt megirt módon magunkra vöttük.

Hogy felséged négy részre osztassa az szász-sebesi keritést, először az egyik részt magának válaszsza, az után az három részére az három nemzet között felséged nyílat vettessen és minden nemzet azt vegye, melyet az nyíl neki mutat.

Az nemesség az ő részet igy végezte és rendelte, hogy épittesse először, hogy a felséged adójával együtt minden kaputól rovás szerint hetven pénzt szedjenek és ez jövő szent Bálint martir napjára minden vármegyébe az ispánok az hites notariusok kezébe szolgáltassák fogyatkozás nélkül.

Azon pénzből az ispánok ökröket, szekereket, béreseket az váradi mód szerint szerezzenek és mikoron az barom ehetik az mezőn, az meszes kő hordást elkezdjék.

Az mészégetést penig Orbay Miklós uram mindjárást elkezdesse azokkal, kiket ő felsége rendel ahoz és intéztet az nemesség számára, kiknek fizetésekre Orbay uramtól öt száz forintot kérünk, melyet ez bejöendő hetven pénzből fogyatkozás nélkül megadjuk kölcsön neki.

Hogy felséged kegyelmesen ajánlja magát, hogy Orbay Miklósnak megparancsolja az Szászsebes épittésének főpallérságát, hogy felvegye azt felségednek megszolgáljuk.

Továbbá mikor ideje lészen, Orbay Miklós az főpallér az téglavetést és égetést azokkal kiket felséged ahoz elrendelt, kezdesse el az mi fizetésünkre.

Annakutána ez jevendő szent György nap után az vármegyékből mingyárást minden késedelem nélkül hat száz apró mívést bocsáttunk megrendelvén minden vármegyéből mennyi számúnak kelljen menni, kik egy egész holnapig az az harmincz napig ott miveljenek, kik helyébe az más holnapra új míveseket igérünk bocsatani ezen szertartással, míg az szükség kivánja, holott az vármegyék hét notariusa személy szerint per vices holnaponkent egyik más után egy Szászsebesbe lakjék és minden apró mívesnek egy napra egészre minden esetre az nemesség pénzéből tiz pénzt fizessen és arról igaz számot adjon mingyárást az fő pallernak Orbay Miklósnak, kiről az notáriusnak adjon menedéket, melylyel osztán az notárius számot adhasson.

Ezen közben az, mely apró mívesek oda mennek és haza jőnek menésekre és jövésekre semmit ne fizessen.

Az notáriusnak pedig asztalára intéztünk öt forintot egy hóra.

Hogy felséged kegyelmesen megengedte azt, hogy Lengyelországba küldjünk tóásókért és kőmivesekért és felséged is az mi atyánkfiával komornikját elbocsátja felségednek megszolgáljuk, mely dologra, ha felségednek tetszik választottuk Kornis Gáspárt az felséged komornikájával menni; felségednek könyergünk, hogy felséged parancsolja meg neki kegyelmesen, hogy ez munkát vegye fel ez országért.

Ha isten segítségével efféle idegen tóásók hozatnak, tehát az főpallér Orbay Miklós az felséged akaratjából megszerzedvén velik, fogadja meg az míre, az mi pénzünk fejébe, kiknek az ő fizetések az notárius által fogyatkozás nélkül meglészen.

Orbay Miklósnak penig az főpallérnak igírunk minden hóra asztalára tizenhat forintot adni, az felit munkájának[1]) megszolgáljuk országúl ő kegyelmenek.

---

[1]) Más példányban: az felett munkáját.

Az székely uraim is az mennyire elegek lehetnek az ő kevés számok szerint igyekeznek híven egyenlő terhet viselni.

Hogy felséged az ő székely mezővárosit az székely uraim kezibe engedte, megszolgáljuk felségednek, mi is látván az ő keveses voltokot felséged engedelméből Zaránd vármegyét kezikbe engedtük.

Az szász uraim is azonképen egyenlő terhet akarnak viselni az Százsebes épitésében.

Az gonosztevő embereket minden vármegyékbe és székeken az három nemzet között ez mostani gyülés után mingyárást kergessék és a mely vármegyébe az elmúlt kergetéskor őket meg nem circaltak, mindenütt megcircaljak az előbbi articulus tartása szerint.

Magyarországban azon mód szerint ez jelen való gyülés után mingyárást minden féle gonosztevő embereket az ispánok, viceispánok, szolgabirók és hites notáriusokkal össze, meg circaljak és kergessék, minden kedvezés nélkül megbüntessék.

Az ispánok, viceispánok, szolgabirák és notáriusok mellé efféle gonosztevő ember büntetésekor, ha szükség kévánja, az ispánok izenésekre minden nemes ember és paraszt ember melljék mennjen segétséggel, hogy afféle gonosztevő emberek megbüntettessenek.

Miért, hogy felséged az ő kegyelmeségéből ilyen nagy szorgalmatos gondot visel hazánkra és híveinek állapotjára, afféle gonosz emberektől az jókat meg akarja oltalmaztatni és az két oláh vajdákat is megleleti kevete által, hogy innét beszaladott gonosztévőket ők is megbüntessék, felségednek mint természet szerint való kegyelmes urunknak örökké meg akarjuk szolgálni.

Végeztetett ez is közönséges akaratból, hogy a mely nemes embert ez elmúlt időkben az articulus tartása szerént kiadtak avagy ezután kiadnának az ő fertelmes gonosz cselekedetekért, azt az ispánok az vármegyébe beincsék törvény szerint és ott az vármegye törvényt tegyen az olyan nemes emberre, ha méltán adták ki avagy nem, ha megmentheti magát: jó, h
menthet ott törvényt tegyenek reá. De ha efféle
felségedre appellál, felségednek híven megi

törvényt, addig fogva tartassék, azután felséged valamit deliberál és miben hagyja az törvényt, abba maradjon.

Miért, hogy az hatalmasok ahoz bízván, hogy a felséged székin esztendeig csak egyszer szolgáltatik az törvény, sok külömb-külömb hatalmakot cselekednek az nyomorólt nemességen, kiről felségednek gyakorta panaszlani szoktak, mely dolgot felségednek nem kicsin bántássára hiszszük, hogy vagyon.

Annak okáért, hogy efféle hatalmasok megzaboláztassanak és az tervények sanyarúságától megijedvén, afféle hatalmaktól megszűnjenek végeztük azt közönséges akaratból, hogy az új hatalmokat, tudni illik nemes ember ölésért véresét vagdalását, fogságát, házára való menését és jószága elfoglalását mind erdélyi nemes és székely és magyarországi terminusokon az ő felsége itélőmesteri és assessori megitélhessék, melyeket felséged exequáltasson könyergünk felségednek.

Az dézma fizetést, hogy felséged az előbbi régi mód szerint engedte fizetni és újitást az quarta dolgába nem engedett megszolgáljuk felségednek.

Hogy felséged az mi alázatos könyergésünkre az magyar egyházbeli ministereket, az nemesség közt, kik vannak, az catedraticomnak megfizetésétől mentette megszolgáljuk felségednek, könyörgünk még is parancsolja meg kegyelmesen az arendátornak, ne háborgassa őket és ne kényszeritse őket annak fizetésére.

Ezt sem hattuk hátra, hogy senki hátas lovat és mindenféle nyers avagy jártott bőröket avagy egyéb bőrből csinált szerszámokat, kendert, gyapjat és szűrt ez országból ki ne merjen vinni, ha penig valaki vakmeréségre vetvén magát, ki akarna vinni, tehát az felséged harminczadosi és minden urak, nemes emberek, városok és falukbeli birák az féle lovakat és marhákat ottan találván elvehessék, az két részét felségednek szolgáltassák, az harmada övék legyen, de igy hogy bűntelen embert felséged híveit senkit meg ne merjenek bántani.

Végeztetett ez is egyenlő akaratból, hogy valaki ez országba avagy Magyarországba tertínet szerint régi elrejtett kincset találna, azt az ő felsége tárházába az ország hasznára tartozzék híven beszolgálni, de felséged is afféle kincslelő embernek részét megadassa az régi szokás szerint harmad részét,

kiért ha oda nem adná, az director causarum udvarba hihassa az az földet a hol leli az kincset, elvétesse határostól az ő része szerént, azok is kik vagy ő magok földöken avagy más ember földén találtanak volna elője tartózzanak adni, ha elő nem adná fején, jószágán maradjan.

Annak utána az magyarországbeli hívei felségednek az Várad épitéshez tartják magokat azon módon, miképen annak előtte, egyéb terhe viselésre ne kénszerittessenek.

Továbbá az magyarországbeli uraink és atyánkfiai az ő felsége hívei tulajdon ő magok szükségekre parikát [1]) és egyéb marhákat is vehessenek és szabadon kivihessenek; más idegen ember szükségére, vagy atyafia lészen vagy barátja, se ne vehessen, se ki ne vihessen.

Azonképen ez országbeli ő felsége hívei es, kiknek Magyarországba jószágok vagyon, borokot, buzajokat minden harminczad fizetés nélkül szabadon behozhassák.

Végeztetett ez is, hogy esztendeig az oláh pispek az oláh papokon többet ne vehessen többet egy forintnál, de ha valamely nem akarna az pispeknek engedni, azt megbüntettesse, degradálja.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai az jobbágy haza vitelbe tartsák az erdélyi módhoz magokat.

Nos igitur praemissa humillima supplicatione nostrae modo quo supra porrectae Maiestati, regia benignitate exaudita et fauenter admissa presciptos articulos ratos gratos et acceptos habentes clementer confirmamus atque tam nos obseruabimus quam per alios obseruari faciemus. Datum in dicto oppido nostro Zekelwasarhely decima quarta die mensis Januarij anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo.

(P. H.) Lecta.

Anno domini 1571. [2])

Vizkeresztnapban Székelyvá[illegible]
rész szerint való országgyűlésá[illegible]
mesterek míveiről ily rer[illegible]

[1]) Alkalmasint: paripákat.

[2]) Későbbi kéz által hozzá té[illegible]

Az szőcsekről.

Egy jó róka bőrt adjanak d. 40. egy jó hátsubát fl. 10. az málgereznát fl. 6, egy róka hátot nyakastól jót, d. 25, egy bárány bőrt d. 4, egy örög kedment d. 60, félkedment d. 38, egy jó mogyoró nyestet nyersen d. 59, egy bik nyestet d. 25, csinált nyestet d. 60, egy jó farkas bőrt nyersen fl. 1, kicsinálván az farkas bőrt fl. 1 d. 16, egy jó ökör bőrt d. 60, egy jó tehén bőrt d. 40, egy irű vagy kos bőrt d. 20, egy czáp bőrt d. 25, egy juh bőrt tizenharmadfél pénzen.

Az timárokról.

Egy kicsinált örög ökör bőrt d. 80, egy kicsinált tehén bőrt d. 60, egy kicsinált juh bőrt d. 18, egy irű vagy kos bőrt kicsináltot d. 25. egy kicsinált czáp bőrt d. 32.

Az varga mesterekről.

Egy kecske bőrből csinált czepellist avagy deli sarut adjanak d. 16, alább valót alább adjanak, egy felkető szekernyét kecske berből d. 50, egy térdig való szekernyét d. 25, egy aszszonyállatnak való sarut d. 18. egy férfiúnak való fejelést d. 16. egy aszszony állatnak való fejelést d. 12, tiz esztendős gyermeknek való sarut d. 12. Az céhmesterek meglássák hogy az alatta való mesterek jó bőrből míveljenek.

Az mészárosokról.

Végeztetett, hogy minden városokon, falukon az mészárosok jó hust vágjanak, sánta, beteg és ösztevér barmot ne vágjanak, azt hust fonttal mérjék, mind télbe, mind nyárba másfél fontjával adják egy pénzen, az fagyunak mázsáját adják fl. 3.

Az szappangyártokról.

Ezek az szaponnak fontját adják d. 3.

Az szígyártókról.

Egy kéczer veres bőrből csinált hámot cseres vagy bélés bőrből adjanak d. 35, egy veres bőrből örög kéczer csinált

szekeres féket hójagos zabolájút d. 20.; alább való kéczer féket d. 14., kéczer kötőféket jót d. 16., félszer kötőféket d. 10., alább való félszer kötőféket d. 5.; kéczer kengyelszíjat cseres bőrből d. 16., félszer cseres bőrből valót d. 10.; fejér bőrből csinált félszer hámot d. 8.; szigyelőt d. 8.; farmatringot d. 8.; egy kucsilónak való féket ónos zabolájút akárminemű színű legyen d. 40.

Kötélverőkről.

Egy kendernek mázsája adassék fl. 1., egy örög istráng d. 2., apróbb istráng d. 1., egy lókötél négy elő d. 4., szekér nyomtató kötél d. 5.

Az kádárokról.

Az hordókat úgy adják, hogy valahány veder lészen benne, anya pénzen agyák és soha feljebb ne adhassák, erre penig az városokbéli polgármesterek, bírák és polgárok jól gondot viseljenek, hogy minden rendbéli hordók igaz mértékre csináltassanak, azaz, az egész hordó nyolczvan vedres, az feoldes [1]) negyvenes, az többi harmincz és húsz vedressek, igaz veder számra csináltassanak és ha mikor az hordók falainak bontakozások lészen, avagy az hogy azok helyébe olyan falakat csináljanak penig ha azt nem mivelik, fél hordót csináljanak benne, hogy azoknak miatta az borvevő ember meg ne csalatkozzék.

Az kádakat azonképen valahány vedresek lesznek, annyi pénzen adják. Az két fülű cseber, kit egy ember viszen d. 3., két fülű cseber, kit két ember viszen d. 6., egy fél fülű sajtár d. 1. Ezen felűl valahány vedres lészen az cseber, anya pénzen adják.

Az ötvesekről.

Az ötves mesterek tizenöt loton való ezüstből miveljenek minden miveket és alábbvalóból semmiképen ne. És az czéhmesterek minden nyolczad nap eljárják az ötvös mestereket, meglássák őket, ky ky közűlök mint miveljen és kynek kynek jele avagy pecséti rajta legyen az ő mívén, hogy csalárdság ne legyen benne.

---

[1]) Alkalmasint: feolles (feles).

Az szabókról.

Legelőszer az szabómesterek erre gondoljanak, hogy rotat (rothadt) és senyvedt posztóból ruhákat ne csináljanak. Öreg felső ruhától, ki haczokának hívatik, vegyenek d. 40. Kéczer dolmantól karasiatol es stamettol d. 40. félszer dolmántól d. 20. Karasia es lőremberge nadrágtól d. 16. Gránátból es sájából csináltért d. 20. Asszony ember szoknyától hosszú lőrombergből és baraszlaiból csináltól d. 24. Az ki jobb posztóból akar csináltatni az, az szabókkal alkudjék. Egy örög fejér szűrt d. 60. feketét d. 45. szürkét d. 38.

Szőr mivesekről.

Ezek az gyapjúnak mázsáját vegyék fl. 2. egy jó juh gyapjat d. 6. Az ki alábbvaló, öt és négy pénzen. Egy vég fejér szűrt adjanak f. 2. d. 25. az feketét f. 1. d. 75. az szürkét f. 1. az tarkát f. 1. d. 50. egy jó örög nemezt d. 10. apró nemezt d. 6.

Az kerekesekről.

Egy kocsit csináljanak 2 f. 50 d. egy kocsikereket d. 25. négy luszekernek való kereket d. 28. örög szekérhez való kereket vas alávalót d. 40. vas nélkűl valót d. 36. hat lóra való kolyát csináljanak f. 8.

Vasárrassokról.

Miért hogy az kovácsok az ő míveknek árros voltát vetik az vasak drágaságát lenni, ez előtt való articulusban úgy vagyon írva, hogy az vasnak mázsáját két forinton adnák, de most úgy végeztük, hogy az vasnak mázsáját harmad fél forinton adják. Könyergünk felségednek, hogy felséged is úgy adassa az hámorban az vasat. Az apró vasnak százát f. 7. az aczélnak mázsáját f. 3.

Az kovácsok mívéről.

Jó ünen vassából csinált új patkóval patkoljanak p. d. 4. ó patkóval d. 2. egy kocsikereket új vassal vassazanak d. 25. ó vassal d. 16. öreg szekérben való kereket új vassal d. 32. ó vassal d. 25. egy örög kapát d. 25, kis kapát d. 20. egy örög favágó fejszét d. 20. egy faragó szekerczét

d. 14. egy örög fejszét aczéljanak d. 12. kis szekerczét d. 6. egy sarlót d. 4. egy kaszát d. 20. Karószó kés d. 10. kis koczor kés d. 3. egy hosszú szántó vassat d. 32. egy lapos szántó vassat d. 16.

Az lakatossokról.

Kengyelvas d. 20. ajtóra való pléh d. 40. ládára való d. 25. örög lakatat d. 25. azon alább valókat kissebb kisebb áron adják. Csizma patkolástól d. 8. hatas lónak való zabolát jót d. 40. az mely alábbvaló kevessebbet agyanak érte, apró sarkantyút d. 16. egy jó kopja vassat d. 12. egy vakarót d. 6.

Az nyereggyártókról.

Két kapájú nyerget csináljanak f. 1. d. 50. egy kapájú nyerget f. 1. Az nyereggyártó mesterek ó mívet új gyanánt ne adjanak és semmi mívet nyers fából ne csináljanak.

Az paisgyártókról.

Egy jó paist adgyanak d. 70; alábbvalót alább; egy jó kopját d. 16. alábbvalót alább.

Az ón mivessekről.

Az ón mívessek tíz font fejér ónhoz egy font fekete ónnál többet ne tegyenek és ne elegyítsenek és ezek is az ő míveket bélyegekel megjegyezzék és az városok czímerét, is a hol laknak reájok issék. Ezek az ő míveket öt fontjával adják egy forinton.

A halakat minden városokon fonttal mérjék és úgy adják mind Kolosvárat és Tordán.

Az rakó és padimentomnak tégla, ezerrével adassék egy forinton.

Az rakó kűmíveseknek a ki mester egy hétre egy forintot és ételt italt adjanak.

Az legénynek hatvan pénzt adjanak.

Az ácsoknak is azonképen.

Végezetre miért hogy az kösség afféle állatoknak eladásokról és vételekről való végezéseket csak nevetséggel, csufsággal múlattak el, nem böcsűlvén meg, hogy felséged is pecsétivel megconfirmálta, annak okájért könyergünk felségednek alázatosson, hogy felséged tartassa meg az elöbbeli

articulusok tartása szerént két száz forint bírság alatt, melynek két része felségedé, az harmada az panaszlóé legyen, melyet felséged vétessen meg az ispánokkal, királybírákkal kedvezés nélkül.

(Eredeti példány Brassó sz. k. város levéltárában Trausch József: Articuli diaetales plerumque originales s. a. t. czímű gyüjteményének I. kötet. lapszám nélkül 214. és 215. lapok közt.)

XXV.

1571. márcz. 20.

Meghivó az april hó 1-re hirdetett országgyülésre.

Joannes secundus dei gratia electus rex Hungarię, Dalmatię, Croatię etc.

Egregie agilis fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam. Instant certa et magni momenti negotia personam et dignitatem nostram spectantia, de quibus vobiscum colloqui et deliberare statuimus. Mandamus itaque tibi firmiter ut visis presentibus omnibus negotijs tuis postpositis ad dominicam judica proxime venturam huc ad nos Albam Juliam venire debeas, vt hic de rebus instantibus vobiscum colloqui tractare et vtiliter concludere possimus. Secus ne feceris. Datę Albę Julię 20. die Martij anno domini 1571.

Joannes Electus rex H(u n g a r i e) m. p.

Külczím: Egregio agili Michaeli Kornis de Zenth-Georg, fideli nobis dilecto.

(Eredetije az erd. múzeum kézirattárában.)

(*Jegyzet*: 1571-ben Judica vasárnap esik apr. 1-ére.)

XXVI.

1571. apr. 1-én.

A fehérvári országgyülés határozatai.

A testamentumos uraknak és tanácsuraknak, ez országbeli három nemzet atyánkfiainak, kik a testamentumos uraknak kész aka-

ratjokból Judica vasárnapra Fejérvárra, az megholt kegyelmes urunk halálának kijelentésére 1571-ben gyűltenek; egyetemben való végzéseknek módja szerínt ez:

Először végeztetett: hogy a pünkösd havának 17. napján légyen az mü kegyelmes urunknak méltósága szerént való testének eltemettetése; a gyűlés ugyanakkor légyen.

A gyűlés kezdessék ilyen rendtartással, végeztetett: hogy minden vármegyékről, és minden székekből a székely uraim közül tiz főszemélyek választassanak az két ispánnyal és királybirákkal egyetemben.

A szász uraimék közűl minden városokról, székekről a királybirákkal egyetemben hat hat fő ember jőjjön.

A magyarországbéli vármegyékről azonképen tiz tiz személy jőjjön.

Másodszor végeztetett: hogy az idő alatt, míg a kegyelmes urunk testét eltemetjük, tartassék az ország szükségére és oltalmára másfél ezer ember Thordán, kiknek előttök rendeltük Báthori Kristóf uramat ő nagyságát; ezeknek fizetések légyen az ország pénzéből, mely pénz az három nemzet atyánk fiainál vagyon restantiában; kiről ő nagyságok a testamentumos urak parancsalatot adjanak mind az három nemzet atyánkfiainak, hogy minden késedelem nélkül okvetetlen az hol restantia vagyon bészolgáltassák Frátai Gergely uram kezébe, hogy a népnek fizetése meg ne fogyatkozzék, és Frátai uramnak légyen authoritásában a menedék adása azoknak, a kik a pénzt bészolgáltatják.

Harmadszor: ez időközben a míg kegyelmes urunk teste eltemettetik, minden gondviseletek és proventus bészolgáltatása azon állapotban légyenek, mint ennek előtte, a testamentumos urak viseljék gondját, az ő kezökbe szolgáltassák.

Negyedszer: az ispány uraim erre szorgalmatos gondot viseljenek, hogy mentől hamarább lehet, kiki az ispánságból mennél többel lehet olyakkal, kik a szolgálatra alkalmatosak azon vármegyebeli nemes személyekkel Thordára jőjjenek, kiknek a fizető mestertől fizetések légyen. A [illegible]ék székin is minden itéletek ez időközben me[illegible]

Az itélőmestertől a testament [illegible]tet be

kérjék és bévegyék; ez időközben-penig mind levelek és parancsolatok a testamentumos urak nevére járjon, és az ő felsége pecsétje alatt, kiknek minden rendbéliek engedelmesek legyenek.

Végezetre végeztetett ez is: hogy a jövendő gyűlésig a mészárosok egy fontjával és egy fertályával adják a hust.

Utolsóbbszor ez is végeztetett: hogy az országbeli atyánkfiai ez előbbi articulusok szerént készen legyenek hadakozóképen, hogy mihelyt a testamentumos urak parancsolják, indúlhassanak. Ezt is hátra nem hagyván, hogy a mü kegyelmes urunknak eltetemettetésének és a gyűlésnek utána Frátai uram számot adjon a testamentumos uraknak.

Testamentarii sacrae
olim electae Majestatis
(P. H.) Hungariae m. p.

(Erdélyország Történetei Tára I. kötetéből.)

X. FEJEZET.

I.

Az april 1-én Fehérvártt tartott részgyűlés az interregnum idejét közel két hónapra szabta ki. Elég idejük volt tehát azoknak, kik a »fejedelmi konty«-ra áhítoztak, benn az országban szervezni pártjukat s künn a védő hatalmak közűl pártfogó után nézni szét. S azon államférfiak közűl, kik János Zs. alatt a diplomácziai összeköttetések szálait kezükben tartották, kettő bírt komoly igényekkel tehetségeinél, tapasztalataínál, politikai működésénél s a német és török udvarokkal való ismeretségénél fogva : Báthory István és Békes Gáspár. Az elsőt, a catholicust, a porta, az utóbbit, az arianust a prágai udvar portálta. Oly nagy és beható fontosságú kérdés volt ekkor szőnyegen, hogy a vallásé mellette a különben is türelmes Maximilián szemében eltörpült. T. i., hogy a speieri egyezkedés értelmében mint a magyar király vajdasága, vagy a szultán Szolimán athnaméja alapján mint a török védnökség alatti más különben önálló fejedelemség álljon fenn továbbra Erdély.

Ez a kérdés döntötte el, hogy melyik udvar kinek érdekében vesse szavát a mérlegbe. S mind kettőt elhatározásánál jelöltjének politikai előélete vezette.

János Zsigmond életében az a fordúlat, hogy szakítva atyja és anyja hagyományos politikájával, magát teljesen és végleg a német udvar karjaiba vetette, akkor állott be, midőn udvarában Báthory István szava helyett már a Békes Gáspáré volt irányadó. Ez a két ember volt az ki az utolsó decenniumban Bécsben a béke és szövetkezési alkudozásokat vezette — s egy divánülő vezér sem volt, ki ne tudta volna, hogy követségök mily ellentétes eredményeket szült. Báthory két éves fogságot szerzett magának vele, Békes a speieri pontokat hozta

haza. S ha ez elég volt a portánál, hogy az előbbi ügyét karolja fel, viszont Maximilián is belátta, hogy olyan vajda, minő a speieri pontokkal megfér, Báthoryból soha, csak Békesből lehet.

Nagy szerencse volt azonban Erdélyre nézve, hogy egyik udvarnak külső viszonyai sem voltak olyanok, melyek megengedték volna, hogy a dolog eldöntését kard élére bízzák, s a pár év előtt megkötött békét könnyelműen koczkára tegyék. Maximiliánt készületlensége, a portát velenczei háborúja tarták vissza. Így hát a dolog megoldása a diplomácziára maradt, s ez hozzá is látott, hogy az interregnumot felhasználja a megoldás előkészítéséhez.

A gyula-fehérvári részgyűlés nyilván Báthory mellett fogott állást, midőn a tordai sereg parancsnokságát István úr testvérére Kristófra bízta, a ki ugyancsak hozzá látott, hogy ezen tábor a kikötött számon túl is szaporíttassék. Más felől a bécsi udvar is — mi közben némi fegyveres demonstratioval is igyekezett czélzatainak nyomatékot adni [1]) — sietett Békest haza bocsátani, hogy legyen ideje az előkészületeket megtenni. Kimerítő megbízatást s terjedelmes útasításokat kapott, hogy miként óhajtja Maximilián megoldani a kérdést. Leveleket adott vele azon tanácsurakhoz, kik a speieri pontok elfogadása alkalmával hittel lettek hozzá kötelesek, magukhoz az erdélyi rendekhez, s kiválóan Hagymási Kristófhoz, mint a végrendeleti bizottság egyik legbefolyásosabb tagjához. Feladatukká tette, hogy Békessel egyetértve járjanak el s miután ő uralma biztosítására vonatkozó terveit vele közölte, nyújtsanak neki segédkezet annak keresztül vitelére [2]) : azaz a speieri pontok

[1]) A budai basa 1571. apr. 6. irta Verancsicsnak mint helytartónak : »minket csoda hírekkel értetnek, hogy mivel Erdélyhez közel való várbeli kapitányoknak meghattátok volna, hogy valami inditást tennének Erdélyben,« s inti, hogy támadást ne kezdjen, mert egy hó alatt 50—60,000 tatár lepi el az országot. Szalay a Magyar Történelemhez I. k. 6-ik l. Hogy készülődések s villongások is voltak, az a cs. k. titkos levéltárban levő iratokból is kiderül.

[2]) A Hagymásihoz intézett levél másolata megvan az Erd. Muz. Egyletnél, Gr. Kemény Apparatus Epist. Kivonatát Nagy János közölte Békes életrajzában (Kolosv. közlöny 1872. 228-ik sz.) A Forgácshoz irott levelet kiadták Mocsáry Nógrád m. IV. és Toldy : Forgács Ferencz életrajza. A két levél csaknem mindenben megegyez. Ezen levélből világos,

értelmében állíttassék vajda az ország élére — olyan formailag, mint a separatió előtt volt, vagy Ferdinánd alatt a szász-sebesi egyesség alapján történt.

Mire Békes e pontokkal Fehérvárra érkezett, már megtörtént a fehérvári részgyűlés (apr. 1.), már együtt volt a tordai tábor. Ő april 10-ike körül érkezett meg Fehérvárra [1]) számolni eljárása eredményéről, megkisérteni a Maximilián által rábizottakban eljárni s pártot teremteni magának : helyesebben pártját szervezni. A testamentumos urak nagy hirtelen egy kisebbszerű részgyűlést hívtak össze, meghallgatni a Maximilián izenetét. Békes azt kívánta, hogy a várak tüstént bocsáttassanak a Maximilián kezébe s beadta a Maximilián levelét a rendekhez, melyben ez a vajda kinevezését magának akarta fentartani.[2]) A dolog eleinte csak bizalmasan kisebb körben tárgyaltatott : de íme apr. 27-én megérkezett Amhát

hogy Békes elutazott. Az »istius provinciae pacatum et tranquillum statum« alatt a vajdaság kérdésének a speieri pontok szerint leendő eldöntését érti. Hogy megbízatásával le kellett útaznia, az is mutatja, hogy ő írja Békesről : »ad te et reliquos omnes fideles nostros Transsylvanos, cum celeritate remittere.«

[1]) Volt-e Békes Fehérvárt a választás előtt? Történetíróink e dolgot kétfélekép adják elő; mi erdélyiek támaszkodva Bethlenre (II. 225., 226.) a Kulcsár-féle Krónikára (33. l.) Hagymásira, ki azt mondja Békesről maj. 27-én »most is fut, fárad ott künn« azt mondtuk n e m. A magyarországiak támaszkodva Forgácsra, azt mondták i g e n. De bármily különösen hangzik, mind mi, mind a magyarországiak félreértettük Forgácsot, mert az april végén tartott értekezletről nem birtunk tudomással. Pedig a mit Forgács mond, az összeegyeztethető a többi leirásokkal. A mit ő »Ubi comitium inceptum est« szavaktól elkezdve beszél, az egy hónap alatt történt. Némely dolgokra nézve bizonyos, hogy összezavarta a két gyűlést, még bizonyosabb, hogy erős túlzással színez s Békes iránt a legnagyobb mértékben igaztalan ; de hogy Békes nem mindig Magyarországból nézte a dolgok folyamát, az világos. A nagyszebeni jegyzőkönyv (a. a. 1571.) egy adata világosítja fel a dolgot : 1571. apr. 13-án – mondja a jk. — a szebeni polgármester s Miles Lukács Fehérvárra küldettek Szebenből megtudni, h o g y B é k e s G á s p á r B é c s b ő l m i n ő k ö v e t s é g g e l t é r t h a z a.

[2]) A testamentomos urak maj. 28-iki levele »pro p o s t r e m a instructione et mandato Mattis vestre«-ben írja ennek részéről a választás megengedését. Tehát a »prior« nem engedte meg. Ha a dolog így nem állana – miért kellett Báthorynak a »Végzések és Irományok I. sz.« alatti okmányban foglaltató tervezetet készítni?

csausz [1]) ki meghozta a fejedelmi választásra vonatkozó fermánt. A dolog mind nyilvánságosabbá kezdett válni, ez alatt a lengyel királytól is érkezett követ s a testamentomosok maj. elején részgyűlést hírdettek, hogy a szultán s a lengyel király követsége fölött tárgyalásokat kezdjenek. [2])

A gyűlés tíz napig tartott s meglehetős izgatott volt. Nyilvánságosan beszélték, hogy Maximilián vajdát akar kinevezni az országnak, hogy a szultáni fermán Báthory Istvánt rendelte fejedelemmé — veszedelmes előzmény mindakettő, mert egyik úgy mint a másik, a szabad választást fogná megsemmisíteni. A pártok hevesebbjei keményen mérkőztek, zajos beszédeket tartottak, az izgatottság folytonosan növekedett s az összeütközés csaknem elkerülhetlennek látszott. De győzött a higgadtabb mérséklet — melyben bizonynyal az ereje öntudatával bíró Báthory István volt az irányadó — a testamentomos urak hazafisága s határozatba ment mint Békes által sem ellenzett expediens: nem fogják a szultán követét addig meghallgatni, az általa hozott fermánt addig felolvasni, míg a szabad fejedelemválasztást annak módja szerint meg nem ejtik. [3])

S ezzel a gyűlés véget ért. Békes kiútazott Felső-Magyarországra a kassai kapitányhoz, onnan Bécsbe, erőt merítendő a további működésre. Maximiliánhoz pedig felirtak a testamentomos urak, hogy ily körülmények közt ne ellenezze az ország szabad választását.

II.

Ily körülmények közt közelgetett a temetés és fejedelemválasztás végrehajtására kitűzött országgyűlés határideje — máj. 17.

---

[1]) Ez is renegát volt, de nem Benkner Márk: ki ez időben csak szpáhi — tehát lovas katona volt s még törökül sem tudott. L. Szalay Magyar Történelemhez I. 85-ik l.

[2]) Az 1571-iki szebeni jkvben maj. 4-ről olvassuk, hogy a szebeni polgármester, a királybíró, Frank Tamás s a jegyző a testamentomosok parancsára Fehérvárra mentek, hogy a török császár és lengyel király követségeit meghallgassák. Tíz napig voltak ott.

[3]) L. Törvények és Irományok II-ik sz. V. ö. Forgáccsal i. h.

Midőn Békes visszautazott Bécsbe, abban egyezett meg a testamentomos urakkal, — hisz érdekük a nekiek hagyományozott várakra vonatkozólag úgy is közös volt, — hogy ezek a temetést s fejedelemválasztást lehetőleg fogják huzni-halasztani s ezt Maximiliánnak meg is irták. [1]) S valóban erre nézve mindent elkövettek — és eleinte látszólagos sikerrel.

Május 17-én a rendek még alig kezdtek gyülekezni. Báthory tisztában volt ama tervvel s testvére Kristóf a tordai táborral megindult, kétségtelenül István tudtával és megegyezésével. Május 21-én már Tövisen volt. [2])

Ez napon a székelység is oda érkezett. Nekik sehogyse tetszett, hogy részgyülés van hirdetve: beszélgettek egymás közt a főurakkal s lófőkkel s elhatározák, hogy fejenkint harczkészen mennek el, mintha közönséges gyülés volna hirdetve — s csakugyan az egész székely három rend fegyveresen indult el s máj. 21-én Tövisen a nemességhez csatlakozott. [3])

Azonban máj. 20-án — vasárnap volt, — a rendek már együtt voltak [4]), s megkezdék a tanácskozást. Nagy és fontos kérdések voltak szőnyegre hozva. Maximiliántól megérkezett a válasz a testamentomos urak levelére: ő beleegyezett, hogy a rendek szabadon válaszszanak vajdát, azonban ez neki a hűség eskűjét nyilvános ülésben tegye le, s hogy ezen vajda neki a régi mód szerint tisztviselője legyen. Hogyan egyeztethető ez meg a szultán követelésével? A testamentomos urak csak egy

---

[1]) Saját vallomásuk máj. 28-iki levelükben. L. Törvények és Irományok III. S hogy Békes erre nagyon is számitott, mutatja a máj. 27-én Ámhát csauszhoz irott levele, melyben ugyancsak ajánlja neki, hogy Musztafa béggel törekedjék mellette a portán. »Az mit én velem mieltek magatokkal mielitek atyámfiai.« Szalay Adalékok I. 17-ik l. a Protocollum Bathorianum után.

[2]) »Christophorus Bathoreus . . . . . mondja Forgács 639-ik l. copias suas ad pagum Teus in primo ab Alba milliario, ut res propinquius ex publico adspiceret, promoveret.«

[3]) A székelyek máj. 27-iki folyamodása (Székely Okmánytár II. 321.) A testamentomos urak i. levele ugyanez napot említi.

[4]) A szász egyetem 1571-iki jkve irja jun. 1-én (mikor t. i. hazatértek) hogy a király temetésére »und iro Majestät dem Land etwas testamentlich gelasen hat« a polgármester többed magával Fehérvárra megy, hol 9 napig maradt.

menedéket láttak — ha elhalasztják a temetést és választást. De a rendek erről hallani sem akartak, nekik szabad fejdelem kell, ki függetlenül kormányozza őket. [1]) Még nagyobb volt a zavar a tövisi táborban. Egy részök máj. 21-én korán reggel betódult a fővárosba, a palotába, megrakta azt őrséggel, s elfoglalta a fontosabb helyeket. A rendek szokás szerint a nagytemplomban gyűltek össze, a főrendek azonban a várban. [2]) Iszonyú volt a zaj — a pártok élesen állottak szemben, eltökélve végletekig vinni a dolgot. Nagy volt a kétségbeesés, nagy a félelem — csak Báthory nem vesztette el nyugalmát.

Ime ekkor jött a hír, hogy a székelyek követsége s a tövisi tábor — mert kétségtelen, hogy ezek is csatlakoztak hozzájok — közelget. E vészteljes pillanatban mindenki csak Báthory Istvántól várta a szabadulást. A testamentomos uraknak fel kelle hagyni makacs követeléseikkel, hogy halaszszák el a temetést: annak napja máj. 23-ára tűzetett ki, s most kérésükkel Báthory Istvánhoz fordultak: fordítsa el fejökről a fenyegető veszedelmet.

Ezzel a dolog rendbe lett hozva s István úr közbevetésére a székelyek visszatértek a tövisi táborba. [3]) Mindenki

---

[1]) A testamentomos urak levele. Miles Würgengel 138-ik l.

[2]) Forgács Commentarii 629 — mert hogy ez ezen napon történt, az egykorú levelekkel összevetve világosan kijön.

[3]) A székelyek fenirt folyamodása a dolgot ekkép adja elé: »Halljuk és értjük, hogy mifelőlünk ti nagyságtoknak és ti kegyelmeteknek ez mostani gyűlésre jövésünk felől külemb-külemb híreket hoztanak, mivel hogy mi oly indulatot akartunk volna tenni, avagy tettünk volna, hogy mi községet támasztottunk volna fel és úgy akartunk volna jönni avagy jöttünk volna is, melyről mi az testamentumos és tanácsbeli urakat eléggé bizonyosítottuk, írásunkat fő személy atyánkfiai által is, hogy ezt ne hinnék; ti kegyelmeteknek is országúl akarjuk tudomására adni, hogy efféle felőlünk való hírek hamisak voltak. Mert az isten mi nekünk bizonyságunk, hogy fő embereknek közöttünk valóknak erre való akaratjok és indulások nem volt, sőt csak gondolatjok is meggondolni; megtekintvén penig ez ország állapotját és az haza megmaradását, szemünk előtt viselvén az mi megholt kegyelmes fejedelmünk kötelesítését, sőt ki ki az ő kötelét szeme előtt viselvén, midőn megértették volna az Judica vasárnap tájba számos attyokfiainak Fejérváratt való végezéseket, hogy fejedelmünk ez világból kimúlt volna és csak rész szerént való gyűlésünk lenne, mely mi nekünk semmiképen nem tetszett, sőt kötelessé-

meg volt nyugtatva, minden párt szabadon lélegzett fel — »mert, mint egy német krónikás [1]) mondja, közönségesen attól tartottak, hogy a király temetése az ő temetések is lesz.«

De nem lett, s hogy nem lett, ezt Báthory Istvánnak köszönheték. E perczben már nem volt kétséges, hogy a Zápolyák székébe nem vajda, hanem fejedelem fog ülni, s hogy ki beleülend, az nem Békes, hanem Báthory lesz.

A temetésre kitüzött nap végre felvirradt s a gyászszertartáshoz illő ünnepélyes komolyság váltá fel a tegnapelőtti zajt és zavargást — pedig ez napra Fehérvárra tenger nép jött össze. »Soha nem látott — mondja ugyan az a krónikás — ez a kis Erdélyország egy helységében sem annyi népet, mint ezen temetési alkalommal.« [2])

Az napon, máj. 23-án, felnyitotta a korlátnok Csáky Mihály a koporsót s a hűlt tetemek megszemlélésére egymás után bebocsáttattak a »jelenlevő sokszámú urak, népek, vitézlő sergek.« Az arcz már el volt torzúlva, félszeme nyitva volt, s balkeze meg volt feketedve. Veres karmasinba volt öltöztetve s fekete palásttal letakarva. A mint a menet körüljárta a koporsót, a testamentomos urak lezárták azt, s Csáky lepecsételé. [3])

Ezután megindúlt a temetési menet.

A palota lépcsőjétől a templom ajtajáig a feketébe öltözött harczosok két sorfalat képeztek. Ezek közt lépdelt a menet: elől a tanácsurak s az idegen udvarok követei gyászba

---

günknek is ellene való dolognak tetszett, egymással azért szólván, főuraimmal és lófő atyánkfiaival tetszett, hogy fejenként ti kegyelmetek közé úgy mint közönséges gyűlésben jönnénk, mindeneknek bántások nélkül, hogy ti kegyelmetek között lévén mi is megértenők országunk állapotját és azt, az kit az úr isten fejedelemnek előnkben mutat országúl ti kegyelmetekkel előnkbe vegyük. Oka jövésünknek első az, melyre hitünk is kényszerített. Az köztünk való kösség is az ő rajtok való nyomorúltságokbeli könyörgésért választották volt falunként, három-három attyokfiait, kiknek nagyobb részét utokból Bátori István uram intéssére megtérítettük, értvén nagyságtoknak bántására lenne.«

[1]) Miles Würgengel 138-ik l.

[2]) Miles u. o.

[3]) Hagymási Kristóf levele Liszti János magyarországi cancellariushoz 1571. máj. 27. Erdélyország Történetei Tára I. k. 106-ik l.

öltözve, utánok a nemesek és közrend, azután a különböző felekezetű papok. Utánok hat, fekete bársonyba öltözött pompás lovat vezettek: melyeknek csak szemeik látszottak ki. Ezt egy fekete harczos követte rozsdás fegyverrel, sisakkal s felfordított paizszsal kezében — jeléül, hogy a család utolsó sarját viszik. Utánok jöttek a dobosok és trombitások, azután a koporsót hozták, közvetlen utána a »helytartó« Báthory Kristóf lépdelt, utána a harczosok, nők és a többi népség kisérte a tetemeket Sz. Mihály egyházába. [1])

III.

A temetés napján szüneteltek a pártok. E szélcsendet ismét felhasználta Hagymási Kristóf Maximilián érdekeit a rendek közt előmozdítni. Annak útját akarta egyengetni, hogy a megválasztandó vajda Maximiliánnak a hűség esküjét az ország színe előtt tegye le, azaz a speieri pontok alapjára álljon. Felkeresett többeket, kikről tudta, hogy befolyással bírnak az országgyűlésen, fel legkiválta Csáky korlátnokot. E férfiú nehéz szívvel vette, hogy a császár nem őt, hanem Hagymásit bízta meg ügyei vezetésével s nem érzett hajlamot másodrangú szerepben s ily kényes ügyben közvetítőül lépni fel. Egész igyekezetét arra forditotta, hogy meggyőzze Hagymásit, hogy a mit János Zs. életében nem mert megkisérleni — a speieri pontok kihirdetését — azt most se próbálhatják meg, s hogy az egész dolog a német udvar hallgatása miatt jutott e kétes és bizonytalan helyzetbe.

Hagymási Csákyt nem győzte meg — s bizonynyal senkit sem azok közül, kikkel beszélgetett, de mégis találkozott egy csomó ember, kik elszánták magukat, hogy próbát tesznek a dolgot a gyűlés elé vinni: hátha sikerülne vagy a fejdelemválasztás elhalasztását vagy az eskü nyilvános letételét keresztül vinni.

Máj. 24-én megnyilt a választó országgyűlés. Sokan jelentek meg: de egy pár ismeretes öreg practikusnak távolléte

---

[1]) Miles i. h. 139-ik l.

nagyon feltünt: Orbai Miklósnak, Balásfi Gergelynek, kik künn valának a tordai tábornál. A Hagymási által megnyert emberek, a testamentomos urak pártja volt ez, csakugyan kiléptek tervökkel, hogy el kell halasztani a választást; el a csausz kihallgatását. Számitottak ezekre, a szászokra, mint a császár régi híveire — a szebeni polgármestertől erre igéretet is vettek — s Békes barátaira. De az indítvány iszonyú zajt támasztott: megeredtek a szónoklatok, egyszerre többen is beszéltek s még nevelte a zavart, hogy künn az utczákon is folyt a zajongás. Csak a Báthoryak, István úr a somlyai, a másik István az ecsedi, s Kristóf ültek csendesen, mozdulatlanúl, hideg nyugalommal, mint az ősz patriciusok a római forumon ama dies nefastuson, midőn a gallusok vad hada ellepte a rostrum környékét. Alig lehetett egymás szavát hallani. S ez igy tartott alkonyatig, midőn a korlátnok belépett a terembe: a veres bársony tokba varrt szultáni fermánnal [1]) s a végrendelettel.

Egy perczig csend lett: de a zaj ismét megindúlt. Fel kell olvasni a fermánt, kiáltozák, s a lárma perczekig tartott. A zavar nagy volt — s rettenetes válság következhetett volna be. Ha felbontják a fermánt, ha felolvassák azt — mi lesz akkor? Lesz-e erejük ellenállani a szultáni parancsnak, mely Erdélyt a két Oláhország sorsára sülyesztené? Aztán mindnyájan jól tudák, hogy Moldva határszélén beütésre kész tatár hadak vannak felállítva, hogy a moldvai s havasalföldi vajdák készen vannak s csak a parancsszót várják a támadásra. Kinek van bátorsága e veszélyeket hazájára hozni.? [2]) E rettenetes perczben, mintha egyszerre villant volna meg e gondolat mindenki agyában, ismét mély csend állott be. Önkénytelenül

---

[1]) Azt mondja Hagymási, hogy azon még II. Jánosnak adott fermánnal, mely a szabad választást megengedi. Az nem lehetett — mert attól nem rettentek volna meg. Hagymási a maga igen érdekes levelében két dolgot hallgat el: a szultáni fermánt, mely Báthoryt előzetesen kinevezte és a titkos conferentiát, melyben Báthory letette a magyar királynak a hitet, s miután épen ezeket hallgatja el, természetes volt, hogy nem szólott az igazi fermánról. Ez a II. sz. a. oklevéllel összevetve világosan is kijön.

[2]) Forgács Commentárjai 646-ik l.

minden szem oda tekintett a nagy öreg ajtó felé, mely a fejdelmi termekbe vezetett, ama három mozdulatlan alakra, kik még most is szoborkint ültek ott.

Mintha mámorból tértek volna magukhoz: belátták az örvényt, melytől csak egy lépés választá el őket. Gyorsan, szó nélkül kisiettek a teremből: mondhatni magától eloszlott a gyűlés. Ekkor Csáky a korlátnok oda ment Hagymásihoz: »próbálja meg — mondá — holnap kigyelmed a végzések dolgát. De vigyázzon magára, felkösse fejét. A mit én e végzésekről tudok, csak mint meghalt urunk cancelláriusa tudom — mert nem vagyok az ország cancellariusa, s arról, mit meghalt uram cselekedett, soha sem fogok az országnak számolni. Látta ezt Békes Gáspár — ki ebben eljárt, s most is fut fárad ott künn: de azért fejdelmi kontyot még nem vágunk a fejére. Hagyja ott a fogát a hol fente vagy fenette. Ha a római császár jobban bizott Békesben, mint bennem, ám lássák kegyelmetek — itt a koncz, elnyeli más.«

Ha még az ez napi gyűlés lefolyása hagyhatott némi kételyt arra nézve, hogy Báthory lesz nem a vajda, hanem a fejdelem, Hagymási szívében, a korlátnok szavainak múlhatlanúl azt is ki kelle ölni. Hogy Békes még csak a jelöltségig se tudta vinni dolgát, azt látta: sem a szászok, sem barátai, sem párthívei még csak szóba se hozták nevét. S hogy a választás meg fog történni, a császár beleegyezésével vagy ellenére, még pedig más nap — azzal is tisztában volt. Itt nem volt hát más választás: mint megmenteni a császár követeléseiből annyit, a mennyit lehet.

A tanácsurak és testamentomosok még az nap értekezletet tartottak. Maximilián utóbb küldött leiratában maga sem ellenzé a szabad választást, azonban ennek semmi komoly nyomatékja sincs, mert e dolgot a három jelenlevő — portai, temesvári és budai – csauszok miatt sem lehet az ország elé vinni, nem is számítva a rendek nagy többségének ellenszenvét, s mert minden olyan választás, mely nem Báthoryra esnék, szakítás volna a portával. Megelőzni azt, hogy Báthory ne a porta által kinevezett fejdelem legyen, csak egy módon lehet, ha a szultáni fermán felbontása előtt megválasztják. Hogy ő, *Báthory* nem akar elszakadni a keresztyénségtől, ezt komolyan

hitték, azonban belátták, hogy ő ennek garantiáit csak titokban adhatja meg. Meghívták tehát őtet is az értekezletre s itt abban állapodtak meg, hogy ő titkos ülésben csak a tanács és testamentomos urak jelenlétében le fogja tenni megválasztatása után Maximiliánnak a hűség esküjét, s ennek és az ország előtt leteendő eskűnek szövegeit ugyanakkor megállapíták akkép, hogy a kettő egymással ellentétbe ne jőjjön. [1])

IV.

Május 25-én, péntek nap volt [2]) korán reggel összegyűltek a rendek, »Isten után az nagy félelem egyessé tevé őket« — irja Gyulafi László Ruebernek a kassai kapitánynak — s »minden további vita és szó nélkűl — mondja egy másik levéliró Hagymási — kikiálták Báthory István uramat az somlyait fő úr öreg nemzetet vajdának.«

Báthory erre fölkelt s »fonyogató szóval« kelletlenűl megköszönvén a választást s letévén az esküt az ország rendei előtt, melyben a szokott dolgok közt János Zs. donatioinak s végrendeletének megtartására is kötelezte magát, és viszont az ország rendeitől is elfogadván az esküt, a termet tüstént ott hagyá.

A mint ez megtörtént, felkelt Amhat csausz s magyar nyelven — mint renegát jól tudta azt — előadta küldetését. A hatalmas császár jó néven vette, hogy meghalt uruk haláláról értesiték, az az ő akaratja, hogy Báthory Istvánt tegyék vajdává, kihez a hatalmas császár ugyanazon oltalommal leszen, mint a megholt királyhoz volt. De komolyan meg-

---

[1]) L. a testamentomos urak jelentését: Törvények és Irományok III-ik sz. és Báthory jelentését V-ik sz. A titkos értekezletről csak ez a két jelentés szól. A többiek: Hagymási levele, mely Erd. Tört. T. I. kötetében látott világot s a Gyulafi levele, mely az abban elhallgatottakat tartalmazza, nem szólnak róla s épen ezért egy csomó dolgot homályban hagynak, melyek csak ezen levelekből egészíthetők ki. Ezen titokban letett eskű pedig rendkivűl nevezetes praecedens volt, mely utóbb is többször megújult.

[2]) L. Törvények és Irományok IV-ik sz.

kívánja, hogy a németekkel ne tartsanak s azokat Erdélybe ne hozzák. Ha azonban a németek be találnak ütni, a budai s temesvári basáknak meg van hagyva, hogy védjék meg őket — ha ők erre nem elégségesek, megvédi őket a szultán. [1]) A mint a csausz elvégezte beszédét: felolvasák a Báthorynak s rendeknek irt két fermánt, melyek csakugyan Báthory Istvánt egyenesen kinevezték vajdává, de egyszersmind a status quo fentartását mindenkorra elrendelék [2]): mert már ugy hivék, ennek mint praecedensnek éle lévén metszve, minden veszedelem nélkül tehetik azt.

Ezzel a gyülés megválasztván a három nemzetből a három portai főkövetet, kik jelentést tegyenek a választásról, bevigyék az évi adót és a szultán pártfogását továbbra is kikérjék — eloszlott.

Hátra volt még a magyar királylyal való viszony szabályozása: azaz a titkos eskü. Ezt a tanács és testamentumos urak előtt, mint a kik a speieri egyezkedésbe be voltak avatva, tette le Báthory. Hűséget, engedelmességet fogadott a magyar királynak s örököseinek, Erdély rendeit jogaikban meg fogja tartani, minden perlekedőnek egyaránt szolgáltat igazat, s ha ő felsége kivánni fogja, vajdaságát a várakkal egyetemben tüstént kibocsátja kezéből. [3])

A kényes kérdés ezzel meg lett oldva: még pedig István úr mérséklete és tapintata folytán, annyira jól, mennyire e kétes körülmények közt lehető volt. A legnagyobb veszély el volt hárítva, nemcsak a csauszoknak, de az ország rendeinek sem volt sejtelme a titkos esküről, a szultán kinevezés is arány-

---

[1]) L. Törvények és Irományok II-ik sz. Miles és Bethlen Farkas egészen máskint beszélik el a dolgot. A rendek Báthory Kristófot akarták részben, de a nagy rész István urat. Az előbbi, hogy ne oszoljanak meg, visszalépett, maga kelt fel a választás napján s ajánlotta öcscsét és rá adta szavazatát. Erre aztán barátai mind követték példáját. De erről az egykorúak semmit se tudnak s nem is igaz. Ugyancsak Bethlen szerint Békes is estve megérkezett s a mint hallotta a rettenetes vivát kiáltást, visszafordúlt Bécsbe. A temetést is a megválasztás utáni időre teszi. Az eskü Irományok IlI-ik sz. 2-ik melléklete.

[2]) L. Törvények és Irományok III-ik szám 3-ik s 4-ik mellékletét.

[3]) L. u. ott a III-ik sz. okmány 1-sö mellékletét. Bethlen is közli II. 234. de végén jelentékeny s értelmét igen súlyosbitó variánssal.

lag kis kör előtt volt tudva, s minden élitől megfosztva. S most már nyugodtan térhettek át a tanácskozásokra.

A testamentomos urak értesítették a rendeket, hogy a meghalt fejdelem több ékszer közt Erdélynek s a magyarországi részeknek hagyott egy nagy, drága kövekkel ékített keresztet, ugyanazt, melylyel nyakában ment Szolimánhoz s mely Korvin Jánosról szállt családjára. Az ország ennek őrzésével a szebeni polgármestert és tanácsot bízta meg : s az nekik utóbb át is adatott. [1])

Azután kivetették a rendes adót : a portákra 99 denárt, hasonló összeget a székelyekre, úgy azonban, hogy ezek közt új népszámlálás történjék, továbbá a szászokra. A magyarországi megyék portánkint 1 ftot fizetnek. A mult vásárhelyi gyűlésben kivetett adó kezelése a korlátnokra bízatott, ki mihelyt a meghalt király végintézkedései elintéztettek, adjon a kinevezett bizottságnak számot hova fordításáról. Intézkedtek a dézsmahaszonbér lefizetése ügyében. A harminczadosok a törvények és szabályok megtartására utasíttattak.

Ezután a folyamodások elintézésére került a sor s ezek közt első volt a székelyeké. Régi és hosszas sérelmi kérdés volt ez, melyhez még eddigelé nem találták meg a kedélyeket megnyugtató megoldást. Egy szász iró mondja a székelyekről: »jobban nyomták őket, mint a pharaok az izraelitákat Egyiptomban : néha fiaikat, leányaikat el kellett adniok, hogy az adót fizethessék.« [2]) Ha nem veszszük is ezt szószerint, elég volt az a sérelem, mit maguk felsoroltak beadott folyamodványukban.

A folyamodvány hivatkozott a székelyek régi állapotára. Felhozta a viszonyokat, melyek rájuk ezekkel ellentétes terhe-

---

[1]) L. Végzések és Irományok VII-ik sz. V. ö. Seivert értekezésével »das goldene Kreutz Johann Sigmund Zapolyas« Transilvania 1862-ik évf. 42-ik l.

[2]) A szebeni jkvben olvassuk a percepták közt : Sequitur contributio in Comitijs Albae Juliae post mortem S. R. Mattis celebratis ad 17 diem Maij, ubi nobilitas de porta den. 99 vniuersitas Saxonum vero fl. 180^0 soluit, combustis tamen ex hac summa defalcatis.« Ugyan csak ott az Erogaták közt olvassuk, hogy a temetés után »dem new erwehlten Waida Báthory István« adtak 112 fl. 37 den. értékü kupát, »item ein Perlmutterschale in Silber verfasst« fl. 52 s den. 76 és száz véka *zabot.*

két róttak fel a lázadást, melyben az uraknak lőfüknek nem volt részek s mindnyáján lakoltak miatta. »Kérjük ti kegyelmeteket, lássa és ítélje meg, mi hasznot hozott ti kegyelmeteknek a segesvári gyülésbeli végzések állapotunkról. Mert mi főnépek és lófejek teljességgel elhúzvatkoztunk és megnyomorodtunk, úgy annyira, hogy mi ti kegyelmetek mellett sem hadakozásra sem gyülés tartásra elegek nem vagyunk, a szegény község is annyira megprédáltatott, hogy vagyon testek és lelkek, kiknek fohászkodások az hatalmas Istenhez felhatott, félő hogy szörnyű veszedelmes ostorát ne bocsássa országunkra, ha ti kegyelmetek országúl rajtuk nem könyörül.«

E folyamodványhoz volt mellékelve a sérelmek jegyzéke. A lázadás folytán épített várakba kinevezett tiszttartók ennek kerületét erőszakos foglalásukkal nevelték, a székely jobbágyokat, az úgynevezett földjükön lakókat elhajtották a várhoz, a sóaknákhoz. A tisztviselők, a királybírák, — idegenek és odavalók egyaránt — még roszabbak voltak. Ezek zsarolása, a régi székely jogot és törvényt semmibe sem véve, határt nem ismert. Elfoglalták a réteket, makkos erdőket, havasokat, hol szabad legeltetésük, folyókat, melyekben szabad halászatuk volt. Ha a lófő vadat lőtt, a várba kellett vinnie s úgy is elvették barmait. Nem engedték meg, hogy lovaikat eladják, sőt midőn épen használni akarták, bevitték a várba. Legtüzetesebben legnagyobb sérelmöket sorolák fel: a donatiók özönét, melyekkel a boldogúlt király leginkább Marosszéket árasztá el: kérik, hogy ezek szállíttassanak ki közülök, mert »félünk, hogy ha ott való lakások leszen, nagyobb nyomorúságunk leszen miattok, kit el nem szenvedhetünk.«

Végéhez a székely község sérelmeinek jegyzéke volt mellékelve — melyben ugyancsak a tiszttartók és tisztviselők zsarolásai voltak felsorolva.[1])

A más két nemzet tárgyalván e folyamodványt, mindenekelőtt a zsarolásoknak és visszaéléseknek akart határt szabni: eltörülték a száraz korcsmákat (t. i. a korcsmáltatási jog felét 25 ftot, olyan helyekkel is megfizettették, hol nem is

[1]) Egész terjedelmében közölve a székely Okmánytár II-ik kö-

árultak bort) a ló és bőr árulását felszabadíták, eltilták az ispánokat, hogy törvénytelen szolgálattal ne zsarolják s azért ne birságolják őket. De az eldonált székely jószágok ügyét elhalasztották — el a könyörgések többi részletét is, melyekre vonatkozólag a connumeratorokat ki fogják hallgatni.

A szászok is felhoztak egy sérelmet: a szolgáló népek ide s tova járván, a népet előfogatok adására kényszerítik, fizetés nélkül eleséget zsarolnak. Mindezek eltiltattak: azoknak, kik ország dolgában járnak s ekkép jogot bírnak ingyen fuvarhoz: adjon a fejedelem levelet. [1])

Mialatt a rendek tárgyalásaikat folytatták, a fejedelem, vagy mint még akkor nevezék »vajda« a külső udvarokhoz küldendő követségek előkészítésével foglalkozott s itt megint egy sereg nehézséggel állt szemben.

A rendek őtet nem a régi értelemben vett vajdává, hanem János Zs. utódává választották meg: ez tisztán állt. Hogy a porta csak mint ilyent ismeri és védelmezi, ahoz sem férhetett kétség. De a Maximilián által megadott szabad választási jog még nem foglalta magában neki mint souverain uralkodónak elismerését — s Báthorynak, most első törekvése volt Maximiliántól ezt kinyerni, szép szerével, fegyver- és török közbenjárás nélkül, egyedül a diplomaczia segélyével.

S ez annyival nélkülözhetlenebb, sőt sürgősebb volt, mert egy fontos és mindenki által szemmel látható tény a leghatározottabb negálása volt Báthory souverainitásának — az t. i., hogy az ország összes erődei, megválasztatása után is nem az ő, mint uralkodó, hanem a testamentumos urak, mint Maximilián képviselői kezén voltak.

A császár ugyanis akkor, midőn a szabad vajdaválasztást megengedte, elrendelé, hogy minden erődöt és várat a testamentomos urak, kiknek kezén voltak azok, ugy is a testamentum értelmében továbbra is az ő hűségében tartsák meg. [2]) Báthory, kinek esküje magában foglalta János Zs. in-

---

[1]) L. Törvények és Irományok VI-ik sz.

[2]) A testamentosok urak máj. 23-iki jelentése: Törvények és Irományok III.

tézkedéseinek föntartását, egyoldalúlag nem akart határozni. De ime Amhat csausz, ki a választás napján a rendek előtt azt mondá, hogy nincs sürgősb dolga, mint visszatérni a portára,[1]) még mindig ott volt május 29-én is, s kijelenté, hogy addig nem is megy el, míg a várak Báthorynak át nem adatnak..

A dolog komoly és megoldása sürgős volt. A testamentomós urak tehát, azon jelentésben, melyet a dolgok folyamáról tettek, kérték a császárt, hogy miután ők már másnap mega karják kezdeni a végrendelet végrehajtását, jelölje ki, hogy kinek kezébe adják át a várakat? Azok föntartása sok pénzbe kerül — jövedelem pedig semmi sincs. Ezen gyűlés folyama alatt mintegy 50 embert s négy szász város polgármesterét és királybiráját feleskették az ő, Maximilián, hűségére : de az udvari gyalogok kapitánya megtagadta az eskületételt s többre nem volt rábírható, mint hogy megígérte, hogy két hónapig nem fog fegyvert ő felsége ellen. De a székelyek lázonganak, a várakhoz — t. i. a köztök emeltekhez — nem akarnak szolgálni és a János Zs. adományosait fenyegetik, úgy hogy ezek haza se mernek menni. [2])

E tényekhez a kulcsot Báthory adta meg, azon jelentésben, melyet más nap útnak indított. Soha államférfiu hasonló kényes helyzetben több megfontolást, higgadtságot és nyugalmat s bátran hozzátehetjük, több őszinte jó akaratot nem tanusított, mint milyenről e nevezetes okmány tanuskodik. Módjában állott volna, a portára hivatkozva, követelőleg lépni fel, sőt egyszerűen elrendelni a várak kezéhez szolgáltatását. De ő nem akart többel lekötelezettje lenni a stambuli divánnak, mint mennyit a legnagyobb kényszerűség hozott magával. Világosan kimondá, hogy minden előnyről, mit a külföld — s ez alatt a törököt értette — nyújthat, lemond. Ő felsége minden akaratját még abban is, miben felhatalmazá, hogy módosítson, teljesíté — mert hiszi, hogy ő felsége maga orvosolja, miben tulzásig menő hódolata tekintélyének ártalmára lehet.

Mindenek előtt kéri, hogy az ország várai haladéktalanúl bocsáttassanak kezéhez, oly módon és rendben, hogy a

---

[1]) Gyulafi levele Törvények és Irományok II.

[2]) L. Törvények és Irományok III.

törökök minden gyanakodása eloszlattassék, hogy az ország egész kormányzása s minden jövedelem kezelése, valamint a fiscusra szállandók adományozásának joga s a törvénykezés egészen bízassanak rá. Itt a portai adó fizetésének ideje s a kincstárban egyetlen árva fillér sincs. Gondolja meg Maximilián, hogy alig nehány ember van, ki hozzá hittel köteles — az ország legnagyobb része mit se tud az egész dologról s az ellenkezés nagy veszélyt hozhatna az országra.

Aztán kéri, hogy címébe »Magyarország részeinek helytartója« tétessék be: nehogy ellenkező esetben a török ürügyet merítsen a részek elfoglalásához.

De az ő visszás helyzetének nincs praegnansabb kifejezése, mint a székelyek s a Kendy árvák ügye. Neki megkellett esküdni rá, hogy János Zsigmondnak minden adományozását, minden uralkodási tényét tiszteletben tartandja. S mi folyik ebből?

A székelyeket Zay Ferencz kassai kapitány és Balassa Menyhért ő felsége pártjára vonták. Az ennek érdekében kitört lázadás következménye lőn, hogy ez a nemzet ő felsége hűségében minden jogát elveszté, s egy csomó falu idegen uraknak adományoztatott. Már most ő felsége megerősíté ezen donatiókat is s ő is hittel köteles azok megtartására. De a székelyek orvoslást követelnek, s ő azt a közelebbi országgyűlésre, halasztá. Ezzel analog a Kendy-árvák dolga is: kik azt kérik, hogy vagy még vissza nem adott jószágaik birtokaikba bocsáttassanak, vagy ha ez nem volna lehető, törvényesen ítéltessenek el. [1])

S a mint e jelentésével követét utnak indítá, hozzá fogott a portai ügy elintézéséhez. Ez annyiból állott, hogy Amhat csauszt valami úton adományokkal, ígérettel kibeszélje Fehérvárról s hazatérésre bírja. A végválasz az országgyűlés által máj. 31-ére volt ígérve — s csakugyan ez nap, a rendek és Báthory kézhez adták neki a feleleteket az általa hozott szultáni fermánokra.[2]) »Hatalmasságod« gedelme szerint, — mondá ez utóbbi — az

[1]) Lásd Végzések és Irományok V.

[2]) A főkormányszék levéltárál

János »Békes Gáspár«-jában.

ból, tanácsból az erdélyi vajdaságra választa; kiben immár Istennek elvégezett tanácsából, hatalmasságod engedelméből meglévén, teljes életemnek rendiben azon igyekezem, hogy hatalmasságod köntösének prémjéhez ragaszkodván, hatalmasságodnak híven szolgáljak mind országúl. Sem az urak között, sem egyéb rendbeli népek közt visszavonás nincsen. Engemet az én tisztemben becsűlnek, hallgatnak, ellenemre semmit nem cselekesznek, hanem mindenek csendességben vannak és hatalmasságod szárnya alatt akarnak megnyugodni.«

Ez megnyugtatta Ámhátot, ki nyomon elutazott s az országgyűlés még az nap szétment.

Az új »vajda« pedig a cancellári tisztet — Csáky korlátnoksága ugy is a János Zs. halálával véget ért — Forgács Ferenczre ruházta.

V.

Hogy Báthory jól számított, a következmény megmutatta. Maximilián előtt csak két lehetőség állt: vagy megtagadni a várak kiadását s ezzel török háborút vonni a nyakába, vagy beleegyezni azok kibocsátásába, s a jövendőtől várni a speieri pontokon esett csorbák kiegyenlítését. Ez utóbbit választá: oly módon, hogy mennyiben az idők és viszonyok minden más expedienst lehetlenné tesznek, belenyugszik az elkerűlhetlenbe, de fentartja és felhasználja a rája támaszkodó testamentomos urak törekvéseit és köztük főkint Békest — kivel, ki által és kiért előbb-utóbb leszoríthatni hitte Báthoryt.

S igy lőn, hogy Báthory és a testamentomos urak felterjesztésére elrendelé, hogy az erdélyi országos várak adassanak át a vajdának. S az csakugyan meg is történt: Fehérvár az elhúnyt uralkodó fegyvertárával, Déva, Karán-Sebes, Lugos várak erődjeikkel, Sidóvár, Gyula, Szamosujvár, Nagy-Várad minden hadi készleteikkel: ágyúikkal, lőporaikkal, Vécs, Görgény, Székelytámadt és Várhegy már julius első napjaiban átadattak: s a tisztartók és várnagyok feleskettettek Maximiliánnak, mint magyar királynak és azután Báthory Istvánnak és halála esetére Báthory Kristófnak hűségére — d

az összes szerelvények jegyzéke egyúttal Maximiliánnak is megküldetett. [1])

Csak egy vár képezett kivételt : Huszt.

E várat János Zsigmond végrendeletében 30,000 forint összegben, egész uradalmával, sóbányáival a három testamentomos úrnak : Csákynak, Hagymásynak, Békesnek hagyományozta. Midőn a testamentomos urak az elhúnyt fejedelem végrendelkezéseit végrehajtották, e várat nem adák ki kezükből az országnak az átírási összeg fejében, azon ürügy alatt, hogy bevárják Maximiliánnak e tárgyban tett felterjesztésükre parancsait. [2])

Ily módon Báthory, a jogszerinti uralkodó mellett, egy másik titkos hatalom is létezett Erdélyben, főkint a részekben: a testamentomos uraké, mely az egyik legfontosabb korona-uradalmat kezén tartván, hatalommal bírt ellene nehézségeket támasztani, uralmát korlátozni, tekintélyét aláásni. S Maximilián belátván, hogy e fontos végvár és roppant területének a fejedelmi hatalom hatásköréből kivétele s Báthory versenytársainak kezén hagyása, mily nagy súlyt és erőt ad neki Báthory ellenében, s mennyire képessé teszi őt a fejedelmet az övéivel ellentétes érdekeiben ellensúlyozni — oda döntötte el a kérdést, hogy maradjon a vár és uradalom a testamentomos urak, mint törvényes hagyományosok kezén : nem gondolva meg, hogy Báthoryra nézve ő egy teljesen tarthatatlan állapotot készít.

Igy állottak a viszonyok, midőn aug. közepén a szultán fényes követsége Erdélybe érkezett az athaméval és ajándékokkal. Annak élén Mehemet aga állott a sahingczi pasa (főmadarászmester) 150 személyből álló kísérettel, mely 36 te-

---

[1]) L. Törvények és Irományok. VIII-ik sz.

[2]) A cs. k. titkos levéltárban meg van a testamentomos urak Fehérvár 1571. jun. 8-án irott kérelme Maximiliánhoz : melyben felszámlálják, hogy János Zs. hüséges szolgálataikért »nobis tribus arcem suam Hwzt una cum pertinentijs et viginta millibus ut vel a morte clementie « daremur neque tot et tam gra« nesto atque digno respec« gyományozta. Erről

vén, 16 öszvéren, 150 lovon jött. A követség aug. 15-én Fehérvár közelében volt, s Báthory egy mértföldnyire elibe ment. Midőn összetalálkoztak, a pasa megcsókolta a magával hozott arany gombú vörös zászlót, s átadá a fejedelemnek, ki hasonlag megcsókolta azt. Azután mind ketten a városba mentek, s a fejedelmet a török csausz palotája kapujáig kísérte. [1])

A fejedelem ez alkalomra összehívta a rendeket. [2]) Harmad nap mulva aug. 18-án ezek jelenlétében megtörtént az ünnepélyes beiktatás. A szultáni fermán ünnepélyesen felolvastatott, [3]) s bemutattattak a szultán ajándékai a bot, az aranyos kaftányok, a díszes paripák s a diadema. Egyszersmind a tanácsuraknak, főuraknak, szám szerint huszonöt személynek, kaftányok adattak: kiknek, valamint az összes rendeknek meghagyta az aga, hogy vajdájokhoz tökéletes hűséget tartsanak.

Mialatt Mehemet Fehérvártt volt — tartózkodása ott 14 napra terjedt — a rendek tanácskozás alá vették a fölmerült fontos ügyeket.

A székelyek nem elégedve meg a májusi fehérvári országgyűlés határozataival, forrongani kezdettek: »fegyverrel fogják kivivni a szabadságot, mit oly erőszakosan vettek el tőlek« — ilyesmivel fenyegetőztek a hevesebb vérűek. »Szép szerével kell őket, ha lehet, észretérítni, ha nem lehet, — vélekedik az országos értekezlet, — ismét le kell őket verni, de semmi esetre sem alkudozások utján lecsendesítni, ez csak nevelné felfuvalkodottságokat.«

Huszt dolgában egy újabb s Báthoryra nézve kedvezőtlenebb fordulat állott be: Földváry, a testamentomos urak Bécsbe küldött követe, aug. 20-án haza érkezett, magával hoz-

---

[1]) Forgács Ferencz i. h. 644. l.

[2]) A nagy-szebeni jkvekben olvassuk: »12 Tag Augusti in der besammlung zu Weissemburg da man dem Waida den Standert überantwort mit bewilligung der Vniuersität dem Herrn Báthory Christuff verehrt einen Kop fl. 56 d. 32. Mehr dem H. Canzler Forgacs Ferencz 1 Kop fl. 34 d. 77. Mehr dem Banfi Pal einen Köpschen fl. 25 d. 73.

[3]) De nem azok voltak, melyeket Bethlen Farkas idéz: II. k. 235. s köv. ll. Ezek azok voltak, melyek a májusi fehérvári országgyűlésen olvastattak fel.

ván Maximiliánnak jul. 19-én a három testamentomos úr részére kiállított beiktatási parancsát. Báthory eleinte szép szerével próbálta kiegyenlíteni a dolgot, de a testamentomos urak arra hivatkozva, hogy e vár ügye a vajdára semmiben sem tartozik, hatósága alól kivették s Maximilián nevében bírták, igazgatták azt. Ez a visszás állapot nagyon feltűnt a rendeknek s interpellálták Báthoryt: hogyan van az, hogy ő Husztot még nem vette át? Báthory a végrendeletre hivatkozott; a rendek pedig maguk részéről kijelenték, hogy a dolgot nem fogják tűrni — hanem a következő országgyűlésen határozni fognak benne. De ugyanakkor Mehemet pasa a nagyvezér nevében kérdést intézett Báthoryhoz: ha csakugyan minden vár az ő kezén van-e? A válasz erre nehéz volt — mert ha igennel felel s a szerteszét járó ráczok, törökök kisütik, hogy a dolog nem ugy van, oly bonyodalmat fog előidézni, melynek végit nem láthatni be. Báthory ily szorongattatásaiban — lehet, hogy azok felidézésében neki is része volt, hogy Maximiliánra azokkal is nyomást gyakorolhasson — aug. 24-én tanácskozott a testamentomos urakkal a töröknek adandó, kitérő válasz szövege fölött; de ismét és ismét sürgetőleg kérte Maximiliánt, ugyan ez napi jelentésében, hogy találjon alkalmas módot a dolog lebonyolítására. S kérte még e fölött, hogy vagy adja vissza Szathmárt, vagy kárpótolja őt ezért. És kérte végül, hogy ne nehezteljen azért, hogy az átvett várak tiszttartói testvérének is hűséget esküdtek; ez a király érdekében történt, nehogy az ő rögtöni halála esetére zavarok támadjanak. [1])

Aug. végén Báthory kielégítvén a török követséget — tizennégy ezer forintjánál többe került az[2]) — s megadván ne-

[1]) Törvények és Irományok IX-ik sz. A beiktatási parancsra nézve l. Nagy János értekezését Békés Gáspárról Kolozsvári Közlöny 1872. évf. 240-ik sz.

[2]) Forgács — i. h. — 8000 aranyra teszi. A nagy-szebeni universitási jkvben olvassuk: »23 tag Augusti: auff begiehr und zusatz der Herrn von der Vniversität durch H. Servatium Pathay dem Landesfürsten auff Verehrung des Türkischen Orators zu beistand geschickt 600 taller pro fl. 1 den. 2, fl. 612.

kik válaszát a szultáni fermánra, hazabocsátá őket, s haza ugyanakkor a rendeket is.

De a testamentomos uraknak — valószínüleg alaptalanúl — az a gyanujok támadt, hogy a fejedelem Huszt kézhez kerítésére a portán tett lépéseket [1]) s hogy a fenyegető veszélyt megelőzzék, Csáky Földváryt ismételve Bécsbe küldé.[2])

VI.

Csak a törhetlen nyugalom, erős akarat, biztos számítás, mély belátás s a helyzet gyors felismerése, melylyel Báthory bírt, tette lehetővé a háborús és kitörni kész elemek megfékezését. Békes azután, hogy a fehérvári értekezlet eloszlott, a székvárosból visszavonúlt várába Fogarasba. Összefüggött-e az ő Fogarasba vonulásával az, hogy a székelyek mozgalma, elégedetlensége, épen ez időben élesebb jelleget öltött: az még nincs kiderítve, de bizonyos, hogy a mi eddig szóbeszéd volt, most tettlegességbe kezdett átmenni. [3]) September végén ezek már lázongani kezdettek s táborba szállani, a csikiek pedig és gyergyaiak vezéreket is választottak. Báthory

[1]) L. Törvények és Irományok X.

[2]) A megbizó levél sept. 4-én kelt Fehérvárt. »Cum varijs vndiqne practicis in causa arcis Hwzt impetamur denuo Mattem V. caes. r. sacr. per hunc egr. Stephanum Földváry summa cum humilitate interpellare adigor. Supplico demisse Matti vre caes. r. sacr. dignetur eum clementer audire, verbisque ejus fidem habere indubiam ac cum optato et clementi responso remittere.«

[3]) Báthory István sept. 18-án kelt felterjesztésében (eredetije a bécsi cs. k. titkos levéltárban) Maximiliánhoz e dologról ekkép ir: »Quod ad statum Siculorum attinet, nihil praetermisimus, quod ad sedandos eorum inquietos animos pertinere visum est et licet hactenus utcunque in officio eos continuerimus: tamen Siculi antea quoque Maiestatem Vestram certioerm fecimus: ita nunc etiam diricte eo tendunt, ut amissam populi libertatem, si non aliter etiam armis recuperent. Quo multum solliciti tenemur quid potissimum faciendum sit. Nam exhausto maximis sumptibus aerario alijs etiam publicis et grauissimis rebus urgentibus, comitia diu differre nequimus, ubi Siculos eam occasionem minime praetermissuros sed omnem moturos esse lapidem, nihil dubium est, et cum antiqua eorum libertas certis rationibus admitti haud possit, uideretur mihi, salua gratia Maiestatis vestrae, ex aut octo potiores ex eis argitione esse corrumpendos, qui cum authoritate inter eos polleant,

eleinte szép szerével próbálta őket lecsendesítni, de nem boldogúlt, mire Székelytámadt és Görgény körül hadakat vont össze. Maguk a székely primorok, kik nem osztak az eszeveszett merényletet, keltek fel a lázadók ellen s szerencsésen leverték őket oct. 3-án. [1])

Épen tiz nappal azután, hogy a székely lázadás leveretett, oct. 13-án a leleszi prépost küldöttei beiktatták a három testamentomos urat Huszt birtokába,[2]) s körül belől ezzel egy időben megjött Maximilián végelhatározása is ez ügyben : a testamentomos urakat biztosítja, hogy Huszt kiváltását Báthorynak nem fogja megengedni, s meghagyja, hogy jó karban tartsák a várat, hogy a lehető török támadást visszaverhessék. [3]) Báthoryt pedig meg akarja nyugtatni, hogy most e várat illetőleg kívánságának nem tehet eleget. »Gondolja meg, hogy milyen roszul esnék annak a három urnak, ha visszavenné tőlek azt. Aztán a rendek se vehetik rosz néven : hisz más alattvalójának is van vár a kezén.« [4])

Ilyen alaptalan ürügyekkel nem lehetett Báthoryt megnyugtatni. Nem az volt a baj, hogy egy bármily nagy és jelentékeny erőd is három alattvalója kezében van : hanem az, hogy ezek magukat tőle függetleneknek érzék és jelenték ki, ostentatióval hírdetvén, hogy ők csak Maximiliántól függenek. [5])

---

aliquot colonos singulis ex ijsdem Siculis conferenda esset aliqua spes opera illorum caeteros sevandj. Supplico igitur quam humiliter Maiestati vestrae sacr. dignetur me quam celerrime cum de alijs tum de imprimis de hoc negocio quid potissimum mihi sequendum agendumue sit, clementer informare. Facturus enim summa fide et obsequentia sum, quicquid a Maiestate vestra iussus fuero.« Maximilián Bécs oct. 11-én kiadott válaszában oda utasítja Báthoryt : hogy szép szerével igyekezzék a székelyeket lecsendesíteni, nehogy a török beavatkozásra leljen alkalmat, s felhatalmazza őt adományozások tételére.

[1]) Forgács Comment. 649. és Báthory István levele Maximiliánhoz 1571. nov. 15-ről magyar fordításban Szalay »Magyar Történelemhez« 28-ik l.

[2]) Nagy János, Békes Gáspárjában hivatkozik a be-
ra. Kolosvári Közlöny 1872. 240-ik sz.

[3]) Végzések és Irományok XI-ik sz.

[4]) Végzések és Irományok XII-ik

[5]) L. Báthory levelét Maxim
az i. h. 26-ik l.

Ezen kivül is eléggé viszás helyzet volt, hogy a vajda országa és az egész világ előtt souverain volt, de titokban hittel kötelezve Maximiliánhoz s nem sokkal több a legfontosabb fejedelmi jogokra nézve, mint egyszerű helytartó. De a mennyi jó akarat és tapintat volt Báthoryban, ő minden felmerülő kérdést ki tudott volna egyenlíteni: ha Maximilián vehementiája és tapintatlansága azt lehetetlenné nem teszi. Nem bízott Báthory egyenességében s őszinteségében — egy ellenőrző testületet akart mellette fentartani, mely ez alól egészen ki legyen véve s közvetlenül tőle függjön. Ilyen testület volt a testamentomos uraké — s Huszt váránaak ezért kellett az ő kezökön maradni.

De bármennyire érezte is Báthory a helyzet félszegségét, önhatalmúlag nem akart azon változtatni, hanem országgyűlés utján. October végén Erzsébet napra Kolosvárra közönséges országgyűlést hirdetett [1]) — mi már régóta nem volt — hogy ez a maga tekintélyével intézze el az ügyeket. még pedig Maximilián előleges megkérdezése nélkül. [2])

Az országgyűlés nov. 19-én nyílt meg. Mint egyetemes gyűlésre nagy számmal jöttek össze a rendek: de azért többen, kik nem szívesen alkalmazkodtak a dolgok új rendjéhez, elmaradtak, — el lábfájása miatt maga Békes is. De a más két testamentomos úr: Csáky, Hagymásy megjelent.

A fejedelmi előterjesztések mindenekelőtt az ország nagy szükségeit számlálták elő. Követe — Tompa István volt, s társai Gyulai Mihály és Várfalvi György [3]) — sept. 17-én érkezett haza, s oly eredménynyel, melyek újabb követküldést tettek szükségessé. A nagyvezér t. i. a lengyel király által emelt követelések folytán (ki János Zsigmondnak 200,000 aranyra becsült hagyományához jogot formált) az elhúnyt király kincseiről tudakozódott s vigyázatot ajánlott, hogy azok ellenséges kézre ne jussanak; azután a határigazításról sem akart máskint tudni, mint a hogy az a Halul bég defterébe van

[1]) A szász universitas jkvében olvassuk: 31. Tag Octobris als der landtfürst auff Elisabeth einen Landtag kegen Klausenburg beruffen thut... a meghivók a szokott módon szétküldettek.

[2]) L. Törvények és Irományok XIII.

[3]) Forgács Commentárjai 648-ik l.

beirva [1]): s most neki ez ügy rendbehozatalára sok pénzre van szüksége. Itt van Várad építésének szüksége, a rendes konstantinápolyi fizettség — mind ez szükségessé teszi az adónak szokott módon megszavazását. S a rendek, daczára az országos inségnek, meg is szavazták azt: a 99 denárt portánkint s ezenkivül Várad építésére 50 denárt. A székelyekre s szászokra [2]), valamint a magyarországi urakra ennek megfelelő összeget vetettek, azon hozzáadással, hogy ez utóbbiak minden portától egy szekér követ is tartoznak Várad építésére adni. De elvégezék egyszersmind, hogy az ország jövedelméből senki se merjen valamit visszatartani.

Kitűzték a törvénykezési határnapokat: elrendelvén a fölebbezések gyors elintézését s a hat fő bünesetek minden terminuson elitélhetőknek jelentvén ki.

Nagy és heves vitára adott okot a testamentomos urak ügye. Legelőször Csákyt vonták kérdőre: ő kezelte az ország jövedelmét János Zs. halálától Báthory megválasztásáig: de sáfárkodásáról számot addig a napig sem adott, daczára, hogy

---

[1]) Báthory István Maximiliánnak sept. 18-án kelt jelentésében felsorolja e portai követeléseket s a határigazitásra vonatkozó ügyet igy adja elő: »Ad rationem limitum in confinibus huius ditionis quod attinet, id enim praecipuum fuit legationis caput. Laboratum in eo diligenter est, sed hactenus nihil obtineri potuit praeter limites in regestro Halulbegi descriptos, quod tamen et ipsum si bona fide nobis concederetur plurimi pagi per eos occupati resignari deberent. Nihilominus deinceps quoque non cessabimus per crebros inter nunctios tam precibus quam muneribus amplius tentando consequi, ut limites Halulbegi nobis concedantur, aut saltem ne de cetero plura occupentur.« Eredetij Bécsben a titkos levéltárban.

[2]) A szász egyetem jkvében a. a. 1572. olvassuk a Percepták közt: »Purum census fl. 23,000 in generalibus Comitijs Colosvarini 19. die Novembris anni 1571.p roxime preteriti celebratis: vniversitati Saxonum inflictus. Hinc tamen combusti exempti et relaxati fuerunt.« Az 1571-ik évi jkvben pedig ez áll e gyülésre vonatközólag: 5 Tag Novembris schickt der Garay Thomas kegen Klausenburg mit Brieffen an den Fürsten und H. Forgács vnd an den Zaläsosztó den deutschen Herrn zum Landtag herbiegen znm Landtag zu verordnen fl. 1 den. 50. — **Az ors[illegible] adnak a fejedelemnek 1 kupat 139 fl. 3 d. értékben. egyet fl. 61 den. 45, a cancellárnak, Bánffi G[illegible] Bánffy Pálnak fehér szönyeget és sáfrá szönyeget, Wesselényi Miklósnak ké[illegible]**

az aprilisi országgyűlésen erre vonatkozólag ígéretet tett. Minthogy nem volt népszerü ember, annyival zajosabban követelték megszámoltatását. Hiában menté magát, hogy e jövedelmeket a Maximilián és János Zs. közt létrejött szerződés fentartása érdekében a magyar király szolgálatában költé el: gondja lesz rá az országnak — végezék — hogy megszámoljon. De meg kell a többi tiszttartókat, udvarbírákat s harminczadosokat is számoltatni.

Hát Huszt dolga hogy áll? Kérdezék a rendek nagy zajjal, kiket nagy mértékben felháborított a nem rég végbement statutio. Kezdék érezni, hogy két hatalommal van dolguk: egy titkossal s egy nyilvánossal, s az esetet nem mint egyszerű birtoklási esetet vették fel, hanem mint merényletet az ország integritása ellen. A most hazajött követek beszélék, hogy a portán is szemet szúrt, hogy ama pap (Csáky) s a másik kettő bírják Husztot: Isten tudja, mi fog abból még kijőni. Feleljenek a birtokosok — sürgeték a rendek — hogy mit akarnak. Hiában mondák Hagymási és Csáky, hogy Békes nem levén jelen, ők ketten magukra nem szólhatnak a dologhoz: a rendek mit sem akartak tudni s egyenesen el akarák foglaltatni. Ekkor Báthory vetette magát közbe: azon nehány urnak, kik Maximiliánnak hittel voltak kötelesek, megmutatta e tárgyban Maximiliánnal folytatott levelezését s ezek befolyásával lecsendesíté a rendeket. Végre belenyugodtak abba, hogy a két jelen levő testamentomos úrnak haladékot adtak, míg a harmadikkal: Békessel érintkezésbe teszik magukat. Addig ünnepélyes tiltakozás s annak kijelentése mellett, hogy gondjuk lesz a dologra, elvárnak a válaszra; de egyszersmind Maximiliánhoz folyamodást készítnek a vár visszavétele ügyében.'

Felmerült Izabella és János Zs. donatióinak ügye is. Tudjuk, hogy ezek megtartására a vajdát hittel kötelezték, s hogy János Zs. végrendeletének megtartására az ország is megesküdött: de hát a »salvum jus«-t nem tartá-e meg magának az ország? kérdezék. S csak nagy zaj után és nehezen tudtak egyességre jutni: a »durante bene placito« feltétellel ellátott adományok a fejedelemre szálltak, a többire nézve

magánosok és fiscus egyaránt kereshetik jogukat — s Békes legfőbb uradalma: Fogaras épen ezek közé tartozott.

A fejedelmi előterjesztés azok ellen is törvényt kívánt, kik a hódoltságba beütésekkel az ország békéjét veszélyeztetik: (s ilyen beütések Maximilián birtokaiból Várad környékén át történtek leggyakrabban.) A rendek a megelőzőkre nézve amnestiát adtak: de ezutánra szigorú büntetést rendeltek. A fejedelem pedig kérte Maximiliánt, hogy azok meggátlására tegyen lépéseket.

Megújíták azt a régi törvényt, hogy senki idegen országba a fejedelem híre nélkül se kimenni, se követet küldeni ne merjen.

Jövőre azokra nézve, kik elegendő ok nélkül maradnak el az országgyűlésről, kívánják a törvény szigorát alkalmazni. Békes lábfájással menté ugyan magát — de mások Maximiliánban biztokban minden ok nélkül teszik azt. Ezuttal ezek is amnestiát kaptak, de Báthory Maximiliánhoz fordúlt, vigye ki, hogy jövőre ez ne történjék — mert neki kötelessége a közjóra és saját tekintélyére ügyelni.

Nagy vitára adott okot a székely ügy is. A székelység régi kiváltságait követelte vissza. A rendek ugy találták, hogy sem az idők, sem a viszonyok nem olyanok, hogy most efféle követelést meg lehessen adni — különben is csak hetek előtt háborították meg az ország nyugalmát. A rendek végre abban állapodtak meg, hogy mindenki méltóságához mért részt kapjon a jószágokból; a fejedelem ezt oda módosítá, hogy ő az érdemre lesz tekintettel.

Ez el levén intézve, felvetették a kérdést: hogy a székelyek közt nincs jus regium. Ez legkivált Csáky Mihály és Csákány Balázs ellen volt intézve, kiknek a meghalt fejedelem székely birtokokat adományozott. No hát, végezék a rendek, ha a székelyek közt nincs jus regium, bizonyítsák be a közelebbi országgyűlésen s ekkor visszakapják az eladományozott jószágot.

Egyszersmind elrendelék a múlt lázadásban részt vett székelyek közül a vezetőknek megbüntetését; [illegible] ségbeliek pedig Gergely naptól Márton

tésén tartoznak dolgozni. De jövőre a lázadók, mint örök hitetlenek, fő és jószág vesztésen maradnak.

Fenmaradt a Kendy árvák ügye is. A rendek egy része a hűtelenségi ítéletnek eltörlését s az elfoglalt javak visszaadását sürgette. Báthory mérséklete kivitte, hogy ettől elállottak, de fenhagyák nekik, hogy törvény utján keressék jószágaikat. Ilyen még kettő volt a fiscus kezén: Vécs és Szent-Iván. Báthory ugy ajánlá Maximiliánnak a dolog megoldását, hogy Szent-Iván adassék vissza, de Vécsről mondjanak le — s kérlevelöket e tárgyban fel is terjeszté Bécsbe. Ugyancsak Kendi Ferenczneк a Bánfiakkal leány-negyed ügyében pere volt. E birtok is Vécscsel s Szent-Ivánnal a fiscusra szállt. Báthory ugy hitte, hogy a váltságdij letétele mellett ezeket vissza nem lehet tartani, s Maximiliánnak ezt is ajánlá.

Az ország ügyeinek rendezésére is egy egész sorozat törvényt hoztak, melyekkel a fennállott intézményeken egy sereg czélszerű módosítást tettek.

Intézkedtek a dézma-jövedelem biztosításáról; a szökött jobbágyok ügyében a régi végzéseket megújítva. A gonosztevők — az égetők, orgazdák, felelők kivételével — a vásárhelyi gyűlés előtt elkövetett bünökért bocsánatot nyernek, ha Várad építésére 12 ftot tesznek le, vagy Gergely naptól Márton napig ottan dolgoznak. A Hunyad vármegyei hasonló bünösök 40 ftot fizetnek. De az égetők, orgazdák, felelők mindenkor kergettessenek. A parázna nemesek elítéltessenek. Szigorúan járjanak el a városi paráznák ellen is. A vásárhelyi gyűlés óta elkövetett bünök büntettessenek meg. A marosszékiek görgényi sót kapjanak, ugy mint az udvarhelyiek. A nemesek a szokott módon nyerjenek sót konyhájukra. A marosvásárhelyi limitatiót vizsgálja meg és a szükséghez módosítsa egy bizottság. A váradi káptalan kapjon új pecsétet a fejedelem nevével ellátva. A barmok, bőrök és marhák kivitele — a lovak kivételével — megengedtetett. A szászok által a megőrzés végett nálok letett arany-keresztről kiállított nyugta adassék át a fejedelemnek. Az oláh püspökök s papok tartassanak meg a régi módban. Különböző törvényeket hoztak a perfolytatási és harminczadi ügyek szabályozására. És

kegyeletük jeléül szigorú büntetést szabtak arra, kik az elhunyt fejedelem koporsóját szidalmakkal illetik.

A gyűlés decz. 1-én oszlott el. [1])

Csáky és Hagymási az ellenök hozott vád sulyát érezve boszusan távoztak Kolosvárról s Monorára mentek, hol Békessel, ki már akkorra kigyógyúlt lábfájásából, találkoztak. Innen a három testamentomos úr decz. 11-éről együttes felterjesztést tett Maximiliánhoz, panaszkodva a történteken. Boszujokban azzal fenyegették Báthoryt, hogy a speieri pontokat a nemsokára tartandó pozsonyi országgyűlésen fogják ratificáltatni : de Báthory a szerződés kiadását követelte, mondván, hogy a ratificálásról ő fog gondoskodni. Kiadják-e hát neki? kérdék a császártól. Aztán keservesen panaszkodtak a Huszt és Csáky megszámoltatási ügyében hozott végzés ellen : ez a nép rettenetesen idegen felségedtől s ezt még jobban is kimutatta volna, mint a hozott törvényekkel tette, ha bizonyos okok nem tartják vissza. Ebből itéljen felséged, ha vajjon Huszt a vajda kezén biztosabb-e vagy a miénken? [2]) Maximilián válaszában nem tartá időszerűnek a speieri pontok kihirdetését. Maradjon a szerződés nálatok — irá — valamint Huszt birtoka is maradjon kezeteken.[3])

Báthory is tett felterjesztést Maximiliánhoz a gyűlés folyamáról s hozzá csatolta az articulusokat. Maximilián nem késett válaszával, mely a tudomásúl vétel egy neme volt, azonban több pontjában annak enyhitését s módosítását sürgette. Mindenekelőtt figyelmeztette, hogy tulságos adakozáshoz ne szoktassa a törököt, mert ezek az önkénytes adományt is rögtön rendes adóvá változtatják. Csáky megszámoltatását egyenesen mellőztetni kivánta : ez az ország jövedelmeit az ő érdekei védelmére költötte, s ha a számadás nyilvánosan tárgyaltatnék az országgyűlésen, lehetlen, hogy a török meg ne tudná. Huszt ügyében is ragaszkodik korábbi elhatározásához : csendesítse ő le a rendeket, s épen ezért nem is tartja s

[1]) Lásd Törvények és Irományok XIV- és X
ö. Báthory Istvánnak Maximiliánhoz irott le
Történelemhez : I. k. 25—29. ll.

[2]) L. Törvények és Irományok XV-ik

[3]) Közölte egész terjedelmében Bethle

nek válaszolni ezeknek felterjesztésökre. A váradi határ-villongások megszüntetésére teend intézkedéseket : de ugy értesült, hogy ezt a régibb szathmári katonák teszik, kik most biharmegyei urak szolgálatában állanak. Hanem igen sérelmesnek tartja a törvényt, mely a külföldi udvarokkal való levelezést eltiltja. Ez neki, Maximiliánnak, kisebbségére van, s ha küldenek is hozzá erdélyiek leveleket, ezek ügyében nem határoz addig, mig őtet meg nem hallgatja. Az országgyűlésen meg nem jelenők mentségeit óhajtja, hogy fogadja el — neki az nincs kisebbségére s nélkülök is határozhat. A Kendy jószágok ügye, felterjesztése értelmében döntessék el. Végül megütközését fejezte ki, hogy a rendek őtet Báthoryt, az articulusok folyamában többször fejedelemnek czime zik, s ezt egyszerűen csak figyelmetlenségnek rója fel az ő ismert szerénysége mellett. [1])

Báthory nem késett felvilágosítni Maximiliánt, hogy az nem figyelmetlenség volt. A rendek nem tudják a közte és ő felsége közt fönnálló viszonyt s őtet »liber princeps«-nek tartják : ha a dolog valódi állását megtudnák, abból baj származhatnék. A külföldi levelezésre vonatkozó dolog legtávolabbról sem vonatkozott ő felségére, hanem azokra, a kik Oláhországban, Török- és Lengyelországban ellene és az állam ellen szőnek fondorlatokat. [2]) A mi a törököknek adott ajándékokat illeti : ezt a rendek határozák, és ő ezzel meg akarta engesztelni, hogy hagyjanak fel Bajom, Zsáka, Sarkad

---

[1]) L. Törvények es Irományok XVII.

[2]) Báthory válasza Maximilián jan. 20-iki levelére Fehérvár febr. 18-ról ez ügyről igy ir : »... ex articulis in publica constitutione sancitis M. Vrae in specie transmissis palam est, nos nihil tale statuisse, sed ne cogitatasse quidem : sed cum sint homines curiosi ac practici, qui temere in exteris regnis negocia non solum priuata sed et publica tractare, seditiones meditarj .... consueuerunt, ideo sancitum est ne quis in negocio regni apud exteras naciones practicas occultas de statu publico mouent, hinc enim prouincię contigua sunt regni Moldauorum, Transalpinorum ac Turcarum et Polonorum et non conueniat praeter me alteri statum regni procurari .... quantum ad priuatas causas pertinet, licitum est unicuique in omnia regna non solum literas dare, verum eciam ire negociaque sua libere exercere « Eredetije a bécsi titkos államlevéltárban.

átadásának még az elhúnyt fejedelem idejében kezdett s azóta megújított követelésével. A biharmegyeiek, feleli továbbá, az interregnum alatt portyáztak csak — de most a szathmáriak teszik azt s ezért a Várad környékiek szenvednek. Végül egy bizalmas közlést tesz: a múlt hóban a portáról azon parancscsal lepték meg, hogy ölesse meg Békest, [1]) »Jó békében vagyok Békessel — felelém — ő hive ő hatalmasságának, a dolog nagy zavart támasztana — hogyan tehessem azt? De azóta megérkezett Ahmet csausz s ő még jobban sürgeti a rendelet teljesitését. Ime ebből is láthatja felséged, hogy minő bonyodalmakat idézhet elő Huszt várának ügye.[2])

VII.

Ez a két csausz: Musztafa, ki 1571. deczemberben jött és Ahmet vagy a renegát Amhád[3]) tulajdonképen mind kettő egy dolgot sürgetett: Huszt kézhez vételét. Báthory mind kettőnek ugyan azt a mentséget hozta fel, mit maga Maximilián ajánlott neki, hogy a dolog zálogos ügy, nincs pénze a

---

[1]) A csausz a szász egyetem 1571-iki jkvének feljegyzése szerint decz. 1-én érkezett Fehérvárra — tehát az országgyűlés bezárása napján.

[2]) Eredetije Bécsben a titkos levéltárban a Comitialiák közt.

[3]) Amhád febr. 6-án érkezett Szebenbe s másnap Báthory is ott volt, mint ezt a szász egyetem jkvében olvassuk. Érdekes a Szeben városi jkv. följegyzése Báthory udvaráról. E szerint: adtak a fejedelemnek egy kupát 119 ft 97 d. értéküt, s egy másikat 71 ft 70 d. értéküt, egy kivert kardot, egy kivert vitőrt (Stechschwerdt) nyakkendőt boncsokkal, s hozzátartozókkal (fl. 70 d. 13) Bánfi Györgynek ezüst kannát (Kandl), Bánfi Pálnak, Nisovszkynak, Forgács cancellárnak, Török Bálintnak, Bánfi Gergelynek, Apafi Gergelynek, Gyulafi Lászlónak, Wesselényi Miklósnak kupákat, Ifju Jánosnak egy »csyeszet«, Margai Menyhért hopmesternek csészét és szőnyeget, Nyakazó Ferenczuek, Kemény Istvánnak, Rácz Mihálynak szőnyegeket, Redvizi Albert abrakosztónak szőnyeget s ezüst kanalat. A szállás osztónak szőnyeget s két tallért, Nagy Péter komornyiknak fehér szőnyeget, András deáknak szőnyeget »Des Fürsten Orozzen tall. 3. Den Jenchyaren Haupleiten Tall. 12. Des Fürsten inassen tall. 7. Dem Standärdführer Tall. 3. Dem Dobosch einen Tall. fl. 26. Mehr 6 Par tschisma des Banfi Pál und etlich anderer Herrn Dienern verehrt 1 Paar d. 75 fl. 4 d. 75.

kiváltásra s mert ezek is hivei — nem teheti. Megbeszélte a dolgot a testamentomos urakkal s e mentségbe azok is belenyugodtak. [1]) Sőt nem sokkal azután, hogy Musztafa visszatért s mielőtt Amhád jöveteléről még tudomása lett volna, maga is küldött követet a portára: Kendy Sándort, kinek hasonlag az volt egyik megbizatása, hogy a divánülő vezéreket ily értelemben informálja. Másik megbizatása volt menteni őtet a végvidéki szancsákbégek feladása ellen: kik ismét panaszkodnak a határsértések miatt. De ő is emeljen panaszt a török szancsákbégek erőszakos behódoltatásai miatt.[2])

Ez utóbbi pontra megjött a szultán fermánja: ha valaki oly helyet hódoltat be, mely nincs meg a Halul bég defterében, »ugy megbűnteti erős bűntetéssel, hogy mind az ország megcsodálja,« mert Erdélyt azon igazsággal és bizodalommal adta neki, melylyel János király birta. [3]) De nem aludt el sem Huszt ügye, sem a portyázások kérdése — s hogy el ne aludjanak arra Báthorynak nagy oka volt: mert Békes ismét sürgetni kezdte Maximiliánt, hogy Báthory megbuktatásának művéhez fogjanak hozzá.

Békes 1572. febr. 12-én Fogarasból irt Ruebernek a kassai kapitánynak. Most van ideje a dologhoz nyúlni — nincs arra a mostaninál kedvezőbb percz. Mert higyje meg nagyságod, máskint állanak a dolgok, mint irják . a török annyira meg van rettenve, hogy miatta bátran hozzá lehet fogni. Ő ismeri

[1]) Báthory irja febr. 18-ról Maximiliánnak: »repente supervenit chausius e porta, qui mandata attulit . . . ex quibus cogitare dignetur vestra s. Maiestas qui in loco sint istic res nostrae, et quid mihi respondendum sit. Nam excusationem secundum V. S. Mattis informacionem diligenter ut debui per Mustafam csausium, presentibus et consulentibus ijsdem dominis testamentarijs, peregi. Sed ea argumenta, videlicet de impignoratione et defectu pecuniarum, item quod illiquoque sint regnicolae et fideles non admittunt: propterea quod non per suspicionem jam, sed certo et secundum res actas omnia norunt: quod et chausius expresse retulit.« Eredetije a titkos levéltárban.

[2]) Bethlen Farkas a nagyvezérhez adott utasítását közli: de az egyetemes utasítás lappang. Ir e küldetésről Báthory Maximiliánnak 1572. jan. 10. a titkos levéltárban Bécsben levő levelében.

[3]) A Protocollum Bathorianumból kiadta Szalay »A Magyar Történelemhez« I. 33. s köv. ll. Kendi a nagyszebeni jkv. szerint marc. derekán tért vissza.

őket, volt köztük, nincs ennél alkalmasabb percz kiűzni a magyar területről őket. [1]) A mire Békes czélzott, a kedvező alkalom : az a törökök lepantoi veresége volt. De Bécsben nem oszták az ő vérmes reményeit, legalább nem még ez idő szerint. Földváryt, az ő követét febr. 23-án fogadta Maximilián : s a hatás, melyet e kihallgatás a deákra tett, az volt, hogy ő felsége szükségesnek tartja még egy ideig Báthory iránt kegyelmességet szinleni, mert a mi hamar lesz, roszúl lesz. A vajda hálói megszakadoztak s ne legyen Békesnek kétsége, hogy »nem hagyják moházni (az az mohosodni) dolgait.« [2])

Hitte-e Békes komolyan, valóban oly vérmes reményű volt-e ő, hogy higyje, hogy e percz alkalmas Báthory megbuktatására s a török kiűzésére? Vagy csak a szükség és szorultsága mondatták vele ezt? Valószinű, hogy mint vérme ember a lepantoi vereség következményeit Törökországra nézve válságosoknak hitte : s midőn Maximiliánt annak kizsákmányolására ösztönzé, e hitnek is volt része benne. De bizonyos, hogy szorongattatásai közepett legjobb expediensnek ez látszott előtte — mert a huszti ügyön kivűl ez idő szerint Fogarasban is fenyegetve látta magát. Mayláth Margit t. i., a ki Báthory Andrásnak volt neje s Mayláth Gábor nővére, azon alapon, hogy midőn testvére Fogarast eladta, őt nem kinálta meg, intő parancsot eszközölt ki, hogy a 30,000 arany vételár lefizetése mellett ereszsze ki e várat kezéből. [3]) »Nem lehet a vajda biró és felperes is, mondá Békes, tudván, hogy Mayláth Margit mögött a fejedelem áll, s az idézőknek azt felelte, hogy ő a kereset tárgyára csak Maximiliánnak fog felelni. [4])

---

[1]) Eredetije Bécsben a titkos levéltárban.

[2]) Földváry jelentése gróf Kemény gyűjteményében az Erdély Muzeum-egylet birtokában.

[3]) Idézve az intő parancs Nagy János Békesében Kolosv. Közlönyi 1872. 131. sz.

[4]) Bethlen Farkas II. 259. A veszprémi püspök már marcz. 3-i k levelében említi, hogy Báthory beperelte Békest Fogarasért, s m Békes is ír Ruebernek ez ügyben máj. 23-ról Fogarasból, melyb kéri Ruebert, eszközölje ki, hogy ő személyesen mehes jelentést tenni ; panaszolkodik, hogy ő felsége sok szük s kéri, hogy Fogaras ügyének huzására, halasztására módot. Mindkettő Bécsben a cs. k. titkos levéltárbar

Ime a legkézzelfoghatóbb bizonyság arról, hogy Báthoryra nézve ez állapot, midőn ő látszólag nyilvános fejedelem, valóban titkos vazall volt, tarthatatlan. És tarthatatlan legkivált Békes insolentiája, Rueber perfidiája és Maximilián kétszinű magatartása miatt. Hogy lehetett tőle azt kivánni, hogy összedugott kézzel nézze az ellene szőtt mesterkedéseket, országa két legerősebb várának birodalmi közvetlenségét, midőn azok t. i. teljesen ki vannak véve az ő hatósága alól s országa legkényesebb két pontjáról mindig támadási pontúl szolgálhatnak ellene? Maximilián magyar tanácsosai tisztában voltak a dologgal s figyelmeztették is rá urukat. A veszprémi püspök jó eleve inté Maximiliánt, hogy Husztot engedje át Báthorynak s Fogaras ügyét bizza a törvény utjára:[1]) de tanácsai nem fogadtattak meg, s Maximilián mind kihivóbban kezdé érezteti Báthorival az ő vazall viszonyának tűrhetlenségét.

Báthory helyzetének kényes voltát nevelte, hogy az országával határos Moldva belháború szinhelyévé lett. Bogdán a moldvai vajda egészen lengyel befolyás alá adta magát s e miatt a portán kegyvesztetté lett. A havaseli vajda már a múlt évben megkapta a parancsot, hogy Bogdánt mozdítsa el a hospodárságból[2]) — a dolog vége az lett: Bogdánt Iván a porta által kinevezett új vajda török-oláh hadakkal megverte s Lengyelországba űzte, hol ez nem hagyva fel széke visszafoglalásának reményével, új hadakat kezdett gyűjteni.[3])

A moldvai ügy, mely határai gyors biztosítását kivánta, s még inkább az öreg beteges Csákynak bekövetkezett halála szükségessé tették, hogy a rendeket összehivja. 1572. máj. 25-ére Thordára országgyűlést hirdetett.

A rendek a fejedelmi előterjesztések alapján legelébb a vallás ügyét vették tárgyalásba. Az unitarismus szabad gyakorlata az 1571-iki vásárhelyi t.-czikken alapúlt, de Dávidot a vallás szabad kutatása mind lejebb vitte a meredeken, me-

[1]) A veszprémi püspök levelei Maximiliánhoz Pozsony márcz. 3- és márcz. 9-ről. Eredetije Bécsben a titkos levéltárban.

[2]) Báthory levele Maximiliánhoz Brassó 1572. jan. 1-én. Eredetije Bécsben a titkos levéltárban.

[3]) Báthory levele Maximiliánhoz. Thorda 1572. máj. 17. Bécsben a titkos levéltárban.

lyen megindúlt: s nehány paptársa már odáig jutott, hogy a megváltóhoz nem is kell könyörögni. Az országgyűlés felhatalmazta a fejedelmet, hogy vonja Dávidot kérdőre s ha az, mit némelyek most hirdetnek eltér azon alaptól, mely alatt a szabad vallásgyakorlatot nyerték, ezek zárassanak ki az egyházból s esetleg büntettessenek meg. [1])

Azután a fényes kapu megengesztelésére megszavazták a portai adót: 99 denárt portánkint, ennek megfelelő összeget róttak a székelyekre és szászokra [2]), a részekre pedig portánkint egy forintot. Egyszersmind elrendeltetett az össze nem irt faluk megrovása is.

Csáky Mihály elhalván, elrendeltetett, hogy örökösei vonassanak számadás alá.

Az árszabályzat megvizsgálását a jövő országgyűlésre halaszták.

Az orvok üldözése elrendeltetett: de ha valaki a circálás megkezdése előtt leteszi a 12 forintot, az olyan mentessék fel. [3])

Elrendeltetett, hogy Bogdán vajda táborában szigorú büntetés terhe alatt senki szolgálatot ne merjen vállalni. Ha pedig ő vagy párthivei közűl valaki Erdélybe jőne, fogva vitessék a fejedelem elé.

Az országgyűlési követek tartásának költségéhez azok kik maguk is jelen vannak az országgyűlésen, nem adóznak: de igen a többiek, kivétel nélkül, mely adó szigorúan behajtassék.

---

[1]) Báthory Maximiliánnal folytatott levelezésében többször sürgette, hogy nevezzen ki Erdély számára kath. püspököt.

[2]) A szász egyetem jkvében olvassuk: »Sequitur contribucio in Comitijs Thordae ad diem 25. Maij celebratis universitati Saxonum inflicta cum combustorum relaxationis fl. 18,000. Ez alkalommal a fejedelemnek adnak egy kupát 111 ft 56. d. értéküt. Kisebbeket a cancellárnak, Bánfi Pálnak.

[3]) A nagyszebeni Bruckenthal-muzeumban Reschner gyüjteményében van egy ilyen menedéklevél 1572. aug. 7-röl, mely szerint Boholcz Petra letevén a 12 ftot »et de preteritis suis excessibus gratiam« nyert. Az okiratot Miles Simon szebeni polgármester állította ki.

A szászok perei közül a fölebbezettek, nem levén nekiek terminusok, gyűlésen láttassanak el.

Az országgyűlésre mindenki idejekorán, az első nap tartozik megjelenni.

A gyűlés máj. 29-én oszlott el. [1])

VIII.

A májusi országgyűlés által megszavazott török adót Kemény István vitte el Konstantinápolyba.[2]) Ugyancsak e nyár folytán egy másik főkövet is ment a török fővárosba: Kendi Sándor. A szokott és a mindennapi életben akkor előfordult ügyek — milyenek a szomszédos bégek behódoltatásai, a Nagyvárad vidéki csatározások, felmerült egyes határsértések fölött — mint megjegyzéseiből látjuk — egy »titkos dologgal« is meg volt bizva.[3])

Ez a titkos dolog pedig nem más volt, mint: hogy eszközölje ki a Báthoryt fejedelmi méltóságában megerősítő athnáméjának kiadását, még pedig oly módon, hogy az ő halála esetére a fejedelmi méltóság családjában hagyassék meg.[4]) Az athnamét csakugyan kinyerte Kendi. Hanem mialatt ő oda járt, egy másik követe Bécsben, nem kevésbbé fontos ügy létrehozásán fáradozott. E követ Tamás deák volt: feladata Maximiliánt meggyőzni Báthory őszinte hajlamairól s ha lehet, szóba hozni, hogy egy osztrák herczegnővel kötendő egy-

[1]) L. Törvények és Irományok XIX.

[2]) A nyugta a Protocollum Bathorianumban. Kiadta Szalay i. h. 38-ik l.

[3]) Ugyanott az 53-ik lapon.

[4]) Rueber irja aug. 16-ról Maximiliánnak (neki Földvári tett jelentést), hogy Báthory országgyűlést akar összehivni oly czéllal, hogy azon az erdélyi fejedelemség családjában örökössé jelentessék ki: az ő gyermekeire és egész családjára. S Báthory 1572. nov. 14-én kelt és Maximiliánhoz intézett levelében irja, hogy érti, hogy ő felsége azért haragszik, hogy ő a portáról a fejedelemséget még utódai számára is kinyeret. Ez nem ugy áll. Ő csak egyszerűen athnamét kért s ha annak az a tartalma, mit ő felsége ir, arról ő nem tehet: de nem is volna azt tanácsos visszautasitani, mert Erdély administratiója nem a török diplomán, hanem az ő hűségén nyugszik — s ő ezen athnamét még fel se bontotta.

bekelés által a viszony közte és a magyar király közt szorosabbra füzessék.[1])

De Tamás deáknak, a Báthory követének nehéz dolog volt Bécsben ellensulyozni Földvárynak, Békes ez idétt ismét Bécsben mulató követének működését, ki e nyáron augusztus hóban Kassán át vette utját Maximilián székhelyére. Mint mindig, Békesnek most is tele volt a szája panaszszal. Fölemlitette, hogy ő felsége nem segiti, szükségben hagyja, pedig egyedül ő teremtett pártot neki Erdélyben s egyedül neki köszönheti, hogy a vajda nem lett »liber princeps;«[2]) azután követe utján maga és azok számára, kiket a királynak megnyert, adományokat sürgetett, s hogy egy megkezdendő actiónak útját egyengesse, kirívó szinekkel festette Báthory népszerűtlenségét. Báthorytól már elhajlottak az urak nagy részben, a székelyek, oláhok ő felségéhez huznak, valamint a lengyelek, a két oláh tartomány s a szerbek is. Nyujtsa ki ő felsége kezét az ország után: nevezze ki valamelyik fiát Erdély fejedelmévé, ez ellen a vajda se szólhatna, ebbe a török is bele nyugodnék, csakhogy adóját megkapja, az ügyet a portán a budai basa által kellene mozgatni, kit egy csomó pénzzel akármire rá lehet venni.[3]) Neki Békesnek pedig engedje meg ő felsége, hogy a szászokat hittel kötelezhesse ő felségéhez s erre nézve adjon neki megbízó levelet. Oly tervek voltak ezek, melyeket maga Maximilián sem tartott időszerűnek, egyenkint eltolta magától, sőt intette Békest, hogy alkalmazkodjék az időhöz, éljen színléssel, sőt ha lehet, vesse ki szivéből a haragot és gyülöletet a vajda iránt.[4])

---

[1]) Tamás deák Bécsben létéről lásd Szalay »A Magyar Történelemhez« I. 47. Kendi e követséget azzal volt mentendő, hogy Kerecsényi László leányának javait kéri ki a császártól. Hogy valóban mi ügyben járt, azt Földvári leveléből tudjuk. V. ö. ugyanott a 74-ik l., hol ezen alkudozásról 1573-ban van szó. De a mit Kendynek ir Báthory, mutatja, hogy 1572-ben is nem egyszerűen a Kerecsényi árvák ügyében ment mint főkövet Bécsbe.

[2]) Békes levele Maximiliánhoz oct. 2-ról a cs. k. titkos levéltárban.

[3]) Földvári jelentése Rueberhez Kassa aug. 16. és Rueber levele Maximiliánhoz e jelentés alapján aug. 18. Bécsben a titkos levéltárban.

[4]) Maximilián resolutiója Békeshez 1572. nov. 15. Bethlen Farkas II. 261. s köv. ll.

De Báthory éber őrködéssel kisérte Békes lépteit, ki már ez idétt Konstantinápolyba is járatta futárát Maximilián oratorához, ez által remélvén és akarván a diványülő vezérek ellenszenvét maga iránt elenyésztetni, s törekvéseinek ottan támaszokat nyerni. Nem engedte meg, hogy Maximilián emberei igazolás nélkül járjanak Erdélyben, Békesnek Budára küldött futárait elfogta, vallatta, egyet ezek közül tüzes fogókkal süttetett, leveleit felbontotta, elolvasta.[1])

Bár az elfogott levelek — a titkos jegyekkel irottaknak kulcsa meg volt Forgácsnál, — Békes szándokairól egy s más leleplezést foglalhattak magukban: komolyabb fellépést Báthory ez időszerint még nem tartott szükségesnek, elégnek hitte jelezni a rendek előtt, hogy a dologról van tudomása, s e czélból 1573. január 1-ére Kolosvárra országgyűlést hirdetett.[2])

E gyűlésre már eljött Békes is. A fejedelmi előterjesztések elmondák, hogy bárha a követ, ki a fényes kapu adójának megvitelével meg volt bizva, útközben meghalt is, de az adó hiány nélkül be lett szolgáltatva, s a szultán minden kegyelmességét igéri az országhoz, kivánja, hogy mi is hívek legyünk hozzá és egymás között is egyesek legyünk.

E pont az ország rendei közt heves vitára adott alkal-

[1]) Rueber aug. 18-iki levele, Békes levele Maximiliánhoz oct. 2-ról, mindkettő a titkos levéltárban Bécsben. Maximilián ennek alapján megintette Báthoryt, hogy tartózkodjék a levelek elfogásától. De Báthory (sept. 23.) kijelenti Maximiliánnak irt levelében, hogy ő felsége az ő éberségét nem veheti rosz néven, mivel ő Békest nyilvános és alattomos ellenségének tudja. Gondolja meg ő felsége, minő veszedelem származnék abból, ha Békes futárjait a török fogná el. Ily veszély elkerülése végett hozta az országgyűlés a törvényt, hogy salvus conductus nélkül senki se járhasson, s kéri is ő felségét, hogy ne Békes által, hanem ő általa kézbesittesse leveleit. — Eredetije a titkos levéltárban. — Különben tény az, hogy Báthory Békest ez idétt még mindig hivének igyekezett a portán feltűntetni. V. ö. a Kendi Sándornak adott utasitással.

[2]) A szász universitás jkvében olvassuk 1573. jan. 3-ról, hogy ez országgyűlés alkalmából a szászok a fejedelemnek egy kupát adtak 110 frt 50 den. értékben, kisebb értékűeket a cancellárnak, Bánfi Pálnak, Bánfi Györgynek; továbbá Kendi Sándornak »ein chyeze mit heid nischen Pfenningen« Apafi Gergelynek »zwei vergoldt chyeze mit heid nischen Pfenningen.«

mat. Hogy e nyilatkozat Békesre és pártjára vonatkozik, mindenki érzé s a tanácsosok közül Bánfi Pál, Kendi Sándor, Tompa István s mások is a rendek közül felszólaltak. »Vannak, igen is — mondák — kik nem értenek velünk egyet, nem ismerik fejedelmöknek azt, kit az isten nekünk kimutatott s kiben a hatalmas császár is megnyugodott. Vannak, kik olyantól várnak támaszt, ki maga is beteg. Ennek az orátora most is azt sürgeti a portán, mit mi megnyertünk. Már egynehányszor tapasztaltuk, mit ér a német segitség: most itt az ideje, hogy megsemmisittessük azokat, tél van; ne tápláljunk kigyót kebelünkben.« Ennyire nem akartak a mérsékeltebbek sem menni s a Békes-pártiaknak ezekkel sikerült kivinni az ilynemű inditványok elvetését: mert ez a dolog — mondák — nem részletes, hanem egyetemes gyűlésre tartozik.[1]) Azonban a törvények közé még is beiktatták: akkép igazgassa a fejedelem az országot, hogy a jó egyesség benmaradjon s egyesitse az egyenetlen elméket, nehogy ebből veszedelem háruljon az országra.

Egyszersmind megszavazták a szokásos adót is: 99 denárt portánkint, ehez hasonló összeget vetettek a székelyekre, a szászokra[2]), a magyarországi megyékre egy forintot. Továbbá Várad épitésére 50 denárt portánkint, melyhez a fejedelem jószágai is járulnak. A magyarországiak oda a korábbi végzések szerint tartoznak követ hordani.

---

[1]) L. Törvények és irományok XXI-ik sz. Békesnek Maximilián következőleg válaszolt: »gratum nobis est quod nos de ijs, que in proximo conuentu parciali Colosvariensi a regnicolis utro citroque acta sunt reddideris certiores. Et retulit nobis verbis quoque eadem omnia cum alijs nonnullis Stephanus quoque Földvary tuus hic apud nos nuncius. Cuius quidem dietae clamore« indigne sineque causa facti, licet nobis non probentur, obaudiendi tamen pro nunc et dissimulandi sunt ad suum usque tempus. Nos nihilominus, quemadmodum supplicas, provinciae istius nostrae curam habebimus.« Kelt Bécs, 1573. febr. 10. Eredetije Bécsben a titkos levéltárban.

[2]) A szász nemzeti egyetem jkvében ad annum 1573. a Percepták közt olvassuk: »In comitijs Colosvariensibus in festo Circumcisionis celebratis, nobilitate Hungarica et Transilvaniensi in censum de singulis portis d. 99 ac in aedificationem arcis Waradiensis d. 50 contribuente, universitati Saxonum inflictus est census fl. 24,000 ita ut ex hac taxa combusti eximantur.«

A dézmák ügyében maradjanak meg a korábbi végzések, valamint az orvok kergetésében s a harminczadok ügyében is.

A vallásban újitókat vizsgálják meg a superintendensek s ha csakugyan tanaik a bevett tanoktól eltérőknek találtatnak, szigoruan büntettessenek meg. Ha ki pedig az urak közül pártjokat fogná, azokat a közvádló perelje be.

A gyűlés január 6-án oszlott el.[1])

IX.

Mióta a testamentomos urak közül egy meghalt, a triumviratus tényleg megszűnt ugyan, de annak helyét egyedül Békes foglalta el. Tisztában levén azzal, hogy Báthory a két erős várat és nagy vidéket nem fogja az ő kezén hagyni, minden törekvését oda irányozta, hogy a birtokban maradásra nézve Maximilián védelmét nyerje ki, mint ennek közvetlen alattvalója. Bethlen Farkasban olvassuk, hogy ő, mindjárt Báthory megválasztatása után, társvajdává kivánta magát mellé a magyar király által kineveztetni — azután pedig, hogy e terv kivihetlenségét belátta, vajdai ellenőrkint gerálta magát. Fogaras ügyében követet küldött Báthoryhoz, megalkodni vele a vár fölött, pénzt ajánlván érte. Folyamodjék irásban kérlevéllel, mint alattvalóhoz illik, mondá a vajda.[2]) Azután a januari országgyűlésen Apafi György közbenjárását vette igénybe, de ez elutasitá magától e szerepet: »nem Niederlandban lakunk«, válaszolá neki, czélozván arra, hogy Fogarasnak nem lehet olyan autonomiát engedni, milyennel a holland tartományok birnak.[3]) Hanem ugyan akkor Maximiliánhoz fölebbezte ügyét: de Báthory a fölebbezést megtagadta.[4]) S ha Maximilián e kérdésben csak azért adott igazat

[1]) L. Törvények és Irományok XX és lásd Báthorynak jelentését s Maximilián válaszát ez ügyben u. o. XXII.

[2]) Rueber levele Maximiliánhoz 1572. aug. 16. Bécsben a titkos levéltárban.

[3]) Békes levele Apafyhoz Erdélyország Történetei Tára I. k. 113-ik l. Szalay téved, midőn e nevet Gergelynek igazitja. A titkos levéltárban levő levelekben többször van Györgyről is szó.

[4]) Maximilián Békeshez 1573. féber. 18. Bécs. A titkos

áthorynak, mert ítélet még nem volt hozva Békes ellen, anál érzékenyebben vette mindazt, mit felség jogai csorbitásának tartott. Forgács Ferencz ügyében Rómában Báthorynak gy követe járt s ez urát a pápa előtt tartott üdvözlő beszédében fejedelemnek czimezé — és Maximilián nem is késett megotránkozásának e tény fölött hangot adni.[1])

Átalában lehetlen volt elkerűlni, hogy ebből a titkos vizonyból félreértések, surlódások ne származzanak, s annyival ákább, mert Békes résen állt azt élesitni. Báthory még mindig emélte, hogy házasság által sikerűlend a kuszált viszonyt tiszára hozni, s ügynöke Tamás deák ez idétt ismét Bécsben volt egy s más módon ennek egyengetendő utját. Február elején némi pontozatokat nyújtott át Maximiliánnak, melyekben biztositást ezért arra nézve, ha tartományát netalán török hadak rohannák meg. De Maximilián, kit a januári gyűlés expectorátioi érzékenyen érintettek, mereven visszautasitá azt: semmi kilátás arra hogy a török az idén valami vállalathoz akarna kezdeni s azért ilyen biztositásra nincs is szükség.[2]) Már ekkor a portán is merűltek fel némi ellentétek, Báthory és Maximilián közt — ez utóbbinak orátora ellen a fejedelem ottan panaszt emelvén. Való igaz, hogy Báthorynál Maximilián ez ügyet elsimitotta, de e sok apró jel mutatta, hogy a dolog válság felé közeledik.

S csakugyan immár Báthory egyre másra vette a tudósitásokat a porta készülődéseiről. Midőn a nagy vezér Daczó Jánost, az ő emberét fogadta, e szavakkal üdvözlé: »tudom, hogy az erdélyi vajda hű, az én gyertyám, én gyújtottam meg őtet; tudom pedig, hogy örűl az hadnak, azért kész legyen az hadra.« S ugyan e napról Ahmed csausz már felszólitá a nagyvezér nevében, hogy ezer mázsa lőport készittessen a porta számára.[3]) Már nehány nappal utóbb arról is értesitek

---

[1]) Báthory levele Maximiliánhoz Fehérvár 1573. marcz. 12. Báthory azzal menti magát, hogy a levélben mindenütt vajda van irva, de nyilvánosan nem lehetett máskint tenni, mert a viszony közte s ő felsége közt titkos s ha köztudomásuvá válnék, abból

[2]) Maximilián levele Báthoryhoz 157[illegible]
Irományok XXII.

[3]) Bálintit Theodor portai orátor[illegible]

hogy alighanem neki magának személyesen is kellend serget vezetni a hadjáratra készülő szultán táborához, s e hír még heteken át folytonosan növekedő mérvben tartá magát.[1])

Báthory is készült: nem akart meglepetni. Maximilián előtt készülődéseinek azt a színt adta, mintha a rá neheztelő töröktől tartana — de valóban jól tudá, hogy nem a török az ő ellensége. S hogy pedig minden eshetőségre az ország hada is összevonható legyen: maj. 24-ére Thordára részgyűlésbe összehivta a rendeket.[2])

A fejedelmi propositiók különösen hangsulyozák az országra való gondviselés szükségét s az országgyűlés áthatva ennek érzetétől, elrendelé a hadfölkelést a jobbágyok 16-ával, oly módon, mint ez János Zs. idejében meg volt állapitva: a megjelenés helyét és idejét a fejedelemre bizván. Megszavazták e czélra a 99 denáros adót is — annak megfelelő terhet vetvén a székelyekre s szászokra[3]) s a magyarországi urakra is.

---

csausz levele ugyanannak, mindkettő febr. 2-áról Bécsben a titkos levéltárban. A nagy vezér azt is kivánta Bethlen Istvánt, a miért ez egy kastélyt épittetett s abból a törökökre portyázik, lánczon küldje a portára, Bálintit arról is értesité, hogy valószinűen neki is mint hajdan János Zsigmondnak személyesen a szultán elé kellend menni.

[1]) Báthory levele Maximiliánhoz marcz. 14-ről. Ő a török tervezett hadjáratát Huszt ügyének tulajdonitja. Az is valószinű, hogy az ő összeköttetése Maximiliánnal a porta tudomására jutott — hiszen Békes és czinkostársai azt nyilván hirdetik. Nevelték a szathmári portyázások is. Ő készül minden eshetőségre, hadat gyűjt, de veszély esetére kéri a császár támogatását. Maximilián apr. 5-iki válaszában dicséri Báthoryt, hogy harczkészen áll. De nem hiszi, hogy a török készülődésnek Huszt ügye volna az oka. Nem helyesli, hogy Békes ellen annyira fel van indulva, hogy minden bajt neki tulajdonit. Még apr. 16-án s máj. 6-án is váltottak levelet ez ügyben. Mind e levelek Bécsben a cs. k. titkos levéltárban.

[2]) Az universitási jkvekben olvassuk az Extradaták közt, hogy máj. 26-án az országgyűlésen Tordán a szászok kupákat adnak a fejdelemnek 110 ft 83 de . értékűt, kisebbeket Bánfi Pálnak, Hagymási Kristofnak, Forgács cancellárnak, Kendi Sándornak, szőnyeget Wesselényi Miklós prothonotariusnak s két kanalat Sulyok Imre másik prothonotariusnak.

[3]) A szász egyetem jkvében olvassuk a Percepták közt: »in comitijs Thordensibus 24 Maij celebratis, nobilitate de singulis portis den. 99 conferente, vniversitati Saxonum census fl. 17,000 est inflictus, ita ut *principi* fl. 15,600 administrari, residua summa in rationem combustorum deputari debeat.

A négy bevett vallásra nézve megújiták az azok szabad gyakorlatára vonatkozó törvényt, szigorú szabályt hoztak azok háborgatói ellen — de egyszersmind az újitók ellen is.

A szökött jobbágyok (»a szegény nép elmenése és hazahozása«) ügyében elhalaszták az intézkedést: addig is a fönnálló törvények érvényben hagyatván.

A kolosmonostori conventbe requisitorokat nevezzen ki a fejedelem.

Tapasztalván, hogy az árszabályok teljesen figyelmen kivül hagyatnak, elrendelék, hogy azok szigorúan tartassanak meg s a mesteremberek zsarolásainak vettessen vég.

A végvárak őrzését ajánlják a fejedelem figyelmébe.

A szászvárosi harminczad tartsa meg a régi gyakorlatot.

A gyülés maj. 28-án oszlott el.[1])

X.

Hogy Báthory aggodalma nem volt alaptalan, vigyázata nem fölesleges: a következmény igazolta. Bécsben, a magyar tanácsosok ellentörekvése daczára, kik mindig ovták a császárt, hogy Báthoryt ne áldozza fel Békesért, megbuktatása már el volt végezve. Havak óta, minden levélben mit irtak, minden resolutióban mit kiadtak, minden kihallgatáson, miben Földváryt részelteték, biztositák Békest, hogy a császár csak színleli a jó indulatot Báthory iránt, s egyszersmind inték őt, hogy ő is színleljen alázatosságot hozzá. Most már végre elérkezettnek látták az időt eddig elhalasztott tervök végrehajtására.

Az ügy siettetésére döntőleg Fogaras esete folyt be. A Mayláth Margit és Békes Gáspár közt fenforgó perben a vajda — valószinüleg a januariusi országgyülléssel összekötött terminuson — itéletet hozatván s ez ellen Békes által a magyar királyhoz mint a vajda souverainjéhez bejelentett fölebbezésnek — »hogy ne legyen egy személyben a vajda vádló is biró is« — helyet nem adván, 1573. jun. 3-án Maximilián egy

[1]) L. Törvények és Irományok XXIII. A Történelmi Adatok III. k. 285 l. közlött okmány kelete hibás: junius 24, május 24 helyett.

diplomát adott ki, melylyel Békest megerősité Fogaras birtokában,[1]) ily módon új birtokalaphoz juttatván ezt.

De ő maga sem bizott benne, hogy ez a réginél többet érjen: úgy hitte, hogy teljesen érvényre azt csak Báthory bukása fogja emelni. Egy jól kigondolt terv alapján sept. elején megkezdték a munkát. Földvárynak e hó 7-én kiadta a végválaszokat: »nagy kegyelmesen és becsületes névvel« vévén Békesnek az ő érdekében kifejtett buzgalmát. A resolutióhoz egy instructio volt mellékelve, »hogy mit cselekedjék.« Hogy Békes magyarországi főúrrá lehessen, az okból, hogy annál függetlenebbül működhessék, kieszközlé a császár, hogy a vörösköi uradalmat megvehesse Fugger Marktól, s ennek árában bizonyes összeget le is fizetett, felhatalmazván Békest, hogy ő viszont ezen, a császár által neki kölcsönözött összeget akkép fizesse vissza, hogy azt azoknak megvesztegetésére forditsa, kiket szükségesnek lát, »az ő felsége hűségére kötelezendőknek, kinek kinek az ő mivolta szerint,« még pedig teljhatalommal saját belátása szerint. Ilyen megvesztegetésre kinézett személy volt Andrásy Péter s egy sereg székely primor. Ezen kivül bizonyos, évenkint fizetendő összeget helyhezett neki kilátásba. Sőt azoknak, kiket a Báthory iránti hűségben Békes már eddigelé is megingatott, igen jelentékeny donatiókat tett. Kendy Jánosnak visszaadta minden jószágát Vécscsel együtt. Pekry Gábornak, Radak Laszlónak, Berendy Györgynek, Harinaynak s másoknak nova donatiókat adott, még pedig a vajdára nézve legsértőbb módon: nemcsak kikerülésével, hanem egyenesen utasitván követe Tamás deák által Báthoryt, »hogy ő felsége híveit meg ne merje háborgatni, hanem csak szolgai határban tartsa magát,« s levélben is felhiván a főrendeket mind három nemzetből, hogy ő felsége híveit oltalmazzák. Ő maga is védje magát Fogarasban »resistáljon totis viribus és minden módon,« mert Ruebernek meg van hagyva, hogy meg segéllésére készen álljon. Ez ügyben Ibrányi Ferencz van meg bizva lemenni az octávára. »Nem tudom — irá Földváry nagy

[1]) Maximilián confirmationalisa meg van gróf Kemény J. gyüjteményében az Erdélyi Muzeumban. L. Nagy J. Békesét Kolosv. Közlöny 1872-ik évf. 246-ik sz.

hetykén — a vajda micsoda szerrel készül a jövendő szent Lukács terminusára, de hiszem az úr istent, hogy nagyságod jó fundamentomon lészen és készülhet hozzája.«[1])

Pedig Báthory fundamentoma jobb volt és jobb készülete is. Mióta házassági ajánlatait visszautasitották, »mert Somlyón a királyi nemet el nem tarthatja« s a mint Tamás deák jelentéséből s Békes és Teuffenbach elfogott leveleiből[2]) meggyőződött, hogy mi készül ellene, el volt határozva, egy gyors és merész csapással megsemmisitni a fondorlatokat. Járai Tamást azonnal a portára küldé hírt adni ottan, hogy Békes némettè lött s egyszersmind szükség esetére gyors segélyt kérni;[3]) egy másik követe a budai basához ment hasonló jelentéssel, egy harmadik Teuffenbachhoz a szathmári kapitányhoz, tudatni vele, hogy miután Békest sok gazságai után nem zabolázhatja másként meg, fegyverhez nyúl ellene,[4]) s ugyanakkor oct. 15-re Medgyesre országgyűlést hirdetett.[5])

Már akkor gyorsan összehivott hada Békes két várát, Vinczet és Enyinget megvette, Bánffi Györgyöt pedig előre küldte, hogy magát Békest Fogarasban fogja ostrom alá.[6]) Bánffi Pál oct. elején[7]) megszállta Fogarast. Békesnek annyira nem volt még sejtelme sem arról, hogy mi készül ellene, hogy midőn Bánffi hadai közeledtek, ő a váron kivül a kertben sétált s csak kevésbe múlt, hogy el nem fogatott. Nem tartá tanácsosnak bevárni az ostrom végét, hanem fiát, a várat és

---

[1]) Földváry jelentése Békeshez — az ellene hozott sententiából kiadva Erdélyorsz. Történetei Tára I. k. 121. s egy másik jelentése Szalay idézett művében 67.

[2]) Teuffenbach jelentése Maximiliánhoz 1573. oct. 6-áról a titkos levéltárban.

[3]) Szalay a Magyar Történelemhez 107.

[4]) Báthory levele Teuffenbachhoz oct. 3-áról Gyula-Fehérvárról a titkos levéltárban Bécsben.

[5]) A meghivók oct. 4-én érkeztek Szebenbe s ugyanaz nap küldettek szét a szász egyetem jkveiben levő feljegyzések szerint.

[6]) Teuffenbach oct. 6-áról irja a császárnak, hogy e híreket vele ez órában Csáky Pál közlé, ki maga is attól tart, hogy Békes után rá kerül a sor.

[7]) Bethlen Farkas Györgyöt ir. A Székely Krónika oct. 4-ére, Oltard oct. 1 ére teszi a megszállás napját.

kincseit hívére Gyulai Pálra bizván, maga kiosont a várból s hét napi veszélyes és terhes út után már Maximilián birtokán volt. Oct. 12-én ért Kassára Rueberhez, tele panaszszal, hogy minő csalárdúl fosztá ki őt a vajda mindenéből s a jövendőléssel, hogy most már ő felsége többi hívein lesz a sor. Részvéttel jes fogadtatásra talált. És csakugyan igaza volt neki, hogy menekült, mert Báthory sietteté Fogaras ostromát, először 14 utóbb 8 ágyút küldvén ellene s egyszersmind urak dandáraival, ezek közt Békes testamentomos társának Hagymásynak csapatával is szaporitván az ostromló hadat.[1]) Mert ugy akarta, hogy midőn az ellene intézett támadás okairól beszámol az országgyűlésnek, bukásáról is jelentést tehessen.

Az országgyűlés Medgyesen a kitüzött napon (oct. 15.) megnyílt. A budai basától ekkorra egy csausz érkezett oda, a basa levelével, melyben ez kilátásba helyhezi az ő és a temesvári basa segélyét[2]) s izenetével a rendekhez, hogy hívek maradjanak hozzá. Ott volt egy követ a moldvai vajda részéről is, továbbá Teuffenbach a szathmári kapitány is követeket küldött oda, inteni Báthoryt a további erőszakoskodásoktól, s erkölcsi támaszt adni azoknak, kik Békes által ő felsége hűségére kötelezték magukat a Báthory ellen intézendő fellépésben.[3]) De ilyesmire nagyon rosz idő járt: némelyek, kik Békes koczkáztatásait különben sem helyeselték — mint Hagymásy — nem jelentek meg a gyülésen, mások, mint Kendi János és Radák László képviseltették magukat, viszont mások mint Csáky Pál, Telegdy Mihály, Kendy Gábor és többen, kik határozottan megigérték Teuffenbachnak, hogy nem jelennek meg, nemcsak hogy ott voltak, hanem kerülték a szathmári kapitány követeit, mintha semmi közök sem volna velök.[4]) A vajda előterjesztéseit a rendeknek Bánffi Pál, Apafy György, Andrásy Márton és Vécsey György mutatták be. Ez előterjesztés Bá-

[1]) Teuffenbach jelentése Szathmár 1573. oct. 17. a titkos levéltárban. U. o. Rueber oct. 12-iki kassai jelentése.

[2]) A Prot. Bathorianumból közli Szalay i. h. 8[a]

[3]) Teuffenbach Szathmár oct. 17-iki [illegible] tárban.

[4]) Teuffenbach Szathmár oct. 25-iki [illegible] bécsi titkos levéltárban a comitialiák [illegible]

thory tapintatának kiváló bizonyitványa: egy szóval sem említette Békesnek Maximiliánnal folytatott fondorlatait. Ő — irá — Békes ellen a hatalmas császár parancsára lépett fel, ki elrendelé, hogy ezt és párthíveit nemcsak hogy üldözze, de ki is irtsa. Mindamellett mindenkinek, a ki ellene vétett, ezuttal amnestiát ad; azonban ezek is tisztázzák ki magukat s jövőre vigyázzanak. Az ország engedelmeskedjék neki csak ugy mint elődjének mindenben. A ki a római császár ditiójából levelet kap, föl ne bontsa s válaszolni ne merjen rá. Végül kéri, az adó megszavazását. S a fejedelem biztosai ismételve ajánlák a rendeknek, hogy ez előterjesztéseket szó nélkül fogadják el.[1])

A rendek csakugyan egyhangulag — mert a Békespártiak közül senki sem mert felszólalni — megszavazák a fejdelmi előterjesztéseket. Békesre nézve szabad kezet adtak neki, hogy őtet megbüntethesse, pártját pedig kiirthassa. A ki idegen országból levelet kap, feltöretlenül mutassa be: a ki pedig ezek ellen vét, a fejedelem egy rövid ülésen elitéltelheti örök hitetlenség büntetésén. A kinek nincs birtoka sem Erdélyben sem a részekben s még is pártot üt: a fejedelem az olyant is érdem szerint büntethesse. Da ha valaki hamis vádat emel, ez akkép bünhődjék, mint a bevádolt lakolt volna, ha a vád rá bebizonyosodik. Aztán megszavazták a 99 denáros és a részekre nézve 1 ftos adót[2]), s végül helyeslék a fejedelem eljárását, hogy a törvénykezési terminust elhalasztá.

Mielőtt oct. 18-án bezáratott volna a gyűlés,[3]) megjött a hir, hogy Fogaras feladta magát, melyet a vajda hadai

---

[1]) Teuffenbach idézett két jelentésében.

[2]) A szász egyetem jkvében a Percepták közt olvassuk: »In comitijs 9 die octobris (a nagyszebeniben helyesen 15-die octobris áll) celebratis nobilitate de singulis portis d. 99 contribuente vniversitas Dom. Saxonum taxam fl. 16,000, waiwodae praestandam, ac insuper fl. 1500 pro eximendis combustis suscepit. Tota summa census fl. 17,500. Ugyan ott az [illegible]vt olvassuk, hogy a fejdelemnek adtak egy kupát
[illegible] auff etlichen Diner zehrung, so man den
[illegible]n botten bis kegen Cronen und von
[illegible]aber kegen Medwisch und under

iszonyúan feldultak. Gyűlés után maga Báthory is oda utazott megtekinteni a vár állapotát,[1]) hova a moldvai vajda követe is visszatérő utjában elment, hogy mint szemtanú tehessen jelentést. S azután intézkedvén, hogy e hadjáratban résztvett csapatok megjutalmaztassanak,[2]) visszatért székvárosába. De még mindig tartva a magyarországi német kapitányok támadásától, rendelkezett, hogy hadai Tordán együtt maradjanak.[3])

XI.

Soha nem volt tevékenyebb Báthory diplomácziája, mint épen ez idétt. Balogh Ferencz mint főkövet még Fogaras megtámadása előtt bevitte az adót és ajándékokat s midőn Járai meghozta a lázadás hirét, ez és Daczó János a kapitiha, az az állandó követ, kész fülekre találtak panaszaikkal a divánülő vezéreknél. Az oláh vajdák és szomszéd basák utasitva lettek, hogy szükség esetére Báthoryt megsegéljék s a hírrel legelébb Mustafa csausz küldetett Erdélybe. Azután visszatért Balogh János s egy egész halmaz fermánt és biztatást hozott magával. »Ez árultatásért, kit Békes cselekedett — irá a nagyvezér — az erdélyi uraknak levelet küldöttem, hogy teveled egyesek legyenek s szívek szerint törekedjenek, hogy az árulót el ne szalaszszák: megfogván, vasba vervén az császár portájára küldjétek.« A dragomán pedig egész bizalmasan megizente, hogy »az mi tövisek volnának jószágában és birodalmában, kik nagyságodnak ártalmára és bántására volnának, azokat irtsa ki.« De mire ezek Fehérvárra értek, az ügy már tisztába volt hozva s Báthory egész nyugodtan tehetett jelentést Békes bukásáról, várai megvételéről: »mert immár

---

[1]) L. Teuffenbachnak jelentését Miksához oct. 28-ról és 30-ról a titkos levéltárban.

[2]) A szász egyetem jkvében olvassuk (az 1574-ikiben) »Im Jahr 1573 Landtag zu Medvisch den 20 Obtobris gehalten, hat fürstlich Gnaden den Stühlen und Gemeinen welche Pyxen und Krigsmunition von Weisenburg zu Fogarasser expedition gefwhrt haben auszutheilen deputiret fl. 1000.«

[3]) Teuffenbach jelentése Miksának Szathmár 1573. nov. 5. A titkos levéltárban Bécsben.

az ország nagy jó csendességben vagyon, semmi igyenetlenség, visszavonás nincs benne.[1])

Valóban csendesség volt: komoly, biztos csendesség — bármennyire biztatták is magukat Maximilián német kapitányai, hogy az csak kényszerült és látszólagos, mert híveik számitnak segélyükre[2]), Csáky Pál, Harinay, Radák, Gyulafi, Telegdy, Kőrösi alig várják, hogy a császár hadai Erdélybe üssenek,[3]) a vajda már is csak vas szigora által tudja magát föntartani, és a földnépe örömmel fogja fogadni a felszabaditó serget. S a kapitányok komolyan gondoltak a gyors visszatorlásra, erre izgatták a királyt is: »mert ez ügy nem magánszemélyek viszálya, hanem ő felsége autoritása ellen intézett merény.« Rueber úgy hitte, hogy elég lesz ezer lovassal s ugyanannyi gyaloggal Erdélyre ütni, mert Békes fejével állott jót, hogy az ország hozzá fog csatlakozni s e remény fejében gyakorolni is kezdé hadait.[4]) Egyelőre azonban elégnek tartá Paczót Jánost küldeni Erdélybe a vajda megintésére.

Paczót meg is járta Erdélyt, nov. derekán volt ott, hanem ottani tapasztalatai nem igen váltak örömére. Útközben beteg lett, s a fejedelem orvosai által gyógyitatta őt, kik közül Blandrata, ki egyszersmind tanácsosa is volt a fejdelemnek, bizalmas közléseket tett neki. Urát, mondá, a franczia s a lengyel királyok biztatják, hogy térjen el Maximilián hűségétől, de nem akar, bár nyomós okai volnának rá. Fogarastt megtalálták ő felségének Békeshez irott leveleit, melyekben inti őt, hogy csak színeljen az alkalmas percz elérkeztéig, meg a Rueberéit is, melyek lázadásra ösztönzik ezt. Maga Báthory is határozottan beszélt Paczóttal midőn ura nevében Fogaras visszaadását kérte: »sohasem engedem — mondá — hogy csak egy talpalatnyi földdel is birjon afféle ember, sem, hogy itt lakása legyen, ki velem s az országgal egyet nem ért.[5])

---

[1]) Szalay közlései a Prot. Báthorianumból az i. h. 85, 87, 102, 122 123-l l.

[2]) Teuffenbach oct. 22-iki jelentése.

[3]) Teuffenbach oct. 17-iki jelentése a

[4]) Rueber oct. 12-iki jelentése u. o.

[5]) Paczót János jelentése Maximil

levéltárban. Szalay i. h. 124.

Maximilián azonban határozottan ellenzette a beütést, mert tartott attól, hogy a tordai sereg s a török könnyen erős megtorlást vehetnek. Aztán Husztban egy erős támpontot vesztettek el: Békes Gábort, a Gáspár testvérét nem eresztették be e várba s ő szégyenszemmel volt kénytelen visszamenni Patakra.[1]) És Hagymási is lemondott Huszthoz való jogáról a vajda javára: cserében Deést kapván sóbányáival és Vécset tiz faluval.[2]) S az is aggasztá a királyt, hogy ez idétt Báthorynál lengyel — már akkor Valois Henrik ült ez ország trónján — és franczia követek jártak s hogy a fejedelem részéről Forgács Ferencz mint követ útra kelt Krakóba s onnan Párisba, gazdag ajándékokkal,[3]) tartván attól, hogy lengyel-franczia-erdélyi véd- és daczszövetség jöhetne létre, mely egyesülten a törökkel, minden korábbi szövetkezéseknél válságosabbá lehetne családjára nézve.

De bár Báthorynak sikerült ez időszerint Békes pártját ajándékokkal (többi közt Csicsót Gyulafinak adta) s határozott fellépéssel — igy pl. Csáky Pálnak megizente, hogy nyugton maradjon, mert fejébe boritja kastélyát — elnémitani, a német kapitányok annyira égtek a vágytól Báthory ellen támadólag fölléphetni s toborzással, zsold előlegezéssel oly fenyegető állást foglaltak el, hogy Báthory is jónak látta a maga részéről hadfölkelést hirdetni s e czélból Kolosvárra 1574. jan. 1-ére összehívta a rendeket.

E gyűlésről előre is különös hirek keringettek a német kapitányok közt: Báthory az összes rendeket fel akarja csketni a maga hűségére, még pedig egyedül csak az övére s

---

[1]) Teuffenbach oct. 30-iki és nov. 3-iki jelentése u. o.

[2]) Rueber jelentése Miksához 1573. decz. 19. u. o.

[3]) Rueber 1573-diki deczember 28-diki jelentése Miksához u. o. Ez igen érdekes jelentés szerint Forgácscsal egy orosz Zabolszky is elindúlt, de ez betért Kassára s értesité Ruebert a Forgács útjáról. Zabolszky valószinüleg megnyeretve Rueber által, különös leleplezéseket tett: hogy Báthorynak nemcsak Magyarországon vannak jóakarói, hanem Bécsben is a tanácsosok közt s ezeknél közvetitőül egy Bárány Péter nevü kereskedő szolgál. Zabolszky Bécsbe készült a császárhoz.

hogy ezt annál biztosabban kivihesse, megerősitett városba Kolosvárra hirdeté azt.[1])

De természetesen mindebből semmi sem teljesedett be. Egyszerűen megszavazták a hadfölkelést s Várad épitésére kapuszám szerint 50-50 denárt szavaztak meg.[2]) Végűl megköszönték a fejedelem gondoskodását, hogy a fehérvári káptalanhoz requisitort nevezett ki.[3])

XII.

Rueber és Teuffenbach fegyverkezéseinek híre a port táig elhatott, hol a kállai palánk felépitését is zokon vették s honnan figyelmeztették is a fejdelmet, hogy minden eshetőségre készen legyen. S valóban a német kapitányokban meg is volt a kedv megpróbálni a beűtést s erre vonatkozó sürgetéseik egymást érték Maximiliánnál[4]) lefestvén, hogy a vajda el van hagyva híveitől s bátyján és Hagymásin kivűl nincs is bizalmas embere;[5]) 20 vagy 30 ezer forinttal a portát is le lehetne csendesitni, bár maguk az erdélyiek is száz ezer forintot is szívesen fizetnének; hogy Báthory súlyos betegsége[6]) erre a

---

[1]) Teuffenbach Szathmár 1573. decz. 30-iki és Rueber 1574. jan. 2-iki (Kassáról) jelentése Maximiliánhoz a titkos levéltárban.

[2]) A szász universitas jkvében olvassuk a Perceptak közt: »In comitijs Coloswariensibus circa festum Circumcisionis dominí celebratis, oblatis a nobilitate pro singulis portis d. 50 in aedificationem Waradiensem deputatis, inflicta est uniuersitati Saxonum contributio fl. 8000 principi administranda. Insuper in rationem combustorum impositi sunt fl. 800; fuit contributionis huius summa fl, 8800.

[3]) L. Törvények és Irományok XXV.

[4]) »Ne legyen felségednek szíve oly kemény, hogy hiveit kész legyen cserbe hagyni s megsemmisülésöket elnézni« irá Rueber Miksának 1574. febr. 8. Bécsben a titkos levéltárban.

[5]) Ez sem volt megbizható: Rueber 1574. marcz. 12-iki jelentése szerint egy embere Makray András által biztositá a császárt, hogy tántorithatlan híve marad továbbra is, de ezt titkolnia kell.

[6]) Rueber febr. 8-iki jelentése. Pongrácz Frigyes is tett arról jelentést: a vajda néha őrjöng is és nem tudja mit beszél (t. i. lázai voltak) Blandrata nem hiszi, hogy egy évnél tovább vihesse.

legkedvezőbb alkalmat nyújtja: de Maximilián ellenzésén megtört a beütési szándék.[1])

S helyesen, mert Báthory egészsége már febr. végén teljesen helyre állt[2]) s erélyén és éberségén minden elhamarkodott kisérlet megtört volna. Figyelmét ekkor s még nagyobb mértékben, egy másik szomszéd-állam kötötte le. A porta még januárban elhatározá, hogy Ivánt a moldvai hospodárt leteszi, s Mustafa csauszt Báthoryhoz küldé, kérve ezt, hogy csauszát utasitsa Bogdánhoz, az 1572-ben letett hospodárhoz, »mert az moldvai vajdaságot megadta az hatalmas császár neki.« De Bogdán nem bizott a törökben, sehol sem volt található s a szultán aprilban Péternek Sándor havaseli vajda öcscsének adta a hospodárságot,[3]) meghagyván Báthorynak, hogy a végrehajtással megbizott hadakhoz ő is küljön segédcsapatot. Báthory Daczó Györgyöt és Rácz Mihályt kétezer emberrel a támadó sereg erősitésére küldé, s egyszersmind a határszélen vigyázó csapatokat állitott fel, melyekre annyival nagyobb volt a szükség, mert Iván egész Brassóig kalandozott.[4]) S ez intézkedései számára utólagos jóváhagyást nyerendő, jun. 13-ára Maros-Vásárhelyre összehívta a rendeket.

A rendek helyeslőleg vették tudomásul a fejdelemnek a moldvai hadjárat ügyében tett intézkedéseit: s az inséges év daczára megszavaztak e hadjáratra portánkint húsz pénzt, az ország rendes szükségeire 99 pénzt, a részek ez utóbbira 1 ftot.[5]) Megadák a fejdelemnek a fölmentvényt, hogy az ország ezüstneműi egy részét elkölté, felhatalmazák a még meglevő

---

[1]) Erre vonatkozólag igen sok fontos jelentés van a titkos levéltárban febr. és marcz. havakból.

[2]) Csáky Pál marcz. 6-iki jelentése Bonyhádról Teuffenbachhoz a titkos lévéltárban.

[3]) Szalay a Magy. Történelemhez 136. és 147. ll.

[4]) Engel Geschichte der Moldau 222. s 223. ll.

[5]) A szász egyetem jkvében olvassuk: »In comitijs Wasarheliensibus ad 13 Junij indictis offerente nobilitate in tributum Imperatoris Turcarum de singulis portis d. 99 ad administrationem gentium praesidiariorum in finibus Moldauiae existentibus de singulis portis den. 20 inflictus est vniversitati Saxonum census fl. 19,000 additi fl. 1000 in sortem combustorum, qui summatim faciunt fl. 20,000.

készlet elköltésére s köszönettel vették, hogy Ilye megerősitéséről gondoskodott.

Jan. 18-án oszlott el az országgyűlés.[1])

XIII.

E nyomorúságteljes év végén, melyben inség és döghalál ritkitották a rendek sorait, Báthory decz. 13-án Segesvártt még egy országgyűlést tartott.[2]) Ez a duló ragály miatt a székelyek törvénykezési terminusát elhalasztá, s felhatalmazá a fejedelmet, hogy ha a szükség kivánná, a megyék terminusát; is elhalaszthassa, és hogy az elhalt bírák helyét másokkal tölthesse be.

Aztán megszavazták a szokott módon a 99 denáros adót intézkedtek az orvok és gonosztevők kergetéséről s megbüntetéséről; a váradi palánk és ilyei kastély épitéséről.

A gyűlés decz. 18-án oszlott el.[3])

XIV.

Alighogy a megyesi országgyülésen megrettentett Békes-pártiak kiocsudtak első ijedelmökből, s a mint meggyőződtek, hogy a keringő hirek az országnak Báthory hűségére történendő felesketéséről, s Bornemisza Boldizsárnak és a többi lázadóknak czélba vett kivégeztetéséről[4]) nem teljesedtek, rögtön és nagyobb buzgalommal hozzá fogtak a szervezkedéshez, hogy a mint Békes hadakat nyer a császártól s Erdélyre üt, őket a csatlakozásra teljesen felkészülve találja. Minthogy pedig Maximilián a biztatásokon túl nem lépett s a beütési engedélyt nem adta meg, Békes ennek kinyerése végett felutazott Bécsbe. Rueber kitűnően támogatta törekvéseit. Egymást érték jelentései az erdélyiek elégületlenségéről, a vajda elhagyatottságáról, a királypártiak önzetlen áldozatkész-

---

[1]) Lásd Törvények és Irományok XXVI-ik sz.

[2]) A szász nemzeti egyetem jkve szerint a meghivók n[o] . 24-én a szokott módon küldettek szét Szebenből.

[3]) L. Törvények és Irományok XXVII.

[4]) Rueber febr. 12-iki jelentése szerint (a titkos levéltárban) maga Blandrata izente volna ezt neki.

ségéről, egymásra küldte ezek leveleit, melyekben kétségbeesett helyzetöket vagy toborzásaik sikereit irják. Már Kolosvártól is várta Rueber a menedéklevelet,[1]) már a székelyek fel is vették a felpénzt s 20.000 emberrel készek felkelni.[2])

De Maximilián nem akarta nekik elhinni, hogy a török Báthory elűzésének bevégzett tényét egyszerűen, minden szó nélkül tudomásúl vétellel fogadná s határozott feltételekint kötötte ki, hogy Békes e tekintetben tisztázza a portai viszonyokat.

S Békes meg is tette a szükséges lépéseket. Ugyan az az Amhat csausz, kivel már Báthory megválasztatása alkalmával czimborált, ez év elején megfordúlt Bécsben s ő nem is késett érintkezésbe tenni magát vele. Ezzel meglett inditva a portai alkudozás: annak folytatását Antalfi Jánosra bizta, kit máj. 8-án a szultánhoz s nagyvezérhez intézett folyamodásokkal Konstantinápolyba küldött. Nagy árt igért a vajdaságért: a nagyvezérnek 40.000 aranyat s egy tiz ezer arany értékű gyűrűt és a szultánnak az adó megkétszerezését.[3]) Mint ki már több izben megfordúlt a portán, jól ismeré a hangot, melyen ottan szólnia kell: hányszor akart ő panaszolkodni a vajda ellen, de ez még azt sem engedte meg, hogy ajándékokat küldhessen a szultán lányának! Azt sem tudta, hogy a sok sanyarúság miatt hova legyen, végre is mindenéből kifosztották s hogy a halált elkerűlhesse, kénytelen volt ide a német udvarba menekűlni. De innen se volt alkalma panaszait előbb beküldeni, mert itt is nagy felvigyázat alatt van.

Antalfival kétszinű játékot űztek a portán. Ha boszú és gyülölet Békest el nem vakitja, beláthatta volna, hogy Bá-

---

[1]) »Verschreibung« irja Kassa marcz. 29.

[2]) Rueber Kassa apr. 10-iki jelentése Maximiliánhoz, melyben a következőket irja: »Esz seie nun die Sachen bej dem meisten Landwolkh, sonderlich den Zackeln vnter welche auch albereit ein Wartgeld auszgetailt vnd von Inen angenommen worden, so wol bej den Herrn und von Adel dermassen richtig und bestellt, und die Sachen also versehen, dasz sy allwege in dreien tagen mit zwainzig tausent Mann aufzihen und also dem Weida starckh genug sein und sy selbst dasz Land, wann sich nur ein wenig volckhs dern ort erzaigen werde, einnehmen wollen.«

[3]) Hammer Gesch. des Osmanischen Reichs. II. k. 434-ik l.

thoryt nem áldozzák fel érte, legfölebb felhasználják őt az erdélyi adó fölemelésére. Azonban ő mégis lehetőnek tartotta, hogy innen is nyerend, ha nem is támogatást, legalább elnézést, — s reményeiben megerősitve az Antalfinak adott intés által: hogy a diván el fogja nézni beütését Erdélybe, habár erre felhatalmazó fermánt nem is ad, más féléven át folytatta alkudozásait, melyekben Maximilián portai követe az ő ügynökeit Antalfit és Tinódit egész buzgalommal támogatá.

S Báthory a legkisebb részletig mindenről értesült. Julius 11-ről megirta neki a nagyvezér, hogy Békes előterjeszéseire szép szót adott: hívta jőjjön be a portára s tüstint kezére fogja bocsátni Karansebest és Lugost[1]), e két tartományt, melyből épen az ő pártfogója Petrovics sikerrel kisérté meg Erdély meghóditását, s mely igéretnek rá nézve épen ezért kétszeres fontosságunak kelle lenni. Kapitihája Grujó Péter pedig Békes alkudozásainak minden phasisáról értesité, a biztatásokról, melyekkel Békest áltatják s az intézkedésekről melyekkel a szomszédos beglerbégeket vigyázatra s szükség esetében Báthory megsegélésére utasiták.

A helyzeten keveset változtatott Szelim szultán halála s III. Murádnak 1574. decz. 21-én véghezment trónfoglalása: legfölebb Békes reményei kaptak új táplálékot s az intések, hogy menjen be a portára, nyertek sürgetőbb alakot. Az ő kézhez keritése volt a főczél, mert tartottak tőle, hogy ha kibékül Báthoryval, könnyű lesz a »németet« Erdélyre lázitni, ha pedig engedély nélkül üt be, akkor is zavarok támadhatnak. Végre midőn belátták, hogy a portára be nem csalhatják s Békes e részben kimondá, hogy ha a nagyvezér csakugyan el akarja veszteni, ám küldjön hozzá Bécsbe s ott ölesse meg: megadták neki ügynöke Antalfi által a szóbeli felhatalmazást, hogy ám üssön Erdélyre.

A mit Maximiliántól nyert Békes, az jóval több volt. Ez határozott, biztos támogatás volt: bár nem közvetlen segélyadás. Nem adott Maximilián sereget neki, s Ruebert sem hatalmazta fel, hogy adjon: hanem meg[illegible] hogy birtokain

[1]) A fermánt kiadta Szalay [illegible]

hadakat toborzzon s magyarországi hívei zászlója alá esküdjenek.

S a mint Békes saját hite szerint a két udvarnál megvetette ügyének fundamentumát, megindúlt Prágából Kassára. Ez alatt erdélyi pártja is szervezkedett; mely minden esetre nem megvetendő hatalmas párttá nőtte ki magát, s megtette a készületeket fogadására és a felkelésre.

De bár későn értesűlt, Báthory sem nézte tétlenül a dolgot: Daczó Jánost a temesvári pasához, Rácz Pétert a portára küldé, maga pedig Fehérvárról jun. 10-ről Thordára jul. 1-ére országgyűlést hirdetett. [1])

Ez országgyűlést már nem lehetett megtartani: Thorda már akkor a Békes kezén volt. Jun. 28-án érkezett oda: ő is Keresztes mezejét, a helyet, hová az erdélyi hadakat gyűjteni szokták, tűzte ki csatlakozási helyül.

Ez nap szállt Báthory is táborba, s a mint hírt vett, hogy Békes Thordáról elindúlt Vásárhely felé, egyesülendő a fellázított székelyekkel, ő is arra felé vette útját. A két sereg ul. 7-én találkozott Radnóth alatt, a döntő ütközet kilencz nap mulva volt Kerelő-Szentpálnál, hol Báthory hadvezéri tehetsége fényes diadalt aratott Békes nagyobb csapata fölött. Ennek tábora szétfutott, s ő maga is futásban keresett menedéket a vele volt főurak nagy részével, kik közűl azonban többen fogságba estek.

Báthory a csata színhelyén megkezdte a büntetést: hat kiválóbb egyént ott akasztatván fel. A többiekre nézve azonban a törvény szigorát akarván alkalmazásba venni, jul. 25-ére Kolosvárra országgyűlést hirdetett.

Az országgyűlés a kitűzött napon megnyilt.

A fejedelem izenete a levert lázadásra vonatkozott. Ő a dolgot »a törvény processusa szerint« akarja eligazítatni s a rendek ezt annyival hálásabb szívvel fogadták, mert neki »módjában állott volna máskint is eligazítni azt.«

A kereset megindításával a közügyigazgató Sombori László volt megbizva, ki a lázadásra vonatkozó adatokat összeállítván, jul. 30-án összeűlt a törvényszék. A tanácsurak, a

[1]) L. Törvények és Irományok XXVIII..,

fejedelmi udvar méltóságai, a főurak s az országgyűlés jelentékeny része számos jogtudóssal, az itélőmesterekkel s királyi táblával [1]) képezték a törvényszéket, magának a fejedelemnek elnöklete alatt.

Kihallgattatván a lázadók, kezdetben tiltakoztak a törvényszék ellen, minthogy annak tagjai felperesek és birák is egy személyben s magyar vagy lengyelországi törvénytudók elé kivánták ügyöket vitetni. [2]) A törvényszék a tiltakozást egyszerűen elvetette — hisz olyan elvnek elfogadása által felségsértési perekben egyszerűen minden itélethozatal lehetetlenné lett volna téve — s a foglyok most kegyelem kéréshez folyamodtak.

A per ez alatt egyszerűen letárgyaltatott. A közvádló bemutatta a lázadásra vonatkozó iratokat: hat levelet eredeti példányban, részint Békesnek saját leveleit, részint ügynökei által hozzá irottakat, melyek bécsi és konstantinápolyi törekvéseinek szálait a törvényszék kezébe adták, s melyek igazolták a fejedelem által emelt vádakat, hogy a római császár udvarába menekült Békes egyfelől igen veszélyessé válható összeesküvést szervezett, másfelől ügynöke Antalfi által a portának 400,000 arany forintot, az adó kétszeres összegét, továbbá Várad, Bajom, Sáka, Sarkad, Kereki s az egész karansebesi s lugosi tartományokat a szultánnak igérte, hogy keresztyén vér árán uralmat szerezzen magának. A közvádló ezek alapján Békes Gáspár s Gábor, Telegdy Mihály, Csáky Pál, Bornemisza Boldizsár, Harinai Miklós, Károlyi László, Alárd Ferencz, Kendi Gábor és Farkas, Radák László és Imre, Veres János, Barabási Ferencz, Várfalvi Bálint, Apafi Imre, Hallabori Pál, Miske András, Csokor György és Mihály, Kendi Farkas, Andrási Péter, Aszú Mátyás, Ilyési Gáspár, Szodorai Ferencz, Apor Miklós, Kemény László, Décsei Tamás, Széki Kálmán, Pattantyus Balázs, Móré László, Tomori András és György mint felségsértők ellen távollétükben (ezek t. i. menekültek) a németországi és szokásos, valamint a hazai törvények alapján, továbbá János királynak

[1]) L. Törvények és Irományok XXX.

[2]) Bethlen II. 329. A beszéd melyet ott Bethlen Farkas a Báthory szájába ad, Brutus modorát magán hordó szónoklat.

1540. máj. 7-én a tordai gyűlésen hozott törvénye alapján kérte a fő- és jószágvesztésnek, még pedig nejeikre és gyermekeikre is kiterjedőleg kimondását. A törvényszék ezen indítványt, a közvádló által felhozott alapon rájuk, családjaikra és örököseikre a »perpetuum silentium« alkalmaztatván, elfogadta.

Azután a foglyokra került a sor s az ezek során bepereltek voltak: Kendi János, Hamvay János, Patócsy György Pókai Jakab és György, Csanádi János, Miske György, Székely János, Baládfi Gábor, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Csányi Miklós, Kabós Farkas, Szigeti Pál, Csákány Balázs, Olcsárdi Miklós, Horváth Menyhért, Gyalakuti György s »mások«. A törvényszék elé vezettetvén, felhivattak, hogy mentsék magukat, de ők csak kegyelemért folyamodtak. A közvádló, Csákány, a két Szigethi, Székely, Móré és Borzási Ferencz kivételével, kik mint távollevők ellen más alkalommal fog törvény hozatni, a többiek ellen a fönebbi alapon családjaikra kiterjedő fő- és jószágvesztés kimondását hozta inditványba. Ez inditványt az országgyűlés elfogadta s az itéletet a fejdelem is megerősitette.

A perfolytatás alatt az országgyűlés folytatta tanácskozásait: s hogy a menekültek és elitéltek, ha netalán még egyszer megújitnák beütési szándékjukat, készen találják őket, hadfölkelést rendeltek el, minden 16 kapu után egy gyalogot és lovast igérvén s az előbbenit egy hópénzzel bocsátván a táborba. Az egy házhelyi nemesek minden egész háztól egy harczost adnak, míg a szászok ezer gyalog tartását vállalták.

Megszavazák a rendes évi adót: portánkint 99 denárt s e fölött még a többi költségekre 50 denárt.

Intézkedtek a nemeseknek adandó só, a szökött jobbágyok kiadása, az orvok kergetése ügyében, a káptalanokhoz requisitorokat neveztek ki, s végül elhatározák, hogy bárhol és bárkinél legyen valami jószága a lázadóknak, az köteles azt kiadni.

A gyűlés aug. 6-án oszlott el. [1])

S a fejedelem hozzá fogott az itélet végrehajtásához.

---

[1]) L. Törvények és Irományok XXXI.

Aug. 8-án kilencz főúr, Pókai János (testvére Péter, anyja kérésére kegyelmet nyert,) Kabos Farkas, Bogáthi Gáspár, Barcsai Miklós, Csanádi János, Ösi Miklós, Csányi Miklós s más kettő reggel 8 órakor Kolosvártt lefejeztetett. Kivülök Kolosvártt 34 székely végeztetett ki, 34-nek pedig Szamosfalván orra s füle levágatott. Az elitéltek javai elkoboztattak, s a megőrzés végett városokban letett javak kiszolgáltatására kiadatott a rendelet. [1])

XV.

Báthory egyedül saját erejének és tehetségének köszönhette diadalát és megmaradását trónján. A két udvar, melyek szerették magokat az ő hűbér-urának vallani s melyek közül a török nem fejte ki annyi erélyt támogatásában, mint mennyire számitott, a másik pedig épen bár leplezetten, ellene dolgozott — sietett megtagadni Békest és biztositni Báthoryt jóindulatáról. Maximilián igyekezett megnyugtatni őt is a portát is, hogy előtte nem volt tudva a Békes czélja és szándoka s elfogására rendeletet is adott ki, a porta viszont azon kijelentéssel akarta megnyugtatni, hogy a lázadónak tőle nem volt parancsolata, zászlót nem adott neki.

S midőn ősszel ismét hire járt, hogy Rueber fegyverkezik s Báthory Maximiliánnál kérdést tett, ez igyekezett őt megnyugtatni, hogy Ruebertől nincs mit tartani, meg fogják őt zabolázni Békes pedig magában mit sem tehet: legfölebb attól lehet tartani, hogy törökké lesz. [2])

A lengyel trón Valois Henrik távozása által ez év tavaszán megürült s annak elnyeréseért Báthory és Maximilián léptek a sorompóba: [illegible] Békes [illegible], ha az ki nem mondatott is, [illegible], de [illegible] a hűbéri viszony. S mint hogy attól [illegible] tartani, hogy a [illegible] delem újabb összeütközésre [illegible] 9-éről Besztercze[illegible]

[1]) L. [illegible] XXXI.
[2]) [illegible]
[3]) L. [illegible] XXXII.

a kitűzött időben megtartatván, elrendelé, hogy a hadak készen legyenek, addig is Báthory Kristóf mustrát tartson fölöttük, s ez év végén táborba is szálljon. Egyszersmind megszavazták a 99 dénáros adót, Várad építésére pedig 50 pénzt — de a többi erődítési munkálatok fölötti határozat hozatal elhalasztását kérték. Elrendelék, hogy a mesteremberek készitsék a fegyvereket, a búza kivitelt pedig a szomszéd oláh tartományokba eltilták.[1])

XVI.

Báthoryt a porta is támogatta s épen azon napokban, midőn a beszterczei gyűlés eloszlott, meg is választották lengyel királylyá. Maximilián megpróbálta őt visszalépésre birni, Szathmárt és Nagy-Bányát ajánlván fel cserébe a lengyel trónért de ő kijelenté Teuffenbachnak, Maximilián követének,, hogy választói bizalmának s maga becsületének tartozik azzal, hogy a választást elfogadja. Az ily módon szükségessé vált intézkedések megtételére 1576. jan. 14-én jan. 28-ára Megyesre országgyűlést hirdetett.[2])

A rendek a kitüzött időben összeültek, de a tanácskozások lassan indultak meg. Báthory egyelőre csak bizalmasan tudatta velök, hogy a lengyel rendek őt meghivták ez ország trónjára. Bármennyire hizelgett is nekik e választás, hogy az ő vajdájuk és az ő vérük ily hatalmas trónra emeltetett, nem késtek kijelenteni, hogy sok oknál fogva szerették volna köztük maradását. De e dolgot már nem fordithatván meg, hozzá láttak a bekövetkezendő távozása által szükségessé vált intézkedések megtételéhez.

Báthory István nem mondott le végkép a fejedelemségről, s ekkép nem is új választásról, csak helyettesitésről volt szó. Már korábban eldöntött dolog volt, hogy távollétében testvére Kristóf helyettesiti, kinek még 1571-benhűséget esküdtek az őrségek, most e korábbi intézkedést fentarták, megszabván ez alkalomból a választási és beigtatási feltételeket. Kristóf úr hittel kötelezze magát az ország és rendek jogai s kiváltságai megtar-

[1]) L. Törvények és Irományok XXXIII.

[2]) L. Törvények és Irományok XXVI.

tására; továbbá elődjei donatióinak épségben tartására; bírja a vajdai széket azon authoritással melylyel testvére birta; tartson maga körül főurakból álló tanácsot.

A hadfölkelést ismételten elrendelék, megszavazták a 99 denáros portai adót, intézkedtek a gyilkosok megbüntetése, a véghelyeken történendő executiók s a fölebbezési perek ügyében.

Dávid Ferenczet megerősitették az egységhivők superintendensévé, megadván halála utánra e felekezetnek a szabad püspökválasztás jogát: de oly kikötéssel, hogy a valláson újitani ne merjenek.

Febr. 8-ika az ülés utolsó napja a végethatározásoknak s az ünnepélyeknek volt fentartva. Ez napra a megválasztásák hírül hozó lengyel követség is megjelent a székes egyházban d. e. 11 órakor tartott országos ülésen, hol Báthory Istvánnak lengyel királylyá választása ünnepélyesen kihírdettetett. Az új király az oltár elé lépett, térdre borúlt s a szentirásra letette a hitet. Az ünnepély végeztével te deum laudamus tartattott, megszólaltak a dobok trombiták, s két órán át hangzottak az ágyú dörgések.

Ugyanakor Bátkory Kristof vajdának felesketettett s Hagymásy Kristof generalissá választatott.[1])

A gyűlés még az nap eloszlott. [2])

---

[1]) Pesti Ferencznek Teuffenbach megbizottjának jelentése Megyes febr. 8-ról, ki ekkép ir: »Haec quoque gen. ac magn. do. vestrae significare volui, dominum vajwodam Transs. circa horam undecimam in templo parochiali huius civitatis Megyes hodierna die solenniter et publice in regem Polonie promulgatum esse et pronunciatum, ibique coram oratoribus regni Polonie ac coram toto cetu regni Transsiluanie genibus flexit, ad altare eiusdem ecclesiae, ad sacrum sanctum euangelium fidem suam vouisse, eumque in regem Polonie pronunciatum esse, ibique finitis ceremonijs Tedeum laudamus cecinisse, timpana et tubas clangisse atque strepitus bombardarum per duas integras horas ei . . . . lasse.«

[2]) L. Törvények és Irományok XXV.

TÖRVÉNYEK ÉS IROMÁNYOK.

I.

1571. ápr. 29.

Báthory István levele Maximiliánnak: javaslatot tesz, hogy miként hajtassa végre az országgyülésen a fejedelemválasztást.

Sacratissima Romanorum imperatoria regiaque Maestas domine domine mihi semper clementissime.

Post fidelium seruitiorum meorum in graciam Maiestatis vestrę sacratissimę debitam, synceramque commendacionem. Quoniam Maiestas vestra sacratissima literis suis benigne mihi mandare dignata fuerat, vt si quę in presenti rerum statu emerserint noua, continuo ad Maiestatem vestram sacram perscriberem, necessarium esse existimaui Maiestatem vestram sacratissimam presentibus reddere certiorem: legatus enim a dominis consiliarijs in aulam imperatoris Turcarum pro indicanda morte serenissimi principis missus, redijt 27 huius mensis cum precipuo Cÿawsio, linguę hungaricę gnaro. Cuius quidem legatio licet nondum sit a dominis consiliarijs audita, tamen prout certo intellexi, habet in mandatis, vt omnibus modis nutantes regnicolarum animos confirmaret, graciamque ac beneuolenciam ipsius Imperatoris conseruacionemque omnium libertatum illis proponeret, ac electioni quemcumque ex eorum numero maluissent consentire assereret, nihilque omitteret eorum, quę ad conseruandum in fidelitate ipsius regnum pertinere viderentur. Quare clementissime imperator, Maiestas vestra sacra pro sua singulari prudencia facile perpendere poterit, quam difficile ac periculosum sit in

hac futura congregatione cum statibus regni de fide Maiestati vestrae prestanda tractare vel contendere: verum ad tollendas rixas, Turcarumque suspiciones ac pacandum et conseruandum hoc regnum nihil melius, neque presencius remedium adhiberi, meo quidem tenui iudicio potest: quam si Maiestas vestra sacra facta prius e numero consiliariorum iam in fidem Maiestatis vestrę iuratorum trium vel quatuor personarum electione, optionem vnius regnicolis clementer annuerit. Aut si Maiestas vestra electionem vaiuodę ita illis liberam permiserit, vt ea nonnisi ex confirmacione sacrae Maiestatis vestrae valere ac rata et acceptata esse possit aut debeat: quas quidem electionis vaiuodę condiciones, ipsis dumtaxat consiliarijs committendas ac cum prestancioribus secreto communicandas esse iudico: hÿs enim modis et racionibus, tumultus sopiri, aut eciam deuitari facilius poterunt et suspiciones Turcarum prorsus tolluntur, ac paratis tandem rebus Maiestas vestra sacra optato haud dubie pocietur regno. In cuius graciam me quam humillime commendo: quam deus altissimus diu seruet incolumem. Datum ex Somlyo penultima die mensis Aprilis anno domini 1571.

Eiusdem Sacrae Maiestatis Vestrę
fidelis ac humilis seruitor
Stephanus Bathorÿ
de Somlÿo mpria.

Kŭlczim: Sacratissimo Principi domino domino Maximiliano secundo dei gratia Roman. imperatori semper augusto ac Germ. Hung. Boh. etc. regie Maiestati, etc. dno dno mihi semper clementissimo. (Sig. impr.)

(Eredetije — Báthory J. kezével — a bécsi cs. államlevélt. Hungarica.)

II.

1571. máj. 26.

Gyulafi László a gyulafehérvári országgyűlésből a fejedelem választásáról értesíti Ruebert.

Magnifice domine mihi obseruande. Seruitiorum meorum perpetuam commendationem. Ez Eleottis irtam vala Nagyssá-

godnak az Erdelÿ allapattÿa feleol, de nem twdom ha megh attak Nagyságodnak azt a lewelet vagÿ nem. Azert most Nagÿságadnak azt Irhatom, hogÿ az Hatalmas Chazartol Jeott vala ez Napokba ide egÿ Chawz az wrakhoz keowetsegbe, azt hÿzem hogÿ vagÿon Immar harom hete hogÿ mÿnd ith wolth de az vrak az Chazar keowettseget az Ideoteolfogwa nem akartak megh halgatnÿ, hanem ma. Ez wolt oka hogÿ megh nem akartak halgatnÿ, Mijerthogÿ megh ertetek volna az wrak hogÿ az keowetsegh ez volna, hogÿ az Hatalmas Chazar azt hatta volna hogÿ Bathorÿ Istwan legÿen vaÿda, az Vrak ezt nem akarak hogÿ az Teoreok Chazar tegÿen velÿk nekÿk vaÿdat, mert ezteol felnek hogÿ mazorÿs Teoreok Chazar tenni nekÿk vaydat ha most ez lene hogÿ az hatalmas Chazar tenne vaydat. Ezen az wrak es a feo Tanachok egÿ nehanÿ nap tanachott tartanak es azt vegeztek, hogy az Teoreok Chazar keowtijnek keowetseget adegh megh ne halgassak, hanem eleb vaydatt tennenek, mÿert hogÿ lattÿak vala az vrak az keossegnek fel tamadassat ez orszagba, azt is megh ertwen hogÿ ha egÿessek nem leznek mynd az orzagnak mÿnd eo magokat nagy vezedelmet hoznak Jeowendeore. Isten vtan az nagÿ felelem egÿesse tewe eoket. Az Vrak es a Tanachok egÿenleo akaratbol az Nagÿsagos Bathorÿ Istwant tewek Vaÿdaÿa, mellÿet az vrak a keossegnek kÿ Jelentenek, az keossegis nem tarta ellent, jollehet az Zekelek megh haborottanak vala, mert az eo regÿ zabatsagokot kewaniak valamelij zabatsagoth az ÿm megh holt kegijelmes vrwnk el veott volt teolleok, de azokottis kẅleomb kẅleemb okokal mÿnden haborwsag nelkẅl el chendezÿteok, es istennek kegÿelmessegebeol az harom nemzet akarattijabol az Nagysagos Bathorÿ Istwant teweok vaÿdaija, Mÿkoron ezt el vegeztek volna az wrak, monda az chazar keowete, vrak, az hatalmas chazar Jo neuen veotte teolletek hogÿ az tÿ feÿedelmeteknek halalat nekÿ meg Jelentetetek. De az hatalmas chazar azt akarija hogy az Nagysagos Bathori istwant tegÿetek vayda (sic) es vgÿan ollÿan byrodalma legÿen mÿnt az megh holt vrwnknak. es az hatalmas chazar vgÿan azon otalomal lezen nekÿs mÿnt kÿralÿnak, de az hatalmas chazar ereossen poronchollÿa hogÿ az Nÿmetekwel ne tarchatok es velek ne tanachkozatok, es

Nÿmetet Erdelÿbe ne hozatok, es eo hozaÿok ne haÿolÿatok, Mert ha az Hatalmas chazar azt megh twdyja, hogÿ az nÿmetekwel egÿet ertetek, bÿzonÿal hÿgÿetek hogy ereossen megh büntet tÿteket, a wagÿ ha az Nÿmetekteol feltek adgÿatok twtara az hatalmas Chazarnak mÿnden otalommal lezen nektek, mostis az Budaÿ es az Temeswarÿ Bassaknak megh hatta hogÿ ha mÿ zẅksegtek vagyon mÿnden segetsegwel legÿenek, ha ez ket Bassa nem elegh, az Teoreok Chazar zaz ezer Teoreokeot Zophÿaba hagiot hogÿ azok Magyar orzagra vÿgÿazanak, azok most Zeremsegh fele mentenek, es ha zẅkseg(es)ek leznek azok is mÿnden segetsegwel leznek. Esmet monda az Chawz, most nekem nagÿ sÿetsegwel Chazarhoz kel mennem, twdom hogÿ az hatalmas chazar en teollem Bathori Istwannak Zazlot kẅld, es az wraknak Aÿandekott, de az Nÿmetekwel ne tarchatok, mert bÿzonÿ megh banÿatok. Im mostan mÿnd a harom nemzetbeol harom feo embert valaztotwnk az chazar portaÿara kÿk altal ezt az dolgot az Chazarnak megh Jelenttyẅk, es vgÿan atol az Erdelÿ adoÿat be küelgÿẅk, es keonÿeorgẅnk az Chazarnak hogÿ legÿen ollÿan otalmunk mÿnt a megh holt kegÿelmes vrwnknak, az feo varak es varasok es az Ereossegek megh mÿnd az testamentomos urak kezebe vadnak, oka mÿ legÿen hizem hogÿ Nagÿsagod ertÿ. Immar az gÿẅles el bomwl mÿnden ember haza megÿen. Isten tarcha megh Nagÿsagodat. Albę Julię 26. Maj. 1571.

Gywlaffy Lazlo
Ratoltÿ.

Kivül (Rueber kezével): Wie es ist den 23 Maj in Sibenburgen gestanden.

Küllczim: Magnifico Domino Johanni Rwber Sacrę Romanorum Caesareę Regieque Maiestatis Capitaneo supremo et consiliario etc. Domino et Amico honorando. (Sig. impr.)

(Eredetije, mely Gyulaffy irása, a bécsi cs. [illegible] Hungarica.)

III.

1571. máj. 28.

A testamentomos urak jelentése Maximiliánhoz a gyulafehérvári fejedelemválasztó országgyűlésről.

Sacratissime Princeps domine clementissime. Post fidej et perennis seruitutis nostrę in gratiam Maiestatis vestrę caes regięque sacram humillimam oblationem optamus Maiestati vestrae caes. regieque sacrae incolumitatem, longam uitam, et regnorum suorum felicem ac prosperam gubernationem.

Proxime per postremum postham Maiestati vestrę caes. regieque sacre denunciaueramus, quę hic agerentur, et quę varia essent studia regnicolarum super electione vayuodę quiue tumultus sint precipue per Siculos et nobiles excitati, quod videlicet ipsi non vayuodam veluti officialem, pro antiquo more, verum liberum principem, qui pro principis dignitate gubernaret, vellent eligere. Quam ob rem die XXI. mensis Maÿ Siculj et magna pars nobilium militari apparatu ad oppidum Theowÿs, miliarj ab Alba Julia distans castra metati sunt. Vnde pro comitiorum priorum constitutione ex singulis comitatibus et sedibus singulas decem personas Albam ad sepulturam serenissimi olim principis nostri et comitia transmiserant, quorum ingenia atque animos ut uidimus a nostra intelligentia multum dissidere, coacti sumus sepulturam domini nostri clementissimi in XXIII. diem Maij differre, quę pro dignitate principis, communi subditorum luctu et planctu finem est sortita. Die XXIV. Maÿ selectę illę personę primo quoque die electionem Vayuodę mouere agitareque ceperunt. Etiamsi autem nouissime Maiestati vestrę caesareę regięque sacre significaueramus nos et electionem et chausium audiendum quo ulterius liceret, differre conatj: tamen ubi agnouimus regnicolas permotos et inquietos existere, electionemque plurimum sollicitarj, pręcauere volentes, ne publica dissensione internos et regnicolas orta, res ad arma veniat, coacti sumus pro postrema instructione et mandato Maiestatis ve-

strę caes. regięque sacrę hac uice regnicolis electionem admittere, quam licet communiter regnicolę non intelligant, maxime quod res ob prȩsentiam Chausij excelsę portę et duos chausios passę Themesuariensis secreta esse debuit. Nihilominus palam cognoscentes regnicolas in hoc conari ut liber princeps eligatur, et simul animaduertentes quod caesaris quoque Turcarum uoluntas nonnullis per chausium super electione magnifici Stephanj Bathorj increbuisset, maluimus rem preuenire, cum eo colloqui et pro mandato Maiestatis vestrę caes. regieque sacre iuramenti formam illj proposuimus, quam ipse acceptauit et coram consiliarijs iuramento praestito literas obligatorias concessit, quas in specie cum exemplo eorum, quibus se coram omnibus statibus et ordinibus regnj pro regnicolarum uoto deuinxit, Maiestati vestrę caes. regieque sacrę misimus.

Quod autem pro mandato Maiestatis vestr. caes. reg. s. eorum omnibus statibus regni deuincire et iure iurando obligare vayvodam nequiuimus, causa est, quod animaduertimus regnicolarum animos ab hoc negotio et a Maiestate vestra caes. reg. sacr. esse alienos. Habet itaque Maiestas vestra caes. reg. s. statum regni et negotiorum publicorum. Maiestas vestra caes. reg. s. pro alto suo consilio dignetur curare ea, quę regni et salutis nostrę censebuntur.

Porro nos ius electionis caesaris Turcarum, iuxta indultum antea per ipsum factum euitare preuenireque uolentes, ne videlicet super electione vayuode consuetudo Transalpinensis et Moldauiensis in Transsyluaniam introducereter, pridie electionem peregimus, quam chausius portę audiretur et per eum caesaris literę redderentur, quarum exemplum ad Maiestatem vestram caes. reg. sacr. direximus. Ex quo facile cognoscet quanta proditio per oratores nostros in porta contigerit.

Mandauerat item Maiestas vestra caes. reg. sacra ut uniuersas munitiones in rationem Maiestatis vestrę caes. reg. sacr. conseruaremus, maxime cum pro transactione et tractatu serenissimj principis nostri defunc[illegible] arces et munitiones tam in Transsyluania qu[illegible] manus nostras existerent, et nos fir[illegible] ius, vt eas post testament[illegible] manus Maiestatis v[illegible]

consignaremus. Cum itaque statuerimus ante reditum posthę executionj testamenti breuj finem facturos et cras executionem incepturos, supplicamus Maiestati vestre caes. reg. s. humillime. dignetur per hunc postham nos clementer informare. munitiones in cuius manus assignare debeamus. Nos ettenim in posterum earum curam habere non poterimus praesertim cum arces in Transsyluania et in Hungaria graues sumptus deposcant. et uel uno mense non parua summa pecunię in illis conseruandis absumatur, prouentus autem ubique cessarunt. Ad hęc autem statum praesentium rerum in regno animaduertentes. curam arcium et munitionum gerere non possumus. Quare rursum Maiestati vestrę caes. regięque sacre supplicamus dignetur mandare in cuius manus arces et munitiones assignare debeamus.

Cum autem Maiestas vestra caes. reg. s. hic tricesimas, vigesimas, cameras salium et alios prouentus habeat, supplicamus dignetur illorum quoque curam habere.

Ceterum serenissimus princeps noster defunctus volens apud cunctos mortales testari suam erga Maiestatem vestram caes. regiamque sacram fidem, obsequentiam et cor syncerum, amanter legauit Maiestati vestrę caes. reg. sacre pateram latam auream ex antiquis aureis numismatibus confectam, preterea frameam a caesare Zulimanno olim sibi missam, et spadam gemmis preciosis ornatam. Sacratissime autem augustę reginalj Maiestatj dominę nostrę clementissimę uniuersa ramenta auri, rudera item gosthÿan appellata et grana aurea quecunque habuit legauit. Quare Maiestati vestę caes. reg. sacr. humillime supplicamus, dignetur nos informare an legata hęc Maiestati vestrę caes. reg. s. ipsi administremus vel per certum aliquem qui Maiestati vestrę caes. r. s. iudicabitur eo dirigere debeamus.

Illud quoque humillime indicare uisum est, ex nobilibus in Hungaria et Transsyluania sub hoc comitiorum tempore circiter quinquaginta personas, nec non Cibiniensis Coronensis, Meggiesiensis et Bistriciensis ciuitatem magistros ciuium et judices firmo iuramento deposito in fidelitatem Maiestatis vestrę caes. reg. s. receptos esse. Capitaneos peditum aulę qui magno in respectu habentur, nec premijs nec pollicitationibus

neque minis ullis Maiestati vestre caes. r. s. deuincire potuimus, quid uelint, ignoramus. Assecurauerunt tamen nos fide data, intra duos menses contra Maiestatem vestram caes. reg. sacr. sese arma minime sumpturos. Supplicamus Maiestati vestrę caes. reg. sacratissimę humillime, dignetur super his omnibus clemens et maturum responsum dare. Dominis deus optimus maximus Maiestatem vestram caes. regiamque sacr. in regnorum suorum felicem gubernationem et ter quaterque afflicti regni Hungarię salutem rectissime, diutissimeque sanam et incolumem conseruare dignetur, cuius gratiae et clementiae nostram seruitutem humillime commendamus. Datę Albę Julię die 28 mensis Maij anno domini 1571.

Eiusdem Maiestatis vestrae caesareę regiaeque sacratissimae

humillimj seruitores
Testamentarij serenissimi principis
defuncti.

Utóirat külön papirszeleten: Placuit id quoque Maiestati vestrę caes. reg. sacr. humiliter denunciare quod Siculj, qui nunc tumultuarie insurexerunt, officinam ferream partim combusserunt, partim disiecerunt et fere cent. innumeros ferri diripuerunt ac nunc ad arces seruitutem praestare recusant, quin potius prohibuerunt ne ulla victualia, quibus arx necessario sustentatur quoque modo inferantur. Nobilium quoque, qui collatione principis nostri defuncti inter eos bona sunt adepti, res et bona diripiuntur, seruitores trucidantur, et ob hoc in possessiones ipsis donatas ingredi formidant quin potius procul exulant et peregrinantur. Quare Maiestati vestrę caes. reg. s. humillime supplicamus, dignetur mandare vayuode vt donatarios in collatione serenissimj principis nostri tueri et defendere debeat.

Kivül: Reddite 6. Junij Prage 1571.

Külczim: Sacratiss. principi domino Maximiliano secundo sth. semper augusto ac Germanię, Hungarię sth. regi etc. domino et principi nostro clementissimo. (Sig. impr.)

(Eredetije a bécsi cs. államlevéltárban. Hungarica.)

A levélben fölhozott mellékletek:

1.

Ego Stephanus Bathorÿ da Somlÿo, Vaÿuoda Transsiluanus, et comes Siculorum, iuro per deum uiuum etc. Quod serenissimo et potentissimo principi et domino, domino Maximiliano, electo Romanorum imperatori semper augusto ac Hungarię, Bohemię, Dalmacię, Croacię, Sclavonię etc. regi, archiduci Austrię etc. domino meo semper clementissimo, ciusdemque heredibus et successoribus, legitimis scilicet Hungariae regibus, a modo imposterum, fidelis, obediens ac subditus, atque in hoc vaiuodatus mei officio, hostibus suę Maiestatis hostis, amicis amicus ero, arces et bona suę Maiestatis, que manibus meis fuerint tradita, pro sua Maiestate, et eiusdem successoribus legitimis videlicet Hungariae regibus, fideliter conseruabo, et conseruari curabo. Omnes status et ordines regni Transsiluaniae in suis iuribus, et libertatibus tenebo, et tam contra internos, quam externos hostes, pro uiribus defendam. Omnibus coram me causantibus, rectum et uerum iudicium et iusticiam administrabo, prece, premio, odio, fauore amore, et complacencia semotis, ac quandocunque per Eandem caesaream et regiam Maiestatem, prefatum officium vaiuodatus, una cum Arcibus et bonis fidei meę concreditis a me repetetur, idem libere, sine omni difficultate, restituam et assignabo. Ita me Deus adiuueet. Acta sunt hec die vigesima quinta mensis Maij Albę Julię anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo Primo.

(Sig. impr.) Idem Stephanus Bathorÿ
de Somlÿo : Manupropria.

(Eredeti, Báthory István czimeres pecsétjével.)

2.

Forma iuramenti per magnificum Stephanum Bathorÿ vaÿuodam dominis regnicolis praestitj.

En Bathorÿ Istwan Erdelÿ Vaÿda es Zekeleknek Is-

pannÿa. Eskezem az Attÿa mÿndenható Istenre. Mennek es feoldnek teremteoÿere, Es az mi Vrunk Jesus Christusra az ew zent fijara Es Zent Lelekre, Hogÿ en az en meg holt kegÿelmes Vram Masodik Janos Magÿarj Valaztett kÿral zabad iozagarol es marhaiarol feÿedelmi meltosaga es zabadsaga zerent teott testamentomat, mÿnden rezebe exequalnj hagÿom es minden citkelebe helÿen hagÿom, es az Executorokat semmibe meg nem haboritom es ew Felsegenek az en meg holt feÿedelmemnek minden donatioit, Inscriptioit, Saluo iure alieno helÿen hagÿom es megtartom Es senkit sem zemelÿebe sem jozagaba ew felsegeheoz valo zolgalattiaert meg nem bantom es meg bantanj semmi nemew zin alatt nem engedem, Sewt walamj zolgalattiaba teortent dolog, az le teteteott dolog lezen, Es ez orzagot es Magijarorzagbelj Varmegÿeket kÿket az mÿ meg holt kegÿelmes Vrunk birt, teorvenÿeokbe Zabadsagokba es religioiokba meg nem haboritom, sewt mÿnden rend belj embereknek, valakiknek en eleottem teorvenÿe zolgaltatik, mÿnd Erdel orzagbelieknek mind Magijarorzagbelieknek sem kedwert, sem atiafiusagert, sem baratsagert, sem adomanÿert, sem semminemew zyn alatt walo dologert nem kedwezek, hanem mijndenek zemeli valogatas nelkewl, igaz teorwent zolgaltatok. Isten engem ugÿ segichÿen.

(Egykoru másolat.)

3.

Exemplum literarum potentissimi Imperatoris Turcarum ad Spectabilem magnificum Stephanum Bathory Vaywodam Transsyluaniae die 25. Maÿ 1571. per Amhatt Chyawz datarum.

Erdelÿ vayda Bathorÿ Istwan az en hatalmam paranchollattja oda jwttwan, wgy twgiad hogÿ az Erdelÿ vrakal eozwe az en hatalmam portajara lewelet kewldeotted, kyben az Erdely Kyral Istwan Kyraly halalat meg jelenteotetek es az Erdely vrak irtanak ennekem feleoled, hogy minden hywsegel wagy hozzam: es te mind az meg holt Erdelÿ kyralynak m
az Attianak hyw zolgaia woltal az en fenes
azon modon hywsegel lez, kik ennalamis nylwan

Regulta immar az Erdelÿ orzagh en otalmam alat wolt, az Erdelÿ igaz ollian orzagom nekem mnÿt egieb orzagim, igaz wgy otalmaztam myndenek ellen mynt egieb feoldemett. Mostanis azon modon akarom myndenben otalmazny minden ellenseg ellen. Minden rendbely wrakat, Tyztartokat, varakat, warasokat, Castelyokat, Palankokat, falwkat, Tarthomanyokat porkolabokat, keosseget azon alapattban, azon rendben akarom megtartanÿ, mint ez ideig woltak, valamy az Erdelyheoz tartozik, Byrodalmat nezy, wagy Magyarorzagban wagy Erdelyben.

Annakokaert en az te en hozzam walo hywseged zerent az Erdelyorzagot az en hatalmombol neked megattam, mely parancholatomat az en Chywzom altal Amhat chyawz altal neked kwltem.

Azert az en hatalmam parancholattia oda jwttwan wgy twgiad hogy teged az illet az te en hozzam wale hywseged zerent hogy az wrakal egy Ertelemben legÿ es chyendessegben egiet erch welek. Valamj oda walo byrodalom wagy waras wagy war wagy castely wagy egieb wgy bird mÿnt ez ideig byrttak, az benne walo Tiztartoknak meg had hogy azon hywsegheoz tarchiak magokat mint ez ideig. Es az magyarÿ wrakat byztasd meg, hogy mindeneket wgÿ birianak mint ez ideig. Parancholom is ezt az magiarÿ vraknak hogÿ walamit ez iddeig en otalmam alatt birtanak az ellenseg kezeben semmit ne bochiasson, hanem otalmazzak meg. Te nekedis parancholom penig hogy az wrakkal egy ertelemben lewen az orzagott Ember modon meg otalmazd mind vigyazasoddal mind fegyvereddel semmit hattra ne hagy benne.

Az Bwday es Themeswarÿ Beglerbegeknek parancholatot kwltem kÿben minden Begeknek, spahiaknak, jancsiaroknak es egieb rendbelieknek meg hattam hogÿ walamÿ az Erdely Byrodalmahoz walo kit ez ideig birtanak semmiheoz ne nyullianak, hanem mindenben ahoz tarchiak magokat walamj az en hÿttlewelem es frigreol walo lewelem. Abban walamit oda engettem wolt most is oda hagiak byrny. Ezt is meg parancholtam nekik hogÿ kezen legienek, vigiazanak oda Erdely fele fegywerben legienek, ha az ellensegnek reatok walo *jeo*weset hallya, ha szwkes minden segitsegel otalomal legie-

nek. Annak felette soha az en wigiazasom gond wiselesem nektek meg nem fogiatkozott, ha az otalom szwkes, jzenyettek, ahhoz kepest mindgiarast hadamat kwldom wagy egieb gondotokat wyselem. Az magÿar vraknak is es az nemes nepeknek had meg hogÿ legienek chendessegben, wigiazzanak, az keosseget tarchiak csendessegben. Az segetseg ha szwkes, mikypen hogy legyen, gywlesben wegezek el es tegiek hyrre az wegbelÿeknek, ahoz kepest wkis kezwljenek, hogy az ellensegnek minden modon fyrfyw modra ellene alhassatok.

Ha az magiari wrakban walamellik el allana az te hy wseged alol, kytwl isten otalmazzon; wigiaz rea, az ollian latornak ne keresd kedwett hanem wsd el labarol, az orzag meg maradasaert, valakik az te paranchiolatodhoz nem tarttiak magokat, ne kedwez nekyk hanem wsd le labarol.

Az Bwdaj és themeswary Beglerbegel mindenkor egiet erch, Twdakozzatok egy mastwl hogy egiet ertwen az ellenseg chalardsagot ne uchesseon raÿtatok.

Mihelt az en paranchiolatom oda jwtt mindgiarast myt wegeztel mytt wegezz es my szwkes ad meg ertenem. Es az mikor oda megien az en chyawzom harmad napnal towab ne tartoztasd Es few emberiddel byrodalmodbol kesertesd kÿ. Keolt ez lewel ez may naphoz 45. Constantinapolban.

(Egykoru másolat, latin fordításban is megvan.)

4.

Exemplum literarum potentissimi imperatoris Thurcarum ad dominos regnicolas Transsyluanie per Amhatt Chyawz datarum die 25. May 1571.

Hyweim Erdely wrak az en parancholatom oda jwttwan wgy Twgiatok hogy az en hatalmam portaiara leweleteket kwldeottetek, hogy az Erdely kyraly megholt. Ty penig azon hywsegtekben en hozzam meg akarnatok maradnÿ mellÿel woltatok ez eleott. Az tÿ attiatokfianakis Bathorÿ Istwannak regtwl fogwa walo hywseget, jamborsagat, emberseget es vytezse-

get jelenteottetek ennekem. Azert myert hogy az Erdelyorzag regteol fogwa en otalmam alat wolt es ollian orzagom mȳt egieb feoldeim, mostis mindenben otalmom ala akarom wennem: es mindeneket mind wrakat nemesseget, keosseget. Tyztartokat, varakat, warasokat, falwkat, palankokat azon alapatban rendben akarom megtartanom mijnt ez ideig woltanak.

Ty kik erdely wrak wattok az tȳ keonȳeorgesteoket en megtekinteottem es az attiatokfiat Bathory Istwant Erdely Vaȳdawa teottem, kyreol neki paranchiolatomat kwldeotem az en chyawzom Amhat Chyawz altal. Paranchiolom nektek is hogy az tij attiatok es az tynnen magatok en hozzam walo hywsegtek zerent Bathorj Istwant az vaȳdat hallgassatok es wajdawa twgiatok, vele egiet erchetek, valamȳ az Erdelyheoz tartozo byrodalom wag varas wag war wag tartomanȳ az vaydawal eggywtt rea zorgalmatos gondot wysselȳetek: es minden otalmatokra megmaradastokra wigiazatok. Walamit az waȳda wegez ellent ne tarchiatok benne. Waratokat warastokat az waydawal egiet erttwen, tarchiatok meg, az orzagnak megmaradasara gondot wyselyetek es ember modon chyelekegietek es Waidanak ellene semmit ne chyelekegietek. Erdely regwlta en hywsegem alatt volt, mierthogy en az ellensegtwl megotalmaztam: ha Ty en hozzam hywek leztek es az waydatt es wtana walo wrakat halgattyatok es minden segitseggel mellettek leztek, az mynemw otalommal ez eleot woltam hozzatok ez wtann is azon segetseggel es otalommal akarok hozzatok lennem, az wristennek az w segitsegebeol az orzagnak es ty nektek az ellenseg ellen mindenkeppen otalma lezek. Ha az orzagnak ellensege Tamad, mint az megholt Istwan kyraly elteben azon modon mostanis meg hattam az Bwday es Themeswary passaknak, hogy mindenben melleteteok legienek az Erdelyheoz tartozo byrodalmon, hogy walamj chialardsag ne essek az ellensegtwl rea wigiazanak, ha ellenseg jw eleyben allianak es mindenbe az feoldet az orzagot otalmazzak, ha penig azok nem elegek wolnanak az segitsegekre, meghattam, hogy meg jelenchiek es ahoz kepest hadamat bochiatom. Myndenkor io Tekinteteom wolt hozzatok lezenis mindenkor. Ty legietek chendessegben, vralyatok az waydat es zolgalliatok nekj, Ha walamy vegezestek lezen az waydawal

egy Tanachiaba legyetek. Az orzag otalmara wigiazzatok az Waydaual egietemben. Az orzagnak megmaradasaert az waydawal ne ellenkeogietek. Az en chyawzomat harmad napnal fellieb ne keslelyetek. Feoldetekbeol a howa en hattam kesertessetek ky. Vgy Twgiatok. Datum Constantinapoly.

(Egykoru másolat).

IV.

1571. máj. 29.

Báthory István a kassai kapitánynak: tudatja hogy az országgyülés fejedelemmé választotta.

Spectabilis magnifice domine et amice nobis obseruandissime post nostrę seruitutis commendationem, quę nobis spectabilis magnifica dom. v. per egregium Gerardum literatum indicauit, nunctiauitque, intelleximus, ad quas nunc multiplicibus occupatj tractatibus parcius respondere possumus, ut tamen rem illam uno aut altero verbo attingamus, illiuscemodj falsis rumoribus qui de nobis sparguntur, nulla est fides adhibenda, die namque ueneris proxime praeterita consensu et quasi uno omnium regnicolarum ore, atque etiam imperatoris Thurcarum edicto, nos in officium vaiuodatus huius regni Transsyluanici sumus electi et pronuncciati, quod tamen officium imminentibus hoc tempore maximis dificultatibus libenter subter fugissemus, nisi nos sacratissime caesareę Maiestatj fideliter inseruire uoluissemus, eiusque clementiam nobis futuram sperassemus, nos enim non fuimus adeo nostri immemores, quod ab ipsa christianitate, imo etiam a clementia dictę sacratissimę caes. Maiestatis nos alienos reddere uoluissemus, infra triduum expedituri sumus pro hac ipsa potissimum re, ac aliarum eciam rerum cognitione hominem nostrum specialem ad ipsam sacr. caes. Maiestatem, per quem tunc spectabilem magnificam dominationem vestram de rebus Transsyluanis omnibus fusius edocebimus, nostra obsequia ut caepimus, ita in finem usque spectabili magnif. dominationi vestrę semper unice commendata

esse uolumus, eamque felicissimam ualere optamus. Datum Albę Julię 29. die mensis Maij anno salutis etc. 1571.

Spectabilis ac magnificae dominationis vestrę

Stephanus Bathorÿ
de Somlyo mpria.

Külczim: Spectabilj magnifico domino Joannj Rueber sacr. Rom. caesareę ac Germanie, Hungarie etc. regię Maiestatis consiliario ac in regno Hungariae generalj capitaneo etc. Domino et amico nobis obseruandissimo.

(Eredetije a bécsi cs. állami levéltárban Hungarica.)

V.

1571. maj. 30.

Bithory István Máximiliánnak jelentést tesz a fehérvári országgyülésről.

Sacratissima Maiestas caesarea, Romanorum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex. Domine et princeps clementissime.

Post fidelium seruitiorum et humillimae subiectionis meae in gratiam Maiestatis vestrae sacr. oblationem. Etsi magnificos dominos testamentarios de ijs rebus omnibus quae his geruntur amplissime Maiestatem vestram sacr. instruxisse noueram, nihilominus cum idem mihi Maiestas vestra sacr. clementer scriptis literis iniunxisset, satisfaciendum hac in parte quoque mandato eiusdem graciosissimo summè necessarium existimauj. Atque imprimis significandum duxi quamuis antea quoque Maiestati vestrę sacr. constaret, potentissimum imperatorem Thurcarum misso specialj chÿawsio cui et literae adiunctae et imprimis mandata uerbotenus referenda commissa erant (ut breuibus rem totam comprehendam) denunciasse, se salua fide atque obedientia nostra olim in illum declarata ueterem libertatem nunc quoque confirmaturum et uectigal usitatum bonj consulturum, atque omnibus uiribus contra impetitores defensurum. Deinde graui edicto iniunxit omnibus regni ordinibus ut manifesta meae personae renunctio fieret ad huius prouinciae gubernationem, adiuncta de-

mum comminatione igni ferroque terram uastaturum, siquid secus a nostris committatur, ubi minima ex parte illud olfecerit. Quibus certo cognitis nequaquam vel patriae salutare vel Maiestatis vestrę caesareę rerum commodo fieri duximus, si a nobis postulata Maiestatis vestrae caesareae regnicolis palam proponeretur.

Sed quorum fides atque propensus animus nobis imprimis cognitus erat, iuramenti vinculo ijs astrictis et deliberatione cum ijs habita placuit rem liberae electioni committj. Quibus rite peractis, priuatim conceptis uerbis ita coram senatu in ordinem ex praescripto res coacta est, ne publicae fidei quicquam vel aduersaretur vel derogaret, propter negotiorum maiorem securitatem. Cum igitur electio atque iusiurandum finem sortita essent in mea persona, manifeste apparuit rem tuto diutius caelari non posse, idque inde maxime quod arces atque fortalicia fidei meae nondum commissa essent. Qua de re idem Chÿausius cum postridie coram regnicolis responsum expectaret, sine ullis ambagibus pure atque simpliciter non se prius hinc moturum (quamuis antea discessum improbe maturaret) quam dictae arces palam mihi resignarentur, confirmauit. Quam difficultatem etsi multis uerbis hodie quoque mitigare tentauerim, deinceps quoque tamen omnis in ea re a nobis opera summetur, ut vel maximis muneribus irretitus sine mora hinc discedat. Sed illud silentio praeteriri non potest propediem nouum adfuturum Chÿausium, qui si eadem mente haec imperatorj referent, certo sibi Maiestas uestra caes. persuadeat, ultimum nobis excidium et eidem ingentes curas ex eo orituras esse.

Quae cum omnia sic se haberent cumque mihi imprimis ad Maiestatem vestram sacr. omnis animi et uirium spectaret intentio, quae superioribus temporibus certis indicijs a me demonstrata fuit, hodie uero re quoque ipsa id omnibus manifeste declarandum duxi, in ea maxime parte quod posthabita imperatoris Thurcarum electione, omnium denique statuum manifesta comprobatione, honestissima quoque insuper fortunarum omnium mearum condicione in eadem iuramenti uerba a Maiestate vestra caesarea praescripta, nulla vel mutatione vel diminutione interposita (quamuis Maiestas Vestra caes.

ea de re liberum statuendj dedisset arbitrium, si quid durius uideretur) juraui, etsi ad transactionem per dominum Bekes plenarie ante remissam ea conditione maxime deuinctus essem et obligatus, si bona mea nomine serenissimi principis mej piae memoriae amissa atque in ditionem Maiestatis vestrae caes. redacta aut mihi restituerentur aut aequalia pro ijs conferrentur, de quo totus senatus locuples testis esse potest. Quae postulata cum secundum conditionem non successissent, manifesta a uinculo mihi libertas concessa erat. Omni igitur extranea praerogatiua posthabita nixus sola Maiestatis vestrae sacr. insigni clementia, certo mihi in animum induxi, in ijs omnibus, si quid vel nimia subiectio vel ingens probandj operam, studium, autoritati meae detraxissent, ea omnia a Maiestatis vestrae sacr. imperium et deo gratum et diuturnum esse possit, necesse est rem ita exacte ab eadem cognosci, quo scilicet de ijs pro sua ingentj atque diuina pene prudentia cum prudentissimis eiusdem consiliarijs decernere queat. Cuius equidem prima pars est qua de re Maiestatj vestrę sacratissimae supplicatum uoluj, ut clementer arces omnes eadem mihi committat propter causas supra allegatas et tenorem instructionis a Maiestate vestra sacr. transmissę in qua significatur, vnius arbitrio totam eam administrationem, quę serenissimi quondam principis dominj nostri piae memoriae fuerat, commissam irj. Eodemque insuper ordine, ut et suspicio omnis apud Turcas tollatur et animus mihi magis securus reddatur. Nullum Maiest. vestr. sacr. dubium de me esse. Denique ut apud plebem tuta atque integra mihi dignitas retineatur. Neque est quod de earum usu aut usufructu nimium laborem, cum nulla sit earum quae non ex publico sumptu aerarij sustentata sit, hactenus quoque, atque ijsdem etiam de causis plenariam regni administrationem atque redituum omnium perceptionem mihi concredi supplico. Significandas Maiestati vestrae sacr. quoque existimo ingruentes atque praesentes regni necessitates, imprimisque sumptus Constantinopolim faciendos, quos ne teruntio quidem auxi sed ueteribus atque usitatis in legibus seruandos existimauj. Insuper praesidij equitum atque peditum solutio, quod partim propter uicini hostis

fraudes et dolos, partim ad continendos in fide improbos homines, retinendum mihi ex necessitate uideo.

Accedunt munitionum inceptarum et haud exiguj momentj laborum continuationes, diuersorum metallorum atque fodinarum operae. Atque illud quo imprimis peritis rerum Turcicarum apprimè constat, ad futurum breuj admodum, qui vexillum atque sceptrum imperij insignia a Turca deferat, cuius muneris usitatissimum premium esse, monetae nostrae florenorum millia duodecim in parato. Aliaque sexcenta in his administrationis nouae primitijs quae referre longum atque taediosum sit, praesertim cum thesaurus omnis et supellex mortuj serenissimi principis dominj nostri sanctae recordationis ex testamentj dispositione certis personis ex legato distribuatur, neque vel obolus ea de re ad manus meas rediturus sit. Et quamquam census vnius floreni, intra certum tempus a dominis regnicolis compromissus fuit, tamen id ardua Turcarum mandata expectare prohibent, et ut maximè prae manibus hodie sint uix vel unicae necessitati ea collatione succurri potest, sicuti Maiestas vestra sacr. ex regesto ea de re confecto facile colligere potest.

Quapropter supplico Maiestati vestrae sacr. tanquam principi clementissimo, uelit in tanta rerum omnium difficultate, monetae nostrae vsualis viginti quinque millia mutuo sub spe futurae solutionis deponere, quam breuj eidem summam fide restituemus, quo insigni beneficio omnium animi eidem deuincientur et omnis rerum successus fide magis integra ab incolis feretur.

Quantum ad donationes attinet supplico Maiestati vestrae sacr. de ijs quae deinceps ad fiscum redibunt plenariam mihj concedj authoritatem, aut si quae hodie manibus meis tradentur, eorum ut inscriptio ad millia florenorum decem bene meritis conferri possit.

Cum autem juramento adactus sim ad iustitiae et legum executionem supplico Maiestatj vestrae sacr. uelit deffinitiuam sententiam omnium actionum huius prouinciae totius meo imperio subiectae mihi committere. Appellationum enim atque prouocationum isthuc destinationes non modo egentissimam

exhaurient nobilitatem, sed regno imprimis parient ingentem suspicionem atque ruinam immensam.

Caeterum de ea clausula a Maiestate vestra sacr. praescripta, vt dum et quandocunque arces repetierit etc. planam atque clementissimam Maiestatis vestrae sacr. peto resolutionem. Nemo est enim qui ignoret, etiam exiguos magistratus suis committi et adimi modis, non semper dum et quandocunque lubitum sit. Neque ea difficultas me latuit, cum primum mihi res inchoanda esset, sed cum viderem in longiori mora rem spectare ad seditionem idque imprimis caverem neque vel minima in parte Maiestatj vestrae sacrae ullam de me sinistre suspicandj praeberem occasionem si tenaciter illud urgerem, satius atque reipublicae consultius existimauj prudentissimo Maiestatis vestrae sacr. id committere arbitrio, iquam cunctando ingentibus ansam prębere tumultibus.

Perpendat igitur Maiestas caes., pauculos esse fidei Maestatis vestrae caesareę debite deuinctos. Imo maximam partem regni ignaram esse omnium actionum, Turcam quoque id nequaquam laturum, imo ipsos quoque regnicolas alienissimos a mutatione esse, in qua nunc quoque parum abfuit, quin de tota patria actum esset, ni secundum Deum bonorum solerti consilio atque singulari industria occursum esset. Atque nihil a me quoque maiori sedulitate curabitur, salua eiusdem in me gratia, quam ut omnem fidem, subiectionem, obedientiam ad extremum uitae anhelitum eidem declarare possim. Dum ne temere sycophantis et falsarijs aures praebeat, sed utramque partem in morem summorum regum cognoscat.

Cum autem et comitatuum aliquot Hungariae administrationem huic regno adiunctam esse, Maiestas vestra sacr. cupiat uti et antea fuerat, ne qua in parte dominium sibi Turca in ea uendicet, quod Vaÿuoda sim tantum Transsyluanus, salua deliberatione Maiestas vestra sacr. velit clementer adijcere ad solennem titulum et partium Hungariae locumtenens aut aliquid simile, quod prae se ferat administrationem etiam tractuum Hungariae, cum praesertim exteris quoque ius hic dicendum sit.

Denique illud quoque significandum duxi, quomodo annis superioribus Siculi, natio huius regni fere potissima in bel-

lis a Francisko Zaÿ et Balassa principi nostro illatis, pro Maiestate vestra sacr. arma sumpserant, qui ex foedere tunc inito mulctati sunt alij morte praesentanea, in genere uero libertatis antiquae amissione, impositis atque extructis in medio arce et castello, unde in illos uehementius animaduerti possit. Exquibus angustiae immensae atque inaudita pene crudelitas in eos commissa mirifice miseram plebeculam exhausit indeque efferauit, adeo ut nunc quoque nouam connumeracionem in ea gente institui necesse fuerit, propter nimiam incolarum desolationem. Et quod imprimis ijs dolet qui reliquis eminent, complures eorum pagi peregrinis dominis donati sunt. Quas donationes et Maiestas Vestra sacr. rite confirmauit et nos ad eorum obseruationem juramento saluo iure alieno deuincti sumus. Unde ortae sunt inter eos querelae, expostulationes, imo arma quoque propemodum sumpta, postulantes veterem libertatem illis ereptam restituj. Quae omnia ego mitissimis pollicitationibus ad futura nunc distuli comitia, haud ignarus si quid illis praeter uotum accidat ad seditionem spectaturos. Quapropter edocerj hac de re quoque a Maiestate vestra sacr. cupio quod mihi faciundum sit ne meae quoque existimationi derogarj possit, cum a me imprimis iuramento confirmatum sit, omnes status atque ordines in suis munijs et libertatibus me conseruaturum.

Atque eadem conditio est orphanorum Francisci et Anthonij Kendj, quorum parentibus indicta causa iugulatis, bonis eorum partim collatis in alios partim pro se reseruatis a serenissimo principe, nunc summis precibus dicti orphani intercedunt, petentes ut ea quae restant, ex facto veluti innoxijs restituantur, aut si id non placeat vt legittime sine dilatione ab ipsis regnicolis uniuersum negotium cognoscatur et rite sententia cum executione feratur, jta enim publica tranquillitas salua manebit. Quibus de rebus omnibus a Maiestate vestra sacr. diligenter pensitatis atque pro rei dignitate perspectis, supplico Maiestati vestrae sacr. habito respectu horum temporum atque negotiorum summa difficultate velit clementem atque haud longa mora interposita resolutionem mihi significare, quo animatus atque in tranquillo positus in dies gratiora et promtiora Maiestati vestrae s. declarare possim offi-

cia. Valeat diutissime Maiestas vestra caesarea salua et incolumis. Albae Juliae tricesima die Maij anno domini 1571.

Eiusdem sacratissimę Maiestatis vestrę cesaree ac regię

fidelis ac humilis subditus
ac seruitor
Stephanus Bathorÿ
de Somlyo mpria.

Kivül: Redditę 6. Junij Pragę 1571.

Külczim: Sacratissimo et excell. principi et domino domino Maximiliano secundo, dei gratia Romanorum imperatori semper augusto ac Hungariae etc. regi etc. Domino et principi mihi semper clementissimo.

A levél melléklete:

Regestum expensarum pro porta potentissimi imperatoris Turcarum.

Tribus legatis trium nationum, aurej	1500	
Imperatori Thurcarum, aurej .	10.000	
Mehemmet passae, aurej . .	3000	
Pertaw passae, aurej . .	1000	
Pÿelj passae, aurej . . .	200	
Amhat passae, aurej . .	200	
Muztaffa passae, aurej . .	200	
Murat dragman interpreti tall. .	100	
Item Imperatorj argenti marcae		100
Mehemmet passae argenti marcae		20
Reliquis singulis argenti marcae		10
Item passae kapuchÿ imperatoris cupa argentea		1
Item Chÿausiorum passae cupa .		1
Item Kÿhaÿç Kapuchÿlar cupa		1
Cancellario cupa . .		1
Item praefecto Janizarorum cupa		1
Item passae Mehemmet Kÿhaÿe cupa		1
Item in porta imperatoris et passarum		

pro distributione aurej . . 100
Praesenti chÿausio pro viatico et munere, tallerj 1670
Eidem cupa argentea 1.

—

Item expectatur in dies aduentus nouj legati Turcici, cum vexillo et sceptro de more postulantis tallerorum 12000

—

His accedunt quottidianę legationes ultro citroque fiendae.
Insuper maximus sumptus solutionis equitum et peditum.
Item impensae pro diuersis fodinis.
Item continuatio fortalitiorum et munitiorum iam incęptarum et quę indies occurrunt.

Jegyzet: V ö. Bethlen Farkas II. k. 239-ik l. hol igen rövid és hiános kivonata olvasható. Szalay is a »A Magyar Történelemhez« I. k. 21-ik l. — Bethlen után indúlva hibásan aug. 15-e utánra teszi: természetesen ily kelettel egy csomó megoldatlan tévedésnek lett forrásává.

(Eredetije a bécsi cs. állami levéltárban. Hungarica.)

VI.

1571. maj. 24—31.

A fehérvári gyülés határozatai.

Nos Stephanus Batorj de Somlÿo, Waiuoda Transsyluanus et Siculorum eomes, Memorię commendamus per presentes quod spectabiles magnifici domini, nobiles alijque ordines trium nationum Transyluaniensium, ac Hungari de comitatibus Bihar, Crazna, Zolnok mediocri, Maramaros, Zarand ac districtu Karansebes et Lugas, exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos, in presentibus eorum comicijs in hac ciuitate Alba Julia 24 die mensis maÿ celebratis paribus eorum votis conclusos, petentes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos et statuta in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes beneuole confirmare vellemus, quorum quidem articulorum tenor talis est.

Az tekintetes nagyságos vitézlő uraknak, ez erdélországbeli három nemzetnek, és magyarországbelieknek, Bihar, Kraszna, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd vármegyék, Karansebes és Lugas tartományabelieknek, kik az mi meg holt kegyelmes urunknak, második Jánosnak, Magyarországnak választott királyának, birodalmába voltanak, közönséges végezések, melyet Gyulafejérváratt ez jelen való Pinkest havának 24 napi gyűlésekben 1571 esztendőben egyenlő akaratból végezteuek.

(1) Miért hogy az mindenható istennek, kinek akaratja ellen senki nem állhat, ez volt kedves akaratja, hogy az mi megholt kegyelmes urunkat közűlünk ki venné, mi az ő felségéhez való hívségünk és ketelünk szerént az ő felsége testének méltósága szerént való el temetésére eljöttünk és azt eltemettük.

Miért penig hogy az birodalmok fejedelem nélkül semmiképen nem birathattatnak, kik az alattok valókat nem csak az külső ellenségtől fegyverrel oltalmazzák, hanem hogy minden rendbelick között az csendesség és békesség megmaradhasson, igaz tervényeknek ki szolgáltatásával és minden dolgokban jó rendtartással bírják, azért mi ezekről gondolkodván, és fejedelmet akarván választani közinkbe, kinek birodalmában, az ur istennek kegyessége velünk lévén, megmaradhatnánk, az néhai hatalmas Szulimán és az mostani török császárnak engedelmeknek tartása és ereje szerént, ki a mi megholt kegyelmes urunknak és minekünk, ez magyar nemzetnek, megengedte vala, hogy az ő felsége halála után az fejedelem választásra szabadságunk lenne, egyenlő akaratból és végezésből választottuk az tekintetes és nagyságos Somlyai Báthori Estvánt, urunkat, az Erdéli vajdaságra és Székelyeknek espánságára, és az magyar országi megmondott vármegyéknek birodalmára, kinek szolgálatunkkal, engedelmességünkkel, segétségünkkel, a mint az mi meg mondott kegyelmes urunknak engedtünk éltébe, engedni akarunk, és ő

nagysága mellett leszünk minden tanácsinkkal és segétségünkkel.

(2) Megértettük országúl az testamentomos uraktól, miképen az mi meg holt kegyelmes urunk, testamentomának tételének idején is, rólunk kegyelmesen megemlékezett, és az minémű szeretettel és kegyességgel éltébe ez hazához és ez nemzethez volt, azt jó téteményével akarta bepecsétteltni, és az több drága dolgok között, melyekkel országúl meglátogatott, hagyott volna nekünk országúl egy arany keresztet, kiben kilencz örög gyémánt és négy rubint volna, kit minekünk országúl és nem a következendő fejedelmeknek hagyott volna, kit kezünkben is adának.

Mi azért megböcsülvén az mi kegyelmes urunknak hozzánk való kegyelmességét és az látogatásnak is drága voltát, és hogy ezzel egyetembe az mi kegyelmes urunknak mi hozzánk való sok jó téteményinek emlékezete közettünk megmaradna, egyenlő akaratból és végezésből adtuk azt bátorságos tartásnak és őrizésnek okájért az tiszteletes bölcs személyeknek Mijles Simonnak szebeni polgármesternek és az esküdt tanácsnak kezekbe, kiket erre erős hittel megketeleztünk, hogy ők ezt híven minden elváltoztatásnélkül épen ez országnak meg tartják, és sem fejedelemnek, az mi urunknak testamentoma szerént, sem ez országbeli egy a vagy két nemzetnek, sem magyarországbeli urainknak atyánkfiainak kévánságokra kézbe nem adják, hanem mikor országúl, ez országbeli három nemzet és magyarországbeli urak és nemesek egyenlő akaratból és végezésből kévánjuk, épen országúl kezünkbe adják, erre is kötelezvén magokat, hogy a mikor valakiknek közülök halálok a vagy tiszteknek változása történik, a kiket helyekben választnak, azokat ezen erős hittel, a mint ők ez országnak meg esküdtenek, megketelezik, mely dologról ők minekünk országúl assecuratoria levelet is az városnak pecséti alatt adtanak.

(3) Miért hogy ez országnak sok szükségét látjuk, kiváltképen penig azt, hogy isten után ez hazánknak megmaradása az hatalmas császár adajának idején való be szolgáltatásából függ, azért végeztük, hogy ez erdélországbeli ne-

messég, az előbbi ravás szerént, minden kaputól kilenczven kilencz pénzt adjanak.

Az székel uraim között való szegén nép azonképen kilenczven kilencz pénzt adjon. De miért hogy az sok külemb külemb rajtok való nyomorúságért igen meg fogyatkoztak, végeztetett ez, hogy ő közikbe urunk ő nagysága jámbor, hív, Istenfélő keresztyén személyeket válaszszon minden székre, és ujonnan megszámláltassa és megrótassa őket, az ő nagysága instructioja szerént, kit nekiek adandó.

Az szász uraim is egyenlő terhe viselésre ajánlják magokat.

Az magyarországbeli uraink atyánkfiai az előbeli ravás szerént minden kaputól egy-egy forintot igírnek, kiknek beszolgáltatását végeztük ez jövendő szent Margit aszszony napjára, kit urunk ő nagysága szolgáinak espányinak beszolgáltatnak.

(4) Végeztük ezt is, hogy mától fogva mindenféle jövedelmek, akar mi névvel neveztessenek, mind Erdélbe, mind Magyarországba, vajda urunk ő nagysága kezébe szolgáltassanak, hogy ő nagysága abból ez országra és annak szükségére oly gondot viseljen, hogy istennek segétségével ez haza semmibe meg ne fogyatkozzék.

(5) Miért hogy ez ország jövedelmí, kéváltképen az el mult székelvásárhelyi gyűlésben[1]) végeztetett adó, cancellarius urunk ő nagysága kezébe szolgáltatának, melyekről való szám adás, addig mig az urunk ő felsége testamentomának executiója véghez nem vitetik, jó módon nem lehet, azért végeztük, hogy az testamentom executiója után ő nagysága ez országbeli urainknak, atyánkfiainak, kiket országúl erre választottunk, számat adjon, és az mi az ides tova való költségtől és prouentusokból szám vetvén megmaradt, ő nagysága Urunk kezébe adja.

(6) Az dézma dolgáról miért hogy az ő felsége halála után ez országban indulat lőn, kiből ez országbeli uraim nem tudtak mit cselekedni, hova az dézma arendáját adni, végeztetett ez, hogy ez jevendő Keresztelő szent János születése

[1]) Hirdetve volt 1571. jan. 6-ikára.

napjára minden nemes ember Kolos, Thorda, Doboka és Belső Szolnok vármegyékből Thordán, és Fejérvármegye, Kükellő és hunyadvármegyékbeliek itt Fejérváratt, az dézmáknak fele arendáját az dézmásnak megadja. Az ki penig akkor dézmáját meg nem venné, régi szokás szerént az arendatornak hatalma legyen az dézmákat azoknak eladni, a kik megveszik, ha penig ez ideig valaki más embernek dézmáját meg vötte volna, az a ki dézmája megvétetett, menjen végére, és tizen ötöd napig meg adja annak, a ki meg vötte pénzét, és ha az dézma arendáját fel nem venné, tehát tegye le az arendatornak, és az dézmát takarja be.

(7) Vadnak sokan az nemes uraim közűl, főképen magyarországbeliek, ez országbeliek is, kik panaszolkodnak az harminczadosok ellen, hogy azok ez ország végezése ellen, és az nekiek adott vectigal ellen, harminczadat vöttenek volna oly marhájoktól, kik saját majorságokból voltanak. Azért végeztetett, hogy az harminczadosok az közenséges articulusok, az vectigal, és nemesség szabadsága ellen semmit cselekedni ne merjenek, kik ha külemben cselekednének, urunk ő nagysága érdemek szerént meg büntettesse.

(8) Az székel uraink atyánkfiai könyergését urunk ő nagysága megbecsülvén, velünk egyetembe országúl igy végezett, hogy ennek utánna az száraz korcsoma és semmi bor árultatás közöttök ne legyen, lovaknak, mindenféle barmoknak és bőröknek eladására szabadságok legyen, havasokon minden féle barmoknak éléseknek szabadságok legyen annak előtte való szabadságok szerint, semmi dolgosoknak, espánoknak, tervéntelen szolgálattal ne tartozzanak, tervéntelen szokatlan igasság kiűl ne birságoltassanak.

(9) Az eldonált székel jószág, kiket ő felsége valakinek el donált, legyen mostan ezen állapatban, melyben eddig biratának, de ezt kéváltképen obseruálni kell, hogy az urunk halála után történt boszúkért senki jobbágyát meg ne bántsa, az jobbágyok is engedelmesen hallgassák urokat. Az több könyergösek és dolgok az connumeratoroktól megláttassanak, és ez jevendő gyűlésen eligazittassanak.[1])

[1]) Ezen két törvényczikk összehasonlitandó a székelyek folyamodásával. Székely Oklevél II. ik. k. 231 s köv. ll.

(10) Panaszolkodnak az szász uraink, hogy sokan járnak szolgáló népek idestova közöttök, kik az szegén kességet szekereknek lovaknak alájok való vetésére, és magoknak, embereknek való eledelekre, pénz nélkül kényszerítik. Azért végeztetett, hogy senki őket efféle terhe viselésre ne kényszeritse, hanem önnön lovakon, szekereken és költségeken járjanak, az kik penig ország dolgába járnak, azoknak urunk ő nagysága levelet adjon, kiből az szász uraim megérthessék, mint kellessék cselekedniek.

Qua quidem instanti petitione et requisitione prefatorum Dominorum Regnicolarum fauenter annuentes, prescriptos articulos ac omnia in eisdem contenta quoad omnes eorum continentias, clausulas, et puncta ratos, gratos et acceptos habentes, authoritate nostra approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam Nos obseruabimus, quam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datę in prędicta ciuitate Alba Julia vltimo die dicti mensis Maÿ anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo.

Stephanus Bathorj
de Somlÿo m. p. (P. H.)

Eredetije, Báthori Istvánnak családi ép pecsétjével, az erd. Muzeumban (a Donáth-gyűjteményben). — A szebeni Bruckenthal-könyvtárban lévő eredeti példányból némi kiejtési és leirási eltérésekkel kiadta gr. Kemény József és Kovács István, Erdélyország történetei tára I. köt. 99—105. l.

VII.

1571. jun. 4.

A János Zs. által az országnak hagyományozott arany keresztet a fehérvári orszaggyülés megőrzés végett a szebeni tanácsnak adja át.

Nos Simon Miles magister ciuium, Augustinus regius et Georgius Chÿwkas (Csukás) sedis rique jurati cives ac seniores ciuitatis Cibinien tes fatemur et recognoscimus, quod crucem il

vem preciosos lapillos adamentes, item quatuor rubinos continentem et totaliter una cum lapillis et auro marcas duas et piseta tria ponderantem (quam serenissimus princeps et dominus, dominus Joannes Secundus electus olim Hungariae rex etc. dominus noster clementissimus, felicissimae recordationis, in sua testamentaria dispositione, regnicolis trium nationum regni Transsyluaniae et dominis nobilibus Hungariae ad hoc regnum Transsylvaniae pertinentibus testamentaliter legavit, quamque domini regnicolae trium nationum et Hungariae in congregatione hoc anno currenti circiter diem vigesimam quintam Maij celebrata Albae Juliae communi consensu et paribus suffragiis ad fideles manus nostras sub sigillis egregiorum ac nobilium dominorum Nicolai Orbaÿ et Stephani Kemen comitis comitatus Kökeolew deposuerunt, ea conditione vt crucem istam fideliter absque omni variatione apud nos asservare, neque eam ulli hominum, sine consensu et concordi deliberatione regnicolarum trium nationum et dominorum nobilium Hungariae huic regno Transsilvaniae adhaerentium extra dare debeamus) die datarum praesentium ad fideles manus nostras recepimus et sancte promittimus, quod nos iuxta iuramentum praestitum, crucem istam asseruare et quamdiu civitas ista et fortunae nostrae saluae fuerint, eam sine omni alteratione, sub salua quoque custodia habere neque eandem crucem ulli principi vel ulli nationi soli, sine consensu et decreto dominorum nobilium trium nationum Transsylvaniae et adhaerentis Hungariae extradare volumus. In quorum omnium praemissorum fidem et testimonium praesentes literas assecuratorias sub autentico ciuitatis istius sigillo communitas, per praefatos egregios dominos Nicolaum Orbaij et Stephanum Kemen reliquis dominis et fratribus nostris regnicolis Transsyluaniae et adhaerentis adhuc Hungariae, beneuole duximus concedendas. Datae Cibinij. 4. die Junij. anno dni millesimo quingentesimo. septuagesimo. primo.

(P.H.)

(Eredetije u [illegible])

VIII.

1571. jul. 3.

A testamentomos urak jelentése Maximiliánhoz arról, hogyan bocsáttattak át a várak Báthory István vajda kezébe.

Sacratissime princeps domine clementissime post fidei et perennis seruitutis nostrae stb. oblationem.

Acceptis proximis literis sacr. caes. regiaque Maiestatis vestrae ac mandato illius de testamento legatis et arcibus consignandis palam intellecto, protinus ea omnia, quae serenissimus princeps noster vel Maiestati vestrae caes. regiaeque vel sacratissimae augustae imperatricj dominę nostrę clementissimae, pro obseruantia ac aeterna sui memoria amanter legauit, ad manus spectabilis magnifici Joannis Rweber capitanei Cassouiensis etc. per hominem nostrum egregium Paulum Varadÿ transmisimus administranda fideliter Maiestati vestrę caes. regiaeque sacr., quae in regesto prȩsentibus incluso Maiestas vestra sacratissima conspicari dignabitur.

In prȩsentiarum autem in arcium et fortaliciorum consignatione sumus occupati, iamque Albam Juliam simul cum armamentario serenissimi principis nostri defuncti : castrum item Dewa, Karansebes et Lwgos simul cum fortalicijs ac Sydowar, arces Gyalw, Vywar, atque Varadinum ad manus domini Stephani Bathorÿ de Somlyo vaywodę cum vniuersis inuentarÿs internis, externis, machinis bellacis, globis, pulueribus et id genus omnibus pro functione nostra fideliter consignauimus : castra quoque Veech, Georgenÿ, atque vna Zekeltamatt et Varhegy inter Siculos erecta citra cunctationem consignabuntur.

Mox autem vbi munitiones singulae ad manus domini Vajwodae reddentur regesta jnuentariorum singularum arcium Maiestati vestrae caes. regiȩque transmittemus : in summa per omnia ita agemus quemadmodum a Maiestate vestra caes. regiaque ex illius mandato edocti sumus.

In audiendis quoque prȩfectorum et castellanorum mentis tempore consignationis arcium eam prȩstal

ram, vt super fidelitate et obedientia Maiestati vestrae caes. regięque prędstanda singuli deuinciantur, quemadmodum iam re ipsa in traditis et consignatis fortalicijs deuincti sunt.Formam autem iuramenti quo castellani et prędfecti arcium per dominum Vaywodam audientibus nobis deuincti sunt, presentibus inclusam misimus ad Maiestatem vestram caes. regiamque : quamquam autem nos pro consuetudine obseruata aliam iuramenti formam cupiebamus et soli Maiestati vestrae caes. regięque in casu mortis ipsius domini vaywodę deuinctos et obligatos officiales postulabamus : tamen cum Maiestas vestra caes. regiaque nullam nobis formam iuramenti describi facere dignata est, vrgere rem strictius nequiuimus, maxime cum sibi dominus vaÿwoda instructionem transmissam esse, ac pro continentia illius se procedere affirmaret, quam tamen nos hactenus non vidimus. Quin potius iudicabamus in rem fore officiales et prędfectos ita deuinciri, vt arces et fortalicia soli Maiestati vestrę caes. regięque et heredibus illius conseruarentur, verum postquam jnstructio domino vaÿwodę per Maiestatem vestram caes. regiamque data fuit : nos nihil innouare, sed audire tantum iuramentum potuimus. Quod ipsum libuit Maiestati vestrę caes. regięque paucis significare, eo, ne nobis imputetur si quis forte defectus in obligationibus officialium admissus sit. Maiestatem vestram caesaream regiamque deus noster optimus maximus rectissime diutissimeque sanam et incolumem in afflicti regni Hungarię et reipublicae Christianę salutem conseruare dignetur. Datę ex Arce Vywar tertia die mensis Julij anno dominj 1571.

Eiusdem Maiestatis vestrae caesareae regiaeque
fideles atque humillimi seruitores
Testamentarij serenissimi olim
principis Transsyluaniae.

Hátiral: Reddite mihj a domino Webero 16. Julij. 1571.

Külczim : Sacratissimo principi domino Maximiliano secundo dei gratia electo Romanorum jmperatori stb. stb. d· mino et principi nostro clementissimo.

(Eredetije a bécsi va. Ál[illegible] Hungarica.)

Mellékletek.

1.

Forma iuramentj prefectorum, officialium et castellanorum in arcibus et fortalitijs prestitj.

En N. eskewszeom az minden hatő Istenre hogy ew fels segynek Maxymilyanus Chyazarnak, es ew maradekynak Teorwen szerent walasztatott Magyar országy kyralnak es az wtan Somlyay Batori Istwannak, erdely waydanak hyw es engedelmes wagyok es leszek, Ez hazat penyg fejem fenn allassayg mynden ellensseg ellen eorzeom es megtartom: es walamykor Somlyay Batorj Istwan, Awagy kyt Isten el tawoztasson, ha neki hertelen halala teortennek, Az eo attyafya Batori Christoph az hazat teollem meg kiwanya, ok wetetlen es haladek nelkewl meg adom: Isten engem ugy segelyen.

2.

Legata per serenissimum principem Transsyluaniae defunctum sacratissimae caesareae regiaeque Maiestati.

Patera aurea magna et lata cheze appellata e numismatibus aureis antiquis confecta.

Item spada cuius manubrium et infima pars aurea sunt, vnionibus ornata, vagina ex veluto nigro confecta.

Item framea vnionibus ornata, cuius vagina purpura obducta est, quam imperator Thurcarum Thordam dono miserat.

Legata per serenissimum principem Transsyluaniae defunctum sacratissimae augustae imperatricj.

In sacco nigro rudera seu ramenta auri magna et parua gostÿan appellata	76
Item in tela alba gostÿan maiora et minora . .	41
Item in crumena alba grana aurj	111
Item in scatula alba tres particulae lapidum mineralium in quibus aurum conspicitur.	
In eadem scatula grana auri magna et parua .	5
Item in eadem scatula ramenta auri maiori . .	4
Item in eadem scatula ramenta aurj e lapidibus mineralibus excerpta minora	23

(Egykorú másolat a bécsi cs. állami levéltárban. Hungarica.)

IX.

1571. aug. 24.

Báthory István Maximiliánnak jelentést tesz az aug. 15-iki országgyűlésről, melyen a szultáni fermán kézbesittetett.

Sacratissima caesarea regiaque Maiestas, Domine et princeps noster clementissime. Perpetuae fidelitatis et humilium seruiciorum nostrorum in graciam Maiestatis vestrae sacratissimae deditissimam commendationem.

Resolutionem sacratissimę Maiestatis vestrę et clementissimam voluntatem eius in omnibus punctis clare intellexi, cui prout debeo reuerenter morem geram, nihilque curae ac sollicitudinis omittam, quod ad pacem et tranquillitatem huius prouinciae conseruandam attinet: cuius dej beneficio fortunatos successus hactenus habuimus habiturosque tam diu speramus, donec nostra erga Maiestatem vestram fides et subiectio Thurcis innotescet, id quod omnibus modis quoad eius fieri potest celare studebo.

Quod ad arcem Hwzt attinet cum uideam Maiestatem vestram testamento serenissimi principis nostri defuncti in eo consentire et placere ut possessio arcis usque summam triginta millium florenorum titulo pignoris penes dominos legatarios maneat, non refragor quidem in eo Maiestatis tuae erga eos clementiae, sed cum uideam diuturnam illorum possessionem, curam, sollicitudinem ac denique exicium nobis parere, denuo iterum atque iterum supplex a Maiestate vestra sacr. peto, inueniat modum ut summa deposita legatarij quiescant et arce ad rationem Maiestatis vestrę sacr. nobis resignata, emergentes difficultates uitentur. Certo enim persuasa sit Maiestas vestra, quod ubi in aures Turcarum peruenerit arcem aliquam mihi nondum resignatam restare, periculosam statim suspicionem incurremus. Nam per omnes nunctios qui hactenus uenerunt, studiose de eo inquisierunt. Nouissime autem nunc per solennem legatum imperatoris ipse Mehemmet passa, summus purpuratorum et intimus consiliarius postulat serio ut renunctiem an omnes munitiones teneam. Et licet hodie

cum dominis testamentarijs quid illi respondendum sit consultauerim, non facile tamen occurrit quid renunctiare debeam. Nam si me omnia tenere dixero et contrarium persenserint, perdam omnem apud portam reputationem et fidem : neque caelari diutius poterit, quin aut nunc aut paulo post cognoscant in tanta Turcarum et Rasciorum hic frequentia. Si autem nunc in tempore id quod res est fatebor, dominos testamentarios alioquin apud eos suspectos in maiorem suspicionem adducam, nec sine publico discrimine. Quin etiam regnicolae, qui totum non intelligunt negotium, sollicite inquirunt, cur tanti momenti arcem diutius apud illos manere sinam, quibus cum testamenti uim oppono, dicunt etiam summa deposita non diu se id permissuros esse. Vt non sit dubium quin in primis statim comitijs maxima inde altercatio fiat. Nam domini testamentarij formulae donationis sacr. Maiestatis vestrae inhaerentes nihil ad me pertinere de arcis redemptione sed proprie ad Maiestatem vestram et successores suos contendunt: quasi uero manibus meis tradita non una cum reliquis membris in rationem Maiestatis vestrae conseruari crederentur. Ad hoc igitur dissidium tollendum necesse est peculiari mandato sacrae Maiestatis vestrae, ad dominos testamentarios, quod videntes haud grauatim ut opinor caedent.

Maiestati igitur vestrae quam humillime supplico ut pro sua sapientia ita hac de re statuat, ne hac sola occasione impediantur caetera quoque salutaria consilia et instituta ad conseruationem huius prouinciae optimo ordine directa. Si forte uero Maiestas vestra putaret, ne si illi repetitione arcis offendantur, tam Maiestati vestrae sacr. quam mihi et toti regno negotium facessant, in hoc Maiestas vestra tuto acquiescat, quod nullus eiusmodi motus metuendus est, dummodo omnis praecidatur ansa motus Turcici.

Quod ad statum Siculorum attinet, quamuis eos modis omnibus adhortando, obtestando, minis etiam et quibuscunque rationibus potui, componere et quietos reddere studuerim, nec desunt multi qui vel simulant vel ex animo paci et quieti student, nihilominus circumferuntur rumores, quod omnino insurgere ac armis sese in libertatem uendicare conentur. De quo informationem Maiestatis vestrae sacr. expecto, cum enim

nullus omnino supersit libertatem illis restituendj modus: mihi videtur cum dominis regnicolis, si insurgant, armis et ui aperta reprimendam esse eorum audaciam, non compositionibus, quibus nil aliud efficietur, quam quod sumptis animis redduntur insolentiores.

De bonis post transactionem factam vltro citroque occupatis Maiestatis vestrae sacr. justo et sapienti iudicio lubens me submitto, ut ea utrinque remittantur. Quin si clementiae eiusdem uideretur, aequum esset, ea etiam quae donata nondum sunt una cum caeteris remittj. Quae ut ita fiant, quia inter omnes mea maxime interest, supplico Maiestati vestrae sacrae non sit graue rem paulo altius repetentem clementer audire, cum me fratrum et consanguineorum meorum respectus ac spes posteritatis meae ad hoc inducant, uideamque Maiestatem vestram sacram nunc omnium optimam ad hanc rem occasionem habere et mortis me cogitatio ad maturandum urgeat, cui me omnibus momentis obnoxium reputo.

Proinde Maiestati vestrae sacrae constare non dubito, quo pacto Melchior Balassa suppremus belli dux et capitaneus serenissimi principis nostri defuncti, ad tuendos regni fines in arcem nostram Zatthmar cum praesidio missus, una cum oppido et arce bonisque ad eam pertinentibus ad fidelitatem Maiestatis vestrae desciuerit. Quod oppidum de bonis haereditarijs Joannis primi regis Hungariae patri meo olim in perpetuum donatum, ac per diuum etiam Ferdinandum imperatorem parentem Maiestatis vestrae sacr. felicis memoriae noua donatione roboratum, licet ego postea de manibus Melchioris Balassa recuperauerim, et ex mandato principis mei defuncti munitiones eius loci funditus subuerterim, tamen interim exercitus Maiestatis vestrae superueniens, occupato loco ualidius muniuit, ex eoque cum omnibus ad eam pertinentibus partim ad rationem Maiestatis vestrae partim a fidelibus suis possidetur. Supplico igitur Maiestati vestrae sacr. dignetur tandem nos oculis clementiae suae respicere, ac si eadem bona restitui non sit possibile aut conueniens saltem aequalia nobis conferre dignetur. Quemadmodum serenissimus princeps quoque noster defunctus dum me in fidem Maiestatis vestrae sacr. adigeret, coram omnibus consiliarijs solenniter

promisit, quod si per tractatum illud nobis oppidum obtinere nequeat, alia illis aequalia nobis conferet. Itaque Maiestas quoque vestra ea clementia nobiscum agat, ut pacato animo et tranquilla mente cum omnibus fratribus et consanguineis fideliter omni tempore inseruire queamus.

Porro quod Maiestas vestra sacra grauiter et moleste tulit, me praefectos arcium et munitionum casu si quo me e uiuis excedere contingat in fidem fratris mej Christophorj Bathori juramento adegisse, id si ego in malum finem aut contra Maiestatem vestram Sacratissimam facere uoluissem, non publice coram dominis consiliarijs, sed priuatim omnibus celatis et secreto haud dubie peregissem, at nouit deus, nihil tale mihi in mentem uenisse. Eo fine egi ne me forte insperato mortuo, arcium praefecti in diuersas partes trahantur a diuersis ut fieri solet sollicitatj sed uno aliquo fideli, Maiestatique vestrae sacramento fidei adstricto administratore, post meam mortem tutius commodius et mihi honorificentius eo cuncta deueniant, quo sapientissimo Maiestatis vestrae consilio placebit. Possibile est enim me tali tempore mori, quo Maiestas vestra sacra vel ob longiorem distantiam aut alia de causa prouintiam de repente occupandj commodam occasionem non habebit, ad eam igitur interea administrandam, idoneum aliquem etiam ex alienis assumere debebam si frater mihi defuisset. Sed quia de huius fide et integritate exploratum et perspectum habeo, cuius etiam fidej arx Varadiensis inter omnes praecipua concredita est, tuto et confidenter Maiestati Vestrae Sacrae commendo.

Postremo quod ad publicum huius loci statum attinet, solennis legatus imperatoris Thurcarum hisce diebus ad nos peruenit, centum quinque personis, camelis triginta sex, mulis sedecim, equis vero centum quinquaginta adductus, magnae authoritatis, qui suppremum inter aucupes magistratum gerit, lingua eorum Sahingczij passa dicitur. Literas et mandata, quae attulit, eorum ueram interpraetationem Maiestati vestrae sacr. in specie misi, una cum mea responsione, quam ex dominorum consiliariorum et dominorum regnicolarum [illegible] lio dedi. Munera nobis imperatoris nomine attulit, duos alterum more gentis stragulo, sella, et freno falerisz

tum, nudum alterum, duas chlamydes auro intertextas, vnam exarculam et sceptrum. Praeterea ex proceribus regni viginti quinque personis chlamydes distribuit. Cui remunerando praeter expensas quottidianas quattuordecim millia florenorum vix sufficere arbitramur; necesse est tamen ut eos expleamus, quorum gratia et beneuolentia muneribus tantum retineri potest.

Postremo si per clementiam Maiestatis vestrae sacrae liceret et suspicionem aliquem inde oriri non uererer, filium magnifici Thomae Varkuchÿ, cognatum meum commendarem in aulam Maiestatis vestrae, de quo tamen prius gratiose informari cupio, et me iterum in clementiam Maiestatis vestrae caesareae quam humillime recommendans, eam felicissime et diutissime uiuere et regnare exopto. Datum Albae Juliae vigesima quarta die mensis Augusti, anno dominj MDLXXI.

Sacratissimae Maiestatis vestrae caes. regiaeque

fidelis et humilis subditus ac Seruitor
Stephanus Bathory de Somlÿo mpria.

Külcsim : Sacratissimo et excell. principi et Domino, Maximiliano secundo, electo Romanorum imperatori augusto stb. stb. Domino et principi meo clementissimo.

Hátjegyzet : Reddite 8. Septembris 1571.

(Eredetije a bécsi cs. államlevéltárban. Hungarica.)

X.

1571. aug. 27.

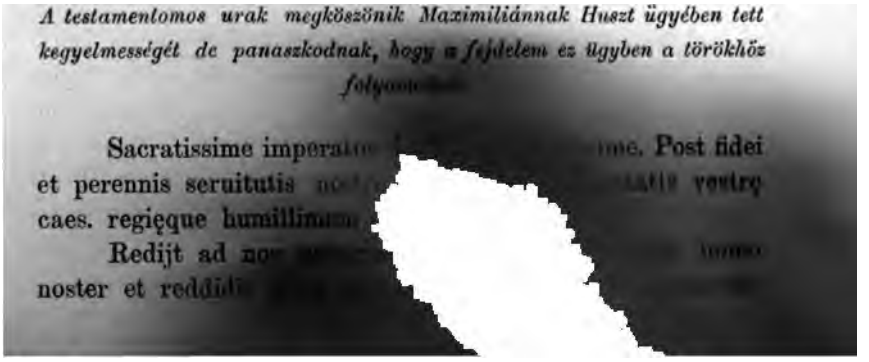

A testamentomos urak megköszönik Maximiliánnak Huszt ügyében tett kegyelmességét de panaszkodnak, hogy a fejdelem ez ügyben a törökhöz folyamodik.

Sacratissime imperat[or] [illegible]me. Post fidei et perennis seruitutis [illegible] vestrę caes. regięque humillim[a] [illegible]

Redijt ad no[s] [illegible]

noster et reddid[it] [illegible]

regięque sacratissime die vigesimo mensis huius Augusti, ex quibus gratiam et clementiam Maiestatis vestrę caesareae regięque erga nos palam animaduertimus. Nimirum quod habita clementi ratione articulorum atque pactorum initorum, quin etiam seruitutis nostrę, quam primordio capiundi regni pro viribus nostris re ipsa declarare pro fide et obligatione nostra conati sumus, jnscriptionem illam per serenissimum principem nostrum defunctum sanctissime recordationis testamentali dispositione factam, Maiestas vestra caesarea regiaque in suo robore relinquere ac clementer confirmare dignata sit. Agnoscimus Maiestatis vestrę caesareae regieque fauorem et optatam gratiam erga nos et per totam vitam nostram eo studio et animi nostri sempiterna subiectione atque propensione inseruire contendemus, vt cuncti mortales pernoscant apud nos neque fidem neque vigilantiam solicitudinemque vllam in functione nostra erga Maiestatem Vestram caesaream regiamque sacratissimam vnquam defuisse. Cum autem cernamus inuidiam nonnullorum huic favori et gratię Maiestatis vestrę caesareę regięque erga nos irrepsisse, atque illi insidiari, jmo in id incumbere pedibus manibusque, vt castrum Hwzt interturbent, et reddita summa pecunię hanc quoque arcem ad manus suas recipiant, ac nos vel hac occasione eneruent inualidentque, inuerecunde confingentes, si dijs placet, excelsam portam per hunc presentem Turcicum oratorem nunciasse, vt arcem quoque Hwzt ad manus suas recipiant. Quę quo spectent, Maiestas vestra caesarea regiaque pro sua alta prudentia perpendere dignabitur. Supplicamus Maiestati vestrę caesareae regiaeque sacratissimę dignetur perpensis circumstantijs causę, et ingeniorum humanorum, temporisque rationibus, arcem Hwzt apud manus nostras relinquere et maxime ad id tempus, quoad Maiestas vestra caesarea regiaque hoc quoque Imperium Transsyluanicum firmius ad manus suas receperit, jmo dignetur concedere literas statutorias, quorum vigore ratione summę inscriptę legitima statutio peragi queat. Nosque in illam arcem pro consuetudine regni introire queamus. Forte aliquando illinc maiore cum fructu inseruire Maiestati vestrę caesarea regięque sacratissimae poterimus, quam si apud alienas manus existant. Dominus Deus noster Maiestatem vestram

caesaream regiamque in regnorum suorum ac reipublicę christianę successus optatos rectissime diutissimeque sanam et incolumem conseruare dignetur. Datę Albę Julię die 27. mensis Augusti anno domini 1571.

Eiusdem Maiestatis vestrae caesareae regiaeque
ex fide et perpetui seruitores
Michael Chyakj mpria.
Christophorus Hagimas mpria.
Caspar Bekes mpria.

Külczím: Sacratissimo principi domino Maximiliano secundo dei gratia electo Romanorum imperatori semper augusto ac Germanię, Hungarię, Bohemię, Dalmacię, Croatię, Sclauonię, Ramę, Seruię, Gallicię, Lodomerię, Cumanię, Bulgarięque etc. regi stb. domino et principi nostro clementissimo.

(Eredetije a bécsi cs. állami levéltárban.)

Hungarica.

XI.

1571. sept. 18.

Maximilián a testamentomos uraknak: Huszt várának kezükön hagyása ügyében.

Maximilianus etc.

Reuerende et magnificj fideles nobis dilecti. Quę literis vestris vigesima septima die proxime elapsi mensis Augusti, testandę gratitudinis vestrę causa in negocio castri Hwzth ad nos scripsistis clementer intelleximus. Scire itaque vos volumus, nos ea vobis gracia libenter affuisse, nostramque clementiam et benignitatem declaraturos vobis haud grauatim etiam imposterum, praesertim quod speramus vos sicuti et hactenus de vobis experti sumus et nunc quoque pollicemini, syncera et constanti fide seruiendique promptitudine nobis et rebus istic nostris presto semper futuros. Ceterum quantum ad idem castrum Huzth et petitionem vestram attinet, licet illius redemptionem fidelis noster spectabilis et magnificus Stephanus Bathori de Somlyo waÿwoda apud nos vrgerit, de priori te

men nostra deliberatione, qua castrum idem apud vos esse voluimus, nihil immutantes, negocium illius in eodem quo nunc est statu, duximus relinquendum. Sed quia idem waijuoda plerasque ob causas putat, non absque prouinciae istius periculo futurum, si arx illa diutius apud vos relinquetur, eo quod imperator Turcarum id minime permissurus sit, vos clementer prȩmonere voluimus, quod si forte aliquid eiusmodi eueniat, consulendum erit bono eiusdem prouinciȩ publico, etiamsi hoc cum redempcione castri illius fieri oporteat. Quo quidem in casu non dubitamus, vos quoque publicȩ salutj minime defuturos, praesertim vbi per nos ea de causa requisitj fueritis. Hortamur autem vos clementer, vobisque committimus, vt interea bone custodiȩ eiusdem arcis diligenter aduigiletis et tales in ea castellanos teneatis, qui ad seruandam nobis fidelitatem semper jurati sint. Quod vobis ita significare et literis vestris clementer respondere voluimus. Datum Viennae 18 Septembris 1571.

(Fogalmazvány Bécsben a titkos levéltárban.)

XII.

1571. sept. 18.

Maximilián válasza Báthory aug. 24-iki levelére.

Maximilianus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis nobis dilecte. Ex literís tuis vigesima quarta proxime elapsi mensis Augusti ad nos datis abunde satis cognouimus ea quȩ ad nos scripsisti et primo gratum nobis est, quod proximȩ nostrȩ varijs de rebus factȩ resolutioni te accommodare sollicitamque in curanda et seruanda prouinciȩ istius nostrȩ tranquilitate diligenciam adhibere velle significastj, neque etiam aliud de te sperare possumus, quum iam olim ea de te persuasum habeamus quȩ non nisi fidelis et diligentis optimique sunt seruitoris.

Quod autem de redempcione arcis Hwzth nostrum adhuc petis ad testamentarios mandatum, cognouisti proximis e literis nostris qualiter testamentariȩ dispositioni defuncti nuper principis Transsyluani ea quoque in parte ad instanciam

trium illorum consenserimus. Qui cum demo instanter admodum a nobis pecierint. ne arcem illam ab eis tam subito redimere velimus: moneant autem nos rationes non contemnende, mne pro hoc tempore peticionem illorum reijciamus, omnino censuimus ex re non minus tua. quam nostra fore, si preces illorum pronunc non sinamus redire vacuas et aliam pocius meliorem expectemus perficiendae huius rei occasionem. que sese alio tempore sat commoda offeret. Cogitare autem tutemet poteris, quam offenso et exacerbato animo illi futuri essent, si posthabita eorum supplicacione. ad tuam praecipue instantiam sese a nobis priuatos cognoscerent. Et quum respublicę non nisi fide. amore et beneuolencia subditorum rite administrentur ac in tam periculoso prouincię istius statu in istis huius tui officij principijs summopere requiratur. ut omnium animos tibi concilies. eosque tibi habeas amicos et beneuolos, utile, imo necessarium tibi fuerit. si horum trium praecipue amicitiam. fauorem, et beneuolenciam retinueris. qui cum in ista prouincia non solum autoritate et opibus verum etiam consilio et regnicolarum clientela polleant, ad conseruandam in pace prouinciam istam et negocia publica rite administranda, magno tibi adiumento pariter et solacio esse poterunt. Quod autem Turcas sollicite admodum perconctari significes, num omnes arces habeas in manibus: quantum ad Hwzth attinet, poteris illis iuste et bona cum ratione opponere testamentum defuncti principis, ad cuius obseruacionem tu cum vniuersa ista prouincia iam olim iuraris et quod tales hanc arcem teneant, a quibus nullum sit periculum, eo quod vna tecum et tota cum prouincia ista vnum et idem senciant, idque eo magis, quod alij etiam non pauci existant, qui intra et extra Transsyluaniam sub tua administracione habeant arces et fortalicia. Sic etiam regnicolę has easdem ob causas grauari minime debent, si arx ista apud tres illorum fratres et consubditos manserit, ad tempus vsque redempcioni magis idoneum. Que cum ita se habeant, sacius fuerit arcis illius statum pro hoc tempore in eo quo nunc est statu relinquere, nisi forte sicuti nuper quoque tibi significamus, tutemet bonis aliquibus modis et medijs illis persuadere possis, ut recepta 30000 *flor. summa* iam nunc statim sua sponte cedere velint.

Quod quidem si ab illis impetrare possis, et nos vnacum ipsis de hac illorum voluntate cerciores feceris, non erit difficultas, quin hanc quoque arcem sicuti reliquas, ad suas manus recipias.

De Siculis consilium tuum intelleximus. Et eius omnino sumus adhuc sentencię, ut omnibus modis elabores, quo res illorum maneant in eodem statu, quo postremo fuerunt, sub defuncto nuper principe Transsyluano. Quod quidem si obtinere nequeatis et illi vindicandę libertatis causa ad tumultum spectarent, resistendum illis esse nos quoque censemus. In hoc tamen casu ita aduigiles et si ad arma fuerit deueniendum, taliter instructus sis, et ita rem agrediaris, vt motus illorum feliciter etiam opprimas, ne si illi superiores euadant, totius prouincię istius quietem, cum grandi eiusdem tuoque periculo interturbent.

De bonis illis, quę quisquam in vnius vel alterius partis comitatibus tempore factę cum principe Transsyluano transaccionis tenuit, et de quibus propter factam, illorum hinc inde occupacionem, controuersię fuerunt, postquam tibi quoque probatur modus ille, secundum quem illorum possessionem imposterum obseruari debere significaueramus, curandum restat, vt deinceps secundum illum eciam procedatur. Ceterum quum hoc in articulo mencionem feceris de arce Zathmar et quasi illa de simili sit genere bonorum, eiusdem etiam restitucionem petere videaris, necesse est, ut ea quę nuper de bonis illis controuersis et modo quo illa imposterum a dominis suis legitimis teneri debeant, ad te scripseramus, recte intelligantur, videlicet ut vnusquisque dominorum et nobilium vtriusque partis, ea sua bona quę tempore factę transaccionis tenuit (non obstante eo, quod comitatus ille in quo sita sunt, per transaccionem, alteri parti cesserit), teneat et possideat etiam imposterum, simul cum fructibus et prouentibus ijdemque iuribus suis, quibus cum tunc illa possidebat, de his tamen dicam et alia queuis onera et seruicia publica prestet ad illam partem ad quam comitatus ipse in quo bona talia sita sunt ex dicta iam transaccione pertinere dinoscitur. Zathmar autem cum de numero talium bonorum non sit, imo in transaccione illam tunc quoque in manibus nostris existentem cum integro

comitatu Zathmariensi nobis reseruatam esse voluimus, censeri eiusdem restitucio secundum modum praescriptum minime debet.

Quod vero narras qualiter illa a te et fratribus tuis fuerit abalienata, id quidem nobis optime constat, ad restitucionem tamen illius, vel equiualencium bonorum assignacionem quod attinet, multę sunt et arduę causae propter quas illius restitucio, neque tibi esset vtilis futura, neque nos illam facere possemus. Quantum preterea in illius occupacionem, edificacionem, et municionem intertencionemque prȩsidij militum hactenus insumpserimus, quantum item ad hanc in dies insummamus, insumpturique simus etiam imposterum idque non proprię alicuius sed publice vtilitatis causa, facile quiuis potest perpendere, quum eo loco sit, vt illa ex parte merito praecipuum habeatur contra Turcas plus Transsyluanię quam parcium illarum Hungarię propugnaculum. Ceterum de bonis equiualentibus conferendis pro hoc tempore quiescere velis: certus existens nos taliter erga te affectos esse, ut cum tempore non in hoc tantum, verum etiam in alijs gratiam et clemenciam nostram ita tibi pro meritis declarare parati simus, ut speremus fore, quo de nobis futurus sis omnibus modis bene contentus.

Porro excusacionem tuam de iuramento praefectorum et castellanorum arcium et munitionum nostrarum fratri quoque tuo Christophoro in casu mortis tuę praestito, intelleximus et licet conueniens fuerit ut antequam illos ipsi quoque iurare faceres, nos prius de eo requisiuisses et nostram superinde mentem cognouisses, intellectis tamen quas allegas causis, nobisque persuadentes id totum non nisi fidele et syncero animo abs te factum fuisse et fratrem quoque tuum boni et fidelis subditi ac seruitoris nostri facturum officia, excusacionem tuam clementer admittimus.

Gratum etiam nobis fecisti, quod nos de aduentu legati Turcici et ijs quę ille attulit feceris certiores, teque ut idem imposterum quoque facias, clementer hortamur.

Filium denique Thomę Warkocl aulam nostram libenter recipimus.

Ceterum conqueritur nobis ea

tor Zathmariensis, quod egregius Ladislaus Ghÿwlafÿ in oppido Cseh domum ex lapidibus edificare ceperit, quę iusti castellj formam habeat et cum tempore facile magis etiam muniri queat. Quod quidem licet ille antea quoquè prohibitum fuerit et ille nobis per literas significarit, quod nonnisi simplicem quandam habitacionem pro se et vxore sua edificare velit, admittere nolumus ut in vicinia castri Zathmar nouę tales municiones erigantur, que cum tempore non nisi praedarum et inde contencionum atque digladiacionum causam praebeant. Vnde tibi clementer iniungimus ut illi tu quoque talem munitionem continuare interdicas.

Et hec ita rescribere voluimus, hortantes te clementer, ut imposterum quoque de omnibus istic contingentibus, quę scire nostra interesse putaueris nos testes reddas certiores. Datum Viennę 18. Mensis Septembris 1571.

Stephano Báthorj Waywodę etc.

(Fogalmazvány a bécsi cs. állami levéltárban. Hungarica.)

XIII.

1571. nov. 16.

Maximilián Báthory Istvánnak : másoktól értesülvén, hogy ez egyetemes országgyülést hirdetett, inti, hogy ezen, az ő, mint kirdly tekintélyét szem előtt tartsa.

Maximilianus etc.

Spectabilis et magnifice, fidelis nobis dilecte. Postquam de successu classis serenissimi regis Hispaniarum ceterorumque confederatorum certa ad nos noua peruenerunt, non pretermittere voluimus, quin ea quę vulgarj forte rumore hactenus intelligere potuistj, a nobis cercius cognosceres. Accipies itaque his literis nostris inclusam breuem narracionem pugnę illius naualis, Christianorumque victorię, vt si forte a nonnullis res aliter narretur, ita fide dignis scriptis ad nos perlatam esse credas.

Ceterum nihil a multo iam tempore literarum abs te recepimus: quod equidem miramur, prȩsertim cum de statu et rebus prouincię istius nostrę cupiamus crebrius fieri cerciores

et alias frequencius ad nos scribere fueris solitus. Vnde clementer admonendum te duximus: et eo magis, quod partim ex literis capitaneorum nostrorum, partibus illis regni nostri Hungariae Transsyluanis vicinorum, partim etiam vulgari rumore cognouerimus, generalem abs te conuentum fidelibus nostris regnicolis Transsyluanis esse promulgatum, quem quidem conuentum, cum in hoc tuo officio nouus et primus sit, quoniam pro qualitate rerum tibi a nobis commissarum et concreditarum rite debitoque modo, inque non minus praesentem quam futuram illius prouincię salutem transigj cupimus: fidelitatem tuam clementer hortamur, eidemque iniungimus, vt pro ea, qua iam olim semper et non ita pridem cum primis de te fuimus et adhuc sumus spe et confidentia, res et negocia atque alia vniuersa illius conuentus ita modereris et dirigas, vt prę oculis habeas, quid dignitas et autoritas nostra fideique tuę debitum, adeoque prouincię illius nostrę cum presens tum futura salus atque permansio, quę post deum sine nobis diu consistere non potest, exposcat, et efficias, vt singula placide et quiete, omnj simultate, dissensione, atque tumultu semotis, transigantur: his autem omnibus ita feliciter transactis et confectis, nos de omnibus publicis pariter et priuatis, quę nos merito scire debere putaueris, copiose et fideliter vt soles, certifices.

Qua vero clementis et tibi admodum propensj animi affectione erga te simus et coram aliquando et pluribus iam literis nostris tibi testatum fecimus, quibus adhuc ita confidas, vt tibi persuasum habeas, nos non defuturos tibi eciam imposterum si quid vel ad honorandum vel pro meritis liberaliter remunerandum te pertinuerit. Imposterum denique non omittas, quin literis tuis crebrius edoceamur de tuis et ceterorum istic fidelium nostrorum, tociusque prouincię nostrę rebus et statu. Datum Viennę 16. Novembris 1571.

Stephano Bathorj Waywodę.

(Fogalmazvány a bécsi cs. állami levéltárban. Comitialia.)

XIV.

1571. nov. 19—decz. 1.

A kolosvári országgyülés törvényei.

Nos Stephanus Bathorj de Somlyo Wayuoda Transsylvanus et Siculorum Comes etc. Memorię commendamus per pręsentes quod spectabiles magnifici domini nobiles alijque ordines trium nationum Transsyluaniensium et Vngarię de comitatibus Byhar, Crazna, Zolnok mediocri, Maramaros, ac Zarand et districtu Karansebes ac Lwgas exhibuerunt et pręsentauerunt nobis infra scriptos articulos in comitijs pręsentibus eorum generalibus in ciuitate Colosuariensi ad festum Beatę Elizabeth proxime preteritum celebratis paribus eorum votis conclusos, orantes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos ratos, gratos et acceptos habentes beniuole confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

(1) Az tekéntetes nagyságos vitézlő urak, erdély országbeli három nemzet, és magyarországbeliek Bihar, Kraszna, Középszolnok, Máramaros, Zaránd vármegyeiek, Karansebes, Lugas tartományabeliek, kik ez mostani kolosvári generalis gyűlésben[1]) az fejedelem ő nagysága kegyelmes intéséből gyűltenek az szegény hazának meg maradásáról szólni, tractálni, urunk ő nagyságának fejedelmünknek holtig való hívséges szolgálatunkat ajánljuk, nagy hálákat adván ő nagyságának, hogy mi reánk és az mi nyomorodott országunkra ilyen szorgalmatos gondot visel, hogy isten segétségével teljes tehetséggel mindenestől meg akarja oltalmazni, és az hatalmas török császárt minden uton meg akarja engesztelni.

(2) Továbbá értjük kegyelmes urunk, hogy az minémű szikséges dolgokat elé számlál nagyságod, azok mind az ha-

[1]) Gr. Mikó Imre kiadásában, a saját gyüjteményében levő eredeti pecsétes példány után »ez mostani generalis gyűlésben« áll.

zának megmaradására valók, azokat azért megértvén egy akaratból és végezésből ilyen alatt meg irt Artikulusokat végeztünk, könyörgünk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy tartassa meg mind azokat állhatatosan, hogy ne maradjanak végtelenől mint ennek előtte.

(3) Másodszor hogy értvén az nagy szikséget, melyet elé számlál nagyságod kegyelmesen, kilömbet-kilömbet, tudni illik az hatalmas császár portájára való fő emberektől való summa pénz küldést; az mediomot, az néptartást és Várad építését, ítílék, hogy megmaradásokra szánt intés[1]) nagyságodtúl. Jóllehet az szegény kösség annyira meg nyomorodott ez el mult esztendőkbeli[2]) drágaságok miatt, mely még most is uralkodik köztök, és ravások miatt, hogy némelyknek naponként való kenyerek sem lehet jó módon, mindazonáltal meg gondolván ez mostani szikséget, és megböcsölvén az nagyságod gondja viselését, melyek mind ez ország hasznát és ótalmazását nézik, igír ez mostani nagy szikségben az erdélyi nemesség kilenczven kilencz pénzt minden kaputól, úgy hogy ez jövő vízkereszt napjára minden fogyatkozás nélkől beszolgáltatják az ispánok kezében. Az Várad építésére ígírnek annakfelette ötven ötven pénzt, melyet az jövő Reminiscere vasárnapra az ispánok kezében szolgáltatnak.

Az székel uraim is ezen ígéretre ígérik magokat nagyságodnak mint kegyelmes uroknak.

Az szász uraim is egyenlő tereh viselésre ajánlják magokat.

Az Magyarországi uraink és atyánkfiai is ezen hívséges ígérettel kötelezik magokat mind kösségekkel egyetemben, miképpen mi nagyságod alázatos szolgái, kik Erdélybe lakunk. Ezt hozzá tévén, miért hogy az Várad az magyarországi nemes uraim ótalmokra kiváltképen hasznosnak láttatik, hogy az tavalyi mód szerént minden kaputúl egy szekér

---

[1]) Az erdélyi Muzeumegylet eredeti pecsétes példányában, »meg maradásokra szent (zent) intés« áll ugyan, de ez bizonyosan a leiró tévedése szánt (zant) helyett, a mint a gr. Mikó Imre birtokában levő eredeti pecsétes példányban, s ez után az ő kiadásában Adatok I. köt. 284. l. olvasható.

[2]) Gr. Mikó kiadásában e. h. »esztendőbeli.«

követ ez jövő pinkest napig vitetnek, és mindenben az tavalyi végezés szerént cselekednek.

Könyörgünk nagyságodnak alázatoson, hogy az mostani nagy szükségnek idején vegye elég neven, ennek utánna is igírjők magunkat nagyságodnak minden engedelmességre és hívségre.

(4) Másodszor, miért hogy ez ország nem kevesbbé bírattatik az törvénnek erejivel mint fegyverrel, annak okáért végeztetett, hogy az országban ilyen módon szolgáltassék az törvény.

Az erdélyi nemes uraimnak első terminusok kezdessék Reminiscere vasárnap után hétfőn, és ítíltessék virág vasárnapig. Másik terminusok kezdessék szent Lukács napjának nyolczad napján, és harmincz napig ítíltessék vasárnap nélkül.

Az székel uraimnak első terminusok kezdessék ez jövő vízkereszt napjának nyolczad napján, és ítíltessék harmincz napig az felől meg írt mód szerént. Másik terminusok az székel uraimnak kezdessék juniusnak első napján, és azon módon ítíltessék harmincz napig.

Az magyarországi uraimnak első terminusok kezdessék Szentgyörgy napjának nyolczad napján, és ítíltessék huszon ötöd napig. Másik terminusok kezdessék Decembernek első napján, és azon módou ítíltessék huszonötöd napig.

Az erdélyi nemes uraim transmissiójokat csak az ő terminussakor[1]) ítíljék.

Az magyarországi nemes uraim és paraszt nép transmissiójokat minden gyűléseken és terminusokon megítíljék, azonképen kamora helyekről való transmissiójokat is, és Erdélybe székelvásárhelyi és több mező városbeli, azonképpen váradi és debreczeni transmissióikat is, mikoron az Itílő mester és esküdt Assessorok hozzá érkeznek.

Végeztetett ez is, hogy ez hat casusokat, tudni illik ratione inuasionis domorum nobilium, sine iusta causa occupationis possessionum et pertinentiarum earundem, detententionis nobilium sine iusta causa, ki urunk halála után történt

---

[1]) Gr. Mikó példányában és kiadásában e. h. 285. l. »terminusokon.«

volna, verberationis, vulnerationis et interemptionis Nobilium minden nemzet terminussán meg ítíljék az magyarországi és erdélyi atyánkfiainak.

Szereztetett ez is országúl egy akaratból, hogy Lajos királ halálától fogva minden féle causák sine exceptione megítíltessenek, és urunk ő nagysága sine respectu personarum exequutiót tétessen de rigore.

(5) Végeztetett ez is, hogy Csáki uram ő nagysága az megholt urunk halálától fogva az ő igéreti szerént számot adjon ez jövendő ország gyűlésén mindenféle jövedelmekről, kit ő kezében szolgáltattak szegény urunk halála után, azok előtt, kiket ez ország arra választ ő nagysága akaratjából, és az szám vevők az ország eleibe adják az Csáki Uram számadásának rendit. Az ország meg lássa, ítílje, ha jó helyre kőlt, úgy adjanak menedéket ő nagyságának, protestálván hogy ha számot nem akar adni, ő nagysága, reá gondol ez ország.

(6) Mindenféle tiszttartók, udvarbírák, harminczadosok, pénzszedők és egyéb mindenféle jövedelmeknek szedője, azonképen kik az alamisna jövedelmet birták az megholt urunk deputatiója szerént, mindjárást számot adjanak ő nagyságának, kik számot nem adtak.

(7) Tetszik ez is és közönséges akaratból végeztetett, hogy Hagymássy uram és Csáki uram az ő magok ajánlások szerént megértvén Békes Gáspár uramot, az Huszt dolgáról választ tegyenek az országnak, mert mi protestálunk, reá gondolunk, általán fogva, Isten hozzá segétvén, nem akarunk elveszni.

(8) Az mely donatiókat donált volt az mi megholt urunk és aszszonyunk durante bene placito, azok is immár megszűntek és az fejedelemre szállottak mind dézmák dolgába mind Jus possessionariumban.

Az melyek t peniglen ő felségek az megholt fejedelmek el adtak volt örökben, vagy az fiscus jószágát, vagy valakinek Jus hereditariumját, affélét az fiscus avagy hereditarius reá héhasson, az ő Saluum Jussát, melyet az ország minden időben magának reseruált, törvén processusa szerént megkereshesse.

(9) Az szászságnak az vármegyében és viszont az ne-

meseknek az szászság között az székekben minémű móddal és renddel szolgáltassák az törvént, az thordai articulusban hatvanhat esztendében az miképen elvégezték volt,[1]) azonképen megtartassék.

(10) Senki, akárminémű rendbeli ember legyen is, ur avagy nemes ember, ne merjen az ravásból, avagy az ország hasznából, jövedelméből valami részt elvenni, hanem minden rendbeli ember az adót az ispánok kezébe szolgáltassa, az ispánok az ur ő nagysága kezében administrálják, ha valak ez ellen cselekednék, az fejedelem megbüntesse.

(11) Az dézmákat ha valamely ur avagy nemes ember az szokott mód kivől betakarná az fejedelem ellen, tehát az director causarum reá híhassa, és az olyan ember két száz forinton maradjon az fiscus ellen, és az dézmának böcsüén és az költségen, melyet annak az perére költött; ha penig meg arendálná, de osztán adóssá maradna, nem akarna fizetni, tehát az végezés szerént az ispánok és szolgabirák megdúlhassák és vehessék rajta.

Azonképen ha valamely nemes ember az másik dézmáját be takarná hatalmasúl, tehát az táblára híhassák érette, és ott afféle hatalmas két száz forinton maradjon, melnek két része az fiscusé, harmad része az peresé legyen, mind az több terhekkel, az mint az dézmát szokták ítílni.

(12) Az elszökött jobbágyoknak meghozásában azon mód tartassék meg, mint ennek előtte való constitutiókban végeztetett, hogy szegény királné asszony be jövésétől fogva kik el mentek, csak azokat hozhassák meg mind kamora helyről, aknáról, kulcsus várasakból, mező várasakból, székel földéről és minden várak tartományából, kiváltképpen Görgény és Déva tartományából. Az magyarországbelieknek azon mód sartassék, az mint az előtt volt.

(13) A hul nagyságod elönkbe adta azoknak vakmerőtégeket, kik ez országnak békeséges állapatját az Hatalmas török császárnak birodalmában való csatázásokkal meg háboritották, meg büntetnének, de miért hogy az mi meg holt

[1]) Gr. Mikó Imre példányában és kiadásában e. h. 286. l. »elvégeztetett«

kegyelmes urunk halála után mindjárást ez országban nagy indulat lőn, erre való szabadság következzék,[1]) azért végeztük ezt országúl, hogy az mely dolgok ez ideig történtek, azok le tött dolgok legyenek. De valakik ez napságtól fogva azon vakmerőségben meg maradni, ilyen dolgokat kisérteni merészlezek, úgy mint hazánknak közönséges állapatjának megháborítóit az ur ő nagysága hivatalával udvarban hivathassa directorával és seruatis de jure seruandis, ha az olyan ember megmentheti magát, jó, ha meg nem mentheti magát és az törvényben megconuincáltatik, az ur ő nagysága meg büntesse az decretumba megirt büntetéssel efféle erectióért, az kik contra statum publicum et principis erigálják magokat, és efféle törvényeketextra omnes terminos megítíltesse ő nagysága.

(14) Megemlékezünk arra [2]) hogy a mi megholt kegyelmes fejedelmünk idejében közönséges gyűlésben elvégeztük vala, hogy senki ő felsége hírenélkül [3]) idegen országba se ő magok ne menjenek, se követeket ne küldözzenek [4]), se irjanak, most is azonképen se úr se nemes ember más országba valami practicával, ki ország dolgát nézné, ne merészeljen menni, avagy küldözni és írni; az kinek valahova dolga vagyon az ő nagysága salus conductusával menjen. Ha ki ez ellen cselekednék, mint annak előtte való articulusokban el vagyon végezve, örök hitlenségnek [5]) poenáján maradjon, ha ország dolgában cselekednék practicával.

(15) Nyilván vagyon országúl, hogy urunk ő nagysága ez mostani közönséges gyűlésünkre az urakat és az nemességet az decretumban meg irt büntetés alatt hívatta, melyre látjuk, hogy néhány fő urak és atyánkfiai el nem jöttek, kiből semmi jót nem remélhetünk, mert abból remélenők [6]) az ha-

---

[1]) Gr. Mikónal e. h. 287. l. »következék.« — A muzeumi példányban »következzék« helyesen; nagy indulat lőn, (azért hogy) erre való szabadság következzék.

[2]) Gr. Mikó pélydányában e. h. 287. l. »arra« helyet »reá országúl.«

[3]) »Hire nélkül, akaratja nélkül.« U. o.

[4]) »Küldjenek«. U. o.

[5]) »Hitetlenségnek.« U. o. 288. l.

[6]) Gr. Mikó példányában »ítílnék« (helyesen: ítílnők) e. h. 288. l.

zának megmaradását, ha egyesek volnánk, és egy akaratból szólnánk, végeznénk az ország megmaradásáról. Azért végeztetett egyenlő akaratból, hogy az kik urunk ő nagysága parancsolatjára ide nem jöttenek, avagy ő nagyságától hon maradásról való szabadságot nem kértenek, ez mostani negligentiát [1]) megengedje; de ez után az ki el nem jőne, az mely büntetés alatt hivatja, azzal büntesse.

(16) Értjük ezt [2]) hogy némely gonosz emberek az szegény meg holt kegyelmes urunkat koporsójában rút szidalmakkal [3]) illetik. Végeztük azért, hogy az ispánok, vice ispánok, szolgabirák, városbeli birák és egyéb mindenféle tisztartók afféle gonosz embereket megbüntessenek, megveressenek; ha penig valamely nemes ember efféle szidalmazást megmerészlene ez mostani végzés ellen késérteni, tehát az olyan nemes embert a director causarum udvarba hihasson, és ott törvény szerént ha megconuincáltatik, két száz forinton maradjon az fiscus ellen. Az kik annak előtte halála után szidalmazták, ő nagysága meginquiráltassa és az meg írt mód szerént büntesse.

(17) Az gonosz tevő emberek, kik az elmult vásárhelyi gyűlésig gonoszúl cselekedtek, égetők, orgazdák, felelők és étetőktől meg válva, ilyen alatt meg irt conditióval legyen gratiája, hogy először, ha peresek vagyon, vele meg békéljenek, ha megbékélhetnek, avagy ha peresek nincsen, tehát az ispánok kezében azon vármegyében, a kiben afféle ember lakik, tizenkét forintot adjon ez jövő purificatio napjára, azt az ispánok urunk [4]) ő nagysága kezében administrálják, urunk az Várad épétésére forditsa. Ha penig afféle ki adott embernek pénze nem volna, avagy fizetni nem akarna, valamiképpen tehát az ispánok leve(-lével) afféle ember Váraddá [5]) menjen az jövő Szent Gergely pápa napjára, és ott az vár mívén Szent Márton napig dolgozzék, penitentiát tartson bűnéről, és onnet az

---

[1]) »Negligentiájokat.« U. o.

[2]) »Azt is« U. o.

[3]) »Szitkokkal« U. o.

[4]) A muzeum példányban a leiró az »Urunk« szót kétszer irta.

[5]) Gr. Mikónál e. h. 288. l. »Váradra«.

vice kapitán levelével jöjön haza Szent Márton nap után, azt megmutatván az ispánoknak menedékűl tartsa magának, ha penig az felől megmondott dolgokat efféle ki adott ember nem akarná felvenni, tehát az olyan embert az ispánok, szolgabírák, királybírák és városbeli bírák az articulusok szerént meg büntessék, meg öljék, sarczoltatni ne merjék.

(18) Az Hunyad vármegyei nemes népek közzűl sokan, kik külömb külömb ember öldökléseket és egyéb féle gonoszságokat szoktak cselekedni az vásárhelyi gyűlés előtt, égetőktől, orgazdáktól, felelőktől és étetőktől meg válva, kik az gonosz cselekedetben éltek, azoknak ilyen conditióval legyen kegyelmek, hogy először peresével megbékéljék afféle ember, ha megbékélhetik, az megbékélésnek utánna negyven forintot adjon az vice ispánok kezében, azok az ő hitek és kötelek alatt igazán az ur ő nagysága kezében szolgáltassák, az ur az Várad építésére forditsa. Ha penig peresével meg nem békélt, avagy meg békélt és neki meg nem fizetett, és az negyven forintot is az vice ispánok kezébe nem adta, vagy nem akarta adni, avagy nem adhatta, az olyan embert az ispánok mindenütt keressék az előbbi articulus szerént, és halállal megbüntessék.

(19) Az égetőknek, orgazdáknak, felelőknek és étetőknek soha ne legyen gratiájok, hanem minden időben kergessék és büntessék az előbbi végezés szerént személy válogatás nélkűl és kedvezés nélkűl.

(20) Az adulter nemes népről, kiket annak szoktak mondani, melyeket vagy annak előtte akar mikor adtak volna ki, vagy ennek utánna adnának az ispánoknak, szolgabiráknak és czirkálóknak, tehát az olyan nemes embert az vásárhelyi utolsó articulus szerént az vármegye ispánok az vármegye székire intessék magát megtisztítani, menteni. Ott ha az féle ki adott nemes ember conuincáltatik, az az törvényben magát meg nem mentheti, és az sententia kimondás után apellál, tehát az szék afféle appellatiót ő nagyságára bocsássa, de addig fogva tartassék afféle sententiázott és
ber az ispánoktúl. Annak utánna
mesterével és assessorival meg it
missiót minden terminusok

reprobálják az vármegyén tött törvént, de az vármegyére vissza bo(csássák) remissionalissal,[1]) ott az ispánok és szolgabirák meglátják,[2]) hogy approbálta az urunk széki, mindjárást exequálják. Egyéb kiadott nemes emberről is azont kell érteni.

(21) Az városokban az parázna személyeket, kik házasságnak kötelében vannak, a birák minden időben ne csak ablegatióval, számkivetéssel büntessék, hanem efféléket, ha ki adták az czirkáláskor az biráknak és esküdt polgároknak, minden időben kedvezés nélkül tartozzanak megbüntetni, megöletni, ha kik penig kötélben nincsenek, az előbbi articulus szerént megvesszőzzék [3]) és kiűzessék az városból.

(22) Az vármegye ispánok, szolgabirák, királybirák és városbeli birák minden féle gonosz tevő embereket az vásárhelyi gyűléstől fogva, kik azon gonoszságban éltek, megbüntessenek, és mindjárást az gyűlés után az előbbi végezés szerént inquiráltassák, megczirkálják, és minden féle gonosz tevő népeket ki kereссsenek, büntessenek érdemek szerént, megöljék, megsaczczoltatni ne merjék. Az magyarországi uraimról ugyan ezent kell érteni.

(23) Az székel uraim között az fő nép és lófő, ha ki jól és híven viseli dolgait, ő nagysága érdeme szerént mindennek állapatját kegyelmesen megtekinti [4]) kinek kinek érdeme és szolgálatja választása szerént.

(24) Miért hogy az székelyek panaszolkodnak, hogy soha ő köztök jus regiummal jószágokat, melyet proprio jure hereditario bírnak, el nem kértek, hanem csak az meg holt fejedelem idejében, végeztük ezt, hogy az jövendő terminuson meg bizonyittassék; ha meg bizonyittatik, hogy ez előtt soha jus regium ő köztök nem volt volna, és az ki harminczkét esztendőtől fogva békeséges uraságában volt volna jószágának, benne maradjon az jus regium ellen. De viszont ha az jus regium

---

[1]) A muzeum példányban a leiró gondatlanságából »remissionalal« áll »remissionalissal« helyett, a mint gr. Mikó példányában e. h. 290. l. olvasható.

[2]) Gr. Mikónál e. h. »meglátván.«

[3]) ál e. h. »vaszszőztessék.«

[4]) sen gr. Mikó példányában; a muzeum példányában ból »megtekjnteny.«

benne találtatik törvény szerént, tehát megcsendesűljenek az székely uraink [1])

Az kiknek jus regiummal el nyerték volna jószágokat az székely uraink közzűl, ha megbizonyittatik hogy nincs jus regium benne, ezen articulusnak erejével megítíljék az mesterek és assessorok, és megadassék afféle jószág.

(25) Végeztetett ez is egy akaratból, hogy az székely uraim, kiknek processusok véghez nem mehetett ez elmult terminus után, az megholt fejedelemnek halála után, tudni illik az kiket bizonságra vagy oculátára bocsáttak volna az tábláról, és nem peragálhatták volna, avagy sententiában az mesterek valami okból meg nem irhatták volna [2]), vagy ha megirták volna, de meg nem pecsétlették volna, azokat megujítsák; az itílő mesterek meglátván az processust, az jegyzéseket, és megerősitsék, annak utána exequutióra bocsássák, hogy senki ez elmult országbeli indulat miatt az törvénybe kárt ne valljon.

(26) Végeztetett ez is, hogy az Maros székiek görgényi sóval azon módon élhessenek, kik akarnak, mint az udvarhelyivel, ugy hogy az kihez közelb az görgényi só és onnet akar sót hozni, szabadsága legyen onnan hozni, az kamora ispánok ne merjék ez után büntetni érette.

(27) Árúk eladások és vételek felől való limitatiók felől ez ország azt végezte, hogy urunk ő nagysága commissariusokat bocsásson az szászság köziben Szebenben egy rövid bizonyos napra, hova minden várasbeli birák és mesterek, árosok gyűljenek, és az elébbeli vásárhelyi limitatiót meglátván, az melyet helyen kell benne hadni, helyen hagyjanak, az melyet helyen nem kell hadni, megjobbítsák, és urunk ő nagyságának vigyék, ő nagysága meglátván tanácsival öszve az limitatiót ki publicáltassa, ha neki tetszik, és az thordai gyűlésben végezett büntetés alatt megbüntettesse [3]). És ennek megtartá-

---

[1]) Gr. Mikónál e. h. »székely uraink és atyánkfiai.«

[2]) A muzeum példányából ezt a mondatot: »avagy szententiában ... nem irhatták volna«, mely gr. Mikónál e. h. 291. l. olvasható, a leiró figyelmetlenségből kifelejtette.

[3]) Gr. Mikónál e. h. »meg büntesse.«

sára az minémű jobb módokat talál ő nagysága, azokat megtartassa mindenféle néppel, hogy az ország végezése ennek utánna ne gyaláztassék az köznéptől, mint ennek előtte.

(28) Egy akaratból végeztetett ez is, hogy az kamora ispánok minden nemes ember konyhájára háza szükségére sót adjanak az régi végezés szerént, egy egy táska darabnak vágásáért az só vágóknak többet ne adjanak kilencz pénznél, az felvonásáért egy pénzt adjanak, ne saczczoltassák azonképen mint az előbbi kamora ispánok.

(29) Tetszik ez is országúl, hogy az mely emberek, akar mely rendbeliek legyenek a székelyek közzűl, kik az elmult seditiót támasztották, autori voltak, mindazok kik fogva vannak, mindazok, kik búdosnak, megbüntettessenek az ő bűnök szerént, először meginquiráltatván ő nagysága, és [1]) marhájában senki otthon sákmánt ne tegyen, se saczoltatni ne merje, hanem afféle foglyok ide hozassanak az úr ő nagysága udvarában, és itt büntettessenek meg.

Az több székel kösség penig, kik ez felűl megírt gonosz emberek izgatására fel támadtak, azoknak igy legyen gratiájok, hogy ez jövő szent Gergel pápa napjára az királybirák levelével Váraddá menjenek és ott az vár mivén szent Márton napig dolgozzanak, bűnökről igy tartsanak penitentiát; ha kik ezt nem akarnák fel venni, azok az ő érdemek szerént büntettessenek meg.

Az kik penig ez dolgot bé teljesitenék és az után afféle seditiót támadást tennének, azok mind fejenként jószágokat elveszessék és örök hítlenségben maradjanak. Ennek utánna ha valakík közzűlök, vagy fő nemes, ló fő avagy paraszt ember contra statum publicum et principis erigálná magát, tehát az hítlenségnek penájával büntettessék.

(30) Ezt is hátra nem hagyta [2]) az ország, hogy az váradi káptalannak ő nagysága más pecsétet adjon, mert az mely pecsétek most vagyon, az circulussán az meg holt fejedelemnek neve irattatott, hogy senki kétségben avagy vélekedésben ne essék az káptalan felől.

---

[1]) Gr. Mikónál e. h. 292. l. »de.«

[2]) Gr. Mikónál e. h. »hagyván.«

(31) Miért hogy az mely országban áros ember nem jár, ott az pénz szűk, de az hul az áros ember kereskedik, ott bőűl meg az pénz: végeztetett azért, hogy mindenféle barmokat, lótúl megválva, bőröket és marhákat az áros népnek szabad legyen behozni és kivinni, de az szűrt Moldovában és Havasalföldében szabad ne legyen vinni, hogy az szűr az szegén nép közt ennél is inkább meg ne drágúljon, hátas és szekeres lótúl megválva, melyeket ez országból szabad ne legyen kivinni.

(32) Az szökött szolgák causáját az vármegye [1]) székin az ispánok és szolgabirák series nélkűl elő vegyék és megìtíljék.

(33) Az arany keresztet, melyet az megholt fejedelem ez országnak hagyott, és az ország az szebeni tanács kezében bátorságos tartásért adta, kiről quittantiát vöttünk, hogy az országnak egyenlő akaratjából az ki nekik menedéket viszen, az kezében adják, végeztük, hogy az quittantiát urunk kezében adjuk,[2]) és ő tartsa.

(34) Az megholt fejedelem donatióit, kiket statuáltak és az király emberi relatoriát adtak vala, de priuilegiomot nem adhattak rúla, ő nagysága in formam priuilegij redigáltassa.

(35) Az megholt kegyelmes urunk sententiáit az peresek az táblán resuscitálhassák és exequálhassák minden időben.

(36) Könyörgünk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az vectigalnak nagyságod adassa mássát Erdély országbeli három nemzetnek, magyarországbeli uraimnak és atyánkfiainak minden vármegyékre, hogy az harminczadosok az vectigalnak kivűle ne járjanak, és az sok panasz felőlök megszűnjék. Könyörgünk nagyságodnak alázatoson, hogy az harminczad zászlóját városról városra, sokadalomrúl sokadalomra ne viseljék, mint ezkédig, hanem a hul helye vagyon, ott tartsák.

(37) Végeztetett ez is, hogy az mely urakat és nemes népeket az ur ő nagysága levelével az gyűlésre hívat, azok

---

[1]) »Vármegyék« U. o.

[2]) Igy áll helyesen gr. Mikónál e. h.; a muzeumi példányban hibásan »adják«

ne tartozzanak az gyűlésben választatott nemes uraimnak az vármegye köziben fizetni, de az kiket nem hivat, minden nemes ember az gyűlésben választott nemes urainknak az vármegye köziben tartozzék fizetni.

(38) Minden peres egy terminuson, magyarországi és erdélyi, három prohibitával élhessen, de propter euitandam fraudem, ha valaki dolga egy terminuson prohibitába megyen ki, hogy discussió, ítílet nem lött az causában, hanem csak halogatással akarja az perest fárasztani, az előbbi prohibitákat reá tudják; ha penig discussióval ment ki, az három prohibitával élhessen az más terminuson is, hogy az törvénben senki csalárdsága ne szenyvedtessék el.

(39) Végeztetett ez, hogy Kraszna vármegyében, mint hogy az Bánffi uraim jószága annyi felé oszlott, az exactor az vice-ispánokkal, szolgabirákkal öszve, és hat nemes emberrel az vármegyéből, az Bánffi jószág színére menjenek, és az kinél az porta számot találják, attúl exigálják az ravást az exactorok, hogy az váradi szolgálat is meg lehessen jó módon onnan is.

(40) Az mely sententiákat ki nem adhattak az ítílőmesterek valamiképen az elmult terminustól fogva, ki adják azokat a sententiákat urunk ő nagysága pecséte alatt mind erdélyi és magyarországi nemes urainknak.

(41) Ezt is hátra nem hagytuk, hanem egy akaratból végeztetett, hogy az monostori conuentben az levelek keresésére, őrzésére és kiadására országúl választottuk Tolnai Miklós deákot, avagy Csanádi János deákot, és Miklós deákot az kolosvári notariust, hogy az leveleket jól tractálják Monostoron azon előbbeli conseruatoriumban, és az kinek ki kell adni, ki adják, minden csalárdságot eltávoztatván. Az ur ő nagysága megesküdtesse[1]) őket és fizessen nekik az ő kegyelmes igérete szerént.

(42) Tetszék ez is, hogy az alperes az felperes hivatalát az első terminuson mind az felperes felelete előtt és utánna is, mikor immár az ítílőmestor elolvasta volna az hivatalt, ha megtapasztalja az ítílőmester, hogy valami vétek lött az hivatal-

[1]) »Megeskesse« gr. Mikónál e. h. 294. l.

ban vagy ő maga, vagy az deák vétsége miatt, avagy az relatoriában az vajda emberi vétket töttek volna, avagy ha az felperes kévánja, azt reformatióra bocsássák, az mesterek megemendálják, azonképen az vajda emberi is az relatoriát megreformálhassák mind az felelet előtt mind utánna, és elővegyék azon terminuson. Annak utánna való terminusokon az reformatio ne lehessen, se az felperes perét simpliciter le ne szállíthassa, hanem procator hívással, az condescensióban azokat az módokat megtartsák, melyek az decretumban megvannak írván.

(43) Végeztetett ez is, az mely alperes az táblán jelen vagyon, vagy az ő nagysága udvarában az törvény szolgáltatásakor személy szerént vagyon, és peresse ellen nem szól az törvényben, avagy procuratora által perrel peresét csak fárasztani akarja, de azért ő mással perel vagy nem perel, az olyan embernek inhibitio ne adassék; ha penig valamiképpen inhibitiót venne és perese ellen élne vele, patvaron maradjon. Ez okáért hogy efféle nyilván való csalárdság az törvényben senkinek el ne engedtessék, az kik penig az inhibitióval igazán akarnak élni, a mi végre az régi jámborok szerzették volna, élhessen vele, mert ugyan is csak azért volt azt, hogy ha valaki betegség[1]) vagy nagy jeles bizonyos dolga volna, és nem mehet az terminusra.

(44) Az oláh pispökök és papok az mi módban és rendtartásban voltak az mi megholt kegyelmes urunk idejében, azonban maradjanak, úgy hogy az mely határt szabott volt nekik, mindenik határába tartsa magát, azon kivűl egyik se merjen menni.

(45) Végeztetett ez is, hogy az harminczadosok Magyarországban egyebütt ne lakjanak, se zászlót egyebüvé ne merjenek vinni, hanem Váraddá, Debreczenben, Bajomban, Székelhídon, Margitán, Nagyfalun, Tasnádon, Hidvégen, Zilahon és Sibón tartsák, és igaz harminczadot az vectigal szerént ott szedjék; ha ennek kivűle járnak, az fejedelem megbüntesse őket.[2])

---

[1]) Gr. Mikónál e. h. »betegséges.«

[2]) Gr. Mikó példányában e. h. 294. l. az »őket« szó ki van hagyva.

Nos igitur petitione premissa dictorum spectabilium ac magnificorum dominorum ordinum trium nationum Transyluanię ac partium Hungarię dictorum videlicet comitatuum et districtuum nobis modo quo supra porrecta fauorabiliter admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta autoritate nostra acceptamus approbamus ratificamus et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quoslibet inuiolabiliter obseruari faciemus. Datum in ciuitate Colosuar decima tercia die diei conuentus prescripti anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo.

Stephanus Bathorj
de Somlyo m. p.

(P. H.)

Franciscus Forgach,
Cancellarius m. p.

Eredetije, az aljára nyomott Báthori családi pecséttel, az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Artic. Diaet. Trans. I. köt.) — Kiadta a saját gyűjteményében lévő eredeti példányból gr. Mikó Imre. Erd. tört. adatok I. köt. 283—295. ll.

XV.

1571. decz. 11.

A testamentomi urak jelentése Maximiliánhoz a kolosvári országgyülés alkalmából.

Sacratissime Imperator, domine clementissime. Post fidei et aeterne seruitutis nostre in gratiam stb. oblationem.

Supplicamus demisse, dignetur nobis clementer ignoscere, quod nos pro Maiestatis vestrae caesareae regiaeque mandato ac pro functione offitioque nostro super negocijs que in Transylvania acta sint aliquanto tempore nihil scripserimus. Voluimus enim certiora ad Maiestatem vestram caesaream reciamque denunciare.

Primum igitur cum imperium Hungaricum non solum in Hungaria, verum etiam in Transsyluania imo vbique

Maiestatem vestram caesaream regiamque sacratissimam optimo jure respiciat, ac simul articulorum inter Maiestatem vestram caesaream regiamque ac serenissimum defunctum principem nostrum sanctissime recordationis deliberatorum ratificatio in dies nobis obseruetur, cum que certo intelligamus quod ad festum Epiphaníarum domini proximum comitia generalia edicto Maiestatis vestrae caesareae regiaeque celebrentur, et pariter ratificationis tempus iam appropinquet, supplicamus Maiestati vestrae caesareae regiaeque humillime, dignetur clementer informare num articulos ipsos ad futura comitia Epiphaniarum domini per fideles subditos Maiestatis vestrae caesareae regięque in Hungaria in ipsis comitijs ratificandos mittere debeamus. Nam et spectabilis magnificus dominus wayuoda Transsyluanus illos ipsos articulos ad manus suas per nos dari postulat, affirmans quod ratificationis curam apud Maiestatem vestram caesaream regiamque habiturus sit. Sed illud nobis minime probatum est, quod videlicet articulos illos e manibus nostris emittere deberemus. In illis enim magna et pernecessaria negocia sunt inclusa. De quo quid faciendum nobis sit, Maiestatis vestrae caesareae regięque sacratissimae informationem auide expectamus.

Praeterea dominus waywoda cum regnicolis arcem Hwzt e manibus nostris sibi emitti deposcunt, certo intelligentes obligationem nostram Maiestati vestrae caesareae regiaeque factam. Quam quidem arcem Hwzt nos a Maiestate vestra caesareae regiaque obtinuimus et soli Maiestati vestrae caesarea regieque conseruamus. Neque enim aut dominus vaywoda, aut regnicolę nobis illam contulerunt, nec nos illis reddere possumus, de quo ipsi in articulis quoque presentium comitiorum generalium solenniter protestati sunt, quod arcis Hwzt omnibus modis curam habebunt, neque vllo modo periri volunt. Verum nobis nullo pacto iudicatur Maiestati vestrae caesarea regięque vsui esse arcis Hwzt ad manus domini waywodę et regnicolarum consignatio. Supplicamusque Maiestati vestrae caesareae regięque, ne iudicet Maiestas vestra caesareae regiaque quod hoc eo scribamus vt arx Hwzt apud manus nostras relinquatur, nos enim non solum arcem Hwzt sed quicquid apud nos existit vna cum vita nostra si ferat vsus

eo concedemus, quo Maiestas vestra caesarea regiaque mandauerit. Verum hac in re precipue consideramus ea que partim palam videmus, partim per amicos crebrius audimus. In primis cauere volentes, ne inposterum inde maior iactura et curę Maiestati vestrae caesareae regięque emergant.

Cernimus etenim gentis huius a Maiestate vestra caesarea regiaque alienam mentem, id quod magna ex parte e presentibus quoque comitiorum articulis deprehenditur. Quin potius si certę causę aliqua ex parte gentem hanc non retraxissent, apertius atque comulatius sese aperuisset. Supplicamus igitur Maiestati vestrae caesareae regięque, dignetur exacte considerare iudicareque, an arcis Hwzt conseruatio apud manus domini waywodę cum regnicolis, an apud manus nostras Maiestati vestrae caesareae regięque vtilior existat. Quod ipsum nos iudicio Maiestatis vestrae caesareae regięque quemadmodum antea ceterarum quoque artium causam humiliter submittimus.

Postremo cum dominus vaywoda cum regnicolis a collega et fratre nostro reuerendissimo domino Michaële Chyakÿ vna nobiscum super contributione et ceteris proventibus a morte serenissimi principis nostri defuncti vsque ad electionis domini vaywodae tempus rationem exigere contendant vociferantes. Quod minime debebamus exponere, cum tamen contributionis illius bonam partem illi ipsi regnicolę collegerint, et contra deliberationes et ordinationes serenissimi principis nostri defuncti ac simul contra obligationem nostram et vt functio nostra turbaretur exposuerunt. Jam vero quia nos quoque in tanto motu publico eiusdem contributionis eam partem quę ad manus nostras peruenit penes fidelitatem Maiestatis vestrae caesareae regięque exponere adacti sumus, ac pro serenissimi principis nostri cum Maiestate vestra caesarea regiaque pactis conuentis et deliberationibus servire, ac defensionis arcium et functionis nostrę contra eorum molimina studiosam curam habere coacti sumus. Nunc regnicolę pecuniam expositam egerrime ferunt et per omnem modum ob id nos grauare et in summam iacturam inducere conantur. Supplicamus Maiestati vestrae caesareae regięque, dignetur nobis prescribere, quid hac in re faciemus, ne videlicet ob fidelia

seruitia nostra quoque impediamur, quin potius tranquillo pectore Maiestati vestrae caesareae regieque inseruire queamus. Nam super hoc quoque regnicole solenniter protestati sunt quod curam habere volunt. Dominus deus Maiestatem vestram caesaream regiamque rectissime diutissimeque stb. conseruare dignetur. Datum in Monora die 11. mensis Decembris anno domini 1571.

Eiusdem Maiestatis vestrae caesareae regięque.

fideles et perennes seruitores
Michael Chakj mpria.
Caspar Bekes mpria.
Christophorus Hagimas mpria.

Kivül: Redditae 1. Januar. 1572.

Külczim: Sacratissimo Principi domino Maximiliano secundo Romanorum imperatori semper augusto stb. domino et principi nostro nobis clementissimo.

(Eredetije a bécsi cs. k. államlevéltárban. Comit. Hung.)

XVI.

1571. decz. 14.

Báthory István jelentése Maximiliánhoz a kolosvári országgyülés folyamáról.

Sacratissima caesarea regiaque Maiestas etc. et domine clementissime.

Post salutem atque seruitiorum meorum in gratiam Maiestatis vestrae sacratissimam demissam addictissimamque commendationem.

Quanquam classis christianae victoria iam ad nos quoque fama, litteris et nuncijs ipsis perueneret: tamen tanta erat rei et magnitudo et insolentia, ut nondum exacte fidem habere potuissemus; cum, ecce, litterae vestrae sacratissimae Maiestatis confirmatoriae superueniunt, eae nobis omnem dubitationem exemerunt: quod ita plane omnes rationes erant depictae, ut ipsam quoque naũmachiam repraesentare et non mod ueritatem, uerum etiam magnitudinem cladis ostendere u De pro cl

rentur. Quae omnia ita esse res ipsa confirmat : nam in circumuicinis prouincijs Turcae, canabum, saeuum et id genus parandis nauibus magna cura cumulant et Constantinopolim per Danubium demittunt : uirorumque decumas egerunt : imperatorem quoque Adrianopoli statim domum reuertisse Transalpinus certo nunciauit.

Quare tacuerit.

Quod autem rariores hisce diebus ad uestram Maiestatem sacratissimam litteras dedi, egi de hoc per litteras antea cum Maiestate vestra sacratissima et ut saepe perscripsi, in causa est, ne suspicionem de nobis crebriori missitatione rebus non necessarijs augeremus : et ne curas atque sollicitudines vestrae sacratissimae Maiestatis indignis rebus cumularemus,

Indicauit antea causas conuentus.

non tamen praetermisi, conuentum celebrandum et causas eius, licet certa dies statui non potuerit, vestrae Maiestati sacratissimae per litteras multo ante perscribere. Maior sane diligentia atque sollicitudo adhiberi non debuit nec potuit, cum de singulis ita a me prouisum ante sit, ut de optato fine dubitandum non fuerit. Sed agnosco esse qui a me alienandi

Quod sint criminatores.

animi vestrae sacratissimae Maiestatis omnes occasiones captent : id tamen mihi est fatale quiddam, ut nunquam desint, qui res meas falsis criminationibus ac circumscriptionibus criminarentur : verum tamen praeteritarum rerum euentus ostendit et futurarum item declarabit, quam sint illi uani et pudendi cum suis illis mirificis iudicijs atque acutis in rebus aliorum diuinationibus. Sed nulla opus est excusatione verborum. Singulorum facta dies atque res comprobabit.

Quam uero gratiam atque clementiam vestra sacratissima Maiestas in literis mihi benigne offert, non solum de illa non dubito, quin potius certo mihi ita persuasi, ut, per omnem oportunam occasionem re ipsa uberrime sentiam : ego quoque meritis atque addictissimis officijs promereri contendam.

Mittit articulos conuentus.

Actorum in conuentu exemplar ad uestram sacratissimam Maiestatem misi, ac quam breuissime praecipua capita explananda perscribendaque duxi. Et primum quidem consultum est necessitatj, quae non est una sed multiplex, nec parua sed maxima, munitio Varadini magnam uim pecuniae requi-

Munitio Varadien-

rit, quam Deo adiuuante absoluere decreuimus : tum sequitur *cura militum*, quorum maiorem copiam ac numerum alere de-

beo, quam defunctus princeps aluit, ut in principijs rerum tam uarijs atque dubijs prouinciam firmarem et occasioni deseruirem : tertium est quod ad portam summo visirio millia nummum numero decem, reliquis purpuratis ingentia munera, imperatori uero ipsi ampliora et maiestati illius conuenientia, ex decreto dominorum regnicolarum officij et gratitudinis nostrae, erga se declarandae causa mittenda sunt, cum quibus oratorem nostrum solennem ante festa natalia dimittemus, de finium certa limitatione constituenda, insuper rerum futurarum, expedicionum, conatuum et similium resciendorum causa. sis militum intertentio. Munera ad portam Mittetur orator.

Conclusum praeterea est, ut de perceptis contributionibus regnicolarum et alijs prouentibus ab obitu defuncti principis, dominus Michael Chaky in futuro conuentu, quod ipsum in primis comitijs electionis tempore facturum se promiserat, rationem reddat, est enim dominus Cháky recordatione praeteritorum gestorum regnicolis adeo inuisus, ut nullo modo in exigenda ratione ipsi parcere videantur. Chakj.

Magna fuit de Huzto orta difficultas, quod nondum consignatum esset, et dominus Chaky ac dominus Hagimasy ad dominum Bekes absentem se referrent : adeo ut nullam poenitus moram pati, sed praesentem rem, praesentem executionem nolentibus ac uolentibus illis praestari uolebant. Ego tamen egi cum primoribus ijsque fide Maiestati vestrae sacratissimae deuinctis ostendi, quantopere apud Maiestatem vestram sacram in hoc negotio laborauerim, et quod spes esset mihi, fore, ut Maiestas vestra sacra sua authoritate ac consilio hanc controuersiae materiam dissolueret. Quorum auctoritate tumultum eo facilius sedaui, quod dominus Chaky ac dominus Hagimassy absentiam domini Bekes causati directe nihil responderunt, sed in breui cum eo sese tractaturos et responsa daturos promiserunt conformia voluntati eorum. Interim tamen placuit illis quorum auctoritas in sedandis reliquis multum ualuit, qui etiam fidelitate uestrae Maiestatis sunt obnoxij, ut ad Maiestatem vestram sacratissimam litteras darent supplices, quas etiam cum praesentibus Maiestati vestrae sacratissimae mitto, simul et supplico, dignetur iam tandem rebus nostris benigne consulere. Hwzt restitucio.

De bonis per donationes principis distractis non fuit

parua quaestio, sed tamen ea moderatio obseruata est, ut omnes tandem inter se conuenerint. Nam quod omnibus in rebus, et in ipsa quoque testamenti confirmatione, regnum sibi integrum semper reseruauit, nempe, saluum ius, id sine ullius offensione nunc renouauit, ita ut non modo priuati sed etiam fiscus iure agere possint, si cui iniuria de donationibus facta fuisset.

Priuati et fiscus iure agere possint contra donationes

Excursores.

Et quia in partibus Hungariae nonnulli in licentiam per mortem principis abiuerant, ut excursores in dicionem Turcicam admittere et ipsi incursiones facere non sunt ueriti, de illorum poena, si deinceps id occurreret, cautum est. Cum autem ex dicione Maiestatis vestrae sacratissimae per Varadinum et eius uicina loca excursiones fiant, cuius vel unius causa uix hactenus placatam nobis portam imperatoris reddere potuimus, Maiestati vestrae sacratissimae supplico, uelit seuere prohibere, ne per loca Varadino uicina excursiones fiant: periculum enim accelerant illi parti haud dubie.

Commeationes.

Et quoniam ex commeationibus liberis suspiciones crescunt, illae interdictae sunt, nisi cum litteris salui conductus permittantur : ut autem itidem et Maiestas vestra sacratissima quoque interdicere dignetur, demisse supplico.

De illis qui se a conuentu deinceps absentarent, factum est decretum, nam aliqui nulla rationabili de causa ad conuentum non uenerunt, quamuis dominus Bekes dolore pedum se excusauit. Sed alij ut Michael Telegdij et Paulus Chaky nullam publici conuentus atque boni rationem admittere uoluerunt, quod si id nimia confidentia in uestra sacratissima Maiestate faciunt, licet mihi displicere non potest: tamen ne faciant communis salutis causa, vestra sacratissima Maiestas admonere eos dignetur : propterea quod ea quae uel ad prouinciae istius tranquillitatem, uel ad reputationem spectant meam, non solum non negligere sed curare potius me debere, uestra sacra Maiestas ex sua prudentia clementer iudicare potest.

De Siculis grauis fuit contentio, cum uniuersi priorem statum reposcebant. Sed caeteri ordines regni meo suasu acerrime restiterunt et docuerunt, id neque praesentia tempora permittere, neque urgentes atque euidentissimae necessitates:

neque sese ita meritos a regno : propterea, quod tranquillitatem publicam cum saepe alias tum uero nunc quoque aliqui ex se turbare voluerunt. Venerunt tandem ad hoc, ut singuli liberorum capitum secundum suam quisque dignitatem partem ex bonis acciperent, qua de re ita me resolui, quòd in bonorum recompensa uirtutis atque meritorum unius cuiusque ratio habebitur.

Grauissima inter eos fuit disceptatio de jure regio, eo quod haereditates cum iure regio nullae inter eos neque possidebantur, neque acquirebantur, at pauci ac tantummodo duo alter dominus Michael Cháky, alter uero quidam Blasius Chakán causarum in iudicijs procurator, quorundam possessiones cum iure regio ab defuncto principe impetrarant : quorum hic possessionem quoque adeptus est, illius uero causa in appellatione pendet. Mouebantur ergo Siculi, ne hac ratione in periculum omnium bonorum suorum uenirent. Ideo statutum est, ut in futuris iudicijs demonstretur, utrum ius regium in usu inter eos fuerit nec ne. De jur regio int Siculos

Domini Kendiani cum suis propinquis et eorum adherentibus tantum apud omnes gratia effecerant, ut integram ad famae et bonorum possessionem vnanimiter reposituri eos erant, nisi intercessum a me fuisset grauiter, sed tamen admitti debuit, ut mediante illa cautela, saluo iure, aquirere possint. Qua re sine dubio bona sua recuperabunt. Verum eorum bonorum, quae adhuc in manibus meis habentur, dupplicia sunt, alterum emptitium, uidelicet arx Weech cum attinentijs, alterum Zentiuan proprium atque hereditarium, illa quidem arx maiorum bonorum sexingentorum colonorum : haec autem curia cum ducentis ferme colonis. Meum ergo hoc esset consilium, saluo Maiestatis vestrae sacratissimae prudentissimo consilio, ut, postquam ueritati refragari non possit, compositione tali statuerentur, Zentiuan uidelicet illis restitueretur, modo illi quoque arci Veech cedere uelint, si aliter non, saltem reddita summa, quae summa quatuordecim millium facit. Quod sane uti mihi uidetur consultum, ita vestram quoque sacratissimam Maiestatem peto, ut eorum nimia sollicitudine et reliqua comitia et ego sim liberatus, solent enim omnibus in comitijs omnibusque locis conquaestionibus suis negocia publica tur- Kendi. Zentiuan de

seruaretur Veech. bare. Nolui eos ad Maiestatem vestram sacram proficisci, ut uolebant, permittere, sed eorundem supplicationem ad uestram sacratissimam Maiestatem misi unacum actis eorundem.

Ad haec Franciscus ille Kendy mouerat litem cum dominis Banfy pro porcione uxoris suae, quam tamen non obtinuit praeter quartam ut uocant puellarem, quam quia pecunijs tum dependere non potuerunt, bona quaedam in sortem pecuniarum redemptionis usque tempus pro ea dederant: interea casus eum abstulit et bona ab defuncto principe [de-]tenta sunt, sed partem illis restituerat, pars adhuc ad arcem Weech et Viuar tenetur, nunc, ut mos est, repetunt, quod de iure denegari non potest. Quod si Maiestas vestra sacratissima eis remitti leuata pecunia concedet, uti illi ipsi maximopere petunt, uestra sacratissima Maiestas beneficium nobis praestare uidebitur, sin minus, illi tamen iure procedent, de quo benignum expectamus uestrae sacrae Maiestatis responsum.

Quartalicium Banfijs reddendum deposita summa.

De oppido Debreczen antea quoque uestram sacr. Maiestatem requisiui, sed tamen officiales liberorum domini Francisci Terek non cessant oppidanos molestare, cum tamen uerus heres in Transsyluania sit, neque post tractatus sed diu ante ad hanc dicionem tentum sit, insuper in Bihoriensi comitatu ipsum quoque oppidum cum ad hanc dicionem cesserit. Peto ergo summo Maiestatem vestram sacr. studio ne oppidum turbari permittat.

Haec sunt de quibus ad Maiestatem vestram sacram scribendum duxi: neque deinceps omittam quin ea quae videbuntur scitu digna, continuo ad vestram sacr. Maiestatem perscribam.

In cuius gratiam me uehementer commendo; eandemque deus omnipotens felicissimam conseruare dignetur. Datae in Colosuar XIIII. Decembris Ao MDLXXI.

Eiusdem sacrae Maiestatis vestrae caesareę

fidelis seruitor
Stephanus Bathory
de Somlyo mpria.

Küljegyzet: Redditae 23. Decembris 1571.

Külczim: Sacratissimo Principi ac Domino Domino Maxi-

miliano secundo, dei gratia Romanorum imperatori semper augusto stb. stb. Domino clementissimo nostro.

(Eredetije a bécsi cs. államlevéltárban. Comitial. Hung. közt. Az oldaljegyzetek a cancellariától erednek.)

XVII.

1572. jan. 20.

Maximilián válasza Báthoryhoz a kolosvári országgyülés határozatairól.

Maximilianus etc.

Spectabilis et magnifice fidelis nobis dilecte. — *A múlt év decz. 14-kén költ levelét olvasta s inti Báthoryt, hogy ezután is rendesen tudósitsa s hogy föl ne tünjék Erdélyben az, hogy mindig küldöttje jár Bécsbe, legjobb lesz, ha ő felsége szathmári kapitányának kezéhez küldi a leveleket, ez majd tovább küldendi Bécsbe.* — Ezután igy folytatja :

Quod autem in celebrato et bono cum fine transacto conventu parcium istarum nostrarum Transiluanarum diligenciam et sollicitudinem tuam nobis commendas, existereque putas non deesse, qui res tuas apud nos criminenter .... (*tentával leöntve*) diligenciam et sollicitudinem tuam clementer probamus, criminatoribus autem tuis, etiamsi forent aliqui non facile praeberemus aures, quum de fide, constantia et integritate tua nobis non nisi certa et firma persuadeamus.

Ceterum articulos ipsius conuentus quos nobis misisti vidimus et intelleximus, quorum nonnullos cum tu quoque in literis tuis recensueris et in aliquibus informacionem et resolucionem nostram expectes, clementem de illis mentem atque voluntatem nostram sic accipe.

Imprimis ubi inter alia onera provincię istius nostrę publica recenses, quantum pecunię et munerum oportuerit te circa natalem domini proxime preteritum per specialem oratorem expedire ad portam principis Turcarum, non satis judicare potuimus soliti-ne et consueti tributi nomine, vel alias extraordinarie munera illa per te sint missa. Nam si non tributi nomine, admonendum te censuimus Turcas eiusmodi muneribus *praesertim grandioribus* caute esse colendos. Nam non moris

tantum apud illos est, sed pro lege habetur, ut quod simul eis offertur, non muneris sed debiti loco accipere videantur, idemque postea semper habere velint, cui eorum avaricię et insaciabilitati forte provincia ista non semper vel saltem difficulter respondere poterit, praestiterit igitur semper vno et eodem in termino cum tributi tum munerum antea consuetorum permanere.

Deinde quod ad raciones fidelis nostri reverendi Michaelis Chakj attinet, grauatus est apud nos hac de re non ipse tantum verum etiam reliqui sui testamentarij collegę, quasi indignum esset ipsis moueri molestiam propterea quod nostrum quesierint commodum et sicuti debebant, fideliter nobis seruire conati sunt. Et quum non ignores, quę inter nos et defunctum principem Transsylvanię fuerit facta transaccio, ad quam seruandam et ad implendam ipse Chakj cum ceteris testamentarijs tam nobis, quam principi condam suo, iuramento fuit adstrictus: quales item turbę et motus statim a morte principis illius per regnicolas fuerint concitatj, ita ut necessarium fuerit pro tuendis iuribus nostris illorum conatibus, idoneis vijs et medijs obviare, sumptus in eum finem et usum factos repeti, vel racionem aliquam de illis exigi, non videtur inconveniens, cum si id fieri deberet ad nos pocius eius rei cura pertineret, ipsique regnicolę de contribucionibus non minus quam ipse Chakj et sui collegę percepisse et in vsus minime necessarios conuertisse dicantur. Et alioquin etiam de his rationibus coram regnicolis agere, minime foret consultum, ne scilicet ea quę circa provinciam illam ad nos pertinent propalentur ac in noticiam Turcarum perveniant. Vnde te clementer hortamur, vt pro ea qua es prudencia et industria, intempestiuam illam de rationibus ipsius Chakj regnicolarum postulacionem idoneis aliquibus medijs, quę tibi non deerunt, auertas, omnibusque modis cures, ne tam ipse, quam ceteri testamentarij, quorum scitu et consilio omnes illorum erogaciones fecisse dicitur, propter seruicium nobis praestitum damnificentur.

De reliquis officialibus licet alia sit ratio, et requiri posse videantur, pręsertim si quorum rationes notabilem ali-

quam summam tangerent, tamen nec contra hos quoque exacte minime seueriusque procedendum putaremus.

Porro cognouimus ijsdem ex articulis, quid regnicolę causa restitucionis arcis Hwzth egerint, similiter eciam illa quę certi trium nacionum fideles nostri eadem de re ad nos scripserunt. Quum autem iam antea pluribus literis nostris declarauerimus tibi causas, propter quas videatur nobis pro nunc ab illa restitucione supersedendum et quibus cum veritate apud Turcas quoque tete excusare possis, nenunc quidem aliud statuere possimus, et propterea clementer tibi iniungimus, ut apud regnicolas efficias, quo ab importuna ista sua peticione desistant, vtpote ad quos huius rei cura minime pertinet. Nos quidem negocium ita temperabimus, talique modo providebimus vt nullum ipsis inde periculum verendum fuerit. Hac de re fidelibus illis nostris trium nacionum ut aliquid ad literas suas respondeamus, visum fuit minus necessarium, sed quum tu iam sepius mentem hac de re nostram cognoueris, ea quę a nobis accepisti, ipsis quoque declarare poteris, eosque nostro nomine horteris ut sicutj nunc ita imposterum quoque si amplius aliqua huius rei fieret mencio, in sedandis regnicolis fidelem et diligentem nobis prȩstent operam.

Quantum ad prohibicionem excursionum versus partes Varadino vicinas attinet, fecimus eam diligenter, sicuti nuper quoque ostendimus et mandabimus ea de re denuo. Imo puniti sunt eciam iam nonnullj supplicio capitis propter transgressum nostrum mandatum. Sed informati sumus plerosque militum nostrorum Zathmariensium non ita pridem insalutato hospite, stacionem suam dereliquisse et se ad quasdam nobiles in comitatu Bihariensi, quales sunt Artandj, Thelegdj, Chaky, et Zolyomij, contulisse, indeque excurrere seseque Zathmarienses dicere, cum minime sint nostri. De his itaque coërcendis tu prouidebis.

De commeacionibus quoque quid constitutum sit vidimus. Quum autem iam pridem de his mentem et voluntatem nostram tibi declarauerimus, nunc quoque in eade
mus et quantum vsquam fieri poterit liberar
fectionem, principalium presertim per
quod missio literarum quoque sit

siue fideles inde nostri ad nos illas dare velint, hoc nimium est et non autoritati tantum nostrę derogaret, verum eciam cuiuis fidelium nostrorum onerosum foret. Vnde quum missio litterarum nullam sit paritura suspicionem, eo quod prouisuri simus ut caute recipiantur pariter et mittantur et si de re alicuius momenti agatur, ut plurimum tuum prius exploraturi simus consilium, quam aliquid deliberemus: tibi clementer iniungimus ut constitucionem illam ita modereris, quo literarum inde ad nos missio sit libera et nostrę quoque si quas forte mitteremus perferantur libere.

De non comparentibus quoque in conuentu ita agendum censemus, ut qui racionabilibus causis praepeditj venire nequeant, habeantur excusati: presertim cum vnius et alterius vel plurium eciam absencia celebracionem conuentus remorari non soleat, reputacioni quoque tue per hoc in nihilo lędetur, quum omnes illic fideles nostros ita sibi presumere velimus in ijs, in quibus istic a nobis constitutus et ordinatus es, te recognoscere pariter et audire.

De iure regio inter Siculos si quid facta fuerit cognitio, de eo quod deliberatum fuerit, fac nos postea cerciores et si qua in eo opus foret executione, priusquam ad illam pergas, a nobis expectas.

Quę preterea de contencione super bonis Kendianis coram regnicolis habita tuaque de illis opinione nobis significastj, eciam intelleximus. Et licet non contemnende rationes nos moueant, ne ab ijs quę antea super his bonis deliberaueramus, tibique significauimus, decederemus, consilio tamen tuo moti e supplicibus eciam Kendiorum ipsorum precibus aliquid dandum censentes, admittimus clementer, ut castrum Zenthÿwan illis restituatur: ea tamen lege ut e contra arcem Weech cum suis pertinencijs cedant nobis libere, sine solutione quatuordecim millium florenorum illorum. Quam summam vel eciam arcem ipsam si urgere pergerunt, respondere illis poteris, eos merito esse debere contentos, quum illud quod eis concessum est, ex mera gracia factum sit. Nam ubi patres suos indicta causa interemptos asserunt, in criminibus quibus vel principi vel reipublicę subitum inferri videtur periculum, subitum vicissim queri solere consilium, periculique magnitudinem et

celeritatem sepe non admittere judicij moram, contingere preterea aliquando tales criminum casus in quibus eciam filij parentum iniquitatem luant: horum autem bonorum causa quum Joannes quoque Kendj ad nos supplices dederit literas ei per adiunctas his nostras respondimus quidem nil aliud quam quod nostrum de rebus suis responsum ex te sit cogniturus.

De bonis pro summa quartalicij uxoris condam Francisci Kendij per Banfios olim impignoratis, si res ita, vti nobis declarasti, se habet, iustum videtur, ut levata pignoris summa, restituantur, sicuti et restitui ea volumus.

Quoniam vero ijsdem ex articulis cognouimus quietanciam pro recipienda illa cruce aurea apud senatum Cibiniensem deposita, ex decreto regnicolarum tibi esse assignatam, admonere te clementer voluimus, ut ita de illa disponas, ut ad futuras istius provincie nostre necessitates publicas, quę non sunt defuturę, conseruetur.

Et hec de articulis. Ceterum cum in ijsdem animadverterimus, regnicolas non vno sed pluribus in locis tribuere tibi principis appellacionem, alienum id nobis accidit, quum nesciamus, quo fine vel respectu id ab eis factum sit vel fiet. Tibi tamen hunc errorem minime ascribimus, cum de tua fide et modestia longe aliter senciamus eamque ex ipsis literis tuis, in quibus hunc tibi titulum non arrogas, plane cognouerimus. Voluimus itaque te huius rei utique admonere ut quod forte non animaduertisti et per se inconveniens est preterque racionem, ex nostra cognosceres admonicione. — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Datum Viennę 20. Janvarij 1572.
Stephano Bathory Waywode.

(Eredeti fogalmazvány Bécsben a titkos levéltárban a Comitialiák közt.)

XVIII.

1572. febr. 18.

Báthori István levele Literthi János cancellárhoz a kolosvári törvényczikkek ügyében.

Reuerendissime domine Amice nobis obseruandissime. Post salutis ac seruiciorum meorum plurimam commendacionem. Jollehet ez elewthÿs twttam hogÿ az regÿ gonosz akarat nemelÿ ÿreg emberekben meg nem zewnth, kÿk en felewlem szokasok zerenth hamÿs magiarazatokath tennenek, de en mÿndazaltal az ew calumniaÿokat ÿmar ugan semÿre vetem vala, mert azt hÿzem vala, hogÿ olÿ bewlcÿ ÿteletel zerethe Isten cÿazart ew fel[ségét] az mi kegÿelmes vrwnkath es olÿ hÿtele legen ew fels[égé]nek en bennem, hogÿ ne legyen zewkseg en nekem az ew hamÿs magiarazatÿk ellen magamat feltenem awagÿ mentenem: de ÿm vezem ezembe az ew fels[égé]nek vtolso lewelebewl bÿzonÿos ÿelekbewlÿs, hogÿ nÿncÿ olÿ bewlc es zenth helÿ, kÿt az ÿgassagnak rwhaÿaba ewlteztetheth alnoksag altal ne hasson: Nem cÿwda azerth ha az mÿ meg holt fejedelmwnknek gÿenge es termezetÿ zerenth valtozando es haylando erköwlcÿt el bÿrtak vala es vgan rabba twttek vala, anÿra hogy ahowa ewk akartak oda wontak es a kÿhez mÿnth akartak wgÿ kewzerewltek. En hozam az tebbÿ kewzt, hozzw ÿdewt wenne ha meg akarnam ÿrnom, mennÿzer es melÿ nehezen hamÿs mestersegekel felÿndetotak, vgÿ annÿra hogÿ iletemetÿs kerestek, meg sem nÿwgottak volna ketsek nelkewl ha az kegelmes bewlcÿ 1sten, kÿ wewen ez wylagbol meg nem oltalmaz wala tewlek. Fundamentomok az calumniara akor egeb semmÿ nem volt, hanem hogÿ en nemeth vagÿok, cÿazarnak eskwtem fogsagom ÿdeÿen: mÿnden leweleÿmeth confirmaltatam es Patakoth nekem atha cÿazar. Es ha ÿgaz volt kegyelmed ÿtelÿe meg. Most esmet ertem hogÿ tewreknek mondnak, azt kwlemb kwlemb argumentomal bÿzonetÿak. Mert en megtyltotam volna hogÿ cÿazarnak senki ne irÿon, se cya-

zar ew fels[égé]nek lewelet ÿde be ne hozak. Az portaraÿs az aÿandokot nem kellet wolna kewldenem, mert az imar vgan szokassa lezen, es nem bÿrÿa az orzag ez nagÿ kewlcÿeget· Awagÿ hogÿ nem ez orzag dolgaert, hanem en magamert es valamj titkon walo practikaert kwltem wolna: Thowaba hogÿ en nem akarnek cÿazartwl fÿgenÿ kÿ aban teccÿk meg hogy engem az orzagbeliek feÿedelemnek neveznek, es en el zenvedem sewt az mÿnt ewk welÿk vgan affectalom. Ez azert az mÿnt ezembe vczem az regÿ gonosz akaroÿmnak en felewlem walo censuraÿok: az ew kedwek zerent formalnak es valtoztatnak engem, mÿkor akarÿak nemethe es mÿkor az teccÿk tewrewke: De melÿ hamÿs let legen ez elewtÿs az ew iteletek en felewlem, azt az ÿdew meg mutata, mostÿs meg esmertetÿk ÿoban ÿdewel: Mosth apellalok cÿak az orzag articulusÿra, melÿet ew felségének de verbo ad verbum fel kwltem: Aban emlekezet sÿncÿen hogÿ walakit atwl tÿltotak volna meg hogÿ ew fel[ségé]nek levelet ne irhasson, anywal ÿnkab az ezewnkbe sem jwtot hogy az ew felsee lewelenek kezÿnkbe ÿarasath meg tÿltotwk volna, hanem az wagyon oth ÿrwa es wegezwe, hogy orzag dolgaba, senkÿ ne practikaljon es ne irogasson ne tractalÿon ÿdegen országokban, mert kewrewlwnk tewrek orzag, olah orzag, es lengel orzagÿs vagÿon, kÿkel machinalhat ez orzagnak es nekemÿs wezedelmemre, mÿkepen nekÿek montakÿs ezt kewzewlek, hogÿ wagÿ wezne wagÿ nem ez orzag, cÿak engem tehetnenek le, nem gondolnanak semÿt vele. Igÿ bewcÿwlÿk nekÿek hazaÿokat es ez kewes cÿendesseget kÿbe Isten altal mostan volnank: ez fele gonosz akaro emberekerth wegezet az orzag es ez wÿgre: Mert ÿolleheth bÿzonÿ ÿgen nehez azÿs hogÿ ew fels-[égét] ÿrasok es mestersegewk altal, az mennibe lehet en felewlem ketsegesetÿk es nehezetÿk es az wegre oth wgen continuust tartanak de az ew felsege meltosaga tekentetÿ ezt én welem el zenwetetÿ senkÿt en ew fels[égé]nek valo irastwl meg nem tyltotam, bÿzonsaga az hogÿ egÿ keweteket semi ntercipialtam, sem nem haborgatam maga ha akartam volna, meg mÿ welhetem volna: Az Kendÿ Janos lewelet kenÿergeset penÿg ennen emberem által kwltem fel ew felségének. Mert nem az en nekem nehez hogÿ irnak, hanem hogÿ gonozt meditalnak.

Az portara az aÿandokot az orzagbelÿeknek tanacÿokbol kwltem ez okokert. Elewzer hogÿ ne latassam halaadatlannak hogy cÿazar ez orzag bÿrodalmat meg engette es zazloÿat kwlte. Masodzor kenyergettem, hogÿ ez bÿrodalomnak hatarÿt ne engegie hodoltatnÿ es rablanÿ, hanem awagy mwtasson hatart, awagÿ bÿak az meg holt feyedelem ideÿbelÿ mod zerent engegÿe cÿratatnÿ: harmadzor nagÿ sok panazok mentek wolt felewlenk az portara, hogy egewt ÿarnanak az ide walok az cÿazar wÿtezÿwel cÿatara, kÿt meg sem tagadhatwnk, mert eginehaniat fogtak el Artandÿ es Zolÿomÿ zolgaÿba, kiket portara vittek: Towaba hogÿ en sok falwt foglaltam el es nem engedem be mennÿek etc. Ezeknek dilualasaert kwltem kewetet es mÿnthogÿ munera placant homines et plurimum Turcas, nem kedwezhetek magamnak hogÿ hazamnak haznalhassak, ÿgÿ kwltem aÿandokoth. De nem kel athwl felnÿ hogÿ ez imar zokassa vetesek, mert ez fele aÿandok kewldes vgan zokas wolt az nehaÿ feÿedelem ÿdeÿbenÿs. Valamÿkor valamÿt kerth az terek cyazartwl, wagÿ hadat, az ew felsege bÿrodalma ellen, wagÿ hatar weget az wegbeliek ellen, soha aÿandok nelkwl affele terekedes nem lehetet, az felet az basát nagÿ igeretel oneralta, ezt ÿol twgÿa cÿakÿ mÿhalÿ, es az tewbÿs, mert ewk woltak tanacÿok akorÿ zep alapatwnkba.

De howa legek en ez embereknek iteletÿ mÿat, mÿndennel inkabb nekem kellene az penznek megtartasara gondolnom, mert cÿak Isten twgÿa honat s mÿnt gewzem az sok samtalan kewlcÿegeth: hÿzem ha mÿ meg maradna, nekem maradna, en mÿndazaltal magamath meg foztom hogÿ az orzag megmaradasara haznalhassak, ew nekÿk az sem tecÿk: Mÿt mondanának vallÿon ha nem kewldenek es fewswensegem mÿath meg kedwetlenednek az porta, es nehez walazokat tenne awagÿ ÿdew elewth wezedelmet gondolna: akor helÿe volna nÿlwa zolasoknak, es meltan mondhatnak hogÿ az orzag ÿawat nem ÿol disponaltam: De mÿkepen hogÿ ez elewt sem az ew elmeÿek zerent vÿseltem magamat: azonkepen most sem adhatom zÿnthe az ew censuraÿok ala magamoth.

A hol ew felsege vrwnk nehez newen wewthe azt hogÿ az orzagbelÿek engem feÿedelem newel neweznek: Ezt ÿol

twgÿa ew felsege hogÿ cÿak keves az ak ÿ az en ew felsege[hez] walo ketelezesemet es subiectiomat ercÿe. Azon kÿwl az promiscua multitudo engemet vgan zabad fejedelemnek vel es obserual, hogÿ penÿg az legen t℈ek kewetÿ es lewele altal vgan parancÿolÿa kÿknek nem illÿk ellene sollanom, mert ha en azt kÿ ÿelentenem hogÿ nem en magam newebe bÿrom es administralom ez orzagoth, mÿ lehetne nekewnk hÿrtelenb vezedelem: im az moldovaÿ vaÿdara hadat bocÿatot es mas vaÿdat kewldewtt cÿak ezert hogÿ lengelekkel nÿaÿaskodot es vdwaraban tartja ewket, valion mÿ lenne nekewnk ha az mÿ alapatunkat az terek valoba meg erthetne: Az suspicio jollehet mostÿs bÿwen meg vagyon, kÿt kezenhetewnk vgan ezen ÿo akaro embereknek, mert meg fakadnak vala ha ez en alapathom mÿbe legen kÿ nem publicalhatÿak vala: melÿbewl regen edÿg wezedelem tertenhetett volna, ha isten az tereket az tengeren meg nem rontÿa wala, es enÿs az menebe leheteth ez dolgot nem dissimulaltam es fedeztem volna: itelÿe azert kegÿelmed, ha ÿllÿkÿ ÿdew elewt ennelÿs nagÿobb suspicioba vezedelembe magwnkat eÿtenwnk. De vélem en, hogÿ nem effele hÿaba walo newnek contencioÿaba, hanem az orzagnak meg tartasaban wagÿon az en tÿztem, hÿwsegem es subiectiom ew felsegéhez. Ha en effele hÿw dÿcyssegnek erewltem volna, es feÿedelmÿ neweth kewantam volna, kÿ kenzereteth volna engem hogÿ en az ew felsege hÿwsegere ketelezem magam: En melletem volt az terek cÿazar, en mellettem volt az orzag: senky nem vyth engem, hanem zabad akarathom zerenth menthem, elewthem forgathwan az ew felsege kegelmes zawayth, melyket ew felsege Posonba mykor az fogsagbol haza bocÿatana, nekem mondoth vala: es zemem elewt wyselwen azokat melÿeketh ew felsege gewleskor bekes (Békes g.) cursora altal Bukosnÿca altal lewelebe kegelmesen ÿrt vala, ÿnthwen arra hogÿ az ew felsegének oltalma es ñeve alol kÿ ne zakagÿak: Ha ezert en zabad akarathombol az ew felsegenek méltóságát megbecsültem es magamath ew felsegenek subÿcialtam: kewannam hogÿ ew felsege ÿs az en engedelmes hÿwsegemet, es ez nÿmoru feldnek alapatyat es meg maradasath, meltokepen meg bewcÿwllene es nem valakÿnek delacioÿabol hanem az dolognak mÿ wolta zerent az en ma-

gam cÿelekedetÿbewl ÿtelne meg engemeth, Melÿet en ez elewthÿs alkolmatos ÿdeben megmwtatam ew felsegenek. Akor penÿg bÿweben meg mwtatom mÿkor az isten az ew felsege ereÿe altal el wetÿ nÿakwnkrwl az poganth, kÿben nagy remensegem vagÿon.

De nem kel senkÿnek cÿwdalnÿ ezeknek erkewlcÿeketh mert nem cÿak emberek kewzt, de menÿeÿ dolgokbanÿs ilÿen acutusok ezek, es vgan ez az ew professioÿk: az kÿt akarnak priualnak, akÿt akarnak eregbetnek. Az Christus Jesust istensegetewl, az zenth lelket essenciatul foztotak meg. Az germekeket kerezseg nelkwlÿs ÿdwezÿtÿk es az embert mÿnden bÿntewl meg zabadetjak, vgÿ hogÿ Isten az kÿt predestinalt ÿdwewzewl, az kÿt nem karhozÿk, mert zabad az fazakas az saral: Azert valamÿt az ember cÿelekezÿk vagy joth wagÿ gonozt Istentewl wagÿon, sem zabadsaga sem ereje nÿncÿ embernek etc. De cÿwdalkozom ezen, mÿrth hath ÿlÿen zorgalmatosok curiosusok az mas ember dolgaba, hogÿ nem varÿak el, ha predestinatusok talam meg ew reaÿokÿs kerewl az vrasagh, wagy ha nem predestinatus aztÿs el veztÿ az mÿ wagon: De legen eleg efele irasba sewt talam feletebÿs wagÿon, de kenzeretetem ew tewlewk, kÿk ha halgatnanak es en tewlem ewresek volnanak, nekem nem volna termezethem senkÿ ÿletÿth ÿtelnem, mert wganÿs kÿnek kÿnek eleg gond volna cÿak maga felewl valo zamadasÿs: bar ne lenne az mas ember dolgaba zorgalmatos. Oka ez az en ÿrasomnak, mert nem tecçek meltonak lennÿ hogÿ ew felséget effele ÿrasÿmal sok gongÿaÿ kewzt meg haborecÿam: Elegnek etÿlem the kegÿelmednek kÿ ew felségenek, vrwnknak few tanacÿa es az mÿ dolgaÿnknak twdoÿa vagÿ, ezeket ez wthal twthara adnom, hogÿ mÿkor the keg: effele dolgokat ert, lath, hall, twgÿa az dolgot az ew mÿwolta zerént ew felsege cÿazarnak elcÿbe adnÿ: mert altalan fogwa ezeknek wadlasok es idegen cÿelekedetek haznoth nem hoznak, sem engem ÿoba nem teznek, mert en zabad akaratból atam az cÿazar ew felsége kegelmessege ala zolgalatra magamath, es zabad akarat alat akarom az en tÿztemeth vyselnem, nem azoknak censurayok alath, kÿk az en alapatam ellen mÿndonkor olalkothak. Vegezethre aÿanlom the keg: az

en baratsagos zolgalatomath. Kewlt feÿrwarath 18. februarii 1572.

Amicus paratissimus

Stephanus Bathorÿ
de Somlÿo mpria.

Külczim: Reuerendissimo domino Joanni Listhio episcopo Wesprimiensi ac cancellario et consiliario supremo sacrae cesareę regięque Maiestatis etc. domino Amico obseruandissimo.

(Az egész Báthory J. irása.)

(Eredetije a bécsi cs. állami levéltárban Hungarica. 1572 a Liszthy által eszközölt latin fordítással együtt.)

XVIII.

1572. maj. 25—29.

A tordai országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Bathori de Somlÿo waiuoda Transsyluanus Siculorumque come setc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quod spectabiles magnifici domini et nobiles, alijque ordines trium nationum Transsyluanie et partium regni Hungarie illi subiectarum exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus eorum comitijs partialibus Thorde ad festum sacri Pentecostes ex commissione nostra celebratis paribus votis conclusos, petente nos debita cum instantia et submissione, vt eosdem articulos acceptare, approbare, ratificare et fauenter confirmare vellemus. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum.

Megértettük te nagyságod izenetéből az nagyságod rólunk való kegyelmes gondviselését és intését, hogy te nagyságod nemcsak külső országunknak és hazánknak megmaradására, de az élő istennek tisztességére és lelkünknek javára is kegyelmesen szorgalmas gondot visel, mely nagyságod gondviselését országúl hívségesen mind holtunkig megakarunk szolgálni. Az minémű dolgokat penig te nagyságod rendszerént

elő számláltatott, az mennyire hozzá fértünk, így szóltunk hozzá.

Első. Hogy az mi az religio dolgát nézi, az minémű végezés az meg holt fejedelem ő felsége idejében volt, hogy senkinek akkori végezés szerént bántása ne legyen az religióba, végeztük országúl, hogy azon állapotban és erejében maradjon; hol penig valakik az végezés kivül az religióban valamit innouálnának, az mint ő nagysága előnkbe adja hogy affélék volnának, ő nagysága Dávid Ferenczet és az superintendenst hívassa hozzá, értse meg tőlök, ha efféle innouatorok külömb vallásban vannak az ő vallásoktól, kiben voltanak az megholt urunk idejében; ha külömb és új dolognak vallásában találtatnak, ő nagysága excommunicáltassa, mely excommunicatióval ha ők nem gondolnak, ő nagyságának authoritása legyen efféléknek megbüntetésére az ő érdemek szerént.

Második. Nyilván vagyon ez is szemünk előtt, az mint ő nagysága előnkbe adja, hogy az hatalmas császár portáját minden ajándékunkkal adónkkal meg kell engesztelnünk. Mely dologmiért hogy nagy költséget kéván, és mostan is annak beszolgáltatása idejét elmulatta, végeztünk ennek szükségére az előbbi ravás szerént minden kaputól egy pénz héán egy-egy forintot.

Az székely uraim is ezen terék viselésére igérik magokat.

Azonképen az szász uraim is az ő módjok szerént.

Az magyarországi uraink atyánkfiai is minden kaputól egy-egy forintot.

Ennek penig beszolgáltatásának végeztük az jövendő Visitatio Marie napját, úgy hogy ha kik akkor be nem szolgáltatnák, az ispánok ki mehessenek és szokott remédiummal bé szolgáltassák.

Harmadik. Miért hogy mostan ez partialis gyülésben uj connumeratióról nem végezhettünk, így szólunk mind azonáltal annak jobbításáról, hogy az mely egész faluk ennek előtte akarmi okból ravatlan maradtak volt, hogy azok régi módszerént megrótassanak ispánoktól és szolgabiráktól, az hol penig nem egész faluk hanem portiók volnának ravatlan, azok az raváson valókat segítsék jó intézés szerént az ispánok rendeléséből.

Negyedik. Az szegény megholt Csáki Mihály uram számadása felől így végeztünk. Miért hogy szegény megholt urunk fejedelmünk idejében és főképpen holta után temetéséig ez országnak minden rendbéli jövedelme kezéhez szolgáltatott, és néhány rendbéli gyűlésünkben számadásra [1]) igérte kérésünkre magát, hogy ő nagysága directora által intesse számadásra az Csáki uram heressit, kik [2]) ha magokat igírik, ő nagysága mind az három nemzetségből és Magyarországból is válaszszon két-két atyánkfiát, arra alkalmas személyeket, kikkel igaz számot vetessen tőlök. Ha penig az számadást nem akarnák vagy nem adhatnák, ő nagysága procedáljon juris ordine; mely dolog miért hogy [3]) ország dolga, extra terminos quoque continue megitíltesse ő nagysága. Ez alatt penig ország nevével mindenek certificálva legyenek, kiknél Csáki uram marhája és pénze, mindenütt arestálva legyen.

Ötöd. Az limitatio dolgát halasztottuk ez jövendő gyűlésre, hogy annak kipublicálása felől akkor s zóljunk, de így hogy ez alatt az várasbeli polgármesterek, birák és tanácsok úgy viseljenek gondot, hogy semminemű mesteremberek semmit meg ne drágítsanak, sőt jó intézés szerént, az mennyiben lehet, mindent meg mértékeljenek; mert ha mi efféle következik, ő nagysága országgal egyetembe gondot akar róla viselni.

Hatod. Az orvok és egyéb gonosz tevők büntetésekről végeztetett országúl, miért hogy az megváltozásnak napját elmulatták, ennek utána az ispánok min den vármegyékről ki mehessenek azoknak megbüntetésére és valakiket benne kaphatnak, halállal érdemek szerént büntessék. Mindazon által az kik az ispánok ki menéseknek előtte vagy házoknál vagy székes helyen meg találják, és az tizenkét forintot megviszik, azoknak mentségek legyen, az után semmiképen ne lehessen. Az felelők dolgáról így szóltunk, hogy valaki ez elmúlt vásárhelyi gyűlés után lött felelővé, az meg büntettessék, de az előttieknek kegyelmek legyen, az tizenkét forintot megadván.

---

[1]) Az erd. Muzeum eredeti pecsétes példánya, a gr. Kemény József gyűjteményében, elől csonka lévén, itt az »adásra« szóval kezdődik.

[2]) Gr. Kemény József példányában, az erd. Muzeumban, »kire.«

[3]) Gr. Mikó kiadásában Erd. tört adatok I. köt. 297. l. hibásan »megint hogy.«

Heted. Miért hogy az hatalmas császár erősen megparancsolta, hogy Bogdán vajda segétségére senki ez országból Moldovában ne menjen, végeztük országúl, hogy valaki az edictum ellen azt megkésértené, hogy bemenne, vagy nemes vagy paraszt, ő nagysága urunk az ő autoritása szerént megbüntethesse. A hul penig Bogdán vajda ő maga, vagy hozzá tartozó valaki ide jőni ez országba fogna,[1]) azoknak senki ne patrocináljon, sőt inkább megfogja és fogva urunknak ő nagyságának vigye; ha ki penig ez ellen cselekednék, ő nagysága megbüntethesse autoritása szerént.

Nyolczad. Az gyűlésbeli költség adás felől minémű rendtartás megholt urunk fejedelmünk idejében observáltatott, ez után is azon tartassék, hogy az kiket ő nagysága vagy urak, vagy főnemes uraim közűl priuatim levelével hívat az gyűlésre és személ szerint el jőnek, azok ne tartozzanak költséget adni az gyűlésben válogatott személyek szükségére, hanem azt ő magok költségekre tarthassák, azon kivűl penig mind urak mind nemes népek jószága, kik hon maradnak, egy aránt tartoznak költséget adni, kit az ispánok dúlással is megvehessenek.

Kilenczed. Az miképen ennek előtte is el volt végezve megholt urunk fejedelmünk idejében, hogy az szászság uraink atyánkfiai transmissiójok gyűlés alatt láttassanak meg, miért hogy nekik külön terminusok nincsen, végeztetett, hogy most is azon mód observáltassék, hogy gyűlések idején láttassanak meg az ő transmissiójók.

Tized articulus. Végezetre miért hogy az gyűlésben választatott uraink atyánkfiai közűl némelyek panaszolkodnak, hogy ők az ő hazájoknak javára és megmaradására, és az ő nagysága parancsolatjára való engedelmességekből az gyűlésre jó idején reá erőlködnek jőni, el is jőnek napján vagy meg estén is, itt vadnak, költnek, de sokan vadnak esmét, kik az jövetelt késedelmeztetik, sokszor másod, néha harmad nap mulva is alig érkeznek, hogy ennek utánna efféle várakozás, költség és alkalmatlan dolog ne essék, ki miatt az közönséges jóra való végezés is megkésődik, végeztetett, hogy minden az

[1]) Az erd. Muzeum példányában »valaki ide ez országra fogna.«

gyűlésben választatott személy első napján az gyűlésnek idején itt legyen, hogy másod nap mindjárást az dologhoz kezdhessenek. Az ki penig ezt elmulatná, tizenhat gyra az penája, kiről az vármegyék ispányi igazat vehessenek.

Nos itaque premissa humili postulatione dominorum regnicolarum fauenter exaudita et admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, quoad omnes eorundem continentias, clausulas et puncta, ratos, gratos et accepta habentes approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam etiam per alios quoslibet autoritate nostra, qua publice fungimur, obseruari faciemus. Datum Thordę feria quinta proxima post festum sacri pentecostes, anno domini millesimo quingentesimo sep tuagesimo secundo.

Stephanus Bathorÿ
de Somlÿo m. p.
P. H.

Franciscus Forgach
de Gimes m. p.

Eredeti példány, Báthori István családi pecsétjével, gróf Mikó Imre gyűjteményében. — Csonka példánya, melyből az első levél hiányzik, az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény codex authent. artic. diaet. Traus. I. köt.) — Kiadta gr. Mikó Imre, Erd. tört. adatok I. köt. 295—299. l. Eredeti példányai vannak továbbá a Bruckenthal-muzeumban, Teutsch superint. gyűjteményében, Brassó városa levéltárában.

XX.

1573. jan. 1—6.

A kolosvári országgyűlés határozatai.

Nos Stephanus Bathorÿ de Somlÿo Waÿuoda Transsyluanus et Siculorum comes etc. memorie commendamus tenore prȩsentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod spectabiles Magnifici domini et nobiles alijque ordines trium nationum Transsyluanie et annexarum partium Hungarie exhibuerunt et prȩsentauerunt nobis infrascriptos articulos in co-

mitijs eorum partialibus in ciuitate Coloswar ad festum circumcisionis domini ex commissione nostra celebratis paribus votis conclusos, petentes nos debita cum instantia et honore, vt eosdem articulos acceptare et approbare ratificare et fauenter confirmare vellemus. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum:

(1) Értjük nagyságodnak rólunk és hazánkrúl való kegyelmes gondviselését, hogy nagyságod tiszti szerént és az közönséges állapatnak kévánsága szerint nem régen is minden dolgokrúl megtaláltatta fő embere által az hatalmas császárt. Azt is értjük, miben függ onnat kiváltképen az mi megmaradásunk, tudniillik hozzá való hivségünkből és egyességből mely gondviselését nagyságodnak híven meg akarunk szolgálni mint kegyelmes urunknak.

(2) Megemlékezünk penig róla, hogy ez előtt is, minek utánna istennek rendeléséből nagyságodat szeretetből választottuk fejünk feli, és az hatalmas császárnak is nagyságodba nyugudt meg kedve, akaratja, mindenkor intett minket erre az hatalmas császár, hogy nagyságodtúl függjünk és egy értelembe legyünk. Látjuk penig mi magunk is, minémű nagy birodalmok romlottak meg az viszszavonás miatt; akarván azért az veszedelmet távoztatni, kévánjuk szívből, hogy az nagyságodhoz való engedelmesség és köztünk való egyesség meg tartassék. Azért nagyságod isten segétségéből ezután is viseljen oly gondot reánk, és az egyenetlen elméket egyesítse ugy nagyságod, hogy ezféléből közönséges veszedelem reánk ne következzék; értvén főképen az hatalmas császár mozdulását.

(3) Meggondolván azt is, hogy ez hazának külső gondviselése főképen mostani időben vigyázást, nép tartást, egyéb nagy fizetést és színtelen való költséget kéván, végeztük egy akaratbúl, hogy efféle szikségre Erdély országbeli nemesség jószágokból az előbbi rovás szerént, minden kaputól egy pénz héján egy-egy forintot adjanak.

Az székely uraink atyánkfiai is jószágokrúl, kösségekről azon terhet viseljék.

Az szász uraink atyánkfiai is egyenlő tereh viselésre igírik magokat.

Az magyarországi nemesség is ezen terhet viselik, mely-

nek bé szolgáltatását könyörögnek mind erdélyi három nemzet, mind magyarországi uraink atyánkfiai is, hogy nagyságod halaszsza ez jövendő purificatio Marię napjára. De miért hogy nagyságod előnkbe adja, hogy ennek előtte az adó beszolgáltatásba külömb-külömb késedelmek és fogyatkozások estek, annak jó módon való beszolgáltatásáért végeztetett, hogy az ispánok minden vármegyében széket hirdessenek, azon az héten, melyen az beszolgáltatásnak napja esik, oda vigyék regestrumoknak restantiáját, ott exmissióval levelet adjanak azokra, kik be nem szolgáltatták az végezett napra, de tizenötöd napot hagyjanak, hogy akkorra minden beszolgáltassa; ha ki akkoron be nem vinné, több széket vagy terminust ne adjanak, hanem az exmissióval levéllel kibocsássanak az ispánok, és dúlhassanak érette.

(4) Az Várad épitését, kit az megholt kegyelmes fejedelmünk kezdetett, urunk ő nagysága is nagy költséggel, gondviseléssel continuált, miért hogy látjuk szikségesnek lenni hazánk oltalmára, hogy elvégeztessék az épités, azért annak épitésére azon erdélyi kapu szám szerént ötven-ötven pénzt igírünk, mind erdélyi három nemzetűl, mind magyarországi uraink atyánkfiaitúl, melyet ez jövendő virág-vasárnap egyszersmind beszolgáltatjuk. Ő nagysága az urakkal is egyenlő terhet viseltessen.

Az szász uraim szorgalmatosan gondot viseljenek kőmivesekre, téglavetőkre, hogy fogyatkozás miattok ne legyen. Az apró mívesek dolgából könyörgünk hogy az előbbi articulusok tartassanak meg.

Az kő hordás dolgából Várad épitésére azon terhet viseljenek ennek utánna is az magyarországi uraink és atyánkfiai, mint ennek előtte az védezés szerént viseltek; az urak se hagyattassanak ki közzűlök, és az szegény népet ne verjék, se erőltessék vagy késleljék. Továbbá az végezésnek ez mellett legyen oly gondviselés, rendtartás, hogy az szegény népnek ne kellessék oda héjába menni és csmét vissza jőni, mint ez előtt történt.

(5) Dézma dolgárúl semmi újítás ne legyen.
denben régi szokás szerént obseruáltassék r
dolgában mind egyébben. De az arendat

hogy senki az isten tisztességére szenteltetett jövedelmet in prophanos vsus ne conuertálja, hanem vagy plebanusnak adják vagy egyház épületire költsék.

(6) Az czirkálásra és gonosz tevő emberek büntetni az ispánok első székből mindenütt kimenjenek, az mit eddig az gonosz tevők változásából vöttek, számot adjanak róla; ez után is az ki változik, első székek elvegyék és beszolgáltassák.

(7) Miért hogy az harminczad dolgából immár egy néhányszor még az megholt fejedelem idejében újonnan való limitatiók és emendálások löttek, melyekben mindenek meg is élegedtenek, tetszik, hogy most is az harminczad dolga az előbbi végezés szerént maradjon, az instructiók és vectigalok megláttassanak, és az szerént cselekedjenek az harminczadosok, kik ha azon kivűl cselekednek, törvény szerént büntessenek. [1])

(8) Továbbá az innouatorok felől végeztetett, hogy az előbbi articulus tartassék meg, hogy azfélék az két superintendens előtt több tudós személyeket is melléjék vévén, ha szűkös [2]) lenne, meg examináltassanak, és ha mindeniktől külömbözni találtatnak, és dogmájokat pertinaciter defendálják, excommunicáltassanak és urunktúl proscribáltassanak, kivel ha nem gondolnak, autoritása legyen ő nagyságának vagy fogsággal, vagy halállal, avagy egyéb penával az ő káromlások érdeme szerént meg büntetni. Ha ki penig urak vagy nemesek vagy várasok közzűl affélének pártját fogná, vagy ótalmazná urunk ellen, az olyat az director causarum rá hihassa, és minden octava kivűl iure fisci törvén szerént procedálhasson ellene; az kik penig proscriptusok, azokat kergesse mindenütt.

Nos igitur prȩmissa humili petitione et requisitione prȩfatorum dominorum Regnicolarum fauenter exaudita prȩscriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta quod omnes earum continentias clausulas et puncta ratas gratas et accepta habentes, autoritate nostra approbamus roboramus

[1]) Az eredetiben így, büntettessenek értelemben.

[2]) Gr. Mikó kiadásában Erd. tört. adatok III. köt. 285. l. »szemközt« áll. Eredeti példányunkban, melyet gr. Mikó is használt »zewkeos« olvasható, minek »szükös« felel meg, szükséges értelemben.

ratificamus et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus quam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datum in prę-scripta ciuitate Colosuariensi sexta die mensis Januarij anno domini millesimo Quingentesimo Septuagesimo tertio.

Stephanus Bathorÿ
de Somlÿo m. p.
(P.H.)

Franciscus Forgach
Cancellarius m. p.

Eredeti példány, az aljára nyomott Báthori családi pecséttel, az erd. Muzeumban Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. I. köt. — Ezen példányból némi olvasási és leirási eltérésekkel kiadta gr. Mikó Imre. Erd. tört. adatok III. köt. 282—285. l. Egy más eredeti példány a Bruckenthal-muzeumban.

XXI.

1573. jan. 9 — febr. 10.

Kivonata Maximilián és Báthory levelezésének az 1573. januáriusi kolosvári országgyülésről.

a)

Kolosvár, 1573. jan. 9. Báthory Maximiliánnak, tudósítja a török készületeiről szárazon és tengeren, továbbá, hogy az adót megküldte s az kedvesen lőn fogadva szokás szerint.

»Quia vero de Mattis v. s. oratoribus obiter fit mentio, eius causam hanc esse sciat, quod visum est nobis ex consilij decreto vt ad refellendam suspitionem hac etiam arte uteremur, quasi Mattis. v. nomine oratores eiusdem nonnulla sinistre exposuerint, compertimque id a nobis et moleste nos tulisse ostenderimus, nec videtur fore alienum si Maiestas quoque v. s. vel per oratorum vel per literas idem fecerit, quaerelasque de nobis mouerit modo id fiat citra magnam contentionem. Eas igitur literas ad Maiestatem vram s. praesentibus adiunctas, ne quid omnino Maiestatem vram s. prae-

terire posset nostrae erga Maiestatem vram s. incorruptae fidei argumento misimus.

In hac autem praesenti nostra partiali congregatione quid actum conclusumue sit: Maiestas vra. s. ex eorum copia praesentibus transmissa benigne cognoscet.«

(Eredetije Bécsben a cs. k. államlevéltárban.)

—

b)

Maximilián Báthorynak Bécs, 1573. febr. 10. Helyesli a Báthory jan. 9-iki levelében foglaltakat s elfogadja azon tanácsot, hogy oratorai a portán — pro forma — Báthory ellen panaszkodjanak. (L. a jan. 9-ki levelet.)

Probamus autem et laudamus, quod tam has Turcicas quam etiam articulos in partiali isto conuentu Colosuariensi conclusos ad nos miseris. Ceterum nuncius tuus Thomas literatus, cum eo ipso tempore, quo nobis dictę tuę litterę fuerunt redditę in procinctu esset hinc ad te revertendi, obtulit nobis memoriale tuo nomine de tribus articulis petens a nobis humiliter vt quum ipse diucius expectare non posset, responsum nostrum per literas tibi significare dignaremur. Quare quantum ad primum articulum attinet qui agit de auxilio provincie isti nostre, in casu quo a Turcis invaderetur, ferendo: quum rumoribus illis vulgaricis de aliqua Turcarum pro hoc anno contra Hungariam vel Transsilvaniam expeditione non facile credendum esse arbitremur, eo quod eius rei nulla extent certa indicia et Turcam pro hoc anno alijs curis et laboribus occupatum fore sperandum sit, hac quidem vice nihil pertimescendum arbitramur. Quod si tamen aliquando contingeret aliquod impendere periculum, cogitare potes tutemet, ea quc ad nos pertinent et salutem illorum non posse nobis non nisi diligenti esse cure, praesertim si abs te in tempore prȩmoniti fuerimus, atque de modo auxilij tuum quoque adieceris consilium.

Ezután Báthory ama kérésére, hogy egy épitészt és 20

kőmivest küldjön neki Várad erődítésére, azt tanácsolja, hogy ámbár van neki Tokajban egy épitésze, de a kőmiveseket jobb lesz, ha Báthory maga szedeti össze, nehogy a török megtudja, hogy Maximiliántól kapta.

(Fogalmazvány Bécsben a titkos levéltárban.)

XXII.

1573. jan. 12.

Békes jelentése Maximiliánhoz a januári kolosvári országgyülésről.

Sacratissima caesarea regiaque Maiestas stb.

Quoniam Maiestas vestra sacratissima clementer mihi mandauit ut quaecunque in hoc regno Maiestatis vestrae sacr. acciderent et tractarentur, fidelissime omnia atque diligentissime Maiestati vestrae sacr. significarem, ideo nunc quoque quae in preteritis comitijs primo Januarij habitis tractata sunt, Maiestati vestrae sacratissimae domino ac principi meo clementissimo humillime significanda esse duxi. Summa igitur breviter, clementissime atque sacrat. imperator, eorum quae in comitijs a domino vajuoda proposita fuerunt, haec est. Quod etsi nuncius à se ad potentissimum Turcarum caesarem missus in itinere diem suum obierit, cuncta tamen negotia regni bene ac fideliter perfecerit. Porro inquit caesar potentissimus omnem suam erga nos gratiam clementiamque in literis suis commendat et fidelitatem nostram erga se postulat, ac omnes nos eadem voluntate unanimi consensu atque uno animo esse cupit ac iubet. Cum haec, clementissime imperator, coram regnicolis proposita fuissent, de hoc unico capite omnis praecipua quaestio instituta fuit, quod nonnullj sint in regno, qui non unum, idemque cum regno sentiant et dominum vajuodam non audiant, neque pro principe suo agnoscant, quem deus nobis ostenderit et regnum totum sibj delegerit et in quo tandem potentissimj quoque imperatoris cor, voluntas atque animus conquieuerit. Hoc vero, sacrat. imperator, inter regnicolas praecipue Paulus Banffi, Alexander Kendj et Stephanus

Tompa domini vajuodae consiliarij alijque complures horum consimiles mouerunt et tractauerunt. Quin publice quoque inter regnicolas in haec verba exclamauerunt. Nos, inquit, a talj expectamus auxilium et adiumentum qui multo magis quam nos ipsi aegrotat. Imo a quo, inquit, nos auxilium expectamus, eius nunc quoque unus Groff orator praecipuus apud potentissimum imperatorem Turcarum continue supplicat idque petit quod nobis ultro etiam potentissimus imperator offert; iam aliquoties experti sumus germanos et quid sit auxilium Germanorum bene scimus; quare adversum illos, qui in hoc regno à nobis hoc pacto dissentiunt, insurgamus; nunc adest tempus opportunum et commodum, nunc hyems est et non alamus serpentem in sinu. Cum de his multa ultro citroque cum clamoribus dicerentur et alij pergendum in proposito, alij vero et praecipue aliquot fideles Maiestatis vestrae sacr. in generalem regni conuentum negotium, eo quod in partiali conuentu res tanta absolui non posset, differendum esse clamitarent, dissensione inter ipsos oborta, progredi in coepto non potuerunt. Maiestas certe vestra sacrat. ex quo fonte haec et his similia promanent, pro sua sapientia atque altissimo consilio abunde satis et liquide perspicere potest. Haec enim, clementissime imperator, de Maiestate vestra sacrat. publice in ipso conuentu sunt proclamata. Ex quibus clarissime Maiestas vestra sacrat. manu ipsa palpare potest, quod multo aliter fiunt illorum verba apud Maiestatem vestram sacratissimam et aliud postea sunt hic ipsa facta. — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hűségét bizonyítván, segélyt és választ kér hosszasam a császártól.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Datae ex Fogaras 12. January an. d. 1573.
Eiusdem Maiestatis v. sacr.

perpetuus ac fidelis seruitor
Caspar Bekes mpr.

Külczim: Sacratissimo principi domino ac domino Maximiliano secundo stb. stb.

(Eredetije a bécsi cs. államlevéltárban a Comitialiák közt.)

XXIII.

1573. maj. 24—27.

A tordai országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Bathory de Somlyo waiuoda Transsyluanus et Siculorum comes etc. Memorie commendamus per presentes quod magnifici domini nobiles alijque ordines trium nationum Transsyluaniensium et regni Hungarie de comitatibus Byhar, Crazna, Zolnok mediocri, Maramuros et Zarand, et districtuum Karansebes et Lwgas exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos, in comitijs eorum partialibus, in oppido Thorda vicesima quarta die Junij [1]) paribus votis conclusos, orantes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos, ratos, gratos et acceptos habentes beneuole confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Az nagyságos vitézlő urak, erdélyországbeli három nemzet, és magyarországbeli urak, nemesek, Bihar, Kraszna, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd vármegyebeliek, Karansebes és Lugas tartománybeliek, kik ez mostani thordai partialis gyűlésben ő nagysága az mi kegyelmes urunk akaratjából gyűltünk, ez országnak külömb külömb szükségekért, melyeket nagyságod mi előnkben kegyelmesen proponáltatott, annak utána megértettük kegyelmes úrunk az nagyságod hozzánk való kegyelmes gondviselését, vigyázását, kiért nagyságodnak mint kegyelmes urunknak fejedelmünknek mint (igy) holtig való szolgálatunkat ajánljuk.

(1) Annak utána végeztük az három nemzettel, az magyarországi atyánkfiaival egyetembe egy akaratból, tekíletesen, hogy az mi ország ótalmát nézi, minden okvetetlen ahoz

---

[1]) Az eredetiben világosan J u n i j áll ugyan, de itt magában a hiteles szövegben leírási hibának kell lenni, miután a megerősitő záradékban a kelet napja 1573. Orbán pápa napja után való csütörtök, azaz majus 27-dike. Kétségtelennek tartom e szerint, hogy az eredeti példány irója figyelmetlenségből irt vagy másolt J u n i j t a kellő M a i j helyett.

tartjuk magunkat és azon rendtartással, mint ennek előtte articulusokban szegény megholt fejedelmünk idejében elvégeztük volt generalis gyűlésünkben. azonképen hadakozóúl készek leszünk minden üdőben, az nagyságod első avagy másik levelére, parancsolatjára, azon móddal tizenhatodunkkal fejenként ott az helyen lenni, a hol nagyságod kegyelmesen parancsol lennönk. Könyörgünk alázatoson nagyságodnak, hogy ezután is ne szűnjék szegíny hazára gondviselni, vigyáztatni, hogy isten segítségével az nagyságod szavára [1]) és gondviselése alatt maradhassunk csendességben.

Ha penig valamely nemzet avagy kiváltképen való személy az nagyságod parancsolatjára avagy levelére oda az helyre hadakozóúl módja szerént nem menne, és elmúlatná valamiképen, nagyságodnak teljes authoritást adunk megbüntetni az articulusok tartása szerént.

(2) Továbbá másodszor végeztük azt is országúl, az magyar országbeli atyánkfiaival egyetemben, hogy jóllehet ismerjük szegény kösségünknek ez mostani üdőben elég fogyatkozásokat, mindazonáltal meggondolván az nagyságod szükségét, az hatalmas török császárnak szokott adónkat megadjuk és ez jövendő szent Péter napjára egy pénz héán egy forintot igírünk nagyságodnak az erdélyországi urak és nemzetség, ravás szerént, régi mód és rendtartás szerént beszolgáltatni az ispánok kezében nagyságodnak.

Az székely uraim is ezen ígírettel ígírik magokat nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

A szász úraim is egyenlő tereh viselésre ajánlják magokat.

Az magyarországbeli uraink és atyánkfiai is ezen hívséges ígírettel kötelezik magokat mind kösségekkel egyetembe, miképen az nagyságod alázatos szolgái, kik Erdélybe laknak.

(3) Harmadszor az religió dolgát az mi illeti, miképen azért ennek előtte el végeztük volt generalis gyűlésünkben nagyságod idejében, és articulusokba is beírattuk volt, nagyságod is annak kegyelmesen consentiált, és meg confirmálta, hogy senkit az ő religiójában, melyet szegíny meg holt urunk

---

[1]) Gr. Mikó kiadásában Erd. tört. adatok III. köt. 286 l. »szárnya.«

idejében tartott, nagyságod meg ne háborítana, se penig egy mást közülünk meg ne merné szokott és elvégezett terhek alatt bántani, háborítani, és senki, akar minémű renden való ember legyen, nagyságod biradalma alatt való avagy külső ember, ez országba avagy Magyarországba az nagyságod birodalma alatt az religióba valami innovatiót ne merne valami szín alatt indítani, annak okáért most is alázatosan könyörgünk mint kegyelmes urunknak, hogy az elvégezett articulusokat nagyságod obseruáltassa meg minden czikelyében és rendiben, viseljen lelkünkre is gondot, és az féle innouatorokat ne szenvedje közöttünk lenni, büntesse meg azokat; mely dologra nagyságodnak most is mint annak előtte teljes authoritást, hatalmat adunk.

(4) Annak utánna az szegény nép elmenések és haza hozások felől országúl végeztük azt, hogy azoknak szabadulások nem ilyen jelen való partialis gyűlést, hanem generalis gyűlést illet. Annak okáért könyörgünk alázatoson nagyságodnak mint kegyelmes fejedelmünknek, hogy nagyságod kegyelmesen halaszsza az jövendő országos gyűlésünkre. Azonközbe nagyságod az szegíny nép meghozásában tartson meg és egyéb rendbeli emberekkel is tartasson meg mindenekkel szabadságunkban az generalis constitutiók szerént, még ezekről közönséges generalis gyűlésünkben isten segítségével másképen rendelhetünk és megegyezhetünk közönséges akaratból, az nagyságod kegyelmes akaratja és engedelme szerént.

(5) Az monostori conuentet itíljük károsnak lenni, hogy ez ideig pusztán állott, az levelek is mód és rendtartás nélkül voltak. Végeztük azért országúl, hogy nagyságod három méltó személyt válaszszon oda az conuentben, az leveleknek conseruatiójára és requisitiójára, és azoknak annyi authoritást és pecsétet adjon minden executiókra, mint az váradi requisitoroknak, kiknek fizetéseket is nagyságodra támasztottuk, miképen nagyságod kegyelmesen ajánlotta magát, hogy mi és az mi utánnunk valók is hálát adhassanak nagyságodnak ez féle jó voltáért és kegyelmes cselekedetiért.

(6) Az míves népeknek az ő árújok felől így szóltunk, miért hogy látjuk ezt hogy ez bő üdőben is, mikor az úr isten

mindeneket az ő ajándékából bőségesen reánk öntött, az ő míveknek árrát nem akarják kissebbiteni, hanem inkább az ország végezése ellen naponként nevelni igyekezik, semmi jó szertartás közöttök nem lévén, közönséggel úgy cselekednek fejenként, és az ő árújokat árúlják nyilván az bírák és egyéb magistratusok szemek láttára minden hozzálátás nélkül.

Intjük azért az várasbeli polgármestereket, birákat, polgárokat, fölnagyokat, gerebeket [1]), hogy az míes nép között rendeljék úgy az ő míveknek eladásokat az jövendő gyűlésig, hogy ez féle panaszok és isten ellen való eladások ne történjenek, mert ha ez mostani szertelenségből magokat nem akarják meg emendálni és az míes népeket is nem akarják megzaboláznı, tehát ez jövendő gyűlésben isten segítségével, nagyságod kegyelmes engedelméből és annuentiájából, reá akarunk gondolni, hogy ez féle istentelen szertelenség kivettessék közűlünk, mely semmi keresztyén országban nem találtatik. Az nemes uraim penig, ha az féle előbbi vétket megtapasztalják, és az tiszttartók el nem igazítják, tehát ez jövendő gyűlésben proponálják az ország eleiben.

(7) Végezetre az vég várak őrzését, miképen az több megmaradásunkat, nagyságodra támasztottuk mint kegyelmes urunkra; még is könyörgünk nagyságodnak, hogy az nagyságod elkezdett hozzánk való kegyelmességét tőlünk meg ne vonja, hanem cselekedjék és fáradjon érettünk, kiért nagyságodnak és maradékinak is örök hálákat adhassunk.

(8) Végeztetett ez is, hogy az szászvárosi harminczadosokkal semmi újítást ne engedjen ő nagysága, és valami árúkat szászváros kivűl nem visznek, abból semmi harminczadot ne vegyenek.

Nos itaque prœmissa humillima postulatione dominorum regnicolarum fauenter exaudita et admissa, prœscriptos articulos et omnia ac singula in eisdem contenta quoad omnes eorum continentias, clausulas et puncta, ratos, gratos et acceptos ha-

[1]) Gr. Mikó kiadásában e. h. 288. l. hibás olvasás következtében »egyebeket« áll »gerebeket« helyett. A »geréb« szó a német Gräf magyaros kiejtése; gerébségek léteztek még a XVI-dik században, sőt később is némely szász községekben, péld. Vizaknán is.

bentes approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque [1]) nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios quoslibet Authoritate nostra, qua publice fungimur, obseruari faciemus. Datum in oppido Thorda feria quinta proxima postfestum Beati Vrbani Pape Anno domini Millesimo Quingentesimo septuagesimo tertio [2]).

(P.H.)

Eredetije, a fejedelem pecsétjével de aláírása nélkül, az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. I. köt.) — Ezen példány után közölte gr. Mikó Erd. Tört. adatok III. köt. 285—289. l. Egy más eredeti példány a Bruckenthal Muzeumban Szebenben.

XXIV.

1573. oct. 15—18.

A medgyesi országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Bathori de Somlyo vayuoda Transsyluanus ac Siculorum comes etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod magnifici dominj nobiles alijque ordines trium nationum Transsyluaniae et annexarum partium Hungariae exhibuerunt nobis et praesentauerunt infra scriptos articulos in comitijs eorum ad edictum nostrum in ciuitate Meggyesiensi ad decimum quintum diem mensis octobris celebratis paribus eorundem votis conclusos, petentes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos ratos, gratos, et acceptos habentes beneuole confirmare vellemus, quorumquidem articulorum tenor sequitur hoc modo.

---

[1]) Az eredetiből figyelmetlenségből kimaradt a »tam« szó.

[2]) Gr. Mikó közlésében ezen articulusok után a pecséttől jobbra e szó áll: L (e c t a), mi az eredeti pélydányban nincs; mert abban a legutolsó t e r t i o szó után látható, nagy L betühöz, némileg hasonlító vonás nem egyéb mint a leiró által oda vetett czifraság, melynek jelentése sincs.

Articuli dominorum regnicolarum magnificorum nobilium aliorumque ordinum trium videlicet nationum Transsyluanarum et partium Hungariae, comitatuum scilicet Byhor, Crazna, Zolnoc mediocris, Maramaros, Zarand, ac districtus Karansebes et Lugos, in comitijs eorum per illustrissimum dominum Stephanum Bathory de Somlyo vayuodam Transsyluanum et Siculorum comitem in ciuitate Megyesiensi ad decimum quintum diem mensis octobris anno dominj 1573. indictis communibus uotis conclusj.

1. Nagyságos kegyelmes urunk, megértettük az nagyságod kegyelmes akaratját és reánk való nagy gondviselését, melyekről nagyságodnak örök hálákat adunk és holtig való szolgálatunkat ajánljuk. Könyörgünk nagyságodnak alázatosan, mint kegyelmes urunknak, hogy ennek utánna es ne szűnjék ez szegény hazára gondot viselni és vigyázni. Minek okáért penig értjük, hogy Békes Gáspár contra statum et quietem publicam erigálta magát, és az nagyságod személye és méltósága ellen machinálkodott, teljes hatalmat adunk nagyságodnak büntetni és az pártolkodókat közzűllünk ki irtani azelőtt való articulosoknak tartása szerént.

2. Továbbá miért hogy ez hazának megtartása egyességet kéván az nagyságod kegyelmes intése szerént, annak okáért végeztetett országúl, hogy senki ne pártolkodjék, hanem igaz hűséggel legyen minden ember nagyságodhoz; ezután se pártolkodó követeket és leveleket idegen és más országban ne merjenek küldözni, sőt ha valakinek afféle levelek hozattatnának, ki az nagyságod birodalma alatt lakik, az olyan ember fel ne merje szakasztani, hanem épen nagyságodhoz vigye avagy küldje.

3. Ha penig valamely úr avagy nemes ember akarmely nemzetbeli légyen és állapotban, rendben, nem gondolván ez hazánk megmaradását és az nagyságod méltóságát, ez felűl megmondott dolgokat megmerné késérteni, és megháborítani igyekeznék az közönséges állapotot és békességet, afféle em-

bert nagyságod egy hivatallal, mely expositióval keljen, egy rövid gyülésre hivattasson személy szerént, ne prokátora által; ki ha reá jő és magát megmentheti, jó, ha nem mentheti penig magát, tehát örök hitlenségnek poenáján pronunciáltassék; kinek annak utána nagyságod se salusconductust se új ítéletet ne adasson, se penig jószága foglaláskor inhibitio és repulsio ne engedtessék és ne használjon, az generale decretomnak tartása szerént

Az mely embernek jószága zálaga nem volna ez országban avagy Magyarországban az nagyságod birodalmában, ki sem istent nem félvén, se az hazának békességes állapotját nem gondolván, afféle undok pártolásokat merne indítani, az olyan gonosz embert nagyságod személyében minden haladék nélkül megkerestessen és megfogasson, és törvény szerént az ő érdeme szerint büntettessék.

4. Tetszik ez is országúl, ha történet szerint valaminémű rendbéli ember [1]) bűntelen embert nagyságod előtt bevádolna, hogy efféle pártolásba practicált volna, és törvény szerént reá nem rakhatná, bizonyíthatná, tehát afféle beszédű ember nagyságod előtt azontúl talión maradjon, azon poenán, ki az bűntelen emberre következett volna, ha reá bizonyíthatta volna az vétket.

5. Annak utánna ezt is közönséges akaratból végeztük, hogy az ország oltalmára minden úr és nemes ember, székely uraink és atyánkfiai, azonképen az szász uraim, hadakozóúl jó szerrel készen legyenek az előbbi articulosok, és rendtartások szerént, azon elvégezett büntetések alatt; úgy hogy mikor az nagyságod levelét látják, tartozzanak oda menni minden szerszámokkal, az hova nagyságod parancsolja és az hova az szükség kívánja.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai is azon tereh viselésre ajánlják magokat.

6. Továbbá végeztetett ez is országúl, hogy látván nagy-

[1]) Az ember szó példányunkban kimaradt; megvan a Brukenthal-példányban.

ságodnak ez mostani jelen való szükségét és nagy költségét, az erdélyországi nemes uraim kapu szám szerént ígérnek nagyságodnak kilenczven kilencz pénzt ez jövő szent Katalin asszony napjára fogyatkozás nélkül bészolgáltatni.

Az székely uraim is ezen ígérettel ajánlják magokat nagyságodnak mint kegyelmes uroknak.

Az szász uraim is egyenlő terhet akarnak viselni, látván ez ország szükségét.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai is ígérnek kapu szám szerént egy forintot az felül megírt napra híven beszolgáltatni.

7. Végezetre dícsérik az nagyságod hívei, hogy ez mostani terminust elhalasztotta nagyságod, hogy ők is az ű kicsin erejek szerént ez hazának maradására és szükségére készülhessenek és alkalmatosban találtassanak.

Nos igitur praemissa instanti dominorum regnicolarum petitione fauenter exaudita et benigne admissa, praescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta quo ad omnes eorundem continentias, articulos et puncta ratos, gratos, et acceptos habentes, approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus quam etiam per alios quoslibet quorum interest obseruari faciemus. Datum in dicta ciuitate Meggyes decima octaua die mensis octobris, anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio.

Stephanus Bathorj de Somljo m. p.
(P. H.)

Franciscus Forgach
cancellarius m. p.

Eredetije gr. Mikó Imre gyűjteményében. — A szebeni b. Bruckenthal-könyvtárban lévő eredetiből kiadta gr. Kemény József és Kovács István, Erdélyország történetei tára. I. köt. 131—134. l. Egy más eredeti példánya Szebenben a Bruckenthal-múzeumban.

XXV.

1574. jan. 1—6.

A kolosvári országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Bathorj de Somlio vaiuoda Transsyluanus et Siculorum comes etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod spectabiles magnifici domini nobiles regnicole trium nationum Transsyluanię et partium regni Hungarię exhibuerunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos in presentibus, eorum comitijs partialibus hic in ciuitate Coloswariensi ad festum circumcisionis domini anno eiusdem 1574. ex commissione nostra celebratis paribus eorum votis conclusos, petentes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos et statuta, in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, beneuole confirmare vellemus. Quorum quidem articulorum tenor is est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transsyluanensis, necnon partium regni Hungariae etc. pro circumcisionis domini nostri Jesu Christi in conuentu eorum partialj in ciuitate Coloswar, anno dominj millesimo quingentesimo septuagesimo quarto editj.

Az tekintetes és nagyságos vitézlő urak és nemesség, erdélyországbeli három nemzet, az magyarországiakkal egyetembe, Bihar, Kraszna, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd vármegyebéliek, és Karansebes, Lugas tartománybéliek, kik ez mostani kolosvári partialis gyűlésbe nagyságod parancsolatjára gyűltenek, nagyságodnak éltekig való hivséges szolgálatjokat ajánulják, mint kegyelmes uroknak és fejedelmeknek.

Továbbá nagy hálát adnak az uristennek, hogy nagyságod az ő bölcs tanácsival szorgalmatosan minden időben ő reájok és az szegín hazára gondot, nagy gondot viselt, és azokat, melyek az ország ótalmát nézték, el nem titkolta tőlök. Könyörögnek annak okáért alázatosan nagyságodnak, hogy ez után is méltóztassék vigyázni és gondot viselni, hogy az

nagyságod árnyékába isten segítségével gyermekünkkel, feleségünkkel, cselédünkkel nyukhassunk, és megmaradhassunk.

1. Annak utánna az egy példabeszéd szerént szokták mondani, hogy bódog város az, mely békességnek idején hadról gondolkodik. Azért, miért hogy az uristen ez kicsin hazát ennyi sok ellenség közől csudaképpen ennyi sok esztendőtől fogva megtartotta, melyet az mi eleink hadakozással és fegyverekkel leltek volt, és megtartottak mi nékünk, mi is az mi eleink cselekedetiről el ne feletkeznénk, hanem az mennyire az hatalmas uristen hozzá segítene, követnők őket:

Végeztötött annakokáért egy akaratból, hogy minden úr és nemes ember, három nemzetbéli és magyarországiak, kik feljől megvadnak irva, az articulus tartása szerint fejenkint tizen hatodokkal hadakozó szerszámokkal jó készülettel, mint jobban lehet, minden üdőbe készen legyenek, és istent segitségül hiván, az nagyságod parancsolatjára az ország szükségéért és ótalmáért oda tartozzanak késedelem és okvetés nélkül menni, az hova az szükség kívánja és nagyságod kegyelmesen parancsolja, azon büntetések alatt, melyek ennekelőtte való articulusokban meg vadnak írva.

2. Az mi az Várad építése dolgát nézi, tetszik országúl, hogy ennyi sok számtalan nagy költséget, mely ez ideig annak építésére költ, héába nem kell el hadni, az nagyságod kegyelmes intése szerint. Jól lehet ez mostani drágaságnak idején kösségünk nagy szükségben vagyon, de miért látjuk az helt nekőnk ótalmunkra lenni, ha isten segítségével megépőlhetne, annak épületire azokat az módokat, melyek szegín megholt fejedelem szerzett volt, megakarván tartani, az erdélyi nemesség ígír kapu szám szerint ötven pínzt ez jövő szent Bálint napjára beszolgáltatni híven, fogyatkozás nélkül.

Az székely uraim ezen ígírettel ajánlják magokat.

Az szász uraim is egyenlő terhet akarnak viselni.

Az magyarországi uraim is kapu szám szerint ötven pénzt és szokott míveseket adni igyekeznek minden fogyatkozás nélkül. Könyörgenek nagyságodnak fejenként az nagyságod hívei, hogy nagyságod viseljen oly gondot az mívre, hogy mint ez ideig volt és történt, fogyatkozások ne legyenek benne hanem isten segítségével jó módon vitesse véghöz, hogy az

nagyságod nevét mi és utánunk valók is örökké dicsírhessük és magasztalhassuk ez féle gondviselésért.

3. Ezt is hátra nem hadhatják, hogy az conventbeli és fejérvárbeli levelekre gondot visel nagyságod, hogy requisitorokat szerzett, és azoknak tárházából akar fizetni, nagyságodnak ezért is örök hálát adnak, hogy olyan szertelenséggel az leveleket el nem hagyja veszni és rodhadni. Könyörögnek nagyságodnak, hogy szokott jó akaratját és kegyelmességét arról is mutassa meg hozzánk.

Nos itaque praemissa petitione eorundem dominorum regnicolarum nobis modo quo supra porrecta fauenter exaudita et admissa, praescriptos articulos per omnia acceptamus, ratificamus, et benigne confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quoslibet quorum interest seu intererit obseruari faciemus. Datum in praedicta ciuitate Coloswariensi in die festo Epiphaniarum domini, anno eiusdem millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

Stephanus Bathorj de Somljo, m. p.

(P. H.) Martinus Berzeuiceius,
consiliarius et secretarius, m. p.

Eredetije a gr. Mikó Imre gyüjteményében. — Kiadta ugyanő Erdélyi tört. adatok I. köt. 299—301. l. Egy más eredeti példánya Szebenben a Bruckenthal-múzeumban.

XXVI.

1574. jun. 15—18.

A székelyvásárhelyi gyülés határozata.

Nos Stephanus Bathorj de Somlijo vaiuoda Transsiluanus et Siculorum comes etc. Memorie commendamus tenore prȩsentium significantes quibus expedit vniuersis, quod spectabiles magnifici domini et nobiles, alijque ordines trium nationum Transsiluanię et partium regni Hungarię etc. exhibuerunt et presentauerunt nobis infra scriptos articulos, in presentibus eorum comitijs partialibus, hic in oppido Zekelijwasarhelij, ad festum beati Anthonij confessoris, anno domini

1574. ex commissione nostra celebratis, paribus eorum votis conclusos, petentes nos debita cum instantia, vt nos eosdem articulos et statuta in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes beneuole confirmare vellemus, quorum quidem articulorum tenor is est.

Megértettük az nagyságod izenetiből, propositiójából, az nagyságod reánk való gondviselését, és dolgainknak szükséginknek előnkbe való számlálását, kiből ismerjük mostan is, mint ennek előtte, az nagyságod szorgalmatos gondviselését, hogy nagyságod az mi maradásunkra és nyugadalmunkra gondot visel, istennek szent segítsége után, kiért nagyságodnak hálákat adunk, és hűséges holtunkig való szolgálatunkat ajánljuk.

1. Továbbá miért hogy értjük nyilván az nagyságod sok költségét, melyet most nagyságod kiváltképpen az jelen való indúlatra az több költségi között kényszeríttetett tenni, ez után is költeni kell arra az népre, melyet Havaselföldében küldött, és az határba is tart, jóllehet sokkal többet kellene nagyságodnak adnunk, de ez mostani utolsó szükséget meggondolván, községünknek éhségét, ígír az erdélyi nemesség nagyságodnak, mint kegyelmes uroknak az előbbi rovás szerint húsz-húsz pinzt ez jövő kis aszszony napjára az nagyságod pínz szedője kezébe szolgáltatni. Könyörgenek nagyságodnak, hogy vegye kegyelmesen.

Az székely uraim is azon terhe (i g y) viselésre ajánlják magokat.

Az szász uraim is egyenlő ígírettel kötelezik magokat nagyságodnak.

Az magyarországi uraink és atyánkfiai is azon jó akarattal az száz pinzt kapu szám szerint megadják az előbbi rovás szerint nagyságodnak.

2. Annak utánna az nagyságod kegyelmes intése szerint az nemes uraim fejenkint tizen hatodával hadakozóúl, az mint lehet, készek lesznek az huszad napra az nagyságod kívánsága szerint, szokott terhek és büntetések alatt, székes helyekre gyűlnek személyek szerint fejenkint, és megvárják az nagyságod levelét, ha az szükség azt mutatja, az nagyságod kívánsága szerint minden szerekkel és hadi készületekkel oda men-

nek, az hova nagyságod kívánja, és az országnak hazájoknak szolgálni akarnak, az előbbi articulusokban megszörzött büntetések alatt.

3. Továbbá, miért hogy értik azt nyilván, hogy az császár adajának megadásának ideje eljött, és azzal az ő maradásokért tartoznak, azért az feljűl megírt három erdélyországbeli nemzetség ez jövő szent Jakab napjára ígírnek kapu szám szerint, az előbbi ravás szerint, az nagyságod pénzszedője kezében kilenczven kilencz pinzt fogyatkozás nélkűl beszolgáltatni.

Az magyarországi uraim igírnek az császár adajában kapu szám szerint az előbbi ravás szerint, egy forintot azon szent Jakab napjára beszolgáltatni az nagyságod pínz szedője kezében híven.

4. Értik azt is országúl, hogy nagyságod az ország ezüst mívének valami részét, az szükség úgy kívánván, az ország szükségére költötte és fordította volna. Nagyságod megemlékezhetik róla, hogy miolta az uristen nagyságodat mi elönkbe adta azúlta nem csak az ezüstöt, hanem hazánkat, fejünket, cselédünkkel való maradásunkat, nyugodalmunkat, teljességgel isten után nagyságodra támasztottuk; könyörögvén nagyságodnak, hogy nagyságod ne szűnjék meg az reánk való gondviseléstől; ha az szükség azt mutatja, hogy az maradékját is az ezüstnek az mi kicsiny hazánknak ótalmára és nyugodalmára kell fordítani nagyságodnak, nagyságod azt művelje, oda fordítsa, költse; hiszszük, hogy az nagyságod kegyelmes ajánlása szerint, ha az utolsó szükség nem mutatja, hát épen megtartja. Mely ezüstről mi országúl mentségessé teszszük nagyságodat és az nagyságod maradékit.

5. Dícsírik és megszolgálják nagyságodnak, hogy tized puskások dolgát elhalasztotta nagyságod az jövendő generalis gyűlésig.

6. Az mi az törvény szolgáltatást nézi, országúl három nemzet és magyarországi atyánkfiai megszolgálják nagyságodnak, hogy az törvényt szolgáltatni, az elvégezett kolosvári generalis gyűlésbeli articulus szerint, kiválképpen az quinque casusokat, az az uj potentiákat, ígíri magát. Könyörgünk nagyságodnak; hogy nagyságod látván köztünk az sok törvénytelen embereket, szolgáltassa minden szokott üdőbe, szűn-

jenek meg afféle gonosztévő emberek, az gonoszok büntettessenek és az jók ótalmaztassanak, az uristennek edictuma szerint.

7. Nagyságodnak hálát adunk, hogy az mi sok könyörgésünkre el nem feledkezett az végekről. kiválképpen Ilyéről. Könyörgünk nagyságodnak, hogy az ő ígíreti szerint ne halaszsza, hanem munkálkodjék. hogy az utánunk valók is jót mondhassanak nagyságodért, és onnét is az országnak bántása ne következzék. Megértvén az mostani possessoroknak abban való igazságokat, ha mi volna, elégítse meg, ha penig semmi nincs, annyival inkább vegye kezéhöz, építse meg, és tartsa oly gondviseléssel, hogy országnak abból gondja ne következzék.

Nos igitur praemissa instanti petitione et requisitione praefatorum dominorum regnicolarum fauenter exaudita, praescriptos articulos, ac omnia et singula in eisdem contenta, quoad omnes earum continentias, clausulas, et puncta, ratos, gratos, et accepta habentes, autoritate nostra approbamus, ratificamus, et confirmamus, atque tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quoslibet obseruari faciemus. Datum in praedicto oppido Zekelijwasarhelij decima octaua die mensis Junij, anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

Stephanus Bathorij de Somlijo, m. p.

(P. H.) Martinus Berzeuiceius
consiliarius et secretarius, m. p.

Eredetije a gr. Mikó Imre gyüjteményében. — Kiadta ugyan ő. Erdélyi tört. adatok I. köt. 301—304. l. Egy más eredeti példánya Szebenben a Bruckenthal-múzeumban.

XXVII.

1574. decz. 13—18.

A segesvári gyülés határozata.

Nos Stephanus Bathory de Somlyo wayuoda Transsyluanię et Siculorum comes, etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit vniuersis. Quod spe-

ctabiles magnifici et nobiles, alijque ordines trium nationum Transsyluaniensum et partium regni Vngarie ditionis videlicet nostre, in presentibus comitijs eorum partialibus in ciuitate Segeswariensi, ad festum beate Lucie Virginis anno domini millesimo quingenticimo septuagesimo quarto, ex commissione nostra celebratis, exhibuerunt nobis infrascriptos articulos communibus ipsorum omnium votis vnanimique consensu conclusos, supplicantes nobis vt eosdem articulos et singula in eis contenta ratos, gratos, et accepta habentes benigne confirmare, atque tam nos ipsi obseruare quam per alios omnes quorum interest obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium, coeterorumque ordinum trium nationum regni Transsyluaniae, et partium regni Hungariae etc. ad festum beatae Luciae Virginis in conuentu eorum partiali Segessuarij anno domini 1574. celebrato conclusi:

1. Az tekintetes nagyságos és vítézlő urak, erdélyországbeli három nemzet, és magyarországbeli uraink atyánkfiai, kik ez mostani gyűlésben az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk kegyes intéséből egybe gyültünk, ő nagyságának, mint kegyelmes urunknak fejedelmünknek holtig való hívséges szolgálatunkat ajánljuk, hálákat adván ő nagyságának, hogy mindenkori szokása szerint, ez mostani időben is, rólunk és az mi megmaradásunkról oly szorgalmatos gondot viselt, hogy ennyi sokfelé való háború és veszedelem között minket az ur isten, ő nagysága kegyelmes gondviselése által, ez ideiglen csendesen és békével megőrizett, megtartott, most is az ur istennek azon kegyelmességét látjuk, könyörgünk, hogy ezután is ne szűnjék meg ő nagysága az rólunk való vigyázásról és gondviselésről, kiért az ur istent először dicsírhessük, és ő nagyságának minden időben szolgálhassunk.

2. Az mi az törvény szolgáltatását nézi, végeztük egyenlő akaratból, hogy az székely uraim törvények szolgáltatása, miért hogy ő magok is azt kivánják, ez mostani terminusról elmuljék bizonyos okokból, de főképen ez, hogy vadnak, hol az döghalál mostani időben naponkint öregbedik.

3. Az nemes uraim terminusi penig miért hogy az után következnek, és az időnek állapotja istennek kezében vagyon, támasztják ezt az ő nagysága kegyelmes gondviselésére, hogy ha szokott terminusig meg nem szűnnék az halál, azok is haladjanak, ha penig az ur isten az ő kegyelmességéből tágítja közzűlünk ostorát, ő nagysága megszolgáltassa, és az terminus előtt három héttel minden székes helyeken levele által minden nemzetet certificáljon róla, ha akarja ő nagysága hogy meglegyen, vagy múljék az törvény; helyet is ő nagysága kegyelmességéből rendeljen olyat, ki alkolmatos legyen költség és élés dolgából, és a hul halál miá is kevesebb félelem legyen, mert Fejérvárat mind élésből s mind egyébből szűk helnek ismerjük.

Az magyarországi uraim is az ő terminusok szolgáltatását azon állapotban hagyják, és azon módon ő nagyságára támasztják.

3. Miért hogy penig az törvény minden időben tudós emberek által szolgáltatott, kik most mind halál s mind egyéb okokból megfogyatkoztak, ő nagyságának könyörgünk, hogy ezt is az fogyatkozást építse meg ő nagysága, ne panaszolkodhassék senki ez miatt törvénybeli fogyatkozásáról. Miért penig hogy nagyságod minden rendbeliekct esmer, kik mire és micsoda szolgálatra valók, nagyságodnak könyörgünk, hogy nagyságod válaszszon közűlünk és végezzen velek, az törvényben penig az directornak autoritása legyen, hogy az székben valami indignitas ne essék.

4. Értjük az nagyságod kegyelmes intését az váradi épités felől, kit megmaradásunkra szükségnek itélünk. Megszolgáljuk nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, hogy nagyságod megtekintvén községünknek mostani szükségét, fogyatkozását, az nép adással nem terhel bennünket; mi es mint ilyen szükségben, fogyatkozásban ígírünk nagyságodnak, kapu szám szerént, Várad épitésére ötven-ötven pénzt, kit ez jövendő szent Gergely napjára beszolgáltatunk, könyörögvén, hogy a szükséghez képest vegye kegyelmesen nagyságod.

5. Az mi az nagyságod segétségét nézi, szokott ravás szerént ígírünk nagyságodnak az erdélyországbeli nemes uraim kapu szám szerint kilenczvenkilencz pénzt, kit ez jövendő

szent Pál fordulása napjára fogyatkozás nélkül beszolgáltatunk.

Ezen terhet viselik az szász uraim is.

Az székely uraim atyánkfiai es egyenlő tereh viselésre ígírik magokat.

Az magyarországi nemes uraink es azon szokott ravás szerént száz-száz pénzt ígírnek nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

6. Az orvok és gonosztevők büntetések felől így végeztünk, hogy minden ispánok és arra választott személyek ki menjenek, új czirkálást tegyenek minden rendbeli gonoszságról, étetőktől és égetőktől megválva, kiknek semmi határok se kegyelmek ne legyen, egyéb rendbeli gonoszságok és azoknak büntetése kezdessék az időtől fogva, hogy isten nagyságodat ez birodalomba vette, az előtt valóknak penig kegyelmek legyen.

Az nagyságod jószágára miért hogy czirkálni ez előtt az ispánok ki nem mehettek, hogy ott is az gonoszoknak fészkek ne legyen, végeztetett, hogy az ispán az czirkálásra akarván kimenni, az tiszttartót urunk parancsolatjával mellé híja, ki tartozzék az ispán mellett el menni, és hiti szerént igazán eljárni, azonképen az exequutiokor is tartozzék mellette lenni az ispánnak, és egyenlő segétséggel az latrot kergetni. Ugyanezen mód tartassék az urak jószágában is.

7. Az orvoknak penig ilyen büntetést szabtunk, hogy az ki először száz pénznek vagy száz pénz érő marhának, akarmi névvel neveztessék, alatta lopott volna vagy lopna, elsőben meg ne haljon érette, hanem marok vesszővel piaczon erősen megverjék, meg ne bírságolják, se változtassák; ha penig első lopása az száz pénzt meghaladja, életével fizessen érette. Három juhért, két méhért meghaljon; ha szőlőt lop, először megveszszőzzék, másodszor, ha egy süeg szőlő felét lopná felakaszszák. Egyéb rendbeli gonoszságoknak büntetése az négy articulusok szerint legyen. Másodszor vagy harmadszor is penig ha aprólékot avagy kevés érőt lop, azonképen büntettessék vereséggel, de ha második lopása vagy harmadik az elsővel egyetemben az egy forintot meghaladja, meghaljon érette. Az ki adáskor penig hol, mit, és mikor lopott, nyilván megkérdezzék az ispánok, hogy büntelen senki meg ne haljon.

8. Az váradi palánk éppítéséről ilyen rendelést szabtunk, hogy minden nemes és szolgáló ember, ki Váradon lakik és házat bír, két-két szál palánkot állasson és épétsen, azon kivől jószágáról is az vármegyéről minden nemes ember, minden két-két kaputúl, egy-egy szál palánkot tartozzék építeni, az ki attúl megmarad, az város épétse.

9. Az Bihor vármegyebeli uraink atyánkfiai jószágokból rovásokról igy végeztünk, hogy ő kegyelmek, főnépek és nemesek fejenkint, az ravás szerint való adót épen beszolgáltassák az tárházban, hogy ha penig abba fogyatkozás leszen, ennek utána való gyűlésben új connumeratio végeztessék.

10. Az Illye kastélyja dolgáról eképen végeztünk, az elmult vásárhelyi gyűlésben országúl találtuk volt meg nagyságodat, hogy nagyságod azoknak possessoritól megértvén igazságokat, viselne oly gondot arra az házra, hogy az országnak aból fogyatkozása ne következnék. De miért hogy azon mi atyánkfiai mind ez országot és mind nagyságodat könyörgések által megtalálták, könyörögvén, hogy állapotjokban meg ne romoljanak, és erre is felelvén az országnak, hogy oly gondot viselnek rá, hogy abból romlás nem következik, így intéztük, nagyságod kegyelmessége velek lévén, hogy az megmondott possessorok házokba örökségekben megmaradjanak, de úgy, hogy felelések szerint gondot viseljenek, hogy gondviseletlenségek miatt se ő magok se penig országúl kárt ne valljunk, sub poena alias in talibus obseruari solita.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum baronum nobilium aliorumque ordinum trium nationum huius Transsyluanie et partium Hungarie fauenter admissa, praedictos vniuersos articulos, modo prœmisso nobis prœsentatos, prœsentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri fecimus et inscribi, eosdemque ac omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptauimus, approbauimus ratificauimus et confirmauimus, offerentes nos beneuole, quod prœmissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios quoslibet, quorum interest seu intererit, obseruari faciemus, imo acceptamus approbamus ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in praedicta ciui-

tate Segeswariensi decima octaua die mensis decembris, anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

(P. H.)

Eredeti pecsétes példány az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény codex authent. art. diaet. Transs. I. köt.) — Ebből közölte gr. Mikó Imre, Erd. tört. adatok III. köt. 289—293. l. Egy más eredeti példánya Szebenben a Bruckenthal-múzeumban.

1575. jun. 10.

Prudentes et circumspecti nobis dilecti. Salutem et fauorem. Instant certa et ardua negocia publicum regni statum concernencia de quibus, habito consilio, cum dominis consiliarijs nostris, placuit comicia parcialia Thordam ad primum diem mensis Julij proxime venturi indicere, et super ijsdem negocijs vna vobiscum ac alijs dominis regnicolis, in ijsdem comicijs tractare et concludere. Quam vobis harum serie committimus et mandamus firmiter quatenus magistrum ciuium vel Judicem vestrum regium cum duobus fratribus vestris viris grauibus e medio vestri deligere eosque cum plena informacione, ad diem et locum prenotatum, ad comicia praedicta mittere et expedire debeatis et teneamini, vbi nos quoque deo duce intererimus. Nec secus feceritis. Datum Albe Julie 10. Junij anno domini 1575.

Stephanus Bathorj de Somljo, m. p.

Külczim. Prudentibus et circumspectis magistro ciuium Judici regio caeterisque juratis ciuibus Ciuitatis cibiniensis etc. nobis dilectis.

(Eredetije levélalakban irva, s a fejedelem gyűrű-pecsétjével lepecsételve a szász nemzeti levéltárban a. a. 1575. nro. 1063.)

XXVIII.

1575. jul. 25—aug. 6.

A kolosvári országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Bathory de Somlyo wayuoda Transsÿluanus et Siculorum comes etc. Memorię commendamus tenore

prȩsentium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles nostri spectabiles magnifici domini nobiles alijque status et ordines trium nationum Transsyluaniensium et partium regni Hungarię ditioni nostre subiacentium exhibuerunt et prȩsentauerunt nobis infrascriptos articulos in comitijs eorum generalibus in ciuitate Colosuariensi ad vigesimum quintum diem Julij, festum nempe beati Jacobi apostoli, anno domini 1575. per nos indictis celebratis paribus eorum votis conclusos, petentes nos humilíter vt eos articulos, ratos, gratos, et acceptos habentes beneuole confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est :

1. Megértettük kegyelmes urunk te nagyságod főemberi által és írása által való kegyelmes izenetit, melyben te nagyságod bőséges beszéddel elé számláltatja mind ama hazánk veszedelmének és pestisének Békes Gáspárnak gonoszságos cselekedetit, hazánknak és hazánkon való árúlásit, practicáit, és elgondolt dolgainak e minapi szemünk előtt való exitussát, mind penig az te nagyságod gondviselését eleitől fogva mind hazánkra mind penig ezekre ez dolgokra. Annak okáért mi is fejenkint megemlékezvén, hogy az országok és fejedelemségek az istennek kiváltképen való ótalmában vadnak, és szent angyalinak őrzésében, legelőször ennek az mi kegyelmes istenünknek nagy hálákot adunk, hogy ő szent felsége ez szegény maroknyi földet, mely erőtől, erősségektől, emberek segétségétől teljességgel megfosztatott, ennyi veszedelemben és reánk való practicálásokban megtartotta, megótalmazta, és az hatalmas császár szívét az mi ótalmunkra és megmaradásunkra fordította, míképen ezt nyilván látjuk az hatalmas császár leveléből, könyörögvén ez mellett ő szent felségének, hogy ennek utána is az ő választottiért legyen erős törvényünk és paisunk ellenségeink ellen, hogy édes hazánkban hozzánk tartozóval megmaradván, csendességes és tiszteletes életet élhessünk isteni félelemben és tisztességben. Annak utána méltó hálákat adunk te nagyságodnak is, kit az uristen az mi strásánkra ültetett és nevelt, hogy te nagyságod is régi jámbor fejedelmek módja szerént az mi hazánkról és megmaradásunkról ilyen vigyázást tött, hogy mi teljességgel ez kegyetlen ellenségtől isten után te nagyságod gondviselése által el nem nyelettet-

tünk, imádván az uristent te nagyságodért, hogy szent lelkével vezérelje ez után is te nagyságodnak eszét, tanácsát arra, az mi ő neki kellemetes és e hazának hasznos, igazgassa karját és útjait győzedelemmel ellenségi ellen. Mi es penig fejenként, ő szent felsége velünk lévén, nagyságodnak meg nem akarunk fogyatkozni, holtig híven akarunk szolgálni.

2. Továbbá nyilván értjük a nagyságod izenetiből dögleletes cselekedetit, álnokságit az gyakorta meg nevezett Békes Gáspárnak, melyeknek mi es nem csak auditori voltunk, hanem látói és tudói, hogy ő az oka mind az ő maga és hozzá tartozóinak veszedelmének. Ezt is megértettük az te nagyságod írásából és izenetiből, hogy te nagyságod efféle gonosz embereknek és hozzá tartozóknak büntetése felől való deliberatiót és suffragiomot kéván te nagyságod. Megemlékezvén azért az régi mondásról, hogy héában irattattak volna az törvények, ha exequutiónak nem demandáltatnának, ebben is méltónak ítíljük az te nagyságod kévánságát és parancsolatját. Miért hogy pedig szokott természeti és kegyelmessége szerént te nagyságod mint régi igaz megregzett ur nemzet ilyen nyilván való dologba is törvény processusa szerint akarja ez dolgot eligazítani, noha mind az isten és mind az dolog más útot és módot és tehetséget is mutatott volna te nagyságodnak eleibe, ez nagyságod kegyelmességéért te nagyságodnak hálát adunk, könyörögvén, hogy ezen propositomját tartsa te nagyságod végig mind ebben mind egyéb dolgaiban.

3. Továbbá értjük az nagyságod kévánságát az hadakozásban való rendtartás felől is, mi semmi időben tehetségünk szerént az közönséges szükségnek megfogyatkozni nem akartunk, most is látván az nagyobb szükséget, nem akarunk megfogyatkozni. Azért kegyelmes urunk, hogy a közönséges szükség is meglegyen, másfelől az szegény község is ne romoljon teljességgel, igy szólottunk, hogy az erdélyi nemesség, székely urainkkal, atyánkfiaival egyetemben, és magyarországiakkal, ő magok személyek szerént jó lovakkal, szerszámokkal fejenként készen legyenek, és az tizen hatodáról, az mint ezelőtt is megadtuk az egy lovagot, azt most is megtartjuk. Látván pedig az szükséget és nagyságod kévánságát, esmét azon tizenhat kapuról az lovag mellé egy gyalogot adunk, kiknek l

szolgálatnak idején elsőbe mindenkor egy hó pénzt adjunk neki, aval bocsássuk el az gyalogot, az után nagyságod kegyelmesen gondját viselje fizetéseknek, békeség idején penig az nemes ember birja úgy mint sajátját, övét, senki tőle ez okkal el ne tulajdoníthassa, csak tartsa oly készen, hogy mikor kelletik, állathassa elő puskával. Ezeknek tizedesse, hadnagya és zászlója, és mindennek pásit zöld köntösse legyen, kiket mind lovagot gyalogot kétszer esztendőben az ispánok előtt megmustráljon. És az ő nagyságok [1]) gyalogjai is együtt legyen az nemesség gyalogjával, és az várak drabonti ott mustráljanak meg az mely vármegyében az várak [2]) lesznek. Ha ki kedég ez gyalog idején való állatásnak megfogyatkoznék, és az ispánoknak mustrájakor elő nem állatnáják [3]), azt az ispánok legelőször tíz gíráig megdúlják, másodszor penig húsz gíráig, harmadszor penig jószágát foglalják el az ispánok, azt az melyből az fogyatkozás lött. Az ki pedig szolga vagy beteg, képebeli embert és soldost, lovagot, gyalogot, azonképpel jó szerrel állasson az vármegye köziben.

4. Az egy ház helyi nemes népek is fejenként jó szerrel készen legyenek személyek szerént, minden egész ház helyről egy-egy személy menjen, ha hol penig többen vannak, egy ház helyhez egyikkel megérjék, azt jó szerrel bocsássák.

5. Az szász uraim penig miért, hogy sem tizen hatodáról lovagot nem tartanak, sem személyek szerént fejenként hadakozásba nem mennek, tartsanak ezer jó gyalogot válogatottat, kiknek azonképen legyen hadnagyok és zászlójok. Könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, hogy ezbeli ajánlásunkat vegye elegedendő néven te nagyságod, és ez soldosokat, mind lovagot, gyalogot, csak akkor vetesse fel nagyságod, mikor az közönséges szükség kévánja.

---

[1]) Gr. Kemény József és Kovács István kiadásában Erdély orsz. tört. tára I. köt. 145. l. »az ő nagyságának« áll, bizonyosan hibásan, mert a törvényczikk nem az ő nagysága, t. i. a fejedelem, hanem a főurak (ő nagyságok) gyalogjainak megmustráltatásáról akar rendelkezni.

[2]) A mi eredeti pecsétes példányunkban világosan »az varak« áll; gr. Kemény és Kovács István kiadásában e. h. »az urak« olvasható.

[3]) Állatnáják régiesen, állatnák helyett. — Gr. Kemény és Kovács István kiadásában hibás olvasás után: állatniék.

6. Továbbá az miképen te nagyságod is kegyelmesen előnkbe számláltatja, mi es nyilván látjuk és tudjuk nagyságodnak mind az mostani hadra, mind az hatalmas császár portájára való nagy költségét, de viszontag könyörgünk, hogy te nagyságod is kegyelmesen szeme eleibe vegye szegén kösségünknek mind halál miá és e had miá való romlásokat, mind penig e mostani nagy éhezést, melyhez hasonló mi időnkben nem volt. Mindazáltal a szükségnek nagy voltát látván, ígírünk nagyságodnak Erdélyből három nemzetűl régi ravás szerint az hatalmas császár adójára kilenczven kilencz pénzt és magyarországi uraink atyánkfiai egy-egy forintot, azonképen azon régi ravás szerint, mint régi szokások volt. Könyörgünk te nagyságodnak, hogy ez mostani nagy szükségnek idejéhez képest vegye kegyelmesen nagyságod tőlünk; ennek utána is, még marhája tart szegén községünknek, annyit adatunk, hogy nagyságod és az haza közönséges szüksége meg ne fogyatkozzék; ezt penig nagyságodnak beszolgáltatjuk ez jövendő szent István napjára.

7. Nagyságodnak megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak, hogy megtekintvén kösségünknek mostani időbeli nagy romlását és szükségét, új connumeratióval minket terhelni nem akar. Mi es nagyságodnak sok szükségét és közönséges dolgokra való költségét megtekintvén, az kilenczven kilencz pénzhez, melyet császár adójára adtunk, adunk az nagyságod szükségére is régi ravás szerint nemességűl ötven-ötven pénzt, melyet ez jövendő kisaszszony napjára beszolgáltatunk. Ezen terhet viselik az szász és magyarországi uraink atyánkfiai es nagyságod vegye jó és kegyelmes néven tőlünk.

Az székel uraim is egyenlő terehviselésre ajánlják magokat.

8. Továbbá kegyelmes urunk, hogy te nagyságod az mi könyörgésünkre kegyelmesen megígérte, hogy a kamora ispánoknak meghagyja, hogy az nemes uraimnak valóban sót adjanak házok szükségére régi articulusok tartása szerént, megszolgáljuk te nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

9. Azonképen az szökött jobbágyot, hogy nagyságod kegyelmesen megígirte minden helyekről adatni, kik nagyságod

idejében mentenek el, vagy ezután is mennének, megszolgáljuk nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak.

10. Kegyelmes urunk, vannak sokan, kik könyörgöttek nagyságodnak, némelyek törvény szerint való dolgokért, nékik penig olyakért, kik a nagyságod kegyelmében vannak, mi pedig noha keresztyéni kötelünk szerint minden szegény nyomorultakért könyörgéssel tartozunk, de főképen egy néhány rendbeliekért, árvákért, özvegyekért, kiknek sem részek, sem hírek még most sincs az gonosz embereknek álnokságokban. kiknek marhájokban, jószágokban sákmán lött mind házoknál, mind penig itt ez városban. nagyságodnak megszolgáljuk ebbeli maga ajánlását, hogy mindeneknek könyörgéseket értvén, úgy akarja magát te nagyságod viselni, hogy ártatlan senki igazságában meg ne nyomorodjék.

11. Te nagyságod választételét ebbe is dicsírjük, hogy hatalmat adott az ispán uraimnak az nagyságod jószágán is egyebütt is mindenütt az gonosztevő emberek kergetésére és megbüntetésére, miért hogy felette eláradt mindenütt az gonoszság.

12. Az harminczadokról is az minemű szertelenségek esnek mind Szilágyságban mind pedig Hunyad vármegyében. könyörgünk, hogy az mint nagyságod kegyelmesen igérte. most is, mikor valamelyik atyánkfia megtalálja nagyságodat könyörgésével, igazíttassa el te nagyságod.

13. Végeztünk erről is országúl, hogy az monostori conventben requisitorok legyenek, mind penig az fejérvári káptalamban. Az monostori conventben Polyáni Bálint pap legyen előttök, collegái legyenek Zalonkemeni Miklós deák és Márton deák, az kolosvármegyei notárius. A feirvári káptalamban főrequisitor leszen az ott való plebános Ilosvai Benedek pap. collegái az káplánok, ki mellé szükség egy notáriust keresni. Ezeket ő nagysága erősen megesküdtesse az hívségre, és külön-külön pecsétet adjon nekik, kiknek autoritások legyen nem csak a requisitióra, hanem minden exequutióra, de úgy. hogy ha kik nem akarnak velek exequáltatni, ennek előtte való mód szerint nemes emberrel is exequáltathassanak. Ő nagysága kegyelmesen viseltesse gondját, hogy az miképen kegyelmesen

megígírte, legyen meg ezeknek fizetések azonképen, mint az váradi requisitoroknak; és azon fizetések legyen.

14. Továbbá kegyelmes urunk, jóllehet igen nyilván vagyon azoknak gonosz cselekedetek, kik Békes Gáspárral és az ő mordál hadával együtt nagyságodra és az országra arczúl támadtanak, kik ellen noha mind az isten, kié az győzedelem, és mind az véteknek nagy volta más módot és tehetséget mutatott volna nagyságodnak az megbüntetésre, de mindazáltal miért hogy nagyságod szokott kegyelmes természeti szerént, mint régi igaz megregzett úr nemzet, [1]) ilyen nyilván való dologban is az törvény processusát követi, és ennek ítíletit országúl reánk támasztotta, e nagyságod kegyelmességét országúl megigyekezünk szolgálni, mint kegyelmes urunknak, és az nagyságod méltó kívánsága és parancsolatja szerént ez dolgot előnkbe vévén, az vétkesek ellen törvényt ez generalis gyűlésben nagyságoddal egyetemben mind országúl szolgáltattunk, és ellenek publice pronunciáltunk, kiről sententia levelet is irattunk. [2]) Könyörgünk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az mi sententiánkat mint ilyen nagy dologban helyen hagyja, és minden időbe erejébe tartsa és tartassa, hogy az törvénynek súlyságán és büntetésnek kemény voltán minden ember példát vegyen, és tanúljon [3]), hogy ilyen veszedelmes dolgot meg ne merjen ez után kisérteni.

15. Végezetre miért, hogy afféle sententiázott és notában esett embereknek minden jószágok és marhájok törvény szerént nagyságodra szállott, sokan vannak pedig mind városokban és váras kivől nemesség és székelség között, kik afféléknek marhájokat nálok rejtektetik és tartják, végeztük azért országúl, hogy mától fogva harminczkettőd napig valaki

[1]) Gr. Kemény és Kovács István kiadásában Erd. orsz. tört. tára I. köt. 148. l. hibásan: »megrögzött vér, nemzet.«

[2]) Békés Gáspár és társai ellen hozott itélet eredetiben megvan az erd. Muzeumban. (Jos. Comitis Kemény Diplomatarium Autogr. Transs.

[3]) Ezen mondat a Bruckenthal-könyvtár eredeti pecsétes példányában, melyet követett a kiadásban gr. Kemény József és Kovács Erd. orsz. tört. tára I. köt. 149. l. ily változókkal olvasható: »hogy az törvénynek erejét és az büntetésnek kemény voltát minden ember eszébe vegye, és róla példát vegyen, tanúljon.«

afféle marhát városokban bíráknak, vármegyéken ispánoknak, székelségen királybíráknak ki nem adják, és ki nem mondják, hanem nálok rejtekben tartják, azokat az után ő nagysága mint afféle occultatorokat törvény szerént megbüntethesse.

Nos igitur premissa supplicatione dominorum nobilium ceterorumque statuum et ordinum trium nationum Transsyluaniensium et partium regni Hungarie ditionis nostre fauenter admissa, predictos vniuersos articulos modo premisso nobis presentatos, presentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et acceptos habentes, acceptauimus, approbauimus ratificavimus et confirmauimus, offerentes nos beniuole, quod premissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios quoslibet, quorum interest seu intererit, obseruari faciemus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in ciuitate predicta Coloswar sexto die Augusti, anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto.

(P. H.)

Eredeti példány, a fejedelem pecsétjével, de aláírása nélkül, az erd. Múzeumban. (Jos. Com. Kemény Codex authent. articulorum diaet. Transs. I. köt.) — A szebeni Bruckenthal-könyvtárban lévő eredeti példányból, mely a fejedelem és titkára Berzeviczi Márton aláírásával s a fejedelem pecsétjével kelt, közzétették ezen országgyülési végzéseket gr. Kemény József és Kovács István, Erdélyország tört. tára I. köt. 142—149. l.

XXX.

1575. aug. 6.

Békes Gáspár lázadásában hozott sententia töredéke. [1])

Nosque Sabatho proximo post festum beatae Annae matri Mariae, una cum spectabilibus magnificis nobilibusque dominis

[1]) Az ítéletet Bethlen Farkas közölte II. k. 332—380 ll. az itt közlött töredék azonban ki van hagyva belőle s beiktatandó a 340-ik l.

Christophoro Hagijmas de Beregzo, comite comitatus Szolnok Mediocris et consiliario nostro, Ladislao Gijwlaffy de Ratóth et Valentino Theoreok de Ennengh, item egregiis et nobilibus Paulo Banffij, Lossonczij de Mogijoro, magistro curiae nostrae, Georgio similiter Banffÿ, aulae nostrae capitaneo Wolphgango Banffij, comite comitatus Dobocensis et Cristophoro similiter Banffÿ Lossonczy de Nagijfalw, item Stephano Thompha bano districtus Karansebes, Blasio Kamwthy, Sebastiano Zemere, Thoma Thornÿ, Mattheo Nagÿ aulae nostrae familiaribus, Wolphgango Bethlen, Stephano Pernÿezÿ, praefecto arcis Warhegÿ, Paulo similiter Pernÿezÿ, Stephano Apaffÿ, prouisore arcis Fogaras, Nicolao et Andrea de Walko, Blasio de Tother, Joanne Forró, Georgio Ombozÿ, Francisco Kabos, Gabriele similiter Kabos, Casparo et Andrea Almadÿ, Joanne Jankaffy, Joanne Kemény de Pokaffalw, Gregorio Literato de Szent Egÿed, Gabriele Pekrÿ, Francisco Baxa, Ladislao Haroklijanÿ, Francisko Haranglabÿ, Stephano et Mattia Borswaÿ, Blasio Bodonÿ, Joanne Farkas ac Rawas, Caspare Gereoffÿ, Seniore Stephano Swkÿ, Petro Kálnaÿ, Nicolao Osztroÿ, Laurencio Illyes, Elia Szekelÿ, Joanne Omboszy, Georgio Was comite comitatus Colosiensis, Christophoro Possa, Michaele Waijda, Joanne Eordeogh, Gregorio Erdelÿ, Francisco Desseo, Bartholomaeo Makray, Francisco Mathkassÿ, Stephano Dobokaÿ, et Francisco Solthÿ, item egregiis agilibus Michaele Kornÿs de Szentpal, Michaele Pettkÿ, Petro Janossÿ, Valentino Pettkÿ, Balthasare Ghereb, Georgio Nÿoÿthodÿ, Petro Daniel, Francisco Balássÿ, Stephano Benedekffy, Joanne Beogeozÿ, Emerico Francisco et Joanne Lazar, Benedicto Kwn, Petro Zelemérÿ, Stephano Chÿanÿ, Paulo Literato Waradÿ, Caspare Chernÿczÿ, Stephano Joanne et Wolphgango Lazar, Emerico Becz, Joanne Czako, Valentino Kalnokÿ, Georgio et Francisco Daczo, Nicolao Mÿko, Balthasare Janko, Ladislao Chÿomortanÿ, Stephano

---

aljába. A magyar leveleket Kemény és Kovács adták ki Erdélyország Történetei Tárában : közülök egy a 135-ik lapon levő azonban tele van hibákkal s még kelete is roszul van feltéve 1574, 1575 helyett.

Apor, Petro similiter Apor, Stephano Domokos, Petro Bassa. Benedicto Mÿkes, Michaele similiter Mÿkes, Gregorio et Joanne Warffalwy, Petro Garda, Nicolao literato Erdew Caspare. Fewldwary et Stephano Antalffÿ; Item egregÿs similiter et nobilibus Joanne de Gherend judice regio sedis Olczona. Ladislao Lestÿ vice comite comitatus Bihoriensis, Ladislao Ladany. Benedicto Maÿssaÿ. Michaele Horwatt de Kesserw, Francisco Maroczÿ, Georgio Pÿskÿ, Joanne Rakowÿczaÿ, castellano districtus Karansebes, Nicolao Bokosnicza, Ludovico Fÿatt, Georgio Gerlesteÿ, Georgio Gaman, Joanne Keoreossÿ de Samssom, Stephano Wynemethy, vice comitibus comitatus Szolnok mediocris, Joanne Dobaÿ, altero Joanne Haroklÿanÿ Francisco Beoneÿ, Michaele Zentkyralÿ, Petro Szénássy de Balÿok, et Nicolao Iloswaÿ, vice comitibus comitatus Crazuensis, Nicolao Boczassÿ, Alexio et Joanne Zanÿsloffy Bathory de Pereczen, Matthia Maiadÿ, Michaele Boczassy et Paulo Danch ac Nicolao Botha vice comite comitatus Zarand, nec non prudentibus et circumspectis Geruasio Fwszessÿ, Blasio Szwch, et Joanne Waÿda Cibiniensibus, Simone Zabo, Blasio Hencz, Walentino Ewthweos, Brassouiensibus, Caspare Szewch, judice Petro Sorom, et Georgio Szewch Bisztriccensibus, Georgio Cheh magistro ciuium, Joanne Kadar, Caspare Zabo Meggyesiensibus, Joanne Menÿhar judice regio et Joanne Warga Segeswariensibus, ciuitatum juratis ciuibus ex tribus vnitis nationibus Transsyluanis, et dominis nobilibus regni Hungariae ditioni nostrae subiacentibus per nos ad id delectis magistrisque nostris prothonotariis et iuratis, sedis nostrae Judiciariis assessoribus, alijs eciam, qua plurimis jurisperitis viris, pro faciendo judicio tribunali consedissemus, tunc egregius magister Ladislaus de Sombor, director causarum nostrarum fiscalium nostram exurgens in praesentiam contra omnes praenotatos regni huius emulos et hostes, Casparem nimirum Bekes, et suos complices imprimis vero absentes nempe Gabrielem Bekes, Michaelem de Thelegd, Paulum Chÿakÿ de Keresztszegh, Balthasarem filium quondam Wolphangi Bornemÿza, Nicolaum Farkas de Harÿna, Ladislaum de Karoly, Franciscum Alard

de Panÿtt, Gabrielem de Kend, Ladislaum et Emericum Radak, Joannem Weres de Farnas, Franciscum Barabássÿ de Hederfaÿa, Walentinum Warfalwÿ de Kerched, Emericum Apaffÿ de Nagyfalw, Paulum de Halabor, Andream Mÿske de Chezttwe, Georgium et Michaelem Chÿokor de Soofalwa, Wolphgangum Kendÿ, Petrum Andrassy, Mattheum Azzu Casparem Illÿessÿ, Franciscum Szodoraÿ, Nicolaum filium Blasÿ Apor, Joannem filium Ladislai Kemeny, Thomani Dechey, Colomannum Sekÿ, Blasium Pattanthÿws, Ladislaum More, Andream et Georgium Thomorÿ sat.

(Eredetije, mely 3 1/2 méter hosszú s 5 dm. széles, megvan az Erdélyi Muzeum-egylet birtokában.)

XXXI.

1575. aug. 10.

A nagy-szebeni tanács felszólítja Brassó városa tanácsát, hogy a lázadók netalán városukban levő javait adják ki.

Prudentes et circumspecti domini amici honorandi. Salutem et officiorum commendacionem. Dominationes vestras haud latere arbitramur, esse expresse conclusum in articulis acta comitiorum Coloswariensium proxime celebratorum denotantibus, vt si quae bona et res apud quoslibet, tam in ciuitatibus, oppidis et villis, quam vspiam alibi — — antea factiosorum et in fidelitatis nota condemnatorum hominum fuere, deseruantur ea, quiuis coram judice suo ordinario reuelet et indicet intra tricesimum secundum diem a 6. Augusti computandum. Pro officio itaque faciemus, si quiuis suae sedis et pertinentiarum subditos serio commonefaciet, vt si quae talia bona apud quempiam occultata fuerint, ea producat et ostendat, alioqui grauissimam luet occultationis poenam, non leuiorem fortasse, quam quae dictis sententiatis pronuncia est. Itaque d. v. suos cives et accolas commonefacient super pre-

missis. Easdem bene valere optamus. Cibinio 10. Augusti, anno domini 1575.

Magister ciuium judices et senatus
cibiniensis.

Külczim: Prudentibus et circumspectis dominis judici et senatoribus ciuitatis Brassouiensis dominis et amicis nobis honorandis.

Eredetije Brassó város levéltárában, Trauschféle gyüjteményének III. kötetében.

XXXII.

1575. nov. 9.

Meghivó a decz. 6-ára Beszterczén hirdetett országgyülésre.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et favorem. Emerserunt certa et ardua regni negocia, super quibus, habito cum dominis consiliarÿs nostris nobiscum existentibus, consilio, statuimus comicia partialia, ad diem festum beati Nicolai episcopi proxime venturum, in ciuitate nostra Bistriciensi celebrare et de rebus instantibus vna vobiscum, ac alÿs dominis regnicolis tractare et concludere. Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus duos fratres vestros viros graues, cum magistro ciuium, aut judice regio deligere et eos cum plena instructione ad diem et locum praescriptum ad ipsa regni comicia mittere debeatis et teneamini. Secus non facturi. Datum in oppido nostro Thorda die 9. Novembris anno domini 1575.

Stephanus Bathory
de Somljo m. p.

Külczim: Prudentibus et circumspectis magistro ciuium iudicibus villicis et juratis ciuibus ciuitatis et sedis nostrae Saxonicalis cibiniensibus fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije ivrét levél alakban irva, s a fejedelem gyürü-pecsétjével lepecsételve a szász nemzeti egyetem levéltárában. Coll. Post. a. a. 1575. nro. 865.)

XXXIII.

1575 dec. 6—10.

A beszterczei országgyűlés törvényei.

Nos Stephanus Bathorij de Somlyo wajuoda Transsyluanus et Siculorum comes etc. Memorie commendamus per presentes, quod spectabiles magnifici domini et nobiles ac alij ordines et status trium nationum Transsyluanię et partium regni Hungarie ditioni nostre subiectarum exhiberunt et presentauerunt nobis infrascriptos articulos, in comitijs eorum partialibus ad festum Sancti Nicolai episcopi in ciuitate Bystriciensi celebratis paribus votis conclusos, petentes a nobis humiliter, vt nos eosdem articulos ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes graciose confirmare dignaremur quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum.

(1) Az nagyságod kegyelmes izenetit minden rendiben te nagyságod fő emberi és irása által meg értettük, kiért először az úristennek hálákat adunk, hogy ez üdőt adta békével érhetnünk, melbe öszvegyűlvén ő szent felsége segítségéből szólhassunk és végezhessünk nagyságoddal egyetembe a mi szegény hazánknak megmaradásáról és javairól, annakutánna penig nagyságodnak is hálaadatossággal és hívséggel megakarjuk szolgálni az te nagyságod reánk való kegyelmes gondviselését, hogy te nagyságod mindeneket előnkbe ad, a mit az közönséges jóra és megmaradásra valónak ítíl te nagyságod.

(2) Legelőször azért úgy tetszett mindnyájan ez három nemzetnek, Magyarországi atyánkfiaival egyetembe, hogy a minémű üdőbe és helre az úristen minket vetett, igen szükséges, hogy a mi tehetségünk szerént a miénkből magunkra gondot viseljünk, és az kolosvári articulusok tartása szerént lovagunkat, gyalogunkat készen tartsuk, sőt látván az előttünk álló dolgokat, a nagyságod kévánsága szerént szükségesnek ítíljük az késedelem nélkűl valo monstrát. De miért hogy ez országnak tagjai helylyel egymástól távol vadnak, osztottuk

az helyeket az monstrára ekképen te nagyságodnak kegyelmes akaratjából, hogy legelőször te nagyságod Fejérvár és Hunyad vármegyét lássa Fehérváratt meg, az öt vármegyét penig Kolosváratt, az székel uraimat pedig és szász uraimat vagy Fogarasba vagy Meggyesen, de így, hogy Aranyasszék távol lévén az több szélektől, monstráljon Thordán meg nagyságodnak Kolosvárra jöttében.

Bihar vármegye monstráljon Báthory Christoph urunk ő nagysága előtt Váradon, azon nap, mikor az nemesség Kolosváratt monstrál.

Szolnok és Kraszna azon nap Somlyón monstráljanak.

Nagyságodnak könyörgünk, hogy az előtt tized nappal ezekről minket certificáljon nagyságod, mert hozzá akarunk készűlni isten segítségével.

(3) De mindeneknek előtte szükségesnek ítíljük, hogy az határ őrzésére gondviselés legyen a te nagyságod kegyelmes intése és tanácsa szerént, hogy valami véletlen dolog ex insperato aut temere rajtunk ne essék, főképen hogy nyilván való hírek viseltetnek az szomszédságnak készűlése felől, mint nagyságod kegyelmesen értésünkre adja. Végeztük azért, hogy efféle repentinus casus ellen — Kolosvár legyen az presidiumak helye, miért hogy egyéb helyeknél alkolmasbnak tetszik, piacza, élése és erőssége vagyon, mely helyre az nemesség ad száz lovagot, száz gyalogot, székel uraink atyánkfiai két száz lovagot, szász uraink pedig három száz gyalogot, így, hogy a nemesség ez jövendő szent Thamás napjára, az több nemzetség pedig az után mindjárást karácsonra e szám szerént Kolosváratt lovagjaival, gyalogjaival készen legyen, minden vármegyéknek és székeknek egy-egy hadnagyok legyen, tekintetes személ, azonképen az szász úraim gyaloginak. Ezeknek egy hó pénzt adunk, annak utánna penig, ha szükség leszen továbbá való szolgálatjok, nagyságod tárházából kegyelmesen fizetést rendeltessen nekik. Ezt is hozzá tévén, hogy a nemesség között a nagyságod és az urak jószága egyenlő terhet viseljenek, és az espán azokra is czédulát adjon, és kapu szám szerént előállassák a lovagot, gyalogot. Könyörgünk nagyságodnak, vegye ezt kegyelmesen, és te nagyságod is udvara

népe vagy jargaló [1]) szolgái közől ereszszen kétszáz lovagot és száz drabantot, kik ugyan mostan innet menjenek az hagyott helyre Kolosvárra. Azoknak előttök rendeljen te nagyságod oly hadnagyot, ki mind hívséggel és gondviseléssel szolgáljon, és kóborlást, ragadozást mind várason mind váras kivűl megtiltson, és szeretettel egy értelembe legyen ez ország népe előtt való hadnagyokkal. Ez nagyságod hadnagya legyen főhadnagy és parancsoljon mindennek. Mi es szomszéd vármegye élés dolgából, a mennyire lehet, meg fogyatkozni nem hagyjuk, csak hogy képes és igaz árrát adják meg.

(4) Továbbá értjük azt is kegyelmes urunk, a mit az épités dolgából elönkbe ad nagyságod, mely dolgot, mint nagyságod egyéb tanácsit, igen jónak és hasznosnak ítíljük. De nagyságodat követjük mint kegyelmes urunkat, nem tagadhatjuk meg az úristennek rajtunk és közöttünk való keserves kezeit, melyet kétség nélkűl ereszte reánk az mi bűneinkért, mind fegyver, belső és külső, éhség és döghalál egy üdőbe és egyszersmind úgy szállott közinkbe, hogy ha az úristen kegyelmes kezeit reánk nem fordítja, félő hogy az úristen végső romlást reánk ne hozzon. Más az, hogy ilyen részszerént való gyülésbe végső deliberatiót most nem tudunk mint tenni. Könyörgünk hogy ez dolgot mostan te nagyságod kegyelmesen halaszsza; ha az úristen ostorát közűlünk és látogató kezeit tágítja, a mire az úristen eléggé teszen, semmiben hazánknak meg fogyatkozni nem akarunk.

(5) Ez mellett könyörgünk te nagyságodnak, hogy az váradi elkezdett mívet az mi költségünkkel szorgalmatoson continuáltassa te nagyságod, és ne csak az szomszéd nemesség jószágát, hanem az urakét is személy-válogatás nélkűl az nagyságodéval egyetembe reá erőltesse az közönséges tereh viselésre és haszonra, mert ezen állapattal, mint ekkédig volt, félő hosszú késedelemtől, és hogy jó módon véghez ne menjen, kiből sok fogyatkozás, a földnek is romlása eshetik, kit Isten távoztasson.

(6) Miért pediglen tudjuk azt, hogy te nagyságod a mi gondviselésünkre, a miénkből és mi segítségünkből lehet

---

[1]) Jargaló azaz nyargaló. — Gr. Mikó kiadásában Erd. tört. adatok III. köt. 295. l. hibáson fungáló.

elég, most is annak okáért szokásunk szerént erdélyi nemes uraink atyánkfiai ígírnek nagyságodnak régi ravás szerént kilenczvenkilencz pénzt. Az székel uraink is az ő ravások szerént azonképen ajánlják nagyságodnak magokat. Az szász uraink is egyenlő terhet viselnek. Az magyarországi uraink atyánkfiai is azon régi ravások szerént egy-egy forintot ígírnek. Ezt pedig az úristen segitségével ez jövendő Gyertya-Szentelő bódogasszony napjára beszolgáltatják te nagyságodnak.

(7) Azonképen az váradi ház épitésére adunk országúl ez három nemzet magyarországi atyánkfiaival ravás szerént ötven-ötven pénzt, kit ez jövendő szent Gergel pápa napjára az espánok beszolgáltassanak, és az adó beszolgáltatásba az irt articulusokat observuálják, különben ne cselekedjenek.

(8) Tetszett ez is országúl, miért hogy a szomszédságok nélkül semmi rendbeli országok és népek nem lehetnek, látván az két szomszéd Oláhországnak éhség miá fogyatkozását, hogy az három belső székbeli székel nemes uraink atyánkfiai Csíkkal, Gyirgyóval egyetembe, mind kösségestől ez jövő szent Gergel pápa napig búzájokat eladhassák, de igy, hogy ez szín alatt másunnat búzát arra ne vigyenek, se egyébképen se az országnak egyéb tagjai semmiképen búzát el ne adhassanak, ki miatt ez ország megfogyatkozzék, hanem csak tulajdon tarlaján termett majorságokat adhassák azok el az napig.

(9) Végeztünk az hadakozó szerszámokról is polgármesterekkel és birákkal, hogy szorgalmatoson csinálják, jó mivet miveljenek és képes árrán is adják.

(10) Tetszett ez is az ő nagysága személyére vött appellatiók dolgáról, hogy minden nemzetségnek az ő appellatiója az ő terminussán láttassék meg, gyűléseken penig continue minden nemzetség appellatióját meglássa ő nagysága.

(11) Az ispánok és viceespánok minden helyeken és vármegyéken keressék az gonosz tevő népeket nagyobb szorgalmatossággal hogy nem mint az előtt.

Nos itaque premissa humili suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum Transsyluanię et partium Regni Hungarię ditioni nostrę subiectarum clementer exaudita et admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eis contenta acceptamus approbamus roboramus ratificamus et confirmamus, ac

tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quoslibet ac cuiuscunque ordinis et status homines ditioni nostre subiectos obseruari faciemus. Datum in Ciuitate Bystriciensi sabbato proximo post festum conceptionis Beatissimę semper Virginis Marię anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto.

Stephanus Bathorj
Vaiuoda Transs. m. p.
(P. H.)

Eredeti pecsétes példánya az erd. Muzeumban (a Donáth-gyüjteményben). — Ugyancsak az erd. Muzeumban van ezen országgyülési végzéseknek egykorú, de hitelesítetlen másolata is, (Jos. Com. Kemény Codex. Authent. Art. Diaet. Trans. I. köt.) mely után közlötte ezen végzéseket gr. Mikó Imre, Erd. tört. adatok III. köt. 293—297. l., hol ezen példány eredetinek van nevezve, holott a borítékára egykorú kézzel följegyzett czím is, Par Articulorum in Ciuitate Bistriciensi in comitijs ad festum Sancti Nicolai Episcopi celebratis aeditorum, világosan mutatja, hogy az másolat. Egy másik eredetije Szebenben a Brukenthal-muzeumban őriztetik.

XXXIV.

1576. jan. 14.

Meghívó a jan. 28-ára hirdetett meggyesi országgyülésre.

Prudentes circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et fauorem. Instant certa et valde ardua negocia, publicum regni statum, personamque nostram concernencia, de quibus una vobiscum et alijs fidelibus nostris, dominis regnicolis, in bonum publicum pro rei necessitate mature tractare et concludere volentes, statuimus, communicatis consilijs cum fidelibus nostris dominis consiliarijs, ac alijs prestantibus viris hic nobiscum existentibus, comicia generalia, ad vigesimum octauum diem mensis pręsentis Januarij, in ciuitate nostra Megygyes ipsis dominis regnicolis Hungaris et Transyluanis indicere. Fidelitatibus igitur vestris, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque ex illa ciuitate nostra et sede cibiniensi, duos pręstantes viros, fratres vestros, ad diem

prescriptum, cum plena authoritate, de rebus instantibus vna nobiscum et alijs fidelibus nostris dominis regnicolis tractaturos et vtiliter conclusuros deligere ac ad ipsa comicia Meggiesinum mittere modis omnibus debeatis et teneamini. Datę in ciuitate nostra Alba Julia 14. prędicti mensis Januarij anno domini 1576.

Stephanus Bathorj
de Somljo. m. p.

Külczim. Prudentibus et circumspectis magistri ciuium Judicibus regiis, iuratisque ciuibus, ac toti senatui ciuitatis et sedis cibiniensis fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije levélalakban irva s a fejedelem gyürü-pecsétjével lepecsételve a szász nemzeti levéltárban a. a. 1576. nro 1077.)

XI.

1576. jan. 28.

A megyesi országgyülés határozatai.

Nos Stephanus Báthori de Somlyó vajvoda Transsylvanus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus per praesentes: quod spectabiles et magnifici domini et nobiles, ac alii ordines et status trium nationum Transsyluaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum exhibuerunt, et praesentauerunt, nobis infrascriptos articulos in comitiis eorum generalibus ad 28-um diem mensis Januarij in ciuitate Medgyesiensi celebratis paribus votis conclusos, petentes nos humiliter, ut nos eosdem articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, gratiose confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum.

Megértetük országúl az te nagyságod izenetéből és irásából az nagyságod előtt álló nagy dolgokat, és hazánknak minden állapotját: hogy az úr isten először, azután lengyelországi nemzetségek és statusok nagyságodat, úgy mint inkább egy akarattal, egy voxxal lengyelországi királyságra, és azoknak országainak, tartományainak birodalmára hívják, mely

okért ily főfő követek hazánkba, és nagyságodhoz mostan jöttek volna; mely dologért tisztünk szerént az hatalmas istennek hálát adunk, ki az szegény magyar nemzetnek utolsó reménységében ezt engedte érni és látni, hogy az ő vérébül királyt idegen nemzetek előtt is lásson, és minthogy ennekelőtte való időkben az erdélyországi vajdákból főfő tisztekre és királyságokra vitt, azonképen ezt az posteritásra maradandó dícséretet most is ennek az földnek engedte látni és érni.

Továbbá noha kegyelmes urak, minket sok okok kényszerítenek arra, hogy az te nagyságod köztünk való létét, megmaradását kivánnók felette igen is; mindazonáltal értvén az dolognak állapotját és okait: nincs mit tennünk; az te nagyságod propositumát, melyet hiszünk, hogy istentől rendeltetett, meg nem remorálhatjuk, és ajánljuk az kegyelmes istennek nagyságodnak útját, tanácsit, hogy ő szent felsége vezérelje, hordozza jó végre, az mü szegény nemzetünknek is megmaradására.

Holott penig te nagyságod ilyen állapotjában is szorgalmatos az mü megmaradásunkról, azt is te nagyságodnak háládatosan megszolgáljuk, és az mint te nagyságod helyében in sua absentia hagyta előttünk Báthori Kristóf urunkat ő nagyságát, azonképen ebben is az nagyságod értelmét vettük; ezt hozzá tévén: hogy ő nagysága is, mint igaz te nagyságod, hites és köteles legyen minden nemzetségeknek statusoknak és ordóknak, hogy szabadságokat és törvényeket minden czikkelyiben megtartja; religióban senkit meg nem háborgat, ujitást sem szenved; előbbi donatiókat mind az megholt fejedelmekét, mind az nagyságodét, mind az előtt valókat salvo jure alieno megtartson és mással is megtartasson. Az mely donatiók inexecute maradtanak, avagy ki nem vették, egyéb processusok is nem exequáltattak, az ő nagysága pecséti alatt exequáltassanak és azon erejek légyen, ezt is hozzá tévén, hogy ez birodalom idein hasonló authoritással légyen közöttünk minden dolgokban, valamelylyel te nagyságod volt, mind törvény dolgában, donatiókban, mind egyéb dolgokban per omnia, és hogy az úr isten ő nagyságát gyakorta való betegségekkel látogatta, kit semmiképen senki el nem tagadhat, hogy minden dolgok isten szerént, régi jó mód szerént menje-

nek végbe, hogy ő nagysága körül főemberek, nemzetek és [illegible] legyenek, kiknek tanácsokat vevén, megbecsülvén, mind békességhez illendő mind hadhoz illendő dolgokhoz az szükség szerént szólhassanak, végezhessenek minden időben.

Továbbá miért hogy látjuk némely szomszédságnak hozzánk való kedvetlenségét az nagyságod elmeneteli és útja miatt, végeztük ezt, hogy semmi reménytelen, véletlen dolog rajtunk ne essék, mint az elmult napokban történt vala: hogy te nagyságod mindenféle szorgalmas vigyázókat bocsásson és ha mi készületet valami felé értene, ispánokat, királybirákat certificáljon, és az mint a szükség kívánja, ahhoz képest, vagy felével, az tizenhatodával, lovaggal, gyaloggal, vagy penig személyek szerént is minden hadakozó hozzánk tartozóval, jó szerrel, jó móddal, összegyüljenek, az nemesség és szászság Kolozsvárra, székely uraink Vásárhelyre, és ha az dolog mutatja, együvé Aranyosszék az nemesség között lévén az szomszédságért: és az mostani népünket Kolozsvárról az második hó kitelvén, hazaszállíthassuk: az két vármegye penig, Kraszna és Szolnok, Somlyóra gyüljenek.

Továbbá látván te nagyságodnak előtte álló dolgát, sok költségét; remélvén ezt is, hogy ha az úr isten te nagyságodat megszerencsésiti dolgában, mint hiszszük is kétség nélkül, hogy jövendőben az mü jónkról el nem felejtkezik, hanem minden segítséggel lészen: noha köztünk vagyon drágaság és fogyatkozás, kit semmiképen ki nem tagadhatunk; mindazonáltal most is az közönséges szükségre ígérjük magunkat, nemességül az régi rovás szerént minden kaputól 99 pénzt adni.

Azon terhet viselik az székely uraink atyánkfiai.

Azonképen az szászság is.

Magyarországi atyánkfiai is egy-egy forintot adnak régi rovások szerént, mely pénzt, az úr isten azt adván érnünk békével, épen pünkösd napjára beszolgáltatunk, mikor az szegénység marhájának árucskája lészen. Könyörgünk: nagyságod vegye elegendő neven az mü jó akaratunkat.

Továbbá az deliberatum homicidiumok büntetéséről, mikor nemes ember nemes embert öl meg; végeztetett egy akarattal: hogy ha az féle gyilkos azon vármegyéből elszalad, az melyben főjószága és háza vagyon, ott az első székre az ispá-

nyok eleibe citáltassék peremptorie: ha compareál és magát menteni akarja servatis de jure servandis mentség engedtessék néki, és ha megszabadíthatja törvény szerént magát jó; ha penig succumbál, annak módja szerént, mint gyilkos megbüntettessék: ha penig appellál, elbocsáttassék az fejedelem elébe, de az appellatiót az fejedelem extra ordinarie et continue megláttassa; az appellatio alatt vagy fogva tartassék, vagy jó kezesség alatt, az appellatio mihelyt megláttatik, azonnal finaliter az ispányok által exequáltassék.

Ha penig nem compareál az széken, az citatoria sententia adassék be ellene, kivel mindenütt szabadon kergethessék és megbüntethessék nullo juris remedio obstante.

Ha penig nemes ember paraszt embert öl meg, abban az régi mód tartassék meg.

Ez articulus penig kezdessék megtartatni 1575. esztendőtől fogva. Az erdélyi nemes uraim transmissiójok is, kiket az székekről táblára appellálnak, nem csak az nemesség octaváján, hanem mind gyülésekben is megláttassék, mint szinte az magyarországi nemes uraimé és szászságé.

Továbbá könyörgöttek azok az atyánkfiai, kik Dávid Ferencz vallásán vagynak; hogy Dávid Ferencz superintendensek légyen, és ha ő meghal, vagy penig betegségek, vagy mi egyéb okból mutálni kelletnék, mutálhassák és mást substituálhassanak, eadem authoritate; csak hogy az religió dolgában semmit ne innováljon, hanem az miben találtatott, azon állapotban maradjon.

Végezetre, miért hogy a Bihar vármegyei executiók az töröknek félelme miatt nem oly bátorsággal peragáltathatnak, mint ennek előtte, az mint szokások volt; azért végeztetett: hogy mindenütt az vármegyében egy viceispány és egy szolgabiró az notáriussal egyetemben szabadon exequálhasson; sőt penig, ha az hely oly félelmes, hogy oda az pogány miatt azok sem mehetnének, afféle helyről az biró harmad magával, esküttekkel, iktatás dolgában penig több szomszéd paraszt népekkel is behivattassék Váraddá az székes helyre, és ott lehessen, mind statutio, mind pedig egyéb rendbeli executio azok előtt, azok bizonyságára.«

Nos itaque praemissa humili supplicatione dominorum

regnicolarum petitio fauenter exaudita et benigne admissa prescriptos articulos ac omnia et singula in eisdem contenta, quoad omnes eorundem continentias articulos et puncta ratos, gratos, et accepta habentes approbamus, roboramus ratificamus et confirmamus atque tam nos ipsi observabimus, quam etiam per alios quoslibet, quorum interest obseruari faciemus etc. Datum in ciuitate Medgyes, 8. die mensis februarii anno domini 1576.

Stephanus Báthori
vajvoda transs. m. p.

(P. H.)

(Eredetije b. Bruckenthal Sámuel nagy-szebeni könyvtárában.)

TARTALOM.

VII. FEJEZET. 1556—1559.

Lap

1556. nov. 25. kolosvári országgyűlés 3
1557. febr. 6. gyula-fehérvári országgyűlés 13
1557. maj. 1. thordai országgyűlés 17
1557. aug. 10. gyulafehérvári országgyűlés 23
1557. sept. 14. kolosvári országgyűlés 24
1557. nov. 21. kolosvári országgyűlés 25
1558. jan. 25. kolosvári országgyűlés 28
1558. marcz. 22. tordai országgyűlés 29
1558. jun. 5. gyula-fehérvári országgyűlés 33
1558. jul. 25. keresztesmezei országgyűlés 38
1558. sept. 29. gyula-fehérvári országgyűlés 40
1559. jan. 8. gyula-fehérvári országgyűlés 46
1559. jun. 12. gyula-fehérvári országgyűlés 47
I. 1556. nov. 1. Izabella királyné meghivója a Kolosvárra Katalin napjára hirdetett országgyűlésre 53
II. 1556. dec. 1. A lengyel királynak Izabella mellett levő követei szemrehányást tesznek Dobónak, hogy a szamos-újvári capitulatió feltételeit nem tartotta meg, s tudatják, hogy az országgyűlés ellene fel van ingerlve . 54
III. 1556. nov. 25—dec. 7. A kolosvári országgyűlés határozatai . 55
IV. 1557. febr. 6—15. A fehérvári országgyűlés határozatai . 72
V. 1557. jun. 1—10. A tordai országgyűlés határozatai . . 76
VI. 1557. jul. 10. Tordai Zsigmond levele Maximiliánhoz az erdélyi, jun. elején tartott országgyűlés folyamáról . 83
VII. 1557. nov. 21. A Kolosvártt tartott tábori országgyűlés végzései 85
VIII. 1558. marcz. 27. — apr. 3. A Tordán tartott országgyűlés határozatai 87
IX. 1558. jun. 5—21. A fehérvári országgyűlés határozatai . . 93

Lap

X. 1558. sept. 3. Izabella királyné sz. Mihály napján Fehérvárra országgyűlést hirdet 100
XI. 1559. sept. 29 — oct. 4. A fehérvári országgyűlés határozatai 101
XII. 1559. jun. 12—17. A gyula-fehérvári országgyűlés végzései . 109
XIII. 1559. jun. 12. A gyula-fehérvári országgyűlés végzései a székelyek ügyében 117

VIII. FEJEZET. 1559—1564.

1559. oct. 8. gyula-fehérvári országgyűlés 131
1560. marcz. 10. nagy-enyedi országgyűlés 132
1560. julius, gyula-fehérvári országgyűlés 134
1560. nov. 11. kolosvári országgyűlés 135
1561. marcz. tordai országgyűlés 138
1561. apr. 11. tordai országgyűlés 139
1561. nov. 11. kolosvári országgyűlés 140
1562. jan. 15. gyula-fehérvári országgyűlés 143
1562. jun. 20. segesvári országgyűlés 149
1562. aug. gyula-fehérvári országgyűlés 155
1562. nov. 4. gyula-fehérvári országgyűlés 156
1563. jun. 9. tordai országgyűlés 161
1563. aug. 20. fehérvári országgyűlés 166
1564. jan. 2. segesvári országgyűlés 167
1564. jun. 4. tordai országgyűlés 169
I. 1560. febr. 14. Meghivó levél a marcz. 10-ére Enyedre hirdetett országgyűlésre 172
II. 1560. marcz. 10—15. Az enyedi országgyűlés végzései . . 173
III. 1560. nov. 11. A kolosvári országgyűlés határozatai . . 184
IV. 1561. apr. 13—18. A tordai országgyűlés határozatai . . 189
V. 1561. nov. 11—22. A kolosvári országgyűlés határozatai . 193
VI. 1562. jan. 6. János Zs. Gyula-fehérvárra jan. 15-ére országgyűlést hirdet 198
VII. 1562. apr 12. Ferdinánd és János Zs. közt egy év tartamára fegyverszünet köttetik 199
VIII. 1562. junius 20. János Zsigmond válasza a segesvári gyűlésen a székelyek folyamodására 202
IX. 1562. aug. 29. János választott magyar király a segesvári országgyűlésen kivetett adó megfizetésére inti a szabolcs-megyeieket 208
X. 1562. nov. 4—9. A fehérvári országgyűlés határozatai . . 209
XI. 1563. jun. 6—13. A tordai részgyűlés végzései . . . 214
XII. 1564. jun. 2. János Zsigmond meghivoja a Segesvárra hirdetett országgyűlésre 220
XIII. 1564. jun. 21—26. A segesvári országgyűlés végzései . . 221

Lap

XIV. 1564. jun 28. János Zs. rendelete a szabol-csmegyeiekhez a segesvári gyűlés által kivetett adó ügyében . . 228
XV. 1564. jun. 4—11. A tordai országgyűlés határozatai . . 229
XVI. 1564. jun. 14. — jul. 1. Zay Ferencz jelentése az 1564. thordai országgyűlésen János Zsigmond ellen szőtt merény lefolyásáról. 233

IX. FEJEZET. 1564—1571.

1564. sept. 22. kolosvári országgyűlés 239
1565. jan. 22. kolosvári országgyűlés 241
1565. jun. 2. tábori országgyűlés 246
1565. oct. 9. kolos-monostori országgyűlés 248
1566. marcz. 10. tordai országgyűlés 250
1566. maj. 28. tordai országgyűlés 253
1566. nov. 30. nagy-szebeni országgyűlés 259
1567. marcz. 4. tordai országgyűlés 260
1567. maj. 28. szamosfalvi országgyűlés 261
1567. jul. 23. gyula-fehérvári országgyűlés 262
1567. sept. 8. gyula-fehérvári országgyűlés 263
1568. jan. 6. tordai országgyűlés 265
1568. maj. 1. tordai országgyűlés 269
1569. febr. 2. medgyesi országgyűlés 271
1569. jun. 24. tordai országgyűlés 272
1570. jan. 1. medgyesi országgyűlés 275
1570. maj. 21. tordai országgyűlés 277
1571. jan. 6. maros-vásárhelyi országgyűlés 279
1571. apr. 1 gyula-fehérvári országgyűlés 282
I. 1565. jun. 22—29. A kolosvári országgyűlés határozatai . . 285
II. 1565. sept. 24. Meghivó a Kolosmonostorra oct. 9-ére hirdetett országgyűlésre 291
III. 1565. octob. 8. A kolosmonostori gyűlés határozatai . . 292
IV. 1566. február. Meghivó a márcziusi thordai országgyűlésre . 295
V. 1566. márcz. 10. János Zs. előterjesztése a Tordára hirdetett országgyűlésen 297
VI. 1566. márczius 10—17. A Tordán tartott országgyűlés határozatai 299
VII. 1566. apr. 19. János Zs. rendelete a szász papokhoz, hogy a thordai gyűlés által kirendelt kocsikat és lovakat készen tartsák 303
VIII. 1566. máj. 9. János Zs. rendelete Bornemissza Zsigmondhoz, hogy a tordai gyűlés rendeletéhez képest készen legyen őt a szultánhoz követni 304

Lap

IX. 1566. május 17. János Zs. rendelete Szathmár megyéhez, melylyel a szultán megindúlása alkalmából Tordára országgyűlést hirdet 305
X. 1566. máj. 28. A fejedelmi előterjesztések a tordai országgyűléshez 306
XI. 1566. máj. 28. — jun. 3. A tordai országgyűlés határozatai . 309
XII. 1566. jun. 12. — jul. 6. A szász egyetem által tett előkészületek jegyzéke, midőn János Zs. választott királyt a belgrádi táborba kisérték 316
XIII. 1566. nov. 30. decz. 13. A szebeni országgyűlés határozatai 321
XIV. 1567. jan. 4. János Zs. rendelete a szebeni országgyűlés alkalmából a szász-sebesi vár építésére kirendelt adó beszolgáltatása ügyében 328
XV. 1567. márcz. 4. János Zs. rendelete a tordai országgyűlésből a szász papokhoz ágyúvonó lovak kiállitása ügyében 329
XVI. 1567. sept. 8—17. A fehérvári országgyűlés határozatai . 330
XVII. 1568. jan. 6—13. A tordai országgyűlés határozatai . . 338
XVIII. 1568. febr. 13. János Zsigmond rendelete, hogy a közelebbi thordai országgyűlés határozata folytán a székely nemeseknek s lófőknek az ingyen sót kiszolgáltassák 344
XIX. 1568. maj. 1—6. A tordai országgyűlés határozatai . . 345
XX. 1569. febr. 2—9. A megyesi országgyűlés végzései . . 350
XXI. 1569. jun. 24—29. A tordai országgyűlés határozatai . . 360
XXII. 1570. jan. 1—6. A megyesi országgyűlés határozatai . . 366
XXIII. 1570. máj. 21—26. A tordai országgyűlés határozatai . 370
XXIV. 1571. jan. 6—14. A maros-vásárhelyi országgyűlés határozatai 373
XXV. 1571. márcz. 20. Meghivó az april hó 1-re hirdetett országgyűlésre 384
XXVI. 1571. apr. 1-én. A fehérvári országgyűlés határozatai . 384

X. FEJEZET. 1571—1576.

1571. maj. 1. gyula-fehérvári országgyűlés. 391
1571. maj. 23. gyula-fehérvári országgyűlés 393
1571. aug. 18. gyula-fehérvári országgyűlés 407
1571. nov. 19. kolosvári országgyűlés 412
1572. maj. 25. tordai országgyűlés 419
1573. jan. 1. kolosvári országgyűlés 424
1573. maj. 24. tordai országgyűlés 428
1573. oct. 15. megyesi országgyűlés 431
1574. jan. 1. kolosvári országgyűlés 436
4. jun. 13. maros-vásárhelyi országgyűlés 439

Lap

1574. dec. 13. segesvári országgyűlés 441
1575 jul. 25. kolosvári országgyűlés 441
1575. nov. 9. beszterczei országgyűlés 447
1576. jan. 14. megyesi országgyűlés 448
I. 1571. ápr. 29. Báthory István levele Maximiliánhoz: javaslatot, tesz, hogy miként hajtassa végre az országgyűlésen a fejedelemválasztást 451
II. 1571. máj. 26. Gyulafi László értesíti Rubert a fejedelemválasztásról 452
III. 1571. máj. 28. A testamentomos urak jelentése Maximiliánhoz, a gyula-fehérvári fejedelemválasztó országgyűlésről . 454
IV. 1571. máj. 29. Báthory István tudatja a kassai kapitánynyal fejedelemmé választatását 463
V. 1571. máj. 30. Báthory István jelentése Maximiliánhoz, a fejérvári országgyűlésről 464
VI. 1571. máj. 24—31. A fehérvári gyűlés határozatai . . . 471
VII. 1571. jun. 4. János Zs. az országnak hagyományozott arany keresztjét az országgyűlés a szebeni tanácsnak adja megőrzés végett 476
VIII. 1571. jul. 3. A testamentomos urak jelentése, hogyan bocsáttattak át a várak Báthory István kezébe . . 478
IX. 1571. aug. 24. Báthory István Maximiliánnak jelentést tesz az aug. 15. országgyűlésről, melyen a szultáni fermán kézbesittetett 481
X. 1571. aug. 27. A testamentomos urak megköszönik Maximiliánnak Huszt ügyében tett kegyelmességét, de panaszkodnak, hogy a fejedelem ez ügyben a törökhöz folyamodott 485
XI. 1571. sept. 18. Maximilián a testamentomos uraknak: Huszt várának kezükön hagyása ügyében 487
XII. 1571. sept. 18. Maximilián válasza Báthory aug. 24. levelére 488
XIII. 1571. nov. 16. Maximilián irja Báthory Istvánnak, hogy az általa hirdetett országgyűlés en az ő kir. tekintélyét tartsa szemelőtt 492
XIV. 1571. nov. 19. — dec. 1. A kolosvári országgyűlés törvényei 494
XV. 1571. dec. 11. A testamentomos urak jelentése Maximiliánhoz a kolosvári országgyűlés alkalmából 508
XVI. 1571. dec. 14. Báthory István jelentése Maximiliánhoz a kolosvári országgyűlés folyamáról 511
XVII. 1572. jan. 20. Maximilián válasza a kolosvári országgyűlés határozatairól 517
XVIII. 1572. feb. 18. Báthory István levele Liszthi János cancellárhoz a kolosvári törvényczikkek ügyében . . 522
XIX. 1572. maj. 25—29. A tordai országgyűlés határozatai . . 526
XX. 1574. jan. 1—6. A kolosvári országgyűlés határozata . . 535

Lap

XXI. 1573. jan. 12. Békes jelentést tesz Maximiliánnak a kolosvári jan. országgyűlésről 535

XXII. 1573. jan. 9. — febr. 10. Maximilián és Báthorynak az 1573. jan. kolosvári országgyűlésen folytatott levelezésének kivonata 537

XXIII. 1573. maj. 24—27. A tordai országgyülés határozatai . 539

XXIV. 1573. oct. 15—18. A megyesi országgyűlés határozatai . 543

XXV. 1574. jan. 1—6. A kolosvári országgyűlés határozata . 547

XXVI. 1574. jun. 15—18. A székely-vásárhelyi gyülés határozata . 549

XXVII. 1574. dec. 13—18. A segesvári gyülés határozatai . . 552

XXVIII. 1575. jun. 10. Meghivó a jul. 25. országgyülésre . . 557

XXIX. 1575. jul. 25. — aug. 18. A kolosvári országgyülés határozatai 557

XXX. 1575. aug. 6. Békes Gáspár lázadásán hozott sententia töredéke 564

XXXI. 1575. aug. 10. A nagy-szebeni tanács felszólitja a brassai tanácsot, hogy a lázadók után városi javait adják ki 567

XXXII. 1575. nov. 9. Meghivó a beszterczei országgyülésre . 568

XXXIII. 1575. decz. 6—10. A beszterczei országgyülés törvényei . 569

XXXIV. 1576. jan. 14. Meghivó a megyesi országgyülésre . . 573

XXXV. 1576. jan. 28. A megyesi országgyülés határozatai . 574

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak* (Diplomataria). I—XV, XVII—XXV. kötet. 1857—1876. 8-rét. (A XVI. kötet sajtó alatt). Ára az eddig megjelent 24 kötetnek együtt megrendelve 48 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652). Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. kötet.) 1857—59. 89½ iv 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. kötet.) 1859. 318 lap. 2 frt.

Árpádkori új okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzé tette Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 iv 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum). Erdély visszacsatolása felett a magyar királylyal és meghizottjaival folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzé tette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. kötet.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Codex Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé tette Franki Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 18. kötet). 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1643—1646. Szerkesztő és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomáziai összeköttetéseihez. (1648—1650.) Szerkesztő Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkesztő Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvészti hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet). 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály Irók*, (Scriptores) I—XIII. XV—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1876. 8-rét. (A XIV. sajtó alatt.) Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. kötet.) 1857. XXXIV és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név- és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 iv. 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz históriája 1594—1613. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Bozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8. kötet.) 1867. 344 lap. 2 frt.

Alsorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1865. X és 484 lap. 2 frt.

Brutus Jánus Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet. (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III VIII és 474 lap. Ára 7 frt.

Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kézir
Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1863. VIII és 701

Késmárki Tököly Imre naplói, leveleskönyvei és egyéb emlékezetes
kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Tök
némely főbb hivének (Dobai Zs., Sándor G., Bay M., Almády J.-nak
emlékezetes írásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyébb e
írásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I.
784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobülosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia törté
sága által kiadott görög szöveget ugyannak meghizásából fordította S
roly. Egy kötet. (Monum. Script. 23. kötet.) 1875. X és 273 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Ottlyk György önéletleírása. — Bárt
naplója az onodi gyülésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János Nánd
követségének diariuma. — Ifj. Tsétsi János havi krónikája. — Bivoli
töredék-naplója. — Ritter György János sopronyi emlékirata. Egy köte
Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.

Szamoskózi István fenmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi
Három kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. kötet. 1877. Sajtó alatt.)

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYÜLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, Frak
mostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 la
Monum. Comitialia, I köt. — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 18
5 frt *Monum. Comitialia, II. köt.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Buda
617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. 1
Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilág
dortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 506 l. Ára 3 frt. Második kö
1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-kozból, szerk. Wenzel G

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

DB 932 .M66
Monumenta Hungariae Historica.
Stanford University Libraries
3 6105 034 466 800

DB
93
M6
v.2
187

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-60
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 da

DATE DUE